

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

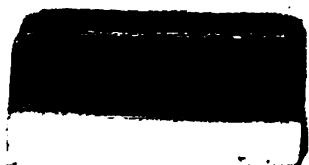
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Mossa Gyula

BETHLEN GÁBOR

FEJEDELEM

KIADATLAN

POLITIKAI LEVELEI.

A MAGYAR TUD. AKADEMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADTA

SZILÁGYI SÁNDOR

AKAD. R. TAG.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1879.

LOAN STACK

Budapest, 1879. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

B e v e z e t é s .*)

»Bei aller Beziehung zu den grossen europäischen und religiösen Fragen, oder vielmehr gerade in Folge derselben, mischen sich individuelle Antriebe und Beziehungen in die Kriegsführung der Zeit.«

Ranke e szavait nem ok nélkül tettem felolvasásom élére, melylyel Bethlen Gábor politikai levelezését a M. Tud. Akadémiának bemutatom: mert épen abban áll e levelezés fontossága, hogy kimutatja azon egyéni és személyes rugókat, melyek Bethlent fényes és dicsőséges pályáján vezették. Ha egykorú röpiratokban — melyekkel ellenségei előzőnlötték a világot — titkos törökösséggel vádolták Bethlent, ki magát környűlmetéltette s a porta javára szervez hadjáratot — quod quidem ego arbitror — írja némi indignációval e vád egyik terjesztője, esse boni servi, sed miseri regis — ha Balásfi hitetlennek, csalárdnak mondja s ezenfelül fertelmes életűnek és vérszopónak, ha még Minio, a velencei követ is azt a meggyőződést vitte haza, hogy alattvalói félnek tőle, mert zsarnok, ha még azok is, kik hódolnak fényes tehetségeinek, diplomáciai működésében a fondorkodás rugóit keresik, ha századokon és tizedeken át szájról-szájra adva Bethlen kétszínűsége anynyira bevészte magát az emberek tudalmába, hogy a Machiavellismust korában csak azért nem nevezzék »Bethlenianismus«-nak, mert a szó megvolt, mielőtt ő élt volna: ha mindezt meggondoljuk — nem támad-e fel önkénytelenül bennünk a

*) Olvastatott a M. T. Akadémia jan. 18-diki ülésében.

gyanú, hogy az egyéni érdekek és szenvedélyek erősebb hullámozása verte fel a gyűlöletnek annyira erős habjait, hogy azok gyűrűzete még ma sem csendesedett le egészen.

De viszont tévedés volna azt gondolni, hogy mind abban, a mit Bethlen ellen írtak s elégszer a legerősebb meggyőződés hangján írtak, csak egyéni érdekek játsztak szerepet. Pillanatokra azt hinné az ember, ha azon idők emlékiratait forgatja, hogy János király ideje újult meg. Most is tömegesen térnek vissza az emberek a katolika vallásra s épen oly tömegesen szöknek egyik zászló alól a másikhoz. De míg az újon fölvett hithez hívek maradnak, az új lobogót csakhamar megtagadják. Vajjon egyedül Pázmány szónoklatának bűvös hatása okozá-e az elsőt? vagy annak tulajdoníthatni-e az utóbbit, hogy Bethlenben csalódtak? vagy mindkét jelenség nem egyéb érdekhajhászatnál, mely annyira elragadt az egész nemzetre, hogy az árulás már megszűnt bűn lenni?

Midőn hitüket és politikai pártállásukat oly tömegesen és oly gyakran cserélgetik az emberek, az vagy soha, vagy igen ritkán corruptió jele: ott mélyebben fekvő politikai okoknak kell lenni. Pázmány megtéríthetett egyeseket, sértett hiúság, megvesztegetés, önérdek hajthatott másokat az ellenséges táborba: de ha a katolicismus és a német császárság nem képviselik Magyarország felszabadulását a török uralom alól, a hit és zászló változtatások sem lehettek volna oly tömegesek.

És nem is csoda, ha ily időkben élesebb színekkel ecseteltek, erősebb hangon szóltak az emberek. A téritők épen úgy, mint az átállók, igazolni igyekeztek magukat. S ha válogatták a kifejezéseket, bizony nem a szelidebbeket, hanem a keményebbeket válogatták. Ha erős volt szenvedélyük, azt akarták, hogy annak feleljen meg az, mit írnak, nem az igazságnak. Mind az a szitok, mit Bethlen fejére szórtak, kisebb mérvben illette Bethlent — mint a török hitet és török elnyomást. Hisz a római császárok csak úgy fizettek adót és ajándékot a portának, mint az erdélyi fejedelmek, s csak úgy szöveteztek velük, mint ezek. Ezt akkor mindenki jól tudta, de tudta azt is, hogy a török iga lerázása csak a római császár útján lehető. Bethlen nagy álmát, melylyel 1619-ben diadalmas útját megkezdte, hogy a cseh és magyar koronát fejére

téve, visszahozza Mátyás idejét, épen oly kevésbé értették, mint azt a későbbit, melynek útját másodszori házasságával is egyengette: hogy a civilisált világ határán protestáns Dáciát alapítson, új dynastiával, a »Bethlennel« élén.

Mert Bethlent nem hagyta aludni a gondolat, hogy egykor kezében volt a magyar korona, s ha gyanítá is, hogy épen ez űzte el táborából magyarországi híveit, kikkel sikereit aratta, még azt a négy legbizalmasabbat is, (Rákóczy, Thurzó Imre, Széchy és Illésházy), kikkel erős hitlevelét kötötte, hogy egymást halálíg támogatják: azért óhajtá, remélte, hitte, hogy mégis vissza fogja szerezni azt. De az első jelenet mindannyiszor ismétlődött, valahányszor »újabb« támadást kezdett: az elégületlenek bizonyos pontig vele mentek, addig t. i. míg az alkotmányon, vallásszabadságon, vagy saját kedves énjeiken ejtett sérelmeket orvosolták, de azontúl, midőn attól féltek, hogy hatalmával megdönti a Habsburgház magyarországi uralmát, s a törökkel szövetségbe, a dolgok új rendjét állapítja meg: »keresett színekkel«, mint Bethlen mondá, elálltak mellőle. Olykor nem is keresték a »színt«, azaz az ürügyet. Megtagadták az adót, s a megyék fölkelését és eloszlottak, kijelentvén, hogy ők meg vannak azzal elégedve, mit a császár nekik ajánl. Mintha a magyarországiak is a németországi eseményeket akarták volna utánózni: az egész 30 éves háború folyama alatt ott is a kölcsönös féltékenység, hogy a Habsburgház bukásából a franczia, a svéd, vagy a szomszéd választó nagyherczeg huzandja a nagyobb hasznot, okozá, hogy a spanyol systemának minden ellensége csak egy bizonyos pontig segíté szövetségesét. Hogyan tűrte volna Szécsy, hogy Bethlen király legyen, midőn maga mellett csak parvenunek tekinté?

De hát ambíció volt-e az, mi Bethlent, annyi tapasztalás daczára, hogy következetesen minden támadása után kevesebbel kell saját személyére nézve beérnie, mint mennyivel azelőtt birt, mindig sarkalá, hogy »excelsior?« Vagy emberismeret hiánya volt-e az, hogy következetesen minden »elárultatása« után ismét szövetségbe azokkal, kik következetesen mindig a legválságosabb perczen állottak el mellőle? Nem. Bethlent nem az ambíció sarkalta, s levelei igazolják, hogy jól ismerte

szövetségeseit. De ezek felfogását a helyzetre vonatkozólag választá el az övétől végetlen úr. Ők csak azt a politikai egyensúlyt akarták helyreállítani, mit Ferdinánd megzavart, nekik nem kellett az új államalakulás keleten, mi Bethlennek végczélja volt.

S mi volt a rugó, mi Bethlent sarkalá, hogy ily merész és kalandos terveket tűzzön ki életfeladatúl? Ismerős adoma életéből, hogy midőn egykor sógora Krisztián Vilmos egy velencei üveg edénnyel megajándékozá, készakarva elejté, hogy az darabokra tört s ő a maga részéről egy ékes szabállyal viszonzta az ajándékot: ez, monda, nem törik. Senki jobban nem érzé, mint ő, hogy egész hatalmát, mit az általános európai conflagratio szerzett neki, csak kardjával tarthatja fenn és biztosíthatja. Szövetsége az örökös tartományokkal s a német és európai fejedelmekkel egy souverain uralkodó ténylei voltak, pedig ő valóban és tényleg szuzrainje volt a portának. A mekkora Erdély őt fejedelmévé választá, az nem volt elég nagy arra, hogy Bocskay testamentomát érvényben tartsa: a mekkorává ő már hat éves uralkodás alatt tette, az kinőtt Bocskay testamentomából. Oda törekedett, hogy országá a szuzrainitás bilincseiből is kinőjjön. Karddal akarta biztosítani fejedelemségét, hogy ne zúzódjék szét mint a velencei üveg.

Leveleiben azonban sehol sem árulja el, hogy mit tűzött ki törekvései végczéljául s a Cecilia Renátával tervezett házassága még érintve sincs ezekben. De készülődései, törekvései, terveléseai erősen rámutatnak végczéljaira: az önérző és feltörekvő lélek szól ezekből, az intéző kéz biztossága látszik ki minden sorukból.

Mert valóban Bethlennek bensőbb barátaihoz, bizalmasabb embereihez intézett levelei nemcsak azért hecsesek, mert a nem ismert históriai adatok gazdag tárházát képezik, hanem mivel a Bethlen életéhez a lélektani kulcsot nyújtják. Bámulatosan kifejlődött históriai érzéssel birt ő: jóval többel két udvari historicusánál, Bojtínál és Bocatiusnál, kiket udvarában tartott, szép fizetéssel látott el, tudományos küldetéseken használt, de kik közül csak az első irt egy pár könyvet, életrajzának mondhatni csak kezdetét, míg a másodiktól rá vonat-

közölgag mi sem maradt fenn. Kárpótolta ő leveleiben mind azt, mit ezek elmulasztottak. Megelégedéssel tekint vissza fiatal éveire: különösen azokat a dolgokat, melyek fejlődésére döntő hatással voltak, szívesen felemlégeti. Épen így körvonalozza uralkodásának momentuosusabb mozzanatait is, párhuzamokat von annak korábbi és későbbi eseményei közt: de sem emlékező-, sem ítélőtehetsége nem hagyja soha cserben. Elbeszéléseiben variánsokra nem akadunk. Mindig következetes, mert mindig őszinte. Igaza volt, ha a kétkedőknek mondá, hogy »hamisságot« ő benne nem fognak találni, nem hitték neki, lehet épen azért, mert az őszinteség akkora fokát lehetetlennek tarták.

Valóban egy eseményekben és tapasztalatokban gazdag élet története tárul fel előttünk: mintha egy emlékiratnak szétszórt darabjai volnának. Midőn a gyászos emlékü brassai csata után Erdély elveszett s a menekülő hazafiak kisded szomorú csapata a Vaskapunál újabb vereséget szenvedett, Bethlen is az elbujdosottak kicsinke táborában volt. A török földön vonta meg magát, mert nem akart »soha egy óráig is a német hűsége alatt lenni.« Inkább el volt jószága nélkül, szenvedett bujdosást, hogysem mint nemzetének nyomorúságát, hazájának pusztítását szemeivel nézze, vagy egyike legyen nyomorgatóinak, noha »neki is lehetett volna állapota utánok.« Alig volt 20 éves, de tevékenysége felé fordítá a közfigyelmet s Básta Nyáry Pált bizta meg, hogy visszatérésre bírja, ki Kornis Zsigmond által tractált is vele. De neki más fogalmai voltak »a tökéletességről« s hozzá fogott véghezvinni azt, miben annyian elvérzettek: felszabadítani hazáját Básta igája alól.

Hogyan és ki által, midőn a legjobbak elestek a küzdelemben s a rémuralom mindenkit leigázva tartott? Bethlen élesszeműségének, mely egyik kiváló tulajdona volt, itt adta első jelét. Tisztában volt vele, hogy erre csak egy ember képes: a régi német párt feje, az 1594-ki mézszárlás intézője, a gyűlölt, a rettegett, a kétszer száműzött Bocskay s isten által sikerült neki ez embert »inducálni a porta hűségére.« El percztől fogva hű maradt az ügryhöz, melynek szolgálatába lépett, s melyet Bocskay halálos ágyán hívei szívére kötött: »hogy

valameddig a magyar korona a nálunknál erősebb nemzetségnél, a németnél leszen, tartsanak fenn Erdélyben magyar fejedelmet. De egy hatalmas párt nem akarta fenntartani, s e párt csakugyan kivitte azt, hogy Bocskay első utóda Rákóczy Zsigmond lemondott, a második Báthory Gábor szövetséget kötött Mátyással s titkos pontokban az ő vazalljának vallá magát. S most Báthory Zsigmond korának új kiadása készült, s hogy nem következett be, azt Bethlennek köszönhetette Erdély. A küzdelem vége az lett, hogy őt válasszák fejedelemmé — ez ország szerencséjére : mert ő Bocskay politikáját minden habozás, kétértelműség nélkül ismét inaugurálta.

Nem ambitio, nem saját erejének túlbecsülése volt az, mi Bethlent a választás elfogadására bírta. Mint hosszú, tetekben gazdag pályáján mindig, most is latba vetett minden körülményt, számításba vette az eshetőségeket, megfontolta az útjába gördített nehézségeket. Mert jellemének épen az volt egyik fő vonása, hogy bár teljes életében mindig birt egy eszményi czéllal, a fennálló viszonyokkal mégis mindig megalkudott. A bírhatót nem adta el álompénzen soha, de sohasem fásult el annyira, hogy eszménye megvalósításához ne egyengette volna az utat. Sem csalódás nem verte le, sem diadal nem kábítá el annyira, hogy ne maradt volna a mindig egyformán, hidegen megfontoló s higgadtan számoló ember.

S mindjárt trónraléptekor szüksége is volt e tulajdonokra és jó hasznukat is vette. Birodalma épen Magyarország felől volt védetlen állapotban, mert Huszt és Kővár oda voltak s csak Nagyváradra támaszkodhatott, melynek kapitányává legmegbízhatóbb emberét Rhédey Ferenczet tette. S a mit előre látott, bekövetkezett. A bécsi udvar, egyetértve néhány magyarországi főúrral, kétszínű szerepet játszott ellenében. Mig Mátyás hajlandónak mutatta magát megerősíteni őt székében, Ferdinánd főherczeg Balassát, Homonnayt, Dóczyt biztatta, hogy saját szakállukra vessék ki székéből, Sorbánt Havasalfölde ellen indíták; ugyanakkor azonban Homonnai összeköttetésbe lépett a törökkel s Balassa Lippát is felajánlá ennek.

Egy időben e törekvésekkel Bethlent azon látjuk működni, hogy országa határát ne csak biztosítsa, hanem ki-

keressék. Uralkodásának első tényei közé tartozott, hogy a portát Mátyás ellen háborúra akarta birni, azon az alapon, hogy a mit ő elfoglal, az az övé legyen, s midőn ezt nem nyerhette meg, kénytelen volt a magyar királlyal kiegyezni. Viszszanyerte ugyan Husztot és Kővárt, de a Báthory-féle titkos pontok árán: elismerte a magyar királyt hűbér urának. Hanem ez nem volt béke, még csak fegyverszünet sem volt, s Homonnai rezgődését félbe sem szakította. »Keserves dolog, írta Bethlen Rhédeynek, nemzetünkkel veszekedni, de annál keservesebb uram, hogy minden ok nélkül hamisan az mi édes hazánkat akarja tűzzel, fegyverrel rontani, az bálvánt felemelni ennél is inkább, szabadságunkat elveszteni az minnen magunk nemzete, és oly kinek Erdélyben sem magának sem nemzetének soha egy pénz ára igazsága sem volt, soha sem Erdél sem én neki nem vétettünk. Így lévén azért az dolog uram, micsoda természet szerint való pogánnal hadakozhatnék ember inkább mint ezekkel, a kik hitünkben akarnak rontani, az mi igaz keresményünktől megfosztani? Hiszem, a török tatár is mikor ellenségünk volt csak ezt cselekedte.« A könyai diadal e kéz alatti törekvéseknek véget vetett s Lippa átadása a portán is megállapította hitelét.

Közepette e zaklatásoknak kezdte meg s azok szüntével kettőzött erővel folytatta a belügyi reformokat. Pénz- és hadügy s törvénykezés egyformán el voltak hanyagolva: s neki mind azt jó karba kelle helyeznie, ha a két hatalmas birodalom közt súlylyal akart birni. Rhédeyhez írott leveleiben látjuk Várad erősítésére fordított buzgalmát. Ez volt legfontosabb végvára a két hatalmas állam határán s nem is vont meg tőle semmit. Megszaporította őrségét, vaskohót készíttetett, felemeltette falait, megerősíté a bástyákat s lekötelezés a szomszédjában lakó hajdukat. Készült, hogy bármilyen véletlen jön, az készületlen ne találja.

S a véletlen, melyre nem számított ugyan egyenesen, de a lehetőségek sorából sem zárta ki, csakugyan beköszöntött egy nagy európai conflagráció alakjában. 1619 előtt rendszeresen a bécsi udvar idézte elő a viszályokat, de azokból Bethlen huzta a hasznot. Most fordult a kocka s a fejedelem előtt nyitva állott az út, hasznára fordítani a bécsi udvar zavarait.

De ha tette: nem a kölcsönt akarta visszaadni. Az imperiumi császár-választás előtt, midőn annak kimenetele Ferdinándra nézve annyira kétes volt, egész bizalmasan írta Rhédeynek: »bátor Magyarország is gondoskodjék állapotáról, mert magában bizony igen erőtlen királság leszen az accidentiák nélkül.« Azon jelöltek közt, kiket a cseh koronára emlegettek, ott volt Bethlen Gábor is, s még a nyár derekán az ő követje, Markó vajda, azzal az izenettel jött haza Prágából, hogy a csehek »semmit az magyar nemzettől különbözni nem akarnak, örömet együtt élnek-halnak velek, sőt arra ígérnek magukat levelekben, hogy valakit az magyar nemzet királyának választ, ők is azt eligálják maguknak, és így egy főtől akarnak függeni.« Nyolcz nappal később, hogy Bethlen e levelét írta, pfalzi Frigyesre esett a választás. Ferdinándnak kétségtelenül nagy szerencséjére, mert a fehérhegyi csatának valószínűleg más kimenetele lett volna, ha az anhalti herceg s Hohenlohe helyett Bethlen vezeti a szövettek.

E következtetést azon módoktól vonhatjuk el, ahogy Benthlent támadását látjuk intézni. Ha habozott is egy pillanattig, hogy »fundamentomos állapotát kockára vesse,« de meggyőzte »nemzetéhez való igaz affectusa, s elvégezé, hogy nemzetünk szabadságáért kitámad.« De annak útját óvatosan és senkitől sem sejtve egyengette. Midőn a tiszamelléki urak Rákóczy által keresték meg, sokáig nem adott neki választ. Thurzó, Nádasdy, Batthyány és Révay már rég összeköttetésben állottak a csehekkel, de ő mindig hallgatott. S mi alatt a cseh mozgalom európai bonyodalommá nőtte ki magát, ő is megnyerte a törököt és vett biztosítékot a csehektől. És a mely nap ezt megkapta, azonnal irt Rákóczynak, Thurzónak Szécsynek, hogy aug. 27-én megindul házától: várják.

A siker, melyet erélye és megfontoltsága, hadvezéri tehetsége és mérséklete aratott, egészen megváltoztatta nemzetközi helyzetét: »jetzt war er ein mächtiges Oberhaupt der Weltbewegung geworden,« mint ezt Ranke igen szabatosan fejezte ki. Mindamellet sohasem cselekedhetett teljesen új helyzetének megfelelőleg: viszonya a portához lehetetlenné tette azt. A stambuli serail-uralkodás megbízhatatlansága sok számítását megbénítá, az ő nyugoti szövetségesei pedig soha-

sem támogatták kellőleg, nehogy nekik is jusson valami a török-tatár támadás odiumából. Fegyver-szövetségesei sem voltak jobbak. Ezek soha sem látták be, hogy rájuk nézve is garantiája a sikernek, ha nem félig, nem utógondolattal, hanem egészen és őszintén hozzá csatlakoznak. Hasonló bajai voltak, csakhogy nagyobb mérvben a magyarországi megyékkel és főurakkal, kik saját politikájukat követve, minden válságos perczben elállottak mellőle.

És ezekben a legválságosabb perczekben volt Bethlen legnagyobb. De soha nem volt erélye megtörhetlenebb, tehetségei nem ragyogtak fényesebben, mint a fehérhegyi catastrofát követő csapások közepett. Mindenki elhagyá, még a négy legbizalmasabból is alig maradt valaki mellette. Rákóczy haza ment »felesége partusára,« Szécsy árulóvá lett, Illésházy kérte feloldoztatását hitlevele alól, még Thurzó Imre is, az általa annyira szeretett, a lelkéhez oly közel álló Thurzó Imre is ingadozott. Rákóczyt hagyta menni, Szécsyt bezárta Murányban: »üljön benn György uram,« Illésházyt bízatta, hogy Trencsin várából akarátja ellen senki sem vonza ki, de Thurzót hatalmas szavával visszatéríté a vál-útról. Egész lelkét levelébe önté, annyi erő, önérzet és melegség szól abban, hogy a megdöbbsent Thurzó többé nem ingott. »Bizony, irá, szomorúbb hirt nem hallottam, mióta Kassáról jöttem. Nem a vármegye defectioját értem, mert attól én semmit nem tartok, nem 13, hanem 23 ezer parasztnak is hadától, sok ezer fazéknak elrontására elég egy bot. — Hanem búsulok az kegyelmed intentumán. Bizony édes öcsém nem illik kegyelmedhez, hogy jó hírét, nevét, hazájának s annak szabadságának helyreállításáért egyszer oly keményen fogott fegyverét ily gyalázatosan levegye oldaláról. — Ha ez volt uram mindnyájatoknak akarátja, mért taszítátok engem is az sárnak közepiben? miért inducála engemet a confoederationra, annakutána unionak subscriptiojára s a többire, mert a mint magának is sokszor megmondtam, soha bizony én sem Szécsy, sem Rákóczy hivataljára házamtól, országomnak békességes gazdag állapotjától meg nem indultam volna.«

»Rebus in arduis aequam servare mentem« : valóban Bethlennél senkire jobban nem illő szavak. A harmincz éves háború-

nak első súlyosabb felében játsza fontos, nevezetesen az európai történetírás által kellően még mindig nem méltányolt szerepét. Teljesen Bocskay nyomdokain haladt: ki a két hatalmasság közt maga is mint közvetítő és mint alkudozó fél szerepelt. »A Bocskay fejedelem idejében való békéltetésnek módját tartottam meg — írta maga — mert előbb magamnak kellett elvégeznem az némettel való dolgomat, hogy azután török császárral való békéltetésben hasznosban forgolódhasam. Különben ez soha nem lehetett volna, mert ki látott vagy hallott oly békességszerződést avagy békéltetőt, az ki maga is ellensége legyen azon fejedelemnek, kivel más fejedelmet akar összebékéltetni? Ezt cselekedte Bocskay, én is ebből ötlet követtem.«

De nemcsak követte nagynevű elődjét: rendszerét javítá, kifejté. Neki köszönhető Erdély, hogy a XVII-ik század legnagyobb és fontosabb nemzetközi bonyodalmában kardját nyomatékkal vethette a mérlegbe: de akkor vesszté el őt, midőn e bonyodalom Bethlen terveire nézve kedvezőbb fordulatot vett. Vajjon a protestáns Dácia azután is ábránd maradt volna, ha ő sógorával, Gusztáv Adolfal egyszerre húzza ki kardját?

* * *

Tekintsük Bethlen politikai működését a fennebb kiemelt szempontokból, vagy induljunk ki jellemének megítélésében eltérő nézetekből, abban bizonyynyal mindenki egyet fog érteni, hogy leveleinek kiadása hasznos szolgálat a hazai történetírásnak. Mert való ugyan, hogy másfél százznál több magyar levele látott már világot, de annyira szétszórta, különböző vállalatokban, hogy azoknak együttes olvasása lehetetlenne van téve. Már pedig hogy Bethlenről helyes ítéletet formálhasson magának az ember, szükséges leveleit bizonyos összefüggésben olvasni.

Bethlen rendkívül szorgalmas levélíró volt: bizalmasabb leveleit mind sajátkezűleg írta s azok száma igen nagy. Habár itt 300-nál több, eddig nem ismert levelét veszi

az olvasó, bizonyos, hogy ez levelezésének aránylag nem nagy részét teszi. Sok elveszett és hihetőleg még lappang' is elég. Nem valószínűtlen, hogy ha kutatásomat még folytatom, talán sikerült volna a gyűjteményt teljesebbé tenni, s ez ránézve hasznos lehetett volna. Más indokok azonban a levelek közzétételét javasolták. Úgy hittem, hogy azok kiadásával fel fogom a közfigyelmet ébreszteni, s másokat is fogok gyűjtésre buzdítani. Azután látva, hogy a harmincz éves háború története a történetírókat ujabban kezdi foglalkoztatni, s hogy még Gindely, is kinek nagy előkészülettel irt művéből már három kötet jelent meg, sem tudott annyi adatot összehozni, hogy Bethlenről a valót megközelítő képet rajzolhasson neki: s általában a történetíróknak módot akartam nyújtani, hogy Bethlen egyéniségével jobban megismerkedhessenek. Különben is ez a kötet életének majd minden nevezetesebb mozzanatához nyújt több-kevesebb adalékot, sőt az egyik nevezetesebb, az 1619—21-diki működését meglehetősen kimerítő világításban tárja fel.

* *

Ami magukat a leveleket illeti, azok vagy eredeti, vagy egykorú másolatokról vették, s minden oklevél alatt meg van említve, hogy minő levéltárból. Különös köszönettel tartozom e tekintetben gróf B a t t h y á n y József mosony-vmegyei főispán úrnak, kinek gazdag és becses köpcsényi levéltára a legtöbb adalékot szolgáltatta, továbbá b. R é v a y Simon úrnak, kinek kis-selmeczi (styávnycskai) levéltára sokáig gazdag aratást ígérő bányája lesz a kutatóknak. Ki kell még emelnem S z a b ó Károly barátomat, ki az erdélyi Muzeum-egylet birtokában levő leveleket másolta le. Fogadják a többi levéltárak tulajdonosai s őrei is, kik e vállalat létrejöttéhez segédkezet nyújtottak hálás köszönetemet.

A nyomtatásban már megjelent leveleket feleslegesnek tartottam újra lenyomatni, de azt hittem, hasznos szolgálatot teszek a történetírónak, ha a kutatás munkájától fölmentem s megjelelem a megjelenés helyét. E részben csak mintegy

három levél képez kivételt, melyek már másutt is megjelentek s itt újra lenyomattak, részint mert variánsokat tartalmaznak, részint mert itt magáról az eredeti példányról nyomtatván le, az első kiadás hibáit kijavítják.

Még egy pár megjegyzéssel tartozom. A gyűjteménybe felvettem egy pár utasítást is, s köztük egy latint — az 1620. márt. 15-én Thurzó Imrének adottat — mert ezek Bethlen működésére nevezetes világot vetnek, s a többi levelek s általában az események felvilágosítására szolgálnak. Továbbá habár a gyűjtemény, mint a címen is áll, Bethlen politikai levelezéseit tartalmazza s valóban alig egy párnak kivételével az is, — de nem tartottam mellőzendőnek nagyfontosságú művelődés-történeti leveleit, melyek mutatják, hogy mily helyes tapintattal és érvekkel tudta országának nemcsak anyagi, hanem szellemi érdekeit is előmozdítani. De szükségesnek tartottam közigazgatási levelei közül azokat, melyek nemcsak egyszerű jószágadományozásokat vagy pénzutalványozásokat foglalnak magukban, hanem a politikai eseményekkel egy vagy más tekintetben összefüggenek, hasonlólag felvenni.*)

Budapest, 1879. jan. 10-én.

Szilágyi Sándor.

*) Kérem az olvasót hogy a következő 3 értelemzavaró hibát, mielőtt a gyűjtemény olvasásához fogna, javítsa ki:

81. l. 15. sor alulról »infamatiokra« h. olv. *informatiokra*.
 111. l. 7. sor. alulról *Tátrán túl* h. olv. *Fátrán túl*.
 441. l. 3. sor felülről *sorban* h. olv. *S rban*.

BETHLEN GÁBOR
FEJEDELEM
POLITIKAI LEVELEI.
1613—1629.

I.

1613. okt. 22.

Spectabilis ac magnifice domine et frater mihi observandissime. Servitorum meorum paratissimam semper commendationem.

Viselvén kegyelmeddel való régi atyafiságos conversalkodásom, remélvén azt, hogy most is azon igaz jó akaró uram s atyámfia kegyelmed, kinek az előtt mutatta és bizonyította is magát lenni, mivel én is tudásom szerént animo deliberato kegyelmed ellen nem vétettem, az a régi jó akaratom urgeálván, elhívén magamban kegyelmed felől, hogy ennek az mi nyomorult és elpusztult szegény hazánknak nem ügyekszik veszedelmére. Tudom nyilván vagyon kegyelmednél, az úristen Báthorit sok istentelen cselekedeteiért miképen gyaláza meg, és minémű rettenetes rémüléssel futott légyen ki ez országból, ki mostan Váradban vagyon, és római császár urunk ő felsége hadainak segítségekkel biztatván magát, fenyeget ide bé minket országostól, német balon hadakkal, tizenkétezer lengyel kopjással, palatinus uramnak husz ezered magával való jövetelével, Kolonics, Bosnyák és Fancsi uramék tiz ezered magokkal való jövésekkkel, Forgács Zsigmond uramnak az Tiszán nagy haddal való általköltözésével rémíti az országot. De mi mivel császár urunk ő felsége ellen sem az egész keresztység ellen nem vétettünk, Báthoritol sem szakadott volna el az ország, (noha minden igazságokban tölle megbántatván, mostan utoljára fejenként az egész nemességet deleálni akarta, mely szándékát azért akkor nem tudták közönségesen), hogy ha az hatalmas császár erős hadait Báthori ellen be nem bocsátotta és fejedelemségétől meg nem fosztotta volna. Mely dologról az országnak erős parancsolatot is iratott, de még is igaz hűségeket megakarván hozzája mutatni az ország, mind addig mellette voltak, valamig az országból ki nem futott. Mely hűségek miatt és az török császár birodalmában való égetés, rablás miatt, oly égetés, pusztulás következék ez mi szegény országunkra is, melyhez hasonló az mi üdönkben soha nem történt. Mivelhogy pedig ez mi hazánk sok esztendőktől

fogva az hatalmas császároktól kényszerítettett függeni, minden felől környül vétetvén tölle, semmi időben nem ítélhette elégségesnek magát ellene való állására lenni. Mostan annál inkább az rettenetes hadak rajta lévén, illendőbbnek ítéltek alázatossággal, hatalmas császár parancsolatjának engedni, mivel minden szabadságiban ő hatalmasságától megtartatott és oltalmaztatik azokban. Kegyelmednek azért bizonyoson írhatom, hogy Báthori Gábortól az tegnapi napon örök búcsút vettek és többé fejedelmeknek nem agnoscálják, sőt készek inkább mind meghalni, hogysem recipiálni. Az mivel pedig értem bizonyoson, hogy császár urunkat ő felségét és palatinus uramat felindította, abban kegyelmed és senki el ne higgyen semmit, mert az török ez országból bizonyoson kimegyen, az szent békességet ő felségével tökéletesen megtartja, magyarországi birodalmat semmiben infestálni nem akarja, és minékünk libera electiót engedvén, minden igazságinkban, szabadságinkban oltalmaz, ez én hitem szerint irom kegyelmednek. Kegyelmedet annak okáért bizodalmason kérem keresztyéni jó indulatjából a mi szegény hazánkhoz is mutassa igaz jó akarátját, és kegyelmed is instáljon ő felségénél levele által, azonképen palatinus uramnál ő nagyságánál, Báthorit ne segítsék az hatalmas császár ellen, legyen nagyobb tekinteti ő felsége előtt egy országnak egy istentelen gonosz életű embernél, kinek istentelensége és állhatatlan, nyugtalan természeti az egész világnak nagyobb részénél nyilván vagyon, ő felsége ne igyekezzék az mi szegény hazánknak utolsó veszedelmére; mert ezt bizonyoson elhiheti az egész keresztyénség, hogy Erdélyért az török császár ő felségével való frigjét felbontja, s maga is personaliter megindul ha ő felsége Erdélyre hadat bocsát s Báthorit reánk engedi jőni. Melyből ez következik, hogy Erdélyt per hoc totaliter occupálja, melyből az keresztyénségnek is nem kevesebb veszedelme következik. De hogy ez ne legyen, ő felsége mi hozzánk szegény alázasos híveihez mutassa kegyelmességét inkább, hogysem mint fegyverét, Báthorit ne segítse, sőt ugyan injungálja neki, üljön veszteg, szenvedje patienter, az mivel isten látogatta, nekünk hagyjon békét, Váradból menjen ki; mert ha az gyülekezésnek békét nem hagy, kényszerítettünk mi is magunkról provideálni, és azt isten segítségéből eloszlatnunk. Mely eddig is meglőtt volna, de tartóztatott csak az egy ok, mivel az tatár megbízhatatlan nemzetség, félttem attól, hogy az ő felsége birodalmára ne üssenek. De ha az segítség melléje kezd menni, és Abaffi uram mellőle el nem megyen, kényszerítettünk reá küldeni, és megoszlatni; ha ő felsége veszi, mi országotól ő felségének tiszta szűbeli igazsággal akarunk szolgálni. Ebbeli

kegyelmed jó akaratjának hozzánk megmutatásáért, ha élünk, országostól hálaadóképpen akarunk szolgálni. Én pedig az magam személyében kegyelmednek igaz atyjafia és szolgája lévén, az míg élek igaz szível igyekezem szolgálni. Tarcsa meg az úristen kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in ciuitate Colosuar, die 22 mensis Octobris, anno Domini 1613.

Eiusdem spectabilis ac magnificae dominationis vestrae
 Servitor et frater addictissimus
 Gabriel Bethlen m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Georgio Drugeth de Homonna, comitatum Zempliniensis et de Vngh comitj, equitj aurato, pincernarum regalium per Hungariam magistro, etc. Domino et fratri mihj obseruandissimo.

(Eredetije Homonnán a Drugeth család levéltárában.)

II.

1613. okt. 28.

Illustrissime domine nobis semper observande. Servitiorum nostrorum addictissima commendatione. Az úristentől hosszú boldog életet és minden kedves áldásokat kívánunk megadatni nagyságodnak.

Hisszük, hogy az mi szegény romlott hazánknak az mostani szörnyű változása nagyságodnál nyilván vagyon, bűneinkért az úristennek oly látogatása forga rajtunk, ki nemcsak nekünk, hanem sok országoknak is örök emlékezetre való példa lehet. Az megholt fejedelmünk Báthori Gábor, semmi külső országokkal való nagy fejedelmek, azok között az nagyságod jó intésének, sem országul az mi sok esedezéssel való könyörgésünknek nem akarván engedni, megmutaták végre az kiket az isten ez földön hatalmasokká tett, hogy a ki azoknak nem enged romlás, és szégyenvallás dolga. Immár nagyságodnál nyilván vagyon fejedelemségével együtt élete is elfogyott. Mely ha szintén nem következik vala is országostól az ő sok fajtalan, hallatlan, iszonyú éktelenségit úgy meguntuk és utáltuk vala, azokon kivől, kik eleitől fogván abban tanácsadói és igazgatói voltak, hogy utolsó veszedelmünkkel is rajtunk uralkodni nem hagytuk volna. Az úristen igaz ügyünköt megszánván és igazságunkot kegyelmes ítéletében vevén, tőle minket megszabadejtott: szokott módunk szerint penig romlott hazánkot fejedelemség nélkül nem tarthatván, bizonyos és nyilvánvaló okokból, az tekintetes és nagyságos Beth-

len Gábort, nekünk kegyelmes urunkot, fejedelemségre választottuk, azért hogy az török nemzetségnél nagy tekinteti lévén, az mostani benn levő hadaknak kiigazejtésában senki is olyan bizonyosan és hasznoson nem szolgált volna. Annak fölötté régtől fogván való uri nemzet lévén, ez mostani üdöben és állapotban, az vitézlő és hadakozó dologban, hazánk oltalmára ha kívántatik, hasznosan tudjuk, hogy szolgálhat; törvény és igazsághoz való szeretit is ösmerjük, és nyugodalmos köztünk való birodalmában teljességgel minden jó reménségünk vagyon, hogy ennyi sok romlás, pusztulás, kegyetlenség

(Bethlen Gábor leveles könyvéből, a Magyar Tud. Akadémia kéz-
 irattárában.

III.

1613. okt. 28.

. (az eleje hiányzik) széliben egy erős várbán Váradon megtartozott vala és ott igyekezett haddal gyülekezni ő hatalmassága ellen; mű pedig ezenben az tekintetes és nagyságos szerdar Szkender pasának eszes, okos, vitézlő és szorgalmatos gondviseléséből az hadakat mennél hamarébb megtartóztatván az országnak fő népeit, mind az három nemzetből és kerített városokból, az ő régi jó rendtartások és törvények szerint Kolosvár nevű városunkban öszvegyűjtván, és az ő hatalmassága kegyelmes akaratját az nagyságod szép intő leveléből más fejedelem választásról megolvastván és megértvén, elsőben ők is az ő hatalmassága nagyságod által való parancsolatjának mindenben engedvén, az Báthori fejedelemségének ellene mondottanak és ő tőle örökben elszakadtanak. Annak utánna az mennyi sok számlálhatlanképen, minden régi törvényekben szabadságokban megbántódtanak volt Báthori miatt, tizenkét fő okos tanácsokat választottanak mind az három nemzetből, kik által elsőben minden régi szabadságokat, törvényeket helyére állatván, az után úgy mint harmad nappal egész országúl egyenlő értelemről és egy akaratból engemet ő hatalmasságának igaz hívét és nagyságodnak is igaz jó akaró szolgáját választottanak az fejedelemségre, kit az úristen ő hatalmassága jó szerencséjére és az nagyságod jó hírének nevének öregbülésére tegyen áldottá, boldoggá és jó szerencsésé. Mind ezekben pediglen az dolgokban, mely hasznoson és dicairetesen szolgált, forgodott az szerdar Szkender pasa ő nagysága és az fő kapuczi Memhet aga; sok szó-

val és sok irással tudhatnám nagyságodnak értésére adni, de az dolognak jó végben meneteli annak elég bizonyossága, kiért igen méltó és szükséges jó szolgálatjokért ő hatalmasságának és nagyságodnak legyen reájárok kegyelmes tekinteti. Annak utána miérthogy Báthori maga szolgálival az ország széljében megtartozott vala, az hatalmasságod hadaiból magam és az ország otalmára bizonyos számú hadakat marasztottam vala. De azonban nagy hertelen ugyanott Váradon ugymint tegnap előtt maga szolgálitól Báthori megöletett és hadai ki széljel oszlott, ki pedig az én szolgálatomra adta magát; most immár legyen istennek hála, sem én sem az ország afféle ellenségtől nem tartván, azokat az hadakat is mind visszabocsájtottuk. Az országnak fogyatkozott állapotját az sok hadak miatt nem tagadhatjuk. Én ez fejedelemségben az nagyságod kegyelmes gondviselése által és az országnak szabad választásából vagyok isten után, az romlott és fogyatkozott állapot miatt kiváltképen még most ujontában, még az országnak is dolgait helyére ilyen hertelen nem szabhatjuk. Könyörgők alázatosan nagyságodnak az én elégtelen és erőtlenségemet tegye erre erőssé és elégségessé, holott immár én az én kicsin állapotomban és az fejedelemségben való maradásom nem csak az én személyem, hanem az ő hatalmassága dicséretes császári méltósága és az nagyságod jó híre neve; nem is volna illendő, sem dicséretes ilyen dolgokat az ő hatalmassága jó szerencséjére csak elkezdeni, hanem ugyan véghez vinni és örökösön is állandóvá tenni. Nagyságodnak azért alázatosan könyörgök, fő csauza és követe által irjon az német királynak, az magyarországi palatinusnak és Kassán lakó ország kapitányának Forgachy Zeigmondnak és az lengyel királynak is, hogy Erdélyre semmi okon ne igyekezzenek ellenségeseképen, velem. tartsanak jó szomszédságot. Annak felette valamit eddig Erdély országának határi az ide való fejedelemséghez régtől fogva birtannak, annak határin, várain, várasin és még csak faluin is ne kapdossanak, az erdélyi fejedelemségtől el ne szakasszák azokat, hanem békességesen ide hagyják bírni, az igaz közöttünk és az ő hatalmassága között való végezés és frigy szerént, mert ő hatalmassága az Erdély határit, várait, várasit és faluit nem engedi oda bírni és foglalni az magyar királysághoz. Ezek mellett irasson nagyságod igen erős parancsolatokat az moldovai és havasalföldi vajdákra, erre az Szaýn Giray szultánra, a ki most ide segítségünkre jött volt; hasonlóképen az budai, egri, temesvári pasákra, mely parancsolatokat nagyságod sietséggel küldjön én kezemben és abban meg legyen hagyva ő nagyságoknak erősen, hogy valamikor kívántatik és én levelem vagy emberem által ő nagyságokat megtalálhatom

vagy télben, vagy nyárban akármikor kívánja az szükség, okvetetlen mindjártást mellém siessenek, az országot kártól igen ótalmazzák és az mely helyben én mondom s ahol kívántatik ott szolgáljanak velem együtt ő hatalmasságának; mely kegyelmes gondviselését és ótalmazását az ellenség megértvén, tartozása léssen az ellenünk való igyekezetről, és az állapot is megcsendesedvén az nyomorult ország épülhetne az ő hatalmassága kegyelmes szárnya alatt és az ő hatalmassága hosszú életéért s az nagyságod jó szerencséjéért mindnyájan Istent imádunk. Ennek utána pedig miben következék állapotunk, és minden ide fel való hírekről szüntelen való postáim, követim és leveleim által tudására adom nagyságodnak. Adja isten minden jókat, jó szerencsés egészséget hallhassak én is mindenkor nagyságod felől. Datum in civitate nostra Colosvár die 28. octobris anno domini milesimo sexcentesimo decimo tertio. Nagyságodnak mindenben igaz és engedelmes jó akarat-al szolgál mindenkor.

(Bethlen fennebb említett leveles könyvéből.)

IV.

1613. decz. 10.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transylvaniae stb. Generosi domini amici nobis observandi. Salutem stb. Mielta az úristen erre hivatalt adott nekünk az állapatra, teljes erőnkkel azon igyekeztünk, hogy megromlott szegény hazánk régi szabadságát helyére állathassuk, több dolgok között p. . . . vrunkkal ő felségével és az egész magyarországi státusokkal hazánkunk egyszeri confederatióját szemünk előtt viselvén, fe -tis ő felségéhez már elbocsátván, egyéb dolgokból is mutua -nak kellek kigyelmetekkel lenni; többi között azért az harminczadok dolgáról akarók kigyelmeteket elsőben megtalálni, mivel gyakorta a harminczadosok számadásokkor exactorinkat sokképpen szokták (vex)álni. Erről időnek idején gondot akaráván viselni, kérjük kigyelmeteket szeretettel, kigyelmetekkel ide alá a Magyarországi szélben levő harminczadosoknak demandálja serio, az mely czédulákat innen az erdélyi ditioból és birodalomból Magyarországra harminczadlásokkor és marhájakról praesentálnak akármiféle és hová való kereskedő rendek, azokat congerálván, bizonyos emberek által küldjék ide be angariatim exactorink kezében. Mi is hasonlóképen cselekedvén, a mely czédulákat onnan kívől behoznak az Erdély szélben és határiban levő harminczadosinkkal egybegyűjtetvén, kigyelmeteknek kezekben küldetjük, hogy így egymás között szép

correspondentiánk lévén, harminczadosinktól világosan való számot vehessünk. Tartsa meg isten sokáig jó egészségben kigyelmeteket. Datum in civitate nostra Cibiniensi, die 10. mensis Decembris. Anno Domini 1613.

Generosarum dominationum vestrarum

Amicus

Gabriel Bethlen mpria.

Kulcsát: Generosis dominis Sigismundo Pécsy de nova Villa et Lucae Kiss sacratissimae caesareae regiaeque Majestatis camerae Scepusiensis consiliariis etc.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

V.

N.-Szeben, 1613. decz. 23.

Bethlen G. Szeben városának.

(Eredeti a Szász Nemzeti lt. Archiv stb. N. F. III. 239.)

VI.

Szeben, 1613. decz. 30.

Bethlen G. a Doboka-vármegyei főispánnak.

(Török-Magyarkori Államokmánytár. IV. 114.)

VII.

1613. december 30.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis syncere dilecte Salutem et favorem nostrum. Szintén ezen órában érkezék az havasali vajdanak, becsületes atyánkfiának hozzánk egy bojer postája, ki által adja értésünkre ő nagysága, hogy az hatalmas győzhetetlen császárnak sok szép ajándékokkal, nagy pompával mi hozzánk bocsátott kapuczi passaja huszonöt kapucziakkal ezen két három nap alatt ide Szebenben érkezik; akarván azért mind az ő hatalmassága méltóságához képeest s mind pedig az magunk becsületiért, az ő hatalmassága követét méltó becsülettel látni és fogadni, kegyelmedet intjük szeretettel, sőt ugyan hagyjuk és parancsoljuk is serio, minden

maga dolgait hátra hagyván ad quintum, sextum et septimum diem mensis Januarii proximi affuturi, maga szolgálival, Cheffei uramot is melléje vévén, mentől jobb modjával ékesben és ruhásban okvetetlen itt Szebenben jelen legyen, hogy az ő hatalmassága méltósága szerint idebocsátott fő követit mentől becsőletesben fogad hassuk; ha szintén néhol utat éjjel kelletik toldani is el ne mulasson. Secus nulla ratione facturua. Datum in civitate nostra Cibiniensi, die 30 Decembris, Anno domini 1613.

Gabriel Bethlen m. p.

Caspar Beőleőny m. p.

Kulczm: Generoso Sigismundo Hatvani comiti comitatus Dobocensis etc. Fideli nobis syncere dilecto.

C^{ito}
ito
ito
ito
ito

Citissime

Eredetije: a Magyar tud. akadémia kéziratárában.

VIII.

1614 jan. 13.

Nem oly régi dolog, hogy sok szóval kellessék emlékeztetnünk kegyelmeket Erdély és Magyarország között való szent confederatióra, mely nyilvánvaló diplomákkal is mind az két részről megerősített, az jó emlékező Bocskay István fejedelem idejében penig singillatim minden rendek az szerint esködtenek meg minden helyen: maga egy nemzetek lévén, az igaz atyafiúi szeretetnek és jó lölki ismerettel való keresztyéni életnek hivatalja ugyanezt kívánja minden confederatio nélkül is, hogy egymáshoz igaz tökéletes szívet viselénk az szent békességnek megőrzésére és egymás vérét, romlását, kárát, nem kölemben kellene fájlalnuunk, mint az magunkét. Mely dolognak magunk részéről hogy tiszta tökéleteséggel való őrizői vagyunk, három nyilván való okokból azt kegyelmekkel elhíttjük világosan. Egyik, hogy az mikor az hatalmas császár két hadaival vagy erejével fenn voltunk és akarattunk szerint is cselekedhattunk volna, semmi ártalmára, csak határa szélére való menetellel is kegyelmeknek nem igyekeztünk. Másikkal, hogy annak utána is sem titkon, sem nyilván az (ő) felsége, császár urunk birodalmában semmit nem practikáltunk, még csak egy szolgát is kedve ellen

ő fölsége alól ide nem híttunk, nem idegenítettünk. Harmadik, hogy most is, noha immár sok ideje, sőt kezdetitől fogva fejedelemségünknek mind tudjuk és értjük, onnat az ő felsége részéről, kiváltképen nevezet szerint Dóczy uram Szakmárból és Lónyai András uramék Kállóból szüntelen ide az mi kicsiny birodalmunk ellen ahoz tartozó végházakba lévő kapitányokkal mint tractáltak, ártalmason practikáltak, mind igéretekkel és adománynyal tölünk elszakasztani igyekeztenek, melyről mi ő kegyelmeket sok szép atyafiúi intésekkel kértük is és megtaláltuk. De nem hogy arról megszűntenek volna, sőt naponként abban előmenvén, mi semmi okot az jó szomszédságnak, szent békességnek felbontására adni nem akartunk, most sem akarunk, hanem minthogy efféle viszálykodás és az főrendektől indított háborúság az közönségnek romlása nélkül nem lehet, kegyelmeteket minden vármegyén akartuk elsőben megtalálni, ha ezek kegyelmetek hírével és akaratjával vannak, avagy penig csak az megnevezett tisztviselők magok indulatjából és tulajdon önnön szabad akaratjokból ellenünk igyekeznek efféle ártalmas és titkon való dolgokban fáradozni. Holott mi az úristent és magunk jó lelki ismeretét hívjuk bizonyosággal, hogy nem külföldben igyekeznénk őrizni az kegyelmetek javát és megmaradását lehetőségünk szerint, min(t) szintén az magunkét és ezen édes hazánkot, melyben lakunk, nem külföldben őrizzük az szent békességet, mint az saját szömünk fényét. De az nyilván vagyon mindeneknél, az igazságnak oly látható ereje vagyon mindenekben, hogy az vér szerint való atyafiságban sem állhat meg az nélkül az szeretet, hanemha suum cuique redditur. Valami Erdélyhez való volt régtől fogva, azon nem kellene kapdosni és kicsiny határinkat ne akarnák innét eltulajdonítani mód nélkül. Mi az mi igazságunkkal oly contentusok vagyunk, hogy azon kővől semmit nem kívánunk és ha abban háborgattatnánk, az kit magunk erejével fel nem érünk, kételenség által más segítséget is sollicitálnunk kelletik; kiből kétség nélkül meg sem fogyatkozunk. És így csak ez okon is az két császár között való frigynek felbomlása következik, kinek sokáig való fenn állásában mi bizony szívünk szerint és nem haszontalanol is, elhiggye kegyelmetek, fáradni és munkálkodni akarunk; tudván azt, hogy ha annak fölbomlása következik, az mi szegény nemzetünknek legtöbbnek kell abban jutni. Mi azért kegyelmeteket igaz atyafiúi szeretetből és körösztény indulatonkból egész Magyarországon minden vármegyén akarók ez dologról megtalálni jó idején, tudván, hogy most ország gyűlése kegyelmetek között ne talál nem leszen, hogyha kegyelmetek nem értette, tudhassa, hogy az szent confederatio

ellen, mely Erdély és Magyarország között fenn áll, az ő fel-
sége, császár urunk tisztviselőitől igazságunkban, határink-
ban háborgattatunk, titkos practikákkal, ígéretekkel, fenyege-
tésekkel. Huszt várát, Nagy-Banyát, Kővárat és Tasnádot el
akarják innét szakasztani. Mely dolog ha kegyelmek tudásá-
val nem volt, akartuk, hogy értse; ha pedig tudja és velőnk
az szent békességet akarja megtartani, obtestáljuk kegyelme-
teket ez köztőnk való hitnek megőrzésére, afféle igyekezetek-
nek vegye elejét, avagy ha annak elejét nem akarja venni,
vagy nem veszi; isten előtt, mind az szent angyalok és egész
világ előtt protestálunk, hogyha kegyelmektől leszen az
frigynek felbontása: okai mi nem leszőnk semminek, igazsá-
gunk megoltalmazására ha mi oly gondot kelletik kételenség-
ből viselnőnk, kiből sok külömbféle akadályok és semmi jők
nem következnek, legyen azok számadása mind lelkekben,
tisztokban valakik indítói lesznek afféle zűrzavarnak, holott
azoknak megtiltása és tartóztatása országúl kegyelmteken
áll. Et qui potest peccantem prohibere ac non prohibet,
aeque peccat, kik enyett többeknek is jutni kell benne. Ezeket
kegyelmeknek mi nem azért írjuk, hogy valakit fenyegetni
akarnánk, mert afféle gondolatunk, ne adja isten, hogy legyen
kegyelmek ellen semmi üdöben, hanem inkább igaz atyafiúi
szeretetőnk és kegyelmek békességes megmaradására teljes
szívből való igyekezetőnk viszen arra, hogy afféle akályos
(sic) dolgoknak és gyuladozó tüzeknek jó idején az kegyel-
mek részéről vegye elejét és mikor ne adjon okot káros,
ártalmas veszekedésekre és másoknak is adni ne engedjen
semmi képen. Mi az mi kicsiny állapotunk szerént minden
üdöbeli nagy békességes, szent, igaz jó akarattal való szom-
szédtságval és annak megmaradására, őrizésére hasznos szolgál-
atunkkal ajánljuk kegyelmeknek magunkat. Tartsa meg
isten stb. Datum in Civitate nostra Cibiniensi, die 13 mensis
Januarii. Anno Dni 1614.

Earundem spectabilium magnificarum generosarum,
egregiarum nobilium dominationum vestrarum.

Servitor amicus et vicinus benevolus

Gabriel Bethlen.

Simon Péchy, cancellarius.
Caspár Bölöny.

Kivül: Paria literarum Gabrielis Bethlen.

(Egykorú másolat a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

IX.

N.-Szeben, 1614. jan. 13.

Bethlen G. Nagy-Szeben városának.

(Szász n. e. lt. Archiv stb. N. F. III k. 249.)

X.

N.-Szeben, 1614. jan. 15.

Bethlen G. N.-Szeben városának.

(Szász n. e. lt. Archiv stb. N. F. III k. 251.)

XI.

Szeben, 1614. jan. 23.

Bethlen G. egy pasához.

(Török-magyar-kori Államokmánytár. IV. 115. l.)

XII.

Szeben, 1614. febr. 8.

Bethlen G. egy magyar főúrhoz.

(T.-M.-k.-Áll. Okmánytár. IV. 116.)

XIII.

N.-Szeben, 1614. feb. 8.

Bethlen levele Dóczyhoz.

(Bethlen G. fejed. trónfoglalása 28. l.)

XIV.

K. n., 1614. feb. 9.

Bethlen körlevele.

(Bethlen G. fej. tr. foglalása 30. l.)

XV.

1614. feb. 10.

Gabriel Bethlen, Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magnifice domine affinis nobis honorande, salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Bojthi Benedek által ennek előtte kegyelmednek minden dolgokról bőségesen irtunk vala, valaminémű fogyatkozásokat kegyelmed az perceptor és harminczadosok miatt abban az helyben jelent, annak előtte is authoritást adtunk vala mi arra kegyelmednek, hogy csak hirrre tegye kegyelmed minekünk, ki mi okon ne tessék a féle tisztviselőkbek, szabadoson megváltoztatjuk. Azért az kegyelmed írása szerint az perceptorságot Makai Jánosnak engedték, Inczédinél valamennyi pénz leszen, kezéhez vévén, az kegyelmed instructioja szerint fizessen az szolgáló rendnek. Inczédi pedig jöjön be ez mostani segessvári gyűlésre számadásra. Az mint itt az exactoroknál látjuk, 1612. 1611. esztendőkbeli számadásiból is hétszáz negyvenkét forint restantia vagyon nála, és ez elmúlt 1613. esztendőről pedig semmi számot nem adott. Kraszna és Szolnok vármegyékbeli harminczadosokat is immár oda deputáltuk. Senki-nek pedig adaját meg nem engedték, vagy két ember ezelőtt valo restantiáján kívül. A mint mi megszámláltuk, éppen az váradi fizetés mind az Sarkadban való fizetéssel együtt, tizenkét holnapra tudván az fizetést, meg nem halad husz vagy huszonkét ezer forintot. Azok pedig az jövedelmek jó gondviseléssel és vigyázással harminczkét ezerre is mennek, ugy hogy minden esztendőben az vár építésére is convertálhatni nyolcz avagy tiz ezer forintot. Az debreczeni és váradi harminczadosok is Bethlen Farkas uramnak azt fogadták ott létekor, hogy csak másuva ne deputálják, négyszáz emberre fizetnek az két harminczadból. Mi abból is három felföldi bornál egyebet nem parancsoltunk magunk számára hogy vegyenek. Az adóból ismét csak Kőrösi Istvánnak az portára való készülettire rendeltünk másfél száz forintot. Kegyelmed abban az helyben Váradnak nemcsak kapitánya, hanem Bihar vármegyének is főispánja, a fiscus jövedelmének szolgáltatóit kegyelmed által kényszerithetjük minden igasságnak bészolgáltatására, és ha adósa marad az fiscusnak, magát is arestálhatják érette, és jószágát is confiskálhatják az summáig. Kegyelmed az harminczadosok felől is informáljon bennünket, ki hasznos, ki haszontalan arra az szolgálatra, és az kit változtatni akar, mást commendált kegyelmed minekünk helyé-

ben : de mind az adó beszédetésére s az harminczadok jövedelmének bévételére kegyelmednek kell ott szüntelen szorgalmatos gondjának lenni, és kedvezés nélkül arra is erőltesse kegyelmed őket, hogy fizetlensége miatt az szolgáló rend semmi időben ne panaszkodhassék.

Az várhoz való jószágoknak restitúciójáról gondunk léssen ez jövendő gyűlésen, csak, az mint ez előtt megirtuk, minden ahoz való jószágokat felcirkáltatván regestumot küldjön mi nekünk róla, kit micsoda fejedelmek adományával és micsoda emberek birnak.

Tisztviselők, kik kegyelmed körül olyak vadnak, kik valami okon nem tetszenek, ne halogassa kegyelmed, igyekezzék megváltoztatni őket. Kovács Mihályt száz gyaloggal mi innét magunk mellől kibocsátjuk, kegyelmed egyik főporkoláb-ságot ő reá bizhatja. Ez jövendő gyűlésen meglátjuk kit találhatunk kegyelmed mellé egy jó vice kapitánt is, kinek mind hűségével s mind szorgalmatosságával kegyelmed is megnyughassék. Mi kegyelmedet hazánknak közönséges javáért kényszerítjük a szüntelen való vigyázásra. Immár oda kifelé Huszt és Kővár oda lévén, csak kegyelmedre támaszkodhatunk minden vigyázásban; minden oda fel való igyekezeteknek végére menjen, nekünk sietséggel tudásunkra adjon akármi híreket. Most Forgács és Dóczi uramék hűtlevelet kértek tőlünk császárnak hozzánk jövő követi számára; az mi követink is onnat feljül hiszszük aláérkeznek és együtt jönnek császár követivel. Mi az assecuratiót megküldjük nekik, egyebet az igasságnál és elfoglalt határinknak visszaadásánál nem kívánunk tőlük. Ez idő alatt ha mi készülleteket vagy más szándékokat értheti kegyelmed, igen rá vigyázzon. Mi Szebent az szászoknak meghagytuk, és ezen az héten ki is költözzünk belőle, gyűlésre Segesvárra menvén.

Az vármegyének mostani felülésekért minémű panaszló levelet irtunk, tudom meglátja kegyelmed; talám ez után nem tesznek fogyatkozást e féle szolgálatban. Az katonáknak is megválogatásában most kegyelmednek jó módja lehet távol létekben, fogadjon kegyelmed másokat, valaminéműeket szeret, hetvent vagy száz lovasig, és mikoron azok is visszajönek, megmustrálván őket, az kit akar hányja ki az előbbiekközzül, és az kiket most fogad állassa helyében.

Épületre való palánk fa hordására is irtunk commissio-kat mind az három vármegyére, kegyelmednek legyen gondja az szorgalmaztatására. Minékünk Váradon, ha lehetséges volna, nem külömb vigyázásuuk lenne, mint az magunk személyére; kegyelmedet is, elhittük, isten abban minden jóra segít. Bené

valeat. Datum in Ciuitate nostra Cibiniensi, die 10 mensis
Februarii. Anno Domini 1614.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae
benevolus affinis

Gabriel Bethlen m. p.*)

Kegyelmednek Járai Istvántól szóval is izentünk; az
kegyelmed becsületi miénk, gyalázatja hasonlóképpen, melyet
totis viribus akarunk praeueniálni. Jó száz lovaszt és egy jó
hadnagyot vagy inkább kettőt azok eleiben fogadjon mindjárt
nemes emberekből, és adasson hópénzt nekik, és mikor Veres
Mártonék visszamennek, válogasson annyit és olyakat közülök,
kiket akar. Nekünk kegyelmed mind szüntelen minden híreket
adjon értésünkre, jöjenek s menjenek az kegyelmed bizonyos
postái Kassára, Szakmárra s mindentvé.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Francisco Rhedey
consiliario nostro, equiti aurato, comiti comitatus Bihoriensis,
arcisque et praesidi nostri Waradiensis supremo capitaneo etc.
affini nobis honorando.

XVI.

N.-Szeben, 1614. feb. 15.

Bethlen G. Pécsyhez.

(Török-Magyar-Okmtár. IV. 118.)

XVII.

N.-Szeben 1614. febr. 16.

Bethlen G. Pécsy Simonnak, cancellariusának.

(Szász Nemz. Egyetem. lt. Archiv stb. III. k. 259.)

XVIII.

N.-Szeben, 1614. feb. 18.

Bethlen Gábor tábori parancsa.

(Erdélyi Múzeum III. 179. l.)

*) Csak az aláírás és az utóirat a fejedelem saját kezefrása.

XIX.

Medgyes, 1614. febr. 21.

Bethlen G. Nagy-Szeben városának.

(Eredeti sz. n. e. lt. Archiv stb. N. F. III. 261.)

XX.

1614. márcz. 15.

Bethlen Szkendernek.

(Bethlen G. fej. trónfogl. 42. l.)

XXI.

Fogaras, 1614. márcz. 27.

Bethlen G. a nagy-szebenieknek.

(Eredeti szász n. lt. Archiv N. F. III. 267.)

XXII.

Brassó, 1614. ápr. eleje.

Bethlen G. Naszuf pasához.

(T.-M.-Á.-Okmtár IV. 119. l.)

XXIII.

1614. ápr. 8.

..... (A kézirat eleje hiányzik.) Mihelt ő vele végezhetett az ő hatalmassága ellen való támadásról és a németeknek az erdélyi erősségekben való befogadásáról, mindjárást felment az császár az imperiumban és úgy is végezett ugyan akkor pápával és az hispaniai királylyal, mindentünnét pénzt, hadakat szerezni ő hatalmassága ellen, kit immár valóban készít és indítani akar.

2. Minket is most igen nyilván maga pöcséti alatt való irással arra kényszerít, hogy a mit titkon végezett volt Báthorival, ahoz tartsuk magunkat, ha meg akarunk maradni; mert azt is igen bánja, hogy Moldva és Havasalfölde ő hatalmas-

ságához szakadott, annyival inkább Erdélyt nem engedheti; hanemha hozzá hajlunk, sokat is igrnek, ha arra ráajánljuk magunkat.

3. Most is az csehországi gyűlésben mind pénzt s mind népet ő hatalmassága ellen kért és hadakat készít, híres kapitánokat, hadviselő embereket fogadott és hívatott Flandriából, Belgiumból, kiket ő hatalmassága ellen készít hadakkal.

4. Mikor az császárságra választották, azon esküdt meg, hogy örökös ellensége leszen ő hatalmasságának.

5. Az bécsi végezés ellen egynehány várakban immár Magyarországon bevitte erővel is az ő német fizetett hadait és minden órában azon vagyon, több várakat, erősségeket is némettel megrakjon mind Erdélyben s mind Magyarországon, a honnat, valamikor akarja; ártalmasban hadakozhatik ő hatalmassága ellen.

6. Mikor Sorbán vajda Erdélyben betörvén, Báthori Gábort Brassónál megverte, mindjárt az német derék hadat hocsátott be Erdélyben az ő hatalmassága országában segítség színe alatt és Erdélyt ugyanakkor el is foglalta volna, ha igen sietséggel ő hatalmassága segítséget akkor Báthorinak nem küldött volna, melyet ugyan műmagunk szorgalmaztattunk Memhet ágával együtt akkor, hogy az ország német kezében ne essék. Csak az egy cselekedetivel nyilván megszegte a német a frigyet még akkor.

7. Most mikor mű nagy szentül és igazán tartjuk s tartanók az frigyet ő vélek és követink által minden engedelmes jó akaratra ígérnök magunkat, azalatt erős várainkat, kerített és mezővárosokat nagy tartományokkal ez országnak negyed részét, az mely épebb és jobb volt, elfoglalta és birja hűte ellen és az ő hatalmasságával kötött frigye ellen, kinél nagyobbat immár ezután nem cselekedhetik, hanemha a mint szándéka vagyon, Erdélyt, Moldvát, Havasalföldét, épen azután Budát, Temesvárá, Landorfehérvárat ha el kezdi venni; ha ezeket ő hatalmassága frigy felbontásnak nem tartja, a miket eddig cselekedett, bátor azokat se tartsa, a' kiket ezután akar cselekedni.

Sőt ő hatalmasságának azon könyörgünk, vagy az, hogyha oltalma alá vött, lásson ugyan bizonyosan oltalmazásunkhoz, vagy ha nem akar bennünket oltalmazni, engedjen módot megmaradásunkban, ne ejtsen gonosz akaróinak kezében és ne legyünk más országoknak is példák, hogy heában bíztunk az ő hatalmassága oltalmazásában.

Most is azért mégis ő hatalmasságától erről várunk kiváltképen való választ, vagy az, hogy derekas hadait való-

ban az németekre megindítván, minket is nemcsak oltalmazzon ellenségünk ellen, hanem szolgálatunkat vévén, nagy haszonnal és sok jóval tudunk, isten velünk lévén ő hatalmasságának szolgálni. Vagy ha az ide való vigyázást ő hatalmassága csak könnyen hagyja, az más fél bizonyosan eljár dolgában, kinek nemsokára ő hatalmassága hírét hallhatja. És úgy is csak Lippáért is ugyan kelletik részszerént való hadakat az mi őltalmunkra Temesvárhoz, Gyulához, Szolnokhoz szállítani.

Ezt is nem titkoljuk penig el, mint igaz hívei, ő hatalmasságátúl, hogy ha ő hatalmassága derekason fog az mi oltalmazásunkhoz és az magyar nemzetséget velünk egyetemben kegyelmes szárnyai alá veszi, nekünk nem kicsin módunk vagy on abban, hogy ő hatalmasságának igen kedve szerént és igen hasznosan szolgálhatunk, majd nem különben, mint az nagy János király szultán Szulejman császár idejében. Ki minthogy nem kicsin dolog: nekünk az életünkben országunkban jár, vagy élet vagy halál, vagy jó vagy gonosz szerencse, az hadakozás dolgát csak az egy isten igazgatja; ha ő hatalmassága abból az mi szolgálatunkkal akar élni, minekelőtte arra lépni: szükség ő hatalmasságának s mind fővezérének, több tanácsos vezérekkel egyetemben erről gondolkodni és külön arról való ahtname-levelet én kezemben küldeni.

Minthogy az mi személyünk által nem egyéb szolgálatot kívánhat ő hatalmassága, hanem hogy az nagyobb ellenségnek erejét megszagassa, kevesebbé, erőtlenebbé tegye és valamennyivel én többülhetek, azokkal én is az ő hatalmassága ellenségit fogyassam, kevesétsem. Az penig egynehány módokkal lehet, kiket mi inkább tudunk, szép szóval, ígrettel, adománnyal, és azok mellett fegyverrel. Az szép szó és az ígret magunk nevönkkel írásunkkal jól meglehet, valamint az üdő és az szükség kívánja. De az ő hatalmassága részéről is kívántatik bizonyos ahtnamé levél, kit ugyan most mi kezünkben küldvén, annak mását, mikor ideje leszen, előttünk fölkuhdhessük az országokra, hogy valakik az mi hírünkre, nevünkre az ő hatalmassága kegyelmessége alá adják magokat, várak, városok, tartományok és országok, azokhoz ő hatalmassága ilyen kegyelmességét ajánlotta mi általunk, kit mi nyertünk nekik ő hatalmasságátúl, hogy azokat megértvén, könnyebben és jobb szívvél hajoljanak az ő hatalmassága szárnya alá és én is minden körülem levő hadakat, vitézeket, azonképen városokat, tartományokat bizonyosan avval tudjak biztatni és erre az hadakozásra istennek szent segítségéből így indulhassak.

1. Első, hogy ő hatalmassága mind magamat, országo-

mat és valakik Erdélyországán kívül is én hozzám meghajlanak, az ő hatalmassága oltalma alá *(vegye)* az bódog emlékeztető szultán Szulejmán császár ahtnaméja szerint; melyet az nagy János királynak adott volt és az fiának is: sem jó, sem gonosz szerencsémben soha el nem hagy, minden ellenségitnek ellensége, jóakaróimnak jóakarója leszen és vagy télben vagy nyárban kívántatik, hadaival és kincseivel, valamint az szükség kívánja, okvetetlen és idején korán megsegít, sőt maga szömélyében is, ha valaha az szükség úgy hozná, ő hatalmassága segítségemre és oltalmazásomra jó végre jó mind magamnak s mind országomnak.

2. Soha mi hírünk és akaratunk ellen az némettel sem az egész körösztységgel meg nem békélik, az békélésből, valamikor az lenne, minket ki nem rekeszt, sőt valamint az mi jónkra, megmaradásunkra, határunknak ha lehet, többítésével és öregbítésével, úgy igyekezik végezni ő hatalmassága velek.

3. Valamit mű, vagy Magyarországbán, vagy több szomszéd országokban is isten kegyelmessége és segítségével után vagy szép szónkkal való hozzánk hajtással vagy fegyverrel megvehetünk, az maradjon épen mindenütt mű számunkra, úgy, hogy magunkkal együtt az ő hatalmassága hűsége és oltalma alatt lévén, ellenségi ellen ő hatalmasságának mi is azokból az helyekből hasznoson szolgálhassunk; de az ő hatalmassága kegyelmessége után mi kezünkben maradjanak.

4. Ez mostani fölöttébb megromlott és elpusztult állapotját Erdély országának ő hatalmassága kegyelmesen szöme eleiben vévén, minthogy ez régtől fogván saját országá ő hatalmasságának, hogy ebből az sok romlásból épülhessen is, az hadakozásnak, isten engedelmeiből, kívül kell lenni ez országon, ő hatalmassága mind török és tatár hadakkal ez országot elkerültesse, által rajta ne járjanak, hanem más szokott útakon, mint ennek előtte, ott járjanak.

5. Megépülvén ez mostani pusztaságából Erdély országa, ha az elábbi szokott adófizetés alá marad is, tartozunk erről az szokott adót ő hatalmasságának az fényes portára idején beszolgáltatni. De *(ha)* az erdélyi birodalmon kívül vagy Magyarországnak akármely részeiben vagy több szomszéd keresztény országokra terjednének határink és birodalmunk az úristennek engedelmeiből, melyek miért hogy nem annyira fegyverrel netalán mint szép szóval és az ő hatalmassága kegyelmességében való bizodalomból hajolnak meg, azokról ő hatalmassága külön adót ne kívánjon, se adózás alá őket ne vesse; vegye egyébaránt ellenségi ellen való hasznos szolgál-

iatjokat és esztendőnként állapotjuk szerint az ő hatalmassági császári méltóságához illendő ajándékokkal tartozunk hűséges engedelmességeknek megmutatásáért az fényes portára beküldeni, sőt ahoz képöst nagyobb kegyelmességének megmutatásáért az erdélyi zálagon kívül más zálagtartással se tartozzanak az fényes portán.

6. Az ő hatalmassága végvárai között és az magyar határok között valamiben mostan ez az indulatunk találja az szegénységet, városokat, falukat, holdoltakat és holdolatlanokat, ezután is mind éltig azonban maradjanak, semmi ujitást az végekből azután ne indítsanak, hogy azokat, kiket az ő hatalmassága hűsége alá meghajtunk, az gyakorta való rablással, csatázással, holdoltatással el ne idegenítsék, hanem nagy békességben és szeretetben alkudjanak egymással, mint kik egy császár hívei és szolgálai mindnyájan.

7. Magyarország határin kívül az Dunán innét ha Morva, Silesia és Csehország felé mód lehet az előmenetelben valami úton, több országok holdoltatásában is ő hatalmassága minden kegyelmes jó akarattal segítséggel legyen. És azokat is azon módok alatt minden adózás nélkül hagyja mű kezünknel.

8. Mindazokkal az országokkal, valakik ekképen mi hozzánk hajlanak, ő hatalmassága nem napig való, hanem mint szintén magunkkal, örökös frigyét tartson és hogy senkit is azok közül határiban, hűtiben, törvényében, szabadságában, valamelylyel ők élni szoktanak, meg nem háborít és valameddig ő hatalmassága azt mi hozzánk megőrizi, addig tartozzanak ők is hűséget megállani.

9. Ez mostani állapotunkban országunk fölötté pusztasággal lévén, magunk is igen nagy fogyatkozással, semmiképen pénz nélkül ilyen nagy dolognak elkezdése nem lehet. Kételenségből pedig ennek kezdésére magyar hadat kell fogadnunk és tartanunk, kivel az magyarokat és több keresztényeket holdoltathassuk, mert csak az török-tátár haddal semmit külön nem cselekedhetünk. Azért valameddig csak erdélyi birodalomból leszen hadakozásunk, félesztendőre 10 ezer magyarra való fizetést és hópénzt kívánunk, hogy adasson ő hatalmassága, ha penig isten segítségéből tovább mehetünk és az magyarországi erő is mellénk állván, derekasb dologhoz fogunk, akkor 20 ezer emberre adasson ő hatalmassága félesztendőre fizetést, kit ő hatalmasságának száz annyi-val megsegülünk.

10. Az úristen távoztasson minden szerencsétlenséget ügyekezettinktől; de az hadakozásnak módja csudálatosképen forog, isten kezében vagyon kíválképen, ő szent felsége ad

győzödelmet, jó szerencsét. De ha történnék, kit isten ne adjon, vagy magunkon vagy hadainkon oly véletlen szerencse, hogy ez indulat mellett és jó szándékunk után az ő hatalmassága hűsége miatt, vagy késő segítsége, vagy pénz nem adása, vagy hadainak az szükség idején mellőlünk eltávozása miatt rajtunk oly dolog történnék, ki miatt vagy magunk szömélyében vagy mellettünk való hiveinkkel vagy vélek együtt vagy külön meg nem maradhatván országunkban, minthogy immár nekünk mind jó s mind gonosz szerencsénkben isten után csak ő hatalmasságához és az ő hatalmassága birodalmához lehet bizodalunk: ugyan mostan kívánjuk ígéretben és nevezetben lenni ő hatalmasságától, hogy az ő hatalmassága birodalmában bizonyos lakó helyünk magunknak, házunk népének és valakik az ő hatalmassága hűsége miatt oda kibúdosnának, lehessen, ne kellessék bizontalan helyeken kuldulással, gyalázattal más emberek háta mögött tekergetnünk; hanem abban az nevezett bizonyos helyben állapotjuk jó móddal kinekkinék rendi szerént jó móddal meglévén, ott lakhassanak békességesen minden bántás nélkül, míg az ő hatalmassága kegyelmes gondviselése által hazánkban visszafordulhatnak.

Ha az ő hatalmassága fényes portája az mi tetszésünket akarja érteni az hadakozásban, nekünk legjobbnak az tetszik most, sietséggel éjjel-nappal jöjjenek kapucsiák ki, kik egynehány szandzsák-béköket, akarcsak három—négyezer törökkel Kanizsa mellé szállítsanak, ott azok csak vigyázzanak, semmit ne próbáljanak, inkább szép szót adjanak az frigy megtartás felől.

Ez esztendőben noha láttatnak az németek is készülni, de mű azt hínnők, hogy ha derekas erővel az fővezér ő nagysága vagy más vezér szerdár megyen oda föl Gerécz felé reájok, sokkal jobb móddal találja őket és készületlenül, hogysen ezután való esztendőkön, mikor ők is valóban reá készülnék.

Mű mellénk innét az Dunán, az két Oláhország erején kívül 16 ezer török legyen, melynek négy ezere jáncsár legyen, a fölött 10 ezer tatár, magyar ismét pénzzel a mennyit fogadhatunk. Valaki megyen föl az Dunántúl való hadakkal, de mi velünk az egyetértsen, ha az német csak egyfelé fordítaná erejét derekason és ő is kétfelé nem szakadna; tehát azt úgy kell érteni, ha az szükség mutatja, egyik az másikat idején korán megsegitse az ellenség ellen.

Az megindulásig talim jobb móddal megtanít az üdő és postán megirhatjuk, ha várviváshoz vagy csak mezei harc-

hoz kelletik készülni az ő hatalmassága hadainak; de ha ez esztendei jó alkolmatosságot elmulatja az ő hatalmassága hada, őszel és télben mig újolag hozzá készül, sok gonosz szándékát véghez viszi az német. Álljon az ő hatalmassága bölcs itéletin mit cselekedik: mi hűségünk szerént mindeneket tudására adunk. Datum in Civitate nostra Brassoviensi die 8. mensis Aprilis Anno Domini 1614.

Gabriel Bethlen m. p.

(P. H.)

(Eredetije a magy. nemz. múzeum kéziratárában Fol. Hung. 322. sz.)

XXIV.

Kelet nélk. 1614. máj. 14.

Bethlen Gábor levele a portához.

(Monumenta VIII. 84. l. Rozsnyay D. Följegy.)

XXV.

Gy.-Fejérvár, 1614. szept. 2.

Bethlen G. Kornis Ferencz udvarhely-széki királybíróhoz.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. Adat. III. 330—1.)

XXVI.

1614. decz. 4.

Beth, egy magyar főúrnak.

(Bethlen G. fej. trfogl. 55. l.)

XXVII.

Várad, 1614. decz. 4.

Bethlen G. 7 m. főúrhoz.

M. Okmánytár IV. 121)

XXVIII.

Gyula-Fejérvár, 1614. 30.

Bethlen Gábor Szkender pasának.
(T. M. Á. Okmánytár IV. 128.)

XXIX.

1614. decz. 30.

Bethlen Szkendernek.
(Bethlen G. fej. trónf. 58.)

XXX.

1614. s. d.

Bethlen az oláh vajdának.
(Bethlen G. fej. trónf. 57.)

XXXI.

1615. jan. 3.

Bethlen körlevele Pozsony-vármegyéhez.
(Bethlen G. f. trónf. 60 l.)

XXXII.

1615. jan. 14.

Bethlen G. Dóczy Andrásához.
(Bethlen G. trónfog. 63. l.)

XXXIII.

1615. jan. 14.

Bethlen Forgács Zsigmondhoz.
(Bethlen. G. trónf. 62.)

XXXIV.

1615. jan. 28.

Bethlen egy basához.

(Bethlen G. trónf. 65. l.)

XXXV.

Gy.-Fejérvár, 1615. jan. 28.

Bethlen egy török főúrhoz.

(T. M. Államokmánytár. IV. 128.)

XXXVI.

Fogaras, 1615. febr. 10.

Bethlen menedéklevele a hajdúknak.

(Minuta. Akad. lt. Bethlen trónfoglalása 66-ik l.)

XXXVII.

1615. ápril 9.

Spectabilis ac magnifice domine amice nobis observe. Salute sat. Császár urunk ő fölsége, és Gleselig uram leveleit kegyelmed levelében includaltatván, minekünk a kegyelmed postája ma adá meg, nyolcz órakor reggel, mely levelekre mind ő fölségének s mind Gleselig uramnak választ iratn, nem akartuk megkéslelni; kegyelmednek szóló levelünk együtt megküldtük; kegyelmedet kérjük, ő fölségének ertséggel küldje meg maga parancsolatja szerint, ne essék nyen késedelem az levelek megvitelésben, mint mostan ezeké, mely későn hoztak meg, holott 16-a Martii írták az ő fölsé levelének datumját, ide nona Aprilis hozták. Mi az ő felsé kívánsága szerint immár plenipotentariusink s commissariusinkat régen expedialtuk, hisszük eddég régen ottfönn nek, és a tractatusnak eddég derekára is léphettek ő kegyelmed; semmi illetlent ő fölségétől mint eddég, úgy most is kívánunk, kérjük az mi sajátunkat, melyet ha ő fölsége mind, országostúl alázatosan és tiszta igazsággal szolgálunk; is ő fölségének. Az kegyelmed intése szerint

csendesesen várjuk ennek az tractatusnak végét az ő fölsége kegyelmes resoluciójával együtt, kívánván az úristentől hogy ő fölsége jó eventusát engedje az szent nevének dicséretire, hazánknak, nemzetünknek jóvára s megmaradására. Panaszolkodásink méltán lehetnének uram, melyeken szabadon fölindúlhatnánk, mert Kendy István ide be szolgálit küldözi credentialisokkal, most sem szünik, özenget sokaknak, sőt hittel affirmálja, hogy ő fölsége Homonnay uramat akarja promoteálni az erdélyi fejedelemségre, semmit az mostani csendes állapothoz ne bizzanak, mert az tractatus végbe nem megyen, és vérontással is véghez akarja vinni ő fölsége intentumát, ha különben nem lehet itt és kézet (*igy*) mindeneket tőlünk való elszakadásra, ellenben rettentí azokat Basta idejebeli veszedelemmel, valakik az ő szavát és intését megvetik; efféle és több hasonló dolgokat izenget ide be, mely ha nem ő fölsége hírével és akaratjából vagyon, nem kicsiny bátorság tőle, hogy ő fölségének császári méltósága ellen, ilyen híreket mer izengetni és költeni. De mi az ő fölsége egyszeri kiadott decretumához akarván magunkat tartani, vigyázzván csendesen várjuk az ő fölsége resolucióját, noha szintén Lengyelországból is és Németországból oly világos bizonságra való jeleket értegetünk nagy emberektől, melyeknek akárki szabadon hitelt adhatna, de még csak hallgatni akarunk, tudván bizonyosan, hogy az isten a igaz igyő (*ügyü helyett*) embereket meg szokta segíteni. Tarts meg isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in citate nostra Colosvar die 9-a Aprilis, Anno 1615. Sp. c M. D. V.

Amicus benevolus ad serviendum paratus
Gabriel Bethlen.

Külczim: *Spectabili ac Magnifico Domino Andreae Doczy etc.*

)Egykorú példány a magyar kir. országos levéltárban, újabb lyb. bus.)

XXXVIII.

Gy.-Fejérvár, 1615. ápr. 27.

Bethlen G. utasítása Angyalffy M. portai követnek
(T. M. Államokmánytár. IV. 131.)

XXXIX.

1615. aug. 16.

Illustris ac magnifice domine amice nobis observande salute sat. Két rendbeli böcsületes levelét, melynek egyikét 4 Julii a másikat 5 Augusti irta minekünk, egy nap adák meg, kiben a Szilágy János jószágának és Hidy György deák Kővár vidékén levő faluinknak Kővárhoz való applicálása felől mit irjon, a mellett supplicatiójok is mit contineáljon, minden részeiből bőségesen megértettük. Az mi azért a Szilágy János jószágának elfoglalását illeti, bátor a jámbor különben ment volna végére, ne is busította volna azzal kegyelmedet, hanem elsőbben bentünket requirált volna és ha el találták volna foglalni annak utána méltán institualhatta volna kegyelmedet, és egyebek előtt is felőlünk quereláját: de mi ugy tudjuk úgy is vagyon hírünkkel, hogy senki az ő jószágát nem bántotta, ez után is nem bántja, ha pedig közönségesen elfoglalták volna a többivel együtt a nem mi akaratonkból vagyon, hisszük is ezkedig kezénél is vagyon remittáltuk, ennek utána isten üdöt adna hozzá, ha az törvények megindúlhatnak, a törvény ellen mint óalmazhatja, ő maga lássa. Az Hidy György deák jószágának pedig dolgát a mi nézi, mi az ő fölsége diplomáját minden részeiben ez ideig szentül megtartottuk, ez után is igyekezünk azon isten segítsége velünk lévén hogy megtarthassuk. Senkitől is, főképen a kiknek nevek specifice a transactioban meg vagyon írva, jószágát el is nem foglaltuk, az ő fölsége hívei közül nem is akarjuk azt a szent transactiot hontogatni, azért kegyelmedet arra kérjük, kegyelmed azt a transactiot ne applicálja promiscue mindenekre, mert így Kővárhoz egy ház jobbágy is nem marad; minket az ország tempore inaugurationis nostrae arra nominanter hat vagy hét articulusnak observálására erős hittel kötelezett, de főképen a fiscale bonomoknak és az országházához való faluinknak recuperálására megesküdtünk egyikért azon, másikért pedig hogy a várakat és országházait a kegyelmed jó ítéletére hagyjuk, semmiképen jószág nélkül nem hagyhatjuk. Látván pedig az váraknak pusztá állapotját és az országnak arról két rendbeli gyűlésében való végezését; azért cselekedtünk nem egyéb okokból indoltatván, holott mi az ő fölségével való transactiokat minden részében szentül igyekezzük megtartani. Isten jó

egészségbe éltesse kegyelmedet. Datum Albae Juliae die 16. Augusti, Anno 1615.

Ejusdem illustris ac magnificae dominationis vestrae
amicus addictus servire paratus,
Gabriel Bethlen m. p.

P. S. Ha uram minden inasnak, minden érdemetlen országunk pusztított embereknek jószágokat kezeknél hadnák, kiknek érdemes szolgálatokat tudjuk országól, kiknek miért adtak jószágot, így Kővárhoz Fogarashoz egy jobbágy sem lenne, a mint az szegény fejedelem recuperálta volt, de későn mert Redej Ferencz uramnak oly parancsolatot küldött volt, hogy promiscue mindenektől nullo respectu personae minden jószágokat recuperáltasson, mert látta, hogy nem jól cselekedett, sőt Sigmond fejedelem a fejérvári káptalanban contradicált volt minden adománynak, látván mely fraudulentur fosztatott volt meg utána valóktól, minden jószágtól ez pedig bizony kertessen (?) soha egy ház jobbágyot sem adott soha inasnak etc. Én nem akarok senkit gyalázni, jobb ha veszteg ül némelyik és Erdélyből lopott szép gazdagsággal élnek az mig isten engedi, mely ő sok lopások miatt kelle szegény fejedelemnek az tyrannidesre menni, látván többire koldossá levén miattok, azok között pedig az sánta kis deák nem utolsó vala a lopásban, mert csak Régeni Jánosnak 60 ezer forint ára marháját lopák és oszták fel Bogdanival s egy néhányan ; miért kellett olyan rossz embereket promovealni nyavalyásnak maga tudta.

Ezzel hagyván ebben : az jószágok felől uram az ő fölsége diplomájában nominanter specificalva vagyon, kiknek hagyassanak meg jószágok, csak olvassák meg diligenter a barátim azt az articulust, mi is ahoz tartjuk magunkat és kardinal uram Molard uram instructiojához, melyet verballiter adtanak cancellariusnak. Isten s az emberek látják uram nem érdemli György diák az jószágot, mert soha nem szolgált érette, hanem inkább elárolta urát, a brassai veszedelem után is elfuta országából is. Kegyelmednek egyéb hírt nem írhatok. Lippa felől minémő hirem jutott vala isten azt megváltoztatta, mert az vezér Buda felé indulván megyen.

Az én követimet sok és nehéz fenyegetésekkel expedialta, ha rajta állana tudom egy nap sem élnék, de isten mi ránk is gondot visel.

(Egykoru másolat a magyar orsz. levéltárból.)

XL.

1615. okt. 5.

Gabriel Bethlen etc.

Lippa állapotjáról a minemű választ írt kegyelmed minékünk mostani levelében a miatt mely súlyos fenyegető hireink jöttek azután a portáról, Feirvárról írt levelünkéből kegyelmed búségesen megérthette. Tagadatlan dolog az időnek változásához képest hol könnyebben hol súlyosabban volt a miatt egész országul állapotunk, néha láttattak megengedni, néha csak halasztani egyik időről másra, de soha egy időben sem tudjuk, hogy ilyen szörnyű igyekezettel egész országunk elvételeivel fenyegettenek volna érette. Ennek a súlyos és bizonyos fenyegetésnek mi lehessen exitusa és mint feselhessünk ki alóla mind magunk és mind commissariusink az mostani időnek és circumstantiáknak állapotjához képest, méltán és igen szükségesképen akartunk bizonyosakká lenni az kérdések által, mihez kellessék in casibus extremis tartanunk magunkat Lippa felől; minthogy oly serény, gyors, hatalmas és igen kész erőttől fenyegetettünk ez dologban, kit nyilván tudunk, hogy fenyegetését gyakorta véghez szokta vinni, most peniglen nem szolgálaitól, kik közöttünk itt kinn laktak, hanem az portáról, sőt maga szájából fenyegetettünk. Az mint oratorunk írja, attól is félő, hogy ha adnók is ezután, el nem veszik, hogy nagyobb occasiojok lehessen ellenünk való igyekezetekben. Mindazonáltal sem magunk sem commissariusink eddig azt nem mondhatták, a mint kegyelmed kívánja absolute, hogy elvették tőlünk, de reméségünk bizony csak annyi lehet felőle, mint az halálra vált ember felől, kit minden órában lesnek, hogy az lélek kiszakad belőle, mindazáltal megholtnak ugyan nem irhatják addig, míg teljességgel meg nem holt. Bizonyos dolog, hogy ha az Budán történt tumultus miatt Ali pasának hertelen fel nem kellett volna menni, minden szándéka a volt, hogy reá jöjjön és megvegye, ha fegyverrel ellene állottunk volna, ugy is ártottunk volna véle, és ha nem is; most is mindenfelől azt hirdetik, egész Törökországban, hogy a miatt semmi frigye nincsen török császárnak mivelünk, mégis mindennyi fenyegetés között is főkövetünknek, melyet az portára bocsátottunk, életére, tisztességre adott instructiójában, ha halált kell szenvedni érette is, mindenféle okoskodásával és tehetségével megmarasztásában igyekezzék. Az török császár portáján tizenhét keresztyén országok oratorai vannak, titkon ilyen nagy dolog nem lészen s nem is lehet, meglátja és megtapasztalja kegyelmetek s mind

ő felsége, hogy valamit ilyen hatalmas császár előtt megpróbálhatni, mindeneken által megytünk. De felültetett hadait, ha arra menne a dolog, zabolán hordozni, vagy kivont fegyverét hüvelyében téríteni, bizony nem mi hatalmunkban kezd forogni. Ez immár meg vagy on mondva, hogy Lippát, Jenőt ő soha nem kéri és álgyukat az alá nem visznek, hanem magunkat és országunkat keresnek meg érte. Nekünk is, nem tagadhatjuk, hazánknek közönséges megmaradása igen édes és ha a miatt egészen elvesztenők országunkat, a ki miatt búdosásra jutna közölünk, senki ez világon eszesnek nem mondana érte; most kiváltképen ilyen éhségnek és drágaságnak idején, mikor sem az ellenkező sem az oltalmazó hadaknak fellétele és itt forgódása egyebet nem hozna, hanem kétség nélkül csak az hatalmasbik foglalná el a földet és rajta maradna, lehetetlen dolog, hogy minket azért valaki méltán és igazán kárhoztathasson, ha utolsó veszedelmünk ellen redemptiót és türethető orvosságot kelletik magunknak keresnünk, mely nemcsak a mi jónkra, hanem consequenter az közölünk való keresztyén szomszéd országokra is deriváltatik. És ha ennyi romlásból megmaradt szegén kevés népeinket esmég prédára, romlásra nem vetjük, megépülvén az fogyatkozásokból, száz annyi haszonnal tudhat üdövel szolgálni, valamikor az szükség kívánja. Azért akárki mit vádolkodjék felölünk ő felsége előtt, nem tehetünk róla, azoknak szavok ellen mi az mi igazságos cselekedetünket opponáljuk, sem favorkeresés fraud et dolus dolgainkban nincsenek; a mely isten csudálatosan fataliter eddig kezünknel megtartotta nagy kegyelmességéből, ő szent felségét szívből kérjük, hogy ennekutána is (minthogy a mi elménk és erőnk ennek exitusát most magában fel nem találhatja mint lehessen) találjon módot isteni nagy hatalma szerént, kezünknel és az keresztyénségnél maradjon meg mind örökké, mely jó igyekezetben valamint emberi elmével és okosságunkban feltalálhatunk, a mint írók, teljes tehetségünkkel azon vagyunk és leszünk. Deus etc. Datum in civitate nostra Coloswar die 5. mensis Octobris Anno, 1615.

Gabriel Bethlen.

Paria litterarum Illustrissimi Principis Transilvaniae ad spectabilem ac magnificum dominum Franciscum Daróczy de Deregnő datarum.

(A m. k. orsz. levéltárban Publ. fasc. XIX. Nr. 11.)

XLI.

Kolosvár, 1615. okt. 18.

Bethlen a kajmakámhoz.

(T.-M.-Államokmtár, IV. 136.)

XLII.

1615. okt. 30.

Gabriel Bethlen etc.

Spectabilis et magnifice etc. Kegyelmednek leveleinkre választételét, császár urunk ő felsége és Klezelius uram levének páriájával jámbor szolgálk megadák, melyet hogy az közönséges jónak egyességében, mivelünk ilyen szép correspondentiát és vigyázást akar viselni, felette kedvesen vettük kegyelmedtől. Az ő felsége leveleire és több irásokra választ is irtunk volt, az dolog úgy kívánta. Kegyelmed levelünket mind ő felségének s mind pedig Klezelius uramnak adja postára. Mi minden erőnkkel, tehetségünkkel azon igyekeztünk, hogy az ő felsége velünk való confederatiójának, minden résziben, nemcsak megfeleljünk, hanem azt naponként teljes erőnkkel öregbitsük is. Az mint már kegyelmednek ennek előtte megírtuk az állapotot, azolta ide felé nem újult, mindenek csendességben vannak. Az portára küldött főkövetünk Havasalföldébe Targovistian vagy három nap mulatott, az vajdának ott nem léte miatt, de itéljük nem készt, remínségünk pedig ugyan az, hogy mig ez leveleinkkel kegyelmedhez kiérkeznek, addig Balassi Ferencz is Konstantinápolyban igen könnyen bémehet. Ez mai nap negyed napja, hogy az portáról ide Medgyesre bizonyos postánk érkezék, ott való continuus oratorunk hireket is ír, többi között, hogy ott a pestis igen saevíált. Az tengeren levő hada is az töröknek szerencsésen járván, három gályát is nyert volna el. Derék hada Kazul passára az fővezérrel által költözött már az tengeren, az vezér Siriában Halepben vagyon, ott is leszen telelete. Úgy vagyon, főkövetit bocsátotta Kazul passa császárhoz, de megértvén, hogy az vezér derék erővel menne ellene, utánuk küldött volt az követeknek, de nem érhatték el az ő birodalmában, hanem Konstantinápolyban kellett jóniék és ott tartják egy vendégfogadóban. Közel háromszázezer arany érő ajándékot mondják, hogy hoztak volna császárnak, de császár csak szemben sem akart velek lenni. A Kazul eleiben is jött volt az

császár hadának, de az császár hada mivel ez esztendőben bé sem akart Persiában menni, össze nem értenek, hanem visszatért a persa, és a mely széles, tágas földön, pusztaságon az császár hadának, mint olyan nagy erőnek által kelletik menni, azt ötven egész mélyföldre, az mint minékünk hozzák, mind elégette, az föld népét is peniglen félre hegyek közé és erősségekben állatta fel; vigyáz már ez jövőendő tavaszra ellenségére, sőt minden kútakat, forrásokat méreggel inficiált, mivel azokban az országokban a folyóvíz igen szűk. — Ez mostani moldvai Tomspa István vajda, vajdaságának idejétől fogva, mely nagy szörnyű kegyetlenséggel adminisztrálta légyen azt az országot, kegyelmednek lehetett értésére. Régi jámbor fő becsületes boérokot megöletvén, azok helyében valakiket promoteált, azokat is egynehány rendben levágatta. Melyet az ország népe semmiképen el nem állhatván, csak nem régen reá támadtanak, de nyavalyásoknak az szerencse nem faveált, mivelhogy az kevés magyar gyalog és az jászvásári bő város népe is, a vajda mellett feltámadván, ellenek triumphált, a kiket közülök megfoghattanak, azokat külömb-külobb halálnak nemeivel megölette, a többi penig elszéledvén, pertractióban vannak. Hallatlan rettenetes pogán módon kinozza az szegén boérokot, az főboérok feleségit, az kiket megkaphatott, némelyeket diribre darabra vagdaltatott, az kik terhesek találkoztanak közülök, mi kegyelmed böcsületes személyét követvén, méheket meghasíttatván, gyermekeket kivonatta és azokat is megölette. Melyet isten ő felsége talál el nem szenved, mert az lengyel had Hutinhoz érkezett, az mint értjük, és Simeon vajdának egy fia vagyon vélek; ez is igen meg(i)jedd; az havasalföldi vajda holnap akar segítségére indulni. Exitusa mi léssen dolgoknak, mihelyt megértjük, kegyelmedet tudósítjuk felőle. Decembernek tizedik napjára kegyelmedet isten kegyelmességéből bevárjuk, szeretettel is látjuk. Az károlyi terminust ugyan akkor bizonyos üdöre egyenlő értelemből elrendelhetjük, Deus stb. Datum in civitate nostra Meggyes die 30. Mensis Octobris 1615.

Gabriel Bethlen.

P. S. Klezelius uram én felőlem az sok idegen itéletet a mint látom mind ez ideig le nem tette, akár mint és hogy essék állapotunk, de mindeneket nekem tribual ő nagysága. Volna és lehetne sok és igaz mentségem, melyekkel felőlem concipiált opinioját avagy censuráját refutálhatnám, de én nem disputálok ő nagyságával, ám meglátja mint itül bennünket. A hol azt írja, hogy dudum in priuato statu promisi deditionem arcium sultano, oly böcs tanács, mint ő nagysága,

igen vékonyan itél az aránt, mert in priuato statu, ha én szintén ígírtém volna is akarmit a töröknek, nem oly bolond a török, hogy afféle ígíreteknak hitelt adott volna, holott én kezemben nem hogy ország, de csak egy tikól (*tyúk-ól*) sem volt, magaméval sem voltam szabad, de én bizony soha meg nem ígírtém, mert fejedelemséget sem kértem sem nem kerestem soha, ha ígírték volna is, isten soha ne üdvözítsen ha elvettem volna hazámnak szabadságának örökben való eleresztésével. Futottam oltalomnak okáért oda és laboráltam abban, miképen életem jószágaimnak birásával lehessen bátor-ságos, ha az úristen azután így rendelte állapotomat azt ő felségének és az én hazám szabad választásának tribuálom. Nem én ígírtém uram, Lippát a töröknek, hanem szegén Sigmond fejedelem, a ki nem csak ígírte, hanem maga is békészült vala az török császárhoz, mikor Básta Beszterczét megszállotta vala, és az egész végházakat ajándékban akarja vala bémutatni, mert az szorongatás és a bosszúság kénszergetik vala. De akkor isten csodálatos módot és gátot vete eleiben és úgy tartozék meg. A közben a megholt császár ő felsége, sok szép leveleivel, ígíretivel convincálá, és abbéli szándékát elhagyván, bosszút nem akara úzni, hanem az országot is ő felségének resignálá, melylyel mit használt és micsoda gratiát nyert legyen, ez világnál nyilván vagyon. Az oltától fogva való ígíretekből vött materiát a török a várak kérésére. Szintén azt unta már el, hogy eleitől fogván csak szóval tartották, most immár jól tudván az országnak erőtlen voltát, úgy disponál, az mint isten elő bocsátja a mi bűneinkért intentumában. Csudálatos az istennek tanácsa uram, tavaly egész országuł megígírók Lippát körűle való apró pusztá kastélyokkal, mivel ő felsége hozzánk igen keményen viseli vala magát, az sok hamis infamatiókra nézve nem vala reménségünk várainknak visszaadása felől, hogy sem künn, sem benn ne legyünk, nem akaránk úgy járni. Mikor szintén resignálni akartuk volna, csudálatosképen megtarta az isten akkor és mind ez ideig tartjuk hazánknak nagy veszedelmes periclitálásával, melylyel csak annyit használtunk volt azért, hogy ezt a tatárságot, ki Podolyát rablotta mostan császár hivatta volt ki, és a volt a szándék, hogy a két oláh vajdával reánk bocsássa. Zkender passát azért hívatják oly hamarsággal, hogy az szerdárságot reá bízzák, mivel immár ő tudja az ide való állapotot, de az is késedelmezvén, az moldvai vajda országát féltvén az tatártól, sok ajándékával úgy igazította az Podolia-ságra. Eközben az én postám is beérkezvén az portára, főkövetemnek bizonyosan való menésével, abban tartozott meg az dolog, mert Ali passa minden bizonynyal azt hitette volt el az

császárral, hogy én országostúl elszakadtam a töröktől és nyilván való ellensége akarok lenni, de sok esküvési után az continuus oratorom elhitetvén az az vezérrel, hogy okvetetlen főkövetem útban vagyok, semmi abban nincsen, a mivel Ali passa vádolt, könyörögvén azon, hogy csak addig legyenek csendességben, a míg béérkezik a főkövet, sőt végre ugyan fejét kötötte bele, ha bé nem megyen a főkövet, ötet ölesse meg a császár: úgy tartóztak meg főkövetünk beérkezéséig. Ezt én azelőtt nem értettem ily bizonyosan, főképen az tatárnak kihívása hogy mi ellenünk volna, hanem mostan írja bizonyosan az orator, mégis én vagyok a bűnös uram, Klezelius uramnál. Ha mind így lesz a dolog, és minden hamis hirt elhiszen felőlem, mi szükség én nekem ő felségéhez ily igen addictusnak lennem, ha hitelem nincs. Ha csak egy postát bé kellett küldenem is, mindjárt azt költik reám hogy ő felsége ellen irogatok, azt hiszem bizony, hogy az főkövet bemenésére olyakat gondolnak, mely inauditum. Felette igen vigyázó postája volt Klezelius uramnak, hogy per stabulj praefectum magam híttam az törököt Lippa alá, bátor ő nagyságának külömb informatori lennének. Huszár István Romanae confessionis secundum conscientiam confiteálja bátor meg, ha volt oly instructiója. Eljű vala bizony akkor hivatlan is Ali passa, ha az úristen a végbeliekkel öszve nem veszti vala, de az voná el Lippáról. Én uram az igazságot követem, ha ő nagysága minden actáimat in malum interpretálja, ám meglátja. Igen igaz hireket visznek fel, mert maga expositulált felbocsátott postám előtt, hogy én feírvári, váradi, tövisi templomokat elrontottam, nagy dolog, hogy efféle hamis hireket elhiszen; én ebben hagyom írsomat.

Paria literarum Gabrielis Bethlen Tranniae Principis ad spectabilem et magnificum dominum Franciscum Daróczy datarum.

(A m. k. orsz. levéltár. Publ. Fasc. XIX. Nr. 10.)

XLIII.

Kolozsvár, 1615. decz. 7.

Bethlen a kajmakámnak,

(T.-M.-Á.-Okmtár. IV. 139.)

XLIV.

Kelet n. 1615. sine dato.

Bethlen a szultánnak.

(T. M. Á. okm., IV. 141.)

XLV.

Szászváros, 1616. jan. 9.

Bethlen Rhédey Ferencznek.

(T. M. Á. okm., IV. 142.)

XLVI.

1616. jan. 19.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Homonnai készületi és hadak fogadása felől való híreim az este és ma reggel bizonyosan jutának, melyek igazak-é, nem-é, nem tudom, mivel kegyelmedtől semmi bizonyos hírem elmenése után nem jutott: de mivel embernek nem jó kicsin dolgot is könnyen file mellől bocsátani, mentől inkább országos dolgot és tumultust, én is itt benn az ország hadainak elkészítésére gondot viselek isten segítségével, és mind a két császárhoz, palatinus és generalis uramékhoz postán leveleimet küldöttem; sőt ha az hírek Homonnai felől meg nem szűnnek, az magyarországi vármegyékre is leveleket iratok, protestálván előttök, hogy ha Homonnait ilyen gonosz szándékában előbocsátják és az békeséget meg engedik neki zavarni, én is oka ne legyek semminek, mert magamra s országomra gondot akarok viselni. Kegyelmedet kérem valóban, serkenjen az vigyázáshoz, és igen bizonyos igaz meghitt emberit Ungvárra és az hajdú városokban a hajdúk közzé, azonképpen Bodrok közben, és egyébüvé is bocsássa, kik által minden szándékoknak, a miknek lehet, menjen végére kegyelmed s engemet éjjel nappal tudósítson felőlök. Ugy értem, hogy Fekete Péter az innepek után is volt Homonnainál, és pénzt is adott volna kezében, melylyel hadat fogadjon, ama Tarjáninak is zászlót osztott volna, és volna is immár gyűjtött hada öt százig való; mely ha igaz, nem jó nekünk is szunnyadoznunk. A ki hadat nyilván fogad, és az ő felsége magyarországi tisztviselői megengedik az hadak fogadását, az nyilván való

ellenségnek jelensége. Kegyelmed az vármegyék hadait mustálja meg 25. Jan., és serio megparancsolja nekik, valakit mennyi lóra és gyalog tartásra rendel kegyelmed, azoknak megszerzésére és készen tartására minden embernek jószágá vesztése alatt gondja legyen. Ha kegyelmed valami bizonyos indulatot érthet, azt a Fekete Pétert ügyekezzék Homonnai mellől elvonni és mellénk hínia; jószágot és pénzt, a mit illendőnek ítél kegyelmed, ígíjjen neki én szómmal; azonképpen mentől több lovast, gyalogot fogadhat kegyelmed, igen ügyekezze rajta, ha két ezerig való lehet is lovag gyalog, gyűjtse kegyelmed őket és fogadja, én mindjárt fizettetek nekik. Mindenfelé küldözzön el kegyelmed hadak fogadására, és ha lehet kopjást és gyalogot fogadjanak inkább. Végezetre ez kegyelmednél csak magánál legyen, nekem szándékom ez, hogy ha indulása lészen Homonnainak, ide bé nem várom, hanem eleiben akarok ballagni Szakmár vármegyében; de először Váradhoz akarok szállani, feleségemet s marhámat ott akarom hadni. Kegyelmed az várat buzával, abrakkal, szénával, fával és minden éléssel igen takartassa udvarbiróval, az Imrefi ezer cseber borát is vitesse bé az várban, az asztagokat cséplesse el; nekem írja igazán meg, mennyi becsű buza lehet az várban, és mennyi abrak, hány ezer cseber bor, hogy ha kívánatlik, innét belől is takarhassam meg az várat buzával, abrakkal. Istenért kérem kegyelmedet, hogy szorgalmatosan vigyázzon és mindenekre viseljen gondot kegyelmed, engemet bizonyos hírekkel tartson pedig gyakorta, sőt szünetlen. Bánfiné bizonyosan Krajniknak adott hitet akarja megteljesíteni, a mint Somlyai Istvánné jelenti cancellarius által, kiben én sem vagyok ellentartó; Krajnik kimegyen, kegyelmed legyen segítséggel dolgának jó végben való menésében, az asszonynak is izenjen kegyelmed; az papok ne viseljék keményen magokat, az megtérő bűnösökért holt meg Christus urunk; kövesse meg az ecclesiát és recipiálják; mivel ennek adott hitet és ettől vagyon gyermeke is; igazságot irok, conscientiam szerint is ezt illeti; én ebben nézem becsülletes régi nemzetét az asszonnak, ennél is inkább ne gyalázdójék. Isten kegyelmedet tartsa meg. Datum Albae 19. Jan. 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Küldetén: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

XLVII

1616. jan. 22.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Hogy isten kegyelmedet egésséggel haza vitte, azon szívből örülök, kívánom is, hogy azon jó egészségben isten kegyelmedet tartsa meg. Az vármegyeék mustrája, hogy az prae-fixus napon meg nem lehet, okát annak is értem, noha talám nem késő, mindazáltal ilyenkor az viceispán uraimnak serén-beknek kellene lenni. Ha meglészen az mustra, kegyelmednek a mint azelőtt is irtam volt, minden rendnek regestumát küldje be nekem, ki mennyi magával mustrált, és az hajdú várasokból is honnét mennyin jöttek elő az mustrára. Homonnai mit hirdessen én felőlem, értem azt is kegyelmed leveléből, melyet az odament csavargó hajdúk beszéllettek, az kegyelmed írása szerint mindenkor vadnak afféle praktikájok azoknak az embereknek; nem volt híremmel ez ideig az cserélés, nem is hozott senki ez ideig oly követséget, nincsen is semmi szándékom az cserére, melyet meglát akkor, a mikor megpróbálja az Erdélre való indulását. Bizonyos dolog uram, hogy mostan ismét valóban kezdték fúni az követ a kigyók természete szerint, a mint értem. Kegyelmedet kérem, legyen szorgalmatos vigyázásban, mindenfelé bizonyos emberit elküldözvén ügyekezék minden dolgoknak bizonyoson végére menni, és nekem megírni; az hajdú várasokon szüntelen legyen igen igaz emberi kegyelmednek, Szoboszlón, Beszerménben; hol és mihelt rezgelődni kezdenek, kegyelmed is azonnal táborba szállítsa az egész vármegyét Várad körül való falukra. Hajdú nélkül azt reménlem meg nem indul, ha mi szándéka.

Az Haller dolgát kegyelmed írásából értem különben nem hallottam. Im irattam egy levelet neki, hogy 1. Febr. velem való compositiója szerint Sákát kézben adja; kegyelmed ne az udvarbirora bizza ezt, hanem 1. avagy 2. febr. Csomaközi uramat egynehány fő nemes emberrel és egy káptalan-nal az én levelemmel együtt bocsáss oda, kérjék kézben, és ha nem adja, egy napot se várákózzék kegyelmed, hanem mindjárt postán értésemre adván nekem, az után mit cselekedjünk, az üdö meg fog tanítani.

Az budai pasának mit írasson kegyelmed, az summáját im jedzésben küldtem kegyelmednek, az én követemnek megjövésére, és hatalmas császárt mi is megakarjuk találni ez dologról, mivel ez az ő hatalmassága kegyelmes igireti ellen vagy. Addig ő nagysága legyen csendes várákozásban, mi ő hatalmassága igaz hívei vagyunk országostól, valamit paran-

csol, a tevők vagyunk. Szépen irasson kegyelmed, én is irattam ezen dologról az vezérnek, kegyelmed küldje meg neki. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Enied 22. Jan. 1616.

Benevolus

G. Bethlen m. p.

Az vármegyéket itt benn szintén mostan mustrálják uram.

Külcsm : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

XLVIII.

1616. jan 26.

Spectabilis et magnifice domine nobis honorande etc.

Az kegyelmed levelét heted napra hozta meg nekem a váradi szolga, nem keveset mulatott véle; kívántatik, hogy kegyelmed efféle levélhordozókat megfenyítsen, késedelem nélkül hordozzák az leveleket; oly fogyatkozást tehetnek egyszer az késedelmezéssel, melyet mindnyájan sem tudunk helyére állatni. Az oda ki való híreket Husztból az ott való udvarbíró újtja, és azt írja, hogy igen rezgelődik Homonnai. Kegyelmedet kérem az istenért, valóban vigyázzon és menjen végére minden szándékának, melyet nekem is adjon értésemre igen sietséggel, tudjak provideálni idején én is; igen bánnám, ha későn serkennék a dologhoz. A mint írtam kegyelmednek ez előtt való levelemben, ha ugyan rezgelődik Homonnai, minden szándékom ez, hogy feleségemet kegyelmed gondviselése alá küldöm egyetmásommal, magam Kolosvárhoz gyűjtöm az hadakat, és hadait olynak és annyinak érthetem lenni, melynek isten segítségéből ellene állhatok, kimegyek eleiben Magyarországon; ha pedig derék erővel fog jöni, Váradhoz megyek sok okokért, melyet mostan kegyelmednek meg nem írhatok. Kegyelmed az várat valóban takartassa mindennel, ha kívántatik én is két vagy három száz szekér élelét küldök innét bele, s többet is küldhetek. Az hajdú városokon megtelepedett hajdúság cselekedetére vigyáztasson kegyelmed, az végbeli katonákat és vármegyéket ültetik-é fel: mert ha a császár akarattal indúlna, tudom csak hajdúval és lengyellel nem jó s meg nem indul. Haller Zsigmond maga viselésére is vigyáztasson igen kegyelmed, és nekem mindeneket adjon értenem. Ha kívántatik, kegyelmed hadakat mind lovast, gyalogot én számomra gyűjtessen, fogadják őket, én mindjárt elegendő pénzt küldök ki fizetésekre, addig szállittassa falukra őket. Az per-

ceptor írt nekem, mivel be nem jöhetett mostan, minthogy az adót mostan szedik, kegyelmed megmondhatja neki, nincsen semmi neheztelésem érette reá, szorgalmatoskodjék az adóknak felszedésében. kegyelmed is serio parancsoljon az viceispányoknak és szolgabiráknak felőle. Az én inasom, ha megérkezik Bécsből, kegyelmed siettesse bejöni hozzám. Az kegyelmed állapotja végezetre mit kívánjon, magam is megtudom gondolni. Az úristent segítségül híván ügyekezünk uram rajta mindketten, hogy kegyelmed becsülletes jó hírének, nevének s hivataljának fogyatkozás nélkül megfelelhessen, melyet meg is ad isten, csak békességünk maradjon meg; az én igaz atyaiságomban megnyugodjék kegyelmed és abban ne kételkedjék semmit. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egésségben. Ex Alba 26. Jan. 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Hallernak az levelet mostan megküldtem kegyelmed kezében az vár restituálása felől, 1. Febr. bocsássa oda kegyelmed Csomaközi uramat.

Külcsm: Spec. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

XLIX.

1616. febr. 4.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transsylvaniae stb. Spectabilis ac magnifice domine amice nobis obseruandissime. Salutem stb. Két rendbéli böcsületes levelét, az császár urunk ő felsége kegyelmednek írt levelének pariaival egyetemben elvöttük, kiből vesszük eszünkben, hogy némely istentelen nyughatalatlan elméjű emberek mégis hamis vádlásoktól ő fölsége előtt meg nem szüntenek, hanem naponként igyekeznek az ő fölsége haragját ellentünk gerjeszteni, kiknek az ő cselekedeteket noha annak előtte is mi igen nyilván tudtuk, mindazáltal csak hallgatásban mulattunk, hanem ma tizenharmadik napja, hogy Kowacsóczy Istvánt oda fel Prágába expedáltuk, ha ekkéig fel nem érkezett is, de ezen két nap, itéljük, elérkezik, azokról az dolgokról ő fölségének hűségesen irtunk. Azonképen ma nyolczad napja, hogy Csehý Andráš által palatinus uramnak ő nagyságának hasonlatoson mindeneiket tudtára adtunk, ugyan Kowacsóczi Istvántól küldöttük kegyelmednek is levelünket, kiből eszébe veheti bőségesen, mibe legyenek azok a dolgok, azt hisszük levelünket Kas-

sáról eddig kegyelmednek meg is vitték. Az mi a portai híreknek állapotját nézi, Ali passa, minekelőtte főkövetünk Balassi Ferencz uram beérkezett vóna az fényes portára, szörnyű hamis vádlással teljeségesen minden igaz ígýűnket az mostani vezér Memhet basa előtt el akarta fordítani, sőt azon volt, hogy se főkövetűnknek audientiát ne adjon, se penig continuus oratorunkat bé ne vegye, semmi dolgokban hely és hitel az fényes portán szavoknak ne adassék, hanem mind főkövetűnket s mind penig continuus oratorunkat maga kezében kívánta hogy adassanak, és arra reá felelt bizonyosan, hogy ha kezében küldik őket, vagy egy úton, vagy más úton, de soha addig őket ki nem bocsátja, valameddig nemcsak Lippát, Jenőt, hanem a Homonnai ígérieti és biztatása szerint egész Vaskapuig Lugost, Karansebest, és Váradot is hatalmas császárnak kezében ejti. De mind az által istennek hála Ali passának ebben kedve nem teljesedett, holott octobernek elein felé Balassi Ferencz uram mi túlünk megindulván, novembernek az eleire érkezett be az fényes portára, császárt ott benn várta deczembernek nyolczadik napjáig Asiából, az honnat megérkezvén, azon holnapnak tizenharmadik napján lőtt audientiája császártúl, nyolczadnap audientiája után silentiumba volt a dolog, tandem 21. napján volt szörnyű nagy disputatiója vezér Memhet passával, élete csak két puncton forgott főképen: legelsőben objiciálta országostúl universalis defectiōkat, hogy az ő hatalmassága hűsége és óltalma alól Erdélyországot elszakasztván, császár ő fölsége hívsége alá ajánlottuk volna országostúl magunkat. Annakutána mindjárást a váraknak kézbenadását élete elfogyásának szörnyű halállal való fenyegetésével sollicitálta. De Balassi Ferencz miatt, olyan régi látott hallott okos vén ember levén (mint-hogy neki adott instructiōja is, kire erős hittel köteleztettük volt, azt tartotta, hogy ha szintén halált kelletik szenvedni is, semmi úton az várak megadásáról csak ingyen se gondolkodjék) maga böcsületit, nemzetségének is jó hírt nevét mostani vénségében is szem előtt viselvén, semmire nem akart menni, nem is ment. Második audientiája tudjuk eddig meg is lőtt, mit efficiált, mit nem és mi válaszszaal jőjjön, abban bizonyosok nem vagyunk, ha szintén bizonyos válasszaal ekkédig megindult volna is, de tudjuk bizonyosan, útját nem siettetheti és nem érkezhetik akkorra, ruint másszor, mert a mely posta ezeket meghozta, szintén harminczhárom napra érkezett ki, holott a Duna vize, mint ilyen olvadozó télnék idején felette nagy tempestással és tornyos zajokkal szokott folyni, ki miatt az úton járóknak is megkelletik az általköltözésben tartozniok: mind-ezekről ő fölségének búségesen irtunk és a derekas punctokat

is, kiket abban jegyzenünk kellett, hogy nova promissiót töttünk volna oda bé, azokról is ő fölségének választ töttünk; de ennek az nova promissionak ha nem egyéb, csak az egy Ballassy Ferencznek személye is ellene állhatna, holott mi mást, ki az nagyszombati transactionnak minden részeinek megtartására hittel köteles nem volt, nem is akartunk béküldeni. Ő kegyelme nemhogy ígért volna valamit, de a nagyszombati transactionnak minden részeinek megtartására, jól tudja kegyelmed, hogy erős hittel köteles; második, hogy *inscijs et non consentientibus prouinciae statibus*, cselekednénk afféle dolgokat, *tempore inaugurationis* nyilván való articulussal kötelezett az ország, hogy ő hírek nélkül, ennél kisebb dolgot is nem cselekedhetni, nemhogy ilyen nagy dolgot. Ennek előtte is *communibus votis*, volt arról *deliberatio*, lehetetlen is, hogy olyan nagy dolgot titokban menjen végben, a ki elhinné is, más csodálkoznék rajta. Harmadik, hogy ő felsége *cum periculo capitum et fortunarum* fenyeget levelében, más felől szintén úgy fenyeget török császár, hazánknak utolsó veszedelmével, most meg nem tudjuk mondani, mire menendő az dolog, sokszor eddig lám elég *controversia* volt a dologról. Az mi követink ott fenn minden ratiókat, protestatiókat megmondottak és megmagyaráztak mit teszen (*toto studio et conatu*), kiből isten ne adja, hogy a következék, de a mint a híre vagon, hogy a persával végbe megyen török császár békessége, az ő fölsége fenyegetéséhez képest, *conscientia* szerint kérdehetnők akkor, ha maga akar-e ő felsége elveszteni bennünket, vagy az töröknek engedi a mi édes hazánkat, holott minékünk mind a két felől csak kárunk és semmi hasznunk nem következik. Ezekről ő fölségének ez szerint töttünk választ, hogy valaha sok felől való hamis vádlásoknak helt nem adván, vegye kegyelmes szemei eleiben megtapasztalható igazságunkat, és ezután efféle vádlásoknak méltóztassék mind emberét megnevezni, sőt levelét is kezünkben adni, hogy nagyobb bátorsággal szolgálhassunk ő fölségének, hiszen mi a mi fejedelemségünket a két császár között titkon nem viselhetjük. Most azok a vádlások isten kegyelmességéből kezünknel vannak; ha ezután titkos vagy nyilván való praktikák következnek felőlünk, mindenek ő felsége szeme eleiben kerülnek. Homonnai Györgynek ellenünk való szándékát és rezgелődését s naponként ő fölsége előtt felőlünk vádskodását igen jól tudjuk és már bizonyosan értettük, kit mi is nem akarunk siketségre venni, hanem itt benn hadainkat mustráltatjuk, nem aluszunk, *naturae etiam instinctu* magunkat, fejedelemségünket isten segétsége velünk levén, meg akarjuk ellene oltalmazni, sőt ha ennél is nyilvánban és nagyobb okokat érthetünk, oltalmazzon

isten, hogy az ő fölségével való confederatióink ellen valamit akarnánk indítani, még csak gondolatjától is; kinek minden részében megtartására teljes tehetségünk szerint igyekezünk, de priuata persona ellen, ki mala sua persuasione uraságával meg nem elégedvén állapotinkat affectálja, meg is nem gondolná kegyelmed honnat miképen vesszük eleit. Az moldvai állapot felől írhatjuk kegyelmednek, Stephan az elfutott vajda és Radulj az havasalföldi vajda, egy szerdár Ibrahim nevő passánál Takuchon Moldova szélében vannak, Moldova országának nagy részét birja, az lengyel is hátra állott előle, Jászvásárra szorultak mindnyájan, egynehány szancsákságot rendeltek melléje segítségül. De az Dunának tempestásától, holott most felette rút zajjal mondják, hogy foly, nem költezhetek ekkéig által, várták azt a segítséget, de főképen az m segítségünket, kik nélkül akar-e megvini avagy nem, bizonyosok abban nem vagyunk, mindazáltal ha módját találhatjuk, se lengyel, se penig egyéb keresztyén had ellen ilyen vérszomjúhozó embernek mi segítséget nem adunk. Ennek utána is ha mi híreink érkeznek, alkalmatosságunk levén reá, kegyelmednek megírjuk. Tartsa meg isten kegyelmedet sokáig jó egészséghen. Datum in oppido nostro Marosvásárhely die 4. Februarii anno 1616.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Amicus ad seruiendum paratus

Gabriel Bethlen mpria.

Küldzím : Spectabili ac magnifico domino Francisco Daróczi de Deregnyő, sacrae caesareae ragiaeque majestatis consiliario et camerae Scepusiensis praefecto ac comiti comitatus de Beregh etc., Amico nobis observandissimo.

(Egykorú másolat a m. kir. orsz. levéltárban publ. fasc. XX nr. 8.)

L.

1616. febr. 6.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis nobis honorande etc.

Kegyelmed levelét 6. Febr. itt Udvarhel várasában vöttem, melyben a kegyelmed ott künn való szorgalmatos vigyázását, gondviselését értem, kin felette igen örvendezek; nem volt a felől s nincsen is semmi kétségem a kegyelmed igaz jó (a)karatjában én teljességgel megnyugodtam, akartam kegyelmedet csak certificálni én is azokról, a melyeket hallottam, hogy kegyelmed is az hírekre nézve inkább tudjon vi-

gyázni és provideálni. Magam belső szolgája érkezék a kegyelmed levele előtt csak két vagy három órával, ki ott künn volt, vigyázásnak okáért küldtem vala, az is egyebet nem mond, hanem ezeket. Első ez, hogy sohol ez ideig még császár nevével semmi renden valóknak nem committáltak hadra való készülés felől mi ellenünk; másik ez, hogy semmi fogadott hada ez ideig Magyarországon nem volt, az vármegyék nem is engednék magok közt zászlókat kirakni; harmadik ez, hogy Lengyelországból várt tízenhárom száz solnert (*zsoldos*) ki Munkács felől, azokat ily reménség alatt biztatta és fogadta volna, hogy itt künn az hajdúságot fellázaszthatja ő is ellenünk, és azok mellé a maga jószágán való oroszszágot is feltámasztja, aki arra való lenne közzülök; negyedik, ezt is beszéli, hogy a pápától hoztak volna neki száz ezer forintot, melyet a portára küldene örömost, de annak a pénznek hozása nem bizonyos; mondják azt is, hogy az annyai jószágát 62 ezer forinton adták volna el, Lengyelországban azzal fogadnának hadat. De mind ezeknél nagyobb dolog ez, bizonyoson izenték attól a szolgálmtól, hogy Szilvási és Kamuti Farkas biztatják innét belől, hogy életemben rövid nap véget vethetnek azok ketten, az hadat tartsa készen, hogy az én életemben véget vetvén az ország legyen interregnumban, és akkor hertelen jöjön az országra véletlenül, hogy nolle et velle kényszeríttessék az ország ötet választani. Ilyen dolgoknak ment végére, kiről én is, az úristen velem lévén, igyekszem provideálni illendőképpen.

Az mi az ott künn való hadak állapotját illeti, titkon az hadak gyűjtése, felültetése, a ki országot akar venni, nem lehet; tudom kegyelmednek azokra szorgalmatos vigyázása vagyón naponként, ha mit ért engemet is tudósít kegyelmed; én is itt benn az hadakat igen mustrálom uram. Bizony soha nem hittem volna, ilyen romlott állapotban hogy ilyen megépült hadaink lehessenek, legyen az uristennek hála, Bihar vármegyén és a két vármegyén kívül lehet csak innét belől is 14 ezer emberünk hadra való, könnyen jó lovas, és igen szerszámos a lovas mind vármegyéken, székelésen igen kopjás. Istenünkben, igaz igyünkben bizván uram, ha egyebet nem akar, megpróbálhatjuk a szerencsét vele. Irtam vala kegyelmednek Bonyháról, hogy az vármegyéket felültesse akkori hertelen való hírekre nézve: de ha fenn való hadat kegyelmed sohult nem ért, nem szükség őket fárasztani és költetni, hanem csak igen serio parancsoljon kegyelmed nekik, minden rend oly készen legyen lovagjával, gyalogjával a kegyelmed rendelése szerint, hogy valamely órában parancsol nekik kegyelmed, mindjárt fejek jószágok vesztese alatt minden rend

felülhessen, és oda mehessen, a hova kegyelmed kívánja. Ez alatt kegyelmed vigyáztasson igen, és Ungváratt continue tartsa emberét, egyik jöjön, másik menjen; mihelt valami hadat ért bizonyoson mellé menni kegyelmed én reám semmit nem váraozván ültesse fel ott künn való hadainkat, a míg én is reá érkezem, és tartsa készen Váradon maga mellett. Ha az hajdú városok rezgelődni fognak, egy általjában megizenje kegyelmed nekik, hogy valamely városra való hajdúk mellé mennek, akar ő felsége birodalmából s akar a miénkből, de azokra kegyelmed reá megyen és városokat porrá hamúvá téteti, marhájokban zsákmánt hányat; én elhittem hogy ha kinek szándéka volna is oda való menetelre, de megtartózik. Én itt benn magam soluva. nem megyek, Fogarasban telelek, de mind lövő szerszámimmal és minden hadaimmal oly készen akarok lenni, hogy, ha kelletik, tíz nap alatt Kolosvárhoz mehetek; ha kívántatik, Váradban három, avagy négy száz szekér élést is küldhetek akkor osztán.

Haller Sigmond hogy oly igen fussa a pasákat, nem csudálom, mert igen megbánta a compositiót, Kendista fog lenni; irt nekem is, kérvén martiusnak első napját a költözésre, de látván mire nézne ő is, ha esze volna hozzá, választ irattam neki: tudom, semmi oly marhája ott gabonájánál egyéb nincsen, azt hogy berakassa lakat alá és maga emberét rendelje hozzá való látásra megirtam, senki nem bántja, elvitetheti valamikor akarja; lábos marháit betegségek miatt ha el nem ha(jthat)ják mostan, telettessék ott, ez után is elhajthatják. Kegyelmed ismét küldjön levelet neki, értse meg tőle, az compositio szerént akarja-e resignálni, avagy nem; ha nem akarja, kegyelmed hivassa be Váradban és tartóztassa meg, a míg én tőlem értelmet felőle nem veszen.

Belényesi György szintén mostan érkezék a portáról, ez leveletem hogy irom vala. A budai pasa sollicitálja Homonnai mellett a fejedelemséget, Erdélnek tiz esztendeig való adaját ígéri Homonnai nevével egyszersmind, annak feletle mind Lippát, Jenőt, Lugast, Karansebest, de istennek hála semmit nem efficiálhatott: mert Balási uram is az dolgot bizonyoson megértvén Lippát megígírte, magát arra kötelezván, hogy bátor onnét addig ki ne bocsássa császár, a míg meg nem adjuk, az vezér valóban mellettünk fogván a dolgot igazságunkban három okokért. Első, hogy ő neki sem barátja Ali passa, másik az, hogy Homonnait tudván német birodalmából valónak semmiképen nem akarja s nem engedi promoteáltatni, harmadik, tudván azt is hogy amannak azokban semmi kezénél nincsen, a miket ígír, inkább veszi és hiszen is az mi kevesebb ígíretünknek, a mit tud kezünknel lenni; Jenőt isten

megmarasztja bizonyosan. Azért uram immár ezen nem sokáig által kell mennünk, az többit az kegyelmes úristenre kell bízunk: de az istenért kérem kegyelmedet, hogy soha senkinek ne jelentse ez dolgot addig, a míg véghez megyen, mert az ott benn is felette igen titokban vagyon, nem úgy mint tavali esztendőben.

Hazánk megmaradásáért s magunk becsülletes állapotjának életünk megtartásával együtt nagyot kelletik próbálnunk. Sok dolog volna az portai mostani állapotoknak megírása; valóban nagy keresztet visel szegény vén ember ott benn. Az kazullal bizonyosan megbékéllik császár, és igen felette nagy dolgokat forralnak az keresztyénség veszedelmére. Az lengyelek és az új vajda száz boért expediáltak mostan császárhoz, kik ma vagy holnap hozzám érkeznek, én általam akarnak császárral tractálni; felette igen esedeznek nyavalyások nekem, ha mi jót velek tehetnék. Csak hamar egymás után kétszer verték meg Tomsa hadait a lengyelek az mult két héten. Igen forgolódnak a lengyelek, valamint járnak a végtére. Kegyelmedet kérem, valami hírei érkeznek, sietséggel tudósítson mindenekről. Kovacsóczkitól és egyébünnen is ha mi nekem szóló levelek jutnak, sietséggel küldje meg kegyelmed. Isten kegyelmedet tartsa meg egészégben. Ex Vduarhel die 7. febr. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m, p.

Kulczin: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LI.

1616. febr. 16.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmednek itt létemben három rendbeli leveleit vöttem, első Nagy István által, melyekkel együtt generalis uram és Kovacsóczki István leveleit is megküldte kegyelmed. Azokból a levelekből azt vehetem eszemben, hogy császárnak ő felségének se az ő felsége magyarországi fő tisztviselőinek az Homonnai rezgelődésében hírek és akaratjok nincsen, generalis uram merő bolondságnak tartja, maga kezével írta az levelet nekem, egy egész árkos papirosat beírt, abban bizonyosan írja, hogy senkinek ebben akaratja nem volt, rövid nap szégyent fog vallani Homonnai, sőt immár tagadja igen

mostan minden dolgát, hogy semmit ő moliálni nem akart. Mostani utólszor küldött levelével együtt kegyelmednek generalis uram levelét is hozván, azt is maga írta mind, igen dicsíri és javálja, hogy mind császárnak s mind palatinus uramnak értésére adtam a Homonnai dolgait, noha immár minden felől ők is végére mentenek minden intentumának, melyet noha tagad mostan, látván minden dolgában való szégyen vallását, de általán fogva ő dolga és akarátja. A mint írja mind generalis s mind Csehi András, a vármegyék is palatinus uramat követek által megtalálták ezen dolog végett, és kéri sőt obtestáljak is, hogy gyűlést celebráljon, mivel ő felsége távol vagyon, és Homonnait ilyen gonosz ügyekezetiért megbüntesse. Palatinus is követeket bocsátott alá Homonnaihoz ennek az nagy zurzavar indító akarátjának megtudására, kitől vagy arra licentiája, hogy az ország békeségét felzavarja, a mellett parancsol neki, hogy supersedeáljon minden ügyekezettől. Reménlem uram, sőt hiszem is, az úristen megszegyeníti ennél is inkább, noha most is nem kevés gyalázatban forog : mindazáltal az szorgalmatos vigyázás mindenkör kívántatik hazánkra, melyben hogy hátra ne álljunk, kegyelmedet is szeretettel intem. Én uram senkit bántani nem ügyekezem, senkiét nem kívánom, az én sorsommal contentissimus vagyok, az szent békeséget totis viribus ótalmazni ügyekezem, csak nekem is hagyjanak békét etc. Az moldovai új vajdának követei nálam vadnak, mind maga s mind országa nevével erős hitlevelet küldött, ígírik magokat az jó szomszédságnak megtartására, onnan nem remélhetek semmi csalárdságot.

Zsáká felől való kívánságát kegyelmednek értem ; én azt tudtam, hogy az asszonyom ő kegyelme törekedéséhez tartja magát abból : de most értvén a kegyelmed abbeli megváltoztatott akarátját, abban sem fogyatkoztatom meg kegyelmedet, ígíretem szerént kegyelmednek resignáltatom, csak kívántatik ez a dologhoz, az udvarbíró ott való faluknak inventariumát küldje be sietséggel, érthessem ott való állapotot is, mivel Sarkadhoz való jószágot is éppen Zsákához birta. Mihelt beérkeznek az inventariummal, mindjárt comisariusomat expedíálom és az által kegyelmednek kezében adatom. Szent Imréhet hogy kegyelmed megvötte értem, az én censurám szerént nem kellene kegyelmednek magát az sok jószág vétellel fogyatkoztatni ilyen kétséges időben ; mert az háborúságban tíz ezer forint érő jószágért sem adna senki csak két ezer forintot is, olyankor a jószág semmit sem ér. Kegyelmednek immár oly jószága vagyon, kihez hasonlót az erdéli birodalomban senki nem bír ; mindazáltal a kegyelmed

jó tetszése; én csak irom az én censurámat. Kegyelmed kívánsága szerint Imrefi Mihált kész vagyok Sz. György napig is elvárnom a kegyelmed tekintetiért: de mivel én ő vele végeztem akkor, azt a summácskát az ő kezéből várom meg, ha azt érhetem; most is igen megcsalt, 2500 forintot kellett volna békülden, többet tizenhetedfél száznál nem küldött, a többi éppen restál, melyet ha mindjárt meg nem küld, minden dolga és eddig való fizetése füstben heában megyen, de az harmadfél ezer forintra elvárom Sz. György napig. Az mustrásnak regestumát meghozták; a hajdúság felette kevesen jött elő uram, a mint látom, mind is ezer s 82 ember; én többet reméltem sokkal Bihar vármegyében lenni, a mint az hajdú várasokat kegyelmetektől értettem lenni népesnek. Kegyelmednek (ha mi hire)i valahonnét érkeznek, adja értésemre. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Fogaras die 16. Febr. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LII.

1616. febr. 19.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmed levelét vöttem, és azzal együtt Budai István levelét is, melyben mit írjon kegyelmednek itt benn való követség hordozások felől, értem, melyben nem is kételkedem, de hogy egy is kézben afféle emberek között nem akad, noha az újvári és kövári kapitánoknak affélére való vigyázás felől kemény parancsolatok vagyon tőlem, szorgalmatosan is vigyáztatnak utánnok, a mint magok írják; én nem tudhatom, kiválképpen mostan az nagy hóban hol mehetnek el, mert az ösvényeket mostan, a mint írják, nem járhatják. Az száz fő emberek pedig felettébb esküsznek, magok felől való suspitio ellen igen felelnek; ha kit megkaphatnék benne, in exemplum megtaníttatnék benne. Homonnainak jött egy bejáró inasa hozzám e napokban, ki Erdélben nőtt fel, nem régen ment volt hozzája, ismerik sokan itt benn a fő emberek, az sok titkait jelengette meg, és onnét belől is a kik factori és czinkosi; bizonyos ratiokból megtetszik, hogy igazat mond; talám az úristen nem sokára megbüntet az lator emberekben. Én

azért az inast csak udvaromban sem vöttem, fő ember inasa lőtt. A mire elérkezem az vigyázásban, hátra nem állok. Az lengyelek mi gondolatjokból cselekedték nem tudhatom, bizonyoson hozá magam szolgája, az országból kimentenek, az vajdák és az szerdár Jászvásár felé indultanak; ha nem practika, nagy csuda, mert ezeknek annyi hadok nem volt, kivel csak két ezer lengyel kopjást megverhettek volna is; e két nap bizonyosbban meghozzák; magam is által szállok Prásmárra öt vagy hat napi mulatságra.

Sákát hozzá való jószágival kegyelmednek hogy az udvarbíró resignálja megparancsoltam. Rédei Pálnak adtam egy falucskát abból a jószágból, gondolván hogy kegyelmed sem fogja bántani. Adja isten, kegyelmed sok esztendeig békeségesen birhassa és több jó akaratomat is vehesse. Rédei Farkasnak kegyelmed által való köszöntését kedvesen vöttem, kívánom istentől, hogy sokáig éljen, és kegyelmed is ember korban való jutását megérje, szolgálhasson istennek, hazájának és kegyelmedeknek. Ezeknek utána isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Ex Fogaras die 19. Febr. 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külszim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LIII.

1616. márcz. 7.

Gabriel Bethlen. Dei gratia princeps Tranniae stb.

Spectabilis ac magnifice domine nobis observandissime, Salutem stb. Noha az motusokhoz képest csudálkoztunk azon, hogy kegyelmed azok felől minékünk semmit nem ír vala sok ideig, de egymásután két rendbeli leveleit, egyiket melyet Deregyőről 12. Februari, másikat, melyet 20. Februari Kasásáról írt, vevén, megértettük, mely gondviselése és szorgalmatos vigyázása volt azokra, kit fölötte kedvesen vöttük kegyelmedtől. Császár urunktól ő fölségétől Kovacsóczy István, palatinus uramtól azonképen Csécsy András kedves válaszzsal megérkeztenek, ő fölségétől Homonnay uramnak küldött levelének páriáját is aláhozván. Ő fölségének és palatinus uramnak is egy szívvvel való választételekhöz képest vesszük eszünkben, mely nagy kedvek legyen az egyszer szentül végzett békességnek megtartásához, kiben ő fölségét és fölsége tisztviselőit is végig isten ő szent fölsége megtartsa,

szivünk szerint kívánjuk. Homonnay uram oda ki való praktikai felől azulta semmit újabbat nem érthetünk, hanem hogy Csiky István püspök uramat tizennyolcz ezer arannyal küldötte volna Lengyelországban. Azt is úgy vagyon Dóczy uram igen menti, hogy nem hadak fogadni, hanem deuotionis causa ment volna Chyestakóban. Mindazáltal járására gondunk és vigyázásunk leszen, vagyon is. Kegyelmedet ezen kérjük, legyen gondviselése arra, minemű affectusa lehessen Homonnay uramnak az ő fölsége parancsolatjának, mint viselje ahoz képest magát, megyen-e fel, nem-e? és ha mit arról és egyéb dolgok felől is érthet, adja tudásunkra. Tholdalagy Mihály, ki a fényes portán két esztendeig continuus oratorunk volt, megérkezvén, annak relatiójából és főkövetünk leveléből is bizonyosan értjük, sőt hűti szerint vallja Tholdalagy Mihály, hogy Ali passa azzal commendálta Homonnai uramat császárnak és az vezéreknek, hogy promotiójáért Erdélynek tiz esztendeig való adaját most egyszersmind az portára bészolgáltatná, azonkívül is nemcsak Lippát, Jenőt, hanem a Vaskapúig épen odaadná; Balassa Sigmondnak is hasonló gonosz praktikája szegény nemzetünk ellen, méltán gyalázta isten és büntette meg is veszedelmes igyekezetiért, kire képest instál azon Aly passa, hogy főkövetünket küldenénk ő kezében Budára, fejét, életét kötvén, az megírt summát és helyeket az fejedelemség változásával megszerzené hatalmas császárnak; de főkövetünk sok okoskodásával azt elfordította, kiváltképen az egy ratióval, hogy az ő hatalmassága fényes portájáról nem illenék egy olyan rabja szolgája postájára egy ország követségét transmittálni. Az vezérek közül is Ali passának irígyi lévén, arról elállottak. Még ez ideig derekas végső válasza követünknek nem lött. Mondja azt is Tholdalagy, Balassy uram is írja, ennekelőtte császárnak kazullal való békességét csak ingyen emliteni sem merték a vezérek, mostan az kazulnak újabb követi érkezvén az fővezér táborában Halebpen, hétszer való százezer forint érő ajándokot hozott császárnak, az békességet sollicitálván, valamit szultan Zulimán az kazutól megvőtt volt úgymint húsz várakat tartományokkal császárnak megígérvén, csak az egy ratióval merészlették császárt az vezérek a muftival egyetemben a békességre inteni, mivel oda igen messze és pusztá földökön igen veszedelmes hadakozni, ide felé Európára sokkal könnyebb és hasznosabb hadakozást igérvén császárnak és immár el is volna teljességgel végezve az vezérek között, hogy az kazullal megbékélvén, ide felé Európára fordítsák hadakozásokat, bizonyos jelét penig lenni azt mondja, hogy az mely követe kazulnak Konstantinápolyban tartóztatás alatt volt, immár kétszer

vendéglettte meg solenniter az fővezér császár akaratjából, mely minekünk hasznunkra nem lenne, isten ő fölsége is távoztassa. Az moldovai Tompsa István vajda mellé török és tatár érkezvén segítségül, az lengyel ellene való fegyvervonás nélkül kifutott előtte, az vajda Hutyn felé utánok ment volt, közhírrrel hozák, hogy ismét megverekedtenek, de még bizonyosat felőlők nem értettük. Az bizonyos hogy az lengyelt császár Moldovában semmiképen szenvedni nem akarja, hanem István vajdát ülteti ismét az székbén, kit noha az lengyelre való képest maga böcsületiért cselekszik, de valósággal tudjuk, mivel az portán is István vajdát nagy kegyetlenségeiért megunták, el vagyon végezve, hogy hamar időn megváltoztassák. Az ott való lengyelektől nekünk kevés tartásunk vagyon, mindazáltal eddig is volt vigyázásunk reájok, leszen ez után is, az kegyelmed írásához képest is inkább leszen; ha mi új hirei kegyelmednek lesznek, adja értésünkre. Tartsa meg isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in civitate nostra Brasso die 7. Mensis Martij. Anno domini 1616.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Amicus beneuolus ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen.

Kendy uramnak adott saluus conductusunk hol akadott legyen meg, maga leveléből értem, ha ezt is megvetik egymás barátságát, nem tudom, hova gondolkodik Kendi uram. Im azért én az kegyelmed böcsületes írására ismét újjobban küldtem saluus conductust, ne szolgáját küldje a jámbor, ha akarja, maga is bátorsággal jöhet, senkitől semmi bántása nem leszen.

Külcztm: Spectabili ac magnifico domino Francisco Daróczy de Deregneő Comiti comitatus de Beregh stb. stb.

Máskézszel: Par litterarum Gabrielis Bethlen 20. Martij allatarum.

(A m. k. orsz. levéltár. publ. fasc. XXIII. nr. 1.)

LIV.

1616. márcz. 21.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmed kívánságát sarkadi jószág felől megértettük; noha bizonyára nem kevés búsulásunk vagyon a miatt is,

az várat mi tartsuk praesidiummal jószág nélkül, mely nehéz dolog legyen: mindazáltal ebből sem akarjuk kegyelmednek kedvét szegni, hanem azt is oda adtuk kegyelmednek a Sarkadon kívül való falukat. Hogy ha pedig kegyelmednek Sarkadhoz kedve vagyon, azt is kegyelmednek adjuk, csak kegyelmednek az ott való praesidiumnak tartására legyen gondja. Haller Sigmond hogy a lövő szerszámot kihordatta Sákából, mi velünk való végzése ellen cselekedte, melyeknek visszahordatásában vagyon és lészen mód, csak kegyelmed ne hagyja elfelejtünk, arról is hasznosan provideálhatunk. Furtát is hogy elfoglalni nem engedte, mi nem tudtuk, azt is kegyelmed directorunkkal foglaltassa el; mert mi nekünk minden jószággal adta a végzéskor, valamit Sákához birt mostan; ha abban ellentartó lészen, mi sem confirmáljuk jószágiban és ígérletünket nem praestáljuk. Az 2500 forintnak ha az perceptor szerét teheti, abban sem tartunk ellent, csak az vitézlő népek fizetése azzal felettebb hátra ne maradjon, irtunk is felőle a perceptornak. A pénzre nekünk is most felette nagy szükségünk vagyon; mert Törcs várát akarnók az brassaiaktól redimiálni, mely 39 ezer forintot meghalad. Végezetre ha az ott künn való állapot mostan csendes, kegyelmed is uram semmi hajdút ne tartson fenn, ne panaszkodhassanak az (más) pártról semmiből reánk; most is nem tudom micsoda hajdúk szállottak volt Tasnádra; felette igen expostulál kegyelmedre Daróczi uram, írja levelében, hogy talám kegyelmed ötet is Homonnai pártjának tudja, avagy tartja lenni, melyet sok Tasnádért sem cselekednék, sőt ő felsége után Erdélnek nem különben akar szolgálni, mint Magyarországnak. Ugy vagyon ez ideig azt is követte a jó úr, a mint érthettem. Kegyelmed irasson neki, és mentse magát, nem kegyelmed akaratjából szállottak volt Tasnádra a hajdúk, sőt hajdú felültetésre sem volt semmi szándéka, kedve, de látván az csavargó hajdúknak özvegyűjtését, melyet Fekete Péter gyűjtött volt Homonnai számára, kegyelmed is mint Erdélnek ott künn való fő gondviselője a végre ültetett volt fel valami számú lovasokat, hogy azoknak ellene küldhesse. A mi részünkről csendességet bátran ígírhet kegyelmed, csak ő kegyelmek is az ő felsége részéről ezután is mint ez ideig ne engedjenek az háborúságban gyönyörködő embereknek szarvat nevelni. Palatinus uram generalis uramnak és egynéhán vármegyére ő felsége akaratjából minémű parancsolatokat küldött, azoknak pariait in scriptis küldte generalis uram, mi is kegyelmednek küldtük. Ha az igasságot így kezdik követni, az szent békességet az úristen megerősíti köztünk, ki is találják könnyen az Homonnai factióit, csak diligenter inquiráljanak felőle. Valami

hírei kegyelmednek érkeznek, adja sietséggel értésünkre. De caetero foeliciter valeat. Ex Vyegyhaz die 21. Mar. 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LV.

1616. máj. 9.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmednek két rendbeli leveleit vettem, melyekből az Homonnai rezgelődése és Raduly vajdának megindulása felől certificál, mely dolgot uram siketségre semmi úton nem jó vennünk; mert ha Raduly vajda alá jött avagy jó, bizonyoson római császár akaratjából vagyon minden consultálkodások. Szükség azért uram, hogy mi is hazánk megmaradására mentől jobban lehet provideáljunk. Itt benn én minden rendeket Kolosvárhoz hivatok, és nem is késem, isten velem lévén eszten szeredán magam is megindulok, és ha az hírek újulnak Kolosváratt sem késem, hanem egyenesen menten megyek Tasnád felé és az Ér mellé sietek szállani. Kegyelmed is ne késsék semmit, hanem éjjel nappal siettesse a vármegyebéli hiveinket felülni, és először Váradhoz szállítván ott minden rendnek lovagját gyalogját megmustrálván, ha ki az ország végezése szerént lovassát gyalogját jószágáról úgy elő nem állatná, kényszeritse úgy elő állatni, az hajdú vitézeket is hasonlóképen minden városokról ha lehet fejenként, hogy minden háztól felüljenek azon legyen kegyelmed, és mentől hamarébb lehet uram, ha kegyelmed egészsége szenved, szálljon Szalacshoz táborban minden rendekkel. Az szilági két vármegye is hogy kegyelmed mellé menjen, im megparancsoltuk ő kegyelmeknek, azokat is kegyelmed hasonlóképpen megmustrálja, az viceispánoktól a vármegye regestomit és kapuszámokat előkérven, a szerént kívánja kegyelmed meglenni őket. Báthori Istvánné, Prépostvári lovasit gyalogit igen meg kell kívánni, mivel azok birják a jószágnak derekát. Azokat kegyelmed megmustrálván csináltasson egy derék regestomot, ne olyant a minémű jedzést a télben küldött vala, hanem szép seriessel magán elkezdetvén kegyelmed, az urak urasszonyok neveit, kiknek mennyi lovagja gyalogja mustrál meg, úgy irassa fel; azok után valamennyi jószágos fő és nemes embe-

rek lesznek, ki mennyi magával mustrál, felirassa, az után az hajdú városokról ki mennyi lovaggal gyaloggal jó elő a kapitánok közzül, azután Közép Szolnok, utána Kraszna vármegyét. Az regestumot küldje nekem kegyelmed sietséggel.

Szalacschoz szállván kegyelmed irjon mind generalisnak, Dóczyanak, Szakmár, Szabolcs, Bereg vármegyéknek, mivel Homonnait bizonyosan értjük ellenünk akar indulni, okát nem értjük miért, holott sem ő felségének sem a nemes Magyarországnak nem vétettünk semmit, és így az szent békességét nem illenék sem ő felségének sem az országnak egy privatus ember hogy felbontsa: de ha ugyan csak a háborúságban akarnak gyönyörködni, Homonnaival elkezdehetik, de bizony félő, hogy a török császár ne végezze el köztünk. Azért kegyelmednek is tiszti szerént szükség lévén vigyázni, ilyen derekas készületet el nem hallgathatott, táborban szállott vigyázásnak okáért, de kegyelmed, sem mi senkit nem bántunk, ha Homonnait leültetik; de ha előbocsátják szándékában, kegyelmed is mi velünk együtt meglátja, mit tehetünk. Az levelet küldje meg bizonyos emberektől. Ez alatt kegyelmed igen igen vigyázzon minden cselekedetekre, jöjön menjen kegyelmednek Szakmárra, Ungvárra, Munkácsban embere. Az császár birodalmabeli hajdúkra vigyázzon szorgalmatosan, és megintse őket mind titkon mind nyilván, ha senki nem bántja őket, üljenek veszteg a jámborok, mert valamely városról Homonnai mellé mennek, bizonyosan elhidjék hogy felégettetem a várost; sőt ha ugyan megindult Homonnai, inkább azon legyen kegyelmed, minden ígreti által, hogy mi mellénk jöjenek, értsenek egyet velünk, holott ezek a pápista urak minden úton azon vadnak, hogy az egész országban lévő keresztyéneket elveszessék; gondolják meg, Bocskai István által az úristen mely csudálatosképpen gátolá meg akkori gonosz igyekezeteket és mint szégyeníté meg a hajdú vitézek által, most is azon kegyelmes gondviselését megmutatja az úristen hozánk, csak két felé ne szakadjunk; de ha ugyan melléje mennek Homonnainak, mi se isten se ez világ előtt okai veszedelmeknek ne legyünk, mert bizonyosan mi is innét és a törökök is Szolnok felől reájok hozzuk. Sőt kegyelmed bizvást assecurálhatja őket, ha kívántatik, csak értsenek egyet velünk, az török császártól is oly hitlevelet hozatunk az egész hajdúságnak, hogy soha őket mostani szép szabadságokban meg nem háborítja a török, kastélyokat le nem vonatja, adófizetésre őket nem kényszeríti. Valakinek közzülök kegyelmed mit ígír, bizvást ígírje kegyelmed, csak illendőképpen legyen, minden ígíretit kegyelmednek praestáljuk. Fekete Pétert ha miénkké teheti kegyelmed, legyen azon, faluit ígírje meg, sőt annál

többet, de úgy, ha tökéletességet tapasztalhat benne s ha pedig az igasságot nem akarja, üttesse el láb alól kegyelmed, rendeljen arra jó három vagy 4 lovas, vagy a mennyi szükség; valaki véghez viszi, 32 ház jobbágyot és ezer forintot adunk neki. Ebben jó mód lehet; mert Debreczenben gyakorta jár; ott véghez vihetik; ha szintén oda nem jőne is, Szoboszló táján is meglehet, mert tudom, másod harmad magával kijár a mezőre. Mivel oly igen addictus Homonnaihoz, most is ott volt nála, azt reménlem, hogy ha Fekete Pétert vagy mellénk vehetnők, avagy elüthetik láb alól, a hajdúságot úgy tetszik nekem senki Homonnai mellé fel nem ültethetné. Kegyelmedet kérem, ezekre legyen szorgalmatos gondja. Az több hajdú kapitánokat, kiváltképpen beszerményit s nánásit, igen bizonyos meghitt emberi által kegyelmed jártassa, és tegye miénkké, ígírven nekik jószágot, de ily okkal csak, hogy ha Homonnai ugyan reánk akar jőni, mivel nem római császár akaratjából vagy, a mint nyilván ő magok affirmálják, tehát Homonnai ellen értsenek bátor csak velünk együtt, ne német császár ellen. Ha pedig semmit a kegyelmed szép intése köztök ígírte nem fog, és ugyan felkezdenek ülni, valamelyik városról felülnek, tartózás nélkül kegyelmed reá küldjön és többől kiégettesse, a kit benne kaphatnak, levágassa, marhájokat elprédáltassa. Én is uram nem késém, a mint feljebb íram, Tasnádhoz kimegyek; ha nekünk való had leszen, isten akaratjával és segítségével tartózás nélkül eleiben menjünk, és a szerencsét megpróbáljuk vélek; de ha nem nekünk való leszen, igen könnyen Váradhoz szállhatunk táborban, és ott magunkat megerősítvén az török segítséget mellénk várhatjuk derekason; az alatt pedig háta megett az egész Ungvár munkácsi tartományt égettethetjük. Ha eszes hadviselő ember leszen köztök, elhittem háta megé ilyen derekas hadat nem hagy; hogy Váradhoz jöjön pedig, az nem tiz 20 ezer embernek való dolog. Csak kegyelmed sérénkedjék a kiszállással és levelek elküldözésével, annak felette a hajdúkkal való tractálással, csak azzal is megakadnak egyszer; de kiváltképpen Lippa megadásával bizonyosan megakadnak; mert eddig azzal biztatták magokat, hogy Lippáért és Moldova meg nem segítéseért a töröknek rettenetes haragja lévén reánk, onnan semmi segítséget nem remélhetünk, de immár ezt meghallván különben fognak gondolkodni.

Engemet kegyelmed gyakorta értesen bizonyos hirkel. Végezetre mentől több gyalogokat fogadhatnak, azon legyen kegyelmed, rendeljen arra való embereket, kik mind Debreczenben Váradban kiáltassanak zsoldot, és én számomra mentől hamarébb bár csak 50 gyalogot küldjön befizetésre,

kiket itt feleség(em) mellett hagyhassak. Az váradi gyalogot kegyelmed többítse, mentől inkább lehet; mostan az szükségre kell nézni. Magával kegyelmed valami két falkont és 3 tarackot vigyen táborban az aprajában, de álgút ne vitessen kegyelmed, én is innét magammal viszek valami 12 lövő számat, csak kegyelmed mentől hamarább valami tíz mázsa port egy szekeren küldjön Kolosvárig. Az hajdú kapitánoknak irattam levelet a kegyelmed censurája szerént, ajánlja az mi jó akaratumkat fejenként nekik. Hírt kegyelmednek egyebet nem írhatok, hanem az vezérnek fő kapucsi pasája jó hozzám, talám ez héten el fog érkezni. Szkender pasát Bosznországból bizonyosan megindították; igen nagy hadat készítenek a moldvai lengyel had ellen, onnét semmi tartásunk nem lehet. Ezeknek utána az úristen kegyelmedet tartsa meg jó egésségben. Datum Albae 9 May. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Furtát kedéssel megcseréltem, két falut, melyben 52 ház jobbágy vagyon, adtam érte. Kegyelmed elfoglalhatja immár bizvást.

P. Scripta. Az harmadik postája kegyelmednek ez órában érkezék levelével együtt, melyből ujabban értem Homonnainak reánk való induló szándékát. Ez ideig valamit tudhatam, kegyelmednek megírtam, és semmit kegyelmedtől el nem titkoltam, nem is tudtam különben gondot viselni, a mint az állapot folt magában. (A mi az) Homonnai dolgát nézi, tudtam bizonyosan, hogy Erdél(ből). (tar)tják hirrel, tanácscsal, biztatással, ... Most is proponáltam igen serio, elejekben adván és megmutogatván nekik az nyughatatlan elméjű embereknek latorságok miatt hazánkra s magunkra következő veszedelmet: de ezek soha arra nem akarának menni, hogy citatio nélkül az latrot megfogják, és én is, mivel a törvénnre vagyok köteles, azoknak censurájok nélkül nem cselekedhettem, noha bizony nem kevés búsulásom volt s vagyon rajta, tudván az nyilván való árúlokat közöttök lenni, és még is tudva el kell szenvednem. De ezek dolgok immár így lévén, én is nem kedvezhetek az törvénnnek, hanem különben fogok a dologhoz. Semmi nagyobb akadályom nincsen, mint az hertelen való jövetele ha lészen, és ha addig hadaimat össze nem hozhatom: mert az után, ha jőne is, kevesebbet gondolnék vele. Mindazáltal éjjel nappal siettetem az hadakat, és ez alatt mind törökhöz elküldök s mindenről, a mint lehet, provideálok uram. Ha ugyan bizonyos lészen meg-

indulása uram, a mint kegyelmednek megírtam a más levelemben hogy Szalacshoz szálljon, ha Homonnai az Szilágyságra avagy Sibó felől jó, kegyelmed Szalacshoz ne szálljon, hanem isten akaratiából az Keresen egyenesen siessen hozzám jöni a hadakkal, én is Kolosvárhoz csatlom addig magamat; (de) ha isten adná uram, hogy az indulással nem hirtelenkednék hanem készülne, ezt mondom ha bizonyoson megérthetné kegyelmed, mégis Szalacshoz való szállását javallom kegyelmednek, hogy én is az erdéli hadakat vihetném bátor csak Tasnádhoz, mert itt benn soha nem vlnak oly bátorsággal, mint hazájokon kívül, és bizonyoson reménlem, hogy készen léttnket ha megértené, nem kevés rémülést hozna neki. De istenért kérem kegyelmedet, hogy ha lehet bizonyoson menjen végére dolgának; ha megindult eddig, vagy ezen a héten okvetetlen megindul, addig a míg levelem kegyelmedhez kijut, hát így kegyelmed éjjel nappal adjon bizo(nyos) kegyelmed. Csak addig ne indulna, a míg táborban szállhatnék, az után bátor elinduljon. Váradban kegyelmed hagyjon oly igaz embereket, kik nyomják igazán a kengyelt, tartsanak igaz hírrel bennünket; Váradot én Homonnaitól nem féltém, hogy csak a felé is merne menne, bolondság is volna tőle. Ha pedig Homonnai megindult, avagy megindul ez alatt, kegyelmedet intem, sőt hagyom is, hogy Haller Györgyöt mindjárt vitesse be Váradban, és hagyja jó őrizet alatt ott; mert bizonyoson és nyilván írhatom kegyelmednek, hogy nyilván való ártuló. Könnyű lövő szerszámot 4 vagy ötöt hozzon magával kegyelmed, port, golyóbist azokhoz. Ha pedig még is ugyan bizonyoson megindult uram Homonnai, és Szilágyságra avagy Sibóra hallhatja bizonyoson indulását, az én tetszésemből kegyelmed ne az Keresen jöjön, hanem Belényes felől jöjön minden hadaival, hogy valahogy megértvén a kegyelmed jövését eleiben ne mehessen és ne küldhessen, tőlünk el akarván szakasztani. Attól igen ótalmazunk magunkat, hogy szakadozva harczot neki derekaszon ne adjunk, mint Brassónál Székel Mójsses idejében történt a dolog. En itt benn uram éjjel nappal, a mire érkezem, gondot viselek, várom immár kegyelmedet hadaival együtt, és ez üdő alatt kegyelmednek adjon jó egészséget és erőt, lássuk egymást jó egészségben. Albae 9 Maj. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

P. S. *) Kegyelmed semmit nem ír jövetelinek módjáról, mennyi hada és micsoda féle légyen, gyalogja ha vagyon, vagy csak könnyű szerrel, az hajdúság is ha felkölt mellette avagy nem; azoknak állapotja felől is és minden készülétiről informáljon kegyelmed bizonyosan. Okát nem tudjuk mire vélni, de mi nekünk ez szóval való írá-sunk sem semmi ből nem jött eddig; közelebb lévén (n)agy dolog volna, ha ebben valami hírek nem volna nekik is.

Jegyzet: A kipontozott helyeken a levél ki van szakadva.

Külszim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LVI.

Déva, 1616. máj. 24.

Bethlen G. Rhédey Ferencznek.

(Török-Magyarkori Áoktár, IV. 146.)

LVII.

Déva, 1616. jún. 6.

Bethlen G. Rhédey F.-nek.

(Tör.-Magy. Áoktár, IV. 148.)

LVIII.

1616. jún. 8.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Gálfi uram mai napon adá meg a kegyelmed levelét az Homonnai hajdú vitézeknek küldött levelének parijával együtt; ezelőtt harmad nappal kettőt hoztak olya(n) levelet kezemben pecsétí és keze írása alatt. Sokat ír(hatn)ék, de nem érkezem reá dolgaim miatt. Homonnai, ha ke(res)ztyén és emberséges ember volna, nem kellene engemet így diffamálni, mert minden cselekedetít maga leveleivel bizonyithatom én

*) Ez a második utóírat nem a fejedelem kezeírása.

meg. De megtetszik az árulónak mérges embertelensége, maga megbírhatalatlan rossz volta. Megszégyenítette az úristen ez ideig minden dolgaiban, ezután is elhittem megszégyeníteni: mert valaminémű fundamentommal való biztatása volt ezelőtt Ali pasától, mostan kétszerte nagyobb fenyegetődő levelekkel rettentí; ha megindul, ő is utána indul és rajta elhal; immár onnan sem lehet félelmünk. Itt való állapotunk mostan miben légyen, Gálfi György kegyelmednek megmondhatja; ha meg nem hazudják magokat, talám immár tovább nem veszekednek az itt valók. Bizonyára ha az sok ártatlan községet nem szántam volna, eddig régen véget vethettem volna benne. Az ifjú legénynyel is beszéltettem uram, nem késlelem azt is, levelekkel elbocsátom. Az por talám nem kelletik, de, hogy ha kívántatik, abból is fogyatkozásunk hogy ne legyen, kegyelmedet kérem, küldje el sietséggel. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex castris 8. Junij. 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LIX.

Kelet. n. 1616. jún. 10.

Bethlen utasítása Tholdalaginak.

(Török-Magyarkori Áoktár, IV. 149.)

LX.

1616. jún. 19.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis nobis honorande etc.

Kegyelmednek immár egynéhány leveleinket küldtük minden eddig való állapotunkról azokban kegyelmedet certficálván, melyekre ez ideig semmi válaszungk nem jöve, kin felette igen búsulunk; egyébre nem vélhetjük, hanem hogy eddig való leveleit az latrok fogdosták el. Kornis Sigmond uram jöve meg Jenőből, nekünk nagy bizonynyal beszéllé, hogy az úristen kegyelmedet ott való hiveinkkel együtt nagy jó szerencsével látogatta volna meg, Homonnai hadát, ki előtt Putnoki és Fekete Péter voltak, megverte volna, mely örven-

detes híren az úristennek hálákat adván nem kicsiu örömrünk is volt rajta : de hogy ez ideig kegyelmedtől sem arról sem egyéb kegyelmek ott való állapotjáról nem érthetünk, kétségesek kezdünk abban is lenni. Kegyelmedet azért szeretettel intem, ne várjon se órát se napot, hanem engemet minden ott való mostani állapotjáról tegyen bizonyossá, érthessek mindent kegyelmed felől ; ha az harcz meglőtt, annak minden eredetiről és végben meneteléről is kegyelmed irjon ugyan historice, micsoda hadak voltak, mennyi számú, kik voltak előttök, ki bocsátotta reánk, ha isten kegyelmedet győzedelmessé tőtte, az harcz mint lőtt, mennyin veszték, foghattak-e valami nevezetes embereket, kiktől értekezhetnénk, ne restelje kegyelmed fáradságát, irassa meg. Mi uram sok munkával, fáradsággal, vérhullással 12. napra Lippát megvevők ; immár egy ostrommal megvehettük volna, annyira megszorultak vala, de az vérontást akarván minden uton eltávoztatni, hitre adák meg magokat ; én is Jenőig békeségesen minden kár nélkül elkészerttem az benne valókat. Onnét kételenségből fel kelle indulnom : mivel az hadak többire postán kényszerítették vala Lippa alá jőni és élést magoknak felette keveset hozhattak volt, főképpen az gyalogság, és felette igen meg kezdetek vala éhezni, mely miatt messzebb nem vihetém őket, magam is gondolkozván felőle, az mely had megéhezik, hogy kész megvert had az. Erre való nézve kellették megtermem ; holnap Dévág megyünk, de senki haza nem megyen, azt mind fejenként felfogadták, hanem velem együtt táborban szállanak, és mind élésért, mind költségért, szekerekért bizonyos atyjokfiat haza bocsátják, sőt az honn maradt hadra valókat is mind táborunkban hivatják. Hadaink nekünk is szépek vadnak uram, legkevesebb vagyon 12 ezer emberünk hadra való, kegyelmed hadai nélkül. Hozák ezt is, hogy Homonnai 11. Junij indult meg házától és Majtinhoz akar szállani, ott akarván meggyülekezni ; kegyelmedet kérem, e felől is tegyen bizonyossá. Im én is holnapi napon bocsátok Tergovistyára, Szkender pasa derék haddal oda érkezett, mindjárt kihivatom mind az havaseli vajdával együtt ; az tömösvári pasa is személye szerént mellénk jó, annak is igen szép hada vagyon négy ezer, az mind Lippán vagyon ; az budai pasa is, az mint immár mostan ir, rettenetes esküvésihez képest nem kételkedhetem ez után felőle, hogy az mi segítségünkre nem fordítaná minden eszét, erejét ; tizenkettő napra Szkender pasa is kiérkezik Brassóhoz az vajdával együtt. Ha német császár ő felsége ilyen frigyet tart minden keresztyén országokkal, légyen az nagy isten megítélője mindnyájunknak, mi okot semmire nem adtunk ;

ha az keresztyén vér ontásban gyönyörködik ő felsége, ezt szintén elindítja, a mint eszemben veszem, az úristent segítségül híván igaz igyünkben bizony megsegít, az gondviselésben én sem hagyok hátra semmit. Kegyelmedet kérem, engemet tudósítson mindenekről, és ha megindul Homonnai, kegyelmed az hadakat bocsássa be az Kajánra mellém, maga maradván Váradban, és válogasson valami három száz gyalogot melléje az vár vigyázására. Kegyelmed minden postáit immár Kolosvár felől küldje hozzám, mert én táborban leszek és az török hadakat megvárom. Immár ha eljő is, mivel hogy az én előbbi elvégezett intentumom megváltozott, az kegyelmeddel való hadakat is megvárom : de valameddig bizonyoson meg nem indul Erdélre Homonnai, kegyelmed mind addig Váradnál legyen táborban, avagy az várasban szállítsa hadait, a mint kegyelmednek legjobban tetszik, azt cselekedje. Micsoda hadak vannak Homonnaival, lengyel kopjása mennyi, kozákja mennyi, magyar kopjása gyalogja mennyi, magyarországi fő emberek között kik vadnak vele, az lakos hajdúk mi állapotban vadnak, az vármegyék mit csinálnak, ha mit ezekben érthet kegyelmed, nekem adja tudtomra. Ezek után az ur isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben, és engedjen örvendetes híreket kegyelmed felől hallanom. Ex Illye 19. Junij 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXI.

1616. jún. 22.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Szalai Ferencz az mult vasárnap 7 óra tájban ére útamban Branicskán a kegyelmed örvendetes irta és izente hírekkel, kin az istennek az én erőm s elmém szerint hálákat adván, minémű örömöm légyen rajta, kegyelmednek meg nem írhatom. Áldott az isten, ki az ő dicsőségét, nagy nevét megkáromlani az bálványozó népeknek nem engedi, nyomorult hazánk megromlására ügyekező latrokat szándékokban élő nem bocsátja. Noha uram ezek az emberek oly intentummal indultak volt, mint kész dologra, az mint Homonnai instruc-

tiójából világosan kitetszik, de az nagy hatalmu istentől nem kérdettek volt tanácsot, és ím első szerencsáját az úristen az magos menyből meg is gátolá, tanácsokat megcsúfolá. Hiszem az úristent, hogy ő felsége ez után is az mi bűneinkért teljességgel el nem veszt igaz ítéletiből, hanem az ő nagy nevének káromló ellenségit meg fogja gyalázni ennél is inkább. Az kegyelmed becsülletes jó hire neve noha mindenkor fénllett, de ennyivel inkább fog ezután félneni, mivel hazánk ellenségit isten kegyelmed gondviselése vigyázása által szegyenitette most egyszer meg. Az úristen kegyelmedet sok esztendeig éltesse jó egészségben, és adjon erőt kegyelmednek ő felsége az ő nagy nevének és szegény hazánknak ótalmára való szolgálatra. Kegyelmedtől felette nagy kedvesen vöttem és veszem minden eddig való szorgalmatos vigyázását, hasznos szolgálatját, háladatlan sem akarok lenni érette, ha isten életemet megtartja. Tudom magam is, az kicsin értékkel annál inkább beteges állapattal mely nehéz légyen hadakozni: de kegyelmed azzal mostan ne sokat gondoljon; az úristen a mennyire való erőt kegyelmednek engedett, kevés fáradságát ne szánja, mert nem magának szolgál mostan, hanem az istennek és édes hazánknak, melynél mi lehet idvességesb, mi lehet dicséretesb, mint az ki az istennek dicsőségét nevének káromlói ellen hazánk rontására indult hamis igyű népek ellen köti kardját fel? Bizonynyal elhihetjük uram ezt, hogy ha az úristen gonosz igyekezetekben ezeket elő akarta volna bocsátani, mostan ezeken a szerencsétlenség nem esett volna: de jól látja ő felsége hamis igyeket, annál inkább gonosz szándékoknak vége mire tendáljon, és meg nem engedi végben menni tanácsokat. Keserves dolog nemzetünkkel veszekedni, de annál keservesb uram, hogy minden igaz ok nélkül hamisan az mi édes hazánkat akarja tüzzel fegyverrel rontani, az bálvánt felemelni ennél is inkább, szabadságunkat elveszteni az minnen magunk nemzete, és oly, a kinek Erdélben sem magának sem nemzetének soha egy pénz ára igassága nem volt, soha sem Erdél sem én neki nem vétettünk. Így lévén azért az dolog uram, micsoda természet szerint való pogánnal hadakozhatnék ember inkább, mint ezekkel, a kik hitünkben akarnak rontani, az mi igaz keresményünkől kívánnak megfosztani? Hiszem a török tatár is, mikor ellenségünk volt, csak ezt cselekedte. Kegyelmetek jószágaival, tiszteivel az egész országban régen felosztak, meg sem fogták, addig mellyesztik. Valaki uram ilyen igaz igyben fárad, szolgál, mind isten előtt kedves, s mind ez világ előtt dicsíretes jó hírt nevet szerez magának. Az értéket is uram, valamiből lehet, helyre hozzuk; valamit én kap-

hatok, azt elhídjé kegyelmed ládában nem rejtem; hazámért nem hogy pénzemet, de életemet sem szánom elfogyatni, ha arra megyen a dolog. Lippa előtt való dolgainknak véghezvitelét kegyelmednek ezelőtt megírtam immár, az töröknél elveszett hitelünk becsületünk országostól helyben fog állapadni; valóban ígírik magokat az szolgálatra, segítségre, mind az vezér Budáról, mind Szkender pasa, Mehemet pasa, az havaseli vajda; nem remélem hogy megfogyatkozzunk benne uram immár ez után. El is küldtem Szkender pasáért és az havaseli vajdáért, ha kellenek egy hétre kiérkezhetnek mindenkor, oly közel szállítom az erdéli havasok alá. Moldovából is semmi tartásunk nincsen, mert, a mint megírtam kegyelmednek, volt 25 boér avagy 30, a kik a portára én általam menének, Mikó Ferenczet bocsátottam velek, sőt oly hírünk is vagyon, hogy immár az zászlót ez mostani vajdafinak a portán megígírték.

Az mi az Homonnai ellen való vigyázást gondviselést illeti, abban, uram hátra semmiképpen ne álljon se kegyelmed, se pedig mi; minthogy immár minden ez ideig való álnok practikájok mostan napfénre jött, semmit immár el nem fedezhetnek, sőt hogy római császár engedelmeiből volt, világosan megtetszik instructiójának első articulusából, a holt azt írja, hogy az ezer lovast kállai kapitántól kérjék el, kiket melléje rendeltenek: a kállai kapitán nem Homonnai hanem császár szolgálja volt ez ideig. Azért uram mi is ezt immár könnyen ne hagyjuk; minthogy mi okot nekik semmire nem adtunk, igaz ígyünkben mi is méltán kívánhatunk igasságot. És hogy az magyar nemzet ellen ne láttassunk mi fegyvert vonni, melyet nem különben akarok eltávoztatni, mint magam hazájáról kívánom az fegyvert elfordítani, sőt teljes erőmmel, igaz szívvél az magyar nemzetnek úgy akarok szolgálni mint magam édes hazájának: azért im irattunk mind az várme gyéknek, palatinus és generalis uraméknak, minthogy az országok békeségének óalmazására ő kegyelmek s ő nagysága köteles, azt kívánjuk mi is országúl, hogy Homonnait complicesseivel együtt mindjárt jure belli megbüntesse; tessék meg azzal, hogy nem ország s nem az magistratusok akaratjából indította ezt az háborúságot Homonnai, és el sem szenvedik neki; az leveleknek pariáit kegyelmed kezében küldtük. Ezekre sietséggel való választ várunk palatinus uramtól, ki ha az országgal együtt megbünteti az latrokat, mi is elégedünk meg azzal, ha pedig nem akarják avagy nem elégségesek reá, az confoederatio tartása szerént istennek szent segítségéből mi is induljunk meg Ungvár felé, és az békeség bonjogatókat keressük meg, senkit egyebet ne bántunk. Ez üdő

alatt kegyelmed is legyen igen szorgalmatos vigyázásban, és fejenként az három vármegye, minden rend, legyen táborban Váradnál kegyelmed mellett, avagy a hol a kegyelmed jó tetszése lészen. Én is uram ez jövő csötörtökön isten velem lévén az tordai mezőre szállok, a hova az egész ország népe fejenként minden rend jószága vesztése alatt, végezték tegnapi napon, hogy azon napra tartozzék minden ember oda jőni; ha kívántatik, uram, mindjárt kegyelmed mellé mehetünk; ha kívántatik, török, tatár, oláh segítségünk sok jöhet. Valamit az üdő magával hoz, az úristent segítségül híván, semmiben az jó alkalmatosságot el ne mulasztjuk; én rajtam semmi el nem múlik, noha bizony igen beteges vagyok: de ha különben nem lehetne is, szekeren is oda vontatnám magamat, valahol a szükség kívánja. Elhidje kegyelmed, az erdéli hadak sem szivetlenek, csak ne vesszessék eszeiket. Mocsonit, Foltit, ha lehetséges uram, kéresse kezéhez kegyelmed, ha különben nem lehetne, valami egynéhány száz forintért, és bátor jószágot is ígírni az hajdú vitézeknek érettek, én mindjárt megküldeném, kegyelmed küldje be őket. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Feiuar die 22. Junij. 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

P. Scripta. Ha semmiképpen ezt a két árulót kezéhez nem veheti kegyelmed, Nagy Lukácsot negyed magával küldje be kegyelmed hozzám jó gondviselés alatt, úgy hogy indulásoknak híre se lenne, beszélgetnénk vele, talám valami bizonyos praktikáknak végére mehetnénk; én meg nem öletém, attól ne féltsék őket. Az nyert zászlókat is kegyelmed küldené be, az egész ország népe hadd látná, sokan az igazak megszívesednek, az latrok meghalnak féltekben. Mikor érkeznek, az előtt fél nappal adják értésemre. Kegyelmed igen vigyáztasson Szakmár, Ung felé, azok az Homonnai hadai mostan mi állapotban, hol és mi szándékban vadnak, kegyelmed valamit érthet nekem adja értésemre sietséggel. Az német császár halálát igen bizonyoson beszéllek, írják nekem; kegyelmed Kassára bocsásson fel, talám bizonyosbban végére mehetnek. Az Colonics had indítása, Austriában váraknak megvétele, nagy bizonyos jele császár halálának; az úristen még jót adhat uram mindnyájunknak. Hallom hogy kegyelmed lovatlan; noha én is sok károkat vallottam jó lovaim elhalások miatt, de az minéműek megmaradtanak, kegyelmednek ez napokban öltözetivel együtt küldök egy török lovat, az havaseli vajda nekem is nagy kedvén küldte ez min-

piban. Az vármegyéket kegyelmed semmiképpen maga mellől el ne bocsássa. Az mely csavargó hajdúk Lippa segítségére jöttek volt, az jeneiek mind közikben mentek volt, ötven lovas nem maradt Jenőben akkor. Im valami öt száz forintot küldtem uram, Csomaközi uram fogadtasson gyalogot, ha talál-nak jókat, öt százig valót, ezt az pénzt osztanák foglaló pénzül ki nekik; mihelt számosan telnek, hópénzeket megküldöm; ott is hagynék 200-at, az 300-at magam udvarában hoznám. Kopjás katonát is hívasson kegyelmed, ha ezer jőne is, fizetések állapotjuk lészen.

P. Scripta. Az vármegyéknek, palatinus és generalis uraméknak írott leveleket kegyelmed kezében küldtük; kegyelmedet intjük szeretettel, az vármegyékre, minden két vármegyének ha lehet egy egy vagy két két nemes embertől, küldje meg, és vegyenek választ is rólok. Palatinus uramhoz egy fő nemes embert expediáljon kegyelmed, kinek valami 40 forintot költségére az udvarbíró által adasson. Debreczeni jó posta kocsin menjen éjjel nappal, mi szónkkal és országéval ő nagyságát illendő becsülettel salutálván leveleinket adja meg, és neki iratott rövid instructiónk szerint járjon minden dologban; ott és utjában is minden dolgoknak, mostani állapotoknak, a minek lehet, igyekezzék bizonyoson végére menni és sietséggel alá jőni bizonyos válaszsza. Generalis uramhoz is hasonlóképpen bocsásson kegyelmed más fő embert azon követséggel, és annak is hagyja meg kegyelmed, vigyázzon minden állapatra, jőjön hamar meg; annak is költségére valami 16 forintot adasson, az is debreczeni posta kocsin menjen. Kegyelmed maga is irasson mind palatinusnak és generalisnak leveleket, nem illenék ez ilyen praktikákkal indított veszedelmes dolog az szent békeséghez, intse kegyelmed is, hogy országúl büntessék meg az békeség bontogatókat. Ez órában érkezék kővári kapitán levele, melynek paráját kegyelmednek küldtem; tudom kegyelmed bizonyosban értheti ezen dolgokat, így vadnak-é, nem-é, kegyelmed nekem is adjon mindeneket értésemre. Semmit nem késem uram én is, isten velem lévén kimegyek Magyarország felé; talám inkább felszerkennek az uraim az békeség bontogatóknak leszállítása, büntetésére. Havaselföldéből is ez órában jöve levelem, Szkender pasa Bukaresthez érkezett hadaival együtt. Cancellariust holnap napon expediálom hozzájuk.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXII.

1616. jún. 28.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande ect.

Kegyelmed leveleire Bojti uram által holnap resolválok magamat; mostan az estveli levelére akarék hamar választ írnom, mivel késedelmet ez dolog nem szenved. Simonyi Györgynek az hajdú kapitánokkal együtt kegyelmedhez való jöveleteket és kívánságokat értem, mely dolognak uram én igen örülök: mert noha az pápista tisztviselő urak ennek az jó szándéknak ellentartói, de megtetszik az vármegyék és hajdu kapitánok követségekből, hogy palatinus uram és az ország nem okai ez békeség bontásnak. Azért uram, hogy mi is ilyen méltó kívánságoknak meg ne fogyatkozzunk, igen kívántatik, kegyelmed megírhatja ő kegyelmeknek, hogy az mi segítségünkben, igaz szomszédságunkban meg nem fogyatkozzanak, sőt ha kegyelmedet még is az segítség adás felől megtalálják, kegyelmed is rendeljen valami jó ezer lovast segítségekre, az katonák között is százat, az vármegye hadából is 200 lovast rendelhet, azok kopjások legyenek, az többi hajdúság lehet az fizetett hajdúkkal együtt. De nekem az tetszenék inkább, hogy minket is reá várnának; mert ki tudja az szerencse mint szolgálhat ez ilyen dologban, a mely hadnak bizonyos feje nincsen, hanem sok igazgatókból áll, gyakran megtörtént, hogy nem jól succedált az dolog. Én mától fogva 16 napig, isten velem lévén, személyem szerint ott künn akarok lenni az Ér mellyékén; mindazáltal valami jó akaratjok, az legyen uram; az úristen segítse minden jóra őket. Az budai vezérnek ím irattam uram, kegyelmed egy becsülletes nemes embertől küldje meg neki, szóval is izenjen, és írjon. Onnét semmi bántások az magyarországi barátinknak nem leszen uram, bizvást felelhet kegyelmed nekik ahoz képest, a mint énnékem a vezér ír leveleiben. Ez jövő hétfőn uram én is isten velem lévén innét hadaimmal okvetetlen megindulok; az úristen a mire segít bennünket hazánk gondviselésében, meglássuk. Az nyughatatlan emberek között Kornis Sigmondot, Szilvásit, Bengner Jánost ország törvényére megtartóztattam, igazítsák az ország előtt magokat, és ha ártatlanok lesznek, az úristen szabadítsa meg őket; törvén nélkül senkit én bántani nem akarok. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Feieruar die 28. Junij. 1616.

Affinis Bencuolus

G. Bethlen m. p.

Külczm : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb,
(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXIII.

1616. júl. 1.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis nobis honorande etc.

Bojti uram kegyelmed leveleivel együtt Forgács uram és Glezelius leveleit is megadta, szóval való izenetit is általa megérttettem. Az zászlókat, hogy kegyelmed beküldte, felette igen jó neven vöttem, én is mindjárt a portára küldtem őket. Azt is itilem, hogy leszen az német követeknek gondjok, ha beérkezhetnek. Ilyen békesség tractálást hírrel sem hallott ember, valami leszen a vége. Forgács uramnak választ irattam, kegyelmed küldje meg egy bizonyos embertől a levelet, kinek hagyja meg is, hogy két felé nézzen, és igyekezzék minden ott fenn való mastani állapotnak, szándéknak, végére menni; ha mit érthet kegyelmed, nekem éjjel nappal adja értésemre. Isten velem levén ez jövő hétfőn megindulok innét, Kolosvár mellett leszek egy hétig, ez alatt kegyelmed a maga censuráját írja meg, mi tetszik kegyelmednek ebben, én az haddal melyre menjek. Szándékom ez, mivel hogy az békességet császár részéről in toto violálták, ezt soha nem palástolhatják, és csak Fekete Péterre nem kenhetik, holott az csak egy hajdú, a mit neki parancsoltak, abban akart eljárni: arra való nézve immár ezt könnyen nem jó hagyni, de hadakozásra is okot én senkinek adni nem akarok, hanem kimegyek az ország széliben a határban, Ali pasát megpróbálván, ha szive ott jár, a mit nyelvvel mond. Azon kelletik lenni, vele együtt az országot és a palatinust megtalálhassuk solemniter ez mostani békeségünknek felbontói felől, és ezt kívánhatjuk az országtól igen méltán, mivel hogy mi okot az békességnek felbontására semmit nem adtunk, hanem ő felsége részéről bontották fel, annak okáért ő nagysága palatinus uram az országgal együtt Homonnait azokkal együtt, kik ez háborúság csinálásában complicesi voltak, hivassa fel mindjárt és jure belli büntesse meg őket érdemek szerént in exemplum aliorum, tanóljon minden rajtok. Másodikat, hogy az hadakat, kiket ezek gyűjtnek, oszlassák el. Harmadikat, hogy az ország assecurálja török császárt, és minket is, hogy ezután senkinek Magyarországban efféle háborúság kezdésére

való ok adást meg nem engednek, ha pedig történnék, hát az törökkel való frigy mindjárt felbomoljék. Negyediket, hogy az mi árulóinkat kezünkben adják. Ezek mind merő méltó és igaz kívánságok, mert az confoederatio is azt tartja, melyeket nekünk is igen szükséges kívánnunk; ha az igazságot akarják követni, ezt kellett cselekedniük; ha pedig azt nem akarják, legyen fegyver is kezünkben uram, lássuk mit ad az úristen. Én az háborúságra okot nem adok, de ha ők az igazságot nem akarják követni, hanem csak imide amoda mutogatnak, a mint el is kezdték, Fekete Pétert akarják csak bűnösnek nevezni, nem elég nekünk az, mert így tétre ismét felkészülhet Homonnai, és hogy minket is ottan ottan felültessenek, fejünk felett ijesztő váznak tartsák, nekem bizony az nem tetszik, hanem mostan az egy fáradsággal váljék el köztünk minden dolog. Ha békeségben akarnak élni, tartsunk és kössünk igaz békeséget, én is kész vagyok hozzá; ha pedig fegyverre akarják az dolgot vinni, ahoz is isten segítségével most vagyon nekem módom, mert ha arra megyen az dolog, elég szablyát vihetek én is az békesség bontogatókra, és legyen az úristen ítélő bíránk, a ki oka lészen az keresztyén vér ontásnak, melyet én totis viribus igyekezem praecaueálni. Szándékomat értvén azért kegyelmed, mi tetszik kegyelmednek ebben, az haddal melyre menjek, Debreczen tájára szálljak-é, Ali pasával hogy ha kívántatik, beszélhessünk, avagy Majtín felé menjek, kegyelmed mentől hamarébb írja meg maga tetszését. Nekem Debreczen felé való kiszállásom sok okokból inkább tetszik. Kegyelmed is az vármegye hadait szállítsa táborban, legyenek készen ő kegyelmek. Az vármegyéket és hajdú városokat értesse kegyelmed szép biztatásokkal, semmit ártalmára az magyar nemzetnek nem igyekezünk, sőt valamit javára megmaradására tudhatunk, azt totis viribus akarjuk követni, csak ő kegyelmek is kövessék az igazságot, és az békeség bontogatók hadait ne csak eloszlassák, hanem meg is büntessék az fő indítókat, mert különben békességünk állandóvá nem lehet; az mi kimenetelünket semmire egyébire ne véljék, hanem csak erre, azt akarjuk megnézni, ha ő kegyelmek megbüntetik-é őket; ha megbüntetik, mi az mi határunkból ki nem lépünk, ha meg nem büntetik pedig, kételenek leszünk magunkra gondot viselnünk. Az jeneiek mint viseljék magokat, kegyelmednél nyilván vagyon, azoknál nyilvánb árulók nem lehetnek; ugy vagyon, hogy Petneházi mostan fedezné dolgát, talám veszi eszében, hogy nem az ő kívánsága szerént succedált az szerencse. Az mely 300 lovas felől irt kegyelmed, hogy Jenő felől mentenek volna fel, ugy értem, hogy a Lippából kibocsátott magyarok ráczok löttek volna, és az jeneiek közzül is kik

az hajdúk közzé állottak volt, nem mervén ott megmaradni, azok mentek fel; azt hiszem, ha Homonnai vagy Radul fizetést ad nekik, azért mentenek. Kegyelmed vigyáztasson, és ha a jeneiekben oda kijárnak, ha lehet kapasson meg s küldje be őket. Az fizetett hajdúknak, hogy megfizessenek, irtam az szilági vármegyék perceptorának. Az sákai jószágban hogy semmi dézmát ne vegyenek, az udvarbirónak megparancsoltam. Kegyelmednek egy lovat küldtem öltözetivel, legyen szerencsés kegyelmednek, úgy gondolom hogy jó szolgálatra való, én igen jargalódtam rajta, jó szája vagy és igen ép. Istén kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. Albae die 1. Julij 1616.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen saját írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXIV.

1616. júl. 3.

Spectabilis et magnifice domine affinis nobis honorande etc.

Kegyelmednek tegnap és ma két levelét vöttem, az tegnapiban ír kegyelmed az lippai és jenei lovas, gyalognak Homonnaihoz való indulások felől, de micsoda véletlen szerencse találta őket, azt is értem, kin igen örülök; (de) kívántatott volna, hogy azok közül 40 vagy 50-t kegyelmed Váradban vitetett volna a fejében, sőt hogy most is bevitessen kegyelmed közülök szeretettel intem, és kérem is: mert azoknak mi semmivel immár nem tartozunk, kik hitek ellen Homonnaihoz indultak; a mi assecurationk csak azt tartotta, hogy Jenőben és egyebütt is az mi birodalmunkban megtelepedjenek, azoknak semmi bántások nem leszen, de ezzel minthogy megszegték azok minden velünk való végezéseket, kegyelmed is hogy bevitessen benne felette szeretettel kérjük, és az kék gyalogok közül ha kiket kaphat, vitesse mind be kegyelmed, hadd büntethetnénk meg egyebeknek példájokra benne, tanolnának mindenek urokat hazájokat ne árulnák el. Az mostani és tegnapi levelében is Homonnai és Radul állapotja felől való híreket másunnan is akképpen irták uram meg; azt hiszem, hogy Homonnai immár mostan örömost fedezné dolgát, látván s értvén az ellene való vigyázást és gondviselést, de ez után, az hadak leszállván, hihető hogy hasonlóképpen csele-

kednék, ha mostan meg nem büntetik eddig való cselekedetiért. Az vezér levelét is olvastuk, melyet az hajdú vitézeknek küldött; onnét nem szükség félniek, csak ő magok okot ne adjanak reá. Ma juta meg én hozzám is Tholdalagi Mihál az vezértől, igen főember szolgálja jött ide követségen ajándékkal, hosszú levelet íratott hármat, vagyon négy árkos papiroson írva. Menti igen magát, sőt török császárt is; hogy onnét semmi biztatások nem volt Homonnaiéknak, ezzel bizonyítja meg azt, hogy ha Magyarország meg nem bünteti ezért a cselekedeteiért, addig le nem száll, hanem velünk egy értelemről házánál is megkeresi Homonnait érette, felette igen ígiri minden jóra magát, kívánja hogy Váradhoz kisiessek; kegyelmed felől sok szép emlékezetet teszen leveleiben, azt írja, hogy Váradhoz kérkezvén ő is Szent Miklóshoz száll táborban, és minden jót végezzünk egymás akaratjából az magyarországi atyánkfiaival. Írja azt is, hogy az német követekkel ezen dolog végett sokat perlekedett, disputált velek, igen nagy esküvéssel mentették római császárt, hogy semmire onnét is szabadság Homonnainak nem adatott: de azokat könnyű leszen megbizonyítanunk, hogy ő felsége engedte volt meg. Irtak azok a követek is mind római császárnak, Homonnainak, s egyebeknek is igen serio, hogy ne adjanak semmi okot az békeség felbontásra, mert ő nekik veszniek kellett oda bé, mivel csak Ali pasa is halállal fenyegette őket. Ezeket Tholdalagi mondja. Fehérvárról holnap indulnak a portára. Kegyelmednek a mint irtam, én is kedden indulok innét, az másik héten Kolosvártól, isten velem lévén, hadaimmal megindulok. Mocsoniék felől kegyelmed semmit nem ira, örömost akarnám érteni, miben lón dolgok. Nagy Lukácsot sem küldé be kegyelmed. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Datum Albae 3 Julij. 1616.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXV.

1616. júl. 8.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande etc.

Kegyelmed leveleivel és azokkal együtt az magyarországi tisztviselő urak leveleivel tegnap itt Tordán találának, az mikor Veres Mártont szintén expediálok vala az vezérhez

vissza. Kegyelmednek semmit nem irtam felőle, mert az levél íráskor nem volt az szándékom, hanem az után gondolám jobbnak lenni őtet visszaküldenem arra nézve, mivel ismeretes az vezérrel, és minthogy igen futják túl az leszállását, irtam én is ellenben és izentem is ő nagyságának, ha feltűt és ki fáradott, immár mód nélkül és imilyen amolyan lágy beszédre le ne szálljon, hanem várjon ki engemet is, és az magyar nemzettel végezzünk állandó békeséget, ne kellessék mindenkor ilyen bizonytalan állapotjának lenni hazánknak etc. Palatinus uram minket akar bűnösnek vetni, az mint írásából látom, de megfelelek ő nagyságának írására illendő és igaz ratiókkal. Generalis uram igen assecurál bennünket, onnét semmi bánatunk nem leszen, kívánja leszállásunkat, és hogy egy főemberünket bocsássuk Kassára, ki Pázmán uramnak mutogassa meg, miből bántattunk meg ő felségétől avagy subditusitól, hogy mindeneke jobb móddal lecsendesíthessenek; mely dolgokat suo tempore meg kell cselekednünk, fel is küldjünk Kassára, és le is szálljunk, a mikor ideje leszen, csak lássuk először ígireteknek effectuálását, tudni illik a békeség bontogató embereket büntetik-e meg, nem-é? Mert nem elég uram nekünk az, hogy mivel elkezdett dolgokat isten meggyalázzván végben nem vihették, immár csak leszállítsák Homonnait; mert ez csak annyit téssen, hogy ha nyerhette volna, ők is igen akarták és javalták volna, de mivel nem volt elég ember elkezdett és reá bizott dolgoknak véghez vitelére, immár üljön vesztog és az hadakat oszlassa el, a míg mind az országbeli statusokat lecsendesíthetik magok közt, s mind az törököt és minket leszállithatnak, de azután, jó occasiójok adatván, ismét iterálják ezen intentumokat. Látni való dolog, az ország totis viribus akarna resistálni az békeség bontogatóknak, és meg is büntetnék, de az kik gubernálják az országokat, mivel azok akaratjából kezdte Homonnai és Radul az motust, arra való nézve mindenképpen azon mesterkednek, miképpen megótalmazhassák őket az ország ellen. Megtetszik rettenetes szinmutatások és praktikájok Pázmán írásából, a holott azt írja, hogy őtet ő felsége a végre bocsátotta Homonnaihoz, hogy mind ő felsége nevével s mind papi tisztí szerént megintené, sőt coercéálná ettől az szándékától, fenyegetvén istennek az más világon való ítélivel, a kinek kezéből kívánná isten meg az ártatlan véreknek kiontását. Ebből az írásból világosan kitetszik, hogy nem akarják megbüntetni, mert ha megakarnák, nem papra biznák ez ilyen dolgot; lám Zokoli Pétert kisebb vétekért ölék meg, Balassa Sigmondot magok írják, hogy az Erdélre való szándékozásáért fogatta meg császár; ez nemcsak szándékozott, hanem megis indította vala hadait, s

még is papok által inteti ő felsége, hogy megszűnjék, quasi vero. Hiszem egy koronás király egy alatta való urnak megbüntetésére mindenkor elégéges lehetne, nem kellene papok által utána járni, mert nem más birodalomban hanem magáéban lakik: de minden dolgok bizony csak merő praktika, úgy mint az felső renden való tisztviselőknél. Az ország a maga megmaradásáért örömost mindent cselekednék, de subditusi lévén császárnak, vakmerőségből mód nélkül nem opponálhatják magokat: de ha az vezér le nem száll és fen létét táborban lenni halják, az mi kimenésünket is ez után értegetni fogják, az országnak minden igazságnak követésében jobb módok leszen, és nagyobb bátorsággal nyulhatnak az dologhoz, inkább merik sollicitálni az tisztviselőket az latroknak büntetések felől, és az tisztviselők is megrémülvén, mind töröktől, tőlünk, és alattok valóknak kemény magok viselésétől, azt remélhetjük, inkább megmozdulnak, és a mit nem akartak volna is eddig, talám akarniok kelletik ez után. De mind ezekről, az úristen kivívén, kegyelmeddel többet conferálok. Mi követjük mindenekben az igazságot uram, és az úristen megsegít bennünket. Bizony nagy jele az császár halálának Pázmánnak alá jövése, Radulnak Lengyelországban való menése, az császár halálát akarván titkolni. Az én censurám ebben ez, hogy studio csinálták az Pázmán által való tractatust, a végre csak, hogy se mi, se Magyarország el ne hinné bizonyoson halálát, és valami nagy motust indítani ne mernének; mert ha megholt, minthogy sine dispositione holt meg, és senkit életében magyarországi királságra az országgal nem választata, az mint minden praedecessori cselekedtenek, se császárságra se cseh királságra senki nem választatott; mely gondviseletlenség miatt meglátja kegyelmed mely rettenetes visszavonás leszen az fejedelmek közt; az vigyázás, fenlétel, valóban igen kívánatik. Végezetre kegyelmed írja, hogy az szoboszlai, beszerméni kapitánokkal kegyelmed minden jót végezett, azokban meg nem fogyatkozunk, igen akarjuk uram, és adja az úristen, hogy ne csak az hajdú vitézek, hanem, a mint kegyelmed maga is írja, az egész magyar nemzet egyes és egymás szerető lehessen; egymást ne kellessék mind éltig rontanunk. Az míg élek, igyekezem azon, hogy az magyar nemzet az én igaz jó akarattal való szolgálatomban meg ne fogyatkozzék.

Az nyughatatlan és hazánk békeségének bontogatói között némelyeknek törvényre való arestálások történt, és ott künn sem bánják, azt is örömmel halljuk uram, nem is volna jó az igazság szerető embernek azt bánni. Mi törvény nélkül senkit nem bántunk uram, ha ártatlanok lesznek, az úristen szabadítsa őket. Sarmaságit ha meg akartam volna fogatni,

meglehetett volna; de mivel akkor bizonyos dolgot felőle nem értettem szintén, suspicióra meg nem akartam fogni: de immár mostan oly levelei akadtak kezemben maga keze írási, melyekből világosan megtetszik és bizonyosodik, hogy nálánál nagyobb áruló nem lehetett, szokott mesterségét nem hagyhatta; de immár ismervén Magyarországon is, talám érdeme szerint fogják becsülni ott is, a hol jár. Az elmúlt hadi expeditióból a kik magokat is absentálták és jószágokról sem állattak lovasokat, egynehányára, kik mi fizetésünkön laknak, mivel itt benn való fizetett szolgálkink sem állatanak, nem annyira való vétek uram: de azokon kívül abból is megtetszik más felé való gondolatjok. Prépostvári uram nagy méltósága miatt nem tudja mit cselekedjék, sem Magyarországoz sem Erdélhez nem tartjamagát, itt benn is főispánságot akar viselni, de azért szégyenli az obedienciát praestálni. Petneházi uram dolga abból is megtetszik, és Királ György, Kassai Márton ez előtt is tőle függvén, annál inkább az mostani változásban hihető egyetértettek, és azért nem mentek kegyelmed mellé. Pajor Demeter is az Királ György házából jött reánk csatázni, de ha az úristen kiviszen, kegyelmetekkel egyenlő értelemről az ország constitutióinak vigora szerint azoknak megbüntetésüket el nem hallgatom, meglátja kegyelmed. Én uram jó reggel szamosfalvi mezőre szállok innét, az hadak hétfőn kedden mind elérkeznek, pénteken, isten egésségemet adván, okvetetlen megindulok, és hatod napra megindulásomnak Váradra megyek; kegyelmed kerestessen táborhelt jót, fűből ne legyen az hadnak fogyatkozása; nem kevesen leszünk, meglátja kegyelmed. Az úristen kegyelmedet tartsa meg. Ex Thorda die 8 Julij. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Ha az magyarországi követek kegyelmedhez érkeznek, adja idején értésemre kegyelmed. Ali pasától, ha levelek érkeznek, azokat is kegyelmed meg ne késeltesse.

Külsőm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXVI.

1616. szept. 3.

Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande.

Kegyelmed levelében includálva az ecsedi főemberek levelét nekem megadván, irásokat megolvastam, mely irás csudálatos és igen nagy dolog, s nagy veszedelmes állapattól rémültenek azok az kevés számú jámborok és igaz keresztyének el; melyet uram mi se vegyünk tréfára, mert az pokolbeli sátán nem hagyja nyugodni az ő seregeit. Pápa és az több pápista nagy emberek, látni való dolog ez, hogy teljességesen az istennek kevés választott anyaszentegyházának eltörlésére fordították minden elméjeket, és abban akarnak előmenni: de megcsúfolja isten az ő ellenségit az magas egekből, confundálja tanácsokat, nem hagyja elfogyni az ő kicsin seregét. Kegyelmedet szeretettel intem, sőt kérem, hogy az ecsedi főembereknek igen bizonyos igaz emberétől küldjön egy igen szép levelet, és valóban megbiztassa őket ilyen jó igyekezetben, mely egyenesen az nagy isten tisztességét illeti, hátra ne álljanak, ne féljenek semmit, mert ha kívánják az mi segítségünket, kegyelmed által semmi időben nekik meg nem akarok fogatkozni, legyenek állhatatosok, bizony megsegít az úristen, az ő tisztességének ótalmazására felkél, elhittem kétség nélkül. Legyen azon kegyelmed, hogy az ecsedi uraimnak titkos akarátjokat értesse meg, mi lehessen az, és nekünk is adja értésünkre; nekem nagy reménségem vagyon uram, hogy az úristen akar valamit veszedelmekre az bálványosoknak indítani. Ecsedből Perneszit ha nyakon kötve kiadnák olykor, a mikor annak ideje lenne, felette dicsőretes dolognak tartanám. Szakmárból is elhittem kiugranék a mi barátunk nem sokára. Somodi Györgyöt im én is mindjárt bocsátom, irattam azoknak az barátinknak is, az én jó akaratomban meg nem fogatkoznak, valakik jönnek bizvást jöhetnek, ha két ezeren lesznek is, becsülletes állapotja, fizetése tisztességes léssen kinek kinek érdeme szerint, sőt jószággal is örömost látogatom, a ki megérdemli. Kegyelmed is irasson nekik, ki tudja uram az úristen mit akar általunk, talám még ő fölsége Nyitrát többel együtt kegyelmednek rendelte, adta. Legyen igen szorgalmatos vigyázásban kegyelmed, és valahonnét mit érthet, mindjárt adja értésemre. Ha Homonnainak rezgelődését érti kegyelmed, én tőlem semmit ne várjon, az oda ki való vármegyéket szállítsa táborban; én is mindjárt kegyelmed mellé megyek; ellenségünket, ha lehet, magunkra

ne várjuk. Valakiket hallhat kegyelmed fizetésre hogy ügyeznek, kegyelmed biztasson mindeneket. A hajdúknak, kik asszonyom ő kegyelme ládáját felverték, hogy érdemek szerént fizetett kegyelmed, felette igen akarom, az latrot nem kell uram kémélleni. Sákát mai napon fateálja Géczi itt való káptalanok előtt, arról való leveleket megíratom és asszonyom kezében adom. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egészségben. Albae 3 Septembris. 1616.

Rédei Ferkót megruháztam, az kardjának igen örül, hogy kegyelmed beküldte neki.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Külsőm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey-stb.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXVII.

1616. szept. 8.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Kegyelmed levelét vöttük, melyből ott künn való mostani csendes állapotot értünk lenni, kin mi is szüből örülünk, kívánnók Istentől, immár hazánknak sok nyomorúsági után lehetne egy kis pihenésünk is. Mi is itt benn tűrhető állapotban vagyunk, istennek hála, az portára ma expediáltam az vezér követével együtt követeimet; Balási Ferencz uram is immár meg fog jöni; hazánknak állapotja sok időtől fogva a portán jobb aránt nem volt mint mostan, ugy értem bizonyosan. Szkender pasa is a portára megyen, reménlem az budai pasaságot fogják neki adni. Ali pasa igen beteg, kezei a kólika miatt elestenek, élete felől vékony reménség vagyon. Gyűlésünk 9 Octobris kezdetik Segesváratt, az helnek bő voltáért. Ha isten azt az üdőt békeségben engedi érnünk, akkor az uraim dolgok is elő fog kelni. Az Nagy István hadát értem kegyelmed leveléből, hogy el nem oszlott; azért száz lovast a javában kegyelmed válogattasson meg, magunk számára küldje bé, fizetéseket hóról hóra megadatjuk. Az többinek is Moldovában jó állapotja lészen, ha bejőnek, mindjárt magunk emberét velek az vajdához bocsátván oda commendáljuk őket, jó fizetések lészen ott. Az Tiszán túl való egynehány lovast gyalogot várnók, ha bejőne. Az Sáká dolgában immár vég vagyon, asszonyom ő kegyelme sem akar tovább itt benn mu-

latui. Eandem foeliciter valere cupientes. Albae die 8 Septembris 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXVIII.

1616. szept. 9.

Magnifica dominacio nobis grata.

Kegyelmed elmeneteli után Osonka Kún Istvánval beszélgetvén, az hajdúk felől, kik Szilágy széliben és az Ér mellett vadnak, nem szintén jó hírt beszéll, bizonyosan mondja hogy Homonnai számára esketik egymást, és az a Nagy István, ki az múlt nyáron Váradon lakott, másfél száz lóval, Gombos András is annyival, egy értelemből be akarnak csapni az országra. Annak okáért akarám kegyelmednek értésére adni, végezett szándékát Zilahra való menése felől változtassa meg, és Szilágyra semmiképpen ne menjen, hanem az Keresen menjen ki: mert az lator árulóknak szíveken való titkát nem tudja ember, nem árt elkerülni az remélhető veszedelmet embernek. Im mindjárt postán küldök sógor uramhoz is, megírom, ő kegyelme menjen bé Váradban és kegyelmed elében is küldjön egynéhán lovast Feketetőig avagy Révig. Az úristen kegyelmedet tartsa meg és vigye jó egészségben házához. Albae 9. Septembris 1616.

Kegyelmed jó akarója

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LXIX.

1616. szept. 9.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Kegyelmednek akarám igen sietséggel értésére adnom, Kún István kétszer is küldvén levelet, most utólszor a múlt pénteken maga szolgálait küldte vala hozzám, könyörögvén

gratia adás felől, ígírvén arra magát, hogy minden magam és az ország veszedelmére nézendő ártalmas és titkos praktikákat igazán megmond, csak adjak gratiát neki. Arra való nézve, mivel Homonnainak és Sorbánnak minden titkos tanácsokban jelen lévén, bizonyoson hallottam az előtt is, gondolván hogy, ha akar, nem kicsin dolgokat adhat értésemre, az gratialevelet megküldém vala, és maga is az estve felé ide jött, ma tíz óra tájban löttem vele szemben, és minden dolgokat, melyeket beszéll, egész árkos papirosra sem győzném leírni. Hanem ez két dolgot ífitem legszükségesebnek, hogy kegyelmednek is megírjam, az miket beszéll. Mondja, hogy Sorban vajda igen nehezen jöhetett ki Lengyelországból, az lengyelek, ha kaphatták volna, megölték volna, hanem az mely lengyel kapitán vele volt, kinek volt harmadfél ezer embere, az viselte gondját, és ilyen végezése vagyon azzal, az a kapitány azt fogadta neki, hogy hat ezer kopjásnak és hat ezer kozáknak, ezer gyalognak, bizonyosan szerét teszi jónak, csak tegyék szerét a pénznek, melylyel nekik fizethessenek, és az meddig az derék fizetésre való pénznek szerét teheti, addig száz ezer forintnak Sorban s Homonnai tegye szerét, s küldjék be neki, oszthassa közikben, azzal foglalhassa el az hadakozást, három holnapig elvartatja velek az fizetést, azon közben az török hadak is eloszolnak, és véletlenül jöjenek Moldovára hertelen, onnet Havasalföldre; az két oláh országot megvén, az ott való hadakkal magokat megerősítvén, úgy jöjenek Erdélre, ott ilyen végezéseket jelenti. De ennél nagyobb és közelb való dolgot jelent: az elmúlt szombaton Szakmárt volt Kovács Péternek, Szénási Mátyásnak, Nagy Istvánnak egynehány hajdú követek, szemével látta ez a Kún István, beszéltet eleget velek, erős hittel esküszik, hogy mind az három hajdú hadnagy megesküdtenek ezen, hogy valamely órában Homonnai és Dóczi nekik parancsol, mindjárt készek a szolgálatra és reánk indulni, és mostan igen titkon az hajdúknak az fejét fejét igen esketik az a Kovács Péter és Szénási Mátyás Homonnai számára; ilyen végezett tanácsok vagyon, hogy Bihar vármegyében az nemességnek fejét fejét, a kit hol kaphatnak, felkötözzék, marhájokkal felosztozzanak, Váradnak a városára üssenek és felprédálják, hogy azzal minden sziveket elvegyék és elrémitsék az vármegyének, onnet sietséggel bejőjenek Erdélbe s egyenesen ide Fejérvárra siessenek, öszve ne hagyják gyűlni az ország népét, és amazok is az után osztán úgy jöjenek be ide. Kegyelmed ezekben az álnok praktikákban értetté valamit az olta, hogy nekünk levelet küldött, nem-é, azt nem tudom, de ezt Kún István erős hittel mondja így lenni; mely dolgot uram hogy se kegyelmed, se mi semminek ne véljünk,

szükséges sietséggel felőle gondot viselnünk, és Isten segítségéből ellene is állanunk. Az pedig hertelen csak úgy lehet meg, hogy kegyelmed azt a Kovács Pétert, Szénási Mátyást, Nagy Istvánt hivassa Váradban, maga is mindjárt menjen be és azokat tartóztassa meg, az lakos hajdúknak fejét fejét behivatván adja eleikben, micsoda gyalázatos hirben akarják azok a latrok őket keverni, és országunk ellen minémű ártalmas dolgot indítottak; a kik nem részesek benne, azoktól hűséget igen jó neven vöttük, a kik pedig értették s meg nem jelentették, azok nem jól cselekedtek, de ez után megbecsülljék magokat és afféle rossz dologban ne avassák s elegyítsék, mert bizony rosszúl járnak. Az csavargókat kegyelmed oszlassa meg, avagy küldjön reájok és veresse fel, ha azok is egyet értettek az hadnagyokkal; arra pedig igen vigyázzon kegyelmed, hogy sohol ne gyülekezessenek, valahol csak ötvennek gyülekezését értheti is kegyelmed, mindjárt reájok bocsásson és felvesse őket; ha innét belől kívántatik katona, mindjárt magam is bocsátok udvartól két vagy három száz lovas kegyelmed mellé; ha pedig azok az hajdú kapitánok eddig gyülekezni kezdettek volna, kegyelmed is mindjárt az vármegyét siettesse Váradhoz gyülekezni lovagjokkal gyalogjokkal, és azoknak ellene állani, nekem pedig éjjel nappal minden ott künn való állapotot adjon értésemre sietséggel, tudjunk gondot viselni, mert ez a Kún István igen bizonyosnak mondja ezt a dolgot uram. Gombos Andrásnak is ott az Ér mellett mondja valahol száz avagy annál több lovasát, azzal a Nagy Istvánnal egy értelemben vadnak. De magát Gombost és Folti Gergelyt Dóczi postán küldte Sorban vajda után, hogy mindjárt visszatérjen mert immár annál is könnyebb módjok találhatott az Erdélre való jövésben. Sorban császárhoz is ment postán pénz kérni, az spanyol királ követét is mondja ez hogy ígirt nagy summa pénzt nekik, császár levelét Dóczi kezében adta volt ennek a Kún Istvánnak, melyet az Homonnai és Sorban dolga felől neki iratott, bizonyoson császár akaratjából volt s vagyon minden dolgok. De csak kegyelmed viseljen gondot s vigyázzon uram ott künn, az úristen segítségéből minden dolgokra mi is gondot viseljünk. Ezeket akarám sietséggel kegyelmednek megírni. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Albae 9. Septembris hora 5 post meridiem.

Affinis benevolus

G. Bethlen. m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXX.

1616. szept. 10.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Kegyelmed levelét ez órában adták be, melyből értem az oda fel való katonáknak innen belől hazament hadbeli némely csavargóknak elidegenítések miatt vissza való fordulókat; azoknak visszamenéseken nem búsulok, de félek attól, hogy az kik Somodit bebocsátották vala, azokat is el ne idegenítsék, kin nem kevés búsulásom lenne. Nagy háládatlanság, az hitván embereket kegyelmed annyi üdőtől fogva az vármegyebeli nemességnek kárával is táplálta, és így csak felrántják magokat, meg sem köszönik az gazdálkodást. Az én tetszésemből afféle csavargó hajdút sohul kegyelmed csoporttól nem szenved ez után az mi birodalmunkban, hanem el kell oszlatni őket. De, amint tegnap levelemben bőségesen megírtam, kegyelmedet az nagy istenért kérem, azt az Kovács Pétert, Nagy Istvánt, Szénásit mindjárt hívassa be valami praetextus alatt, és tartóztassa meg őket, az vármegyét fejenként gyűjtse Váradra, öt hat napi fenn létek keveset tészen ő kegyelmeknek, ha nem kelletik, könnyű haza oszlaniok. Az hajdú városokról mindjárt hívassa be minden felől kegyelmed az fejét fejét az hajdúknak, adja eleikben, minémű gyalázatos hír futamodott felőlök; ezt ha tagadják is, meg lehet hogy nem volt s nincsen mindennek hírével, de bizonyos dolog az három megírt kapitánnak az más pártra való esküvések és Bihar vármegyéhez s Váradhoz való gonosz ügyekezetek s onnét mi reánk jövésekre való ígéreték. Kún István erős hittel esküszik, hogy szemével látta követeket, eleget is beszéllett velek; azért az jó vitézek magokon ezt az gyalázatot ne viseljék, hanem kikeressék magok között ennek indítóit, az kapitánokkal kik egyet értettenek, büntessük meg a latorokat: mert ha mind elszenvedjük, soha így hazánknak békessége nem lesz. Kegyelmed igen diligenter menjen végére az esketésnek is, igaz-e hogy titkon esketik az más pártra az hajdúkat; ezzel kegyelmed semmit ne késsék, mert ez azt mondja, hogy igen hertelen és véletlenül akarják ezt végben vinni; ha haddal kell pedig valakiket kegyelmednek leültetni, eloszlatni, kegyelmed ne csak az nemességet és az kapuszámról való gyalogot vegye fel, hanem fejenként az föld népét és az várast is felvegye, s meg ne engedje ezt az tüzet gerjedni; az míg kevesenként gyülekeznek s nem együtt, addig leszzen kegyelmednek jobb módja azoknak lecsendesítésében, csak az fejeit kapassa meg, és az

csavargó hajdúkat vagy eskettesse az mi hűségünkre, vagy, ha azt nem akarják, vágassa az ebeknek le őket, ne búsuljunk miattok mindenkor. Én tudom, hogy az lakos hajdúnak ha mi szándéka vagy is, alább hagynak benne. Kegyelmedet még is kérem, erről mindeneknek előtte, mentől hamarabb lehet, provideáljon úgy, hogy hazánkra valamely veszedelem ne következessék ebből. Kún István mondja azt is, hogy Lónai András szájából hallotta nagy panasztételét ezen szókkal: im ő felsége császár urunk az mult nyáron nem engedé meg, hogy Váradot kézben vegyem; immár használjon vele; hittel mondotta ennek, hogy megígírték volt s kétség nélkül kézben adták volna, de nem akart senkit nevezni; igazat mondott-é, nem-é, ő tudja. Akarám kegyelmednek ezt is értésére adnom a végre, hogy tudjon vigyázni az embereknek magok viselésére. Ez bizonyos dolog, Kovács Péter arra felelt, hogy Bihar-vármegyét ő reá bizzák, gondját tudja ő annak viselni, hogy onnét senki fel nem támad; ezzel kegyelmednek nem jó semmit késni. Homonnai minémű gyalázatosan emlékezik az vármegyék felől Sorbánnak irt levelében, kegyelmednek in specie küldtem az levelet, hogy magánál meg ne tartsa, hanem az melyik vármegyében gondolhat Homonnaihoz magokat keménbben viselő embereket, egyik vármegyére küldje meg mindjárt az én leveleimmel együtt. Végezetre az kegyelmed kívánságát nem akarván megvetni az gyalognak tartása felől, harminczkét gyalogra fizetést rendeltünk, kik kegyelmeddel járjanak continue, azoknak öt hópénzt az kolosi aknáról rendeltünk kívánsága szerint kegyelmednek sóúl, öt hópénzt az debreczeni harminczadról, magunk gyaloginak is esztendőben 9 s tiz hópénzt szoktak adni. Azt kegyelmed jól gondolta, és meg is tartsa őket, bátorosabban járhat mindenütt. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egésségben. Albae, 10, die Septembris. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Az Homonnai levelét hogy in specie egyik vármegyére megküldje kegyelmed, feljebb írák, de jobbnak ítéltém, hogy csak az paríáját vigyék mindenik vármegyére, melyet meg is irtak, és az levelekben includáltak. Kegyelmed az Homonnai levelét tartsa meg magánál, el ne vesszen, és ha ki akarja látni oda ki valók között is, mutassa meg kegyelmed, sőt maga is hirdettesse mindennek, mert nagy gyalázattal illeti az vármegyéket Homonnai ebben az írásában.

Császár is az vármegyéknek Homonnai felől való gondviseléséről minémű választ tölt, paríáját kegyelmednek küldtük; igen világosan kitetszik, hogy császár akaratjából cselekednek mindent.

Külszim : Spect. ac magn. domino Francisko Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXI.

1616. szept. 17.

Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande etc.

Kegyelmed levelét az mi postánk megadá, melynek minden részeit értem; az mi az sok fogyatkozásról való panaszit illeti kegyelmednek, látja isten uram szívemet, én azon örülnek, hogy minden állapotok fogyatkozás nélkül lehetnének és vitethetnének végben, lehetne minden embernek kedve szerént a dolog: de ha reá nem érkezhettek, nem tehetek róla. Lám én soha onnét kívül semmi jövedelmet be nem hozhatok; szegény Báthori fejedelem idejében minden ember jószága exemptus volt nagyobb részére, minden harminczadokat eldeputált, semmi jószág és majorság az várhoz nem volt, vas kohnak híre sem volt, az vitézlő rendnek esztendőben három négy hó pénzt ha fizettek nagy csuda volt; akkor ennyi panaszolkodást nem hallottam. Mostan én szegény fejem istenemet is nem szolgálhatom gyakran úgy, a mint kívántatnék tőlem, az országra való szorgalmatosságom miatt, még is én vagyok mindenek előtt legroszabb. Itélje meg az úristen az én ügyemet is, ha magamnak gyűjtök-é, avagy az ország békeségének óltalmazásáért megmaradásáért költöm el az ország jövedelmét. Soha senki azt el nem hiheti, mennyi gonddal, búsulással, éjtszakai nappali sok nyughatatlansággal, főtöréssel viszem én naponként véghez az országra való gondviselést, hanem csak az a ki szemeivel látja. Az mint feljebb is írák kegyelmednek, ha lehetne uram, bizony én Váradnak szükségeire milliót sem szánnék rendelni, csak volna honnét, mert magam is munkálkodnám s munkálkodom is örömost én Várad építésén és megtartásában. Az úristen minden nemes embert oly igaz szeretettel áldjon meg Váradhoz, aminéművel én vagyok; de bizony nem a váradi deák és kalmár nemes emberekben talál-tatik az meg, a mint eszembe vöttem. Minden ember az maga privatumát ügyekezi promoteálni, és Váradtól elidegenített

sok szép jószágokból, dézmáknak exemptiójából, melyekből az előtt Váradban nyolcz száz lovast és hat száz gyalogot az fő kapitán asztalát fejedelmi nem úri módon tartották, igen sokan meggazdagodtak, az parasztok főnemesekké löttenek, de, a mint látom, senki közzülök nem találtatik, a ki segítségére Váradnak az övéből csak keveset is kiadna.

Az mi a kegyelmed vigyázását, gondviselését illeti uram, abból sem ez előtt sem mostan fogyatkozás nincsen és nem volt, kiért a kegyelmed jó hire neve öregbül az dicsíretben, melyben ez után sem kell kegyelmednek hátra állani: mert ha mindnyájan csak az magunk életének nyugodalmát kereszük, úgy az hazánk vesz el, és a kiket kegyelmeitek közzül az úristen szép fiakkal leányokkal áldott meg, az mi holtunk után azok lesznek koldúsokká és parasztokká, mely az mi restségünk-ből és gondviseletlenségünk-ből következik szegényekre. Az Cato mondását viseljük szemünk előtt, a ki azt mondja: verba malorum non cures; az igaz hazája szerető ember az ő hivataljában járjon el szorgalmatosan, istenünket dicsírjük hálaadással rólunk naponként való sok jó téteményiért, az következő jóknak rajtunk elteljesítéseiért ő felségének könyörögjünk, az után hazánkról viseljük szorgalmatosan gondot; megsegít az úristen bennünket uram; ha száz ezer az ellenségünk is, de csak istenünkben bizzunk, nem kell felettébb tőlök félnünk. Dominus est illuminatio mea et fortitudo mea, quem timebo, azt mondja szent Dávid; kitámad a nagy hatalmu isten az ő igaz tiszteleti mellett, szent nevének dicsőítőit megóalmazza, az bálványozókat megrontja, és tanácsokat megcsúfolja.

Az hajdúk kedvetlenségét az mi illeti és panaszokat, okot arra nem adtam: mert a mikor kegyelmed bejőve velek, maga szemeivel látta az én számtalan szorgalmatosságomat, portára, Prágában, palatinushoz, generalishoz, Moldovában, Havasalföldében való expeditióimat, indulásomat, hertelen való készülétemet; de mindezeknél nagyobb akadály lón az kegyelmed későn való beérkezése, mely miatt kegyelmeddel sem beszélhettem fél eleget is, és azoknak is állapotjokról kegyelmedtől nem tudakozhattam, ki mit érdemel közzülök, mivel én ott künn nem voltam. Ezért halasztám hozzájuk való jó akaratomnak megmutatását bejövésekre, a mint kegyelmed előtt magokéak megmondám. Mostan a mikor bejővének, lovam hátán voltam, és ő érettek két egész nap várakoztattam minden hadakat, az mustrát egész estig végezhettem igen nehezen el, sötétben szállottam le lovamról reggeltől fogva, tizenhárom ezer négy száz embert mustráltam az egy nap meg; megítélheti kegyelmed, ha volt gondom, nem érkeztem az velek való beszélgetésre. Igazán mondom, nehezteltem is

reájok az nagy késedelmekért, mely miatt mindnyájan nagy gyalázatot vallánk, mert Szkender pasa levelében is azt írta, szóval is azt mondta az követeknek: igen félnek az magyarok az lengyel hosszú kopjájától, a mint látom, hogy el nem akarának jöni, de szükség az török kopjájától is félni és arról gondolkodni; mely mondásán a ki gondolkodni tud eszes ember, nagy két dolgot jegyezhet, egyiket az gyalázatot, pirongatást, másikat az fenyegetést. Ezt mi Bihar vármegye miatt szenvedtük; a kit előtők rendeltem volt azon el nem múlt volna semmi, hogy őket nem szorgalmaztatta az jövésre, de keveset adtak Kamuti Baláson. Bihar vármegye Szász Fenesen harmad napig lakott, az szegény emberek búzáját cséplették éjjel napal és Kolosvárra hozták be eladni, az szekerekről az vasakat és az kemenczék vasait mindenütt levonták, az hajdúk láboknál fogva akasztották föl az szegény szászokat, győzné isten, nem ember, leírni az sok latorságokat, a mennyi panasz én előmben jött reájok. Magamat Kovács Péter még akkor is szidalmazott, fenyegették az falukat, visszajöttökben különben akarnak kimenni az országból; ezekért és több ezekhez hasonló dolgokért méltán megpirongathattam, fenyithettem volna őket uram, de én az magam becsülletiért mind elszenvedtem, egy szót haraggal nekik nem szóltam, egyet is meg nem pirongattam, hanem reggel előhivattam őket, és bejövéseket, (noha későn esett), mindazáltal megköszöntem nekik, és minden kegyelmességemet ígértem nekik, tovább nem akarván őket fárasztani a fenn létellel, visszabocsátottam szép áldással, istentől sok jót kívánván nekik. Intettem kegyesen az készen lételre fejenként minden rendeket, hazájoknak való szolgálatra, visszamenésekben hogykár nélkül menjenek, enni inniavalánál egyebet el ne vegyenek becsüljék meg magokat; így bocsátottam vissza őket. Nagy Istvánt marasztottam alatta valókkal udvaromban, órólóra fizetek nekik, de nem akarának maradni. Mindezekről bőségesen tud beszélni Bojti Benedek, ha igazat akar a barátom mondani. Hát bizony nem érdelek a barátimtól szidalmat, ők a vétkesek s mégis én zavarom fel az folyamot. Kovács Pétert előmben hivatam meghagytam neki, az gyűlésre jöjön bé, jószágot adok neki; Szénásit nem is láttam, hanem mondták, hogy beteg, az magam erszényéből 16 arany forintot küldtem szekereimből neki költségére; Olasz Pétert és Csátarit más nap találtam elől; immár az hadakat el is bocsátottam régen, hogy hogy tudtam volna uram hát oly hertelen én egyenként velek az ő kívánságok szerént beszélni. De semmi egyéb nem marja az beleket, hanem hogy az latorságra prédálásra olyan szabadságot nekik nem engedék, mint az előtt szoktatták volt őket. Valahová teszen isten,

az latrot bizony én nem szeretem, nem is akarok nekik kedvezni, ha élhetek; hajdú soha országot meg nem veszen s meg sem tartja. Örömost akarnám hallani, ha megfogatta-é kegyelmed azokat az hadnagyokat. Tartsa meg isten kegyelmedet. Ex Deua 17 7-bris. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

P. Scripta. Kegyelmed írjon nekem minden ott külváló állapot felől, kiválképpen az csavargó hajdúk felől; azokat nem kelle kegyelmednek szenvedni csoportostól járni, lesre kellene őket venni és az ebeknek levágni, mert bizony csak zurzavart inditnak. Kegyelmed viseljen gondot reájok; két három száz latornak elveszésével országunk el nem fogy, hanem épül inkább; ne biztathassák azokkal is ellenségink magokat.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey. sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXII.

1616. szept. 19.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande etc.

Kegyelmed levelét vöttük, melyből értjük a kegyelmed censuráját az hajdú hadnagyok állapotja felől; adja az úristen uram, az Kún István felölők nekünk beszéllett szavai legyenek hamisak, én annak örülnék szívem szerint. Bizonyára én is nem győzők eleget csudálkozni azon, hogy ha arra vötték volna magokat, holott immáron megtelepedtek, házok, feleségek, gyermekek vagyon; nem az csavargó hajdúk állapotja szerint vagyon az ő állapotjuk, senki őket semmivel nem bántja, békeséges lakások, tisztességek vagyon, s még is bizontalan dologra ha fellázadnának, feleségeket, lakó helyeket prédára hadnák; holott tudhatják és meggondolhatják, hogy miheltők Erdélre támadnának, ottan a török lakó helyeket tűzzel emésztetné meg, feleségeket gyermekeket rabságra vinné, marhájokat elprédálná; más az, hogy ha csak hajdú indul Erdél megvételeire, derék német had vele nem lézen, istenünket segítségül híván, úgy tetszik nekem, igen keveset tarthatnék a barátinktól. Mindazáltal kegyelmed az mostani állapotban semmi dolgot lehetetlennek ne ítéljen lenni, mert

non est sapientis dicere, non putaram. Az vigyázás igen kívántatik uram. Kegyelmed igen bizonyosan végére menjen minden dolgoknak, igyekezeteknek, és valami bizonyost érthet mindenekből accommodálja úgy a gondviselést, a mint az szükség kívánja; én, a mit érthettem, kegyelmednek azontól értésére adtam, immár kegyelmeden áll és kegyelmed mehet mindennek végére, kövesse kegyelmed mindenekben az hazánk megmaradására s mind kettőnk becstületinek őrizésére való dolgait, én kegyelmedre bízom, ha valami sorsot bizonyost érthet kegyelmed. Én most is azt írom, hogy a sulykot fejünkre ne várjuk; ha valaki gonosz szándékkal vagyon, jobb az essék a veremben, melius est preuenire quam preueniri: mert tela preuisa minus feriunt, azt szokták a bölcsek mondani. Ha pedig jámborok uram az emberek, isten őtalmazzon attól, hogy jámbort ártatlanul bántson senki; ez mind a kegyelmed industriáján és szorgalmatos gondviselő vigyázásán áll.

Kegyelmed írása szerint ha csak egy felől való ellenségre kellene vigyáznunk, könnyebben reá érkezhetnénk bizony, de az ő praktikájoknak ez fő fundamentoma, hogy belől kivől ellenséget csináljon ha lehetne, az mi tisztünknek ellenben ez, hogy igen vigyázzunk. Kegyelmed csak az ott künn való kevés praktikálókat is megunta, hát ha annyi gondja volna kegyelmednek mint nekem, bizony inkább megunaoznék.

Az vármegyéknek felültetését uram én nem úgy irtam, hogy vagy kell vagy nem a felüléssel fárasztjuk őket, távol legyen, hanem, ha kívántatnék az felülések, hogy én tőlem abból kegyelmed semmit ne várjon, azt irtam kegyelmednek, és abból ez után is azt kövesse.

Az ecsedi fő legények írására tölt válasza hogy Pernesinek kezében akadott uram kegyelmednek, azt bizony oly igen bánom, hogy meg sem irhatom; tudom, különben vigyáz ez után Perneszi; az pápisták álnok praktikáinak ember végére nem mehet, ők azzal szokták eleitől fogva dolgokat állatni, hitekkal csalták mindenkor meg az fejedelmeket: de az istent nem lehet, meggyalázza az úristen álnok tanácsoknak forralását.

Az váradi állapotot a mi illeti uram, immár arról való censurámat sokszor megírtam, az vigyázás abban az helyben igen kívántatik, valamire én elérkezem, az gondviselésben én miattam fogyatkozás nem leszen, nem kell kegyelmednek Váradtól elidegenedni, mert ha Várad nem leszen, Szent Jób és a többi sem leszen uram; őrizzük Váradot, mert úgy

maradhat kegyelmed is szép keresett javaiban, s mi is Erdélben.

Az kassai kamara mit irt kegyelmednek olvastam, de minthogy el nem akarák igazítani törvén szerént, a magok végezése szerént, az napok elmulának nem mi rajtunk, hanem ő rajtok, és az tavali dézmát is, melyet Debreczenben úgy raktak le közönséges végezésből, hogy törvén vége szakadtáig egyik fél se nyuljon hozzá, de ők contra constitutum elvitték, semmiképen nem engedem, hogy ők vigyék el azt, a mi Bihar vármegyében jut. Az más birodalomban való proventushoz én nem avatom magamat, de a Bihar vármegyebéli faluk dézmáját kegyelmed fegyverrel is megótalmaztassa; ha mi jussokat praetendálják hozzá, törvény szerént igazítsuk el, ettől idegen nem vagyok. Ezt a választ ezekkel a ratiókkal együtt irathatja nekik kegyelmed.

Nagy István, ha ott künn megmarad, bátor ne jöjjön be, kegyelmed rendeljen fizetést nekik száz lovasnak, csak hogy igen reájok kell vigyázni. Az harminczkét gyalognak fizetéséről való leveleket kegyelmed kívánsága szerént megküldtem kegyelmednek; adja isten, szolgálhassanak kegyelmednek igazán. Hogy asszonyom jó egészségben haza jutott, azon mind az atyámfiaival együtt szüből örültünk. Bánfi Susánna jó egészségben vagyon. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Hunyad 19. Septembris. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külszim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LXXIII.

1616. nov. 9.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Az öcsém minémű híreket írjon uram, in specie kegyelmednek küldtem. Csenádi Antal is Kővár melle Berkesz nevű falumban érkezvén az kővári vicekapitánnak mit ír azon dolgról, azt a levelet is kegyelmednek küldtem, és ha igaz az ellenünk való készület, felette igen csudálkozom azon, hogy kegyelmed nekem semmit nem ír azokról; mert kegyelmed tudom bizonyosbban értheti minden dolgokat. Kegyelmedet azért szeretettel intem, engemet igen sietséggel mindenekről

certificáljon, ha mit ezekben ért, ha pedig mit nem értene is, kegyelmed bocsássa mindjárt bizonyos embereit minden felé az vármegyékre, Kassára, Tokajban, és igyekezzék minden dolgoknak végére menni s engemet bizonyossá tenni. Tréfára ezt nem jó venni; én az ország népét mindjárt hivatám táborban Kolosvárhoz, magam is oda megyek isten velem lévén. Ha az készület és táborban való szállások az vármegyéknek igaz uram, kegyelmed is Bihar vármegyét és az hajdúságot szállítsa mindjárt Váradhoz, értsük meg akaratjokat, mert ennek én semmi okát nem látom, miért kellene reánk jöniük. Kegyelmed írjon mindenekről nekem. Tartsa meg az uristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Segessvar 6. Novembris 1616.

Beneolus

G. Bethlen. m. p.

Az Tiszán által jött katonák állapotjáról írjon kegyelmed, mennyi számúak, és fizettek-e nekik, gyalog is hány s hol vadnak.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumbau.)

LXXIV.

1616. nov. 21.

Gabriel Betthlen dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etc.

Spectabilis ac magnifice domine affinis nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Az oda ki való minap fellázadott csavargó hajdúságnak mostani állapotja és járása felől, az szerint egyéb dolgokról is mit írjon Kamuthi Balás uram, maga levelét kegyelmednek in specie oda küldöttük *). Mivel azért Forgács Zsigmond uram ő kegyelme is ezen hirt Kovács Péter felől mi nekünk megizente, a mint annak előtte magunk is kegyelmednek felőle való vélekedésünket egynéhány ízben megírtuk, a mostani állapathoz képest kegyelmedet intjük szeretettel, mindjárást Kovács Pétert és Szabó Jánost hívassa bé Váradban, és valami szín alatt tartsa maga mellett, interim maga és több társai dolgaira legyen szorgalmatos vigyáztatásban a Kamuthi Balás uram

*) Kamuthi Balásznak ezen levele is Dézsről nov. 19. 1616. megvan az erd. Múzeumban (Gróf Kemény József, Erd. tört. eredeti levelekben. II. köt.)

írása szerint. Holott pedig generalis uram, a mint minекünk írt, sőt ugyan obtestál is, hogy ezeket eloszlássuk, vagy, ha el nem oszlanának, mind egy lábíg levágassuk; kire ha el nem érkeznenk, ő kegyelme is mindjárt a vármegye hadaival felkelvén kész leszen személye szerént is ellenek jőni: kegyelmed mindjárt az egész vármegye hadával és több ott kinn lévő hadakkal Váraddá vagy egyéb bizonyos helyre kiszállván, legyen szorgalmatos vigyázásban, ha csoportonként avagy egyéb módon valamely felé indulnának, vagy elcsapnának, mindenütt kegyelmed is legyen rajtok. Innen mi isten akaratajából ez jövő szeredán megindulván, csőtörtőkön az székeley-séggel az tordai mezőn megegyezvén, pénteken Kolozsvárban beszállunk, valamit az jó alkolmatosság és az idő hoz, és hazánk közönséges javára s megmaradására előnkben mutat, úgy cselekedők leszünk. Bene valeat. Datum Albae Juliae 21. Nouembris Anno Dominj 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Ezekkel uram nem jó sokat tractálni, fegyvert kell az árulókra vinni; isten velem lévén hét ezere magammal okvetetlen ez mostani pénteken Kolosvárhoz szállok, ott semmit nem késem, valahol őket hallom, egyenesen reájok megyek. Kegyelmed az vármegyét szállítsa mindjárt maga mellé, legyen vigyázásban, az mi hajdúinkat ha aránzza jobbnak lenni hogy fel ne üljenek, legyenek csak vesztegségben, az kapitánokat maga mellé hivatni én igen szükségesnek ítélem. Magyarországbán irasson kegyelmed generalisnak, hogy csak az hajdúk elosztatására indultam, ne féljenek, mert gonosz végre innét senki oda nem megyen; eluntuk az árulóknak rettenetes dúlásokat, országunkbeli szegény hiveinket, községinket, nagy tartományokban éhel halókká tötték.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, melyen a névalírás és az utóirat a fejedelem sajátkezű írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXV.

1617. febr. 16.

Gabriel Bethlen etc.

Ez elmúlt esztendőbeli virginásunknak Virginás Jánosnak, kit az úristen ez világi életből kiszólitott az minapi-

ban Segesváratt, kinek országunkban, idegen lévén, semmi atyafiai nincsenek. Segesváratt kiváltképen és egyébűtt is birodalmunkban akárkinél maradtak volna javai, úgymint pénze, ruhája és akármi névvel nevezendő marhája mindene-
ket hegedűsűnknek Hegedűs Mihálynak conferáltunk; így lévén hagyjuk és parancsoljuk is serio ez levelünk látván, valakivel Segesváratt avvagy másutt az megholt Virginás Jánosnak, pénze, ruhája, aranya, ezüsti és akármi névvel nevezendő javai maradtak, mindene-
ket fide mediante, kivevén, fogyasztás s per-patvar és haladék nélkül az megírt Hegedűs Mihálynak adja és adassa kezében kegyelmeteknek. Secus nullatenus facturus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Bistriciens. die 6-ta Febr. ao dni 1617.

Gabriel Princeps

Simon Pécsy
Cancellarius mp.

(Egykoru okirat, Mike S. úr gyűjteménye.)

LXXVI.

Fogaras, 1217. febr. 27.

Bethlen Halil pasához.

(Balásfi Tamás krónikája 87-ik l. Másolata meg van a Nemzeti Múzeumban Fol. Hung. 322.)

LXXVII.

Fogaras, 1617. márczius 5.

Bethlen G. levele a vezérbasához.

(Tör.-Magyarkori-Áoktár, IV. 169.)

LXXVIII.

Fogaras, 1617 márcz. 6.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(T. M. Áoktár, III. 172. Eredeti példánya a Nemzeti Múzeumban Fol. Hung. 322.)

LXXIX.

Fogarás, 1617. márcz. 6.

Bethlen Gábor a muftinak.

(Ered. Nemzeti Múz. Sas I. 148.)

LXXX.

Gy.-Fehérvár, 1617. ápr. 2.

Bethlen Gábor levele Gáspár Jánoshoz.

(T. M. Áoktár, IV. 174.)

LXXXI.

Lippa, 1616. jún. 14.

Bethlen Naszuf pasához.

(Balásffi krónikája 37. l. Meg van másolatban m. n. Múzeum kéz-
irattárában és Fol. Hung. 322, mely ezzel teljesen megegyez.)

LXXXII.

1617. jún. 2.

Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande.

Kegyelmed levelét vöttem vala generalis uram levelével együtt. Az több dolgok közt az mi Tasnád állapotját illeti, mivel az asszony felette sok adósságban maradt, a mint értem többel 20 ezer forintnál volt adós Daróczi Ferencz, ez okon úgy ítílem s azt is reménlem, hogy tíz ezer forinton megvehetni tőle, melyet én cancellarius uram által tractálni kezdek vele, ha kegyelmed kívánsága a lészen. 16. Junij meg kelletik indulni a szombati (N. Szombat) tractatusra, és instructiójában adom. Kegyelmed legyen szemben cancellarius urammal. informálja akaratja felől, én szeretettel fáradok benne; addig legyen silentiumban a dolog. Én most is egyebet nem mondhatok, ha én dolgom volna, bizony Tasnád két Szaniszlóra becsülném mindenkor: mindazáltal a kegyelmed jó akaratja, tetszése lészen. Végezetre Nagy István, ki kegyelmed neve alatt járt egy néhány naptól fogva,

csatára menvén mint járt legyen; kegyelmed eddig érthette, kin nem győzők eleget csudálkozni, miért engednek ily nagy szabadságot az árulóknak az törökkel való veszekedésre. Mind csak Váradról kezd minden rossz dolog indulni, ki miatt bizony elveszünk országostól, meg látja kegyelmed.

Az istenért uram ne engedjen és ne kedvezzen kegyelmed az árulóknak, kedvezés nélkül fogassa, nyársoltassa azokat, kik az kapdosást űzik; ne incitáljuk ellenünk az törököt még is nagyobb bosszúállásra ennél is.

Hírt kegyelmednek ilyent írhatok: Dániel deák az portáról ma érkezék, ki 20 holnaptól fogva lakott ott. Minden eddig való adónkat és Jenőt is török császár megengedte; athnamé levelet hozott róla. Csak ne ingerlenők az törököt, mostan alkalmasint volna állapotunk. Végezetre most is panaszkodást értünk: az vitézlő népnek kiválképpen az gyalognak nem fizethetnek az adónak mind ez ideig való be nem szolgáltatása miatt. Nagy vakmerőség ez, hogy az viceispánok ilyen restek az ország végházára való gondviselésben; kegyelmed parancsoljon nekik, minden késedelem nélkül az múlt adó restantiáját adminisztrálják az perceptornak, fizetessen főképpen az gyalognak. Kévántatnék is bizonyára, hogy kegyelmed az mostani viceispánokat megváltottassa az vármegyével, mert szántalan panaszok jönnek előnkben felőlök, és hogy erről tempestive provideáljon, intjük kegyelmedet. Ezzel isten kegyelmedet tartsa meg. Albae die 2. Junij 1617.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXXIII.

1617. aug. 1.

Spectabilis et magnifice domine,
Affinis honorande.

Kegyelmed leveleit, egyiket tegnap reggel, másikat a magam postája ugyan tegnap 4 óraker hozá meg, a ki harmad fél nap jött Szent-Jóbról, nem a váradi posták módjára. Értem az kegyelmed írásiból, hogy minden uton igyekezik az én kívánságom szerént az mostani dolgokra gondot viselni, mely maga jó igyekezetit igen kedvesen veszem. Akarám ke-

gyelmednek értésére adnom, isten velem lévén én csötörtökön, ugymint 3. Aug., innét megindulok, Medgyesnél leszek két nap, de onnét is 9. Augusti megindulok; mivel azt akarnám, hogy ezt a két nemzetet és mostan fellázadott nagy hadakat mentől hamarább össze békéltethessem, melyben nincsen is semmi kétségem, hogy az úristen kegyelmes gondviselése és segítsége által véghez nem vihetném: mert mind az töröknél s mind az lengyelnél immár alkalmas fundamentomot vetettem az köztök való megegyezésnek; abban mesterkedem minden úton, miképpen az keresztyénségnek igaz jó akarattal synceritással szolgálhassak, a töröknek is mint olyan hatalmas ellenségnek kedvét kereshessem, ne irritáltassék miattunk. Solkowskinak is, az fő generalisnak, fő kapitánja ma beérkezik hozzám; királ secretariusát immár visszabocsátottam. Az vármegye gyűlése hogy mai napon léssen, bizony bátor serénbben nyúlának ő kegyelmek ez ilyen nagy dologhoz; ha ma végeznek, indulások nem tudom mikor léssen; én pedig sohul nem késem, ha az magam országában meg nem egyeznek velem, igen nagy véték és fogyatkozás léssen. Kegyelmedet intem szeretettel, sőt ugyan obtestálom. mentől hamarébb indítsa meg azokat az elrendelt hadakat, ne késedelmezzenek se indulásokban, se útjokban, érjenek el engemet az Bárczaságon; mert ha el nem érnek, a kik okai lesznek, az büntetést el nem kerülik. Az hadak legyenek valóban megválogatva, uram az istenért kérem kegyelmedet, ne hagyja csak az ispánokra, mert azokon semmit nem adnak, szerszámos kopjás szolgálkat elegendendő költséggel bocsássanak az nemesség, kik el ne szökjenek: mert én senkit nem őriztetek, de valakinek szolgálja a rendelés szerént velem nem léssen, bizonyoson jószága nélkül léssen el. Az gyalogokat is valóban megválasztassa kegyelmed; az vármegye gyalogjából könnyű választani százat olyat, kik akárhol bévehetők lehetnének; oláh ne legyen, hanem magyar és köntösös. Az magam fizetett 60 lovasát is kegyelmed valóban megválogassa. Az hadakat kegyelmed ha lehet indítsa mindjárt meg, jöjenek kártétel nélkül. Ne legyen hea az öt száz lovasnak, az magunk lakos hajdúinak, azokat is válogassák meg. Bizonyosan megmondhatja kegyelmed, mihelt beérkeznek hozzám, mindjárt hópénzt adatok nekik, noha az nemességért tartoznának a nélkül is szolgáljni, de arra nem nézek, az angariákban meg nem fogyatkoznak. Azon kívül is száz lovas ha Bereczki fogadna, igen akarnám. Kegyelmed adja mindjárt értésemre, mely nap indulnak bizonyosan az hadak, hadd érthessem. Debreczen és Várad az száz jó gyalogot együtt a

többbivel beküldjék. Isten kegyelmedet tartsa meg. Albae
1. Aug. 1617.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Post Scripta. Kendi István engemet is írása által requirált azon dologról, mely felől kegyelmedet. Sokat gondolkodtam azolta az dologról, kiválképen az ő állapotjáról; ez bizonyos dolog, hogy nagy nemzet, maga okos és jó deák, melylyel ha jól akar élni, előmenetelre való virtus mindenik benne. A mint pedig szokták mondani: jobb egy igaz barátja embernek ezer ellenségnél, noha legyen istennek hála eddig semmit nem árhata ennyi praktikálásával, mindazáltal tudni való dolog ez is, hogy valameddig hazáján kívül lészen, elméje addig meg nem csendesedik; ilyen két respectusra nézve azért, egyik hogy hazánk ellenségi kevesednének, másik hogy hazánk szolgálatjára az fő emberek többülnének, mondom, ha ez két dolgot felőle elhihetném, igazán mondom, hogy nem disvadeálnám kegyelmednek, hanem inkább svadeálnám kívánságának hogy ne reluctáljon: mert ha igazán akarná az kengyelt nyomni, hazájának sokat szolgálhat eszével; kegyelmednek, de kiválképen holta után édes gyermekének, és asszonyomnak, ha addig élne, nagy oszlopa lehetne, és talám az atyámfának *) is szolgálhatna. De in omnem eventum, ha kegyelmeteknek jó tetszése, adjon jó szót neki ilyen formán, hogy bizonyos okokkal való maga erős kötelezése alatt nem fog kegyelmek idegen lenni atyafiságától, de hogy az jobb móddal és nagyobb becsüllettel mehessen véghez, bocsássá meghitt szolgálait kegyelmekhez, onnét én hozzám, kikkel tractálhassuk ez dolgot jobb móddal, és azok legyenek plena autoritással, és ha az conditiók végbe mehetnek, istennek elvégezett akaratja lészen, nem fog ellent tartani kegyelmek a dologban. Ezt azért kell cselekedni, hogy először végezzünk az maga hűséges állapotjának tökéletesen való fenn állásáról, második az gyermeket hitiben meg nem háborításáról s több egyéb szükséges dolgokról vessünk oly conditiókat eleiben, melyeken mint mehessen által és micsoda módokkal assecurálhasson, lássuk meg. Ha fundamentumát látjuk dolognak, az én tetszésem immár ez, hogy ne gátoljuk meg az gyermek szerencsáját, mert akarmikor is, de kiválképen mostani emberek az jószágtalan szötetlen leányon nem igen szoktak kapni. Az tractatust bátor én reám bizza kegyelmek, ha arra kelletik az dolognak menni, úgy tetszik,

*) Károlyi Zsuzsánnának, Bethlen nejének.

alkalmasint által buvom elméjének discursusát. Ha pedig látjuk hogy csak *fraus et dolus* vagyon dolgában, könnyű elmenni mellőle. Proscriptiójának tisztességesen való eltörlését és becsülletinek helyre állását, isten velem lévén, véghez tudom vinni egy gyűlésben; nem csak ő proscribáltatott Erdélyben, hanem cardinál fejedelem, Báthori István, Békes Gáspár, kiket azután az ország recipiált és kit fejedelemségre s kit nagy generalisságra emeltek; engemet is proscribáltanak, mindazáltal az úristen tisztességemet helyére állatta. Ha ez után igaz szolgálatjával helyére állatja dolgát, minden eddig való actái feledékenségben mennek. Ezt akarám kegyelmednek az ő dolgáról írnom. Azért sem én sem az atyám fia immár ellentartók az dologban nem leszünk, megirtam Kendinek is e szerént, és azt is hogy ez után kegyelmedet ismég megtaláltassa. Immár álljon a kegyelmetek jó tetszésén; valamint kegyelmetek akarja, úgy legyen, nem úgy a mint nekem tetszik, hanem a mint isten ő felsége ez dologról végezett és kegyelmetek is meg fog nyugodni felőle, mindenek úgy legyenek. Irjon választ kegyelmed nekem mind maga mind asszonyom ebbeli tetszéséről.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXXIV.

Sárfalu, 1617. aug. 28.

Bethlen, Memhet pasának.

(T. M. Államokm. IV. 178.)

LXXXV.

Sárfalva, 1617. aug. 28.

Bethlen G. Gáspár János követéhez.

(Tunyogi gyűjt. Erd. Tört. Ad. I. 316—319.)

LXXXVI.

Neszteri tábor, 1617. szeptember 25.

Bethlen Gáspár Jánosnak.

(T. M. Államokm. IV. 184.)

LXXXVII.

Neszteri tábor, 1617. szept. 25.

Bethlen a szultánnak.

(T. M. Á. okm. IV. 190.)

LXXXVIII.

Fogarás, 1617. okt. 13.

Bethlen Gábor Gáspár János portai követnek.

(Tunyogi gyűjt. Erd. Tört. Ad. I. 319—320.)

LXXXIX.

Kolosvár, 1617. nov. 18.

Bethlen a szultánhoz.

(T. M. Á. okm. IV. 194.)

XC.

Szamos-Újvár, 1617. nov. 22.

Bethlen Gáspár János portai követének.

(T. M. Államokm. IV. 196.)

XCI.

1618. jan. 13.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande etc.

Kegyelmed két rendbeli levelét egymás után vevén el, egyszersmind teszek reájok választ. Az Abaujvármegye viceispánjának leveléből vármegyéjének consensusából való kívánságát értvén, mely igen méltó kívánság ő kegyelmektől, azért azt az levelet bizonyoson nem emlékezem reá hogy kegyelmed beküldte volna; de mivel azt írja kegyelmed, hogy beküldte, ezen két nap leveleim között én is igen szorgalmason felkeresem, azonképpen cancellarius urammal is felkerestetem, mi-

vei minden afféle levelek ő kegyelménél voltak eleitől fogva ; elbittertem bizonyosan, ha behozták az levelet, el nem veszett, hanem feltalálják és cancellarius uramnál lészen az levél. Kegyelmed megírhatja Bellyéni uramnak, nem oly kicsin dologban, hanem sokkal nagyobbakban sem akarunk ő kegyelmeknek megfogyatkozni. Mindazáltal kegyelmed is keresse mégis levelei között szerencsére azt az levelet. Bellyéni uram levelét kegyelmednek megküldtem. Cancellarius uramat eddig is expedáltam volna, mert mindenképpen készen vadnak : de az minémű hírek viseltetnek az gyűlés meg nem létele felől, bizonytalan dologra örömet sem fárasztanám. Várnám igen az váradi postát Posomból, ki ha megérkezik, kérem kegyelmedet, késedelem nélkül küldje be hozzám. Mindazáltal in omnem eventum Váradig ugyan megindítom az követeket ez héten okvetetlen. Zilahról az mely czédulát kegyelmednek vittek volt, annak megtudakozására Zilahra meghitt emberimet bocsátottam bizonyos instructióval, kik az egrespataki bírót és az által azt az embert, ki az követséget Béltekre vitte, megtudakozzák, s előmbe hozzák mind az bírót s mind az követet : mostani időben kicsin dolgot sem jó embernek füle mellől elbocsátani. Végezetre Micske felől való írását is értem kegyelmednek, és rövid szóval csak ezt írom kegyelmednek, hogy az egy feleségemen kívül, látja isten, Bethlen Istvánnak sem kedveskedhetem nagyobb szeretettel mint kegyelmednek, ebből is, valamiben módunk lehet, szeretettel kedveskedem kegyelmednek : de Küküllővár, tudja maga is kegyelmed, Bethlen Istváné, Ujvár pedig nem hasonló Micskéhez, három Micskénél is jobb, vagyon öt száz ház jobbágy hozzá ; de a mi nagyobb, Székel Mojsést igtatják mostan bele ; de ezeken kívül is, én úgy gondolom, fogunk módot abban találni, mely dologról cancellarius uramtól kegyelmednek izenek. Hatvani István nevű ifjú legén szolgám vagyon Eperjesre, ki bizonyosan írja, hogy 31 ezer forintot vött fel egyszersmind kénese árában ; kérem kegyelmedet, titkon vigyáztasson jövetelire, valami kárt ne valljak útjában, és ha mit érthet felőle, adja értésemre kegyelmed. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Fejérvár die 13 Jan. 1618.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Küldetm : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCII.

1618. jan. 22.

Spectabilis et magnifice domine ect.

Az föld bástyának megépítése gyakran forog elmémben, melyet isten segítségéből véghez is akarnék vinni, ha ő felsége békességünket és életemet megtartja. Hogy azért idején provideálhassak minden fogyatkozásokról, az fundálót a végre kiküldtem; mivel az víz is mostan megfagyott, jobban mérsékelhet most mindenütt; az veres bástyának minden állapotját kívül belül megmérvén, hogy annak formájára és öregségére veresse fel az föld bástyának is czövekeit, meghagytam. Kegyelmed az porkolábokat és udvarbirót hivatván parancsoljon nekik, a fundáló mellett jelen legyenek mindenütt, és minden eddig vágott s hordott köveket, téglát, meszet megmutassanak neki, mind a mit behordtak s mind az ki az bányában vágva vagyon, és a mennyit még mondani fog hogy kelletik hozzá, annyi meszet égessenek, követ annyit hordjanak. Fát állásoknak most hordjanak, és az vizet, legyen minden úton azon kegyelmed, miképpen bocsáthassák ki az egész árokból, hogy az árkot is tisztíthatnák meg, és az sok faragott követ is szedhetnék ki belőle. Az bástya szegeletekre és az közép gömbölyeg párkány s az felső részen való párkány követ ez télen készíttesse faragtassa meg az udvarbiró. Kegyelmed nekem írjon mindenek felől, mit mond az fundáló az dolghoz. Az fundálónak gazdálkodjék az udvarbiró. Tarcsa meg isten kegyelmedet. Albae 22. Jan. 1618.

Beneuolus affinis

G. Bethlen m. p.

Külczm. : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCIII.

Fogaras, 1618. febr. 24.

Bethlen Rhédeynek.

(T. M. Állam okm. IV. 198.)

XCIV.

H. n. 1618. ápril 11.

Bethlen Borsos Tamásnak.

(M. T. Á. okm. IV. 199.)

XCV.

1618. máj. 5.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét ezen órában adák meg itt, melyből értem az árokból való kimenését a víznek, csak kévantatnék az apró mives a fundamentom ásáshoz és árok tisztításhoz, melyhez eddig is az udvarbíró hozzá fogatott volna, de nem volt s nincsen kivel; pénzért találnának, de pénz az udvarbírónál nincsen. Hogy az fundamentom ásáshoz kezhetnek uram, azt igen nagy örömmel hallok; mert az uraim rettentés rémitéséhez képest, az víznek ki nem vehetése miatt, én azt tudtam, hogy velencei módon kelletik az fundamentom felvetéséhez fogni: de ha száraz az föld bástya alja, többire csak semminek tartom azt az nagy épületet, isten segítségével velünk lévén, végben vinni. Az mi pedig az apró mivesek dolgát illeti, és pénzt, látom hogy az ott való tisztviselő emberek teljességgel az régi sok jószághoz és szántalan sok lopáshoz szoktak, a mikoron tizezer ház jobbágyot közel hallok Váradhoz lötnék lenni, szántalan jövedelme volt, s mégis Erdéltől tonnákka kérték az pénzt ki az építésre; holott abban az időben azzal az várad akkori értékkel bátor felakasztának, ha egy pénz költsége nélkül az fejedelemnek végben nem tudnám vinni. Az mostani fogyatkozott érték állapot akkorihoz képest én is tudom hogy csak koldusság többire: mindazáltal ha ember volna udvarbíró uram, ugyan külömben nyíthatná fel a szemét, és külömben érkezhetnék is reá; melyet, az úristen kivén, megmutatok én neki, és el fogom vele hitetni, hogy igazat mondtam eleitől fogva neki; nem láttam soha udvarbírósgot pénztelenebbet az váradinál. De hogy az panaszolkodást ebben hagyjam, kegyelmed parancsoljon neki, az fundamentomot ásassa minden nap, száz ember egy héten nagy fundamentomot áshat; oda fel tót emberekért küldjön el mindjárt, hívasson valami százig valót fizetésre, kikkel az árkot tisztithassák, és az hol kévántatik ásathassák. Isten velem lévén hétfőn Déváról által költözöm én is, pénteken Belé-

nyesben fogok érkezhetni, valamire isten segít uram, meglátja kegyelmeitek, Várad építésétől költségemet nem szánom, noha nem magamnak építem. Könnyű volna nekem is úgy nézmem, mint némely emberek, és az reá menendő költséget ládámban tartanom: de hazámért nem pénzemet, de véretem is, sőt életemet is, ha kívántatik, megbizonyítom akkor, hogy kész leszik elfogyatni. Csak mives ember legyen, ha ezért találnak is napszámost, isten oda vivén mind megkelletik fogadni, és árkot mentől hamarébb meg kell tisztítani s vizet kelletik bele bocsátani; mert az kegyelmed írása szerint nem jó úgy sokáig állani. Ha ezer napszámost találnak reá, csak egy hétig is sokat kitisztíthat ezer ezer ember; ne féljen oly igen udvarbíró uram, viszek annyi pénzt ki, hogy három bástyát is megcsináltathatna vele a jámbor. Az kőmivesek ötvenen fognak lenni, kik velem vadnak és együtt mennek ki is. Az kívántatnék, hogy addig az fundamentom ásást elvégeznék, ne ülnének héában ennyi kőmivesek. Végezetre Egerbegy nevű faluja felől mit írjon kegyelmed, bőségesen értem; semmit az dologban különben nem tudok uram, hanem csak az ország panaszából a mit véletlenül értettem benne, viszont ellenben a kegyelmed méltó mentségét mostani írásából; nekem arra kissebb gondom vagyom, mert úgy hiszem hogy kegyelmed megalkuszik azokkal a nemes emberekkel, kiknek jobbágyok elfutott. Vasárnap estve avagy hétfőn reggel be fogok Váradra menni. Adja az úristen, kegyelmedet lássuk jó egészségben. Ex Hunyad, die 5 May 1618.

Affinis beneuolus

G. B. m. p.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCVI.

1618. jún. 4.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Tranniae stb.

Magnifici ac generosi domini amici nobis observandi. Salutem stb. Debreczeny városunkban lakó szabók és ruhacsinálók közönségesen ilyen dolgot jelentenének minékünk aláza-
tos könyörgések által: noha ő nekiek ennek előtte eleitől fogván az bódog emlékezetű magyarországi koronás királyoktól ilyen kiváltképen való privilegiumok és szabadságok volt s volna mostan is, hogy az egész magyarországi birodalomban, minden helyeken az ő mesterségek szerint csinált miveket és mindenféle ruhákat szabad legyen vagy sokadalmos helyekre

vagy pedig egyéb oly nevezetes városokban, az hová vinni akarnák, hordozni és azokat mindennemű vámoknak, harminczadoknak megvételre és fizetése nélkül eladni, melyben mind ez ideiglen is soha meg nem háborítottak, hanem csak mostanság nem tudatik mi okból és micsoda gondolatjokból király ő felsége birodalmában levő harminczadosok és vámosok kezdettké őket ebbeli szabadságokban háborgatni és rontani, nekik türhetlen és elviselhetlen fogyatkozásokat (*t. i. okozván*); kiről akarók mi is kegyelmeteket ez levelünk által requirálni és megnevezett híveink mellett írni; kérvén azon kegyelmeteket szeretettel, ilyen régi szabadságokra, melyet ők in specie is praesentálhatnak az ő fölsége kamorájának, legyen kiváltképen való tekintetek és parancsoljon felőle minden helyekben levő harminczadosoknak, vámosoknak, hogy őket abban ne turbálják, ne kellessék ezen dologról sok munkájokkal költségekkel fáradságokkal ő felségét megtalálniok és panaszokkal értetniek. Melyet ha az mi tekintetünkért kegyelmek megcselekszik, jó néven vesszük a kegyelmektől és mi is más dologból akarunk érte kedveskedni kegyelmeknek. In reliquo dominationes vestras bene valere cupientes. Datum in Arce nostra Várad, die 4. Mensis Junii. Anno Domini 1618.

Earundem generosarum dominationum vestrarum

Amicus beneuolus

Gabriel Bethlen mpria.

Küldém: Magnificis ac generosis camerae Sepusiensis consiliariis etc. amicis nobis observandissimis.

(*Eredetiye a m. k. orsz. lt. kincst. osztályában.*)

XCVII.

1618. jún. 8.

Spectabilis et magnifice domine et uti frater honorande.

Kegyelmed becsületes levelét jámbor szolgám nekem megadván, a melyeket nekem küldött ajándékot is bemutatott. Bizonynyal írom kegyelmednek, nem a végre irtam volt kegyelmednek, hogy ezzel magát bántani kellett volna; mert ha tudtam volna, jámbor szolgámat kegyelmedhez sem bocsátottam volna; mindazáltal a kegyelmed becsületes jó akaratját minden ajándéknál feljebb becsülvén, nékem küldött ajándékot is kegyelmedtől felette illendő becsülettel vöttem és szeretettel. Ha miben az én atyafiságos jó akaratom is kegyel-

mednek kívántatik, hogy azzal bizvást és minden kimélés nélkül éljen, felette szeretettel kérem kegyelmedet, elhívén bizonyosan felőlem, hogy egy igaz jó akaró atyjafia vagyok kegyelmednek és leszek a míg isten éltet s kegyelmed is azzal élni akar. Jóllehet reménlem, kegyelmed istállója jó lovak nélkül nem szűkölködik, hallván mindazonáltal moldovai paripákra való kívánságát kegyelmednek, magam istállójában volt két moldovai herélt lovam, kiknél én bizony egész Moldovában jobbakat, futóbbakat nem hallhattam, egyiket az vajda maga adta vala nehezen, ezt megint az hatmanntól annál nehezebben vehettem vala meg, melyet én is kegyelmednek jó szívvel küldtem; az ló dicsértesse maga magát meg futásával; vétek egyéb benne semmi nincsen, hanem kantárokban kevéség, mint kantáros ló fogja száját vontatni, de állásos fékben jó szája fog lenni; adja az úristen, kegyelmednek lehessen kedre szerént való. E mellett, tudom, tárházában szép szerszámok nélkül is nem szűkölködik kegyelmed, mindazáltal a fényes portára mostanában a minemű új forma szerszámokat kezdtek Diarbekirből, azaz Mesopotamiából hordani, nekem is két lóra valót hoztak onnét; melyeknek egyikét kegyelmednek küldtem; olyan forma szerszámot többet ezeknél magam sem láttam, az cifrázásit arannyal mesterségesen tudják beverni; reménlem Magyarországon ilyen forma szerszám több ennél nem fog lenni, hanemha ezután vinnének. Kegyelmed valamimemű portai marhát kíván, csak értsem, meghozatom kegyelmednek. Ezeknek utána ajánlván kegyelmednek az én atyafiságos jó akaratomat és az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben. Ex Várad, die 8. Junii 1618.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae frater et amicus beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kulczim : Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász comiti comitatus Borsodiensis stb. Amico et uti fratri nobis honorando.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejed. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. lt. kincst. osztályában.)

XCVIII.

1618. jún. 27.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmed kívánsága szerént megparancsoltam perceptorunknak, hogy mostani szükségére ezer forintnak ha lehet szerét tegye, én is öt száz forintot küldtem kegyelmednek erre a szükségére, és hogy Boldvainétól is kiváltsák az falut kegyelmednek, ha arra való kívánsága és akaratja vagyon kegyelmednek. Nem tudom, értette-e kegyelmed az csehországi tumultust, avagy nem; bizonyos dolog, az egész ország deficiált császártól, Prágában a várat tárházastól occupálták, az német urakban az ablakokon lehántak, az vicerexet erős fogságban tartják, hadat igen fogadnak magoknak. Császár is hadat fogadna, ha volna mivel. Hispaniában küldött postán hadért. Halmágyi István érkezék Bécsből, ki Radul vajda mellett lakott, nekem igen bizonyoson irták. Az ország gyűlése is ha még is fenn vagyon csudálatos dolog; nekem azt is hozták vala, hogy az vármegyék alá jöttek volna onnét, az urak ott fenn maradtak, de megfenyegették volna az statusok őket, hogy az királt meg ne koronázzák: mindazáltal ezt kegyelmed eddig bizonyosbban megérthette, és ha mit értett, engemet tudósítsan felőle. Pribék István mi okon késik ott fenn ennyit, nem tudhatom; ha megjő, kegyelmed azontól küldje be magát hozzám. Az bástya építését kegyelmed szorgalmaztassa, és a hajdú városok segítsége ha eltelik, az Kraszna vármegyebeli gratuitus laborért küldjön idején kegyelmed, irasson nekik, hogy ígíretek szerént minden kaputól két két gyalog mivest bocsássanak, azoknak két hétig kelletik ott lenni éppen, azoknak idejek eltelvén Közép-Szolnakot hivassa a szerént kegyelmed, azok is két hétig való segítséggel ígírték magokat, minden kaputól két két embert. Az Kraszna vármegye kapu számáról nem fog 200 embernél több lenni, Közép-Szolnakról 386 ember fog lenni. Ha 200 apró míves nem elég, kegyelmed az kőmívesektől végére menvén rendelje úgy, hogy 300 embert a mivel meghalad azon a vármegyén való kapuszám, rendeljék Kraszna vármegye mellé, és annak felette az egy házhelyi nemeseket is hogy azokból az vármegyéből oda küldjék, megíratom én magam nekik. Juliusban megtart az két vármegye segítsége. Isten kegyelmedet tartsa meg jó egésségben. Albae die 27. Juny 1618.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCIX.

1618. júl. 8.

Spectabilis et magnifice domine Affinis honorande.

Kegyelmed leveléből értem asszonyomnak ő kegyelmének Rédei Ferkővel együtt egészségben való haza jövetelét, melynek mi is szívből örvendezünk az atyámfával együtt. Ha kegyelmed a gyermekre való gondviselését továbbra halasztja vala, kétség nélkül élete rövidült volna meg; immár legyen jó gondviselés ételére, italára, az úristen kegyelmeinek szerencséjére megtartja.

Dóczi uram tudom nagy örömmel jó tisztiben, de nem minden ember fog örülni neki, a mint értem. Az oda fel való veszekedés felől három héttől fogva semmi bizonyost nem hallhattam, noha három rendbeli embereim is vadnak oda fel; ha mit érthet kegyelmed, adja értésemre. Itt benn istennek hála csendességben vagyunk, időt is igen jót kezd az úristen a takarodásnak szolgáltatni, reménlem ott kinn is hasonló vagyon. Most az bástya rakásának jó ideje vagyon, csak valahogy ne múltatnák héában idejeiket az tisztviselők; de félek rajta, hogy meg kezdenek némelyikében fogyatkozni; kegyelmedet kérem, maga is mind gyakor írása izenetei által serkengesse őket. Bátor csak öt ölnyi magasan vihetnék ez esztendőben. Szent Demeter napig mind rakni kell uram, valameddig vihetik addig. Az tatár hán kazulokkal való harczon elveszett, felette nagy had takarodott által, valamint járnak. Kamuthi uram tegnap fogott kiindulni a portáról, a mint írja, akkor jó reménységgel volt kiindulása felől, mikor nekem leveleit írta, kinek ma 18. napja. Az havaseli vajda is e héten Tergovistyára fog érkezni; a hadakat én is kihivatam onnét, megfizettek nekik, és immár szép csendességben vadnak. Az tatárok újobban nagy rablást töttek Lengyelország széliben, úgy értem az lengyelek generalis insurrectiót promulgáltak egymásnak; királnak is personaliter kelleltett Illyvóban jőni, a mint nekem Krakkóból írja Veselényi Pál. De azok felől vesztég nyughatnak az tatárok, ha mind úgy forgolódnak, mint eddig. Kegyelmedet cancellarius uram húga lakodalmára igen várja ide Fejérvárra, mi is akarnók. Bánfnéval nem alkhatunk semmit, igen keményen viseli magát; cancellarius uramra biztam volna gyóntatását. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Albae die 8. July 1618.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külsőim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

C.

1618. július 9.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Hogy az pénzzel békével mehettenek kegyelmedhez magunk is akarjuk. Az örvendi jószág megvételébenugy aránzanók könnyebb módját útját kegyelmednek, a mint Elesden mi beszélgetünk vala felőle. Bizony sok pénz érette annyi, kiváltképpen mivel Imrefi uram is kívánná pótoltatni, mindazáltal kegyelmed jó tetszése rajta. Az ott fenn való állapotokról mit írjon kegyelmednek az ember, megolvastuk, és a mint látjuk nem pápista módra fedezi az rossz állapotokat. Az úrsten az övéire mindenkor gondot szokott viselni. Bizonyos dolog hogy az csehországi mostani motus szintén jókor indittatott ő felségek ellen, mert akartak valami igen nagy dolgot indítani: de ez immár valóban meggátolja ebbeli szándékjokat, Nem is hihetem el magamban, hogy könnyen az csehek le szálljanak, mert az Siska támadásánál ez százsorta nagyobb dolog, kiváltképpen, ha valamely fejedelem is consentiál vélek. Hihető, hogy mód nélkül ilyen nagy dolgot nem is indítottak, noha igen szépítik és kicsíditik Károli és Horvát Gáspár uramék. Vadnak emberim oda fel nekem is, kiket csak az állapotoknak bizonyoson való megtudására bocsátottam s bocsátok ez után is. Az debreczeniek magok is küldtek be hozzám mostani állapotjuk felől, de nekem is van gondom reájok, és Pribék Istvántól küldtem is levelet az debreczeni bírónak; behivatván ezen dologról én bizonyoson értem, hogy teljességgel fiscusra szállott Debreczen, senkinek semmi közi hozzájuk nincsen, én is könnyen más kézre nem bocsátom, elhídje kegyelmed, gondot akarok reájok viselni. Az váradi bástya építésére hogy kegyelmednek szorgalmatos gondja vagyon, igen örülöm, és igen kedvesen veszem kegyelmedtől; az eső miatt hogy hátramaradás vagyon dolgokban, arról nem tehetünk; ide ki is uram mindenütt az sok szörnyű eső jár, oly árvizek voltak níhul, hogy házakat, embereket vitt el, semmit nem takarodhatunk mi is. Mindazáltal, a mikor az üdő engedi uram, szorgalmaztassák őket az pallérok, és az bástya rakásától Sz. Mihály napig meg ne szünjenek, valamikor az üdő szolgál, hanem rakton rakják, bár csak öt ölnyi magasán vihetnék ez esztendőben fel, nem maradna félben télre. Ezt azért irom kegyelmednek, mivel az fundáló csak ezenben akarná hagyatni, azt irta vala udvarbiránk: de ebből az ő akaratján én járni nem akarok, az vár erősségére nézek én, nem féltém én azt az nagy molest ledőléstől, ha tiz ölnyire

rakhatnák is. Kegyelmed nekem irjon, ha mi oda fel való állapotot érthet. Asszonyomnak ő kegyelmének utját az úr isten szerencséltesse és engedje Rédei Ferkót jó egészségben hozhassa haza. Bene valeat. Albae die 9 Julij 1618.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CI.

Gy.-Fejérvár, 1618. július 19.

Bethlen, Forgách Zsigmondhoz.

(Mocsáry: Nógrád IV. 189.)

CII.

1618. aug. 11.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Bánfinéval semmi véget nem érven, innét haza indult, ki mivel ily embertelenséggel viseli magát hozzám, én is ezután külömben akarok gondot reá viselni. Mivel pedig mind a rosz életet s mind az bűvölést igen érti, a mint értem, hogy bizonyosban végére mehetnénk uram, kegyelmedet intem igen serio, mentől hamarőbb lehet, Horváth Istvánt váradi katonákkal kapassa meg és küldje be nekem fogva; talám attól értegethetnénk valamit fajtalansága felől. Bűvölése felől pedig kegyelmed is bizonyos emberi által tudakozzék igen szorgalmatosan: mert magamon felőlem költött gyalázatot nem akarom viselni. Mikor Debreczenből visszajöttünk és Kerekiben háltunk, az tanácsurak közzül némelyek azt beszéllettek felőlem, hogy én mezítelen tánczoltam vele; ne idvezítse pedig az úristen lelkemet, ha soha fejedelemségemnek idején tánczoltam vele. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Albae die 11. Aug. 1618.

Affinis beneuolus

G. Princeps m. p.

Külczm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

OHL

1618. decz. 13.

Spectabilis et magnifice domine.

Két rendbeli levelére kegyelmednek uno contextu résolválom magamat. Kamuti Balás miatt minémű injuriákat szenvedjen kegyelmed, bőségesen értem, melyre igen röviden kegyelmednek ezt írom, hogy ha miben ez dologból is kegyelmednek segíthetnék, isten látja szívemet, nagyszeretettel megcselekedném, fáradtam is benne mind magam s mind Kamuti Farkas uram és Kapi András által nála, de eddig semmi egyébre nem ment, hanem hogy minden birságot, valamit kegyelmeden elért törvénnyel, elhagy, semmi kárral és jobbágyinak eddig való szolgálatjának kárával sem gondol, hanem inkább kegyelmednek akar szolgálni, de jobbágyit restituáltatni kívánja, alioquin az törvén szerént való sententiának erejéhez akarja magát tartani. Én csak azon voltam végtére, hogy kegyelmed is jobbágyinak felét ha megadja, ő is a felét hagyja kegyelmednél, számtalan sok ratiókkal állattam előtte a dolgot, de semmiképpen nem ment eddig reá. Immár kegyelmed mit cselekedik, álljon maga szabad akaratján. Bizony dolog uram, a törvény senkinek, a mint látom, nem kedvez; mert drága zálagjokra látnak az emberek törvént. Nem lehet oly hatalmas fejedelem a ki törvény alá nem vettetett ez keresztyén világban, és az ember, ha életében valamely magánál erőtlenebben hatalmat vehet is, de tandem tandem justitia triumphat, mert az törvény soha meg nem hal, azt szokták mondani. A mikor kegyelmed Egregynek az tiz esztendei immunitást szerzé is, én jól tudtam és megis mondtam, hogy haszontalan dologban fog fáradni: mert ha maga saját jószágából azt az teleket meg nem ülteti, haszontalan más ember jószágából oda jobbágyokat szállítani, mert senki az ő jobbágyát ott meg nem engedi lenni.

Örvend állapotját a mi illeti, jól tudom, minémű nagy summa pénzében álljon kegyelmednek, mostan nem is kellett féltetni, mert nem is evocáltatta senki kegyelmedet; de én sem tudtam bizony, hogy mikor Súlyomköt Bocskai az itt benn való két váráért Imrefinek adta volt, hogy Örvendet és Paczalt expiciálta s azok jussát magának reserválta, hanem csak mostan értettem én is bizonyosan. Szükség azért kegyelmednek arra szorgalmatos gondot viselni, mert ha törvénnyel el kezdik nyerni, Imrefi uramon nehezen fogja kegyelmed az euictiót prosequálhatni, ha euictorra fog is: mert Diószegnek hason felét Zólyomi Dávid mostan elnyeré, rövid idő alatt az har-

madik részét is prosequálni foghatja és adipiscálni ugyan. Az negyedik részét Gyulafi Sámuel is el fogja nyerni, mert Gyulafi László Imrefi Jánossal egy anyától való volt, Diószeg pedig anyai jószág, és így Imrefi uramnak kevés urasága fog maradni, s kegyelmed nem tudom hol fogja rajta az sok summa fizetését felvenni. Horváth Gáspárral ha biztatja magát, megértvén ilyen állapotját, nem oly bolond ember az, hogy sárba hányja pénzét. En szorgalmatosan vigyázok mindazáltal reá, és ha mi olyat értek, azontól kegyelmedet tudósítom róla, Horváth uramnak pedig disvadeálok azt a dolgot, úgy remélem, meg is fogadja szómat. Kamuti Balás holnap mire menjen, nem tudom; ha mire vihetjük, kegyelmednek azt is megízenem.

Az pomagránátokat kegyelmedtől kedvesen vöttem, az atyámfiának viszem. Károli urammal én is holnap indulok Fejérvárra. Adja az úristen kegyelmeteket lássuk jó egészségben. Ex Colosuar die 13 Decembris 1618.

Beneuolus affinis

G. Bethlen m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CIV.

Kolosvár, 1618. decz. 11.

Bethlen, Eszterháznak.

(Kismartoni lt. Est. élete. I. 34.)

CV.

1618. decz. 14.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande.

Jósikának miben forgott légyen ez ideig dolga feleségével, nyilván vagyon, ki mostan itt benn látván feleségét, minket sok könyörgésével untatván instált azon, hogy feleségét adnók kezében mint hitese urának: de mi szintén azt nem akarván cselekedni, örömet nemzetének becsülletes emlékezetit is szemünk előtt viseltük volna; admoneáltuk egynéhányszor becsülletes híveink által, hogy menjen vissza urához, keresse kedvét, holott minden igaz ok nélkül vetette meg hitese férjét, ne venné tréfára a dolgot, mert a törvény senkinek nem

szokott kedvezni; de sem az mi jó intéstünknek sem az igazságnak nem akarván cedálni, temerarie perseverált intentumában. Mi is azért mint summus justitiarius szegénnek bódognak tartozván az igazságnak adminisztrálásával, nem kedvezhettünk Báthori Annának, hanem törvénné árestáltatni az urának Jósikának megengedtük, kit mai napon árestáltattott is. Minthogy azért ennek az asszonnak gyalázatos élete mindeneknél constál, Kereki vára az országnak egyik végháza s Váradnak egyik őrálló bástyája lévén, nem javalhatjuk szolgálai kezénél lenni az erősséget, kiválképpen ezért is, hogy a mely Horvát István nevű praefectusa benne vagyón, a ki egyzersmind latra is magának, nem illik tovább kezénél szenvedni. Hogy azért e két közben valami véletlen dolog abból az erősségből kárunkra ne következze, kegyelmedet intjük, sőt serio demandamus, hogy ez mi levelünket vévén, azontól váradi fizetett lovasinkat gyaloginkat is bizonyos főemberekkel bocsássa Kerekiben, és az várat azok által kegyelmed vetesse kézhez, udvarbíró, porkolábot s benne való darabantokat esskessenek az mi hűségünkre, mindeneket inventáljanak igazán, és az inventariumot küldjék be nekünk; hogy így az asszonnak dolga törvén szerént a míg mi elvállik, kár semmi az várban se jószágában ne legyen; ha az törvén megszábadítja, övé lesznek mindenek, ha hol pedig convincáltatja, azé lesznek, a kit concernálnak javai; azt a Horváth Istvánt pedig hogy mindjárt megfogassa és minekünk jó őrizet alatt beküldje. Kegyelmed pedig mindazoknak, valakiket oda bocsát, s főképen a ki azoknak előttök lészen, fejekre parancsoljon, hogy semmi kapdosást se az asszony marháiban, se szolga rendében, se az szegénységében ne tegyenek, egy szóval megmondva semmihez ne nyúljanak, hogy a miatt én reám gyalázatot ne hozzanak: mert valaki ez ellen cselekedik, minden kedvezés nélkül megbüntettetem halállal. Annak az Horváth Istvánnak pedig minden egyét mását paripáival együtt minékünk behozzák. Kegyelmedet szeretettel intjük, ehhez tartsa ebből magát és egyebet se cselekedjék. Et foeliciter valeat. In Colosuar die 14 Decembris. 1618.

Affinis beneuolus

Gabriel Bethlen m. p.

Ez levélünk megadó jámbor szolgánktól kegyelmednek szóval is izentünk, a kit egyik commissariusnak is rendeltünk ebben az dologban, instructiót is adván neki.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CVI.

1618. decz. 23.

Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande.

Rédei Pál lakodalmára magyarországi urak közzül is akarván becsülletnek okáért egynéhányat hivatnom, palatinus és érsek uramékhoz Gálfi Jánost expedáltam, az több leveleket ő is általa kegyelmed kezében küldtem, intvén szeretettel kegyelmedet, az levelek megvitelére rendeljen váradi szolgálaink közzül két becsülletes köntösös fő legént, kinek egyike Kassára menjen Dóczi uramhoz, legelsőben is neki szóló két leveleimet adja be neki, és ha mi választ ad reá meghozván, kegyelmed küldje be nekem. Azon fő legény az Tiszán túl való urakat is keresse fel, és adja meg leveleimet nekik, mindeniket én nevémmel köszöntvén illendő becsüllettel; ha mi választ irnak, kegyelmed leveleket küldje meg; de siessen Kassára, Dóczit érje ott fenn levelemmel, mert más dologról is irtam neki, mivel az szemben lételt sollicitálja, és én is nem difficultálom az lakodalom után. Az másik fő legény az Tiszán innét való urakat, fő embereket, hasonlóképpen járja el, és leveleimet adja meg nekik.

Végezetre mivel az kisasszon körül sok igazgatás készítés kívántatik, semmiképpen magok nélkül az meg nem lehet, a mint az atyámfia mondja. Annakokáért, hogy fogyatkozások ne legyen ilyen és ennyi becsülletes fő rendek előtt, ha előbb nem lehetne is, de ad 20 Januarij kívántatik, hogy kegyelmed asszonyommal ő kegyelmével bejőjön és itt legyen 20 Januarij. Ugyan azt is kívánja a kegyelmed atyai tiszt, hogy 10 vagy 15 nappal előbb itt legyen; melyet hogy kegyelmed el ne mulasson, maga becsülletiért én is kérem kegyelmedet; a mire isten segít, kegyelmedekhez való szeretetemet, jó akaratomat, én megmutatom, noha bizony nem kevés gondviseléssel fog végben menni, melyet magam sem gondoltam ennyi végre, de kegyelmedekért jó szívvvel akarom tisztességesen végben vinni. Kegyelmedtől bejövetelének, ide érkezésének napja felől bizonyos választ várok. Tartsa meg isten kegyelmedet. Albae 23 Decembris 1618.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczm.: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CVII.

1619. febr. 18.

Illustris ac magnifice domine, amice nobis observandissime.

Salute et servitii commendatione praemissa. Kegyelmed levelét tegnap utunkban itt Kolosvárat vettük el és azzal együtt az Ezterhas Miklós uram levelét is, melyekből értjük, hogy ő felsége is kegyelmesen annuált az mi tőlünk praefigalt napnak az károlyi gyűlésnek végben meneteli felől és hogy az commissarius urak is útban volnának s kegyelmed is az ő felsége birodalmában az kiknek ahoz competentiajok vagyon, értésekre adta. Kegyelmedtől kedvesen vesszük, hogy tudósított felőle, mi is commissariusinkot készen tartottuk és magunkkal jelen vadnak, isten sgítségéből az mi részünkről is nem fog fogyatkozás lenni. Magunk személyét pedig az mi illeti, ígéretünk szerint megindultunk, útban vagyunk és ha az úristen egészségünket megtartja, innét szerdán azaz 20 praesentis mensis megindulunk (mert előbb nem lehet, a portáról egy ujonan érkezett követ szabású török miatt, kívül ma akarunk szembe lenni és holnap expediálni, hogy velünk ne kellessék járni) utunkat úgy rendeltük, hogy ez jövődő vasárnapra azaz 24. Februarii Tasnadra érkezzünk, ha az utnak nehéz volta miatt valami akadályunk nem leszen, kegyelmednek is azért ha kedves jó akaratja tartja, vasárnap estére Szathmárból jönne Darócra és hétfőn isten akaratjából lennénk szemben egymással. Kegyelmedtől resolutiót várok ebbeli akaratjáról. Interim utunkból ismét tudósítani akarjuk kegyelmed menetelünk és érkezésünk felől. Tartsa meg isten. Datum in civitate nostra Koloswar 18. Februarii 1619.

Illustris ac magnificae dominationis vestrae

Amicus benevolus ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen.

Külczim: Paria literarum principis Transsylvaniae ad illustrem dominum generalem datarum.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárból.)

CVIII.

1619. febr. 22.

Illustris et magnifice domine etc.

Kegyelmed becsületes levelét ez órában hozák, melyből értem hogy az Lonai urammal való dolga végett ad 25 Februarii Tasnádra nem jöhet, hogy ha meg nem alkhatik velek, hanem kételenség alatt annak elválásáért ki kelletik Megyesre menni. Én uram most érkeztem szintén ide igen nehéz és gonosz utakon Fejérvárról fáradván és mely nehéz legyen az várakozás mind magamnak kiválképen való igen nagy dolgaim végett s miud mellettem levő néhány úr embernek, de főképen az szegénységnek terhére kegyelmed meggondolhatja és bizony senki barátságáért mostan 20 magyar mélyföldet nem jöttem volna, mindazáltal hogy kegyelmed én miattam kárt ne valljon, ha az alkudás jó végben nem mehet ad 27 Februarii elvárom kegyelmedet Tasnádra, de tovább nem lehet; hogy ha pedig alkhatik kegyelmed szeretettel kérem az praefixus terminusra hétfőre jöjjön el avagy keddre, erről kegyelmedtől sietséggel várok választ. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Zilah 23 Februarii 1619.

Illustrissimae et magnificae dominationis vestrae

Amicus addictus ad serviendum paratus.

G. Bethlen m. p.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

Külcsm: Illustri ac magnifico domino Andreae Doczi de Nagy Lúchie comitatum Zathmariensis et Barsiensis comiti, cubiculariorum regalium magistro, sacratissimae Caesareae regiaeque majestatis consiliario arcisque ac praesidiū Zathmariensis capitaneo et partium regni Hungariae superiorum generali ac domino amico nobis observandissimo.

(Eredetije: a m. kir. országos levéltárban.)

CIX.

1619. febr. 28.

Illustris ac magnifice domine, amice nobis observandissime. Salutem stb.

E mai napon kegyelmedtől elválásunkkor nem emlékeztünk volt arról, az ő felsége commissariusi mikor és mely napon fognak ide Károlyban érkezni: mi velünk pedig arra rendeltetett deputatusink készen jelen vadnak, bizonyosok jöve-

telekben nem vagyunk. Hogy azért egyik fél is a másik után haszontalan várakozásokban idejeket itt ne töltsék, kegyelmedet kérjük szeretettel, adgya értésünkre mely napra érkezzenek ide Károlyban az ő felsége commissariusi; mi is ahoz alkalmaztatván magunkat, azon napra arra rendeltetett hiveinket bocsáthassuk ide. Éltesse isten sokáig jó egészségben kegyelmedet. Datum ex Károly die ultima Februarii Anno domini 1619.

Illustris ac magnificae dominationis vestrae amicus addictus ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen m. p.

Ím az két nemet áros embert is bizonyos szolgálímmal Szathmárban késértettem, kegyelmedet szeretettel kérem maga jó igéreti szerént adgyon salus conductust nekik és kísértesse is fel őket Kassára, ne legyen valakitől bántások, mivel az én assecuratoriamra jöttek volt alá, igen bánnám ha valami bántások lenne, kegyelmedtől ebbeli kedveskedő jó akaratját igen kedvesen veszem.

(Az utóirat Bethlen saját kézírata.)

Külczm: Illustri ac magnifico domino Andreas Doezi de Nagy Lúchie stb.

(Eredetije : a magy. kir. orsz. levéltárban.)

CX.

1619. márczius 20.

Illustris ac magnifice domine, amice nobis observandissime salutem stb.

Egy néhány uttal Questenbergh uramtúl levele által mostan pedig utolszor kegyelmed által az Lysibon árváinál levő adóssága felől megtaláltatván, mivel a relictainak és árváinak is juxta regni consvetudinem prorogativa volt ekkedig annyira is kellett haladni eligazításának. Mostan pedig isten akaratjából oda kiváló utunkból Kolosvárra beérkezvén, mindgyarást Lysibonának megirattuk, hogy kegyelmed ez dologban plenipotentiarius lévén, kegyelmeddel végezzenek mert alioquin kételenek leszünk tisztünk és hivatalunk szerént ezen felől megirt adósságot eligazittatni, sőt hivattuk is be az aszszonyt hogy akaratját bizonyos hiveink által megértvén, kegyelmednek minden bizonyost irhassunk felőle, de maga betegsége miatt be nem jühetett, hanem az középső fiát beküld-

vén úgy vagyon az adósságot nem tagadja, de jó részét még az atyja életében megfizette volna azt praetendálja, sőt az obligatoriában semmi interessét expresse nem látná és tallér-ról is sincs abban semmi emlékezet. Annak felette Nagy Bá-nyán laktában szegény Lysibon a bányára a mikor az camora injungálására kegyelmed kezében hat száz forintot erogált volt; azonban az bánya elvétetvén tőle, a hatszáz forint is oda maradt; kívánna azt nyavalyás kegyelmed abban keresne módot és azt a hat száz forintot acceptáltatná az adósságban a többinek talám csak pünkösdig is szerit tenné. Mindezeknek qualificatiójáért és az adósságnak eligazításáért maga kegyelmedhez kifáradott. Kegyelmedet azért kérjük szeretettel ezeknek az árváknak igyefogyott állapotjokat szeme előtt viselvén. cselekedjék a mi tekintetünkért minden (jót) velek, kit mi is kegyelmedtől kedvesen vevén, hasonló akaratumkat igyekezzük más dologban kegyelmedhez megmutatni. Isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datum in civitate nostra Colosvar 20, Martii 1619.

Illusttris ac magnificae dominationis vestrae

Amicus addictus

ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen.

Királ: Paria litterarum illustrissimi principis Transsylvaniae ad illustrissimum dominum generalem superioris regni Hungariae datarum.

(Egykorú másolata a m. kir. országos levéltárban.)

CXI.

Gy.-Fejérvár, 1619. feb. 12.

Bethlen, Eszterháznak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. I. 36.)

CXII.

Gy.-Fejérvár, 1619. máj. 4.

Bethlen, Eszterháznak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. I. 49. 1.)

CXIII.

1619. máj. 22.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumsputi fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Bizonyos okoktól viseltetném egy ideig az viasznak birodalmunkból való kivitelét minden rendektől meg akarjuk fogni. Hagyjuk azért és parancsoljuk serio ez levelünk látván mindgyárást ott Kőhalomban két három vasárnapon kiálltassa meg: senki birodalmunkból hírönk és akaratunk küvöl az viaszat ne szedje és ki is ne vigye, mert megparancsoljuk mindenfelé az harminczadosoknak hogy valahol afféle viaszra találhatnak mi számunkra arestálják és confiscálják; ha ki vakmerősége miatt kárt fog vallani abból mi reánk azután nem vethet. Secus non facturus. Datum Albae Juliae 22. die May Anno 1619.

G. princeps m. p.

C. Beoleöny m. p.

Külczm: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et sedis iudicibus ceterisque juratis civibus oppidi Kőhalom fidelium nobis dilectis.

(Eredetije a Viczay-Héderváry ltárban. Vut. 33. 74.)

CXIV.

1619. jún. 3.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét az onnan feljül hozott levelekkel együtt hozá az posta, melyekből értem az csehek forgolódását; az előtt is értettem volt Morvának elfoglalását, de Szakolczának megadását nem. A mennyiben immár bégázlottak dolgokban, nem reménlem hogy könnyen megbékéljenek; az magyarokkal hallom hogy rémítik őket; immár nem tudom, hogy ha ugyan mennek-e magyar hadak reájok az confoederatio ellen. Az egész Tátrán túl mindenütt azt hirdetik, hogy én adok segítséget az csehek ellen, kin bizony búsúlok, hogy afféle hazugságot hirdetnek felőlem. Kegyelmed jó akaróinak adja értékekre, afféle hazug híreknek hitelt ne adjanak, mert én nem akarom senki dolgát igazgatnom. Az gyűlés elhaladásának kegyelmed menjen igen bizonyoson végére, mert arra való képest én is követimet megtartóztattam; adja sietséggel érté-

semre kegyelmed, ha ugyan elhaladott-é, és ha elhaladt, mi okból; s micsoda reménségben vadnak az vármegyék, ha mit érthet, sietséggel tudósítsd kegyelmed. Bizonyos dolog, hogy mikor az vármegyék akaratját ember érthetné, nem ártana szemét felnyitni embernek; ki tudja, mostani állapotban mi jöhetne ki az veszekedésből: mert ha az pápistáknak ilyen occasio forgana előttök, ők sem Erdélt sem az többit nem engednék így nyugodni. Kegyelmed azért vigyázzon s értekezék, s ha mit érthet, adja értésemre. Levelemet égesse el mindjárt. Foeliciter valeat. Albae 3. Juny. 1619.

Beneuolus

G. princeps. m. p.

Külszím: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CXV.

1619. jún. 17.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét itt Segesvárott ma 9 órakor adák meg, melyből értem az saxoniai fejedelemhez való jó akaratjokat az cseheknek, melyet régen hallottam hogy hivattak, de nem akart jöni; mindazáltal az után reá vehette magát, mert noha gazdag fejedelem, de az cseh királyság nagyobb azért két olyan herczegségnél is; tudom bizonyoson, hogy első hivataljokat sem vetette volna meg, de tudván annak az familiának régi és nagy méltóságát, az hispanusnak is meggondolta nagy erejét, melylyel mindenek ellen szokták magokat biztatni, sok száz esztendőktől fogván való igen erős fundamentomon építettett s megerősítettett fejedelemségét bizontalan állapattért azt hiszem nehezen veti kockára. De talám immár lát oly módokat az dologban, melyekhez bizhatik, ki ha végben mehet, minden kétség nélkül az Austriaca familia nem száz esztendő forgásában veheti el az imperatorságot, és bátor Magyarország is gondolkodjék állapotjáról, mert magában bizony igen erőtlen királság lészen az accidentiák nélkül. Dóczi uram nekem is ír igen sokat, és valóban nagy hadakat ír, papiroson igen veri az cseheket; de másoktól mind különben értem az állapotot, a mint szintén kegyelmed is. Az gyűlés felől semmi bizonyost nem érthetek, ugyan meglészen-é, nem-é, mindazáltal mivel generalis bizonyoson írja végben menetelit, im én is megindítottam az követeket; ha ez alatt mi bizonyost érthet kegyelmed, míg Váradra érkeznek, kegyelmed infor-

málja őket, engemet is értesítsen, maga kívánságáról is instrálja őket, azt reménlem ez mostani állapotban használni fog az kegyelmed mellett való intercessiójuk. Az váradi fizetett népnek az elmúlt pénteken küldtem Bojtitól mind lovasnak, gyalognak pénzt, az lovasnak egy kántort, az gyalognak két hópénzt; ez után is gondunk lészen fizetésekre. Az török birodalomban járó csavargók mely igen nagyon megsokasodtának, és az elmúlt napokban is kik hajtották el az tótváradjai csordát, az Petneházi István maga leveléből kegyelmed megláthatja. Az istenért kérem kegyelmedet és jó szerencséjeért, ne szenvedje el azoknak az latoroknak, hanem mind azokat, a kiket nevenként nevez levelében, kapdostassa meg, és vitesse be, nekem azontól adja értésemre; bizony uram elhidje kegyelmed, hogy több az lator az mi birodalmunkból, kik alá járnak, az más pártiaknál. Im már arra nem vethet kegyelmed, hogy nem tudja kik járjanak alá, mert im ugyan seregestől ad nevet nekik; én az úristenért kérem kegyelmedet, viseljen gondot azoknak megfogatásokra, mentől nagyobb titokban lehet, úgy procedáljon: mert ha meg nem fogatja őket, országostól veszünk el az árúlók miatt. Im én kegyelmednek megírtam, immár lássa kegyelmed, tisztí és hivatalja szerént mint cselekedik. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Segesvár die 17 Junij 1619.

Affinis beneuolus

G. Princeps. m. p.

Küldzím: Spect. ac magnif. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetie, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CXVI.

1619. jún. 23.

Spectabilis et magnifice domine.

Az sarkadiak félelmes állapotját mind kegyelmed leveléből s mind Veres Mártontól eléggé értem, kin én nem csudálkozom uram, mert az sok kapdosást elunta az török, és noha felesbben az más pártról járnak alá, de bizonyoson végére mentem annak is, hogy az mi részünkről is egyaránt járnak, Váradról pedig ugyan nincsen annak szüneti hogy alá ne járnának az csavargókkal nem csak az hajdú várasinkból, hanem Váradról is egyaránt; némely nap is jenei két legént fogtak el, a mikor utólszor megfutamtatták őket. Mely állapatról én kegyelmednek immár írok, mert teljességgel elkeseredtem

az sok mód nélkül való dolgokon. Az portáról ott benn való oratorunk mit irjon, mint fenyegetessen országostól az fővezér Jenőért és az béhódolásnak meg nem engedéséért, az csavargók nem kergetéséért, annak megírása sok időt foglalna magában; elolvastam Bojti Benedek előtt, megmondhatja kegyelmednek. Bizony uram, ha az úristen rajtunk nem könyörül, igen félek hogy vakot vettünk országostól az latroknak való kedvezésért: mert az török mind persával, némettel, lengyellel megbékéltet, nyugszik, és elunván az sok panaszt hallani, mivel mi adunk okot nekik, csak felköltnek egy vezért valami százezer haddal, értvén az keresztyénség között való nagy egyenetlenséget, és beszállitják Erdélben; akkor osztán örömet kergetnök az latrokat, de késő készen. Nekem ugy tetszik, hogy Váradból ellene állhatnának az csavargóknak, csak akarnák egyaránt fogni az kegyelmed után való hajdúkapitányok és fizetett katonák. Lenne csak szorgalmatos vigyázás alattomban minden hajdú várasban bizonyos meghitt emberek által, hogy a mikor afféle csavargó beszáll, vigyázna arra, kihez száll, ki neve az csavargónak; ha az hajdú kapitán meg nem fogná s Váradban nem vinné, kegyelmed vitetné be azt a kapitánt és azokat az hajdúkat, a kik szállást adtak az latroknak, büntetnék meg érte egyszer, kétszer, háromszor, bizony nem fogadnák be azután az csavargókat. Az kik pedig közülök alá járnak, azokat inquirálni kellene, minden hajdú várost fejenként meg kellene esketni, és hit szerént kérdeznék meg, kit tudnak magok közül alájáráókat, és csavargók kiknél tartanak szállást. A mint az vármegyéken meg szokták czirkálni az latrokat az viceispánok, az hajdú várasokban a szerént kellene czirkálni, és ha kiket kiadnának, utánok kellene osztán lenni s meg kellene kapni, kedvezés nélkül nyársban verni. Az egész Erdőhátságon, Mezőségen, Keres és Berekejő két felén való falus biráknak igen meg kellene parancsolni, hogy valóban vigyázzanak afféle latroknak alámenésekre, és a mikor ötön, haton, tízen szállanganak alá, az olyanokat fognák meg, vinnék be Váradban; ha meg nem foghatnák pedig, és alá mennének, azontól lóháton jargalnának be Váradban, az vicekapitánnak adnák értésére; ha hírt nem tennének az bírák, karóban vernék őket. Ha mikor pedig derekason érthetné ember vagy alá menéseket vagy visszafordulásokat ugyan emberül kellene az katona uraimnak hozzájuk nyúlui; ne kedveznének nekik, hanem ölnék, vágnák, fognák az árulókat, mint békeséggháborító latrokat, minden marhájok lenne az katonáké, magokat vinnék Váradban. Így kellene uram talám az békeséget őrzeni, és talám valamint megszűnnének: mert ha az régi mód szerént nem őrizzük az békeséget, bizony félok

utolsó romlástól. Az hajdú városokon kapitánt, hadnagyot, fejek vesztese alatt sohul ne merjenek kegyelmed híre s akaratja nélkül csinálni, hanem mindenkor kegyelmed rendeljen közikben magok között kapitánt, olyat az ki féltse az maga tisztességét, és azoknak fejek vesztese alatt parancsoljon kegyelmed, hogy csavargókat közikben ne fogadjanak, se szállást nekik ne adjanak, hanem valahul afféléket érthetnek, azontól rajtok legyenek, megfogják, bevigyék, magok között senki alá ne csatázzék; mert ha megértheti, és megkaphatják, azontól karóban vereti kegyelmed őket. Talám így valamint megfélemlenek és megkezdének szűnni az csatázástól.

Mikó Ferenczet az portára küldtem, én immár soha több ratiót, több argumentumot fel nem tudok találni, az melyeket mostan irtam s izentem megmaradásunk felől, Jenőnek meg nem adhatásáért. Immár mire vezérli az úristen szíveket, csak ő felsége tudja. Ha mégis eddig való propositumokban akarnak perseverálni, kételenségből nekünk is magunkra gondot kelletik viselnünk, és magunkat, a míg lehet, fegyverrel ótalmazni.

Az váradí, sarkadi vitézlő rendnek is fizetlenségek felől való sok panaszkodásokat eluntam hallani; én nem tudom hova tötte az megholt perceptor azokat az jövedelmeket, melyek kezében mentenek; mert csak sz. Márton naptól fogva is husvét napig több ment tiz ezer forintnál kezében, és bátor az öt holnaptól fogva öt hópénzt és két egész kántort fizetett volna is mind az sarkadiakkal együtt kegyelmednek, az öt holnap alatt fele fizetését vicekapitánnak, Bojtinak, Rédei Péternek éppen fél esztendőre való fizetéseket megadta volna is, többet mégis 7710 forintnál nem tenne; de hogy nem adta, s a pénz is nincsen, bizony sokat búsúlok rajta. Egy esztendőre való számadását láttam, melyben csak az Fejérvárra jövő postáknak is többet ír 700 forintnál hogy kegyelmed adatott egy esztendőben, melyet én el nem hihetek, mert Fejérvárra járó postáknak nem tudom miért kellene költséget adni, holott postalevél lévén kezekben az uton mindenütt gazdálkodnak nekik.

Im magam tárházából küldtem mostan az vitézlő rendnek egy egész kántorpénzt, és az gyalognak két hópénzt; kegyelmed mustrálja meg maga őket és irasson regestumot, fizetessen az lovasnak egy kántort s az gyalognak két hópénzt, azonképpen a sarkadiaknak. Ha ezzel az pénzzel meg nem érnék, az váradí biráknak demandáltam, hogy az adóból adjanak annyit az én fizető deákom kezében, a mennyi kívántatik. Kegyelmed minden rendeket irasson regestumban, valakiknek fizetések szokott járni, s azt is kinek mennyi, küldje bé; ez

után innét belől fizettetek nekik, úgy is megpróbálom, mint érkezik el egy esztendőben az ott való jövedelem az ott való szükségre, mivel hogy perceptornak való embert is ily hertelen nem kaphatni. Király végházaiban 35 s 40 hópénzekkel is ugyan adós ő felsége, de mégis nem kiálnak annyit mint az váradiak, noha igen kevés szolgálatjokat vehetem eszemben az katona uraimnak.

Bojti Benedekre biztam néminemű dolgot, és kegyelmednek is izentem azonról tőle; kegyelmed ha miben módot ismerne, jó volna ne múltatnók időnket héában.

Én külömben az vármegyéknek másodszor való felindulását nem értettem, hanem az mostani órában hozott kegyelmed leveléből; de jó-é alá a király Posomban, nem-é, nem tudhatom, és így bizontalan dologra az követeket nem tudom expediálni, noha én tőlem régen expeditusok. Kegyelmed mindjárt irjon Károli uramnak, és ha mit ért az gyűlés állapítja felől, király alá jöhet-é Bécsből, nem-é, s ha nem, ki fog presideálni, tudósítson kegyelmed róla, tudhassam követimet expediálni; mert én királ jelen létében módot nem látok semmit.

Én azt reménleném hogy az papok nemsokára elfelejtenek az clenodiákért való fizetés kívánását*), sőt ki tudja az úristen mit adhat kegyelmednek ez esztendőben. Ha mi bizonyos hírt érthet kegyelmed, felette kérem kegyelmedet, engemet tudósítson. Jól cselekedik azt az hajdúk, ha az ország nélkül fel nem ülnek; sőt még az ország is az csehekkel való conföderatiók ellen mint üljenek fel ellene, én módját nem látom.

Továbbá mikor kegyelmed az gyulai békkal Sarkadban vagy valahol alkalmatos helyben szemben lehetne s csendesíthetné és elhitethetné vélek, hogy nem az mi birodalmunkból járnak alá s nem mi hírünkkel, sőt csak értenének egyet kegyelmeddel, kész volna mindenkor együtt vélek kergettetni afféle latrokat, nekem igen tetszenék.

Végezetre ir kegyelmed valami taracz felől, mely Fejérváratt az kender várban hever: de bizonyoson elhídj kegyelmed, hogy afféle földön heverő lövő szerszám ott nincsen; a mi kevés vagyon pedig, mezőre tartjuk. Mert szeretettel kedveskedném kegyelmednek.

*) Rhédey Ferencz, mint Bocskay egyik vezére 1605-ben Nyitra-várát a püspöktől elfoglalta. V. ö. Tört. Tár 1878. évf. 876.

Hogy az bányáról tíz mázsa vasat ajándékon adjanak kegyelmednek, megírtam, és includáltam ezen levelemben.

Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Fogaras die 13. Junij 1619.

Beneuolus

G. Princeps. m. p.

Küldtem: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CXVII.

1619. jún. 28.

Spectabilis et magnifice domine, affinis honorande.

Kegyelmednek két rendbeli levelét ez órában vöttem itt Prásmáratt, 9 vagy tized napra küldték ide, melyekből értem az csehek sérénkedését és az gyűlésnek is állapotját. Azon dolgokat értettem volt ezelőtt is, mivel magam szolgálja érkezett vala meg Posonból az elmúlt hétfőn, mely dolgokról kegyelmednek ezelőtt ötöd nappal egy váradi postától levelet irván küldtem volt. Bizonyos dolog, nem vötték tréfára az dolgot, az mint eszemben veszem; itt alatt pedig igen hallgatnak mostan, kik mi ellenünk pökik vala markokat. Most volna ideje, ha királyjok mellett kiki ereje és értéke felett is felülne s oda mennének: de megtetszik, hogy elholtak az régi hadviselő magyar urak és csak az seprejére szállott az állapot; én bizony senkit nem ismerek fő hadviselő urat közöttök. Elég gyalázatosan kezdeték királysága ő felségének, valamint lészen eventusa. Károli Mihály leveléből látom, hogy írja kegyelmednek, hogy hozzám kellett bójóni, mivel én hivatom, de külömben vagyon az dolog: mert segítséget sollicitál generalis*) nálam, és hogy ne láttassam siketséggel elmúlatni királ kívánságát, hogy bizonyos dolgokról tractálhassunk ő felségével per tertias personas, én irtam generalisnak, hogy bektöldje, irta is, hogy az múlt hétfőn indul be hozzám. Most igen elfelejtették az Erdély ellen való practikát; tudom ismét előveszik, ha dolgokat complanálhatnák. Ide bé, istennek hála, mi csendes állapotban vagyunk, ez két nap szörnyű havasok tetején jártunk, oly hideget szenvedtünk, mint karácsonyban. Holnap Brassóban megyünk, ott ötöd napig leszünk, és onnét egyene-

*) Dóczy Endre kassai kapitány.

nesen Fejérvárra megyünk ad 8. Juli, és azután ott leszünk.
Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Prasmar
28 die Junij 1619.

Affinis beneuolus

G. princeps. m. p.

Külső: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CXVIII.

Gy.-Fehérvár, 1619. júl. 9.

Bethlen, Forgách Zsigmondnak.

(Mocsáry ; Nógrád vármegye IV. 191. Ugyanezen levelet kiadta az
Ellenőr 1871. évf. 279-ik sz.)

CXIX.

1619. aug. 18.

Spectabilis ac magnifice domine, uti frater nobis honorande.

Én kglmednek ez ideig irni nem akartam, mert távoztatni igyekeztem volna az Dóczy uram kglmed felől elméjében bevőtt nagy hihetlenségét suspicalkodását, de mivel látom és értem immár, hogy akármit igyekezzék is kglmetek az suspiciot magokról eltávoztatni, de haszontalan, mert ha nem tudom minemű nagy jót az pápista tisztviselőkkel cselekednénk is, hitelt azzal magunknak nálók nem szerezhethnénk, a mint én azt az elmúlt tavasztól fogva sokképen megpróbáltam Dóczy körül, de mind haszontalan ; mostan annyival inkább immár, mivel értik az imperiumbeli gyűlésnek elhaladását jövőendő esztendőre, és ha az posoni gyűlés is re infecta fogott eloszlani a mint én hallom, annyival inkább elrémlenek. Annak okáért akarék kglmednek mostan egynehán szóval irni az előttünk álló szükséges dolgokról. Jól emlékezik tudom kglmed azokra az dolgokra, melyekről nekem Béldi Páltól izent, mely dologhoz jól lehet én elein kedvetlen voltam sok ratiokból, kiváltképen tudván az ausztriai familiának nagy fejedelmekkel való conjunctióját, második az én kicsin állapotom szerint fejedelemségemnek mostani megerősödött szép csendes békeséges voltáról is nem keveset gon-

dolkodtam, kellesék-e ilyen fundamentomos állapotomat bizonytalan reménységért kockára vetnem, harmadik izgatott ez is hogy ilyen dologhoz a ki kezdeni akar mélységes tanácsos embernek kívántatnék lenni, nagy értékűnek, melynek egyikét sem tudván magam körül lenni, retteghetek. De ellenben mikoron a magyar nemzetnek nyomorúlt sorsán gondolkodnám, igaz religionknak láb alá tapadtatására való gonosz intentumukat mikoron sok felől igen bizonyosan hallanék, igazán mondom, hogy meggyőzött sokképen nemzetemhez való igaz affectusom, az nagy istennek igaz tiszteletéhez való nagy zelusom, és magamban elvégeztem, hogy az isten tisztessége mellett nemzetünknek szabadságáért kitámadjak, értvén ezen dologhoz kgdnek főképpen több keresztyén atyánkfiaival együtt nagy indulatját, akaratját.

Mindazoltától fogva is azért nem aludtam el dolgaimat, haszontalanul időmet nem töltöttem, noha azt itélhették volna az emberek magam viseléséhez képpest. Mert ilyen nagy dolognak derekas fundamentumot akartam vetni, olyat melylyel az egész magyar nemzet élhessen minden szükségnek idején bátorsággal. Ezért ezt vittem véghez hogy az török császárt reconciliáltam. És noha elvégeztem hogy ebben ő hatalmasága ellentartó ne legyen, sőt az magyar nemzetet vegye jóakaratiában óltalmában, elhívén bizonyoson, hogy tökéletesen szolgáljak ő hatalmasságának, kiért én kezes leszek; ő hatalmasságok ezt, legyen hála az úristennek jó végben vitték; tegnap érkezének leveleim a portáról oda bocsátott követemtől, a ki írja, hogy minden dolgokat jó végben vitt, és ma lehet 13-ad napja onnét való haza indulásának, ez héten megérkezik; követségben császártól temesvári Mehemet basa jó hozzám.

Második fundamentomat akartam Osehországgal felvetni; ide is Markó vajdát küldtem vala, ki 29 Julij indulván Prágából az múlt kedden éczaka érkezék haza; legyen hála az úristennek, ott is azokkal minden dolgot jó végben vitt, semmiben az magyar nemzettől különbözni nem akarnak, örömet együtt élnek halnak véllek, sőt arra ígéri magokat, levelekben, hogy valakit az magyar nemzet királyának választ, ők is azt eligálják magoknak, és így egy főtől akarnak függeni; engemet kéréstének igen, hogy semmit ne késsem hanem bátorsággal induljak, siessek egyenesen Posonhoz, ott semmi difficultás nem leszen az dologban mert együtt értenek velek Thurzó uramék, Batthyánj Nádasdy uramék, Révai uram és sokan többek is egyet értenek velek; leveleket Markó uram szemeivel látta az uraknak, sőt az angliai dániai királyok, az palatinus Reni, az saxoniai, brandenburgi elector fejedelmek,

Maurítius herczeg Flandriából az velenczések és az imperiumbeli 72 szabad városok mind confoederaltak velek, ígérték segítséget nekik, igaz igyekben velek élni halni akarnak, melyre nézve az imperiumbeli gyűlés differáltatott jövőendő esztendőre, királynak megizenték hogy visszatérjen, mert ilyen tumultizáló állapotban egyik fejedelem sem akarja országát hadni, az háboruságok megcsendesedvén, könnyen lehet római királtk magoknak választani; és így király kényszerítettett megtérni, Baváriában Monachiumban ment volt, immár mostan hol legyen uem tudni.

Ezek ennyiben lévén, mivel az idő igen rövid, mert szent Mihál napig ott fenn kellene lenni, akarom kegyelmednek értésére adnom, hogy az úristen velem lévén 27. Augusti én innét házamból megindulok és 8. Septembris Váradon akarok lenni. Én eddig is megindultam volna, de vártam kglmetektől bizonyos választ, akarnám érteni mihez akarja kglmetek magát tartani, de hogy ez ideig semmi bizonyos resolutiom kglmetektől nem jöve bizony sokat bucsultam rajta, kételkedem is némely emberekben. Mindazáltal minthogy kglmetek engemet felindita, én tovább nem várakozom, in omnem eventum isten segítségéből im megindulok.

Kglmedet édes öcsém uram szeretettel kérem, sőt az istenhez és hazájához való szeretetire kényszeritem, immár az dologban mutatio ne legyen, viseljen úgy gondot az emberekre hogy ha én kegyelmetekért ilyen dologra vöttem magamat, életemet, országomat, békességes, csendes, szép, bizonyos fejedelemségemet koczkára vetettem, kincseimnek elköltését nem szánom, kgtek is úgy viselje magát, hogy az kglmetek ígíretiben meg ne fogyatkozzam. Immár semmivel nem jó késni, kglmetek egymást jártassa és legyen s várjon készen engemet. Homonnaira az istenért legyen gondja kglmednek lám jó módja lehet az dologban. Nekem kglmed mindjárt irjon igen bizonyoson mindenekről, értsem tudjam mely aránt vagyon kglmetek, kikhez bizhatunk s kikhez nem, etc. Ez levelem megadó szolgálmat expediáltam Prágában, akarván bizonyoson értékre adnom az cseh uraknak, hogy én minden bizonynyal megindulok s elmegyek. Kglmedet kérem instruálja szolgálmat és tudósítsa bizonyoson hogy ha Bicsére bizvást elmehet-e és Turzó urammal conferálhat-e bátorsággal, mert arra lehetne általjá(an) útja. Az istenért édes vitéz öcsém kglmed serkenjen fel, nyuljatok kézzel immár az dologhoz, mert most szintén az ideje mindennek. Kglmed engemet mindjártást tudósítson minden dolgokról bizonyoson.

Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Datum Albae
18. Aug. 1619.

Spect. ac magn. dom. vestrae

uti frater syncerus

G. princeps m. p.

Külczim : Spect. ac magn. dom. Georgio Rákoczy de Felső
Vadász. sat.

Kivül Rákóczy kezével : Reddite est (*sic*) mihi 25. die Augusti
Patakinj Anno 1619.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a m. k. országos levéltárban.
Uj Iymbus.)

CXX.

1619. aug. 19.

Illustris et magnifice domine amice observandis-
sime etc.

Jóllehet én kegyelmednek igen ritkán írtam levelemet, melynek kiváltképen való ratioja ez volt, hogy eleitől fogva minemű nagy suspitióban volt az szegény istenben elnyugodt jó emlékezetű úr, jól tudtam, kiről szegény néha maga kezével is irt énnekem panaszolkodván állapotja felől; azután pedig az állapotok mint forgottak legyen, főképen az csehországi motusok idejétől fogva, én is értegettem; nem akartam azért írássommal kegyelmedet annál is nagyobb suspitióban ejteni, melyben eddig volt s vagy az Austriacusoknál és az római valláson levő officialisoknál. Mostan amakokáért ez occasioval mind salutálni kívánnám kegyelmedet, kire hogy az nagy kegyelmes úristennek szent áldási terjedjenek, és hazájának nemzetének igaz religioja szerint szolgálhasson tiszta szívből kívánom. Továbbá mivel én is az keresztyén statusoktól ilyen felháborodott állapotjokban immár egynehányszor requiráltattam, kívánván az én igaz keresztyén affectusomat, segítségemet, vélek egy értelemben létemet, mely kívánságoktól noha sok igaz ratiokból idegen lehettem volna, de meggyőzöttetvén az felséges istennek igaz tiszteletihez való zelusomtól, meggyőzöttetvén nemzetemhez való igaz szeretetemtől, én is nem vagyok idegen ilyen szent igyekezettől, sőt az én erőm szerint életemet, békességes fejedelemségemet, értékemet nem rettegem sem szánom kockára vetni, és kegyelmeiddel élni halni akarok, kik közül kegyelmedet is bizonyoson értem legfőbb oszlopnak lenni. És noha

én magam viseléséhez képest láttattam volna talán alunni in tali casu, de nem mulattam időmet haszontalanul, mert kegyelmeknek egész magyar nemzetül az török császárt (kit legszükségesebnek itéltem lenni sokra nézve) jó akarójává csenáltam, onnét semmi hostilitást nem kell reményleni, sőt ingruente necessitate omnem opem et omne auxilium pro certo remélhetünk. Az csehországi státusokhoz is expediáltam volt meghitt emberemet, ő kegyelmek is ígérík, offerálják magokat az jó atyafiságnak, sőt mindenekből velünk egy értelemben való lételeknek megtartására, s annál is nagyobbakra. Szükségképen annak okaért kelletett ismét ez levelem megadó szolgálmat Prágában expediálnom, kinek meneteliben hogy jobb occasio adassék, tudván hogy kegyelmed Slesiával határos, kegyelmedhez dirigáltam, teljes bizodalommal kérvén kegyelmedet mind az közönséges jóra nézve, mind az én tekintetemért, vegye ótalma és gondviselése alá szolgálmat, késértesse minden bántás félelem nélkül Tessenben, talám onnét elmehet békeességesen, kegyelmed nekem ezzel igen kedves dolgot cselekedik, és jövőendőben meg szolgálom. Ezen szolgálmtól izentem szóval kegyelmednek némely dolgokról, szavának hitelt adhat, és bátorsággal beszélhet véle. Vese-lyéni Istvánnal kegyelmed ha szemben leszen, úgy tractáljon véle, hogy totus Hispanus s annál is nagyobb, teli torokkal beszéllette mindenütt itt udvarnál, hogy azt két Turzo urak legnagyobb ellenségi ő felségének, s azután az több evangelicusok. Dóczy uram hasonlóképen irt nekem egynehányszor, és hogy leszen kegyelmekre gondviselése. etc. Ezeknek utána ajánlom atyafiságos szolgálmat kegyelmednek és fejenként minden igaz jó akaróinknak. Éltesse Isten kegyelmedet jó egészségben.

Datum Albae 19. Aug. 1619.

Illustri E. V.

Amicus addictus

G. Princeps mp.

Külszim : Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalua etc.

(Egészen a fejedelem írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXI

1619. aug. 25.

Spectabilis et magnifice domine uti frater honorande.

Kegyelmed levelét Ibrani uram megadván, nagy szeretettel olvastam és szóval való izenetelit is minden punctjaiban bőségesen megértettem, áldott legyen az úristennek nagy neve örökké, ki az ő sok nyomoruság alá vettett hiveit szintén az veszedelmes habokban merülni nem engedi, hanem az ő igaz tiszteleti mellett kitámad és annak megóalmazására oszlopokat rendelt, azoknak sziveket, elméjeket tökéletes egyességre hajtja és hajtotta. Semmit annak okáért az kegyelmek igaz keresztyéni jó affectusában nem kételkedvén, az úristent segítségemre híván, valamire ő felsége segít sem életemet, sem értékemet, fáradságommal együtt kegyelmekért nem szánom s nem is késsem semmit, kedden reggel minden bizonynyal megindulok. Az mi az egyéb dolgokat illeti, valamik hertelen elmémbe jutottanak, az melyek az mostani állapathoz kívántatnak, kegyelmeknek azokról Ibrani uramtól bőségesen izentem szeretettel kérvén kegyelmedet immár az dologban semmit ne tartozzék kegyelmek, kézzel nyuljon a mihez illik, egymást az szép egyező értelemre, hazánknak, nemzetünknek javára, megmaradására nézendő dolgokban kegyelmek igen intse kényszeritse, ne viseltessék senki az félelemtől, mert igaz ügyünk vagyon és az úristen maga segít bennünket. Az követek Posonból mivel jöttek haza, kegyelmedet kérem tudósítson mindjárt és az én oda felküldött szolgám felől is: el mere menni az nyúlszívű hitván ember? Ezek után ajánlom kegyelmednek az én igaz atyafiságomat. Albae 25. Aug. estve 1619.

Uti frater benevolus

G. Princeps m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczi etc.
Domino uti fratri observandissimo.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

CXXII.

1619. szept. 2.

Spectabilis sat.

Jóllehet én kegyelmednek ez ideig nem irtam, mivel kegyelmed is nekem nem irt, ez okon sem magamnak sem kegyelmednek kárt tenni írásommal nem akartam, noha értettem kegyelmednek hazájához nemzetéhez való igaz szeretetét. Az múlt héten Ibrani Mihály hozzám érkezvén Rákóczi uramtól mind magától s mind pedig az kegyelmed assecratoriajából kegyelmednek igaz szereteti felől megbizonyosodtam, kin az felséges istennek hálákat adván, örvendeztem igen rajta. Mivel pedig az mostani állapot késedelmet nem kíván, minthogy én is minden elmémet, kicsin erőmet az kegyelmeitek megmaradására igaz vallásunknak megóntalmazására, nemzetünknek szabadságának helyére való állatására fordítottam, vagy élet vagy halál, de nem gondolok sem magam személyével, békességes és erős fundamentummal épített fejedelemségének kockára való vetésével, valamint ad az úristen kegyelmeitekért, mivel im megindultam, élni halni akarok. Az mi pedig az dolgot illeti, mivel az mint feljebb is íram, késedelmet nem szenved, Smeskal uram ittben lévén nálam, kiválképpen az ő tetszéséből az Fátrán innét való vármegyékre im egy egy intő levelet cum assecuratione irattam, igen rövideden, de ponderose, mindazáltal ratioit az mi mostani indulásunknak, miért kellek lenni, minden rendnek manifestaltam intvén s kérvén a mellett ő kegyelmeket, hogy Gönczre ad 15 mensis praesentis diem bocsássák bizonyos követeket cum plenaria autoritate, a hova én is bizonyos commissariusimat akarom az napra expediálni, kik által az dolgot nilvábban akarom ő kegyelmek előtt declarálni. Az leveleknek egy részét kegyelmed kezében küldtem, azokat tudni illik, melyeket kegyelmed könnyen fog megküldözhetni. Annak okáért kegyelmedet szeretettel kérem, az leveleket bizonyos emberi által az ott való vármegyékre és városokra küldje meg és a mellett maga is intse az vármegyéken levő fő-főrendet, ő kegyelmek magokat hátra ne vonják, hanem ilyen közönséges megmaradásra néző jó és szent igyekezetben kegyelmeikkel ő kegyelmek értsenek egyet, az praeügalt napra az fő fő emberek personaliter jöjjenek Gönczre, az hol az mi commissariusinkkal együtt, istennek szent segítségéből hazánknek, nemzetünknek megmaradásáról, állandó állapotunkról végezhesenek minden jót; kegyelmed pedig maga is legyen jelen mentől többet magával lehet, azonképpen Rákóczi uram és fejenként valakik immár egyet értünk, úgy bátorodhatnak az vármegyék

is az oda való menetelre, hogy ha kegyelmeteket ott értik jelen lenni; az én commissariusimmal uram én bocsátok három avagy négy ezer embert, magam is az Tisza partra szálllok táborostól; kegyelmetek bátorsággal confluálhat minden felől. Kassán az kikkel illik kegyelmed igen meghitt emberi által tractáljon, ne lenne ott akadályunk, mivel az felföld az egy várasra néz teljességgel. Kegyelmedet kérem ezen is, engemet oda való állapotok felől levelei által tudósítson, érthessek bizonyost kegyelmetek felől. Isten velem lévén szombaton azaz 7. Septembris Váradon leszek. 15. Septembris az Tisza parton, ha kegyelmetek akarja és kívánja, de én mindenképpen az kegyelmetek jó tetszéséhez akarom magamat accomodalni. Az végbeli vitézekkel is és kapitánokkal, ha mód lehetne az dologban, igen szükség lenne uram tractálni, értenének egyet velünk. Az utakra igen szorgalmatosan kellene vigyáztatni, hogy az generalis leveleit intercípialhatnák, azokból sokat tanulhatna ember.

Az töröktől semmit nem szükség tartani, az portán én minden dolgot elvégeztem, valami kívántatik onnét meg nem fogytokozunk azokban. Csak legyünk egyenesek uram az úristen bizony minden jókban megáld bennünket. Ezek után kegyelmednek ajánlom az én igaz atyafiúságomat. És az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datum ex castris ad Bamfi-Hunyad positis die 2. Septembris 1619.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae
amicus et uti frater benevolus

G. princeps m. p.

Külszim : Spectabili ac magnifico domino Georgio Szechi de Rimaszécs, equiti aurato, ac comiti comitatus Gömöriensis etc. Amico nobis observando.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CXXIII.

1619. szept. 5.

Spectabilis et magnifice domine, uti frater observandissime etc.

Kegyelmed jámbor szolgálja ma utamban találván elől, kegyelmed levelét az több intercípialt levelekkel megadá, mely kegyelmed levelét nagy örömmel olvastam, az úristen az kegyelmed megindulását tegye jó szerencsássá, engedje ő

felsége hogy kegyelmed édes hazájának, nemzetének, az nagy úristennek tisztességére szolgálhasson minden hazája szerető igaz jóakaróinkkal, barátinkkal. Értem hogy kegyelmed Homonnai uram látogatni indult, bizony tiszta szívből kívánnám ha az úristen kegyelmed kezében ejtené, fizetne meg sok hamis cselekedetiről. Felette igen kérem kegyelmedet édes vitéz öcsém uram, magára igen igen vigyázzon és a hol jár jól meglássa, kinek mint és mennyire kellessék hinni, jól tudja kegyelmed az mostani papistáknak az ő sokféle stratagemakkal való éléseket, valahogy az istenért kegyelmed ellen subordinált embereket maga mellé ne fogadjon. Rédei Ferencz uram megértvén az kegyelmed indulatát, noha ő kegyelmét kegyelmed nem requiralta, de gondolván szükségesnek, azontól ötszáz lovaszt bocsátott kegyelmed mellé, ha kívántatik, csak kegyelmed tudósítson, a mig magam elérkezhetem többet is bocsátok. Tudom eddig elvált az Homonnaival való vásár, kiválképen ha megmerte kegyelmedet várni, mely dologról hogy tudósítson sietséggel, szeretettel kérem kegyelmedet. És ha kardon el nem válhatott az dolog, hanem váraiban szorult, avagy által fogott menni az havason, az én ítéletem szerint nem szükség kegyelmednek ott mulatozni, hanem ha kiket hadából valókat kaphat azokat fogassa, fosztassa kiméletlenül. Maga pedig minden hadával térjen meg, Szécsy György urammal egyezze meg és ha mód lenne benne, Kassát venné kézhez kegyelmetek, Dóczi uramat ki ne bocsátaná, hanem arestálná ott benn, mivel immár minden igyekezetünk nyilván vagyon nálók, ne esnék az várason valami csalárdság Doczi praktikájából, mert ők azért ugyan csak városi rendből állók, nem szoktak talám az vigyázáshoz úgy, a mint kívántatnék, és a mikor ők ágyakban nyugosznak egy hajnalban csak kétszáz jó legénynyel is az kapukat occupáltathatja, mivel annélkül is az kapuk kolcsai nála is állanak, és az várasnak főfő-emberi közzül csak tízet ágyában megkapasson is az egész dolognak esze vesz; de ha kegyelmeteket az váras bebocsátaná minden dolog nagy bátorsággal isten segítségéből jó végben mehetnének. Erről kegyelmed Szécsy urammal hogy mentől hamaréb conferaljon és az várasbeli fő fő emberekkel meghitt bizonyos emberi által kegyelmetek tractaljon, nekem igen szükségesnek látszik, avagy ha csak az váras maga authoritásából az király praesidiumát onnét kihányatná is, és az generalist arestálnák az mi oda érkezésünkig, úgysis ő magokért igen jól esnék, mert ezt bizonyosan elhihetik ő kegyelmek, hogy éjjel nappal abban mesterkedik Dóczi, miképen őket megnyomhassa. Ilyen nagy akadályától elkezdett dolgunknak mentől hamarébb megmenekedhetnénk, az volna az

okosság; ennek pedig ez az legjobb módja, a mint megírák; mindazáltal úgy legyen a mint kegyelmeknek legjobbnak tetszik, kívántatik csak az szorgalmatos vigyázás; kegyelmek fejenként összevgyülekezzék, szakadozva ne legyen, ne járjon, az hadakat részegségtől kell igen ótalmazni, tiltani, hogy a miatt fekvő és alvó helyekben őket imitt amott fel ne keverjék. — Igaz-e nem-e nem tudom az Lónyai írásából is, de az előtt is értettem hogy Bosnyáknak vagyon gyűjtött hada, kiket az morvaiakra küld palatinus, ha az úgy vagyon, annál inkább kell kegyelmeknek az Kassa kézhez vételében munkálódni, és vigyázni, mert ezt megértvén palatinus, én elhittem ha esze vagyon elhadja az másokén való kapdosást, hanem Dóczi mellé fogja alá bocsátani, és ha csak az hostatban szállhat is, egy nagy akadály leszen. Az mi az magam menetelit illeti, kegyelmed bizonyoson elhiggye, ha lehetne szárnyan mennék, de hadaim messzünnet indultanak Moldova, Havaselfölde határitól, csak immár is az nagy jövőben igen meghítvánkoztak, lovok sok szekerek vagyon, ha idő nap előtt elfárasztjuk őket, az szükségnek idején nem szolgálhatnak. 7. Septembris Váradnál leszek, ott három napnál tovább nem késem, de talám azt sem várom, hanem ez jövő hétfőn mégis egy úr embert kegyelmek mellé bocsátok bizonyos számú hadakkal, azon kellene lenni, miképen Kassát kézhez vehetné kegyelmek.

Az én számomra biztatott és fogadott vitézlő népnek fizetésére uram kegyelmed kívánsága szerént vasárnap bizonyos emberemet bocsátom által pénzzel együtt kegyelmedhez és az kegyelmed tetszése s intézése szerént hogy fizessenek nekik megparancsolom. Bizonyosok legyenek az jó vitézek abban, hogy az én jóakaratomban meg nem fogyatkoznak, csak szolgáljanak kegyelmeknek hasznoson mostani szükségében hazánknak.

Kegyelmedet kérem engemet minden állapotokról tudósítson. És ezzel az úristennek kegyelmes ótalma, gondviselése legyen kegyelmekkel.

Ex castris ad Baratka positis die 5. Septembris 1619.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae

frater syncerus

G, princeps m. p.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Geörgio Rakoci de Felsővadász, comiti comitatus Borsodiensis arcisque et praesidii Onadiensis capitaneo etc. domino fratri observandissimo.

(Bethlen sajátkéziratú levele.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXIV.

Debreczen, 1619. szept. 12.

Bethlen körlevele.

(Kismartoni ltár, Est. M. élete I. 63.)

CXXV.

1619. szept. 12.

Illustris et magnifice domine, amice ac uti frater observandissime.

Noha kegyelmedhez frott levelemre magától resolutionom nem jött, mindazáltal oda bocsájtott szolgám levelét die 7. Septembris vevén, melyet Bicsén 30. Augusti irt, abból is bőségesen megértettem kegyelmednek édes hazájához, nemzetéhez való igaz szeretetít, buzgó indulatját több keresztyén úr atyjafiaival együtt, kin bizonyára én is tiszta szívből örvendezek, az úristennek hálákat adván rajta, és hogy ő felsége ezen jó indulatot kegyelmetekben naponként inkább-inkább gerjeszse öregbítse, igaz synceritásból kívánom. Az mint kegyelmednek megírtam volt, hogy nem késem hanem megindulok, isten velem levén immár ki is érkeztem Magyarországra szélihen, ma jutottam Debreczen városába, de innét is holnap megindulok, ha az kállai kapitány tovább akar velünk veszekedni, holnap alája kényszeríttetem menni, hátra nem hagyhatom, mivel sok latorságot és kárt tétethetne utánunk jövőkbén menőkben, jóllehet jó reménységünk vagyon felőle. Szatmár és Ecsed felől is jó reménységünk vagyon, reménylem negyed nap alatt meghajolnak, mert mindenik helyben bizonyos commissáriusimat expediáltam, és subordinált embereim vadnak közöttök. Hasonlóképen Munkács felől is tractatust indítottunk. Az vármegyék az Tiszán innét mind meg egyeztek velünk. Az Tiszán túl pedig az úristen mint vezérlette s vezérli naponként minden rendeknek sziveket az egyességre, arról nem ítélem szükségesnek lenni irásomat, reménylem eddig kegyelmednek az urak bizonyost irtanak. Az úristennek neve dicsírtessék, Kassa városa nem akart semmiben az nemes országtól dissentiálni, die 5. Septembris bocsájtották be Rákóczy György uramat. És azon napon arestálván Dóczi uramat kegyelmetek országának colluviesét, 7. Septembris vitette Patakban. Hadunk legyen hála az úr istennek, elegendő vagyon. Én nékem 15. ezer emberem vagyon

táboromban. Ő kegyelmeknek is vadnak 7. ezeren, s többen is. Tokajban küldtem volt Abafi uramhoz, és ő kegyelme is nem akar velünk ellenkezni. Summa, mi uram istennek hála, ide jól vagyunk.

Kálló dolgában holnap reménylem véget érünk, és sohul ide alá semmit nem késem, csak Kassán három napon ha mulatásunk lesz, hogy az felső országot jó dispositioval hagyassuk. Mindjárt indulunk, és mint haddal, lövő számmal valamennél nagyobb sietséggel lehet úgy igyekezem az hadakat vinni, kegyelmed kívánsága szerint, mihelyt által költözöm az Tiszán, mindjárt egy úr embert bocsájtok elől járóban két avagy három ezer emberrel alá kegyelmetek földjére, kinek meg leszen parancsolva, hogy mindenekben kegyelmeddel egyet értsen és az kegyelmetek jó tetszése szerint procedáljon mindenekben. Magam is azt reménylem, ha előbb nem is, de 8 avagy 10. Octobris az szombati vagy pozsonyi mezőn lehetek az úristen segítségéből. Az uraknak és vármegeyeknek irattam uram praemonitoria leveleket, melyeket kegyelmed kezében küldöttem, magának pedig assecuratoria levelet; kegyelmedet annakokáért szeretettel kérem, bona occasione az leveleket küldözze meg az vármegyékre, az viceispánok ne hordanák palatinusnak őket, hanem hirdetnének gyűlést az levelekre, és ő kegyelmek is ilyen hazánk javára nézendő dolgokban egyeznének meg velünk. Kegyelmed intése tudom sokat fog ő kegyelmek előtt. Valakivel pedig mit végez kegyelmed, azt oly ratumnak firmumnak tartsa minden rend, mintha magammal végezné, mert isten ótalmazzon attól, hogy kegyelmedet legkisebb végezésében is bele hadnám, kegyelmed bátorsággal tractáljon és concludáljon uram. Interim kegyelmetek szorgalmatoson vigyázzon magára, ótalmazza felérkezésünkig magokat kegyelmetek az pápista csalárdságtól, nekik sok stratagemájok vagyon. Az oda fel való állapotokról mind király személye, hadai, s mind az csehországi statusok állapotjuk felől, s azonképen magokéről hogy gyakorta immár engemet levelei által ezután tudósítson felette szeretettel kérem kegyelmedet, mert én is úgy viselhetek szorgalmatosb gondot, hogyha egymással jó correspondentiát viselünk. In reliquis az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben, mostani jó igyekezetiben szerencsáson elő vigye. Ex castris ad Debreczen positis die 12. Septembris. 1619.

Illustri D. V. uti frater syncerus

Gabriel Princeps m. p.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva. etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXVI.

1619. szept. 12.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae sat.

Spectabilis ac magnifica domina nobis observanda, salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Az kegyelmed nekünk küldött levelét böcsülettel elvévén, és szeretettel olvasván, abban való kívánságát a Melyth Péter urammal való egyenetlenségből minden részeiből megértettük. Mivel pedig azon dolognak eredeti fundamentuma és állapata mi-ben legyen ekegig mi nem tudtuk, nem is a végre indultunk meg, hogy mostan idő előtt efféle egyenetlenségeket igazgatnánk, hanem csak szinte a végre, hogy édes hazánkknak, nemzetségünknek régi szabadságára nézendő dolgokban és megmaradására szolgálhatnánk. Kegyelmednek erről egyáltalában csak azt írhatjuk, kegyelmetek atyafiak, s tudjuk egymással nem is veszekedik, hanem mint igaz atyafiak mindenekből szépen megalkuszik. Ez idő alatt kegyelmed csendességben levén, abban assecuralhatjuk kegyelmedet, az dolgot minden részeiből megtudakozván és értekezvén, valamit az közönséges igazság előnkben mutat, abból kegyelmednek szeretettel kedveskedünk. Eltesse isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum ex castris nostris ad oppidum Debreczen positis die 12. Septembris anno domini 1619.

Beneolus

G. Princeps m. p.

Melit uram requisitiojára sem cselekedünk semmit.

Caspar Bölöny secretarius m. p.

Külczim: Spectabili et magnificae dominae Catherinae Vardai, spectabilis et magnifici quondam Pauli Nyari de Bedegh, relictæ viduæ. Nobis observandæ.

Ez alatt más kézzel: Exhibitæ et præsentatæ sunt litteræ serenissimi domini principis, mihi Catherinae Wárdai, in Arce nostra Warda, die 14. Septembris. Anno 1619.

(Az aláírás és az utóirat a fejedelem sajátkezű írása. A levél eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXVII.

1619. szept. 12.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae. stb.

Spectabilis ac magnifice domine, amice nobis observandissime, salutem et servitiorum nostrorum paratam commendationem. Mennyi sok szorgalmatos fáradságunkkal, költsé-
günkkel és búsulással s teljes gondviselésünkkel egész hat
esztendőök forgásában fejedelemségünkben igyekeztünk az mi
édes hazánknek és nemzetségünknek békességét felállatni,
megerősíteni, méltán csudálkozhatik akarki is rajta, az ki
mostan ilyen nagy változást kezd hallani természetünkben,
hogy az kik eddig az szent békességnek authori és fautori
voltunk, most fegyvert fogván kezünkben, ellenkező dolgokat
láttatunk cselekedni, kinek sok rendbéli okait, circumstantiáit
ha elő akarnók számlálni, igen sok papyrosra való írás kel-
lene hozzá: de kevés szóval; valamennyiszer való frigy köté-
sünk és annak erősítésére diplomák cserélése forgott közöt-
tünk az austriai házzal, ugyanakkor mindjárást sokkal bizo-
nyosabb látható jeleit mutogatták és tapasztaltuk mi is az
frigy ellen mind titkon s mind nyilván való ellenséges practi-
kájoknak: melyet noha nyilván tudtunk s megtapasztaltunk,
de tűréssel, hallgatással, istenben és igazságunkban való bi-
zással töltöttük időnket. Ezenben, mivel az religiók persecuá-
lásáért Csehországot immár másfél esztendőttől fogva vesze-
kedni tudtuk ő felségekkel, Magyarországon is azon perse-
cutióban napról-napra, valahol modjok volt, mind papok,
jésuiták és az jésuitáknak faveáló nagyurak előbb-előbb men-
vén, jövődöre mind az religiók dolgából s mind egyéb köl-
tött praktikás bosszúból, nekünk is megírták, mely szörnyő
ártalmas szándékkal voltak mind urakhoz, városokhoz és
vármegyéken mi vallásunkon levő főfőrendekhez, melyet
eszekben vévén minden rendek, nem akarván az veszedelmet
fejekre várni, az Fátarán innét való böcsületes keresztyén urak,
főfőemberek közül nagy sokan lakó helyünkben megtalálta-
nak, hogy ha ő kegyelmek ennek előtte ellenségünk ellen
fegyvert fogtanak volt mellettünk, mi túlünk is azt kívánná
az háladatosság, ilyen szükségekben hűtök szabadsága mel-
lett segítőnk meg. Ez idő alatt minden minden dolgoknak
mindenütt, a holott illet, mi is, és kívántatott, jó fundamen-
tumot vetvén, és bizonyos assecuratióink lévén, isten segítsé-
géből fizetett hadainkkal megindulván, még országunk szélére
ki sem érkeztünk, mikor az felföldön minden rendeknek szíve
nagy búzgósággal ez dologban megindultatván, az észvesztő

és zürzavar csináló embereket emendálni kezdték. Kire nézve magunknak is itt ezen az földön semmi akadályunk és mulatásunk nem lévén, közönséges tetszésből ugyanazon feljúl megírt zürzavarnak complanálására, mint az nemes vármegyéknek való írásunkból megtetszik, tovább való fáradtságunkat sem szánjuk. Kegyelmedet, mint nemzetségének, hazájának igaz jó akaró fiát szeretettel inteni jó idején akarjuk, ilyen jó igyekezetünkben, édes hazánk megmaradására és örök csendességére ne találtassék utolsónak lenni, hanem úri állapotja s értéke szerint az mennyivel nagyobb hivatalja vagy on istentől, mind jó intésével, tanácsával, példaadásával és az hol kívántatik, ez dolognak ellenségi elleu fegyverfogással is mutassa hasznos forgolódását. Melyet isten ő szent felsége is kedvesen, egész nemzetségünk háladatos-sággal, mi is kegyelmedtől barátságoson vehessünk. Éltesse isten jó egészségben kegyelmedet. Datum ex castris nostris ad Debreczen positis die 12. mensis Septembris. Anno domini 1619.

Gabriel Princeps m. pria.

Kivül más írás: Reddita sunt literae Posonii 7. Decembris Ao. 1619.

Külsőim: Spectabili ac magnifico domino Petro de Réwa, comiti comitatus Thurócziensis, supremo ac sacrae regni Hungariae Coronae Conservatori sat.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

CXXVIII.

1619. sept. 15.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum Comes etc. Fidelibus nostris universis et singulis cujus cumque status, conditionis, dignitatis et praeeminentibus hominibus ubivis in regno Hungariae constitutis et commorantibus, notanter autem Capitaneis, vicecapitaneis, ductoribus centurionibus, decurionibus tam equestris quam pedestris ordinis militibus sub auspiciis nostris militantibus, praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram. Sárosvármegyében levő Matzó, Gyárlakó és egyéb helyeken levő, Kapy András uram tanácsunk, Kapy Sigmond, Sándor és László jószágait a mi kiválképen való oltalmunk és gondviselésünk alá vétén, mindennemű majorságok-

kal udvarházokkal és javokkal együtt: hagyjuk és serio parancsoljuk is, ez levelünk látván, minden rendbeli híveinknek, senki a megnevezett salukra és jószágokra zászlóval vagy csoportonként szállani, dúlást, prédálást, kborlást zsákmánylást rajtok exerceálni ne merészellen; mert valaki őket megkárosítja, büntetetlen nem hagyjuk, értésünkre lévén az dolog. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum ex castris nostris ad oppidum Fejértó positis, die decima quinta mensis Septembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo nono.

G. princeps mpria. (L. S)

Simon Péchy m. p.
cancellarius.

Kivül Palatics kezével: Ao 1619. die 19. Septembris In Civitate Eperjes in Congregatione nostra praesentes exhibitaet sunt.

J. Palatics m. p.

(Eredetije m. nemz, múzeum kézzattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CXXIX.

1619. szept. 21.

Illustris et magnifice domine uti frater observandissime.

Jóllehet kegyelmed levelet nekem nem irt, de jámbor szolgáját Rákóczi uram azon kegyelmed ő kegyelmének küldött levelekkel hozzám bocsájtván, azokból kívánságát kegyelmednek, és az állapotot is a mennyiben megérthettem, nem akartam elhallgatni, hanem kegyelmedet tudósítani akartam ujobban mostani állapotunk felől. Az mint kegyelmednek Justh Andrástól küldött levelemben megírtam, Rédei Ferencz uramat az kegyelmed tetszése szerint Filek felől elbocsájtottam, ma bizonyosan Filekhez jutott, de mivel Szécsy uram az mellette való hadakkal, mely immár több volt három ezernél, tegnap előtt indúlt alá Léva felé, maga az bánya városokra tért kevesed magával, hogy azokat ígíretk szerint az ország hűségére kötelezze, tudom Rédei uram is hétfőn. Szécsy urammal meg fog egyezhetni, és valamit kegyelmetek ő kegyelmektől fog kívánni, mindenekben az kegyelmetek kívánsága szerint procedálnak; én megírtam Szécsy uramnak, hogy az fészekre szombatra menjenek, mivel az erőtlen hely is, főképen ha az benne valókkal valami cor-

respondentiájok lehet, csak ahhoz csatolja magát is az mi hadunk, én azt gondolnám, hogy megtartoznék az Bécsből várando segítség, hanem ha igen derekas hadak fordulnának reánk, melyre isten velem levén én is elérkezem, mert innét szeredán én okvetetlen megindulok, és késedelem nélkül felsietek, ha pedig kívánja az morvai generális melléjek való menésit az magyar hadaknak, hogy elmenjenek, meg vagyon parancsolva. Azokra nézve kegyelmed is bátorsággal kiszállhatna, és az vármegyéjebeli urakat is s fő rendekkel együtt maga mellé hívathatná, de hogy kegyelmed annál is bátorságosban kiszállhasson, jó igyekezetiben foeliciter elő mehessen, ezen holnapi napon válogatok jó négy vagy öt lovas sereget, kikkel Petneházi István nevű jenei kapitányomat minden késedelem nélkül kegyelmed mellé küldöm. Ezek az seregek igen könnyű szerrel lesznek, két avagy három kocsiujoknál talám több sem lesz, eszten vasárnapra, ha előbb nem is oda érkeznek, a hova kegyelmed nekik parancsolja menéseket, meg lesznek hagyva, hogy kegyelmed parancsolatjához accommodálják magokat. Kegyelmedet szeretettel kérem, semmit immár maga is ne tartozzék, szálljon ki, és az urakat is az vármegyebeli statusokkal együtt intse sőt obtestálja az felülésre, nem kellene uram immár senkinek viszálnodni ő kegyelmek közül, ha mi kegyelmetekkel együtt minden állaputunkat életünkkel együtt koczára vetettük ő kegyelmekért, az kívánnám hogy ő kegyelmek is azt követnék, együtt sütnék az pecsenyét velünk. Magam is a mint irám bizonyoson elhiggye kegyelmed, semmit nem késem, felsietek menni, és kegyelmetekkel együtt hazánk szabadságáért igaz religionkért élni halni akarok. Ha mi hírei lesznek kegyelmednek az király és az csehek állapotja felől, engemet tudósítson sietséggel mindenekről, felette igen kérem kegyelmedet. Bizonyoson hirdetik Ferdinandot in regem Romanorum, hogy eligálták. Palatinus írja hogy az csehek is ő felségével meg fognak békélleni, mely az első hírnél ártalmasb volna, és nem illelének hozzájuk etc. Az levelet palatinus írta Homonnainak¹⁰. Septembris. Én kezemben hozták őket. Homonnai Lengyelországban vagy, és hadat sollicitálna, ha ki adna neki, de a mint onnét jött emberektől értem, idegen szívvvel vadnak hozzá az urak. In reliquo illustrem et magnificam D. v. foeliciter valere cupio. In Cassa die 21. Septembris. 1619.

Illustri et magnificae D. vestrae uti frater addictus
G. Princeps m. p.

Turzó Szaniszló uram is hogy értéke szerint hazájához való szeretetét megmutatná most, kívántatnék ő kegyelmétől, kegyelmed ő kegyelmét ne szünjék inteni.

Külsőim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva. etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXX.

1619. szept. 23.

Illustris et magnifice domine uti frater observandissime.

Kegyelmed becsületes levelét jámbor szolgám Belényesi György minden rendbeli sok fasciculus levelekkel együtt tegnap délután három órakor adá be, melyet nagy szeretettel vöttem és olvastam, látván és értvén kegyelmednek édes nemzetéhez való igaz szeretetét, és én hozzám való jó affectusát, igazán irom hogy szívem szerint örvendezek rajta, kérem az úristent ő felségét, hogy kegyelmedet elkezdett propositumában szerencsáson elő vigye, sokáig jó egészségben éltetvén. Én is ha élek, kegyelmeddel megismerkedvén, nem akarok háladatlan jó akarója lenni. Az oda fel való híreket értvén, nem tagadom hogy némelyiken búsulok, egyiken az Ferdinand electioján, mely ha szintén legitime lőtt is, noha nem sokat tarthatunk tőle, hogyha az csehek constanter perseverálnak velünk való végezésekben, annál inkább ha úgy volna, a mint nekem onnét jött szolgám referálja, hogy az secularis három elector jelen nem voltanak volna, és contradicáltanak az papok electiojának. etc. Ugy immár azok az fejedelmek között is scissio lenne, és nekünk nagy erősségünkre fordulna. Másikát az cseh statusok mostani mutatiojokon, nekem azt irták volt sub assecuratione, hogy én hírem nélkül semmit nem cselekednek, sőt ugyan reménységet is bizonyosan adtak volt, de az ellen az electio meglőtt, kin bizony semmit nem búsulok arra nézve, mert nekünk annyival erősbb fulcrumunk nevededik, de constantiájokra nézve irom, mennyiben bízassék akárki egy olyan nevezetes országhoz, gondolkodhatni róla, de mindazokat elhagyván, bizzuk istenre, ő felsége mind nekik s mind minekünk viselje kegyelmességéből gondunkat, mostani igaz igyünkben. Én félek csak attól, hogy

Buquoi megcsalja őket, mivel egy ágyban feküdtenek vele, én csudálom miért szállottak oly közel egymáshoz, az szerencsének eventusának csak egy óra közti. Im irtam ismét az egész statusnak, és Marko vajdát Apafi György urammal, ki az mi országunkban fő ember, hozzájuk küldtem. És tudósítom ő kegyelmeket hogy útban vagyunk, megyünk mentől nagyobb szorgalmatossággal lehet, mint ilyen nehéz haddal, lövő szerzámmal: én az ő kegyelmeknek tött igiretemben meg nem akarok fogatkozni. Kegyelmed mellé pedig tegnapi irásom szerént Petneházi István uramat jenei főkapitányunkat expedáltam bizonyos számú fizetett vitézimmal; az kopjás seregek erdélyiek mind, száz lovasát magam udvarom népe közül szakasztottam oda, hogy kegyelmednek szolgálhassanak fejénként, és valamit kegyelmed ő kegyelmeknek fog parancsolni, hogy ahhoz tartsák magokat, meg vagyon parancsolva. Kegyelmed bizvást felülhet ezek mellett, mert Rédei Ferencz és Szécsy György uramék ad minus nyolcz ezeren vadnak, kik szeredán avagy csötörtökön Érsek-Újvárnak kézhez vételére mennek, a mint arról Szécsy uramat az ujbári vitézlő rend négy fő legény követek által bizonyossá tötték. Azt az úristen kézhez adván, azontúl ő kegyelmek Pozsonyhoz mennek, kegyelmed bizonyoson elhigyje. Annakokáért kegyelmedet szeretettel kérem, kegyelmed is immár az körülötte levő böcsületes urakat és vármegyéket felültetvén, ha miben módja lehet, kegyelmed is mutassa meg magát. És engemet gyakorta tudósítson minden állapotok felől. Az mint megirtam, ha előbb nem is, de isten velem levén 7. avagy 8. Octobris az szombati mezőn akarok lenni, és ha mit akarnak az német uraim, octoberben megpróbálgathatjuk egymást, nem kelletik novemberre haladni dolgunknak. Itt az felföldi vármegyék sok szép dolgokat végezének ő kegyelmeknek. Az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben sok esztendeig. Ex Kassa die 23. Septembris. 1619.

Illustri et magnificae D. V.

Uti frater addictus

G. princeps m. p.

Külsőim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva. etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű irása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXXI.

1619. sept. 24.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae sat.

Illustris ac magnifice domine uti frater nobis observantissime. Salute et amicitiae nostrae benevola commendatione praemissa. Ez levelünk megadó becsületes meghitt követinköt udvari szolgálkat Marko vajda uramat és Huszár István fő lovászmesterünköt, bocsájtottuk oda föl az csehországi statusokhoz és director urakhoz, bizonyos kegyelsséggel; kik által kegyelmednek is szóval izentünk, kegyelmed mindenekben, valamit mi szónkkal kegyelmednek mondanak, szavoknak adjon teljes hitelt. Akarnók sőt kedvesen is vennők kegyelmedtől, ha minket szüntelen az oda föl való hírek, és állapotok felől levele, és meghitt emberi által tudósítana; de kiváltképen annak ugyan örvendeznénk, ha, mivel immár kegyelmed az velünk való szép egyességre adta magát, kegyelmed felől is nemzetségünknek békességes megmaradására serénységgel való hasznos szolgálatot hallanánk arról az szegelet földről. Mert csak az elmúlt napokban is, az mint minekünk értékünkre adják, Nagy-Szombatban nimet praesidium ment be, kit serény vigyázással igen szép s dicséretes dolog lett volna az mezon kün kapni, és az városból kiszorítani. Kegyelmednek azért szükség arra az földre igen szorgalmatosan vigyázni, és minket is gyakorlatossággal hirekkel értetni, immár isten segítségéből, az mi hadaink is föl érkezvén napról napra mind szaporodnak.

Végezetre kegyelmedet szeretettel kérjük, ez mi követink mellé adja oly meghitt bizonyos emberit, kik bátorságoson mind Morváig békességes helyeken és utakon vigyék, késérjék őket, et consequenter szintén Prágáig az statusok és director urakhoz is, ha az szükség úgy kívánná. Kít kegyelmedtől igen kedvesen és jó néven is veszünk. Quam bene foeliciterque valere cupimus. Datum in libera regiaque civitate nostra Cassoviensi, die 24. Septembris. 1619.

Spectabilis ac magnificae
dominationis vestrae

Uti frater benevolus

G. princeps mp.

Külczim: Illustris ac magnifico domino comiti Emerico Turzo de Bettlenfalva etc.

(E szavak: Uti frater benevolus, és az aláírás a fejedelem írása.
Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXXII.

1619. okt. 5.

Illustris et magnifice domine.

Kegyelmed levelét jámbor szolgálja ma Sz. Mártonban utamban adá meg és azzal együtt az csehországi generalis levelét, melyet kegyelmednek írt, az szerént a Tiffen Pak (Tiefenbach) uram nekem írott levelét, melyből bizonyosan értem az Buquoj aláindulását, melyet ezelőtt is én bizonynyal úgy reménlettem hogy leszen, mert tudtam azt hogy a csehországi állapotot semminek fogják tartani az magyarok insurrectiójokra nézve, bolondságot nagyobbbat sem cselekedhetett volna annál, hogy ha még is tovább az csehekkel veszekedett volna és két-három felé szakadozva hagyták volna hadokat. De minékünk is sok ratiókra nézve jobb hogy az csehekről elállott s eljött onnét, mert ha igaz hogy gróf von Turn aláindult és az morvai haddal megegyezik, mi is isten segítségéből vélek megegyezhetünk, így az nagy úristent segítségünkre híván, semmit bizony én tőlök nem tartok, csak megegyezhesünk vélek, mert coniunctis viribus, communicatis consiliis ellene állhatunk, vagy meg kelletik vélünk harczolni vagy Bécshez avagy Posenhoz kelletik magát csatlani, táborban sánczban nem heverhet sokáig, mert ha ott hever, az könnyű hadakkal életét elfogathatjuk, ha megindúl is, el nem mehet, meg kell nolle velle vélünk harczolni és az úristentől minden jót remélhetünk. Annak okáért én édes öcsém uram mivel minden fundamentuma dolgunknak csak az egy szemben való viadalnak eventusán áll isten után és az cardója állapotunknak, kívántatik hogy kegyelmed az két generalist igen sollicitálja és suadeálja hogy megegyezzenek és az slésiai hadat is hivassák ki magok mellé, minket várjanak el immár. Kegyelmed Rédei urammal mentől hamarább lehet egyezzék meg és menten menjen az confoederatus hadak mellé, melyről Rédei uramnak (mit kellessék cselekedni) bőségesen irtam; ő kegyelme minden dolgokról kegyelmeddel conferál és semmit kegyelmed híre s akaratja, tanácsa nélkül nem cselekedik. Tegnapi napon Zoltán uramtól az mikről izentem volt az posoni állapatról kegyelmednek, azokról mind postponálni kelletik és az állapathoz kell accommodálnunk magunkat. Én uram ez jövő kedden bizonyosan isten segítségével által Galgócznál leszek, elhiggye kegyelmed bizonyosan.

Az morvai statusok levelét még Lőcséről megküldtem volt kegyelmednek, nem tudom hol késett az kegyelmed szolgálja, Sz. Mihályról is irtam kegyelmednek. Szeretettel kérem

kegyelmedet ha mi újabb hirei ez idő alatt kegyelmednek érkeztenek, engemet sietséggel tudósítson; hétfőn Tapo(l)-csánnál találunk engemet, kedden Galgócznál a kegyelmed postái. Markó vajda felől is és az lovászmesterem felől ha mit érthet kegyelmed, tudósítson. Tartsa meg az uristen kegyelmedet jó egészségben és útját tegye jó szerencsássá. Ex Tót-Próna 5. Octobris 1619.

Illustris vestrae dominationis

uti frater beneuolus

G. princeps mpria.

Küldésim: *Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Betthlenfalva comiti de Arwa, eiusdemque comitatus Arwensis supremo ac perpetuo comiti etc. domino et tanquam fratri observandissimo.*

(Eredetije — Bethlen Gábor kézírása — a köpcsényi gr. Batthyány levéltárban.)

CXXXIII.

1619. okt. 6.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transsylvaniae princeps ac Siculorum comes etc.

Illustris ac magnifice domine uti frater nobis observande. Salutem et benevolentiam nostram. Tegnep érkezének az kegyelmed levelével, melyből mit írjon az lengyelországi hírek és állapotok felől bőségesen meg értettük; igen rövideden kegyelmednek mi az felől csak azt írhatjuk, semmiképen mi azt el nem lühetjük hogy lengyel király vagy az respublica derekas hadat, segítséget adna Homonnai mellé, hanem az hiető hogy ha neki megengedik, ezer avagy kétezer embert maga fizetésére fogadhat, hogy azokat ne talam ide ki rablani bocsátaná, de maga ki nem jön, attúl nem lehet igen nagy tartásunk. Az ilyen híreket az vármegyék csak az magok könnyebbségejért is, hogy inkább hon maradhassanak, szörnyítik. Ezt mi kegyelmednek igen bizonyosan írhatjuk. Bukoy oda fel hagyta az cseheket, Tampierral megegyezett. Isten segítségével velünk nyolczadnapra valamely fele elvállik dolgunk. Kegyelmedet azért intjük éjjel nappal sollicitálja és siettesse az vármegyéket, ha magoknak édes hazájoknak s nemzetségeknak jót kívánnak most kívántatik eczzer, ha segiteni akarnak, most segítsenek; ha pedig most meg nem segitenek ez után sokáig is ne segítsenek: mi tőlünk bizonyo-

sok legyenek abban, ha mi ide fel, kit isten eltávoztasson, roszul járunk ők is oda haza az békességben való lételt elfogják felejteni. Isten iltesse jó egészségben kegyelmedet. Datum ex castris nostris ad oppidum Baymocz (*Bethlen kezével ki huzván az előbb irt: Tótpróna*) die 6. Octobris anno domini 1619. Beneuolus

P. S. Ha pedig az úristen reménységünk szerint jó szerencsét ád elfelejti Homonnai az kijövetelére való igyekezetet.

G. princeps m. p.

Szintén mostan érkeztek ide Bajnoczra, bizonyos az két hadnak megegyezése. Én is abban mesterkedem, miképen az csehekkal és morvaiakkal megegyezhessem. Bizony uram mostan kívántatnék, hogy minden magyar megmutatná hazájához való szeretetét, de a mint látom abban semmi nem kell; s én mellém eddig egy úr, egy nemes ember nem jött, hanem csak az erdélyi haddal vagyok, én rajtam ha mi esik nekem ne tulajdonítsátok uram, mert ha az jó országnak nem kell az maga megmaradása, mellém nem jövén senki, arról nem tehetek, egyedül 35 ezer válogatott, összeszokott, jó disciplinatus hadnak nehéz állani, mindazáltal valamennyire adja isten dolgunkat az szerencsét megpróbálom.

Kulczm: Illustri ac magnifico domino Georgio Rakocsi de Felső-Wadassz consiliario, nostro partium regni Hungariae superiorum generali ac comitatus Borsodiensis comiti etc. Uti fratri observando.

(Az utóírat Bethlen sajátkezű írása.)

Eredetije a magyar kir. országos levéltárban, új lymbus.

CXXXIV.

N.-Szombat, 1619. okt. 11.

Bethlen Gábor levele Szilvási ügyében.

(Sárosp. F. 1862. 449.)

CXXXV.

1619. okt. 13.

Illustris et magnifice domine!

Kegyelmed leveleit ma egymás után vöttem el két jámbor szolgájától, melyekben tudósít kegyelmed az mostani állapotokról, és szorgalmatos gondviseléséről, melyben senki sem-

mit nem kételkedhetik, mert bizonyos jelenségi vadnak, kiért az úristen kegyelmedet sokáig éltesse, és engedjen ő felsége nekem is arra való alkalmatosságot, hogy kedveskedő jó akaratomnak bizonyos jelével meghálálhassam. Petneházi uram tudom immár kegyelmed mellett vagyom, én is isten velem lévén, pénteken Szucsánhoz szállok, szombaton által megyek az hegyen, vasárnap Veszteniczhez, hétfőn ha lehet Galgóczhoz szállok és onnét Nagy-Szombathoz. Én uram minden szekereit hadamnak s magamnak elhagyom, egynehán száz gyalogot rendelvén melléjek, kik a mint jöhetnek, jöjjenek utánnunk, mert ha kegyelmedek országúl, vármegyénként rajtunk nem könyörül, az mi szekereink mind elmaradnak, úgy elfáradtak a barmok előllök; lövő szerszámimat sem tudom mint elvitetni, ha mi lovakkal az vármegyék nem segítenek, kiben a mint eszemben veszem, semmi nem kél, minden barmokat havasokra hajtottak, és csak jó szót sem adnak a jámborok, mintha mi ellenségek volnánk úgy néznek bennünket, kin bizony kesereg az szívem. A mint írák kegyelmednek éjjel nappal sietek Szombathoz, mert Rédei uram Érsek-Ujvárból szombaton indult az maga hadaival; Szécsi uram sem marad ott, nekem azt írja, hogy egyenesen Szombathoz megyen, kin nem keveset búsúlok, mert ötezeren. vagyom, hadának egy részét az Csarló-közre bocsátották egyenlő akaratból, valami német gyalogra, kikkel egy révet őriztetnek az Duna parton. Az mint közönségesen értem, Domper hidat csináltatott az Morva vizén, és által akar jöni rajta, Posonhoz akarja magát csatlani. Mondják ezt is, hogy az sánczból kiverte volna az morvaiakat, mely hírekre nézve akarnék én is alá sietni Rédei uram mellé, hogy valami szerencsétlenség rajta ne történnék, másikért, hogy Domper Posonhoz ne csatolhatná magát. Kegyelmedet szeretettel kérjük, immár ne késsek semmit, az vármegyéket intse az fejenként való felülésre, kegyelmed mellé való menésre, és ha Domper Morvából kiindult, kegyelmed siessen Rédei urammal megegyezni, de semmi úton meg ne próbálni véle az szerencsét az én alá érkezésemig. Ha pedig Domper mégis Morvában vagyom, és az morvaiakkal veszekezik, kérem kegyelmedet engemet tudósítson valóságosan az dologról, hogy én is tudhassam magamat ahoz accomodálni, mert mi nekünk uram nem jó sohul szemedelnünk (így: *szemetelnünk* = *mulatnunk*) hanem valahol ellenségünket hallhatjuk és találhatjuk, egyenesen rájuk kelletik mennünk, mert valamедdig mezőn való harc által dolgunk el nem válik, heában való dolog várak alatt való tekergésünk. Felső-Magyarország Kassán generalis insurrectiót végezett és az vármegyék mostan mindentűt tegzelődnek, de csak ez után

talám húsz napig sem érkeznek hozzánk, főképpen Kassán feljűl valók s Tiszán túl valók. Itt fenn kellenék az becsületes vármegyéknek az felüléssel serénkedni, és velünk megegyezni. Kegyelmedet szeretettel kérem, Túrócz és Trencsén vármegyéből az viceispánok által szerectessen az fásasztó hegy alá bátor csak 300 hám vonó lovakat, kikkel az lövő szerszámot és egynehány szekeremet segítettessen által vontatni, mert soha különben el nem mehetnék, és ha az lövő szerszám elmarad, annélkül igen fogyatkozottúl és veszedelmesen lészen az dolog; derék hadnak lövő szerszám nélkül járni nem jó, uram, én szintén Erdélből hoztam volt huszat el véllem.

Az vármegyék állapattyának igyekezzék kegyelmed igen bizonyoson végére menni és engemet tudósítani, mert ha Domper rajtok kapdos, és az hír viseltetése szerént ki nem jő onnét, nekünk nem Szombathoz, hanem egyenesen Fejérhegy alá kelleitk mennünk s reá indulnunk, az morvaiakkal megegyeznünk. Az csehországi győzedelmes hír, adná az úristen, volna igaz, de a mint levelét concludállja az a' jámbor gróf úr, hogy onnat ne adjon még teljes hitelt kegyelmed a hírnek, mert az sánta ember még oda hátra; én félek rajta, hogy vissza kell magyarázni ezt a hírt, kit isten eltávoztasson az ő jó voltából. Liptó vármegye mit kívánjon kegyelmedtől az hadra bocsátásban való lovasoknak gyalogoknak száma felől, én semmi rendtartásokat ő kegyelmeknek nem tudván, noha az ország generalis insurrectiót promulgált, mind az által legyen a kegyelmed jó tetszése.

Turzó Szaniszló uramnak jöve egy szolgája tegnap utamban találván; minemű levelet iratott nekem, in specie kegyelmednek kültem; ha ilyen intentummal vagy on ő kegyelme nemzetéhez, nekem igen illetlennek látszik; én azt tudtam, hogy kegyelmeddel ő kegyelme mint Magyarországának egyik főoszlopa jó correspondentiát visel. Nem árt kegyelmednek ő kegyelmét inteni jámbor szolgái által respiscáljon, ne viseljen neutralitást, mert ha mi rajtunk ellenkező dolog esik, bizony ő kegyelme sem nyugszik csendesesen meg, én jól tudom. Az úristen kegyelmedet tartsa meg jó egészségben szerelmesivel együtt. Ex Sz. Miklós die 13. Octobris. 1619.

Illustris et magnificae dominationis vestrae uti frater beneolus

G. princeps. mpr.

P. Scripta. Az morvaiakat talám nem ártana kegyelmednek sollicitálni az megígirt summának megküldése felől; oszthatnók az hadaknak, így jobb kedvvel vihetjük és szolgáltathatjuk őket az szomszéd atyánkfiai szükségekben.

P. Scripta. Még is akarom kegyelmednek intimálni, hogy ha az morvaiaknak kívántatik az segítség, kegyelmed egyenesen arra forduljon, és melléjek mennjen, nekem sietőséggel értésemre adván kegyelmed, egyenesen én is az kegyelmed nyomán sietek hozzájuk personaliter érkezni bizonynyal elhiggye kegyelmed.

Kulczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethlenffalwa comiti perpetuo de Arwa stb.

(Az egész levél Bethl n Gábor fejedelem saját keze írása: a két post scripta két külön szelet papírra írva, van a levélbe betéve; eredetije gr. Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CXXXVI.

1619. okt. 18.

Spectabilis stb.

Kegyelmednek levelét Ibrani uram megadván irásának minden részeit illeti, az vármegyék állapotját mi illeti, és az Homonnai rezgелődését én elhittem, hogy semmit hátra dolgában nem hagyna Homonnai, ha miben módja volna, de mi itt fenn az urakkal azt nehezen tudjuk elhinni, hogy Lengyelország egy néhány papnak és egy urnak hamis vádlásáért Magyarországgal való frigyét felbontaná, meggondolván az hadakozásoknak bizonytalan végét és az magok országának erőtlenséget, magokban való nagy egyenletlenséget. Homonnaiért senki uram hadat mi reánk én elhittem, hogy nem bocsát; hanem ha őszve akarnak derekasan velünk veszni, lengyel király ő maga fogja azt indítani; de én attól is mostan nem tartok; oka ez, hogy az ország senatori és gyűlés nélkül király sem indíthat hadat, az gyűlés pedig ő köztök bizonyos terminusban szokott lenni télben; más az, hogy immár az sötét tél elközelgetvén lengyel uram nehezen indul meg határából, mivel az táborból is mostanság jöttek meg, jövő nyárig pedig isten segítségével mi is gondot viseljünk országostól magunkra. Homonnai bizonyos dolog hogy sok hadat nem fogadhat, ha szintén meg engedik is neki, mert sok pénz kívántatik az lengyel had fogadáshoz immár fazakában is fött pedig az lengyel hadtartás. Azért uram ha szintén Homonnai valami hadat fogadhat is, de azzal országot nem vehet, sem maga személyére ki nem fog jönni félelmes állapotjára nézve, hanemha csak raboltatna velek, a mely ha történnék is, mint kellessék kegyelmednek ellenek állani, úgy hogy ki se bocsássa őket az havasból, immár arról ezelőtt kegyelmednek

bőségesen irtam, csak viseljen úgy gondot és tartsa ahhoz magát az úristen akaratjával segítségével kegyelmed elégséges lészen azoknak ellenek való állásokra; de ehhez az kegyelmed tisztihöz keménység is kívántatik, ne csak mindenben az emberek kívánságához accomodálja magát kegyelmed. Mert ha mindenben az emberek kívánsága szerént cselekedik ember, nem következik semmi jó belőle. Kegyelmed ne higgyen könnyen az hajdúknak, mert bizony ide nem jöttek, elhiggye kegyelmed annál egyéb, az kiket én ide válogottattam és fizettem nekik, otthon vadnak, nem ezer hanem egynehán ezer lehet, csak kemény embereket bocsásson közéjük, kik tiltassék fel őket, de ha az hír nem újulna, nem kellene velek az földet pusztíttatni, hogy az török miatt is valami véletlen csalárdság rajtok ne esnék. Zemlin, Ung, Bereg vármegyéből könnyen lehet kegyelmednek otthon való vigyázásra hat vagy hét ezer puskása, csak ne tétovázzanak az jámborok, minden ember fogja és akarja együtt a dolgot. Szécsy uram hittel mondja, hogy ő kegyelme mustrálta meg egyszer Zemlín vármegyét, kapitányjok volt, nyolcz ezer embert mustrált meg lovas gyalogot az egy vármegyéből, elhiggye kegyelmed, hogy elég hada lehet kegyelmednek csak viseljen gondot. Az több vármegyék pedig ha eddig el nem indultak, kegyelmed beszéljen ő kegyelmekkel és ha ugyan oly igen neheztelik az magok személyében való felülést, minthogy bizony nehéz is, mert itt minden nap erős strázsákat kell állanunk, az szörnyű havas eső éjjel nappal leszakad, azonban harczolni is kell néha az ellenséggel, ottan maradjon otthon minden ember, maga személyében, hanem minden kaputól egy-egy jó lovas szerszámot, kopjás katonát és egy-egy jó puskás gyalogot bocsássanak, minden vármegye rendeljen kapitánt lovagja gyalogja eleiben, azokat éjjel nappal siettesse kegyelmed feljönni. Magok vigyázzanak otthon, és ha kívántatik, otthon magok is magok ótalmaért elmehetnek kegyelmed mellé, de ha elindultak kegyelmed meg ne térítse őket, had jöjjenek fel, mert bizony uram itt igen kívántatik az ember, itt vadnak a hadak mi előttünk.

Mi rajtunk fordul minden dolog meg, ha mi rajtunk rosz esik kegyelmetek is oda fel nem jól jár. Ne késsenek uram az istenért, hanem sietséggel jöjjenek fel, avagy magok személyek szerént avagy az megírt mód szerént válaszzanak ő kegyelmek benne. Ide való állapotunk miben legyen mostan és mennyire mehettünk elő dolgunkban az nagy hatalmú istennek segítségével kegyelmednek mindeneket Ibrani uram meg tudja beszélni, ha megállhatjuk az sárt itt Posomban im bent vagyunk. Palatinus urammal így végeztünk, hogy ő publicálja a gyűlést, mivel ország palatinusa, ötet concernálja, az

ország szabadsága is úgy maradhat inkább minden részeiben meg; mindazáltal én is minden vármegyékre iratok, hogy inkább elmerjenek jönni minden statusok. Kegyelmednek arra legyen szorgalmatos gondja, minden vármegyék úgy expedialják követjeket mentől felesben lehet, ne csak kettőt, hanem ha lehet tizet-tizet, hogy abból is az ország szabadság(a álljon) helyére, mert az régi szabadság azt kívánta, (hogy i)lyen generalis gyűlésre nem számosan, hanem (minden) jószágos ember personaliter comparealt, hogy min(dnyájának) szabados voxa lehessen, de az németek idejében a(hoz szo)ktatták volt az országot két-két követ küld(jenek) hogy inkább minden kívánságokra vehessék az vármegyé(ket) azok pedig oly hazájok szerető fő fő emberek (legyenek) kik az közönséges jóhoz szóljanak úgy a mint kívántatik; az én személyem felől pedig kegyelmed ugyan bizonyost végezzen velek, hogy minden vármegyének, szabad városnak voxa egyezzen, ha immár felkötöttem az harangot legyen jó vége; egyéb dolgairól is resolvaltam Ibraui uram által magamat. Az úristen kegyelmedet jó egészségben éltesse. Ex Poson, die 18 Octobris 1619.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae
Beneuolus

G. princeps m. p.

Külczim: Spectabili ac magnifico Georgio Rakoczi de Felső-Vadász stb.

Eredetije: a m. kir. országos levéltárban.

CXXXVII.

Pozsony, 1619. okt. 23.

Bethlen G. menedéklevele a nagy-szombati kanonokok részére.
(Pesty: Delejtű III. 116.)

CXXXVIII.

1619. okt. 25.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose domine amice nobis honorande: salutem et nostri benevolam commendationem. Quod generosam dominationem vestram in legatione ad nos ab illustrissimo principe Moldaviae, fratre et vicino nobis observandissimo expeditam audiamus, gratissimum nobis est. Pro temporis moderni conditione, quia foelices justissimis conatibus nostris successus sunt divinitus concessi, in tantum ex solito sedis et mansionis

nostrae loco egregiendum fuit; usque quo quia etiam dominationi vestrae generosae veniendum erit, ut continuato itinere ad nos pervenire maturet, rogamus, cui quod foelix prosperumque iter deus optimus maximus largiatur, orantes, peramanter eundem expectamus. Servet deus et ducat dominationem vestram generosam incolumen. Datum in libera civitate Posoniensi die 25 Octobris anno domini 1629. Benevolus

G. Princeps m. p.

Külcztm: Generoso domino Bernardo Borisio illustrissimi domini regni Moldaviae vayvodae intimo consiliario etc. amico nobis honorando.

Eredetije: a m. kir. országos levéltárban, ujjab lymbus.

CXXXIX.

1619. okt. 30.

Spectabilis stb.

Kegyelmed levelét, melyet Újlakról és azután Kassáról együtt az kamarásokkal iratott Austriában az bécsi hidaknál adák meg, melyben tudósít egynehány dolgokról. Homonnai rezgelődését elfutásától fogva continue hallottuk, de hogy király immediate tiz ezer embert ígért volna neki azt nem hallottuk és most sem adhatunk hitelt annak a hírnek, mert fundamentomát az dolognak nem látjuk, de ha úgy kezd lenni is az úristent segítségünkre híván, azoknak is megfelelünk; hogy pedig derekasan viselhessünk arra gondot, kegyelmedet szeretettel kérjük, ne induljon bizontalan hireken meg, mert afféle közönséges embereknek piaczon hallott híreken ember nem tud tökéletesen fundálni, hiszen eddig Lengyelország manifeste ellenségnek magát nem mutatta, sem utakat meg nem tiltottak. Kegyelmed bocsásson meghitt embereket be Krakóban, Illjwoban, Zamborban és ott minden igyekezeteknek bizonyoson végére mehetnek. Annak uram, az számtalan ezer embernek, kiket kegyelmedék oly bizonynyal hoztanak, hogy reánk jönnek okvetetlen menjenek végére bizonynyal, járják keresztül kasúl Lengyelországot, hiszem reájok találhatnak, zsebben őket nem rejthetik. Homonnai állapotjának mikor én Kassán volnék annak is végére mennék, mely nap hany tál étket visznek asztalára, bizony ura láttatja bizonyos jelei vadnak annak, ha 30 ezer ember akar kijönni Magyarországbán, de én magok szükségének idején sem láttam eczer is lengyel uraimnak 30 ezer embereket. Muszkaországban, mikor legtöbb lehetett, 22 ezeren voltanak Sztolicza alatt; én nekem el kell hinnem, mivel kegyelmed ily bizonynyal írja, hogy reánk jön-

nek, de én nem látom semmi ratióját, mert Magyarország neki nem vétett, tanácsos emberek vadnak köztök, megtudják gondolni, hogy egy országgal egy emberért, kihez nekik semmi közök, örökös frigyeket nem jó felbontani minden igaz ok nélkül. — Az jesuiták is Bécsben expedáltak volt Jaraszlóáról, melyet intercipiálván emberink, azt írják a bécsi jesuitáknak, hogy reménségek nincsen Magyarországon és Morvában való visszajövések felől mostanság, mert maga pénzén sem engedik Homonnainak az statusok, hogy hadat fogadhasson. Onnan jött embereink is azon nyomon beszélnek; de im ez egy dolog is majd bizonyosan azt hitetné el vélem, mert az egész magyarországi püspökök, prépostok, abbások és Majtinj is Lengyelországból salus conductust kéretnek palatinus által tőlem, melylyel az gyűlésre bátorságosan jöhessenek; ha oly nagy reménségek volna az Homonnai hadában talán nem oly igen solicitálnak dolgokat.

Az hadak állapotját az mi illeti uram, én immár arról kegyelmednek semmit nem irok, mert haszontalan minden írásom; eddig ez egyet látom benne, hogy itt is a hol leginkább az ő kegyelmek szolgálatja kívántatott volna, megfogytokozának hazájoknak, itt is nincsenek, ott is nincsenek, csak terengetik őket alá s fel; azt nem mondhatja az nemes ország, hogy ezen hadokkal, sem magok személyekben való szolgálatjokkal, sem pénzbeli segítségekkel engemet segítettek volna; dicsértessék istentünknek nagy neve uram, valamit eddig az nemes országnak szolgálhattam, azt saját magam költségével, hadaival vittem véghez, istennel bizonyítom egy pénz hasznom eddig ez országban nem volt, senki egy pönt sem adott. Hogy pedig eddig való fáradságomnak haszna lött legyen, bizonyos jelei vadnak, mert Posomban erős harczczal szállottunk. Csehországból, Morvából az egész Buquoi és Dampier hadát kiűztük, az múlt csötörtökön hajnalban kezdték az harczot hadaink az hécsi hidak előtt való mezőben velek, és szombaton tíz óráig éjjel nappal tartá az harcz, magunk is szombaton oda érkezünk volt, az úristen megszágyenítván őket nagy kárral menének által az Dunán, noha mi is kárral vagyunk, mert gyermekségmentől fogva soha én annál szörnyebb, rettenetesebb lövést nem láttam, és erősebb harczot, mert oly sánczot készítettett volt nekik Leopoldus, mintegy Érsek-Ujvár, az mezőn csötörtökön napestig sötétig tartott az mezőn való viadal, pénteken az sánczot vittak az mieink, melyet bizony nagy vitézséggel vőnek meg, az por is az sánczban sokat felhányván benne, felette nagy rémüléssel menének által, a mint mehetének, magok is magok közzül egy néhán százat toljanak az rettenetes tolyongásban az Dunában,

az mezőn és sánczokban is veszett több két ezernél. Az úristen így szegényíti meg őket. Mostan immár az Dunán akarunk által reájok költözni, és ott is az szerencsét mind addig elletnek késértetni, valamig az dolog derekasan köztünk el nem válik, immár elkezdett dolgunkat velek félben nem hagyhatjuk, az gyűlésnek kezdetéig talám isten által még sok jó dolgot vihetünk véghez. Az cseh és morvaországi hadak mellettünk vadnak, kiknél én bizony szebb és erősebb hadat sok esztendeje hogy nem láttam, mindenestől velek együtt vagyunk 32 ezeren; de itt is ez óráig egy vármegye én mellém nem jött, mindazt causálják benne, hogy az Fátarán túl valók itt nincsenek etc. Hogyha kglmed az klgmed generalissága alatt való vármegyékkel eddig való írásom szerint végezett volna, úgy hogy minden két portától egy-egy lovas, egy-egy gyalogot jó készülettel bocsássanak, magok otthon kegyelmed mellett legyenek s az szükségnek kívánsága szerint, ő kegyelmed kegyelmed mellett szolgáljanak, igen jól esnék úgy is, és azokat nem kellene egy óráig is késlelni kegyelmednek, egy főembert kapitánul eleikben rendelvén, ki igen sietséggel hozná fel az vármegyék lovasit, gyalogit, az szerint az városok gyalogit, ne szakadozna pedig hanem szép rendelt seregekkel jönne fel, lám annyi főember vagyon kegyelmed mellett az vármegyéken, hogy száma nincsen. Töröktől hogy félni kelljen, azt meg sem kell kegyelmeteknek gondolni; moldovai vajda hogy hadban készülne, azt se higgye kegyelmed, mert én nekem odavigyázásom vagyon, és követe is útban vagyon, a mint nekem írják. Az kamararásokra való panaszolkodását kegyelmednek értem, de talám lehet mentségek azoknak is, mert ex nihilo nihil fit, ha jövedelem menne kezekben, bizony volna az én hadaimnak is szükségek az pénzre, kik itt az ellenség ellen szolgálnak, az végekben is úgy adhatnának; Onodban, Szendrőben nem sok ember vagyon a mint hallom, azoknak hogy megfizessenek, én meghattam volt, de azzal kegyelmed hadat nem fog verhetni. Az pénzt az pártos urak és papok majorságiból, jószágokból szerezhethnek, azokból fizethetnének, de azt idején elosztották, és felsáfárlották a mint hallom, sőt Rákóczi János uram mind eddig sem bocsátá kezéből ki Leleszt, melyből egy néhány ezer forint ára bort, buzát s egyebet hordatott el ő kegyelme; ki adta neki s a többinek is, kik azt cselekedték, én nem tudom, mert én senkinek semmit nem adtam. Kegyelmed Lengyelországba meghitt bizonyos értelmes igaz embereket bocsásson, kik minden dolgoknak menjenek igazán végére, s hozzanak kegyelmednek igaz híreket s úgy tudhat osztán kegyelmed dolgaira gondot viselni, de csak imilyen

amolyan embernek piaczon hallotta híreken nem fundalhat ember.

Kegyelmed engemet tudósítson ismét mindjárt voltaképpen minden dolgokról. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Poson die 30 Octobris 1619.

Benevolus

G. Princeps m. p.

Az postákat riasszák meg az kamarasok, az leveleket hordozzák sietséggel, Kassáról hatod s heted napra jönnek fel az levelek, három nap pedig itt kellenének velek lenni.

(Az egész levél Bathlen saját kézírata, a külczím elveszett, de Rákóczy Györgynek van írva.)

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CXL.

Pozsony, 1619. nov. 4.

Bethlen Szkender pasához.

(Balásfi J. krónikája 25. l.)

CXLI.

1619. novemb. 4.

Spectabilis stb.

Kegyelmed levelét, melyet Terebesről irt nekem nyolczad napra hozták ide Posomban, az estve érkeztek vele, csudálom hogy oly késedelmesen járnak az posták, melylyel nagy fogatkozást tesznek az árúlók, kegyelmed fenyttesse meg őket, ne késleljék az leveleket ez után, hozzák sietséggel éjjel nap-pal. Homonnainak berzenkedését immár bizonyosabban értem kegyelmed leveléből, kin bizony sokat csudálkozom, hogy ha megengedik az statusok haddal való kiütését, melyet tudom bizonyoson megbántatnak lengyel uraimmal, mert az törökkel mostani utolsó pacificatiojokban expresse ezt végezték, hogy se Homonnainak, se Radulnak se egyebeknek én ellenem Moldova és Havasalfölde ellen hadat soha fogadni ne engedjenek, mert ha leszen eo facto törökkel való frigyé felbomoljon. Iratott is az fővezér császár nevével lengyel királynak és Solkoczkinak, hogy Magyarország ellen az ő birodalmokból senkit insurgalni, hadat fogadni ne engedjenek, mert az magyar nemzettel való frigyét császár meg akarja tartani, és

valaki ellenek igyekezik ellensége leszen, az levelet fő csausz vitte el októbernek 10. napján az portáról. Az moldovai vajdának serio demandáltak, hogy veszteg üljön, mert bizony meghal, ha ellenünk akarkivel is practical, ezt kegyelmednek bizonyosan irhatjuk. De az mostani állapotra nézve azoknak az leveleknek elérkezése késő fog lenni, hogy ha kész hada immár annyi vagyon Homonnainak, kivel ki merne küldeni. Mely ha leszen is, én elhittem hogy csak rablani jönnek, mert egyébképpen itthon való mulatásokban módot nem talállok elmémben, de immár a mint kegyelmed maga is írja, hogy eleiben igyekezik menni, és az szorosokból ha lehet ki nem bocsátja, arról igen okoson disponalta discursusát azt is cselekedje kegyelmed, mert gyalogja kegyelmednek elegendő lehet, az szorosban sok ezer ember ellen is kevés igen megállhatja az utat, az lengyel pedig csak egy elsőben fogja az dolgot keményen, de mihelt látja, hogy vagyon ki ellene álljon, azontól alább és gyengébben hagyja dolgát. Minthogy nem magok országában járó dolgok vagyon, pedig bizony uram az én ítélésem szerént Homonnait igen hamar cserben hagyja hada, ha szintén megindulnak is szerencse próbálni s látják hogy nem szolgál reménségek szerént, nem igen fogják magokat veszteni más ember koncza felett, hanem visszatérnek, megérik azzal, hogy ők próbáltak, de ha az szerencse nem szolgált nekik, arról nem tehetnek.

Irtam immár kegyelmednek az vármegyék állapotjáról, hogy ha mind otthon akarnak ő kegyelmek maradni, én abban sem tartok ellent, noha az personalis insurrectio igen kíváncságnak ilyen nagy dologban, de ha honn akarnak ülni, minden két portáról egy lovas és egy gyalogot bocsássanak, magok kegyelmed mellé menjenek viritim. Azért ha az szükség ugyan derekason kívánja az ott való szolgálatot, arra az szükségre kegyelmed tartóztassa meg az vármegyék hadait, de azért ott sokáig ne tartóztassa, mert ha mi akaratja volt Homonnainak, miolta Krasnánál való hadát vitték kegyelmednek, ezen levél aláérkezéseig elvállik édes öcsém uram minden dolga, ha addig nem próbáltat én nem remélem, hogy azután próbáltasson, mindazáltal kegyelmedet az üdő s az alkalmazosság tanítja minden dolgokról, csak legyen kegyelmednek igen bizonyos embere, az ki hozzon igaz híreket kegyelmednek, mert a mint megírtam ezelőtt is, paraszt ember hozta híren ember nem fundalhat semmit derekason. Annak menjen bizonyosan végére kegyelmed, mennyire való hada lehet és micso da rendbeli, ha csak két-három ezer kozákja vagy négy leszen az vármegyék lovasit gyalogit kegyelmed felküldheti bízvást, maga az nemességgel s egyéb rendbeli hadakkal ellenek állhat

mindenkor. Mi mostan az Dunán költöztetjük hadainkat, az ellenség Bécs körül és alól Bécsen Hamburgig szállottak quartirokban, isten velünk levén, meg nem engedjük szomszédságunkban lakásokat.

Minemű rut gyalázattal írott levelét küldte kegyelmed Homonnainak megolvastam, megtetszik hogy nem vitéz ember, hanem asszonyember természeti vagy, nyelve: fegyvere, valamely ellenség távol fenyegeti ellenségét, nem sokat kell tőle tartani. Az gyűlésen előadom levelét, ha azt érem, tudom megleszen gratiaja, a mint az dologhoz fogott. Az minemű képtelen hazugságokat ír az hadak állapotjáról, meglátszik hogy nem voltak igaz hirei. Bizony elhigye kegyelmed, mikor rendbe állatta vala seregét Buquoy Dampierral együtt nem volt mind az két had is több 20 ezer embernél, de azokban azon napra és másnap pénteken vezett 3 ezer el legalább, azolta sok holt és szökött el benne, ezektől mi semmit nem félünk, bátor ne biztassa magát oly igen: Ferdinandus meg sem jött Bécsben és nem is mert oda jönni úgy értem. Ha mód adatnék az dologban igen igen akarnám ha az gyűlésre kegyelmed feljöhetne, de úgy, hogy ha Homonnai igyekezeti füstben menne.

Kegyelmed engemet tudósítson minden állapotok felől sietséggel.

Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Poson die 4. Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps m. p.

Kegyelmedet kérem Szécsy Györgyöt és Filless Istvánt mindjárt vitesse Kassában, várasson ott meg velek engemet fogságban velek, el ne múlassa kegyelmed.

Külső: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczi de Felső Vadász stb.

(Bethlen sajátkéziratú levele.)

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CXLII.

1619. nov. 6.

Spectabilis et magnifice domine, nobis honorande.

Kegyelmed levelét ide küldött embere tegnapi 10 órakor adá be, melyet szorgalmasan megolvastván, ugyan meg-

fáradott elmém az kegyelmed mostani nagy változásán való csudálkozás miatt, melyet kegyelmed felől senki nem reménlett és bizon én is nem hihettem realiter, és noha Bécsben való menését második napon bizonyosan meghozák kiindulását és bizonyos számú vitézlő népre való pénz felvételét megmondták nekem is, de ismervén kegyelmedet azelőtt, tudtam (ki) légyen, ahoz képest nem hihettem, de immár mostan maga írása (hiteté) el velem, kiről én kegyelmednek mostan nem irok sokat, álljon maga liberum arbitriumában minden dolog, mint eddig is hogy abban volt, ha kegyelmednek úgy tetszett, pacientia; de nekem uram, bezzeg a' tetszett volna, hogy ha kegyelmed az múlt sok időkbén minden keresztet, bűt, kárvallást patienter szenvedett, mostan immár ebben az állapotban, melyben az egész magyar nemzet magát az sok törvéntelen, szabadságtalan állapot alól felszabadítani végezte az nagy hatalmú istennek kegyelmes segítsége által, avagy mind egy lábig meghalni, kegyelmed is ki ne vonta volna közfűlök magát, hanem inkább tűköre lett volna és jó példaadó, becsületes nemzetének halhatatlan tündöklő jó hírét nevét ezzel meg ne sértegette volna; mert ha ez az összeesküdt magyar nemzet az austriaca domustól deleáltathatik és csak kegyelmek leszén az pap urakkal Magyarország, bizony uram, igen kicsiny ország leszén; de ha szintén úgy lehetne is (melynek bizony semmi [okát] nem látom) hol az mindenható istenért az jó hírnév, hol az embernek nemzetéhez, hazájához való igaz affectusa, synceritása, hol mindeneknek felettte az nagy istennek tartozó kötelessége, igaz tiszteletinek óalmazása, melylyel minden ember tartozik istenének. Ez világi dicsőségek mind elmúlnak, uram, és azokra bizony nem kellének néznünk. Ha község cselekedtette kegyelmeddel ezt, annak is más utját találhattuk volna; mert az mikkel kegyelmed engemet és az országot rémíti, rettentí, az úristen oly kegyelmes és hatalmas, hogy mind ez ideig az ő kevés népét az hatalmas ellenség ellen megóalmazta, tartotta, az szerint ezután is megtartja óalmazza ő fölsége; ki hitte volna, uram, csak ezt is, ilyen hatalmas erős hadak ellen hogy ily kevés idő alatt véghez vigye valaki, a mit eddig ő kegyelmek végben vittek: emberi elme bizony el nem hihette, hogy 40 vagy 50 ezer embere ellen ő felségének valaki Magyarországbán meg is merjen moczczanni, de hatalmas az isten és ő felsége az erőtlenekekből erőseket, bátoratlanakból bátrakat tud szerezni, superbos dejicit, humiles exaltat. De ezt ebben hagyom s térek a kegyelmed írására, kívánságára és rövideden csak azt írom, ezt az nagy gondot, halál alá vetetett állapotot soha bizony magam felfualkodásából, becsületes állapotomnak öregbitéseért,

hasznomnak kereséseért fel nem vöttem; mert nekem az kegyelmes úristen az én érdemem felett noha nem nagy, de igen szép fejedelemséget adott volt és azt négy esztendőknél elforgásában noha igen sok fáradsággal, költséggel, hadakozással, de szép fundamentommal való békességgel corroboráltam vala, értékecskét is olyat rendelt volt ő felsége, hogy én senkiét el nem vöttem, kölcsön sem kértem, de mégis minden gondviselésre elérkeztem és így lévén állapotom, nagy bolondság lőtt volna az, hogy ha én ezt az minden veszedelmekkel teljes nyughatatlanságot igaz okok nélkül cseréltem volna el az én szép csendes állapotomon; senki azt felőlem ne ítélje, mert bizony bünt vall benne, ha ki azzal vádol engemet: hanem vöttem fel mind azokért az okokért, azokért az impedimentumokért, melylyel az nemes Magyarország, nekem szerelmes nemzetem (kiért örömet meghalok) megbántatott sokképen koronás királytól és az papi rendtől, melyeknek előszámlálásával én az időt mostan nem tölthetem sok gondjaim miatt; más az, hogy kegyelmed mindazokat igen jól tudja, és az jövőendő gyűlésben, a ki nem tudná is, tudni fogja, holott akkor bőségesen fognak minden querelákat proponálni az statusok. Látván ilyen igyefogyott állapotját azért nemzetünknek, megbizonyosodván felőle, hogy a kiktől óalmazni kívántatnék az ország, azoktól háborgattatik, sok requisitiójokra nem nézhettem összevetött kézzel lábbal következhetendő veszedelmet, melyből nekem is mindjárt azután hasonló sorsom lehetett volna; hanem istenemhez való zelusomból, nemzetemhez való szeretetemből én is ím felköltem és a miben tudok nekik szolgálni, abban munkálodom éjjel és nappal, nem szánom fáradságomat, nem szánom költségemet, nem szánom végtére halálomat érettek elfogyatni, mint igaz magyar. Az mi a dolgot illeti pedig, minthogy kegyelmed igen röviden attingálja, nem értek semmit benne, módját nem látom, mint kellene az békességnek tractusát csak elkezdni is, mert mink vagyunk az laesa parsok, do quod majus, nagy credo kellene ahhoz, a mit kegyelmed indítani akarna. Mindazáltal (noha bizony senkivel erről nem tanácskoztam) de tudván azt, hogy azért szoktak akarmely hatalmas országok is hadakozni egymás ellen, hogy nagy békességet állandóképen szerezhessenek az hosszú hadakozásból országoknak, avagy egyik a másikat elfogyassa: én is örömet akarom érteni ebből az kegyelmed censuráját, mely hogy jobb móddal lehessen, fáradjon által kegyelmed ide Posenban, mutogassa meg nekem az módokat, melyek által kellenék az békességet fundamentommal helyro állatni, hitesse el kegyelmed velem, hogy az végezések ezután állandók lehetnek, ő felsége megáll mindeneket: megértvén

ezeket kegyelmedtől, én csak egy ember vagyok ő kegyelmei között, mindazáltal örömet proponálom azoknak, a kiknek illik; ő kegyelmeké az ország, elhittem, permansiójok felől minden jóra igyekeznek; bizonynyal elhiggye kegyelmed, hogy az országgal én semmiben ellenkezni nem akarok; mostan az statusok és az urak itt lesznek, sőt gróffon (Graf von) Holak és gróffon Turon (*Hollach és Thurn*) uramék is itt lesznek hadoknak nagyobb részével, kegyelmed szintén jókor jó, proponáljon kegyelmed libere, próbálja mire viheti őket; semmiben ellentartó nem leszek, sőt assecurálom kegyelmedet in verbo principali nostro, hogy senkitől semmi bántása nem leszen sem jövőseben menésében, tractusát elvégezvén, ismét békességesen visszakésértetem kegyelmedet. Melyről hogy tudósítsom kegyelmed engemet, által jön-e vagy nem, szeretettel kérem csak e végre, mivel az hadaink immár nagy részint általmentek az Dunán, tudhassak kegyelmed jövetelire vigyáztatni és Sopronig eleiben küldeni; bánnám, ha valami vak harapás esnék rajtad, édes vitéz atyámfia az német hűség alatt. Kegyelmed levelére ezeket akarám írnom és az úristen kegyelmedet tartsa meg, elméjét fordítsa hazájához való szeretetire. Ex Poson die 6. Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps mpria.

Külsőin: Sp. ac magn. Tomae Nadasdi de Nadasd com. perp. a Pethenied equiti aurato ac per Hnng. cons. etc.

Nádasdi kezével: Praesentáltak die 11. nov. 1619.

Pázmány kezével: Nro. 4. Bethlen levele Nádasdinak és Forgácsnak mikor elállottak tőle.

(Az egész levél Bethlen Gábor írása.)

(Eredetije a m. nemz. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz. a.)

CXLIII.

1619. nov. 6.

Spect. et magn. domine nobis honorande.

Ibrányi Miklós tegnap 8 órakor érkezék uram, kgd credentionalisa mellett tőle való izenetit bőségesen megérttettem. Kgdre nekem semmi nehézségem nincsen, arról ne gondolkodjék, mert affélére nem kicsin oknak kellene kényszeríteni. Az vármegyék jövődjő állapotja felől ha irtam, kellett azért cselekednem, mivelhogy mind eddig sem jöve senki onnét ide alá, sem úr sem vármegye. Melyre nézve az itt való vármegyék is igen tartózkodva indulnak, azon bizony sokat búsultam, mert felette sok és nehéz szolgálatok forganak fejenként

rajtunk; az másik héten három nap három étzaka éjjel napal minden seregink fenn ültenek és az ellenséggel kemény viadalokat töttenek; akkor igen kívántatott volna az vármegye uraim hada is ha jelen lött volna. Prépostiék, Károly s a többi, látni való dolog, hogy csak az dolog eventusát várják; Móricz uram is a szarkafészekben ül. Kgdnek Ibránj uramtól szóval minden dolgokról bőségesen izentem, szeretettel intvén admo-neálja az üdőnek s az állapotnak kívánságához magát; nekem minden dolgokról írjon gyakorta. Isten kglmedet jó egészségben tartsa meg. Ex Poson die 6 Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczy de Felső Vadász, comiti cottus Borsodiensis consiliario nostro ac Partium regni Hungariae generali capitaneo etc. uti fratri nobis honorando.
(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a m. kir. orsz. levéltárában.)

CXLIV.

1619. nov. 12.

Spectabilis stb.

Kegyelmednek 9 naptól fogva levelét nem vettem, melyből jó reménységem vagyon, hogy Homonnai rezgelődése füstben kezd menni, melyet engedjen az úristen. Az vármegyék lovasi, gyalogi ez ideig onnét a kegyelmed tisztí alól egy is ide nem érkezék, mi lehessen oka nem tudom; itt pedig igen kívántatnék az őkegyelmek szolgálatja is, mert gyakran felültetjük egymást az ellenséggel. Immár költözött nyolcz ezer magyar által az Dunán, német is annyi, az több hadak is naponként költöznek, de nem levén hidunk, igen késedelmes a hajókon való költözés, melyre nézve az ellenség igen reánk készült volt, mind az két generalis az mult szombaton reánk jött vala, voltak 18 ezeren, az német had még akkor több ezer lovasnál által nem volt az vizen, csak az magyar és azok is voltak 3 egész mélföldön széljel falukon, kikre ugy akart jönni az ellenség, hogy mind quartirokban heverjék fel őket, és csaknem úgyis történt, de Török István hadára találván először azok kimentek eleiben, és egész Köpcsénig mind harcczal jöttek előtte, ez alatt a ki honnét érkezhett mindenfelől jöttek rend nélkül és szintén este felé igen szép szemben való ütközetet tőnek egymással, olyat kinél soha szebb nem lehet, két kopjás seregnél több elő nem érkezett volt, de az két sereget vert meg és mind az derék seregekre üzték őket, azok fordították meg osztán, és ismét az mieinket, újabb két sereg

érkezvén, megsegítették és így mind az két fél megállván az harcztól közel 9 óráig állottak egymásra nézve, látván az német, hogy nem megyen előtte senki, visszfordította seregét és visszamene igen nagy kárvallással. Sok fő népek veszték itt az harczon Dom Balthazar itt veszett, ki az spanyol királynak igen kedves hadakozó tanácsja, és ide alá főcommissariusus volt. — Kegyelmed az hadakat siettesse fel jönni, nagy vakmerőség ez, hogy ő kegyelmek így tétováznak az szolgálat előtt, az erdéli hadból csak az tegnap előtti harczon is veszett 300, az harczon magyarországi senki nem volt itt lenni, mely igazán irom bizony igen keserves nekünk, hogy ő kegyelmekért mi öletjük magunkat. Monaki Miklósnak 300 lovasa, Darhóczinak 132 lovasa, Matuszlai Pálnak 146 lovasa Kassán az hópénzt felvevék és Morváig jövének s ott sokat prédáltak, és visszajöven Posonhoz az prédált marhákkal épen mind elszöktének, abban sohul az hat száz lovasból száz meg nem maradt, Rakóczi maga is haza szökött. Ilyenek uram a mostani emberek melyet elszenvedni nekik nagy bűn volna. Kegyelmed irjon és tudositson minden oda való állapotokról. Isten kegyelmedet éltesse jó egészségben, ex Poson 12 Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps m. p.

Az gyűlésre igen jönnek az urak és vármegyék, kíváncsiatnák ha az kegyelmed tiszti alatt való vármegyék is elérkeznenek, ne kellenék az üdőt várakozással eltölteni, mert most nem annak való üdő vagyon.

Külső: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczy de Felső Vadász stb.

(Az egész levél Bethlen saját kézírása.)

(*Eredetije* a m. k. országos levéltárban.)

CXLV.

1619. nov. 27.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles ac magnifici domini, generosi egregii ac nobiles, nobis sincere dilecti. Salutem et benevolentiam nostram. Ez mai napon 27. Novembris itt az bécsi hostat előtt hadaink az Ferdinánd király hadaival szintén ellenkezésbe lévén, az alatt érkezék levelünk a kassai kamorás uraktól, melyben írják, hogy az kozákokra való vigyázásra az mely bizonyos számú

hadak bocsátattanak volt, azokra semmi vigyázás és gondviselés nem lévén, az kozákok Lengyel országból kiütvén előlök elállva, Homonnára alászálván (ha ekkedig meg nem tértenek talán még most is azon helyekbe volnának) a több magyar hadak penigh nagy véletlenül és mód nélkül mindgyárást házokhoz oszlottanak, szélettenek volna; mely dolgon is nagy gondviseletlenségén mennyi busulásunk csodálkozásunk legyen, meg sem tudjuk kegyelmeteknek írni; kinek semmi uton nem kellett volna lenni. Azért hagyjuk kegyelmeteknek és parancsoljuk is serio, mindgyárást sub amissione capitis et omnium bonorum, viritim fejenként kegyelmetek felkelvén, erre sem órát, sem napot, sem penig több levelünket nem várván, menten menjen mentől több s jobb hada apparatusával lehet generalis uram mellé, és minden igyekezetivel azon is legyen, hogy az ellenséget az országból visszaverje. Mi is isten segítségévelünk lévén, az ország gyűlésében minden dolgokról ez néhány napok alatt végezvén, mentest megyünk kegyelmetek felé, és azon leszünk, hogy duplával visszaadjuk a mostani kártételeket az ellenségnek. Ide istennek legyen hála ekkedig dolgaink jó szerencsés progressusban voltak; Ferdinánd király hadaival Bécsben szorult; az mi vitézink a bécsi hostatban ez mai napon eleget nyargalóztanak, ha a tyrannidesnek követésére kedvünk volt volna, az egész bécsi hostatot is porrá tethettük volna. Bene valeant, nec secus faciant. Datum in Castro Ebesdorf die 27. Novembris anno domini 1619.

G. Princeps m. pr.

Külcsm: Spectabilibus ac magnificis dominis, generosis egregiis ac nobilibus, supremo et vicecomitibus iudicibus ac universitati nobilium comitatus Zathmariensis etc. nobis syncere dilectis.

(*Eredetije:* a magyar kir. orsz. levéltárban, újabb lymbus.)

CXLVI.

1619. nov. 31.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae, Partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles et magnifici domini, generosi egregii ac nobiles nobis syncere dilecti salutem et benevolentiam nostram. Értvén oda Felső-Magyarországban nem annyira generalis uramnak gonviseletlensége miatt, mint az kegyelmetek házájának tartozó szolgálatjában való nagy hátramaradása miatt az mostani nagy fogyatkozást és az ellenségnek naponkint

való kártételét; azért nem akarván édes hazánknak több országos gondok között az oda való gondviselésben is megfogatkozni, az mai napon rendeltünk oda fel az ellenség ellen kilencz ezer gyalog nimetet és három ezer fegyverest, azonkívül magyar vitézink közzül lovast és gyalogot tizenkét ezeret, melyet mindjárt meg is akarunk indítani. Hagyjuk azért és parancsoljuk is sub amissione capitis et omnium bonorum kegyelmek viritim lovassával gyalogjával felkelvén sőt az egész földnépét is felvevén, éjjel nappal siessen gyülekezni generalis uram mellé, a hova ezek a mostani rendelt hadaink is elérkezvén, isten akaratjából az ellenséget édes hazánkából kiűzvén, mostani kártételeket hasonlóképpen nekik megadhasuk. Interim penig míg hadaink elérkeznek, ha miben kegyelmeknek módja lehet, generalis urammal egy értelemből az jó occasiot ne extermittálja, minden uton azon legyen, miképpen az ellenségnek árthasson. Bene valeant, nec secus faciant. Datum in libera civitate Sopron die ultima Novembris. Anno domini 1619.

G. Princeps m. p.

P. S. Most vagyon ideje, hogy édes hazájának nemzetiségének kegyelmek szolgáljon, azért minden úr nemes ember egyházhelyi nemesek fejenként sub poena declarata felkeljenek és minden paraszt háztól egy egy jó gyalog puskást állasson kegyelmek.

Caspar Beöleöny.

Külczim : Spectabilibus et magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus supremo et vicecomitibus iudicibus ac universitati nobilium comitatus Zaththariensis etc. nobis sincere dilectis.

(*Eredetije* : a magyar kir. államlevéltárban, újabb lymbus.)

CXLVII.

1619. deczember 13.

Spectabilis stb.

Kegyelmed jámbor szolgálja nekem irt levelét Fekete városban az Fertő parton késő estve vasárnap megadá, kivel sokat beszélgetvén, a mint előmben adta az kegyelmek veszedelmes gyalázatjának állapotját, az szerént értem immár én is, kin eleget búsúlok és ha lehetne az emberek előtt is elbúnam, hogy ne dicsekednének aemulusink az gondviseletlenségből erett győzedelmével ellenségünknek, de az meglőtt dolgot vissza senki nem vonhatja. Bizony édes öcsém kívántatott

volna az jó tanácsi szintén akkor kegyelmed körül, mert nem hogy oly kevesen (a mint mondja Gombos) ha csak annyian voltakot kellett volna az ellenséggel megharcolni, de ha egyenlő lött volna kegyelmed hada velek, még úgy sem kellett volna egy vakmerő szerencsére s egy orára az hadat harcznak elő vinni; az okos hadviselő emberek az harczot sok okokból mind addig kerülík, valamig egyéb lehet benne, először minden külső stratagemakkal szoktak élni, és az harczot utolsó szükségre mikor egyéb nem lehet benne, szoktak hadni. Kegyelmednek igaz hiveinek kellett volna lenni, kik nem öt hat óránál az harcz előtt jövetelit az ellenségnek, hanem egynehán nappal az előtt meghozták volna bizonyoson és ha az havasban valami szoros hely találatott volna, ott kellett volna erős sánczot vetni, és először ott kellett volna harczot adni nekik az erősségből; és az első szerentsét mindenkor úgy kell őrzeni embernek mint az szeme fényét, mert ha az első szerencse nem szolgál az emberek azontúl meg szoktak félemleni, és másodszor nehezebben vihetni elől őket, ez im kegyelmeden megtörtént, melyről én kegyelmednek irtam egynehányszor, Ibranitól pedig sokat izentem és ha az én intésemhez tartotta volna kegyelmed magát, most sem az ország ebben az veszedelemben nem forgana, sem az előttünk álló jeles dolgoknak hasznoson való végben menetelésnek nyaka nem szakad vala, de erről immár késő consultalkodni.

Ide Posonban az estve későn érkeztem, hadaim az Dunán költöznek, de az hajókon való költözés késedelmes, nagyon félek és bánom; közel száz ezer, kiket által kell költöztetni, de mindeneknek előtte azokat költöztetem által, kiket alá akarok indítani, melylyel éjjel nappal sietek, de postán őket nem repíthetem. Szécsi György uramat mai napon kiindítom az ide való vármegyéknek is fejenként demandalunk hogy ő kegyelme mellé menjenek, mentében maga is mindenütt szorgalmaztatja az felülésre, az végházakból is mindenütt szép lovas seregeket viszen, innét is a mint megirtam inditok ad minus lovag gyaloghadat 12 ezeret, meghagyom hogy minden hadak ő kegyelmétől függjenek, ha alá érkezik kegyelmed is ő kegyelmével mindenben egyet értsen, Petneházy Istvánt is alábocsátom ő kegyelmével. Istenért kérem kegyelmedet cselekedjék mindent igen cunctanter, semmit praecipitanter ne cselekedjék, az vármegyéket siettesse kegyelmed viritim felülni, maga mellé venni minden rendet és ha kiket felvehet, Patakból ne mozduljon ki az mi hadainknak aláérkezéséig, hanem az külső várat vegye sánczban, az hadakat szállítsa belé, élést Bodrogbözből elegendőt hordhatni nekik, az erősségből vigyázzon igen, az ellenséget csaták

által szüntelen éjjel nappal fáraszsza, fogyassa, quartirokban ha lehet éczaka veresse fel, egy két falunak megégetésével nem gondolhat ember, gyújtsák nyakában mindenünnet, ha pedig valamely fele az ellenség megindúl, kegyelmed is induljon a nyomában, de erős helyben igyekezze mindenkor az hadat szállítani. Az hajdúságot is mindenfelől siettesse maga mellé meuniek. Engemet minden állapatról éjjel nappal szüntelen tudositson, és azt is adja értésemre mennin lehet immár kegyelmed. Bene valeat. Ex Poson 3 Decembris 1619.

Beneuolus

G. princeps m. p.

Bethlen saját kéziratú levele.

Küldetm : Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákoczi de Felső-Vadász stb.

(*Eredeti*je : a m. kir. orsz. levéltárban.)

CXLVIII.

1619. decz. 23.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes, etc. Fideli nostro generoso clementi Béldi de Uzon etc. nobis syncere dilecto. Salutem et gratiam nostram. Az ország gyűléséből találának meg panaszolkodások által, hogy az mely hadainkat quartirokban kirendeltük, nem elégedvén meg széna, abrak és magoknak való élésbeli gazdálkodással, az falukat széllel pénzadásra erőltetnék és sok egyéb mód nélkül való dolgokkal, sarczoltatásokkal terhelnék az szegénységet, melyeket semmiképen el nem viselhetnének. Mivel pedig akkoris, mikor innen kibocsátánk benneteket, serio megparancsoltuk vala neked, hogy afféle terehviseléstől és sarczoltatásoktól mególtalmazván az szegénységet, mireánk olyan panaszokat ne bocsátánál: azért annak bizonyosan való megtudására, úgy vagon-e mint minekünk értésünkre adják, és kik legyenek annak okai, bizonyos commissióval bocsátottuk becstületes udvari szolgánkat Serédi Istvánt; az ország is bizonyos commissariust rendelvén melléje. Hagyjuk azért s parancsoljuk is ez levélünk látván, mindjárt igen szorgalmatosan végére menvén, kik cselekedtenek afféle mód nélkül való dolgokat, sarczoltatásokat az szegénységen, az mi commisariusunkkal együtt, az kik okainak találtatnak törvény szerint megbüntessed, és mi reánk ennek utánna többször afféle panaszokat ne bocsáss, mert

jó néven rem vesszük tőled. Secus non facturum. Praesentibus
perlectis exhibenti restitutus. Datum Posonii die vigesima ter-
tia Decembris anno dmni millesimo sexcentesimo decimo nono.

G. Princeps mpria.

Simon Péchy mpria.

(A fejedelmi nagy-pecsét helye.)

Bethlen Gábor kezével: Borra se erőltesse senki az sze-
génséget, látván az bornak nem lételet.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban. Public. B. fasc. XXIV. nr. 9.)

CXLIX.

K. n. 1619. s. d.

Bethlen egy basához.

(Tör. Magy. Államokm. IV. 200.)

CL.

K. n. 1619. s. d.

Bethlen a nagyvezérnek.

(Tör. Magy. Á. okm. IV. 203.)

CLI.

Pozsony, 1620. jan. 8.

Bethlen edictuma.

(Sárosp. Fü. 1862. 449.)

CLII.

Sz.-Benedek, 1620. jan. 25.

Bethlen G. Révai Péterhez.

(Révai lt.: Révai P. és a sz. korona 42. l.)

CLIII.

1620. február 12.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps ac Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorandissime. Salutem et benevolentiam nostram.

Emlékezhetik kegyelmed reá, hogy ez elmúlt posonyi generalis gyűlésben kegyelmetnek országúl az fényes portára, az imperiumban, cseh királyhoz, az lengyel királyhoz és respublicához solemnissimam legatiót instituált vala; melyről mind az személyeknek denominálását, azoknak költségeket és instructió-jokat kegyelmek akkor halasztván, semmi bizonyost ezek felől nem végeze: látván azért ezeknek a követségeknek tovább való haladásából az országnak közönséges megmaradásának nem kevés kárát, elrendeléseket halasztani károsnak ítéljük, magunktól pedig sem az személyeket denominálni, sem pedig azoknak költségeket és instructió-jokat elrendelni nem akarjuk, melyért mind az palatinus uram személye, mind pedig az kegyelmed jelenléte itt mellettünk igen kívántatik. Kegyelmednek azért pro ea qua fungimur auctoritate demendaljuk, hogy minden maga dolgait hátrahagyván ad octavum diem Martii itt Kassán személye szerint jelen legyen, hogy úgy kegyelmekkel egy értelemből az közönséges megmaradásról és ezeknek a követségeknek rendelése és jobb módjával való expedálására felől minden jót végezhesünk. Ez dolgokat pedig elvégezvén kegyelmedet nem tartóztatjuk, hanem elbocsátjuk. Bene valeat nec secus faciat.

Datum in libera, regiaque civitate Cassoviensi die 12 Febr. Anno 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Gáspár Beölnyi m. p.

Külső: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász comiti comitatus Borsodiensis. Consiliario nostro, ac partium regni Hungariae superiori generali capitaneo etc. honorandissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CLIV.

Kassa, 1620. febr. 20.

Bethlen Gábor Illyei Gábor damasdi kapitányhoz.

(Gy.-Fehérvári káptalan, M. Tört. Tár. IV. 197—213.)

CLV.

1620. febr. 24.

Gabriel dei gratia Hungariae et Tranniae princeps stb.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorande. Salutem stb. Az Fátrán és Dunán túl való vármegyékre parancsolatinkat emanáltattuk a posonyi gyűlésben kapuszám után felvetett portai ajándékokra és követek költségekre való két-két forintnak exactiója és administrator kezében szolgáltatása felől, melyeket kegyelmed kezében dirigáltunk. Kegyelmedet azért intjük, magánál meg nem késlelvén leveleinket, mentől hamarább küldözze meg, hogy annak procrastinálása miatt hazánkra való gondviselésben és szolgálatban hátramaradás és fogytokozás ne következék. Bene valeat. Datum in libera civitate Cassoviensi die 24. Februarii anno 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Caspar Bölönyi mpria.

Alább a fejedelem kezével: Egyéb dolgokról kegyelmednek ezen két nap irunk.

Külczim: Spect. ac magn. domino comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CLVI.

1620. febr. 28.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transsylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Spectabilis et magnifice stb. Salutem stb.

Az fényes portára Lengyel és Cseországra s több egyéb külső helyekre, országokra, szegény hazánknak nemzetségünknek javára, megmaradására nézendő dolgokra főköveteket akarván választani és készíteni, palatinus uramnak is ez jövődő holnapnak martiusnak nyolczadik napján több oda alá való urakkal és tanácsos főrendekkel ezen dolognak eligazításáért és több hasznos dologért itt Kassán jelen kelletik lenni: intjük azért kglmedet, sőt autoritate nostra, qua fungimur hagyjuk és parancsoljuk, ez levelünk látván, minden maga dolgait hátra hagyván, ad quintum diem immediate affuturi mensis Martij Kassán compareáljon, hogy azokról mutuo habito consilio kglmetekkel beszélgetvén, szegény hazánknak

nemzetségünknek megmaradására végezhesünk hasznosan.
Bene valeat. Non secus faciat. Datum Cassovia die 28. Febr.
A. 1620.

Gabriel m. p.

Simon Pechy
cancellarius m. p.
Caspar Böleöny m. p.

Külcsm: Spectabili et magn. Georgio Rákóczy de Felső-Vadász stb.

(Eredetije az orsz. ltban, új lymbus.).

CLVII.

1620. febr. 28.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét ma délután egy óraker vettem, melyből értem, hogy az várot Herenczyenjk kezében adta, ki jól cselekedett, és meg sem bánja; ha az előtt öt holnappal cselekedte volna a barátunk ezt, mostan semmi kára Magyarországnak nem volna, és neki is nagy becsülete volna. De ha immár így vagyon is, az állapotot az úristen megcsendesíti, azon kellek lennünk, hogy az országbeli statusok is complacitassanak hozzá, mert nem kevés haragjuk vagyon ellene. Én valamire magamat ígértem neki, az én gratiámban meg nem fogyatkozik. Az várban kglmed inventáltasson mindenekeket, és eskettessen porkolábot belé, hagyjon száz gyalogot benne azok közül, kiknek a másik héten adattunk hópénzt, kik csak addig legyenek benne, míg másokat iratunk és fogadunk helyettek, az várban. Kgd ne késsék jöjjön által hozzám mivel immár palatinus uram is útban vagyon, és az több Fátrán túl való urak is alá jönnek, kgd is legyen jelen. Az lengyeleknek ott levő marháit csak hozza kgd jedzésben, örömet kedveskedünk kgdnek, a mint Ibránjtól meg is irtuk, ne kételkedjek megmondott szónkban kgd. Herenczyenjt azoknak marháijokból kellek contentálni és pénzekből az végezés szerént, és a mi attól megmarad kgdnek is szeretettel kedveskedünk. Bene valeat. Ex Kassa 28 Febr. hora 3 post meridiem. 1620.

Gabriel m. p.

Külcsm: Spect. ac magn. dom. Georgio Rákóczy de Felső-Vadász stb.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a m. kir. orsz. levéltárban.
Új lymbus.)

CLVIII.

1620. márcz. 2.

Gabriel Dei gratia reguorum Hungariae Transylvanaeque princeps et sicularum comes.

Spectabilis ac magnifice domine comes honorande. Salutem stb. Midőn Ferdinánd császár ő felségével való induciáinkat szentül igyekezzük őrizni és megtartani, ime mind ez országban azok ellen sok mód nélkül való dolgokat kezdénk eszünkben venni; mind pedig az confoederatus országokhoz nem úgy kezdé ő felsége magát viselni, a mint az induciákról irt articulusok tartják, hogy tudniillik salus conductusát küldvén ő felsége nekik, ha kívánják és azoktól requiráltatik egy holnap i induciákat fogna azoknak is engedni, kiknek nem hogy megengedte volna, sőt a mint értjük, naponként való romlásokra igyekezik ő felsége; mely dolog felől noha mi böcsületes hívünket Haller Istvánt postán ő felségéhez felküldöttük, mindazáltal hogy ha valamiképen az válaszáddal megkéslelné és az alatt az confoederatus országokat elrontván, az válaszáadás úgy következne, az mint ingyen sem remélhettük volna, nem akarunk szintén úgy circumveniáltatni, hanem kegyelmedet intjük tisztí szerint, mindjárt irasson az vármegyékre és az végekben is hasonlóképen, elrendelvén a honnan kiket és mennyit megindíthasson, kiknek mi nevünkkel is serio megparancsolja, oly készen legyenek, hogy mihelt kegyelmednek második parancsolatja közikben érkezik, mindjárt a hova kívántatik, megindulhassanak. Mi is pedig erről az földről oly készen vagyunk, hogy ha az confoederatusoknak ő felsége az induciákat meg nem engedi, hanem romlásokra való igyekezetiben megyen elő, nekik adott kötelességünk hitünk szerint lelkünk ismereti ellen el nem mulathatjuk, hanem elegendő segítséggel kelletik subveniálnunk nekik. Bene valeat. Datum Cassoviae die 2. Martii, anno domini 1620.

Beneuolus.

Gabriel

mpria.

(*A fejedelem kezével.*): P. Scripta. Kegyelmed levelét egyiket tegnap, másikat ma hozák meg, felette későn járnak az hitván posták, kiknek gyorsabban való járásuk felől serio demandaltam patensben. Az induciák felől kegyelmed palatinus urammal nem fog úgy érteni, a mint az ingenuinus

sensus maga magát declarálja. Az második articulusban, az hol az confoederatusok felől emlékezet vagyon, hogy ő felsége azoknak is egy holnapig való armorum suspensiót adjon post requisitionem illorum etc. én pedig modis quibus fieri poterit melioribus depositis armis hogy promoveálni igyekezzem az békesség tractatusának végben menetelit : igen megcselekedték az mi confoederatusink, mert engemet kértenek mediatornak, nem találván más tisztességes utat benne, hogy császár ő felsége méltósága se ledáltassék, azonban ő királyoknak is reputatióját reservalhassák, nem akarván titulusában császárt cseh királynak hogy írják. Post requisitionem ergo ipsorum én interponálván magamat, ő felségét requiráltam és instáltam érettek az egy holnapig való armorum suspensio megadásáért. Leveletem az induciák confirmálandó scriptummal együtt küldtem fel, de azt sokképen akarván Pázmán uram többekkel együtt emendálni és az ő kívánságok szerént írnya, 20 napig distrahálván differálták az confirmálást és így semmi válaszuk nem lévén az confoederatusoknak, mit tudtak reménleni azok? Holott az mi induciánk confirmálása felől sem volt senkinek reménsége. Nekispurgot (*Nikolsburg*) pedig még az előtt sokkal kezdték volt vinya. Így azért nem vethetünk semmit vétket azokra, mert az confirmatiót megküldvén ő felsége, resolválta nekem is magát és ígírte az egy holnapig való armorum suspensiót nekik, mely dologról én tudósítottam őket és mindjárt készek voltak volna ő felségét solenniter per proprios suos legatos requirere, de sem assecuratoriát, sem salus conductust nekik nem küldött, mely mellett bátorsággal expediálhatták volna követeket, hanem in contrarium minden hadakat ő felsége újítván ellenek indította és az kozákokkal minemű rettenetes rablást tétetett, kegyelmednél constál az jobban nálamnál. Mely dolgot megértvén, azontól secundario becsületes követem által requiráltam ő felségét serio instálván, hogy megadja nekik az egy holnapot és mindjárt adjon assecuratoria levelet és salus conductust Haller uram kezében, hogy így az confoederatusok részéről is hasonló assecuratoria lévén Haller uram kezében. commutálhassa és megküldvén cseh királynak, az egy holnap alatt solenniter requirálhassák és tractálhassanak de modalitate induciarum suarum cum caesarea majestate. Ebben áll uram az confoederatusok dolga, megítélheti azért kegyelmed s akarki, vagyon-e vétkek; azért, ha mostan ő felsége az resolútióval nem késik, hanem megadja késedelem nélkül az leveleket és azután requiráltatván ő felsége, ott és akkor válik osztán el, melyik párton múlik el, ha nem fognak in modalitate induciarum conveniálhatni és ha az csehek nem akarnak

az igaz conditióknak engedni, ő felsége küldje Magyarorszában alá iniquas conditiones illorum; kegyelmetek országúl azontól ponderálhatja fuerunt ne justae an iniquae? és ha az cseheken múlik el az dolog, in tali casu nem tartozunk őket hamis ügyökben segíteni. De in contrarium hogyha ő felsége mostan avagy csak késlelni fogja is az resolutiót in eum finem, hogy az alatt, ha lehet megnyomja őket, avagy ha megadja az assecuratoriát és azonban ő felségétől proponálatnak lehetetlen és illetlen conditiók és ha azok miatt nem alkhatnak meg, amazok is az ő felsége propositióit ország eleiben hozzák és ott ha úgy találtnak kegyelmetektől, in tali casu nem vonhatjuk meg tőlök az mi segítségünket. Szükség azért, hogy mi csak szemmel ne nézzük az mi confoederatosink romlását, hanem in omnem eventum kegyelmed minden rendeket készen tartson és ha kívántatik, azoknak segítségekre küldhessük hadainkat sőt valamint lehet, impediáljuk az ő felsége intentumit, ha resolválni nem akarja ő felsége magát, avagy ha késni akar is az resolútióval, mert ha azokat megnyomhatja, bizony jut nekünk is benne; könnyen tördelhetni el az nyilat egyenként, ha nem tudom mennyi volna is, de csak egy marokban befogható nyilat sem törhet senki egyszersmind el. Megvállik pedig ha akarja-e ő felsége azokkal való békesség tractálását arról, hogy ezen a héten Haller Istvánnak resolválja magát mivel az múlt pénteken ment be Bécsben; de ha ez héten nem resolválja magát, bizonyos jele, hogy azokkal nem békesség, hanem fegyver által akarja dolgait dirimálni, mely ha lesz, nekünk sem lehet semmi induciánk, hanem kényszerítettünk az fegyverhez nyúlni, mert hitünk az confoederatusinknál vagyon. Írtam Haller uramnak, hogy kegyelmedet tudósítsa minden dologról és a szerént accommodálhatja s disponálhatja kegyelmed is dolgait, kikre hogy szorgalmatos gondja legyen, szeretettel intem kegyelmedet; mi miattunk se országunkra se szomszédinkra ne jöjjön semmi véletlen veszedelem.

Nem hogy a csehekkel akarna ő felsége békességet tartani, de a mint értenem adják, mivelünk való induciák sem fognak megtartatni, a mint immár bizonyos jelei annak constálnak, kik ellen mint kellessék kegyelmeteknek gondot vitselni, arról kegyelmedet bőségesen informáltam.

De az urak, főemberek, kik az gyűlésig hogy az országban be ne jöjjenek az ország constitutiója ellen, hogy be mer-tenek jönni, azon igen sokat csudálkozom és búsulok is, melyből megtetszik, hogy csak alattomban való praktikák által akarnak holmi ellenünk való dolgot indítani, a mint immár értek is egynehány efféle practikákat, melyeknek hogy

obviálhassunk, kegyelmed azt az utat kövesse abban, hogy valakik hazajöttek, levelei által egyszer praemoneálja, vagy menjenek vissza, üljenek ott veszteg, a hol eddig voltak, avagy ha immár be mertek jöni az országban, mindjárt jöjjenek alá hozzám és végezzenek állapotjuk s megmaradások felől velünk. Alioquin ha cselekednek, és az kegyelmed intését megvetik, kegyelmed tiszti szerént mindeniket hivassa magához, és arrestáltassa Újvárbán őket jövőndő gyűlésig. Pázmánt pedig, minthogy nem napig, hanem in perpetuum exulálták az statusok, kegyelmed el ne mulassa, hanem mindjárt abban laboráljon, hogy megfogathassa mint ország proscriptusát és küldje alá ide Kassára. Ezek kegyelmednél in alto silentio legyenek, senki ne értse ilyen szándékát, talám az úristen azért hozta Pázmánt alá közönkben, hogy meglakolják országa ellen való sok machinálásiról. Hadat pedig hogy senki ne conducáljon és által az Dunán sohél semmi réveken ne bocsássák, salétromot az nyitrai püspök hogy Bécsben ne küldhessen, kegyelmed azok ellen igen szorgalmatosan viseltessen gondot, subordináljon arra vigyázó bizonyos gondviselőket, kik igen vigyázzanak és valakit megkaphatnak, kedvezés nélkül arestálják őket. Kegyelmednek ezekről akarám magamat resolválni és hogy minket tudósítson ott fenn való állapotokról, szeretettel intjük. In Cassa 3. Martij 1620. Circa 11. horam ante meridiem.

Kivül más írással: Exhibitae 6. Martii anno 20.

Külszín: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Az utóirat a fejedelem írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban public. B. fasc. VII. No. 37.)

CLIX.

1620; márcz. 2.

Gabriel Dei gratia sat.

Generose, fidelis sat. Salutem sat. Nagy és elmulthatatlan okok miatt, főképen hogy az nemes Magyarországnak, ki mi nekünk is szükségnek idején ellenségünk ellen segítség volt, idején való oltalmazására és több nagy veszedelemben forgó keresztyén országoknak mind szabadtításokra, s mind veszedelmes állapotjokból jó megmaradásokra való hozását

kifáradván hadainkkal, azoknak eventusát mily szép áldásokkal látogatta az úristen közhirekből és experientiából is értheti. Azokat pedig mind egyéb dolgainkat is nem akarván eltitkolni, jobb alkalmatossággal világosabban értésére adjuk, és meg magyaráztatjuk. Hogy pedig távúl létünkben is valahol kívántatott mint édes hazánkra szorgalmatos vigyázásunk és atyai gondviselésünk volt kegyelmetekre, elég bizonyosság eddig minden báutódás nélkül szép békességben egész országgal való létele és megmaradása. Melyben, hogy jövődre is sokkal jobb móddal egyenlő értelemből elő mehessünk, mellettünk levő tanácsink tetszéséből rendelünk kegyelmeteknek oly okokért, kiből most egyéb semmiképen nem lehet, generalis gyűlést celebraltatni; fejérvári városunkban az jövődjé judica vasárnapra, id est: ad diem quintum aprilis. Melyre mindaz nemes Magyarországnak és több confederatusinknak gondviselésétől magunk személyében bé nem érkezhetvén, bizonyos főcommissariusink által minden akaratunkat és az országra szorgalmatos gondviselésünket proponáltatni akarjuk. Hadjuk azért és parancsoljuk is, hogy az feljúl megnevezett helyen és napon, minden okvetetlen magad személyében compareálj, hol istenünk akaratjából minden késedelem és mulatoztatás nélkül közönséges javára és megmaradására édes hazánknak minden jót és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non factururus. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 2-a mensis Martii anno Domini 1620.

Gabriel-m. p.

Simon Péchy m. p.
cancellar.

Gaspar Bölönyi m. p.
secr.

*Kivül: Generoso Ladislao Cseffei de Nozay *) etc. Fideli nobis sincere dilecto.*

*) noszályi Cseffei László 1620-ban táblai hites ülnök.

(Eredetije a gy.-fehérvári káptalan levéltárában.)

CLX.

1620. márcz. 15.

a)

Instructio

pro illustri, spectabili ac magnifico necnon generoso, prudenti, item et circumspecto dominis, domino comite Emerico Thurzó de Bethenfalva, perpetuo de Arva ejusdemque comitatus supremo et perpetuo comite, serenissimi principis Hungariae et Transylvanie etc. consiliario etc. Michaelae Bosanyi de Nagy Bosány et Joachimo Magdeburgero civitatis liberae et regiae Cassoviensis senatore, nomine dictae suae serenitatis inclitorumque statuum et ordinum inclyti regni Hungariae ad generalia confoederatorum regnorum et provinciarum comitia, in legatione expeditis.

In ipso itineris ingressu praelibati domini legati certa veredariorum loca ita disponere studeant, ut ex hisce regni partibus ad ipsam civitatem Pragensem usque, celeriori intimatione, literarum beneficio fienda, omnia acta legationis progressus, aut si quid forte difficultatis obvenire contigerit, de omnibus sua serenitas tempestive requiri ceteriorque reddi possit, nec circa perlationem literarum properam, nocivi ex remora defectus promaneant.

Ad locum destinatum, ubi, deo concomitante, salvi et incolumes appulerint, audientiamque apud suam majestatem regiam sunt habituri, eandem suae serenitatis, domini comitis, palatini, caeterorumque statuum et ordinum regni Hungariae, nominibus, qua decet reverentia, salute plurima impertientur-amicaque et vicina studia suae majestati regiae commendabunt, foelicissimaque diuturnioris regiminis, optatae incolumitatis, vitaeque longaevae, incrementa conprecabuntur. Simili modo si occasio ferat, serenissimam quoque Bohemiae reginam convenienter salutabunt, utrique suarum majestatum, de recens nato principe congratulabuntur votis natales ejusdem prosequuntur. Quos item ibidem praesentes principes imperii, duces, comitesve primarios repererint, pro sua quenque dignitate et conditione saluere eosdem jubebunt et honorifice suae serenitatis ac regni studia deferent. In conventu porro dominorum statuum et ordinum inclyti regni Bohemiae, nec non legatorum ex reliquis confoederatis provinciis eo expeditorum, sive is conjunctim cum suae majestatis regiae persona, sive seorsim instituatur, pariformiter salutem iisdem dicent et

quo meliori fieri poterit modo suae serenitatis regni et regni benevolentiam, studia et propensam affectionem denunciabunt.

Hisce rite et cum auctoritate peractis, priusquam ad confoederationis puncta, eorundemque tractatum devenum fuerit: exquisitissimis quibus unquam poterunt rationibus animum suae majestatis dominorumque confoederatorum mentem ad capessenda induciarum pacisque publicae studia inflectere satagent; quove omnis ipsis scrupulus, si quem in animis ipsorum super pactatis ex parte nostra, cum Romanorum imperatore induciis, haerere animadverterint, penitus eximatur, causas quibus tam sua serenitas, quam status et ordines regni Hungariae inducti eas iniverint dextre explicabunt, intimando illis quorum istud interesse putaverint suam serenitatem, si personae suae propriae evectionem, assequendaeque sublimioris dignitatis affectionem, publicis totius christianitatis, dominorum confoederatorum, cumprimis vero dulcissimae suae patriae et sympatriotarum commodis, permansioni et saluti praeferre voluisset, nullo plane labore regii fastigii culmen conscendere potuisse: conditiones siquidem electionis, quas etiam num prae manibus haberet, status et ordines regni sibi obtulissent, ipsum etiam regium diadema, quo reges Hungariae redimiti regni fasces apprehendere consueverunt, in sua esset potestate, nulla denique fortunae vis voluntati eiusdem obstitisset: verum contemplanti penitus, mentisque et cogitationum oculis circumspecte eas praevidenti difficultates et incommoda, quae passim cumulate prominerent, visum esse salutarius, undiquaque futurum, si in conspectu supremae majestatis qua par erat humilitate se demiserit, neglectisque iis illecebris, quibus ad provehenda, privata sua commoda concitari posset, omnia studia, omnem operam, curam denique et industriam, in recuperationem pristinae pacis, aversionem majoris christiani sanguinis effusionis, restinctionem quorumvis intestinorum bellorum, fomitum, restitutionem denique regnorum et provinciarum christianarum in pristinum florem fixerit et locaverit. His accessisse etiam id quod sua serenitas intra tempus induciis praefixum, earum beneficio freta, potentissimi christiani nominis hostis Turcae propositum voluntatemque explorari posse commodius certo sibi polliceretur, cui ea est a natura insita dilatandi imperii libido, ut in omnes intentus occasiones, eos qui Christo nomen dederunt, raro ita securos praestet, quin credula ipsi plus justo fide adhibita, incautos circumvenire negligat: ideoque summe necessarium fuisse atque etiam num videri suae serenitati, ut interea temporis Turca requisitus modis omnibus reconcilietur, neve in nobis arma convertat, tempestive complacatus, detineatur.

Gravissime autem omnium suam serenitatem in hanc mentem ut inducias pacisceretur, impulisse id quod certo intellexerit Turcarum imperatorem juveniculum, plane tum temporis cum de induciis ageretur, qui nos, primarios, vezérios et consiliarios suos amovisse, locoque ipsorum juvenem substituisse vezérium, consiliariorum suorum moderatorem, cuius immaturis persuasionibus inductus pace praesertim cum Persa inita, omnes suas vires Asiaticas in Europam educere constituit; quas in quamcunque tandem Europae partem expedierit, ubique christianae reipublicae exitio, nobis terrori et periculo imminerebunt, ni deus clementissimus eas a nobis averterit, ardente siquidem pariete proximo nostra aequae ac vicinorum res agitur.

His itaque justis et plausibilibus rationibus (ut multas alias incommoditates, quae tum in dies circa intertentionem exercituum nostrorum repululascere ceperant consulto praetereamus) ductam suam serenitatem ad inducias procliviores, quam armorum continuationem reddi debuisse, domini legati edoceant, paratissimam etiam nunc eandem esse asseverantes, quae ultro in se receptas mediatoris partes apud imperatorem (cuius quidem rei jam hactenus tam litteris, quam internunciis suis non contemnenda jecit fundamenta) circa armorum depositionem et consequendas dominis quoque confoederatis inducias strenue velit transigere: modo ipsorum quoque confoederatorum, accedat voluntas, consensus, desiderium.

Hoc loco quasi per occupationem obviandum erit dominis confoederatis, si sine consensu et praescitu suorum legatorum inducias fuisse tentatas, tractatas et conclusas forte praetenderent, quo in casu rejiciendi erunt ad quintam confoederationis conditionem, in qua ipsorum praetensioni uberius responsum iri, domini legati spondeant. Quod si vero domini confoederati plures instantias intulerint, ad eas domini legati, pro sua prudentia et temporis rerumque conditione, sine tamen praejudicio autoritatis suae serenitatis et regni, sese scient resolvere.

Caeterum ubi ad seriem conditionum confoederationis digressio facta fuerit, circa singularum examen modo subsequenti domini legati sese accommodare noverint.

Ad primum. Fide jussio suae majestatis, pro absentibus Silesitarum et Lusatinæ utriusque legatis facta compleatur et per omnia conforme sit originale confoederationis diploma, literis per legatos suae serenitati Posonii exhibitis.

Vice versa, si quae huius rei mentio intervenerit et domini confoederati idem efflagitaverint, sponsonem pro parte statuum et ordinum trium nationum Transylvaniae, suae

majestati, regno Bohemiae, et confoederatis provinciis per suam serenitatem factam eadem in proxime futura diaeta regni Hungariae, sese adimpleturam promittit.

Ad secundum. Quod secundum circa limitationem auxiliorum subministrandorum, domini confoederati prius sese declarent quantumnam auxiliorum possint et velint regno huic necessitate ingruente suppeditare. Quo cognito domini legati scient ex parte suae serenitatis et regni ipsis quoque conformia auxilia promittere. Hoc loco dominis confoederatis proponenda erit militum Hungarorum in confiniis intertentio, ex quibus auxilia celeriora et maiori cum commoditate in singulas occasiones et necessitates dominis confoederatis educi poterunt, modo ipsi quoque oblata pecuniaria subsidia tempestive administrent, in intertentionem ejusmodi militis praesidiarii primitus convertenda, res vero haec quo poterit majori studio et ferore per dominos legatos urgeatur. Ex parte nihilominus dominorum confoederatorum ampliora auxilia inculcata ipsis diligentissime Turcici hostis potentia, vicinitate, immanitate et celeritate, exigent domini legati. Ex nostra vero iisdem rationibus praevis, auxilium ad summum ultra decem millium hominum numerum non promittatur. Confinia siquidem praesidiis continuis denudari ob Turcarum propinquitatem nequeant. In summa denique et extrema necessitate, vigore confoederationis simul vivere et mori nos velle spondeant.

Ad tertium. In receptione aliorum circum vicinorum regnorum in hanc confoederationis societatem, domini legati caute procedant, primoque omnium de praesentia legatorum ibidem in diaeta affuturorum inquirant, plenipotentias ipsorum et postulata accurate indagent; et de legitimatione plenipotentium securos se reddant. Ac tandem quos sincere et fideliter cum confoederatis agere sufficienter exploraverint, eatenus quatenus sese voluerint accommodare capitulationi confoederationis habeant plenarium eosin societatem recipiendi potestatis facultatem. In casu vero quo scrupulus, difficultas, vel quidpiam limites et cancellos capitulationis hujus excedens interveniret, extunc seriem postulorum talium legatorum (optima interim spe illis facta) relationi in proxime futura regni diaeta fiendae reservent, statibusque et ordinibus regni discutiendam et deliberandam proponant, ne in confoederationis articulos forte impingatur; ab illis demum, quos domini confoederati citra controversiam sibi adsciscendos censuerint, subsidia pecuniaria in conservationem confinium regni huius specificè declaranda et notificanda, exigi debebunt, priusquam in receptionem illorum fuerit consensus, non tamen omittatur auxilii quoque tempore necessitatis instar aliorum regnorum

et provinciarum confoederatorum regno huic, praeter pecuniaria subsidia, promissi, pariformis administrationis promissio, assecuratione sufficienti mediante ab ipsis exigenda et urgenda.

Ad quartum. Quoad quartum huic delegati per omnia inhaereant.

Ad quintum. Cum de induciis coeptum fuisset tractari, requisiti fuerant sub ipso statim initio domini legati suae majestatis et regni ac confoederatorum provinciarum tum praesentes, de ipsorum in paciscendis induciis proposito, verum illi superinde nulla sese instructos esse affirmantes informatione, nihilominus in mensis unius suspensionem armorum consenserunt, quibus conditionibus, id domini legati copiosius poterunt ipsis recensere. His itaque si ex parte ipsorummet debita satisfactio non est subsecuta, induciarum beneficio se excludi non nostra culpa, sed suapte sponte querantur. Hoc loco si Caesar salvum conductum forte ipsis concesserit, dominique confoederati alienis animis sese ab eius acceptatione exhiberent, extunc aliquando rigidius strictiusue erit dominis legatis cum ipsis expostulandum, expresseque opponendum, regnum hoc ob vicinitatem tam potentissimi hostis Turcae, Polonorumque vicinorum insolentias praedae sese et direptioni temere non posse pro voto aliorum prostituere, formidandumque esse unice, ne intestinis istis ferventissimisque odiis et armorum continuatione, duae litigantium partes, tertium in cervices suas attrahant et provocent litis direptorem.

Ad sextum. Circa sextum prioris summae in conservationem confiniorum antehac contribui solitae numerum diligenter prius domini legati investigent; hoc cognito, instent ut in duobus terminis pro festo nempe S. Georgii militis et martyris una, in festo S. Michaelis archangeli annuatim altera subsidii pecuniarii pars, infallibiliter et sine defectu medio certorum et in instanti denominandorum commissariorum administretur. Confiniorum vero ruinam, qua fieri poterit meliore forma exaggerent in eorundemque restaurationem seorsim certam pecuniae summam implorent.

Ad septimum. Instructio ad portam ex parte nostra expediendis legatis communicanda, transmittetur ab hinc dominis legatis propediem: terminus vero expediendorum legatorum circa festum Georgii incidere poterit; persuadendum itaque erit suae majestati et dominis confoederatis, ut ad illud tempus suos quoque legatos, muneraque addecentia appropinquerint, defectumque omnem praecaveant, circa festum item divi Georgii hic Cassoviae, antequam sua serenitas ad comitia Novisoliensea moverit, legati ipsorum sese sistant certo certius.

Ad octavum. Si urserint domni confoederati commissiones introscriptas dirigendi erunt ad articulum XII diaetae Poseniensis anni millesimi sexcentissimi decimi noni, et si temporis ratio admiserit de terminis competentibus et locis in quae convenire debebunt, domini commissarii certi quippiam determinari poterint.

Nonus manet in suo vigore.

Decimus manet.

Ad undecimum. Juxta regni limitationem circa valorem monetarum factam, domini legati monetae negotium rectificare quo poterunt meliori modo enitantur. Ita tamen ut aureus ducatus non excedat numerum denar. 240, tallerus Joachimicus den. 140.

Ad duodecimum. Domini defensores nominentur, ex parte quoque dominorum confoederatorum, hinc siquidem illi jam sunt deputati, quosnam ad defensionis huius opus elegerint, domini legati inquirant. Ad futuram vero diaetam Neosoliensem, domini confoederati, certificati solenniter per dominos legatos, suos quoque nuncios expediant, inibi siquidem vigore induciarum de pace utrimque ineunda tractari debet: et si quae forte dubia intervenerint de iis ab eorundem legatis informationes erunt capiendae.

Ad decimumquartum. Belgica ratio sublevandorum militum si poterit utrimque introduci domini legati pro sua diligentia adlaborent. Miles enim Hungarus exiguo stipendio contentus annonam et alias necessarias merces duplo triplove majori precio in exteris regionibus cogitur comparare, quam Germanus miles et extraneae nationes magna salaria habentes in regno hoc Hungariae. Vel igitur in regnis et provinciis confoederatis levioris debebunt omnia vendi Hungarico militi, vel vero superfluum gravium expensarum respublicae debebunt ex propriis refundere.

Ad decimum quintum. Promoveant domini legati sedulo introscriptorum librorum et privilegiorum inquirendorum recuperationem et libros, acta et privilegia, quae reperta fuerint ad se recipiant, fideliterque reportent.

Ad decimum septimum. Domini legati super hoc articulo verbotenus dominos confoederatos, quid contra eius contentias commissum sit, uberius informant iisdemque insinuant, caveantque sedulo ne deinceps tale quippiam patretur.

Extra hanc seriem domini legati gravissimis et ponderosis rationibus omnique studio et artificio in id incumbant et desudent, ut quidnam animi, spei et fiduciae circa productionem ulteriorem armorum et unde habeant, tam in milite, quam pecuniariis subsidiis pollicitationes et an usque ad finem

bellum honeste continuare possint, ne super glacie, fundamenta rei tam arduae posita esse videantur, penitius explorent. Ac tandem conventionē super singulis capitulationis articuli facta solenniter concambiatio et permutatio diplomatum, utrimque prout nempe Posonii conclusum extitit, fiat et peragatur.

Caetera, quae forte ultro citroque occurrerint Domini legati ex debita in suam serenitatem communem patriam (praeminentia, libertate et autoritate utriusque ob oculos habita) fidelitate, sinceritate et observantia, pro sua dexterritate, diligentiaque agant, tractent et publicum ante omnia bonum promoveant: ita Deus ter optimus maximus itineri, progressibus et actionibus illorum clementissime benedicat, eosdem salvos et incolumes conservet ac tandem rebus pro voto feliciterque peractis, optata cum resolutione reducat. Actum in civitate libera et regia Cassoviensi ex pleno consilio die decima quinta mensis Martii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

Gabriel mp.

Simon Péchy

(P. II.) cancellarius m. p.

Sigismundus Rákóczy mp.

(P. H.)

Comes Sigismundus Forgách
de Gimes mp.

(P. H.)

Georgius Rákóczy m. p.

(P. H.)

Melchior Alaghy m. p.

(P. H.)

Paulus Apponi m. p.

(P. H.)

Stephanus Kaltai m. p.

(P. H.)

Comes Christophorus
Erdeődi m. p.

(P. H.)

Martinus Beniczky m. p.

(P. H.)

Hieroslaus Zmeskal m. p.

(P. H.)

Nicolaus Monaky m. p.

(P. H.)

Fran. Dooczy m. p.

(P. H.)

Georgius Széchy mp.

P. H.

Caspar Ilieshazy m. p.

(P. H.)

Andreas Jakussith m. p.

(P. II.)

Nicolaus Bocskai m. p.

(P. H.)

Steph. Niary m. p.

(P. H.)

Georgius Cegenyi m. p.

(P. H.)

Joannes Sándor m. p.

(P. H.)

Joannes Bogdani m. p.

(P. H.)

Joannes Rákóczy m. p.

(P. H.)

Johann Kraus m. p.

b)

1620. márcz. 16.

Nos comes palatinus, comites ac barones, proceresque ac magnates, serenissimi principis et domini domini Gabrielis dei gratia regnorum Hungariae Transsylvaniaeque principis et Siculorum comitis etc. consiliarij caeterique status et ordines incltyti regni Hungariae in praesenti conuentu partiali Cassouiensi constituti. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniuersis, quod cum per illustrissimum dominum comitem Emericum Thurzo de Betthlenffalwa, haereditarium et supremum comitem de Arva, ac per regnum Hungariae consiliarium, res quasdam preciosas, pro praesenti regni necessitate, in honorarium excelsae portę Ottomanicae ad valorem viginti millium florenorum coemere et comparare debeamus, ideo, in eo vniuersos et singulos mercatores et negotiatores assecurandos, affidandos et certificandos duximus, ut quicumque praefatas res mercimoniales in rationem praedicti regni Hungariae erogandas sibi censuerint ad eum certum terminum, quem dictus dominus comes refusioni et solutioni praefixerit, praetactam viginti millium florenorum pecuniae summam ex contributione regni ad eundem usum iam ordinata plene et integre deposituri et persoluturi sumus, prout assecuramus, affidamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera regiaque ciuitate Cassouiensi die decima sexta mensis Martij. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

Következnek a pecséték, szám szerint 21, és az aláírások, szám szerint 18, következő rendben s mindenik két sorban :

Comes Sigismundus Forgach de Gimes m. p., Georgius Szechy m. p., Georgius Rakoczy m. p., Melchior Alaghi m. p., Caspar Ileshazy m. p., Andreas Jakusith m. p., Georgius Perenni m. p., Comes Christophorus Erdeődi m. p., Stephanus Rakoczy m. p., Paulus Apponi m. p., Nicolaus Bochkay m. p., Martinus Beniczky m. p., Joannes Sandor m. p., Hieroslaus Zmeskal m. p., Johannes Bogdani m. p., Nicolaus Monaki m. p., Joannes Rakoczy m. p., Franciscus Dooczy m. p.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CLXI.

1620. márcz. 16.

Gabriel Dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine comes, nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Noha Horváth István ennek előtte Ferdinánd császár ő felsége hűsége alá adván magát, bizonyos ideig hazájában nem jöhetett, mindazáltal nem akarván hazájától és nemzetségétől tovább idegenkedni, mivel magát megismervén hozzánk folyamodott: mi is fejedelmi kegyességtünket akarván hozzája megmutatni, valami marhái, javai és egyetmási ez elmúlt üdőkben elprédálttának volt, azoknak megadása és restituálása felől, mivel más patens mandatumunkban is demandáltunk minden végbeli tisztviselőknek; kihez képest kegyelmedet is autoritate qua publice fungimur, intjük, ez levelünk látván, valabol a kegyelmed tisztí alatt marháiban és akárminéval nevezendő javaiban feltalálhat, mindeneket mind az Damasdon levő házával és molnával együtt, melyet saját pénzén vött volt, adasson meg kegyelmed nekie és egyébképen is ott az végekben tétessen igazat neki. Bene valeat nec secus faciat. Datę Casoviae die 16. Martii anni 1620.

Benevolus

Gabriel

mpria.

Simon Pechy
cancellarius mp.

Caspar Bölöny mp.

Külczim: Spectabili et magnifico domino comiti Stanislao Thurzo de Betthlenfalva, consiliario nostro, terrae Scepusiensis eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti, partium regni Hungariae Cis-Danubianarum generali, arcisque et praesidii Uyváriensis ac confinium antemontanorum supremo capitaneo. etc. Nobis honorando.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban, Public. B. fasc. 7. Nro 42.)

CLXII.

1620. márcz. 18.

Gabriel Dei gratia sat.

Spectabilis et magnifice nobis honorande. Salutem stb. Meghallgatván in pleno consilio az kegyelmed praesidiumjának Szepesvárában való bevételéről mind az két félnek praetensióját, arról discursive ez két utat találtuk föl, hogy mivel Alaghi Menyhárt uram fejéig jószágáig felel Thurzó Krisztfné asszonyom felől, hogy sem praktikálni, sem az ország ellen semmit nem akar indítani abban az helyben, tehát palatinus uramtól extraháltatnék arról való testimonialis levél és maradna azonban az gyalogok bevétele, nagyobb haszontalan költségek eltávoztatásának okáért. Avagy ha ez sem tetszenék, tehát tartozzék Thurzóné asszonyom az várban bebocsátani az kegyelmed ötven gyalogit, melyeknek a nélkül is juxta statuum et ordinum deliberationem köllött volna megfizetni kegyelmednek, de úgy, hogy azoknak kegyelmedtől járván fizetések, az contractus szerint való régi és ekedig szokott hitre legyenek kötelesek. Erre penig micsoda okokból indéttatunk legyen, megértheti kegyelmed bővebben maga követinek Csúty Istvánnak relatiójából. Kegyelmed immár ez kettő közül lássa melyik tetszenék inkább, Alaghi uram kezessége-e, avagy az gyalogok ez felől specificáltatott mód szerint való bevétele. Isten éltesse kegyelmedet. Datum Cas-soviae 18. Martii anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Simon Péchy
cancellarius mp.

Külsőim: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao
Thurzó de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban Public. B. fasc. 7. Nro 41.)

CLXIII.

1620. márcz. 19.

Spectabilis et magnifice domine nobis honorande.

Császár ő felsége minthogy ennyi sokszori untatásunkra instantiáinkra az confoederatus országokkal nem hogy derekas induciákra lépnek, de csak az egy holnapig való armorum

suspensiót sem akarja nekik megadni, hanem inkább az ellen minden hadait megindítván rcájok küldte, kikkel az más hétfőn azaz 9. Martii volt is harczok Bécsnél, melyből mit akarjon ő felsége kihozni, az jelen való tanácsurak sokat discursálván, világosan általlátják, hogy azokat akarnák először opprimálni és azután mivelünk azt gondolja, hogy pro libitu tractálhatna; mely hogy rajtunk meg ne történjék, az urak mit deliberáltak legyen az mostani állapot felől, mind azokról Csúti uramtól kegyelmednek bőségesen izentem; mely doll gokra hogy kegyelmednek szorgalmatos gondviselése legyet' és igen hamar, felette szeretettel kérem s intem kegyelmedek mert periculum in mora. Az törökkel mint akarnak ellenünn végezni s eddig is mit végeztenek, az portáról Korlát István uramék igen bizonyosan informálnak, minden héten jó levelek hozzám az portáról. Kegyelmed igen vigyáztasson igen, mert bizony süttve akarják alánk az tikmonyat rakni. Pozson, Sopron, Óvár kívántatik hogy igen nagy vigyázásban legyen. Nekem kegyelmed gyakran irasson és bizonyos hirekkel tartson. Quem foeliciter valere cupiens. Ex Cassa 19. Martii 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Külön papiron : P. S. Jut eszünkbe, hogy egyik levelében az dica felől azt is írta volna minekünk, hogy úgy informáltak volna kegyelmedet, hogy mi az dica restantiából sokat imide amoda eldeputáltunk volna, ki miá nem lenne az dica elegendő az végbelieknek megfizetésekre. Azért arról azt írhatjuk, hogy valaki informálta arról kegyelmedet, de nem jó informatora volt kegyelmednek, mert mi tizenkétszáz forintnál többet az vármegyék pénzéből soha hova (*sic*) nem deputáltuk; viszontag úgy tetszik, hogy nem annyi bort adtunk Ujvárbá, hanem majd 800 akó szentgyörgyi, bazini bort adtunk oda, melynek az summája többet teszen az 1200 frtnál. Azért eztet mireánk bár senki ne vesse, hanem értse kegyelmedtől, miben legyen az dolog és amaz bor úrában tudja keves deputatióunkat.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Stanislao Thurzo de Bethlenfalva, perpetuo Terrae scopusiensis eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti. stb. stb.

(A levél — az utóirat kiretelével — Bethlen Gábor írása. Eredetije a m. k. orsz. levéltárban Publicorum B. fasc. VII. Nro 40.)

CLXIV.

1620. márcz. 20.

Gabriel dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorande. Salutem stb. Mi ilyen ítéletben voltunk, hogy az országnak végeztése szerint Poson várából ekegig régen a nímetség praesidium kiküldetett; de a mint mostan értésünkre adják, nem hogy kimentenek volna belőle; sőt inkább két nímetség bocsátottanak volt fel fizetések felől Ferdinánd császárhoz és újlag fizetéseket meghozván, mind tiszta tallérul fizetnek volna nekik. Mely nagy vigyázatlanságon eleget nem győzünk csudálkozni és félvén is, ha a dolog ebben kezd előmenni, valami szerencsétlenség a helyen ne történjék. Kegyelmedet azért intjük, sőt autoritate nostra, qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk is, mindeneknek előtte kegyelmednek erre legyen főbb és szorgalmatos gondja, találjon módot benne, az nímetség praesidiomot Posonból küldje ki. Mert ha, kitől isten ótalmazzon, az országnak ilyen szép házán valami szerencsétlenség történék, abból mennyi alkalmatlansága és akadályja következne a szegény nemzetségünknek, igen könnyen megítélheti. Bene valaat, nec secus faciat. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi, die 20. Mensis Martii anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Simon Péchy
cancellarius mp.

Alább Bethlen G. kezével: irtunk az korona őrző uraknak, hogy minden késedelem nélkül az nímetség az várból kivigyék, kegyelmed tovább őket ottbenn lenni semmi úton ne engedje, hogy az ország indignatiója rajtunk ne legyen, én kegyelmednek megírtam és ha nem cseleksz, nem én, hanem kegyelmed leszen az oka.

Külczim: Spectabili ac magnifico comiti Stanislae Thurzó de Blatechnfalva. stb.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CLXV.

1620. márcz. 20.

Gabriel, dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine nobis syncere dilecte. Salutem et favorem nostrum. Adák értésünkre, hogy kegyelmednek távol létében Poson várából a német praesidium két gyalog nímeket Ferdinánd császárhoz felküldvén, fizetéseket újlag kész tiszta tallérul meghozták volna, mely dolgon eleget nem győzünk csudálkozni, holott az ország végezése szerint mi azt ítéltük, hogy régen Posonból a németek kiküldesének. Az mostani állapathoz képest ha az dolog mind ebben megyen elő, féltő, hogy azon a helyen valami szerencsétlenség ne essék, ki ha megtörténnék, kitől isten megóalmazza szegény hazánkat, nemzetségünket, mennyi alkalmatlanságok fognak abból következni, kegyelmed igen könnyen megítheti; kegyelmedet azért intünk (*sic*), sőt autoritate nostra qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk is, ez dologról Révay Péter urammal beszélgetvén, mindjárást találjon módot benne és mentől hamarébb a' német praesidiumot Posonból küldje ki; mert ha tovább mégis az ország végezése ellen az várban benn maradnak, abból akárki ítéleti szerint is semmi jó nem következik. Secus non facturum. Datum Casisoviae die 20. Martii anno 1620.

Gabriel m. p.

Simon Péchy
cancellarius.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Stephano Pálffy de Erdőd comiti comitatus Posoniensis, sacrae regni Hungariae coronae conservatori et regni ejusdem consiliario etc.

(Egykorú másolat a báró Révay-család styavniczkai levéltárában.)

CLXVI.

1620. márcz. 20.

Gabriel dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorande. Salutem stb. Magunk kezével írt levelünkben Csúthi István relatiójára mutatván, bizonyos okokból jobbnak ítéltük lenni, hogy irásunk által mind neminemű dolgokról, mind pedig kegyelmednek egynehány rendbéli leveleire választ írának.

Az mi illeti azért a' pénz dolgát, mindjárt az administratorok tegyék szerét pénznek, ha többnek nem, bátor csak negyvenezer forintnak, inscribáljanak, instructiójok szerint a' papi jószágban, ha kinek ahhoz kedve leszen. Ezen pénznek nyolcz ezerét küldjék Sopronban és fogadjanak tizenkétszáz kopjást és nyolczszáz gyalogot, kegyelmed pedig mindjárt hivassa levelünkben megnevezett főembereket és demandáljon nekik; mindenik kapitán fogadjon három-háromszáz kopjást, ne hajdukat; ad minus 1500 kopjást mentől hamarébb lehet, conducáljanak; és megmustrálván őket, egy hópénzt adjanak nekik. Gyalogot kétezeret fogadjanak; de igen jó gondviselő, vitéz, látott hallott kapitányokat kell eleikben praeficiálni; ötszáz, nem több, legyen egy kapitánság alatt. Kegyelmed pedig semmit ne késsék, hanem mindjárt Újvárbán menjen be és fizessen meg az vitézlő népnek, valamint s valahogy lehet, ha csak két óra lehet is és mustrálja meg minden helyen valókat, állassa helyére őket, készítse in omnem eventum. Az mostani állapathoz képest az ország végezése szerint Posonból ki kellett volna ekéig a nímét praesidiumnak menni; arra kegyelmednek legyen szorgalmatos gondviselése, mindjárt küldjék ki őket Posonból és arra a helyre felette nagy és szorgalmatos vigyázás legyen; kiről más levelünkben bővebben irtunk kegyelmednek; ahhoz tartsa magát kegyelmed. Valahonnan mi hadnak szerét tehetik és fogadhatnak, kegyelmed azontól szállítsa által Szokolczában, ott mustráltassa meg őket és ott fizessenek nekik, Thúry Ferenczet praeficiálja hatszáz lovas előtt; mindazáltal a Morván által senkit hírünk nélkül ne bocsásson. — Igen bizonyosan informálnak bennünket az fényes portáról, hogy Vácot, Veszprémt, Tatát császár nevével a töröknek ígérték, az ott benn való legatus 100000 aranyat (*ígért*); eddig adtanak 20000 tallért. Starczert 22. Februarii akarták expediálni, ha az mi oratorink nem obviálhattak expeditiójának, kiknek mindazáltal nagy reménységek volt, hogy a legatiót impediálhadják. Az urakkal együtt kapitányokat ezeket rendeltük: Zay Lőrinczet, Fáncsy Ferenczet, Akai Istvánt, Thúry Ferenczet, Szobonya Istvánt. Ezeket kegyelmed mindjárt hivassa és imponálja nekik, hogy három-háromszáz kopjást fogadjanak. Lipót Péchnek újlag demandáltunk, hogy az pénznek és postának szerzésében igenigen szorgalmatosan fáradjon. Nem bánjuk, sőt igen akarjuk, hogy a komáromi vitézlő népnek foglaló pínzt, egy-egy forintot adasson kegyelmed; kiket meg nem késlelvén, mindjárt hivassa el őket, szállítsa Szokolczára; mert ha oda szállanak; azonnal nagyobb szívek leszen az confederatus országoknak, amonnan is hamarébb reámen-

nek az induciákra. A mely egynehány lengyel, kozák általment az országon, másunnan is irtanak azok felől mi nekünk; elég gyalázat az minekünk, hogy csak ennyi vigyázás sem volt reájok. Ennekutána igen kívántatik, hogy más vigyázás legyen az passusokra. Az gyarmati kapitánság felől ír kegyelmed; azt pedig mi soha senkinek vita durante nem adtuk: mert nem is láttunk oly tisztet, az kit gallérához varrjanak az embernek; kegyelmed azt az tisztet mi akaratunkból Sóos Istvánnak adja. Kegyelmednek egyik panaszolkodó levelére azt irhatjuk, hogy mi kegyelmednek derogamenjére semmit sem cselekedtünk azzal, hogy a vármegyékre irtuk, kihöz kellessék hallgatniok tempore extremæ necessitatis, tudniillik ha az ellenség oly közel volna, hogy későbben jünne kegyelmedtől az segítség a' vármegyéknek. Mert e felől ő magok a vármegyék egynehányan requiráltak bennünket, azzal okot adván írásunkra; mindazáltal megparancsoltuk azon vármegyéknek, hogy ennekutána attúl függjön hadok, a' kit kegyelmed eleikben rendel. És mivelhogy az Dunántúl való elfoglalt egynehány helyekről, hasonlóképen az Kamper György kastélya sub induciis történt ostromlásáról Meggau uramat megtalálta, kegyelmed megvárja onnan a resolutiót. Interim mindazáltal megótalmazza kegyelmed a megnevezett farkasfalvi kastélyt. Jöllehet demandálta immár az császár azoknak a Dunán túl elfoglalt helyeknek restitutióját; kit ha debito modo effectuáltak-e, avagy azonban vannak-e azok a helyek, végére menvén, kegyelmed adja értésünkre. Végezetre semmiképen be ne bocsássa kegyelmed az profontot Komáromban, kiről kegyelmed nekünk ír, azt semmiképen meg ne engedje kegyelmed, sőt Althan Jánost is serio inhibeálja kegyelmed ebbeli számdékáról. In reliquo foeliciter valeat. Datum Cas-soviae die 20. mensis Martii anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel mp.

Alább más kézzel: Pénznek szerit tévén, egy hópénzt adasson kegyelmed az komáromi legényeknek, de kopját vétessen föl velek.

Külsőim: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva, terrae scepusiensis ejusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti, partium regni Hungariae Cisdanubianorum et antemontanorum confiniorum supremo capitaneo et consiliario nostro etc. Nobis honorando.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CLXVII.

Kassa, 1620. márcz. 20.

Bethlen Révay Péterhez.

(Révay ltár, Révay P. és a sz. korona 48 l.)

CLXVIII.

1620. márcz. 21.

Gabriel Dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps ac siculorum comes etc.

Spectabilis et magnifice domine nobis honorande. Salutem et continua benevolentiae nostrae incrementa. Az kegyelmed jámbor szolgájátúl Zoltán Ferencztől kezünkhez hozott leveléből megértettük, hogy az útnak nehéz volta miatt kegyelmed úgy nem siethet, az mint maga kívánná, mindazáltal hogy kegyelmed éjjel nappal sietni igyeközik, azt jól cselekedői kegyelmed; magunk részéről is igen akarnánk, ha kegyelmed az végezett napra Prágában beérközhethék. Haller István uram útban lévén minemő resolútiót, mely per decretum kiadatott, elől küldte legyen póstán minekőnk, annak igaz pariajából kegyelmed bővebben megértheti, és mely könnyű válasza lött légyen könnyen megítélheti. Véle vagy az császárnak bizonyos egy követé, melyet semmiképen reá nem birhatta, hogy póstán jőne alá véle együtt, hanem szekéren vontatja magát. Ide érkezvén, minthogy az decretumbeli resolútiójában az derék dologrúl való izeneti felől ő reá mutat az császár, mely nap ide jön, mindjárt más nap szembe leszünk véle, és itt nem sokáig tartóztatván őket, mindenekröl valamiket itt fog proponálni syncere informálunk (igy) kegyelmedet. Az fejedelem asszony cseh királyné asszonynak irt congratulatoria levelet az kassai követnek *) adták, hogy kegyelmednek praesentálja, de ha szintén kezénél volna is kegyelmednek, azt immár be ne adja kegyelmed, hanem mást iratott, a mellé szép persiai marhákot is küldett ő fölségének, melyet az utólbani levelével kegyelmed ő fölségének bepraesentálja, és az fejedelem asszonynak jó akaratbeli szolgálatját ajánlja ő fölségének kegyelmed. Isten tartsa kegyelmedet, és tegye minden útait dolgait szerencsésé. Datum Cassoviae die 21. Martii. Anno domino 1620.

Fr. benevolus

Gabriel m. p.

*) E szót Bethlen javítá ki.

(*A fejedelem sajáték zű trédával*) :

Fő musika hegedüst, lantest, ki theorbat (?) is verjen, cornétistát szerzeni kegyelmed ne feledkezzék dolgái közt.

Külön lapon :

Ex decreto sacratissimae Romanorum imperatoriae ac Germaniae Hungariae Bohemiaeque etc. regiae maiestatis etc. domini domini nostri clementissimi, magnifico Stephano Haller de Hallerkeß etc. illustrissimi principis Gabrielis, Hungariae et Transylvaniae principis et Siculorum comitis, gratiose significatur: maiestatem suam caesaream regiamque probe ea quae praefatus illustrissimus princeps Transylvaniae, pro impetrandis menstruis inducijs et armorum suspicione (*igy, suspensioe helyett*) ad palatini electoris Bohemorumque et ceterarum illi regno incorporatarum prouinciarum instantiam intercedendo, et dictus internuncius oretenus diffusius exponendo proposuit, intellexisse, habitaque desuper matura consultatione deliberasse, pro nunc quidem in gratiam et ad intercessionem sui principis, ad ostendendam propensam animi sui procurandae pacis publicae cupiditatem, petitum saluum conductum quidem concedere, atque in eum finem ei ad manus suas proprias consignandum demandasse: quod vero ad petitam suspensionem armorum attinet, quid hac super re utpote tanti momenti gratiose pro tempore deliberauerit, cum res prolixioris sit tractatus, ad hanc nostram declarationem insinuandam, tum alia multa, negotium publicae pacis ac quietis, regnique mei tranquillitatem et commodum concernentia, tractanda, certos fideles suos delegatos, ad illustrissimum principem Bethlenum mittendos destinavit, a quibus omnia oretenus diffusius intelliget, ipsum Haller vero simul benigne requirens, ut et delegatis suae maiestatis ad bonum publicum promouendum cooperari, et omni auxiliij genere apud suos assistere velit. Facturus in hoc suae maiestati rem gratam, quam data occasione tam de persona sua, quam suis omnibus caesarea regiaeque (*maiestas kimeradt*) gratia sua compensare et recognoscere non praetermittet. Cui simul in reliquo benigne propensa manet, eumque gratia sua complectitur.

Per sacram caesaream regiamque maiestatem Viennae die 9. mensis Martii, anno domini 1620.

Laurentius Ferenczffy.

Kivül : Magnifico Stephano Haller de Hallerkeß comiti comitatus Kikelleß etc. ad sacram caesaream regiamque maiestatem ab

illustrissimo Gabriele Hungariae et Transylvaniae principe et siculorum comite etc. ablegato internuncio assignandum.

Külczim: Spectabili ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalwa etc.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.

CLXIX.

Kassa, 1620. márcz. 23.

Bethlen Balassa Ferenczhez.

(T. M. Államokmánytár. 205.)

CLXX.

1620. márczius 24.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis ac magnifice domine comes nobis honorande. Salutem stb. Minemű panaszolkodásokkal találtnak legyen meg fizetések felől az végbeliek, leveleket kegyelmednek in specie oda küldöttük, abból megláthatja és értheti kegyelmed; csudálkozunk rajta, hogy ennyi ideig semmi pénznek szerit nem teheték a tisztviselők, a kik arra rendeltettek; holott minden oda fel való proventusokból, papi jószágokból közünket azért vöttük ki, hogy az vitézljő rendnek fizetések meglévén, panaszolkodásokra való alkalmatosság ne adatnék. Immár azt sem causálhatják az dicatorok, hogy az artikulusokat ki nem küldöttük volna; mert minden vármegyékre megvitték. Az administrator nekünk azt írja, hogy az pénznek szerit nem tehetnék, hanem innen kellene küldeni, de abban semmi mód nincsen és innen nem is várhat; mert a Fátrán innen levő végekben is az fizetés kívántatik, azt is magunk tárházunkból kelletik kiteljesítenünk. Kegyelmedet azért intjük, kegyelmed is mindenfelé az dicatorokat sollicitálja, mentől hamarább tegyék szerét az pénznek és maga se késsék, hanem bemenvén tisztiben, fizetessen meg az végbelieknek, hogy az fizetlenség miatt, az törököknek gonosz szándéka lévén Vác ellen, valami szerencsétlenség hazánkban ne történnék. Bene valeat. Datum Cassoviae die 24. Martij anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Külcsm: Spectabili ac magifico domino comiti Stanislao
Thurzó stb.

(Eredetije a m. kir. kam. levéltárban.)

CLXXI.

Kassa, 1620. márczius 26.

Bethlen a kassaiaknak.

(Sárosp. Fü. 1862. 449.)

CLXXII.

1620. ápr. 1.

a)

Illusttris et magnifice domine!

Császár követe nagy pompás jövetelének késedelmes volta miatt én kegyelmednek eddig nem írhattam, mivel bizonyost akartam írni. Az követ az múlt pénteken érkezvén be, szombaton kénáltam az audientiával, de recusálván készültségével, vasárnap inter 9-m et 10-m volt audientiája; hétfőn 12 órakorig sokat disputálván vélle, tegnap resolváltam magamat és ma expediálom. És hogy hosszú írással ne terheljem kegyelmedet, az legatióját de verbo ad verbum le íratván kegyelmednek, ex inclusis minden tractáját világosan megérti, holott peroratioját és beadott scriptumit kegyelmednek megküldtem. Summája minden követségének az, hogy segítséget az confoederatusoknak ne adjak, annak felette contra inducias pacta quaedam sunt attentata ex parte nostra, melyeket kívánta császár complanáltatni, kikre minemű resolútiót adtam legyen, annak is paríáját kegyelmednek includáltam; melyekből mind ő felsége király s mind kegyelmed eszébe veheti, hogy császár abban mesterkednék, miképen elszakaszthatna egymástól, melyet ha effectuálhatna, mindeneket megnyert dolognak tartván, nemhogy induciákat adna, de csak az kevés napokig való armorum suspensiot sem adná meg, hanem valóban rajtok lenne, mert a' bizonyos dolog, hogy segítséget derekason vár az francziai királtól s bavarustól; nagy bizodalma vagyon az törökhöz is, kiben talám adja isten, hogy ő felsége megfogytatkozik, noha most is követet expediált a portára. Ennekem mely igen offerálja ő felsége jó akaratját, Haller uram maga keze írását assignálta nekem arról, mely

szókat császár maga szájából értett in privato colloquio; kegyelmednek mind az maga írását s mind az deákul való fordítást includáltam, mely ígéretekbl észében veheti kegyelmed, mely igen igyekeznek az confoederatusoktól elszakasztani; bizonyos dolog is, hogy mostan nagy dolgokat vihetnénk ő felségénél végben, és én az magunk állapotját országostól valóban igen stabilialhatnók, fundamentommal megerősíthetnők, hogy ha confoederatusinkkal való szövetségünk nem obstalna ennek; de az mely nagy akadályára légyen az mi országunk békességének, sapienti suo iudicio ponderálhatja, mert császár az armorum suspensiót meg nem akarja nekik adni, kénszerítettünk véllek élni halni, de úgy ha ők is ígéretekét prestálják. Ha pedig császár meg nem adja az armorum suspensiot nekik, s azomban az oda bocsátandó legatusok által oly nehéz avagy illetlen conditiok proponáltatnak, mely contra jus et aequum láttatik igazán lenni, kire császár nem accedálhat, hanem az magyar statusok közzé küldi, és censurájok alá veti, azomban sok ígéretekkel igyekezi az elidegenedett elméket magához alliciálni, in tali casu mint lehessen a dolog, könnyen megítélhetni, kiváltképpen az hadakozástól ily idegenek lévén az mi nemzetünk és pénz miatt fogyatkozna. Szükség ezért ő felségének idején úgy rendelni az legatiót és oly conditiokat csenálni, melyek császár előtt etiam si iniquae videbuntur tamen az országok előtt találtassanak méltóknak, hogy így ne láttassék ő felségén múlni semmi dolognak, mert ha az conditiók lehetetlenek lesznek, az országot könnyen devincere poterunt és úgy nagy romlása következne confoederatusinknak, kitől őket isten oltalmazza; legyen készen az legatio együtt az legatussal, és ha császár az armorum suspensiót megadja, expediálhassák azontól, ne muljék mi rajtunk semmi, mely ha leszen isten is úgy segít meg bennünket. Mert uram, a mint mind magadnak s mind Dochina uramnak megmontam, én nagyobb hasznót semmiben ebben az állapotban nem látok s nem találok mintha az sz. Mihály napig való induciákat obtineálhatná ő felsége is, az hadakat császár ha tarthatná is, de nagy kéncsének fogyasztásával lenne, és ha az békesség végben nem mehetne, talám szintén akkor nem lenne hada, a mikor kívántatnék; de ha szintén fenn tarthatná is, de nem tudom élésből hunnét tarthatná őket igen nagy fogyasztás nélkül. Interim mi is jobb móddal vihetnők dolgainkat végben; kegyelmed most is iterálja és persuadeálja mind ő felségének s mind az statusoknak az békességet. Interim én az hadat conscribálom mustrálom fizetem ex proprio aere őket, ma harmadik napja hogy ezer kopjást, 600 igen jól válogatott jó lovas hajdút megfizettem és elindítottam őket; Sza-

kócza táján lesznek in stativis, nemcsak azok hanem mind ott fenn, a kiket generalis uram fogad, mind az Morva vize mellé szállítják őket, és ha ugyan nem akarja császár az armorum depositiot, kegyelmed bizonyosan megmondhatja, hogy minket arról nem szükség requirálni, hanem csak generalis uramat, és mindjárt által mennek segítségekre kész fizetett szép kopjás seregek; két nap oda érkehetnek Szakóczától a hol a hadak vadnak. De kívántatik igen, hogy az pénzbeli segítséget kegyelmed urgeálja, ha több nem lehet is mostan; bátor csak 300. ezer frt legyen, mely ha lészen, ez egész esztendőben merem assecurálni 6000 kopjás és 400 gyalognak készentartása és a huva szükség. expediálása felől ő felségét; de ha nem lészen, félő bizony az pénzbeli fogyatkozás miatt szintén az szükség idején hogy nagy hátramaradás ne legyen. Valami három vagy négy ezer gyalognak való puska felől is provideáljon kegyelmed, szereznének és küldenének alá, az summában elvennük.

Az ezüst mívnek megszerzése felől kegyelmed ne felelkezzék, ha lehet annélkül ne jöjjön mert az portai expeditio teljességgel hátra marad. Azt is, az legatiót mint bánja császár és palatinusnak mit irt annak impediálása felől, ex paribus kegyelmed meg érti.

En bennem meg nem fogyatkozik ő felsége, csak mi is meg ne fogyatkozzunk arról a részről etc. Igyekezzék is ő felsége magáévá tenni az szomszéd fejedelmeket, és azoknak segítségeket pénzből és népből implorálni, a többi között az saxót, ha lehet, ültessék le, ne segítené se egyiket se másikat bátor, csak ülne vesztég. Az velenczei respublicát igen szükség solicitálni, legyenek igaz jó akarattal és pénzbeli subsidiummal; ha azok akarnák, onnét szép pénzbeli segítség lehetne; kegyelmed magára bizott dolgokat maturálja jó végben vinni, és az úristen segítségével siessen vissza jöni. Minket interim tudósítson meneteli — oda érkezésének napjáról, excipiálásának, szemben lételének módjáról.

Az 7000 frtot meg nem hozák, várnám ha elhoznák. Heidelbergában az pénzt és leveleket elküldeni, választ hozatni és az instrumentalis musicusok meg szerzése felől is ne felelkezzék kegyelmed.

Ide mi istennek hála békességben vagyunk. Ezek után az úristen kegyelmedet éltesse, és hozza jó egészségben kö-zinkben.

Ex Kassa 1-a Aprilis, hora 10-a matutina, 1620.

Frater benivolus

Gabriel m. p.

b)

Illustris domine!

Az portára való ajándékok megszerzését kegyelmed el ne felejtse, mert a nélkül semmit végben nem vihetni; serio tractálja kegyelmed az tanácsok közül kettei által királylyal, az statusok nevével instálván, ő felsége ebből kedveskedjék az országnak, mivel ily hertelen arra rendeltetett summának szerét nem tehették, fel nem szedhették, kin azokat meg kellene venni, ő felsége maga kezességére, ha Prágában talál-tatik, adassa kegyelmed kezében ő felsége, ha pedig ott annyi nem talál-tatik, hozassa meg valamely áros ember által Aus-spurból avagy Norimbergből; a mint immár az obligatoria kegyelmed kezében vagy, assecurálhatni, ő felségét, hogy ad summum sz. Mihály napra éppen fogyatkozás nélkül meg-küldi az ország, az obligatoriát kezében adván királynak. Ha pedig úgy nem lehetne az ígért százezer forint sommából, hogy megszerezze, instálni kell. Ha úgy sem lehetne meg, az áros emberekkel is kellek kegyelmednek tractálni az ország obli-gatoriájának erejével, de ha semmi úton nem lehet, kegyelmed minket informáljon mindjárt felőle, ne múlják a miatt el az oda való legatio, de mindeneknek előtte királylyal kellek tractálni, felőle, valamely tanácsok által, talám szégyenletében is ily kevés dolgot megcselekedik, melyet ha in effectum nem viszen, mit remélhetni nagyobb? A mit Prágában feltalálni ugyan mostan, vigye véghez kegyelmed, ne fáradjunk messzebb érette és a miatt ne késldjék meg az dolog.

Az inasom, a mint mondja, eleget is találni mostan Prágában ezüstmívet, mert sokat hoztak volt az ő ott létében, sokkal jobb is leszen és én is inkább akarom, ha kegyelmed maga válogatja meg az miveket. Adgyon isten szerencsés utat kegyelmednek és hozza kedves jó egészséggel közinkben.

Frater benevolus

Gabriel m. p.

Külső: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalua, haereditario ac supremo comiti comitatus de Arva, et inelyti regni Hungariae consiliario. Nobis honorando.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása; eredetije gr. Batthyány József köpcsényi levéltárában.)

CLXXIII.

1620. ápril 3.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae Transylvaniae-
que princeps stb.

Spectabilis ac magnifice domine comes nobis hono-
rante. Salutem sat. Nekünk küldött leveléből értjük, mit ir-
jon kegyelmed az budai vezér Vác ellen való szándéka felől,
melyet ennek előtte is mindaz benne való kapitántól s mind
egyébünnét megértettünk; de hitelt igen nehezen adhatunk
annak, holott az töröknek természeti törvénye ellen volna,
még hidegek lévén, az várszállás, fűv is pedig nincsen, kin
az vár vitatást continuálhatná; más az, ha azt kezdené cse-
lekedni, mindgyárost az confoederatio ellen vétene és fel-
bontaná derekasan az békességet: mindazáltal demandal-
tunk mindenfelé az ott közel levő vármegyékre, hogy ké-
szen lévén, mihelyt az török indulatját bizonyoson értik,
mindjárást felüljenek és ellene álljanak; magunk is innét vi-
gázásban vagyunk; de hogy az vármegyéket valami haszon-
talan felültetéssel ne kedvetlenítsük, kegyelmed nem az kapi-
tántól magától, hanem mástól menjen végére bizonyosan az
állapathoz és ha szükséges nem leszen, az vármegyéket nem
kell aggravalni az gyalogtartással, meg kell őket kémélleni és
nagyobb szükségre tartani. Az gyalogoknak beküldését igen
jól cselekedte kegyelmed és mi is az pornak, ónnak szük vol-
tához képest küldöttünk innét tizenöt mázsa port és három
mázsa ónat, abból is fogyasztása ne legyen az véghelynek.
Az végbeli vitézeknek nagy fizetetlenségén, meg nem tudjuk
irni, magunk is mint búsulunk. Az vármegyéknek és Péknek
immár feljebb nem lehet, a mit parancsoltunk. Kegyelmedet int-
jük, a mint Csúthi Istvántól szóval izentünk és meg is ir-
tuk, az pénznek szerzésében fáradjon, sollicitálja az dica-
torokat és istenért is kérjük kegyelmedet, mentől hamarébb
tisztiben menjen be. Mi az érsekséghez való dézmáknak áren-
dáját a palatinus uram fizetésére nem convertáltuk, nem is
deputáltuk oda, el sem akartuk s nem is akarjuk az vitézlő
nép fizetésétől szakasztani, hanem arra engedtük, hogy az
több egyházi jószágok dézmája árendájából elégtessék meg
palatinus uram, ki felől irattunk Péchnek, hogy a vitézlő nép
fizetésére convertálja azt is, csak lehessen hamarébb a fizetés.
Hogy kegyelmed a harminczadosoktól való pénzszerzésnek an-
ticipálását úgy feltalálta, igen javuljuk és dicsérjük, hiszen
ha in prima, secunda et tertia angaria nem lehet, egész esz-
tendő által ugyan kiszedhetik az restantiákat és az övék meg-

leszen. Az Szerdahelyi arrestatióját ez ideig nem értettük, nem is hallottunk felőle semmit, ha eddig el nem bocsátották, kegyelmed adja tudtunkra, császárt is fogjuk requiráltatni felőle, holott ez az induciák ellen való factum. Horváth Ferencz a minemű latorságban ingerálta magát, jól cselekedte, holott azelőtt való latorságit a vármegye jól tudván, nem kellett volna olyan dolgot reá bizni: mindazáltal kegyelmed vigyáztasson szorgalmatosan utána és ha megkaphatja, küldje alá minékünk, in exemplum aliorum efféle álnokságáról had lakoltassuk meg. Igen csudáljuk, hogy az papi jószágokat eddig el nem foglalták és minékünk hírré sem tötték, azért arról is demandaltunk Peechnek, hogy mindjárt kezéhez vegye és kegyelmed is legyen segítséggel neki. Jól cselekedte kegyelmed, hogy az Dunán túl való kevés népnek fizetése felől demandált az soproniaknak; mi is Sennyei Gáspárnak újobban demandáltuk, hogy őket sollicitálja felőle. Esterház Dánielnek fenbeázó állapotját értjük, kegyelmed demandáljon újobban neki, jöjjön alá és ha husvétig alá nem jó, arrestáltassa, és legyen addig arestumban, míg tőlünk felőle újobban értelmet nem veszen. A posoni kamara tagjainak állapotja felől parancsoltunk Peechnek, hogy ha alá nem akarnának jöni, akaratjuk ellen is elküldje őket; hasonlóképen az nitrai püspök is eleitől fogván ellenközű állapotokban volt foglalatoss, tudni való dolog, hogy szive lelke másfelé vonszon, kegyelmed igen reá vigyáztasson, se máshova élést ne küldhessen, se Nitrában be ne vitessen, semmiképen meg ne engedje; ha pedig kegyelmed eszében veheti, az élést elvétesse és fordítsa a végbeliek szükségére; meg is írtuk Péchnek, hogy ne hagyja az jószágot oda bírni az várhoz.

Akarjuk tudósítani kegyelmedet az császár resolútiója felől, hogy az salus conductusokat megküldötte, ha az csehek melléje akarnak jönni: de az armorum suspensiót nem akarja, csak szóval akarja őket tartani; mely intentumában ha ugyan perseverál és suspensionem armorum noluerit, mi is kényszerítettünk az confoederatusokat megsegíteni: mindazáltal, hogy eszében vegye magát, hogy a békességet akarjuk minden felől helyére állatni, az ő felsége követit olyan resolútióval bocsátottuk, hogy husz vagy huszanötöd napig legfeljebb elvárjuk, hadainkat a Morva vizén által nem bocsátjuk; de úgy, hogy addig méltóztassék az armorum suspensiót nekik megadni; melyet ha ő felsége ígret szerint megcselekszik, és végére mehetünk, talám nem kelletik az hadakat által bocsátani. Interim mi is a mely hadakat ez ideig fogadtunk, mustráltunk és nekik meg is fizettünk, megindítottuk, őket oda Szakolcza felé igazítottuk; kiknek kapitányoknak megparancsoltuk, hogy

kegyelmedet requirálják és az kegyelmed instructiójához tarcsák magokat; ha azért felérkeznek, kegyelmed szállítsa az Morava vize mellé mindezeket s mind az, kiket elébbeni instructiónk szerint maga fogadott, de által senkit ne bocsásson az Morva vizén, hanem igen severum edictum alatt éljenek pénzen, az szegén népnek kárt ne tegyenek. Ha ez alatt ő felsége megadja az armorum suspensiót, mi kegyelmedet tudósítjuk felőle, mihez accomodálja magát. A hol pedig meg nem akarja adni és az fejedelem Christiannus Anhaltinus requirálni fogja kegyelmedet post 25 diem, semmit se várjon abból mi tőlünk, hanem istennek szent hírével bocsássa melléjük segítségül az hadakat. És igen igyekezzék kegyelmed az pénznek szerit tenni instructiónk szerint, az hadakat fogadni, mustálni, nekik megfizetni, őket fenytékben tartani; minket pedig minden oda való állapotokról ottan-ottan tudósítson. Mi is viszont, ha mi oly dolgok lesznek, kegyelmednek értésére adjuk. Et bene valeat. Datum Cassoviae die 3. mensis Aprilis anno dmni 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Johannes Kraus mpria.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CLXXIV.

Posony, 1620. ápr. 4.

Bethlen G. Révay Péterhez.

(Révay P. és a szent korona 50. l. Révay ltár.)

CLXXV.

1620. ápr. 12.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii, nobiles, syncere nobis dilecti. Salutem et favorem nostrum. Emlékezhetik kegyelmetek arra, az elmúlt generalis gyűlésben hova és mely napra intimáltatott légyen egyenlő értelemről és végezésről az jövőő generalis diaeta; mely napot isten ő szent felsége lassan-lassan előhozván, akarók kegyelmeteket certificálni, hogy

mature arrúl gondolkodnék, intvén szeretettel magok közül azon gyűlésre böcsöletes, hazája szerető, nemzetségének jót akaró atyjafiát elválasztván, bocsássa oly teljes authoritással, plenipotentiával, hogy valami előnkben adatik, az szent úristennek tiszteletire, hazánk, nemzetségünk megmaradására, az közönséges jónak és szent békességnek helyére állatására szolgáló dolgokban velünk, palatinus urammál és az tanácsurakkal egy értelemben lévén, császárral ő felségével végezhessünk hasznoson minden jót és az úristennek szent nevét segítségül híván, azokat vihessük kívánatos végben is. Mi minden igyekezetünkkel, tehetségünkkel és fáradságunkkal azon vagyunk és leszünk, miképen kegyelmeknek, hazánknak, édes nemzetünknek előbbi virágzó állapotja, szabadsága, békessége nemcsak helyre állattassék, hanem úgy megerősítettessék, kiben posteritása is kívánt állapattal csendesen megnyughassék; csakhogy az kegyelmek követinek is legyen kegyelmektől az felől megspecifícált jó intentumnak véghezvitelére való plenipotenciájok; mert az mostani állapotban nem ítélhetjük, hogy kegyelmek oly bizonyos instructiót adhasson követinek, melyen megmaradhatnának, holott isten és az állapot mire fogja vezérteni az ország statusit és császárt ő felségét, azt senki ő felségénél egyéb nem tudhatja. Az mi opinionunk szerént kívántatik csak az követeiben való igazság, kik mindenekben az közönséges jóra és megmaradásra nézzenek s azt kövessék, ne az privatum commodumot. Bene valeant. Datum Cassovie die 12. Aprilis. Anno Domini 1620.

Gabriel m. p.

Johannes Kraus m. p.

P. S. Az gratuitus labor felől micsoda limitatiót tölt legyen az ország az elmúlt gyűlésben, kegyelmeknél nyilván lehet; mivel azért annak is alkalmatossága az időnek nivoltával együtt lassan lassan elközelget, arrúl is kegyelmeket tisztünk szerént intjük, hogy magok megmaradására és hasznára nézve azokat az laborokat idején praestálni ne nehezeltje és el ne hallgassa, hazájához való buzgó indulatját szeretetittel ezzel is megbizonyítván.

Kulczim: Spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis nobilibus supremo ac vice comitibus, iudicibus ac universitati dominorum nobilium comitatus de Szabolcs. Nobis syncerè dilectis.

(Eredetije a m. n. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322.)

CLXXVI.

Kassa, 1620. ápr. 12.

Bethlen körlevele.

(N. Múzeum. Esterházy M. élete I. 134.)

CLXXVII.

Kassa, 1620 ápr. 13.

Bethlen, Forgács Zaigmondnak.

(Mocsáry : Nógrád vármegye III. 175. l.)

CLXXVIII.

1620. április 15.

Illustris domine comes nobis honorande !

Kegyelmed levelit, melyeket Prágából bemenetelinek első s második napján írt, tegnap előtt délután hozták kezembem ; mely levelet 4-a Aprilis írt, ma délután hozták meg az gyermektől küldetett kötés levelekkel együtt. Azokban hogy kegyelmed addig való állapotja- és reá bízott dolgaiban való processus felől tudósít, igen kedvesen vöttem és nagy szeretettel olvastam, kiválképpen értvén kegyelmed egészségben való odaérkezését, becsüllettel való excipiáltatását, késedelem nélkül való audientiájának adatását, mind az én személyemnek maga követségének személyével együtt királynál és az statusoknál becsülletben és kedvességben lételét ; ezután is minden jó propositumit engedje ő felsége kegyelmednek nagy becsüllettel és hasznoson jó végben vihetni, magának nagy becsülletre, hazájának javára. Az ott fenn való állapotot miben állani kegyelmed frásából colligálok, kiket az úristen hogy minden hatalmasok ellen igaz igyekben megtartsa, ótalmazza, győzedelmessé tegye, igaz szüdből kívánom, de szomorkodom azon, hogy csak az szegény confoederatusok és mi vagyunk még is, és senki új segítségünk nincsen sem Angliából, Dániából, Belgiumból, imperiumból, sőt csak követeket sem expediáltak sohonnét ez mostani gyűlésre, a melyben reméljük vala az keresztyén efjedelmeknek és statusoknak mostani gyűlésben követségek

által velönk való conjunctiojokat, segítségeknek oblatióját, mely hogy nincsen, bizonyos jele azokról az részekről, hogy semmit nem remélhetünk, kin csak magamban igen sokat csodálkozom, és okait feltalálni nem tudom, miért kellessék az angliai, dániai királyoknak, Mauritius hercegnek Belgiumban, Brandenburgicusnak, Helvetusoknak és az több imperiumbeli reformata religión lévő hercegeknek imperialis városoknak magokat ily igen ez mostani állapotól megvonni, holott ha mi rajtunk és cseheken erőt vehet az római vallás, bizony nem remélhetem nekik is békeségeknek megállását az után; nem kellene ebben az causában magoknak kedvezni, mert az istennek tisztessége forog ebben, és ha ő felsége az causa, bizony meg is óalmazza az világi hatalmasok ellen; nem jó volna azért titubálni, neutralitást senkinek viselni; de ezt ebben hagyom, az nagy hatalmú istenre bizom, a ki eddig is causánkat magunkkal együtt óalmazta.

Császár minemű resolutióval expediálta vissza Haller Istvánt, és maga internuntiusát minemű postulatumokkal ablegálta vala hozzám, és én azokra minemű választ adtam ő felségének, az egész actust tractatust igazán leiratván in paribus mindeneket kegyelmednek megküldtem ez előtt 14 nappal, melyek tudom régen kegyelmed kezében érkeztenek, és azokból az írásokból mindeneket megértett; az olta abban vagyon az dolog, válaszom még császártól nincsen, mivel 20-a avagy ad summum 25-a Aprilis az határ, melyet ímmár elvárok, és valaminemű válaszom leszen, ő felségének a királynak azontól postán értésére adom, s kegyelmednek is interim; eddig a mi fizetett népnek szerét tehettem, úgy mint másfél ezer lovasnak, azokat expediáltam az végek felől; húsvét napján Lévánál lesznek és generalis uram Nyitra körül szállítja őket; az Fejérhegyen azt írja, hogy nem jó által szállítani, mert semmi élés nincsen, és Morvában, Austriában félő, nagy károkat tesznek, itt tartja őket, és ha kellekik, mingyárt megindítja. Azoknak magam ládájából fizettem meg; bizony oly öt sereg, hogy három ezer kozákra bízvást küldhetik. Generalis uram is más fél ezer lovast fogad mostan elsőben, és így az 3000 ember lovast készen tartjuk. Az többit is fogadton fogadgyuk, találánk is hadat, de nincs mit fizetni nekik. Az magam udvara népe is 2000 lovas és 2000 jó gyalog. Császár nagy reménségben vagyon, hogy mind spaniai, francziai, baváriai segítsége sok leszen, s azért mutogat Collegium Electorale és egyéb atyjaffaira, sógorira, hogy azoktól vár resolutiot, azok hírek nélkül nem akarja magát resoluálni az induciák megadása felől, de az csak az hadaknak elérkezésekre való várakozás. Nekem száz ezer aranyat ígér vala most is az követ, csak az segít-

séget meg ne indítsam, de én categorice resoluáltam magamat ő felségének, nem szükség s nem illik engemet úgy próbálgatni.

Az török instructiót meg nem csenálhaták az urak, mivel sok időt kíván magának az az instructio, azt találák rajta, hanem cancellariusra veték, és neki kelletik megcsinálni, s ad ultimum presentis kezében küldeni, melyet meghozván újokban gyűlnek az követnek expediálására; az portáról is várván azonban bizonyos resolutiót, melyre nézve az mostani állapotban tudhassák bizonyosan expediálni őket. Palatinus uram azon volna, hogy az a követség elhaladna császár kívánsága szerint, mely ha lenne, bizony a lenne az országnak utolsó veszedelmének közelítése egyik; másik az mostani nagy egyenetlenség, dissensio, mely köztünk uralkodik. Császár Caesar Gált küldte alá a portára. Komáromban jönnek s mennek a budai vezér emberei.

Az lengyeleknek is gyűlések fog lenni pünköst tájban itt Krakkóban, ha az praelatus status eszt nem veszti; az nemesség igen keményen viseli magát, erőltetik királt az megélére, mostan csendességben vadnak, az hadak Podolyára takarodtanak, mivel az tatár szörnyű rablást tött rajtok, és mostan újokban készülnek szándékoznak rájuk menni. Szken-der pasa leszen ellenek szerdár, leszen 70 ezer embere.

Annakokáért ez az oka, hogy az portára való mi instructiókat meg nem küldhetem mostan kegyelmednek, de a felől instruálhatják az confoederatusok uraim követeket, mert az ő instructiójoknak kevés dologból kelletik állani, mivel ez ideig semmi veszedések az törökkel nem volt, csak salutálják és offerálják jó akarattal való barátságokat nekik és instáljanak, hogy ellenségek ne legyenek, hanem barátjok, jó akarójok, el ne higgyék az németek ellenek való sok hamis vádolásokat, ha foedust kíván véllek kötni az török, mint Angliával, Francziával, Belgiummal, nem árt justis et bonis conditionibus, mert úgy nem félhetni tőlök. Az követek legyenek készen, circa primum Maij legyenek Berémben mind együtt, várjanak tőlünk megindulások felől, én idején certificálom őket. Egyébb híreink nincsenek mostan, melyeket kegyelmednek tudnék meg írni. Kegyelmedet kérem, legyen szorgalmatos gondja magára bízott dolgainak mentől hamarébb és jobb móddal való végben vitelére, igyekezzék hasznoson kegyelmed hamar visza jöni.

Ha az békesség véghez nem mehet, mely felől semmi reménységünk nem lehet, mivel az confoederatusoknak az indudiciakat (igy) meg nem akarja adni császár, kegyelmed egy általjában megmondja királynak, és az cseh uraknak, hogy

pénzzel segítsenek bennünket, melylyel hadat tarthassunk segítségekre, mert ha pénzzel nem segítenek, én igazán írom kegyelmednek, hogy az ország statusához semmit nem kell bízni, ezeknek az hadakozáshoz semmi kedvek nincsen, contribuálni sem akarnak és ha felettébb erőltetni kezdi őket az ember, félő, hogy mind oda adott hitünket az nemesség falban ne rontsa, és kedvünk ellen is megbékélnek; de ha pénzzel elegendőképp segítenek, én is reá felelek, a mint megmondtam kegyelmednek, hogy sem ő felsége, sem az confoederatusok az mi segítségünkben meg nem fogyatkoznak, tempore oportuno elegendőképpen compareálok, etiam in propria mea persona; ha fizetett hadunk magyar bővön lehet, nagy három fő hasznát látom: első, hogy az ellenség semmi erőt rajtunk nem vehet, ha conjungáljuk az hadaidkat, másikat, hogy az ország statusi is inkább mindenre inclinálnak, látván, hogy kész hadunk vagyon, kiknek nem ők fizetnek, és ha szintén valaminek ellenkeznének is velünk, de ha miben országunk megmaradását megállani eszünkben vehetjük, nem mindenben kell az statusok után könyörgenünk, ha hadunk leszen. Harmadikat ezt is látom, hogy hat ezer embert a mennyi fizetéssel ők megtarthatnak, 12 ezer magyart tarthatunk mi azzal, és 12 ezer magyarral bizony 40 ezer németnek élését elveszem, táborából kijárni sohova nem engedem, éjjel nappal az szüntelen való csaták által fenn ültetem táborostól, elfárasztom és semmivé teszem. Negyedik hasznát is látom, mert az törököt is inkább elvonhatni az német mellől és magunkhoz alliciálhatjuk, ha derekas hadainkat veszik eszekben. Ilyen megtapasztalható hasznokat látván azért ő felsége, szükség, hogy az pénzbeli segítség fogyatkozás nélkül legyen meg, és most egy elsőben csak három száz ezer forintot küldjenek, 12. ezer magyart Sz. Mihál napig megtartok, erről in verbo principali merem assecuralni, hogy ennyi ezer emberrel meg segitem, s annál is többel. És bátor az nekem ígirt száz ezer forinttal együtt töltsék az 310,000 forintra az summát, de ha ez nem leszen, egy szó uram, hogy kényszerítettünk az békeességről gondolkodni, külömben nem tudunk elérkezni semmire, mert az fogyatkozást kegyelmed jól tudja.

Mínthogy látom szemeimmal, hogy az békeség soha külömben császár és Osehország között végben nem megyen, ha nem a király resignálja állapotját, és in integrum recurrál az egész királyság az császárnak, mely mint lehetne meg rettenetes és örökké való gyalázatja nélkül ő felségének, nem látom semmi ratióját, sőt jobb volna meghalni, hogy sem örökké maga és minden posteritása, egész familiája gyalázódúék; arra nézve nem látom módját az mi békeségünknek is,

mert különben véghez mehetne a mi részünkről császáráról is; de vagy hitünket violáljuk, vagy hadakozunk, ha igazán akarjuk az dolgot; de hogysen mint ez az ország maga személyében hadakozzék, az mint én eszemben vehetem, később mind hitit violálni s mind az elébbeni iga alá magát adni; de hogy hitönket se kényszeríttessünk violálni és az elébbeni iga alá se hagyjuk nyomorúlt országunkat jutni, ez egygyetlen egy módját látom csak, melyet mind magának kegyelmednek s mind följebb megírá, legyen az pénz, mely ha leszen, semmit ne kételkedjenek bennünk, mert az sz. úristent segítségemre híván, a míg fejem vállamon leszen, bizony tökéletesen akarok az úristen tisztessége, hitünk, szabadságunk meg őtalmazásában maradni. Micsoda mostan 300,000 forintot adni, Sz. Mihál napig azzal megérjük, addig még többnek szerét tehetik, és Sz. Márton napig menjünk által mindeneken. Ezt az én censurámat igaz affectusommal együtt akarom most is kegyelmednek, mint nekem meghitt igaz jó-akaró öcsémnek megírom; ennél különben nem biztathatom sem ő felségét, sem az confoederatusokat, mert az fogyatkozott értéketlenség nem bocsát az jó akaratra effectuálására.

Az portára való ajándékokat kegyelmed hozza meg. Nekem is pedig jó musicát hogy hozzon, még is kérem. És hogy az úristen kegyelmedet éltesse, dolgainkat jó végben engedje vinni, s jó egészségben közinkben meg hozza, szűből kívánom.

Ex Kassa, 15-a Aprilis 1620.

Beneuolus

Gabriel m. p.

Utóirat: Valaki mellett az magyar had, isten után az győzelem bizony a mellett leszen, melyet immár magok experiálhattanak.

Kulczám: Illustri domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalwa perpetuo de Arwa, eiusdemque cottus supremo ac perpetuo comiti regni Hung. cons. eiusdemque pro tempore ad Generalia confoederatorum comitia legato. Pragm.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejed. kezeírása; eredetije gr. Bathyány József köpcsényi ltban.)

CLXXIX.

K. n. 1620. Husvét apr. 19.

Bethlen, Forgách Zsigmondhoz.

(Mocsáry: Nógrád, III. 170. Ugyanaz megjelent »Ellenőr« 1871-ik évf. 287-ik sz.)

CLXXX.

1620. ápr. 27.

Illustris domine comes, nobis multum dilecte!

Kegyelmed levelét jámbor szolgálja, melyet 16-a Aprilis írt nekem, az estve itt Patakon, szintén Rákóczi uram öröme napján az asztal felett vöttem el, melyben tudósít kegyelmed akkoráig való állapotok felől: hogy király ő felsége és az statusok inclinatusoknak láttatnak az békességre, látom az consignált conditiokból, kin nem kevés örömem vagyon, csak ím ez egy ratióra nézve is, hogy ha császár nem fogja acceptálni az induciák conditióit, nem mi részünkről, hanem az övéről múlik el, és így mostan nem mi, hanem ők lesznek in causa ennyi keresztyén vér ontásnak. Az mi penig az dolgot illeti, ma immár kétszer is által olvastam az kegyelmed küldte irásokat, kikről nem kevés elmélkedésem vagyon, és illy hirtelen nem is tudok úgy felőlle talám discurálni a' mint kívántatnék, mivel illyen derék dolog nem egy óráig való consideratiót kívánna; nincsen is senki mellettem az tanács urak között, kikkel consultálkodhatnánk; de hogy kegyelmed maga kívánsága szerint hamar vehesse resolutiómat, censurámmal együtt, mostani irásokról, rövid szóval akarom, hogy kegyelmed így értse az dolgot. Fundamentoma az békeség tractatusának, kegyelmed jól tudja, hogy az egy holnapig való armorum suspensio volna az császárral való végezés szerint, melyet noha meg ígirt kétszer is, de mind ez napig sem obtíneálhattuk, noha igen sollicite urgeáltuk és mostani Bécsben expediált cursorommal negyedik levelem császárhoz, de nem hogy valamit akarna az keresztyén vér ontástól ő felsége meg szűnni, sőt mennél nagyobb kegyetlenséggel lehet; úgy igyekezik szegény confoederatus atyánkfiait tűzzel, fegyverrel rontani s opprimálni, a' mint virágvasárnapon való harczok is ezt igen meg bizonyította; mely jelekből igen világosan megláthatni, hogy nyilván fegyverrel akarja bosszúját ulciscálni, ki bizony nem illik keresztyén fejedelemhez, melyre nézve uram ezt a dolgot mint kezdhessem én el, nem látom semmi hasznos útját, mert a' minemű nagy felfuvalkodással az az udvar vagyon, én nem hiszem hogy semmit végezhesünk. Mind az által én el kezdem, Kassára holnap vissza megyek, noha Ungvárra akartam innét menni, de immár azt el hagyom erre nézve, és Kassáról ötödször is mingyárt bizonyos emberemet expediálok császárhoz az induciákról frott conditiókkal, és igaz szívvel igyekezem abban fáradni, miképpen

hasznosban valamit in effectum vihessek, de nagy akadált látok ebben is, mert jól emlékezhetik kegyelmed arra, hogy az 30 napig való armorum suspensio ha megengedettett volna eddig is, arra való lött volna, hogy az idő alatt per proprios suos legatos solenniter requirálják császárt, és azok által tractáltassanak conditiones induciarum, quibus modis, ubi, per quos tractáltassék az békeség, ez nem lévén az ő felsége részéről meg, ha én azt az írást felküldöm, csak azzal fogják rejiciálni, hogy nem az végezés szerént vagyon, és a' mit annélkül sum akarnak, azon dologra ilyen ansájok és méltó ratiojok adatván, élni fognak valóban az occasióval, mert császár semmit inkább nem láttatik most is ótalmazni, mint az nagy hispaniai reputatiót, és látván, hogy senki onnét nem deputaltatott az tractatusra, hanem idegenekre hagyatott, nagy gyalázatnak tartván nem fog annál inkább semmire menni; akár csak rendelte volna két fő embert avagy mindenik provinciából egyet-egyet, kik alá jövéen bátor én praesideálnék commissariusom által, Posomban jöhettek volna, és onnét császárt informálván az dologról, ha admittálta volna az tractatusnak seriessét, úgy igen tisztességesen kezdhettünk volna hozzá. De hogy én rajtam semmi ne láttassék elmúlni, in omnem eventum én az conditiókat felküldöm, és valami resolutiót vehetek, ő felségét azontól tudósítom felölle. Az békeségről való conditiókat pedig én el sem küldöm uram, mert ha csak az armorum suspensiónak conditióiban is ilyen difficultások oriáltathatnak, gondolja kegyelmed, mi nem lenne ím ezekben, holott császár kívánsága ez, hogy az tractatushoz se kezdjen addig, hanem király ő felsége addig maga haereditariumának valamely részében menjen, ne legyen az cseh királyság határiban is, és az után úgy fogjanak az tractatushoz; mely dolgot én illetlennek és lehetetlennek látván lenni király részéről rettenetes nagy gyalázatja nélkül, azt el sem indítom addig, hanem ím ez induciák conditióit felküldöm, megpróbálom azon elméjeket akaratiokat, meglátom mint resolválja magát császár; azonban az úristen kegyelmedet is meghozza, és magával mindenekről oretenus beszélvén, valamire isten segít, semmi occasiót el nem mulatok henýléssel, hanem ígaz szívvel igyekezem fáradozni.

Ez az békeségnek gyenge reménsége felől való censurám uram, de hogy serio nyúljunk erről való discursushoz, egy szóval ehez én ezt mondom, hogy az békeséghez ezen az úton semmit nem kell bízni, kinek sok ratióit számlálhatnám elő, de azzal rövid időmet mostan tölteni nem akarván, az sok közzül csak ím ez ratiók is ezt elhitethetik velünk, hogy az nagy rettenetes reputatio és a' természetből abban az fami-

liában be oltatott szörnyű bosszúság nem engedi azt, hogy ezen az úton békeség lehessen köztök, sőt örökre antipathia leszen köztök; ma ez a' császár meghalna is, de azzal az fegyver közölök én nem hiszem, hogy kiszállana, hanem successive egyik az regiment közölök felvén, az hispaniai király, pápa az egész clerussal segíteni fognák az hadakozásnak continuatiójához két kiválképpen való okokra nézve, egyikre az religiónak ótalmazásáért, melyet mivel sokképpen deturbaltanak, igyekeznek azt restaurálni, melyet ha nem cselekednének, félhetnének attól, az romano-catholica religio Magyar- Cseh- és Németországban igen megrontatnék. Másikért, az cseh királyságban magoknak usurpált successiójokra nézve, melyet magoknak szintén úgy tulajdonítanak, mint Austriában, Stiriában; harmadika is nem megvetendő, hogy az rajtok esett nagy gyalázzattal való rejectióért halálíg igyekeznek bosszút állani; mely megírt három okokra nézve nekem bizony igen kevés avagy semmi reménységem nincsen az békeségnek végben menetele felől az ő felsége és confederatusink részéről külömben, hanem ha az királságot resignálná, előbbeni helyére menne, az ország obedientiát és homagiumot praestálna császárnak, mely noha lehetetlen én előttem, mert ha conscienciose kell hozzá szólni, bizony jobb volna tisztességesen meghalni mind egy lábíg, hogy sem mint gyalázatosan magának és minden familiáiban való posteritásnak örökké való szégyenekre vissza pironkodni; de posito, bátor vissza menne is, és az ország vissza állana hűségek alá, én magamnak azt persvadeálni nem merném, hogy úgy jövőendőben vagy egy vagy más úton bosszúját ulciscálni nem igyekezne; de ezt én mostan nem disputálok, mint lehetne jövőendőben, hanem az jelen való állapotot, a' mennyiben látom lenni, ahoz képest írom kegyelmed által ő felségének censurámat postulatummommal együtt, mely írásom ha kegyelmedet ott fenn éri, maga oretenus proponálja, ha pedig útban találja, világosan megírja, sőt categorice értésére adja kegyelmed királynak: az békeséghez csak úgy bízék, hogy ha királságát levetkezni akarja, úgy meglehet, de ha azt nem akarja, hanem meg akarja királságát tartani, ő felsége ne építsen fővenyen, avagy jég háton fundamentomot, mert bizony elromol, ne bízassa semmi reménység királságában való meg maradását egyéb az egy isten után az hadnál, mert noha az úristentől minden meglehet, de talám mostan nem cselekedik olyan csudákat mint az ő törvémben, és minthogy akarmit is ő felsége is mediumok által szokott végben vinni, nem látok ebben a' mi dolgunkban több remediumot kettőnél: istenünket segítségünkre való hívásunk után, hogy ha

lehet, sok barátokat jó akarókat szerezzünk segítségünkre. Másikat, hogy mentől erősb hadat conscribálhatunk, és azoknak fizetések meglételéről való szorgalmatos gondviselés. Ebben az én személyemet a' mi illeti, én bennem soha meg nem fogyatozik sem királ sem az statusok, mert egyszer oda adott hitemet életem elfogyásával akarom ótalmazni, és noha engemet is commoveálhatna Ruppá uram kegyelmednek való feleletti csak az kevés ígíretek felől is, mely 100000 forintot Erdődy uram és Kassai István előtt, hogy úgy tartsák mint ha ládámban volna, maga mondta az cseh cancellarius, és a' minap kegyelmed előtt azt mondta, hogy nem emlékezik arról, bizony igen szégyenlem, és ha tisztességemet s igaz reli-giónkat nem nézném, engemet is az bosszúság megtántoríthatott volna, mert nem száz ezer, hanem országgal együtt ő érettek egy néhány száz ezeret költöttünk mi el kilencz hónaptól fogva, sok vitéz emberem ontotta véréit ki és szenvedett halált az cseh korona ótalmazásában, ő érettek békeségemet én némettel, lengyellel felbontván, minden állapotomat életemmel együtt koczkára vetettem, kinek semmi gratitudóját nem láttam eddig; de csak bosszúsággal ne illetetném, ám akár mit cselekednének, énnekem uram egy pénzt se adjanak soha ha én kérek, annélkül is igazán akarok, a' mint megíráim, nekik kedveskedni, de hogy kegyelmed is és ő felsége megértse az magyarországi állapotot, ezek uram, kegyelmed igen jól tudja, az hadakozást rettenetesen difficultálják, semmi kedvek ahoz nincsen, pénzeket nem hogy magok jóakarattól ő kegyelmek közzül valamellyik az religióhoz és hazájához való szeretetért kiadná, avagy hadat fogadna vőlle, de az papi jószágra sem akar senki semmit adni, mely dolog miatt minemű bústúlással legyek, meg nem tudom írni, mert hadat, ha 20 ezer ember kellene is, találánák, de nincsen mivel nekik fizetni, az ország fel nem ül örömet, hadat nem fogadhatni, mert nincsen mivel, melyből ez jöhet ki, hogy az confederatusok hadára ha elérkeznék az császár segítségi, reá mennek, és opprimálják őket, és így ők is vesznek nyavalyások, de bizony mi is veszünk, és akkor osztán az veszedelemnek közepiben örömet kapnának két fele, de késő leszen.

Ím én mostan magam pénzével ismét 3000 lovast fogadtam, kiknek 1500 lovassát 12 napja, hogy fel küldtem az végek felől; Monaki Sebestyén holnap indul 300 kopjással.

Ez jövő szombaton mustrálok Eperjesnél 1300 lovast, kiket az Fátrán küldők által. Volna ott fenn is 2000 fogadott had, de nem mustrálhatják meg őket, mert nincsen mit nekik

adni. Az 3000 lovast én grófon Turn (*Graf von Thurn*) uram mellé expedáltam, s küldöm a többi is in omnem eventum, látván hogy császár nem akar semmire menni, de ha pénzt nem küldnek az confoederatusok, én igazán irom kegyelmednek, hogy az magyar nemzet segítség adásában meg fognak fogyatkozni. Azért hogy az se legyen, egyönkre se következzék az veszedelem, ez egész esztendőre tegyék szerét a' fél milliónak, mely ha megleszen, assecuralom in verbo principali ő felségét, hogy ez egész esztendőben 15 ezer magyart tartok meg számokra, és magam is conjungálom magamat Anhaltinus fejedelemmel, s meglátja, hogy az úristen velünk lévén megótalmazzuk az koronát fejében; de ha az pénz nem leszen, bizony az confoederatióra itt némely emberek nem fognak uram nézni, a' mint eszemben veszem, ezeket igyekezik veszteni az statusoknak, a' mint immár is munkálódtanak afféle rossz dolgokban, de nem sokat fogtak eddig effectuálhatni. Ha fizetett hadam lehet, egyet értünk az evangelicus statussal, megmaraszthatjuk az országot ebben az hűségben, megótalmazhatjuk magunkat az ellenségtől, sőt az nagy isten segítségével által kétség nélkül triumfálhatunk, de ha az pénz nem leszen, én is egy ember lévén magamtól elégtelen vagyok az segítségre, mert eddig az magamét költöttem, látja isten, az mim volt, annak nagyobb részét az hadaknak fizettem, mert nekem senki az kegyelmed szerzette 33 ezer forintnál és az bányákról adott 23 ezernél, s az posoniaktól fel vött tiz ezernél, kegyelmed gazdájától fel vött 16 száz forintnál egyebet nem adott, az kilencz holnaptól fogva három száz ezer forintot költöttem ad minus; ha volna, bizonságom az úristen, az ő felsége tisztessége mellett és király s confoederatusinkért örömet elkölteném. Ezeket akarám kegyelmednek megírom. És intenem, hogy ha útban még is nincsen, ne késék immár tovább, hanem siessen vissza jöni, mert im az gyűlés is szintén előttünk, és az kegyelmed jelen létele igen kívántatik; immár tovább semmi úton ott ne mulasson, jöj-jön haza.

Nekem hozzon musicusokat, annélkül meg ne jöjjen. Azt reménlettem eddig is kegyelmednek szerzett von Dona uram, az mint magát ígírte vala. Ide uram mi békeségben vagyunk. Az lengyeleknek gyűlések leszen. Hozza meg isten kegyelmedet jó egészségben kedves resolútiójával. Ex Patak 27. Aprilis hora 12-a 1620.

Beneuolus

Gabriel mpr.

Utóirat: Királynak ő felségének nem írhattam, mert az secretariusomat postán bocsátottam némely vármegyékre, cancellarius az erdélyi gyűlésen vagyon, magammal itt oly deák sincsen, de választ iratok ő felségének Kassáról, azomban az postán is megérkezik Bécsből, és együtt azzal az resolutionival felküldöm.

Kegyelmed ez én írásimból bőségesen eleiben adhatja ő felségének azokról való discursusomat censurámmal együtt. Mikorra érkezhetik meg kegyelmed, adja értésemre.

Külszim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva sat.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem kezeirása. Eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltárban.)

CLXXXI.

1620. május 10.

Illustris domine comes!

Szalai György megérkezvén hozzám, értem magától is és kegyelmed leveléből a szerént, hogy az úristen kegyelmedet kívánatos jó egészségben házához szerelmesi közzé meghozta, kin igen örülök, és ő felségétől háladással vöttem. Kegyelmed írásának minden részeit igen megolvastam, melynek minden punctióira mostan hirtelen nem resolválhattam magamat, szintén egy szolgáló leányát akarván ebben az órában az atyámfia kiházasztani, de rövid szóval édes öcsém magam személyéről kegyelmednek ezt bona conscientia írom, hogy conföderatusinkkal én élni halni paratus et resolutus sum; csak az nemes ország statusi is úgy akarnák, bizony különben volna eddig az állapot. De csuda humoroktól viseltetnek némely emberek, igazgassa az úristen szíveket, elméjeket az közönséges igazságnak követésére. Császár ő felsége nem hogy békeséget akarna, avagy Sz. Miklós napig való induciát vélek tractálni, de én csak az 30 napig való armorum suspensiót sem tudám megnyerni, noha felette igen sollicitus voltam érette és mai napig Bécsben heverteti sollicitatoromat császár; maga tudja jól kegyelmed, hogy megigírte. Mint bízassunk azért az békeség véghez viteléhez, megítélheti kegyelmed; én annak semmi bizonyos jelét nem látom eddig; ennek dirimálásához fegyver kívántatik inkább, ha ugyan elkezdett propositumában akar ő felsége perseverálni. Bécsből bizonyoson informál-

tatom, hogy az múlt héten akartak lövő szerszámot kivinni, minden hadat összevgyűjteni, és végső szerencsét vélek próbálni; értvén, hogy az magyar segítség is melléjek érkezik, mint lött avagy leszen dolgok, nem tudom még. Én uram innet alól másfél ezer lovast küldtem eddig fel, kiket hogy generalis uram által bocsásson mindjárt melléjek, igen serio ad-moneáltam ő kegyelmét. Ott fenn maga mennyit fogadhatott, nem tudom, mert ez ideig az végekben sem adtanak egy pénzt is; rettenetes panaszkodás vagyon az vitézlő néptől, miért nem akarják adminisztrálni sem az dicát, taxát, árendákat, én nem tudom; én semmi jövedelmet, hogy percipiáltam volna, azt nem mondhatják, ha pénz volna uram, 15 ezer embernek szerét tehetném, és mind confoederatusinknak, s mind magunk országa őrzésére elegendőképpen érkezénék, de ex nihilo nihil fit; és ha Sz. Mihály napig nem adminisztrálják az várme-gyék is az dicát, az confoederatusok is az igíretet, bizony uram ennek az országnak semmi hada sem leszen. Én holnapi napon Eperjesnél 15 száz lovast mustrálok ismét, és mingyárt meg-fizetek magaméból nekik, s az Liptón bocsátom őket fel. Isten látja, én magam is immár szintén ki fogyok az pénzből, mert ez ideig az kassai kamaráról is 2000 forintnál többet az én komornikim nem percipiáltak. Continue Posomból való meg-jövésemtől fogva négy ezer embernek fizetek pedig, azon kívül az mezei hadaknak. Az morvai restantia 7000 forintot sem küldték én kezemben, generalis uram oda fel az hadaknak fizetteti a mint hallom, kit nem tartok jó kedve (*igy*) Slesiába örömet bocsátának segítséget, mert embernek szerét tehet-nük, de nincs mivel őket fogadni; ha pénzt hoznának vala-honnét, azontól illendőképpen provideálnék oda is.

Az interpositiótól én idegen nem vagyok uram, sőt oly igaz szívvel kész leszek abban kegyelmetekkel együtt fáradni mint magam dolgában, csak kezdhetnük el, de ha az funda-mentumot sem akarja felvetni császár, mely az 30 nap inducia volna, kiben jó móddal indíthatnuk az tractatust; én nem tudom, mint lehessen, erővel nem extorqueálhatjuk, ha nem akarják. Az múlt kedden küldtem fel császárnak az induciák conditióit, a mellett hosszú írás által instálok nálla; mi vála-szom leszen reá, nem tudom, mert virágvasárnapról fogva Bécsben hever emberem, semmi választ adni nem akar, tem-porizálnak szokott természetek szerint.

De kegyelmeddel az úristen szemben lételemet engedvén, mindenekről oretenus szükség conferálnunk, discurálnunk. Balasi Ferencz is a' portáról Erdélben megérkezett, ez héten

itt Kassán leszen; minden dolgokról informáltatván úgy nyúlhatunk derekason mindenekhez. Bizony el higgye kegyelmed, hogy én ő felségejért, Fridericus királyért és confoederatusinkért vérem hullását sem rettegem, nem hogy interpositiómat és egyéb fáradságimat, és ha mit érthetek ellenek való sztrategemát, éjjel nappal igyekezem kegyelmed által tudósítani, ótalmazzon az úr isten attól, hogy veszedelmekre való igyekezetet eltitkolnám.

Kegyelmedet én örömost ide alá nem fárasztanám, csak lássa kegyelmed, hogy ilyen derék dolgokról való tanácskozás, plenaria informatio késedelmet ne hozzon az országoknak, ha az gyűlésre fogja halasztani minden dolgoknak referálását, azt kegyelmed tudja nem én, mennyiben kívánjanak sérénsséggel való gondviselést avagy dilatálást az dolgok, melyekben kegyelmed mostan ott fenn nem kicsiny munkával fáradozott. Alljon kegyelmed szabados arbitriumában alá jöveteli, tudom, mind maga, szolgálai, lovai nyugodalmat kívánnak hosszú útról való meg érkezések után; ha hol pedig kegyelmed nem difficultállja csak postaképen egy hintón alá jöni, hogy mind azokról s mind pedig az ország gyűlésének állapotjáról kegyelmeddel ketten consultálkodhatnánk, igazán írom, felette igen kívánnám s akarnám, mert igen igen kívántatnék, hogy egymással beszéljünk. Én az vármegyék censuráját ide effelé alkalmasint értegetem, most az ideje, hogy eszünkön legyünk édes öcsém uram. Alá jöveteli lehet-e kegyelmednek, avagy az gyűlésre halasztja követségének minden részeinek referálását, kegyelmed tudósítson mingyárt. Az portai ajándékoknak kézhez vételére az kassai kamaráról küldtem Ormánszék; kegyelmed kezéhez adhat mindeneket, csak azon kérem, hogy valami 12 jó puskás legénynyel kísértesse Lőcséig, az uton ne legyen valami bántása; az zsolnaiak adhatnak három szekeret az gyalogok és ezüst mű alá. Az úr isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Ex Kassa 10-a Maj. 1620.

Benevolus

Gabriel mpr.

Külső: Illustri domino Comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját kezeírása; eredetije gróf Batthyány József köpcsényi levéltárában.)

CLXXXII.

1620. május 11.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris domine comes nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Az kegyelmed kívánsága szerint az itt való kassai kamora secretariusát Ormáncözi Gergelyt felküldöttük az ezüst műveknek kézhez vételére. Kegyelmedet azért szeretettel kérjük kísértesse el bizonyos embereivel Lőcséig, lehessen bátorságosb utja. Bene valeat. Datum in regia ciuitate Cassoviensi die 11. Maij. Anno domini 1620.

Beneuolus

Gabriel mp.

Értvén, hogy kegyelmed musicusoknak szerit nem tette, egy fiolistánál egyébnek, kiről nem tehetünk, szeretettel kérem kegyelmedet az mezericzi hegedűsnek irasson egy levelet és hivassa ki, csak az gyűlésen legyen nálunk, munkájáról contentáljuk a jámbort, nem fog méltó panasza lehetni. És maga mellé, ha mi musikusoknak szerét teheti, legyen azon, az gyűlésre jőjön egy néhány magával.

Kulczim: Illustri dominis comiti Emerico Thurzó etc.

Máskézzel: Negotium Vasorum argenteorum pro munerae portae ottom. per comitem Emerico Thurzo in Bohemia comparatorum.

(Eredetije a gr. Batthyányiak köpcsényi ltárában.)

CLXXXII.

1620. május 14.

Illustris domine comes!

Akarám kegyelmednek értésére adni, palatinus uramat császár hivatja Bécsben, kiben én sem tartván ellent, mivel eddig csak egy holnapig való induciát sem impetrálhatánk, hogy azt is végben vihesse és az igaz okok alatt való békeséget is svadeálja palatinus uram ő felségének. Ez okon csak postán hívatom ő kegyelmét Szepesben Teokeoli uram Csavnik nevű házához ez jövő hétfőre, a hova én is isten velem lévő okvetetlen hétfőn el akarok érkezni. Hogy azért kegyelmednek se kellessék ide fáradni, főképpen a kegyelmed kedvejért praefigáltam azt az helyet, mer Rima-Szombat táján lehettem

volna jobb alkalmatossággal ő kegyelmével szemben, arra lévén által utam, de kegyelmeddel akarván consultalkodni, nem számom fáradságot. Intem azért szeretettel kegyelmedet, csak igen postán jőjjön, úgy, hogy hétfőn kegyelmed is érkezhessék Csavnikra, beszélhessünk minden dolgokról, és kegyelmed is referálhassa legatióját; ha szombaton csak tíz órakor indul is kegyelmed, könnyen Szucsánban jöhet, vasárnap Hibére, hétfőn Csavnikra 11 óráig. Engedje isten kegyelmedet látnom jó egészségben.

Ex Kassa 14. Maij, hora octava ante meridiem 1620.

Beneuolus

Gabriel m. p.

Utóirat. Balasi Ferenczék is az török követtel ez órában érkeztenek be ide, holnap azoktól is megértem az követséget.

Külsőim: Illustri comiti domino Emerico Thurzo de Bethlenfalwa stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem kezeirása; eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CLXXXIV.

1620. május 14.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis stb. Salutem stb. Requiralt vala kglmed ennek előtte bennünket egy Balogh Mihály nevű szolgálja felől, kihez praetendalta azt, hogy fizetését felvévén elszökött volna, és instál is azon, azon szolgálját ne tartanók meg, küldendők vissza kglmedhez. Kinek állapotját mi az mustrára halasztván, ott volt Alaghy Menyhért uram, Nyári István uram, Prini uram és több sok főemberek. Hogy eléhivattuk és az kglmed praetensióját eleiben adván, azzal mentette magát, hogy szökeve el nem jött, hanem eljövételének előtte kglmeddel való conventioját megküldötte, sőt azt sem tagadta, hogy előpénzt nem adott volna neki, de azt is visszaküldötte a conventióval együtt, mentvén magát, hogy elégséges az kglmed szolgálatajára nem volna, mely maga mentségit és azt is, hogy magát arra ígéré kglmednek ezután is nem akarja elkerülni, hanem bízvást menne eleiben, holott semmi vétktét nem ismerné, megértvén, módot nem ismertünk abban, hogy nyakon köthettük volna és úgy küldöttük volna vissza kglmednek, hanem

meg kellett abban az állapotban kibén most vagyon hadnunk, reménlvén hogy maga ígírte szerént jövendőben is el nem kerülne kegyelmedet, hanem szemben lévén mindön ellene való praetensiókat complanálna; melyet kglmednek azért akaránk értésére adni, hogy tudja annak az legénnek állapotja miben legyen. Et bene valeat. Datum Cassoviae 14 Mensis Maji. Anno domini 1620.

Beneuolus

Gabriel m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. dom. Georgio Rákóczi de Felső-Vadász stb.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CLXXXV.

Lőcse, 1620. máj 17.

Bethlen Gábor, hadainak kapitányaihoz.

(Pesty Fr. Delejtű III. évf. 74. l. és Pray: Principatus Gabriel Bethlen I. 139.)

CLXXXVI.

1620. máj. 29.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris domine comes nobis honorande. Salutem et continuae benevolentiae nostrae incrementa. Fekete Péternek és Nagy Lukácsnak hadastól Trincsin vármegyében eddig való mulatásokat nem tudjuk mire köllessék vélnönk, holott mi azt tudtuk, hogy régen az nekik elrendölt helyre, úgymint Austriában bémentenek légyen: de így az mint informáltattunk és az szüntelen reánk érkező panaszokból értjük, nagy dulásokat, kóborlásokat úzvén, imide-amoda csavarognak és csak az tödöt heáiban vesznek. Kegyelmedet azért szeretettel requiráljuk, és tisztönk szerént hagyjuk is, hogy őket keményen sok gonoszságokról megfenyítvén, hagyja meg nékiek, hogy semmit se késsenek sohút is, hanem menten menjenek Austriába be, és

ott lássanak dolgokhoz : mert tovább gonosz cselekedetjeket el nem szenvedvén, hópínzeket is csak az naptúl fogva adatjuk meg nekik, melyen beérkezvén Austriában, szolgálni kezdtek. Bene valeat. Datum Cassoviae die 29. Majj. Anno MDCXX.

Beneuolus

Gabriel m. p.

Johannes Kraus m. pr.

Kulcsim : Illustri domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenffalwa.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

CLXXXVII.

1620. június 1.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis ac magnifice domine comes, nobis honorande, Salutem et benevolentiam nostram. Akarók kegyelmednek értésére adni, hogy minden reménségünk kívül adta isten, immár Illyei János Budára felérkezett, az mely postamesterünket vele elbocsátottuk vala, tegnap az is haza juta ; Korláth István is pedig ez mai nap indul meg Váradról ; istennek hála, minden jó és kedves válaszzsal jönnek. Irattunk azért az cseh királynak az állapot felől, hogy az elrendeltetett követeket meg ne késlelje, hanem expedálja mingyarást, neki szálló levelünket kezében dirigálván ; kegyelmedet intjük szeretettel, levelünket külgye meg sietséggel, és maga is levelet iratván, intse serio és persvadeálja is az királynak, az követeket mind az ajándékokkal együtt ne késleltesse, expedálja késedelem nélkül, mennél splendidus és nagyobb apparatussal lehet, hogy az portára beérkezvén, legyen illendő tekintet mint olyan híres és tekintetes országok követire, valami contemptusban és idegenségben simplicitássok miatt ne essenek. Mi is isten segítsége velünk lévén, holnap jó reggel innen megindulunk, és utunkban sohél nem késvén, pünkösöd estén, úgy mint az jövő szombaton, be akarunk menni Beszterczére. Kegyelmed is ne késsék ott fenn, dolgait jó móddal hagyván, siessen alá jöni. Bene valeat. Datum Cassoviae die 1-a mensis Junij. Anno domini 1620.

Beneuolus

Gabriel m. pr.

Utóirat. Semmit ne késsék kegyelmed édes öcsém, mert periculum in mora, az követeket expediálni kelletik sietséggel; istennek hála mindenek kívánságunk szerént succedálnak az portán. Lamingert el nem bocsátom, magammal felviszem, mert csuda képpen ejti néha szavait. Az pénzt kegyelmed sollicitálja, ígíreteknél küldjék meg mostan felét, mert hadakat nem tarthatunk, ha pénz nem leszen. Ne felejtse el kegyelmed iratni az mezericzi hegedűsnek, jőjjön által hozzánk Beszterczére; és ha jó musikusokat talál, hozzon magával.

Külsőim: Illustri ac magnifico domino Emerico Thurzo stb.

(Az utóirat Bethlen Gábor fejedelem kezeirása; a levél eredetije gr. Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CLXXXVIII.

1620. júl. 23.

Generosis nobis dilecta.

Kegyelmed levelét vettük, melyben mégis fizetelenségek felől panaszolkodik az vitézeknek, kiről mi régen resolváltuk magunkat, fizető mestert rendelvén, elküldtük, eddig, reméljük, dolgát el is végezte; ha kegyelmed maga is akarta; de ha magad is, uram, úgy akarod viselni az vitézlő nép között, mint egyik közönséges katona az dolgot, úgy elhittük semmi jó rendtartás köztetek nem lehet és ha azon bakot akarják nyúzni ezután is mint eddig, csak mind fizetésért akarnak kiáltani, hogysem valami véletlen és illetlen dolog történjék köztök miattok, melyből kárunk és gyalázatunk következhetnék, jobb idején kegyelmednek minket arról igen bizonyosan informálni és mi is külömb gondot viselünk arról, más rendbeli vitézlő népet bocsátani inkább készek vagyunk, olyakat, kik az emberséget megértsek s hazájukhoz való szereteteket s az magyar jó hírét nevét szemek előtt viseljék, azokat onnét inkább kihívadjuk és meglátják, ha becsülletekre következik azután. Istennek hála, nem szorultunk csak az melletted levő egynehány vitézre, két hét alatt bizonyosan leszen itt kinn is 12 ezer fizetett emberünk, úgy viselünk országostól mi is mostan gondot.

Magad jószága pusztítását az mi illeti, hogy Homonnay miatt, azután hogy az múlt ősszel itt künn volt, valami kárt vallottál volna uram, nem hallottam, mert ez ideig egy lengyelt sem hallottam azon az földön, hogy ellenségképen járt volna.

valaki víszén ilyen hírt közitekben. Az falut pedig kit segítségdre rendeltünk, még ez napig bírod, noha Tököly uram annélkül nem akarja pénzét adni arra az jószágra, mindazáltal még eddig megtartottuk; mi jó akaratunkból adtuk értésedre az dolgot és annak az árulónak jószágából ad minus 25 ház jobbágyot akarunk örökösen kegyelmednek adni, melyben jövőendőben is megmaradhasson maradékod is, kinek noha gyermeki vannak, de attól elestének, mint az mostani országgyűlése arról elegendőképen fog végezni. Az nagy szükségre nézve kényszerítettven az szepesi papi jószágra, Tökölytől 35 ezer forintot erogálni; de ha kegyelmed a mi gratiánkon nem contentus és válogat abban (kinek talám nem illenék lenni), mert ha ki nekem mit ajándékon adna, abban én nem válogatnék: álljon a maga jóakaratián. Hogy közülők most mindjárt kijöhessen, semmi tisztességes mód abban nincsen; keveset várakozzék kegyelmed, isten egészségemet adván, itt immár az gyűlésnek hamar vége leszen és ugyan innét magam személyem szerént felindulok és az bécsi hidak eleiben szálllok, talám akkor Anhaltinus urammal megegyezvén, ha kegyelmed ugyan alá akar menni, nem tartóztatom, Mocsonyiék is akkor házak népét megtekinthetik; ad summum öt hét alatt én is felérkezem; hadaink meglátjátok, uram, szépek lesznek és a mit az ellenség akar végben vinni, talám megengedi az úristen, hogy mi visszük azt előbb véghez. Az lengyelnek, bizonyosan higgyed uram, annyi dolga vagy on mostan, hogy talám elfelejti Magyarországra való szándékát, sok török-tatár járkál mostan Lengyelországban, hordják az sok rabokat. Kegyelmed az vitézlő népet csendesítse és szolgáltatasson véle. Az sok rabok közül mi is akarnánk látni, de nem kezdünk láthatni; minket gyakran tudósítson állapotja felől. Hogy ha oly bizonyosan érti szándékát az herczeg az ellenségnek, mit hever heában ott, ha az sánczokból ki nem veheti az ellenséget, indulna alá Bécs felé, amaz azontól utána avagy Csehország felé indulna és így az erősségből kiszorítván, mostan a míg meg nem többül, addig kellene rajtok lenni. Erről Lakner uramtól bőségesen izentem az herczegnek. Bene valeas. Ex Neosolio 23. Julii 1620.

Gábriel m. p.

Ehez mellékelve.

1620. jul. 23.

Főkapitán	
Bornamisza Jánosnak pro persona	f. 100
Monaki Sebestyénnek pro persona	f. 50
Csuzi Benedeknek pro persona	f. 50
Mocsoninak pro persona	f. 20
Fekete Péternek pro persona.	f. 20
Nagy Lukácsnak pro persona	f. 16
Füzi Istvánnak pro persona	f. 25
Kántor Gergelynek pro persona	f. 12
Nagy Eseásnak pro persona	f. 12
Kovács Andrásnak pro persona	f. 12
Fekete Györgynek pro persona	f. 10
Folti Gergelynek pro persona.	f. 12
Horvát Jánosnak pro persena	f. 10
Grini Jánosnak pro persona	f. 10
Nagy Péternek pro persona	f. 10
Forgács Andrásnak pro persona	f. 10
Komlódi Jánosnak pro persona	f. 10
Kutasi Jánosnak pro persona	f. 10
Kovács Pálnak pro persona	f. 10
Balog Mihálynak pro persona	f. 10
Török Mihálynak pro persona	f. 10
Czúzi Benedek két hadnagyának pro persona tizenkét- két forintok.	
Miskolczi Györgynek pro persona	f. 12
Horvát Gáspárnak pro persona	f. 12
Egri Bálintnak pro persona	f. 12

Ez alá írva más kézzel: Balog Kristóf.

*Külcsm: Genoroso Johanni Bornemisza de Szentpéter etc.
Exercitus nostri dominis confoederatis in auxilium missi generali etc.
Nobis sincere dilecto. Cito stb.*

(A levél Bethlen G. írása.)

(Eredetije a m. nems. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. ss.)

CLXXXIX.

1620. júl. 30.

Instructio pro oratore nostro in porta Ottomanica.(Kiadva csonkán: *Török-Magyarkori tört. emlékek III. köt.*
238—244. l.)

Mostan miért rettegnek oly igen Ferdinándtól, minek ítílik őt lenni? (240 l.) *e szavak után hiányzik a szétszakadozott eredeti minutának következő egy egész levele:)*

holott csak névvel viseli a császár nevet, mert Magyarország, Csehország, Austriája, Morvája, Stíriája, Lusatiája nincsen, kik az elébbeni császárnak kincses ládái és mezőn való jobb szárnyai voltak. Az imperiumban pedig az palatinus Reni, a ki legfőbb elector, minden nemzetségével ellenségévé lett és a cseh koronát fejében vőtte. Az brandemburgi elector hasonlóképpen ellensége, több sok imperiumbeli hercegek és 72 kerített hatalmas erős városok, kik közül némelyikének nagyon annyi birodalma mint Stíria avagy Carinthia, az dániai, angliai királyok mostan mind mi mellettünk vadnak, azonképpen az flandriai respublicák. Az franczia király is, noha eddig semmi hadat nem adott mellé, s mi úgy értjük hogy nem (is) akarja magát ebben ingerálni, és ha most meg indítaná hadát is, karácsonig alig tudna Bécshez jöni, mindazáltal az francziai oratort megintheti a vezér ő nagysága, írjon az urának, üljön veszteg, és a mely tűz nem égeti azt ne piszkálja. Az hispaniai had sem jöhet alá az imperiumbeli sonfoederatusinktól, de ha mi rész alá vergődhetik is benne, gondot viselünk mi azokra. Így lévén annak okáért ezek a dolgok, gondolkodják bölcsen a fényes porta róla, s főképpen az vezér, mit érdemlenék én ő hatalmasságától ilyen hasznos hűségese forgolódásomért; ha azelőtt csak az magyar nemzettel ilyen nagy dolgot véghez vihettünk, hát mostan ennyi hatalmas, erős és értelmes hadakozó nemzetségű országokkal gondolja-e ő nagysága, mit vihetünk véghez, s mennyi s minémű nagy bátorságos állapotot szerezhet ezzel az fővezér az egész császári birodalomnak?

1. Az mint levelemben is megírtam, egész Európában való ellenségek immár ez után szárazon hatalmas császár országaihoz nem férhetnek, az egy lengyelen kívül, kinek könnyű ellene állani egy hatalmas császárnak.

2. Ezek az országok immár ő hatalmasságával frigyet kötven, állandó békesége lészen velek, és szép hasznokat veheti, csak tartson szép egyességet velek.

3. Ezekkel az országokkal békesége lévén, minden ide való birodalma bátorságos állapotban lehet, semmi tartása innét nem lehet, valamely ellenségére akar fordulni, bizvást indulhat.

4. Én sem pénzt, sem hadat a fényes portától nem kértem eddig mint szegény Bocskai, ajándékon egy oszpora költsége és egy török fáradsága nélkül isten akaratjából ilyen nagy dolgokat vittem véghez, ennyi országokat jó akaróivá szerzettem hatalmas császárnak.

Első kívánság.

1. Ne rettegjen hát a fényes porta, hanem adjanak m(indjárt) imide-amoda való mutogatás nélkül választ az feje(delemek) követinek,ilyent tudni illik: Hatalmas császár ka(puja min)den nemzetségek előtt nyitva vagyon, valaki az ő hata(lmassága jó) akaratját venni akarja, senkitől meg tagadva ninc(sen). Emlékezik ő hatalmassága arról, hogy az istenben elnyugo(dott ki)rál az Ferdinánd bátyja, frigyet kötött volt, es (után)na Mátyás császár s azután Ferdinánd is megta(nálta) azon dolgokról, de a mint végére ment ő hatalmassága ann(ak) a dolognak, nem úgy kötöttek frigyet mint, német csá(szár), hanem mint Magyarország királya etc. Ér(ti) azért (ő) hatalmassága az magyar nemzetnek panasztételéből, hogy ő(ket) szabadságoknak, törvényeknek, hiteknek némely részeiben meg nem akarta volna tartani, sőt azokat az foga(dá)sokat, melyekre magát ígírte volt az országnak királságra va(ló) választása előtt, hogy az országnak megteljesíti, mert addig a királságra választani nem akarták, csak egyet is azokban b(e) nem teljesített, mely conditiókat im in specie küldtem be; ezt vala(hol) kívántatik megmutathatod; és miért hogy meg nem akart semmit fogadásiban teljesíteni, kényszerítettének szabadságok mellett fegyvert fogni; emlékeztetik ő hatalmasságát a m(a)gyar nemzettel való frigyére, kéri azon hogy őket Ferdinándért meg ne vesse, mert ő hatalmasságának Magyarországgal és annak királyával volt s vagyon frigye, nem német császárral, és ha Ferdinándot a magyar nemzet kényszerítettetett megvétni, s tovább nem akarják uralni az megszpecifált okokért, ő hatalmassága is nem tartozik továb(bb) Ferdinánd mellett lenni és az magyar nemzetet ő kedvéért megvetni, hanem inkább Magyarországgal való frigyének megtartá(sára) köteles ő hatalmassága. Azért intsek a németet, üljön veszt(eg), mert általában fogva kitámad ő hatalmassága mellettek, mint frigy(es)i

mellett. Ingyen, ha kedvet keresheti nekik, és királyoknak akarják ismerni, ő hatalmassága nem bánja, de különben nem.

Maga személyét a mi illeti, ő hatalmassága kész, hogy ha szintén meg n(em) békélhetik is az magyarokkal, de ha kedve nagyon hozzá, kész ő vele (is) frigyet tartani úgy mint német császárral, nem úgy mint Magyarország királyával, de úgy hogy az magyaroknak és cseheknek b(ékét) hagyjon, mert ő hatalmassága azok(kal) való frigjét fel nem akarja bon(ta-ni), mivel hogy azoktól i(s) atott ő hatalmassága, és ígírte magát az segítségre, így ennyi országokat meg nem akar ő hatalmassága vetni. .

(A többi meg van Török-Magyarkori Államokm., IV. 141.)

CXC.

Besztercze-bánya 1620. aug. 9.

Bethlen G. Nagy Szombat városához.

(Pesti Delejtű III. évf. 156. sk. 1. és Sárospataki Füzetek 1862. 450.)

CXCI.

1620. augusztus 12.

Nos Gabriel dei gratia regnorum Hungariae, Transylvaniaeque princeps et Siculorum comes etc. Recognoscimus per praesentes, quod illustris comes dominus Emericus Thurzo de Bethlemffalwa, comes perpetuus de Arua, ejusdemque comitatus supremus ac haereditarius comes etc. consiliarius noster fidelis nobis sincere dilectus. Ex speciali commissione et dispositione nostra, dederit atque assignauerit manibus egregij Gregorij Ormanköz camerae nostrae Scepusiensis secretarij in tribus ladulis scyphos, vasaque argentea auro obducta marcas argenti puri sexcentas, et vncias decem constituentia, iuxta originalia Pragensium negociatorum chirographa, super precio rerum praetactarum confecta; in et pro quatordecim millibus, quadringentis et nonaginta nouem florenis Bohemicis, Hungaricalibus vero quindecim millibus, ducentis viginti tribus florenis, nonaginta quinque denarijs: singulum florenum Bohemicum per denarium centum quinque, et Hungaricalem per denarium centum computando, empta atque comparata. Super quorum omnium totali et integra perceptione praefatum dominum comitem Emericum Thurzo etc. quietum reddimus et expeditum. Harum nostrarum vigore et

testimonio litterarum. Datum in libera regiaque ciuitate montana Novisoliensi, durantibus generalibus regni comitijs, die duodecima augusti. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

(Eredeti, a fejedelem sajátkezével és nagy pecsétjével megerősített kiadvány.)

CXCII.

K. n. 1620 derekán.

Bethlen G. memoriáléja.

(Tör. M. Okmánytár IV. 226.)

CXCIII.

Besztercze-Bánya 1620. aug. 20.

Bethlen Gábor, Bornemisza Jánosnak.

(Pesti: Delejtű 1859. 42. sz.)

CXCIV.

Beszterczebánya, 1620. aug. 30.

Bethlen G. Dóczi István és Rimay János követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. Adat. I. 321—4.)

CXCV.

1620. aug. 30.

Illustris comes.

Valami levelet akarván Heidelbergában expedálni, el felejtettük volt, mostan küldjük kegyelmed kezében, intvén szeretettel, külgye mindgyárt Hogierna uram után neki intulált levelünkkel együtt. Bene valeat.

Ex Novizolio die 30-a Aug. 1620.

Gabriel Bethlen m. p.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzó.

(A levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása; eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CXCVI.

Érsek-Újvár, 1620. szept. 7.

Bethlen Gábor, Bornemisza Jánosnak.

(Viczy cs. lt. Hazai Okm. 463. l.)

CXCVII.

Érsekújvár, 1620. szept. 7.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához,

(Pesty: Delejtű III. évf. 156. l.)

CXCVIII.

Érsekújvár, 1620. szept. 8.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. évf. 220. l.)

CXCIX.

1620. szept. 11.

Illustris domine comes!

Kegyelmednek sem levelét sem hírét ez egész héten nem látván és értvén, majd csudásnak látszik a kegyelmed szorgalmatos serénkedő természetihez. Az hadakat mi naponként mustráljuk, fizetjük; az Dunán által 2300 kopjás lovast expedíáltunk, ma holnap által költöznek, vasárnap Sopromban lesznek ha isten adja. Anhaltinusnak újabban 2000 lovast küldünk. Kegyelmed hadai igen nehezen várják maga személyét, látván hogy az több hadaknak immár megfizettenek; mi azokat is örömezt meg mustráltuk volna, de kegyelmed nélkül nem akartuk. Kegyelmed azért ne késék semmit, siessen alá jönni. Mi ma Szombatban megyünk, Rédei uramat oda várjuk, ki bizonyosan 4000 lóval tegnap s ma költözött által az Tiszán, és gyalogja is szépen leszen. Csak kegyelmed és Rákóczi uram marad hátra. Bene valeat.

Ex Sempte 11-a Septembris.

Gabriel m. p.

Utóirat: Az Tampyer quartirát az mi hadunk felvervén sokat levágtak és fogtak népében; zászlókat is nyertek; szeme láttára Buquoinak. Az múlt szombaton 250 kozákot vágtak le és 30 elevent fogtak azok közzül, kik utolszor menének által országunkon; 2 aranyas zászlót és az főkapitánt is el fogták. Enczesdorfnál volt a harcz.

Külczim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása; eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CC.

1630. szept. 11.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte, salutem et continua gratiae regiae incrementa. Ezen órában hogy magunk kezével írott levelünket Csúti Gáspár kezében adánk, hogy kegyelmednek megküldené, érkezék más levele jámbor szolgáljátúl nekünk küldetett, melyben mit írjon hadainak állapotjáról megértettük, mely dolog immár az előtt is tudva volt minálunk, mert Fáncsi Ferenczcel magunk szemben levén, mindenekről voltaképen beszélgettünk vele, mi eddig is megmustráltuk volna az ide föl levő hadait kegyelmednek, ha maga jelenléte nem kívántatott volna hozzá, az mint hogy maga is kegyelmed azon kér bennünket, hogy addig ne mustráltassuk őket, meddig maga jelen nem leszen, mert az vitézlő nép igen nehezteli az fizetésnek ennyi üdöre való halasztását; kegyelmed azért siessen ide Nagy-Szombatba hozzánk, és itt annak mezőiben leszen az mustra az kegyelmed hadainak, kiknek közel az városhoz quartirumokat is rendeltettük; és Fáncsinak is megparancsoltuk, hogy hadaival jüttest jüjjon Nagy-Szombat táján, kegyelmedet isten oda hozván, mingyarást rendelünk mustramesterünket kegyelmed mellé, és az pénzzel is ott készen levén az fizető mester; megadja in instanti fizetéseket, csak ne késsék maga kegyelmed. Bene valeat. Datum in arce Sempte 11. Sptembris anno 1620.

Gabriel m. p.

Külczim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCL.

1620. szept. 14.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, stb. rex stb.

Illustris comes, fidelis sincere nobis dilecte. Salutem et gratiae regiae continua incrementa. Vöttük az kegyelmed Galgóczról nekünk irt levelét együtt az több levelekkel es velünk közlött hírekkel, melyeket jóllehet immár azelőtt is jobb részént megértettük, mindazáltal kedvesen vöttük kegyelmedtől. Az mi penig az mai bejöveteléről való elhalasztásának mentségét illeti, értvén annak méltó ratióit kegyelmednek azokat helyen hagytuk és az holnapi napon küldünk pénzzel ki bizonyos emberünket, hogy fizetett népével és hadaival annál jobb szerrel jöhessen be kegyelmed. Az kopják dolgából némely hitvány gondviselőknak azoknak késedelmes megküldésével igen megfoggyatkoztunk és azért mostanara innen semmi kopjákat ki nem küldhetünk, hanem várván minden órában azoknak fölhozását, a mennyire reá érkezhetünk, annyit adunk kegyelmednek. Az szerszámos katonáknak mely öt-öt forint hópénze megadása felől ír minekünk, nyilván lehet kegyelmednél, hogy az urakkal még eddig sem alkhattunk meg ezen dologról: sőt valamennyi hadakat mustráltuk is ez ideig, ha mely szerszámosak voltak is, de csak mind négy-négy forintot adattunk nekik, kívül centusok is voltak. Nem szükség azért erről több mentiot ellőttek tennünk, kívül usust vindicalhatnának ennek utána magoknak. Bene valeat. Datum in libera civitate nostra Tirnaviensi. 14. Septembris anno domini 1620.

Utóirat Bethlen G. kezével: Kopjákkal Semtére érkeztenek és hogy 500-(at) adjanak kegyelmed serege számára, megparancsoltuk, de kívántatik küldjön mindjárt érette Galgóczról, vitesse által generalis uram.

Rédej Pál főkomornyikunk holnap hét órakor az pinzzel Galgóczon leszen, kegyelmed is arra az órára parancsoljon az vitézlő rendnek, féljenek fel, ne kellessék ott mulatni.

Gabriel mpria.

Külczm: Illustri comiti Emerico Turzo de Betthlenfalva, stb Galgócz.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCII.

Nagy-Szombat 1620. szept. 17.

Bethlen G. Dóczy J. és Rimay János p. követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. A. I. 324—332.)

CCIII.

Haimburg, 1620. szept. 30.

Bethlen Gábor, Sennyei Gáspár dunáninneni főkapitánynak.

(Er. a kis-martoni hgi ltárban, T. Tár X. 13.)

CCIV.

Haimburg, 1620. szept. 30.

Bethlen G. Sennyeinek.

(Kismartoni lt. Est. M. élete I. 148.)

CCV.

(Haimburg, 1620. okt. 1.)

Bethlen G. Sennyeinek.

(Est. M. élete, I. 148. kism. lt.)

CCVI.

K. n., 1620. okt. eleje.

Bethlen a nagyvezérhez.

(T.-M.-Államokmtár, IV. 252.)

CCVII.

Pozsony, 1620. nov. 5.

Bethlen a budai vezérnek.

(Est. M. élete. I. 165. Kism. ltár.)

CCVIII.

Pozsony, 1620. nov. 8.

Bethlen G. Almási P. váci püspök dolgában.

(Sárosp. Füz. 1862. 450.)

CCIX.

Pozsony, 1620. nov. 12.

Bethlen G. Dóczi István és Balassi F. követeihez.

(Tunyogi-gy. E. T. A. I. 322—336.)

CCX.

N.-Szombat, 1620. nov. 26.

Bethlen Szepesi Jánoshoz.

(Győri füzetek II. 82.)

CCXI.

N.-Szombat, 1620. nov. 27.

Bethlen Gábor a szepesi kamara tanácsosaihoz.

(Est. Miklós élete I. 161. N. M. kéziratára.)

CCXII.

1620. nov. 27.

Király urunk levelének az mása.

Generosi dilecti.

Leveleteket ez órában értettük, melyben tudósítotok, az csehek conflictusából történt szerencsétlenségen mely igen elrémtülenek az emberek és elméjük hogy csudáson járna folya, hallottuk immár azt az utálatos hírt felőlők, bizony nem illenék hozzájuk, hanem ilyenkor kellene leginkább magokat vitézül hazájok szeretetőknek mutatni, de az mint látom, elvötte isten szívetek bátorságát mindnyájatoknak. Irtunk né-mely nap egy levelet csak hirtelen ez mostani állapotról, abból bizonyosan mindeneket megérthettetek, különben za dolog nincsen, ne féljetez oly igen, im itt vagyon az császár

követe, ha az békességhez kedvetek vagyon, én azt megcsinálom, csak jól meglássátok mint hisztek az németnek, mert bizony kigyó farka vágását soha el nem felejtí. Én reám ne vesetek, ha miben incuráltok, hanem magatok asszonyember szívetek félelmének; mert ha akarnátok egyaránt, én nem hires kiurva hanem egy igaz férfiú volnék; de egyedül én is csak egy ember vagyok.

Az vármegyék ne késsenek, ne tétovázzanak, jűjjenek fel; mert valakit hon találának post 5. diem Decembris, eskűszöm az élő istenre, hogy minden jószágát elfoglaltatom mindennek absque ullo (*sic!*) respectu personarum. Az dicatorok szedjék fel az dicát, mind urakon, nemeseken, paraszton, mert sokat felakasztatok közülök. Az salétromot el ne hagyjátok az slésiai embernek vinni csak egy maréknyit is, másért nem akarom magamot fogyatkoztatni. Az a kassai czeiglaitrom nem igaz ember, maga kereskedik az salétrommal, az mint hallom; azért meglássa, hogy vénségére meg ne gyalázódjék. Valeant. In Szombat 27. Novembris anno 1620.

Gabriel ad cameram Scepusiensem.

(Egykorú másolatról, mely meg van a m. n. Múzeum kezirattárában.
Fol. Hung. 322. sz. a.)

CCXIII.

Nagyszombat, 1620. decz. 8.

Bethlen G. Dóczy J. és Balassi Ferencz követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. A. I. 336—346.)

CCXIV.

Nagy-Szombat, 1620. decz. 20.

Bethlen, Házi I. portai követhet.

(Török-Magyar-Okmtár. IV. 260.)

CCXV.

1620. decz. 30.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris et magnifice, fidelis nobis syncere dilecte! Salutem et gratiae nostrae regiae continua incrementa. Akaronk tudtára adni kegyelmednek, hogy az császár ad particularem pacis tractatum lépvén Prukot nevezte helyül, és hogy mi is arra deputáltuk bizonyos személyeket, kik oda menvén traktálják az békességet, úgy mint palatinus, Battányi, cancellarius, Jakusith, et in casu absentiae alterutrius Apponi Pál és Sándor János uramékat. Annak fölötté nyilván lehet kegyelmednél, hogy egy conventust is promulgáltuk ide az ország-beli statusoknak. Rákóczy Zsigmond uram halálos betegségéről is érkezvén híre Rákóczy György uramnak, elkérezett tőlünk és elbocsáttatott haza felé. Így eloszolván azért az urak, magunk személye mellett kevesen maradnak meg; kegyelmedet azért szeretettel requiráljuk és hagyjuk is, hogy minden privatumit hátra hagyván jöttesd jöjjen mellénk, végezhezzünk egyenlőképpen mind az békeség dolgát, mind pedig hazánk-nak egyéb szükségéiről minden jókat. Secus itaque non fecerit. De coetero fidelitati vestrae benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi die 30. Decembris. Anno M.D.C.XX.

Utóirat. Az békeség tractatusát elkezdi uram, de mire adja isten eventusát, azt csak ő felsége tudja; ha az obsidesek Posomban küldetnek avagy az armorum suspensio megadatik, az commissarius urak vasárnap Posomból által mennek Prukban, mert inchoationis dies ez jövő hétfő. Igen szükség azért, hogy kegyelmed postaképpen mingyárt alá siessen hozzám, hogy a mi difficultások oriáltatnak az tractatusban, discourálhassunk kegyelmeddel felőlle. Az statusokkal is örömet végezhetnék de intertentione belli; új esztendő napjára promulgáltunk nekik egy kis consultatiót ide Szombatban. Kegyelmed ne késsék semmit, Tököli uram is jöjjön alá valamikor kegyelmeddel. Szegény Rákóczy Zsigmond megholt.

Morva undokúl rebellált confoederationi, minden hadokat abdoncálták (*így*) minden kaput megnyitnak az ellenségnek, tegnap bocsátottam szép hadat által az ellenségre, de még a Dion (?) vízánn is túl vadnak 5. mélyfölddel. Nikolspurgnál időbb nincsenek, 48. valont és kozákat vágtak le az múlt vasárnap egy csatán. Berény felé még az ellenség nem ment.

Külső: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva, stb. Cito Cito Cito Citissime noctes diesque. Az utóirat egészen Bethlen saját kézírása.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCXVI.

1621. január 3.

Gabriel dei gratia stb.

Generosis fideles nobis dilectis salutem et gratiam nostram.

Bizonyosan adják értésünkre, hogy innen kívül orszá-
gunkból az borokat vitten visznek Lengyelországban; az bo-
rokért pedig nem onnan belől jönnének, hanem az ide ki valók
hordanák igen szabadon, mely minthogy az országnak consti-
tutiója ellen vagyon, csodálkozunk rajta, és töletek jó néven
sem vesszük, hogy reá vigyázatok és gondviselések nincsen.
Azért serio hadgyuk s parancsoljuk is, hogy erre igen szor-
galmatos gondviselések legyen, és mindenféle az borral keres-
kedőknek mindjárt meg hirdettessétek, senki sub ammissione
quaesturae bort innen kívül be ne vigyen, hanem ha onnan
Lengyelországból jönnek ki érette, itt kinn szabadosan nekik
adhatják az lengyeleknek, és kereskedhetnek így az borral, de
az tizenhárom városiaknak se hagyjatok semmi bort venniük,
ha kinek Lengyelországban bor kelletik, jöjjön ki érette. Secus
non facturus. Datum Tyrnaviae die 3 Januar 1621.

G. Bethlen m. p.

P. S. Ez harminczadosoknak tisztességek fejek vesztése
alatt megparancsoljátok, hogy senkinek semmi bort be ne had-
gyanak vinni, igen reá vigyázzanak és ha afféle bort talál-
nak, mindjárt mi számunkra foglalják, a tizenhárom városnak
penig élni se hadgyatok, csak magok szükségére valót se en-
gedjeteek vinni, melyre az tisztviselők és magatok is hogy igen
serio vigyázzatok, meg is hadgyuk s parancsoljuk.

*E levélbe csatolt lapocskán a fejedelem saját kezzeiré-
sdval:*

Az fejedelem asszony kéret innet valami narancsot és
czitromot, melynek itt semmiképen szerét nem tehetjük herte-
len, elküldtünk azért Bécsben is, ha hozhatnának, de oda igen
foglyos az út. Azért kegyelmetek postán küldje be mindjárt
egyik harminczadost, és vitessen elég narancsot, czitromot, po-
magranátot az fejedelem asszonynak. Legyen igen nagy gondja
kegyelmeteknek erre. Az pénznek összeszerzésére és felküldé-
sére előbbeni irásunk szerént. 3. Jan.

m. pr.

Külczim: Generosis N. et N. camerae nostrae Scepusiensis
administratoribus etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetiye a m. k. országos levéltárban.)

CCXVII.

Nagy-Szombat, 1621. jan. 27.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Er. Erd. Múzeum. Tört. Tár. 1879. II. F.)

CCXVIII.

1621. jan. 28.

Illustris domine comes! András Geréb tegnap megérkezvén kegyelmed leveléből s magától is megértettem az seregeknek quartirokban jó ordóval való disponálásokat, kin örülök, hogy ismét reformálhatta kegyelmed őket; az mint mindenek titkolatlan kiáltják, kit maga is Turzó uram jól tud, immár közülök való eljövettelivel és az occasióval való nem éléssel bizony egész országúl nagy kárt tett ő kegyelme, magának nagy gyalázatot, s minnyájunknak kisebbséget, az ellenségnek nagy bátorságot, de azt vissza nem vonhatni. Kegyelmedet szeretettel intem én édes öcsém, noha az intésre semmi szüksége nincsen, jól tudom, szorgalmatos vigyázására nézve, mindazáltal, hogy jámbor szolgálai s mellette lévő becsülletes hiveink által az seregekre vigyáztasson igen, kiki tartsa meg ordinantiáját, hogy ha kelletik, hertelen minden kapitán álljon elő seregével. Az ellenség hol legyen derekason, micsoda quartirokban osztotta hadát, s meddig mit akar, Szakócza mi állapotban vagyon, ha lehet, bizonyoson mennyen végére kegyelmed az csaták által és minket tudósítson írása és nyelvek által, ha kaphatnak a vitézek.

Hogy mentől több kenyeret, sert, bort, patkót és kovácsokat küldhessünk által, igen szorgalmatosan fáradok én magam benne s holnap bizonyoson mennek is által a kegyelmed quartirában élés szekerek és magam gyalogival kísértetem által, a kinek mire szüksége vagyon ott meg találja az piaczot. Az gyalognak megmustrálására és fizetésére magam deákját küldöm ma el, hogy holnap megfizessék őket; nem bízom az vármegyékre, mert az haszontalan dolog.

Itt semmi újság nincsen, az vármegyéket még által nem vihettek az Vágon; tegnap szállottak Galgóciban, isten senkit reájok ne juttasson. Az commissariusok hétfőn mentek által Hámbugban, kedden congressusok volt az mediatorokkal, de igen rigide viselik magokat, azt kívánnák császár commissariusi, hogy electusnak engemet, és az országot statusok-

nak s ordineseknek ne nevezzék in tractatu, kibem semmi nem kél. Az hadak bizonyosan jönnek onnét alól, kik mihelt érkeznek, azontól meg többítem oda által az hadakat. Feliciter valeat. Tirnaviae 28. Januarij, hora 7 matutina. 1621.

Gabriel Bethlen mpria.

Utóirat. Kegyelmed névvel adtak be egy memorialét, de semmi kívánságot nem declarálván, nem tudok mi resolútiót adni; kegyelmed tudósítson felőlle, én örömet kedveskedem kegyelmednek.

Külsőim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva, perpetuo de Árva, ejusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti, consiliario nostro etc. Fideli nobis syncere dilecto. A.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját kezeirása; eredetije gr. Batthyányi József köpesényi levéltárában.)

Memoriale pro illustri comite Emerico Thurzo.

Ő kegyelmének arra accedálván jó akaratja, hogy 3. vagy 4. napra által tekentsen az hegyen, és az vitézlő nép között conversálkodjék s vigyázzon.

Kévántatik annak okáért, hogy ő kegyelme által megyen, azontúl az quartirokat megjárja, a hol derekasban az hadak vadnak, úgy mint Kornis uram és Egri István, megértekezvén az ellenség állapotját, hol lételét, ahhoz képest ő kegyelme Kornis, Petneházi, Egri uramékkal tanácskozáván, és mindenekben jó correspondentiát viselvén, egy értelemben lévén, valamit az állapot s az occasio magával hoz, ő kegyelmek semmit abban ha lehet el ne múlassanak.

Mindeneknek előtte az hadakat ő kegyelme igyekezze jó ordinatióban hozni, minden kapitánnak tisztesége vesztése alatt megparancsolván, hogy kiki alatta valóit zászlók alatt megtartsa, cseléddé ne csinálja senki magát, hanem minden ember, valakinek fizetése mire vagyon, annyi magával zászlója alatt találtassék mindenkor, mert mi cselédnek nem fizetünk, hanem szolgálatra.

Minden kapitán abban a quartirban maradjon, mellyet neki kegyelmetek rendel, és ordinantiától várjon, se csatára, se kabolák hajtására, zsákmányolásra, prédálásra, élete vesztése alatt hír nélkül ne mennjen, hadát meg osztani ne engedje, hanem készen találtassék mindenkor az szolgálatra.

Az hadakat mentől öszvébb szállíthatni, azon kell mesterkedni; mostan négy-öt nap ha kinn áll is a lovok, hideg nem

lévén, meg lehet; lám táborostól is sokszor háltunk az hó hátán. Szakóczán innét az közel való falukban kell ezer — más fél ezer — két ezer lovast is szállítani, kik jó strásákat tartssanak, éjjel nappal vigyázzanak az ellenségre. Az dereka az hadnak Szeniczén lehet.

Igen bizonyoson ügyekezzenek végére menni az ellenség állapattjának, és ahoz képest mesterkedjenek abban, hogy jó csaták által két három quartirt, ha lehet, égessenek meg, ha mi nyelveket kaphatnak, küldgyék által mi nekünk ő kegyelmek.

Ha pedig az ellenség derekason megindulna ő kegyelmek felé, azon mesterkedjenek leginkább, hogy annak mehessenek végére, mint indúlt, és ha császár rész hadait bocsátaná rájuk, azok ellen könnyen állhatnak, és in tali casu mutassák meg az vitézek jó híreket neveket, de ha derekason indúlna meg, in tali casu szemben való viadalt neki ne adjanak, hanem jó alkalmatos helt keresvén az seregnek, állassák úgy viadalnak, hogy az ellenség meg ne nézhesse, se rájuk ne jöhessen könnyen, hanem jó seregeket bocsátgassanak ellenkezni, kik napestig ellenkezvén vélek, estve, ha látnák derekas jelenlétét és meg nem állhatnák az helt, in tali casu az hegy alá Jablonczához szállhatnak, és ott bátorsággal megállhatják az sárt három napig is. De az istenért, jól meg kell látni, hogy derekas elől jövedele előtt szálljanak hátrább az ellenségnek, ne külömben, azt pedig csak abból is könnyen meglátni, ha álgyúk lesznek véle, abból conjectálhatni, hogy derekason vagy on jelen; de ha lövő szerszám nem leszen vélek, el kell hinni, hogy nem derekason vagy on jelen, mert ők annélkül nem járnak. Az nyelvektől is, ha kiket kaphatnak, erős examen által megtudakozhatni.

Végtére ha semmiképen egyéb az dologban nem lehetne, úgy hogy tovább meg nem állhatnának, úgy szálljanak által az hegyen, de igen csendesesen, szép rendelt seregekkel, ne confuse, hanem jó seregeket hagyjanak hátul járóban; ha egy nap egy rendbeli seregek járnak hátul, más nap más rendbelieket rendeljenek az kapitánok, és tovább Nádasnál ne jöjjenek, ott Nádas körül mind megtelepedjenek, s én töllem várjanak.

(Az egész memoriale Bethlen Gábor fejedelem saját kezeirása, melékelve 1621. jan. 28-án kelt, Thurzó Imréhez intézett leveléhez; eredetije Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CCXIX.

1621. jan. 29.

Illustris domine comes. Kegyelmed levelét jámbor szolgálja együtt az nyelvekkel meghozá; felette dicsírem és kedvesen veszem ilyen szorgalmatos vigyázását kegyelmednek, ugyan is így tudunk gondot viselni, ha vigyázunk az ellenségnek actáira; az kegyelmed írása szerént felette nehéz, én édes öcsém, és legnehezebb ez hogy a mi kevesen maradott is az magyar nemzet, az árultatás közülök ki nem fogy, mert ha ez nem volna, az úristent segítségünkre híván, bizony resistálhatnánk ellenséginknek, de az árultatás levén első és nagyobb pestise hazánk veszedelmének, azután az szolgáló nép között való rettenetes istentelenség, szófogadatlanság és meztelen fegyvertelenség, nehéz ilyen néppel, ennyi árulók között országot ótalmazni, de valamint lehet úram, azokkal kell magunkat, országunkat, szabadságunkat ótalmazni, a kikkel az úristen megmarasztott bennünket. Az árultatás a mint íram, legnagyobb akadály ebben, ott pedig az hegy alatt Éleskőre, Holicsra, Detrekőre, Korlátkőre kellene vigyáztatni igen, mely hogy valami alkalmatossággal meglehetne, im irattam újabban Ozbornak és Balassinak, kegyelmed az leveleket küldje oly emberitől meg nekik, ki vehesse eszében állapotjokat és ha nem jönnek, rendeljen valami sereget, száz-száz lovast avagy a mennyi szűkség, a kik lessék ki őket, hozzák el; ebben mintha kegyelmednek híre sem volna, úgy procedálhat, forogjon az én nevem benne. Holicsban talám nem ártana valami 200 lovast küldeni vigyáznának belőle, nyelveket foghatnának. Bizony uram Szakolcza sem volna oda, ha ki nem jöttek volna belőle. Az ellenség állapotját eddig miben legyen értem, de nem kell édes öcsém semmit ettől félni, csak az vitézlő nép ne fárasztja heában magát, lovát az prédálás után, fogadna szót, nyugotnák ők is magokat; bizony uram ennek resistálhatunk, meglátja kegyelmed.

Ebben az szenvedhetetlen hidegben bátor ordinanciájok volna is, de nem indulnak meg, ezenben az új hadak is immár naponként érkeznek, onnét alól, szép fizetett népünk leszen, az vármegyék is maholnap végeznek velünk, egynehány ezer lovast és gyalogot hagynak és fogadnak, ad minus leszen 16 ezer fizetett emberünk, semmit nem kételkedem hogy az úristen meg nem segít bennünket; az ellenségnek noha 8 regimente vagyon nominetenus, higgye kegyelmed nincsen hat avagy 7000 gyalognak felette, az lovasa 3 avagy negyedfélezer, én az Buquoj maga seregéből való spanyolokat igen megexamináltam,

kik közül két spanyol megtetszik hogy nem rossz emberek, főlegények és régi vitézlő rend. Prajner hadát pedig onnét által ide bizony nem hozza, azt meg sem gondolni. De ha 30 ezer emberünk volna is, az békességet kell uram amplectálnunk, melynek véghez vitelében higgya kegyelmed bizony igaz since-ritással munkálodom, reménségem is vagyon felőle, hogy az úristen az jövő héten jó végét adja elkezdett tractatusunknak, noha az elei darabos, de igen emberül viselik magokat az mi commissariusunk, bizony ők is vitézkednek, főképen cancellarius, de az felesége 19. Januarii megholt s nem tudom mit tegyek, mert ha megirom neki, minden esze, kedve, conceptusi elbomolnak nyavalyásnak és az egész tracta a mi részünkről nagyon fog periclitálni, ha meg nem írom neki, egyik keserősége a másikat öregbíti. Eddig még eltitkoltam.

Az mely vajda Kasza Györgyre támadott, az istenért édes öcsém ölesse mindjárt meg kegyelmed az többinek jelenlétében in exemplum, el ne szenvedje kegyelmed, mert ha meg nem büntetünk az árulóknak, soha tisztességet senki vélek nem vall, el ne hallgassa kegyelmed.

Ha nyelveket hoznak uram, kültön küldje által őket, értekezheessünk az állapatról és engemet szokása szerint tudósítson mindenek felől. Feliciter valeat. Tirnaviae 29. Januarii 1621.

G. Bethlen m. p.

Külső: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb. fideli nobis honorando. Cito, citissime.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXX.

1621. jan. 30.

Illustris domine comes. Kovácsy Péter ide érkezvén tegnap délután kegyelmed levelét megadta, melyből értem az kegyelmed dispositióit mind az quartirokban való vitézlő népek megtöbbitése, s mind az csaták rendelése felől, melyeket in omnibus javallók én is, de ilyen rettenetes időben nem reménylem hogy járhasanak az vitézek sok orr és ajak s kézláb megfagyása nélkül, és ha járnak is az ellenséget lehetetlennek gondolom hogy mostan kijárjon, ebből ha hátramaradás lesz, alioquin ha az erős üdő megengedi az jargalást igen dicsérem hogy fárasszák őket. Mihelyt az hadak onnét alól érkeznek, ígéretem szerint által küldöm őket kegyelmed mellé, bocsáj-

tottam tegnap is póstát eleikben, parancsolván nekik, hogy késedelem nélkül jöjjenek. Kovácsy Péter hogy az kárpitokat elindította volt, az fassióból kitetszik, de hogy azok a rosszak elhagyták-e, avagy felosztottak véllek az is megtetszik, kegyelmedet is szeretettel requirálom, rendeljen bizonyos hadnagy embereket arra, kik az kapitányságokban hittel keressék ki, mert csak akarják feltalálják magok között; menti magát igen hogy a mit ő az osztrói várból elhozott, előadja, de mind pénzt, ezüst mívet és lovakat Turzó uram hozott el, kegyelmed ez így lévén őtalmazza az alatta valóitól, ne háborogjanak vélle, mivel ha nálla volna is, nem őket illetné. mert nem harczon nyért marhák, várakban valamit találhatnak, nem őket illeti az, melyet nem ostrommal vesznek meg, arra pedig hajdú uram tudjuk mint menne etc. Mégis akarnám kívánnám kegyelmednek méltó kívánságát értenem, csak Kákoni uramnak írjon ottan kegyelmed felőle. Dunán túl való állapot felől bizonyosan irhatom kegyelmednek, hogy az Prajner hadára gyülekezvén, megindult az ellenség előttök, kikben sok kárt töttenek igen, mostan mind Ujhelyen belől az hegyek közzé szállították őket, az kevés kozákat Lánséron belől az hegyek közzé, Veresvár nevű várat megadván erdődjét az ellenségnek, 120 lovast száz gyalogot hagytak benne, melyet megszállottak 24. Jan. Vadnak az mieink 8000. török 600. kopjás érkezett volt melléjük, ezeket így írja Sennyeý Gáspár nekem igen bizonyosan, Gercsey Pál is így beszéli, tegnap érkezének onnét. Ha mi hírei lesznek kegyelmednek, tudósítson felőle. Foeliciter valeat. Tirnaviae 30. Jan. 1621.

G. Bethlen m. p.

Külszín: Illustri comiti Emerico Turzo de Bethlenfalva etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthányiféle köpcsényi ltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

CCXXI.

Rima-Szécs, 1621. jan. 30.

Bethlen G. nejeinek Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. Tört. Tár 1879. II. F.)

CCXXII.

1621. jan. 31.

Illustris domine comes.

Kegyelmed levelét ma két rendben hozták, az elsőből immár értem kegyelmed kívánságát, melyre kevés szóval csak ezt írom, sőt bizony számra írom, hogy Magyarországbán mivel megpróbálgattam kegyelmeteket, az szolgálatot hazájának mostani szükségeiben kegyelmetek közül ki mint mutatja meg, azok közül pedig mivel mind hazájához való szeretetet, s mind magam személyéhez való jóakaratot (tisztesség adatik ő kegyelmeknek, et absit adulation) kegyelmedben tapasztaltam többet, a mennyiben én eszemben vehettem, melyért én is a mint feljebb íram kegyelmednek kedveskedő szeretetemet örömost és jó szívvvel kész vagyok megmutatnom, de mivel eddig a kegyelmed kívánságát nem értettem, ily világosan, ily hirtelen nem resolválhatom magamat, hanem ez 3 s 4 nap alatt magamban gondolkodom róla és valamihez férek, kegyelmednek resolválom magamat, interim az úristen állapotunkat elrendelvén, melynek el kell válni ezen a héten az én opinióm szerént és ha az úristen jó végét engedi dolgunknak, meghigye kegyelmed, állapotjának elrendelése felől is nem leszek feledékeny s nem utolsóbb leszen az urak és grófok között tisztí szerént is, ha pedig az úristen mást rendelt felőlem, patientia etc.

Az békesség tractatusa felől semmit nem írhatok kegyelmednek, mert négy naptól fogva semmiképen által nem mehetni az Dunán, noha mindkét felől a partokon mutogatják postáink egymásnak magokat, de által nem járhatnak, tudom eddig meghányták valóban egymást és alkalmasint explorálhatták elméjeket a más részen valóknak; mihelt mit érthetek, kegyelmedet tudósítom felőle.

Veselyéni Pál Bihar, Szolnok, Kraszna vármegyékkel 21. Januarii jöttek által a Branyicskán, ez héten elérkeznek. Egynehány sereg hajdú ki a végekről s ki Rosnyóbánya felől, mind útban vannak.

Az elsőkött gyalogok felkerestetésére s megbüntetésére elhigye kegyelmed gondom leszen, csak az sediciót csenálta gyalog vajdát büntettetné meg kegyelmed, ki Szakolczában azt mivelte. Az üdő igen meglágyula, ha kedvek tartja az vitézeknek, csatázhatnak. Kenyeret, patkót ma alkalmasint vitenek, uram, által s többet is visznek. Az lövő szerszámnak én kevés hasznát gondolhatom ott, mivel a kegyelmed quartira szintén a hegy alatt vagyon hátúl, mindazáltal egyet holnap

indíttatok által, ha ugyan vehetni valami hasznát. Foeliciter valeat. Tirnaviae die ultima Januarii 1621.

Gabriel mpria.

Külszim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb. fideli nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXXIII.

1621. febr. 2.

Illustris domine comes.

Kegyelmed leveleit tegnap estve felé hozá meg jámbor szolgálja, melyből értem az tétovázó uracskák magok megke-
ményítését, kit tovább nem akarván szenvedni, az statusoknak
proponáltatom mai napon és magok közül bocsájtok követeket
hozzájuk, lássuk mit akarnak, vegyük ki categorice akaratjo-
kat. Kovácsy Pétert hallom megtartóztatta kegyelmed, de mi-
ért, nem tudom, kegyelmed tudósítson felőle, és ha az marhák-
ért arestáltatott, bocsájtassa el, mert abból megmentette ma-
gát, alatta valóival ha mi veszekedése vagyon, annak jól vé-
gére menjen kegyelmed, mert én úgy értem, hogy noha kapzsi
legény, de mivel keményen akarná magát köztök viselni, a
mint az igen kívántatnék minden kapitánytól, azért nem szen-
vedik örömet, mikor valamely szolgálatra kell menni sere-
gestől jó ha 200. lovas felül, mind elvonják a szolgálat előtt
magokat, ha mit nem szenvedhetnek, törvénnyel igazíttassa
el köztök kegyelmed, ez régi kapitány. Az megfogott gyalog
ajdát kegyelmedet kérem exequáltassa. Az tractatus állapotja
uram eddig ebben vagyon, öt nap contendáltak super nomina
electi etc. a status et ordines, az után rigidissime kívánták
csak az egyet, hogy én cedáljak, és az országot integre resti-
tuáljam Ferdinándnak s titulusommal ne éljek, alioquin fegy-
verrel is az országot subjugálja, és fegyver alatt akarja bírni
őket, mely ő kevély discursusokra mint felelt legyen cancella-
rius mind in publico, s mind privatim az gallusoknak s Prea-
uxnak, az császár commissariusának, és az kemény magok vi-
selésével mit efficiáltak az mieink, az utolsó levelekből vilá-
gosan megérti kegyelmed; tudván a kegyelmed busúló termé-
szetit, nem akartam eltitkolni, az leveleket in specie küldtem
kegyelmednek, azokból minden eddig való actákat megért,
legyen istennek hála eddig mi jártunk elől. Ezután is az úris-
ten bizony gondunkat viselné, csak magunk volnánk egyszí-
nűek és szívűek; hogy titulusommal élhessek egy elsőben ezt

obtineálták mivel egyéb sem lehet benne, többet is várok utána. Az indutiákat ad 17. Febr. prorogálták, és abból az generalitást is reménylik kijönni, kegyelmed is alkalmaztassa ahhoz magát és az hadakat, valamint az végezés ellen ne impingáljanak az vitézek. Bandizálták Fridericust, Anhaltinust Jorgendorft s Holakot, de Hamburgban az angliai svecziai daniai királyoknak és az ansatica városoknak s több statusoknak [gyűlések levén in mense Decembris, mit végeztenek legyen, im annak pariaját is megküldtem, az estve érkezének Braszlóból véllek, talám isten felsekni és megemlékezik az ő ecclesiájáról. Az csatáknak jöni menni kellene, jó üdö jár, Buquoi Bécsben vagyon, Teuffen Pakot (*sic!*) hagyta helyében. Strasnícát kellene meggyujtanunk, és benne égetni az kozákat s az kevés gyalogot, nincs is ezer gyalog benne, egy éjszaka szépen meglehetne, melyen magam is jelen lennék, ha titkon meglehetne innét való elmenetelem, rendelt seregekkel mehetnénk reá, és hamar meghághatnák éjszaka. Bene valeat. Tirnaviae 2. Febr. 1621.

Gabriel m. p.

Kegyelmed az leveleket hogy
mindjárt visszaküldje, szeretettel requirálom, sietséggel hozzák vissza.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva perpetuo de Arwa, eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti stb. fideli sincere nobis dilecto.

(Eredetije a gr. Batthyányiféle köpcsényi ltárban. Lard. 27. fasc 5. Egészen a fejedelem sajátkezű írása.)

CCXXIV.

1612. febr. 2.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris comes, fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et benignitatem. Az mely hamburgi leveleket által kültük kegyelmednek, azokból megérthette eddig, hogy még tizenkét napig prolongáltatott az előbbeni induciáknak terminusa. Hogy azért intra decursum ejus termini, az előbbeni mód szerint és az előbbbeni határozott helyeken semminemű hostilitas ne exerceáltassék. Azért szeretettel requiráljuk kegyelmedet, ezen dolgot intimálván az hadaknak, praecaualjá serio,

hogy intra circumscriptos limites et terminum praefixum semmi hostilitást ne cselekedgyenek: hanem mint eddig, így ezután is, az holott mostan vadnak járjanak el az dologban: Ezt akaronk kegyelmednek idején tudtára adnunk, Cui de cetero benigne propensi manemus. Datum in ciuitate nostra libera Tyrnaviensi die 2. Februarij. Anno MDCXXI.

Gabriel m. p.

Kirülről: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredeti, a fejedelem akezü aláírásával és nagypecsétjével ellátott kiadvány.)

CCXXV.

1621. febr. 3.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris ac magnifice comes fidelis nobis bonorande. Salutem et prosperitatem. Az kegyelmed levelét most estve vet-tük, melyből értjük, hogy Fekete Péternek valami rabokat hozna, ott volnának az kegyelmed szállásán, kiknek által ho-zásokra kívánja azt, hogy szekeret küldenénk által, sőt ugyan continue két szekeret tartanánk ott, hogy ha valahonnén afféle rabokkal érkeznének, hozton hozhatnák azokon által: mely dolog felől parancsoltunk vala az váras birájának, hogy mindgyarást két szekeret készítse által küldeni az rabokért, de bennünket úgy informál, hogy a mely szekereken az kenye-reket által küldötték, azok még mind oda által vadnak, és ez ideig is az kenyér rolok el nem költ; azért kegyelmed azok-ban kettőt marasszon meg az rabok alá és külgye által őket rajtok, az váras szolgáját küldöttük érettek. Az Kasza György hadának fizetését az mi illik minéktünk, arra gondunk leszen, és megkülgyük nékiek. Bene valeat. Datum Tyrnaviae die 3 Februarii anno domini 1621.

G. Bethlen m. p.

Kirülről: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva, stb.

(Eredeti, a fejedelem sajátkezü aláírásával ellátott kiadvány, a Batthyányak köpcsényi levéltárában.)

CCXXVI.

1621. február 4.

Illustris domine comes.

Kegyelmed levelét Just András megadván, látom nagy panaszszal és boszuval való irását, kit bizony én is bús szívvel és keserves szemmel olvastam, mivel okot arra nem adtam, mert az minden szíveknek titkoknak által látó s tudó bölcs istent merem bizonyágomra hini ebből, hogy én kegyelmedet nem úgy tartottam s becsültem, s nem közönséges szeretettel prosequáltam, melylyel fejedelmek alattok való becsületes hiveit szokták prosequálni, hanem mint egy vér szerént való kedves atyámfát, mivel kegyelmedben tapasztaltam volt én is magamhoz való szeretetét (nékem úgy tetszett) nagyobbbat hogysesm egyebekben, de im ez iránt való opiniomban is megfogytokoztam, legyen úgy mint ő sz. felsége akarta. Én minden kegyelmed panaszira punctatim igen igaz ratiokkal megfelelehetnék, mert elég mezőt adott arra kegyelmed, de nem akarom irritálni kegyelmedet, sem elmémet fárasztanom, mivel azt sem tudom most is néha fejemen járok-e vagy mint? Kevés szóval kegyelmednek csak ezt irom, isten én nem vagyok, és nem én hatalmomban vagyok az országok békessége, mert ha én rajtam állana, bizony régen végben vittem volna, de reménylem a mint kegyelmetek országúl hozzá fogott, hamar és könnyen végben viheti, mert én is ahhoz fogom magamat accomodálni, én sem fától szakadt vagyok, sem senki számára, és az maga írása szerént, nemo ad impossibilia obligatus (*így*), magam uram én sem vihetek mindent véghez, mert nec Hercules contra duos, et nemo sibi satis, eddig is nagy bolondság volt tőlem, hogy itt kegyelmetek között tekergettem, az jóra való intésemért az statusoktól gyalázatos diffamatiot és gyűlölséget szerzettem magamnak, egynehány száz ezer forintomat elköltöttem semmi fejében az ország mellett, noha tudtam hogy valaki falu fejében kardot vonson, háladatlanlansággal fizetnek annak, mert valaki communitati servit, nemini servit, melyet azért én soha bizony nem cselekedtem volna, és bogár után nem indultam volna, de az kegyelmed és egynehány urak felől való nagy reménység adás (melyet hittel asseráltak az urak) indita meg, de ezt ha mint éltig disputálok és deplorálok is, haszontalan, mert meglőtt. Erővel édes öcsém kegyelmeddel semmit ez ideig nem cselekedtem, mert az nem is illet volna hozzám, ezután annál inkább elkerülöm; ha mit kegyelmed eddig fáradozott, költött, én azt tudtam hogy hazájához való szeretetiért cselekedte gratis, sőt

tudja isten dicsekedtem az kegyelmed magaviseletével az emberek között, és sokszor például hoztam elő kegyelmedet, hogy csak kegyelmedet látom egyedül, ki az privátumot nem követi etc. kegyelmedet akarhatja ellen által sem küldtem, sőt nem is mertem arról gondolkodni, hanem maga jó inclinációját értvén, abban ellent nem tartottam, így akarhatja ellen sem akarom kegyelmedet sem oda által sem itt tartóztatni, mert megtudom magamban én is az emberséget gondolni, és ki micsodás becsületet érdemel; bolondság volna tehát nekem erővel kegyelmeteket compellálnom az szolgálatra, noha nem másnak, hanem magoknak szolgálna kegyelmetek, mert azért ha az császár commissariusinak amaz feleleteket jól consideráljátok uram, tudni illik mikor cancellariussal sokat contendáltak volna, találta valami occasioval kérdeni: mi mellett akarja császár Magyarországot birni, azt felelék, hogy sub armis, nem úgy mind eddig, és mindazokat meg akarja büntetni, valakik ebben eszközök voltak, Je sokan vadnak kik császár mellé jól fogják magokat accomodálni etc. Bizony nagy kétmondás, a ki gondolkodnék róla, és ha mostan re infecta oszlunk el, jut mindennek benne, etc. Az statusok is haza kéredzenek, tízezer forintot ígérek onnét hazúl az hadakozásra egy holnapra, de úgy hogy őket fejenként haza bocsássam, sőt az tractatus eventusára se maraszszak senkit itt közülök, se urat se nemes embert, hanem minden vármegyéről hadnak egy-egy ágenset itt, s magam maradjak itt, az tízezer forinttal tartsak hadat, palatinusnak megírják, hogy az békességet jó conditiokkal vigye véghez, s ha az nem lehetne én differáljam az Buquoival való harczomat más jobb alkalmatosb üdőre. Látván mind az statusoknak uraknak és nemeseknek ilyen intentumokat, én az gyeplőt nekik vetettem, és szabadságot adtam ő kegyelmeknek, hogy valamint akarják az országot dirigálni, lássák, valamikor el akarnak menni, én nem tartóztatom, de én is ezt hitem szerént mondom, hogy valamely nap kegyelmetek országúl megindúl, s haza oszol, én is második avagy harmadik napon minden hadaimat által hivatom és alá ballagok az fagyon hátul járóban, tovább én sem számárkodom senkinek, mert én sem tartozom vele. Ha kegyelmed azért indúlt fel magában, hogy mindjárt kívánságára nem resolváltam magamat, talán nem kellett volna ennek lenni, mert nagy embernek nagy embertől nagy kívánságára, nem lehet, hogy absque ulla consideratione adhassanak választ, én tudom minemű gondolkodásom volt ebben, de ha kegyelmednek így tetszett, álljon minden szabadságában, én ez ideig mindenben igen moderate igyekeztem magamat viselni, és semmit nec cito nec temere nem cselekedtem ha egyéb lehetett benne. Kegyel-

med ha által akar jöni, Petneházi uramat hadja ott képeben, ott nem tartom ő kegyelmét sokáig, mert a mint irám, ha az statusok ugyan alá mennek, kész hadat magok közül itten nem hadnak, én sem késem semmit, hétfőn minden hadakat által hivatok, és isten velem levén megindulok, ha kegyelmeteknek maga országa nem kell, azt hiszem hogy a kinek szüksége vagyon reá, hozzá nyúl; engemet az úristen úgy éltesse, hogy ilyen állapattal a mint kegyelmetek viseli magát, német császár ma éppen nálam hadná is, meg nem maradnék uram köztetek, jobb vona nekem egy jó nemes emberségben élnem, hogysem ilyen visszavonó nagy reputációjú országban számárkodnom. Ha pedig az vármegyék hadat hadnak itt, immár elvárom az 15. napot, és magam megyek által az hadak közzé. S az mire isten segít üdömet heában nem töltöm. Kovácsy Pétert kegyelmed bocsássa által hozzám, nem kellett volna megfogni, lám irtam volt kegyelmednek, hogy inkább óalmazza az alatta valók ellen, mert én azokat jól ismerem, mindenkor kapitányt hadnagyot kívántak volna magok választani, de nem tölt kedvek benne. Kornis uramnak nem kellene oly igen Nagy Andráséknak pártjokat fogni, mert azért konaszodnak ily igen el. Az gyalog vajdát hogy kegyelmed meg nem büntetteti mert nemes személy etc. én nem erőltetem arra is kegyelmedet, hozzák által uram ide, lássuk mint igazítják dolgát, büntelen én sem szoktam senkit öletni, attól isten óalmazzon, és kegyelmed olyan kicsiny dologért ne károítsa magát. Hogy pedig kegyelmednél más följobb akarja az dolgot, azt nem tudtam, és bizony bánom, mert én két gargyánt nem rendeltem volt az klastromban, s ha által nem jöne kegyelmed, irtam is volna az embereknek úgy hogy eszekben vehették volna magokat. Az kis czédulát kegyelmednek megküldtem, mind annak s mind többeknek árultatások nyilván vagyon, de senkit nem engednek hogy megbüntessünk, óalmazzon isten mindent ilyen directiotól; ha kegyelmed által akar jöni, tudósítson mindjárt felőle, mert bizonyos commissariusomat fogom általküldeni az kapitányokhoz tovább való ordinanciával. Tartsa meg isten kegyelmedet. Tirnaviae 4. febr. 1621.

Gabriel m. p.

Irhatnék alkalmas reménységet az békesség és titulus s vitulus felől, melyet kegyelmed objiciál, de azzal nem terhelem kegyelmedet, hanem új hírt ilyent értsen kegyelmed, Turzó Szaniszló uram küldte volt Platit gratiáért az commissariusokhoz, de semmi nem tölt benne, vissza jött, mindenütt közönséges hír, nekem az mi commissariusink írták bizonyosan.

Külsőim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalwa Perpetuo de Arwa Eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti: consiliario nostro etc. Fideli nobis syncere dilecto.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása.)

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

CCXXVII.

1621. február 5.

Gabriel etc. Rex etc.

Illustris comes fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et benignitatem. Tegnap magunk kezével irt és Just Andrástól kegyelmednek küldött levelünkben kegyelmesen requirálván meghagytuk volt, hogy azt a megszentíázott Horvát János nevű gyalog-hadnagyot sub bona custodia ide által küldené mihozzánk, melyet percurrálván obiter levelünket, netalántán eszében sem vehette hirtelen; és ez okból haladott el általküldése. Kegyelmedet azért pro hac quoque vice szeretettel requiráljuk és intjük, ez levelünk látván, minden haladék nélkül igen jó őrizet alatt küldje ide hozzánk. Bene valeat, nec secus faciat. Datum Tyrnaviae, die 5. Febr. Anno 1621.

A fejedelem sajátkezű írása: Az ország sokszori intercessiojára megkegyelmeztünk fejének, de más büntetésünket el nem kerüli.

Gabriel m. p.

Külsőim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva etc.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CCXXVIII.

1621. február. 5.

Illustrissime domine comes.

Akartam csak erről tudósítani kegyelmedet, a portáról és Skender pasától Neszterfejérvártól az estve felé érkezének leveleim postáim, mely leveleket megolvassván, isten meghozván kegyelmedet, communicálom, ezalatt is az híreket leíratom belőlök és által küldöm, az írás igen sok, mivel Rimai mindenkor bölcsekedik az ritmusokkal való írásban; tudom az híreket rémitésért fogják tulajdonítani, noha bizony nem

azért irom, se nem magamtól költöm, de ám lássa ki mint veszi, én tartozom megírni. Kegyelmednek azért bizonyosan irhatom, hogy 15 ezer tatárt mikor az murzák Skender pasa előtt, ki diván ülő vezérré tétetett, megmustráltak s elindulának az én személyem mellé való jövetelre, az öcsém inter-nunciussa ott állott az fejérvári mezőben, Skender háta megett, szemeivel nézte, elindulásoknak ma 22 napja, kik igen hamar elérkeznek. A budai új vezért rendelték szerdárnak maga személyében mellénk jönni, az egész bosnai, budai, temesvári, egri, kanisai pasaságok alatt való törökökkel. Az istenért maturálja kegyelmetek, ha lehet, az tractatust, lenne vége az előtt, az míg elérkezik az tatár, mert ha addig vége nem leszen, non erit azután in nostra autoritate az békesség tractatus; bizony rettenetes veszedelem obviálja Austriát, Morvát, Styriát. Én nem tudom, mint leszen úgy is, ha megbékéltünk, én igen félek, hogy az tatár mód nekül meg nem tér, ha elközeli Pestvármegyében, bizony félek nagy rablásoktól, mindenik veszedelmes, ha békéltünk is, ha nem is; ha békéltünk, az császár erejének reánk fordításával az fővezér megfenyegette Dóczy uramat, magok írják, ha nem békéltünk, az pogánynyal kényszerítettünk magunkat conjungálni és miatunk vesznek az keresztyén országok s azután utolszor mi magunk is mint maradhatunk, isten tudja. Mely aránt vagyon kegyelmetek az tractatusban, örömet érteném. Itt valóban hordják az mi vitézink az német vitézeket.

Horvát István valóba megrablotta Austriát, Dunán innét 38 falut, várast. Egy nap három rendbeli csatám jött meg az múlt kedden, mint a csordát, úgy hajtották az szegény lanczokat (Landsknecht). Kocsis Sigmond, Petneházy István két ezer lóval mentenek az múlt szerdán által az Morva vizén, azt hiszem derekas dolgot próbálnak, hátok megett járnak az az (sic) seregek valahol akarják, minthogy az jégen szabadon mehetnek mindenütt. Tartsa meg isten kegyelmedet. Tyrnaviae 5. Februarii 1621.

Benevolus

Gabriel m. p.

Bizonyosan elhiheti kegyelmed, hogy Fridericust mind az angliai, svecziai, dániai királyok derekason megsegítik márcziusban, 22 holnapra való fizetést rendeltenek az hadaknak, az dániai királyok (sic) lészen generalisok, ezt jobban megértheti az Rimaiék leveléből kegyelmed. Az angliai király íratta az oratornak seriesét ennek az expeditionnak, melyet Slesiából is megirtanak volt az előtt nekem, de én nem hittem, hanem innét hiszem immár.

Koreczki, Strucz, Konyevspolski, az ifjú Solkoczki és Balabán nev(ü) lengyel urak Galga sultán rabjai szegények; mindeniket nagy úrnak hallom, hogy voltak, Balabán az kőzakságnak valamennyi generálisok volt, Sulkoczkinak leánya volt nála. Konyeczpolczkiért százezer tallért ígértek volt immár, de nem alkhattak volt meg akkor, látta szemeivel az őcsém szolgája őket.

Szörnyű dolog uram, ez a török készület, ha úgy vagy, a mint írják. Soha ehhez hasonló nem volt, martiusban császár megindul bizonyosan. Tatárt másfélszázezeret hirdetnek hogy készítnék császár mellé.

Külczim: Illustr. comiti Domino Sigismundi Forgács de Gyemes, regni nostri Hungariae palatino stb. stb.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban. Public. fasc. XIV. Nr. 5.)

COXXIX.

1621. februárius 6.

Illustris domine comes!

Kegyelmed leveleit az este felé vettem hora secunda és maga kezével írott leveléből elébbeni irásának raciójt értjük kívánságival együtt, melyre sok szóval nem frunk. Én uram, a mint megírtam kegyelmednek, sok jót kívánok istentől, ezt nem hizelkedésből from, suo tempore ne adja isten, hogy kellessék meg is bizonyítanom; nekem is kegyelmed felől oly reménységem volt, hogy ha egyebekről deseráltatnám is, kegyelmed én mellettem megmaradna; de ez előtt való irásából ezzel az én reménységemmel ellenkezni láttatik vala kegyelmed proposituma, melyre nézve írtam volt én is kegyelmednek az néhány szóval, de abból sammi fenyegetést nem vehetett eszében, hanem inkább az én nagy tűréssel való engedelmességemet, melyet minden úri és nemes rendhez viseltem eddig magamat, és az országnak is azon szókkal attam volt választ, tudni illik, hogy én senkivel ő kegyelmek között erővel magamnak nem akarok szolgálatni, mert az nem hozzám illendő, ingyen ha eddig ő kegyelmeket intettem, és talán nehán kemény szókkal, irásokkal az engedetlenségre és restségre nézve magok hazájának szolgálatjára oltalmazására, azt tiszttem szerint cselekettem, hogy se isten, se ez világ előtt méltán gondviseletlenségnek vétkével ne kárhoztathassam, de látván, hogy magok magoknak nem akarnak succurrálni, hanem ilyen nagy veszedelmes állapotban is megszokott regulajokat el nem akarván hagyni, senki közülök szolgálni nem akar, ez

nem egyéb, hanem teljességgel való utolsó ruinajoknak bizonyos jele, mert az ellenség országokban saenuál, akkor akar-nak haza oszlani. Így azért magam életének és kevés számú vitézimnek periclitásokkal én sem tartozom tovább ökegyel-mekért itt tekergenem, én semmire tovább őket nem erőlte-tém, semmit nekik nem imponálok, hanem azt cselekedjék ami nekik jónak tetszik, de én is vélek együtt avagy utánnok mindgyárt indulok és magamra gondot viselek etc. De azok az írások édes öcsém utcunque löttének, maga kívánsága szerint, *fiant verba et volent sub aëre* arról nincs is men-tio. Hanem az maga kívánságát a mi illeti mivel által akar hozzám jönni s kiben én sem tartok ellent, hanem ha kedve s jó akarátja, az hadakat jó dispositióban hagyván, ezt Kornis s Petneházi uramékra bizván, holnap estvére által jöhet, hétfőn azt érvén, egymással beszélhetünk és kedden cum plenaria informacione általmehet, s szerelmesének jö-vendő s várandó állapotjának meglátogatására felmehet, az hadak állapotjáról, dispositiójáról először magammal be-szélvén, hogy azután mindeneket jó karban hagyhasson. És ugyan mostani bejövetelekor kegyelmednek én magamat de-clarálom, cancellarius is császár nehéz positióival ma ide érkezik, értse azokat is, melyeket én sem tudok ez óráig; a portáról is jött postám tegnap előtt, azokat is közlöm kegyel-meddel. Balasi apánk megholt, nem iszik több serbetet.

Kovácsy Péter felől való dispositióját s mivel maga is consentiált annak én is javallom, de azokat a hajdúkat senki nálánál jobban nem ismeri. Az gyalog vajda felől való resolu-tionat az estve kegyelmednek subscribáltam, ide várom az árulót. Az Vincze lovasinak és Kasza gyaloginak ma által viszik fizetéseket. Korotnainak írt czédulában semmi hírem nincsen, az hasznót és autoritást asszonyom kegyelmed anyja voxá szerint igen szeretik az emberek de az szükségnek ide-jén nem felelnek meg kötelességeknek, aki mire nem elég nem kellene oly terhet felrakni, mely alatt elromoljon a vékony tengely, mert a ki tisztessége felől serio gondolkodik semel emissum minden világi haszonnál nagyobb gyalázat, amint ez most megtörtént immár, kit az Duna sem moshat el etc. Az leveleket együtt az czédulával visszaküldtem kegyelmednek. Az rabokat nro 13 igen roszat mind kocsisokat inkább meghoz-ták és 100 Rftot adattam, a kik hozták az nemességét is an-nak, kit kegyelmed commendált; de a barátimtól, az kapitá-nyoktól nem emberség hogy magoknak tartják az javát s ne-kem kocsisokat küldenek; az múlt héten hoztak 500 lovat, 10—12 szekeres lovat nem érdemlek tőlök, holott ha szabad legények volnának is, tartoznának minden szerencséjéktől tisz-

tességes ajándékkal, mennyivel inkább fizetettek levén: nem árt az kapitányokat megszólítani érette. Háromszor hoztak ezzel rabokat, Kornis uramék kültek volt 7 száz rénes frtot ital pénzt adattam az hadnagyoknak; Kovácsy Péter hozott 11 roszat azoknak is 60 avagy 70 R. adattam. Im mostan 13 ezeknek is adattam. Ha az javában Kornis uramék által küldenének, kiket hoztak, nem bánnám. És az kapitányt, kit az váradi hadnagy hozott, s az drága marhákban is részt tennének. Buquoit ha kegyelmed elfogathatná azokkal, kikkel felőle végezett, nem contendálnék kegyelmeddel váltsága felett sokat, de a mint mondják csőtörtőköz indúlt ki Bécsből, gyalog nélkül, tudni való dolog, hogy nem próbálhatni, melyre nekem oly nagy gondom volna, hogy éjjel sem alhatom bizony néha, de az hitetlenség szorúlván belejek, ez mostani gyalogban nehéz szerét tenni; igen jó gyalogom érkezik ez jövendő héten Erdélyből és az felföldről 1600, ez bizonyos. Az ország is megeszmélvén magát, tegnap 2000 lovast és 2000 gyalogot ígertenek, hogy mindjárt előmustrálják, de az gyalogot kívánom, hogy 3000 töltsék, reá fognak menni, és így gyalogunk is leszen német nélkül 6000 bőségesen; lovasunk tizenennyezer, mind fizetett: kikkel, ha nem merünk próbálni, többet ne várjunk hozzá, kiknek registromát im kegyelmednek kültem. Ezekről akarám kegyelmedet tudósítani. Bene valeat. Tyrnaviae 6. Febr. 1621.

Gabriel m. p.

Külső cím: Illustri Comiti Emerico Thurzó sat.

(Eredetiye Gr. Batthyány József ltárában, Köpcsényben. — Végig a fejedelem kezeírása.)

CCXXX.

1621. febr. 8.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes.

Illustris comes fidelis nobis honorande salutem et omnem prosperitatem. Monoki Miklós uramat küldöttük vala néminemű dolgainkban Újhely felé, honnét megjöven, beszéli, hogy az kegyelmed neve alatt gyűlt hajdúság mily szörnyű dolgokat cselekednék azon az földön, Újhelyt az várost ostrommal vették meg, és ott igen rút dolgokat cselekedtek; onnat csak Csejtére szállottanak és az szegénységét vesz-

tegetik. Azért kegyelmed azokra az hajdúkra viseljen gondot, és mindjárt hivassa által az hegyen maga mellé, és bizonyos kapitányt rendelvén eleikben tartsa disciplinában őket, ne pusztítsák az szegénységet. Bene valeat. Datum Tyrnaviae 8. Februarij anno 1621.

Gabriel mp.

Kivülről : Illustri domino comiti Emerico Thurzo sat.

(Eredetije a fejedelem sajátkezű aláírásával.)

CCXXXI.

1621. febr. 10.

Gabriel dei gratia sat.

Egregii sat.

Egy néhány rendbeli parancsolatunkkal meghattuk volt nektek, hogy igen szorgalmasan vigyáznátok az lengyelek országunkban való hadak fogadására, és mindenre oly provisiot tennétek, hogy sem lovas sem gyalog sohut által ne bocsátassék Lengyelországban. De mind ennyi parancsolatunkat is csak süketségre vevén, hogy semmi gondotok arra nem volna, nem kicsin busulásunkkal értjük : holott nem csak az tizenhárom barásokon szabadon gyalogot fogadnak, de még zászlókat is kirakván napról napra több népet csoportonként vitetnek ki az országból. Ama vén lator is Tarras István nektek lölki barátotok annyira nem vigyáz ott is, hogy seregenként ő miatta szabadon mehet be Lengyelországban az vitézlő nép; az minthogy az minap is egy hadnagy negyven lóval ment be, oly emberekkel, a kik itt fölvevén hópénzünket, zászlónk alól elszöktenek. Hadgyuk azért és parancsoljuk ex superabundanti nektek igen serio, erre nagy gondotok és vigyázástok legyen minden fele; az tizenhárom városoknak pedig megírátok, hogy e nélkül el legyenek, zászlókat ki ne rakják, mert ha ettől meg nem szűnnek, tűzzel, vassal emésztetjük meg városokat és magokat is; — ezt bizonyosan elhiggyék. Secus itaque sub gravissima indignatione nostra nequaquam feceritis.

Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensis die 10. Februarii anno domini 1621.

Királ : Egregius N. et N. Camerae nostrae scepusiensis sat. cito citissima.

(Ered. a m. kir. orsz. ltárban.)

OCCXXXII.

1621. febr. 10.

Illustris domine comes, nobis honorande.

Kegyelmetek 27. Januarii irt levelét ma reggel 6 órakor hozák meg, melyet diligenter megolvastván, semmit az nagy rigiditásnál egyebet nem colligálhatok császár ő felsége commissariusi magokviselésekből, mely ha így leszen és egyebet nem proponálnak, nem tudom, miért mulatja ott kegyelmetek az napokat, mert hogy én istentől és az nemes országtól régi szabadsága szerint reám ruházott kicsin dignitást féltemben magamról levessem és örökké való gyalázatomra annak renunciáljak, bizony uram az soha nem leszen, arról senki ne gondolkodjék, sőt inkább halok meg tisztességem mellett; ingyen az titulus megadás s meg nem adás fellett való differentia könnyen sem planáltathatik köztünk, mert az kegyelmetek discursusa szerint semmit nem veszekedem én affélét, ha ő felsége meg nem adja is, erővel én nem extorqueálom, a mint nem is lehet, de vice versa ő fölsége sem foghatja meg senki kezében az szerencsét, etc. Ezen, uram, nem kellene veszekedni, hanem közelb kellene lépni az dologhoz és tractálna kegyelmetek de summo jure s annak complanálása felől, mert így békesség nem leszen, melyet hogy kegyelmed nemzetének tartozó kötelessége szerént hazájához való szeretetiért sincere igyekezze promoteálni, én az istenre bízom kegyelmedet és szeretettel intem, úgy tractáljon velek, mely az ország szabadságának s az személyemnek is ne derogáljon, meggondolja kegyelmed, hogy halandók vagyunk, olyat végezzünk, hogy posteritásink is örvendezhesenek nekie s kegyelmedet áldhassák érette; ne kényszeríttessem extremumokon járni, mely ha leszen, bizony örökké való siralom követ sokakat és az fegyver sokáig ki nem esik az kézből.

Én uram az segura, honesta paxot igen kívánom, sed non fucatom, melyhez örömet is accommodálom magamat, én rajtam semmi el nem múlik, valami illendő és lehetséges, ki országunk szabadságával, és holtomig való gyalázatommal nem ellenkezik. Irtam bővebben cancellarius uramnak, kegyelmednek ő kegyelme erről világosan fog beszélgetni; megnyugodjék kegyelmed ebben, hogy féltemben bizony meg nem halok, soha úgy nem rémíthet senki, hogy elfussak és ha az concordiára az dolog nem megyen, bizony Bécsben is nem fognak az emberek megmaradhatni az hetedik holnapban; én senkit nem fenyegetek, csak kérem istenért kegyelmedet,

tisztinek megfeleljen ; mostan ne féljünk uram, mert velünk vagyon az isten és ha békesség nem lehet is, bizony megoltalmazhatjuk országunkat, csak kegyelmed és az urak egyenlőképen akarják, úgy a mint én. Eszterház Dánielt nem én, hanem az statusok arestálták az maga fassiójára, melyet itt coram 25 personis beszé(1)gete, látta az kímét s beszéllett véle, ki Buquoy táborába járt s akkor jött meg onnét etc. Mivel látta, beszéllett véle, értette az intentumot s eltitkolta, ergo etc. Ez az oka arestálásának, de naponként úgy értem, hogy többülnek, kiket én csak láttatlanná teszek, de ha az békesség végben nem megyen, bizony megsiratják. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Datum Tyrnaviae 1-a Februarii 1621. hora 11 ante meridiem.

Benevolus

Gabriel mp.

Külczim : Illustri comiti Sigismundo Forgács de Ghymes regni nostri Hungariae Palatino, Judici Cumanorum stb. stb.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban public. B. Fasc. 13. Nro 34.)

CCXXXIII.

N.-Szombat, 1621. febr. 10.

Bethlen G. portai követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. A. I. 346—359.)

CCXXXIV.

1621. febr. 11.

Illustris domine comes.

Az mely főember gyermekit, fiait és leányát elfogták, parancsoltunk az kapitányoknak hogy beküldjék hozzánk, de Barbél Ambrús az áruló csak választ sem adott, hanem váltásra tartván az leánzót kegyelmeddel mentette magát, kiért meglakol és megmutatom hogy én vagyok ura és fejedelme, nem más. De quod majus, nem tűrhetem, igen nagy keserves szívvel való búsulásomat meg ne írjam kegyelmednek, azt mondják egymás között hogy kegyelmed én felőlem olyat szökött volna ott, mely ha úgy vagyon, bizony igen szégyenlem és csudálom, nem hihetem el, de ha úgy vagyon, micsod conscientiával mondhatta kegyelmed, nem tudom, mert hiszem én sem vagyok pogán hogy az scortatiát üzzem, holott

őszül hajam, szakálom és ha ezelőtt cselekedtem volna is, ki kellene abból térnem, de ha nem tudom mint volna is, hiszen ilyen állapotban nem lehetnék oly istentelen lator, mikor szerencsét várok mindennap, hogy affélét üzzek.

Látja isten gondolkodni sem tudtam róla, hanem hogy hallottam mindjárt az atyámfának rendelttem hogy küldjem; kesergek igen, ha igaz az vitézlő nép között esett szó, kegyelmed írjon felőle ha igaz-e nem-e, mert igen búsulok rajta. És hogy az én parancsolatomnak nem engedett Ambrus uram, el nem szenvedem, mert nem volnék játszótársa senkinek. Irattam Horváth Istvánnak is felőlök, kegyelmed is parancsoljon neki, küldjék be őket, az min vötték, megadatom nekik és ha el kelletik bocsátani is, én magam akarok kegyelmeskedni velek. Bene valeat. Tirnaviae 11. Februarii hora 7. vespertina 1621.

Gabriel
mpr.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb. fideli nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi ltárban.)

CCXXXV.

1621. febr. 11.

Gabriel dei gratia sat.

Egregii fideles sat.

Udvari historicusunknak Bocatiusnak conventioja szerint egy kántor pénzzel és két hordó borral maradván, annak megadását hűségtek által az ott való kamaránkból deputaltuk. Azért hadgyuk s parancsoljuk is ez levelünk látván az egy kántor pénze és két hordó bort haladék és fogytkozás nélkül kezéhez szolgáltatassatok. Secus non facturus. Praesentibus pro sui expeditione reservatis. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensis die 11. Februarii anno domini 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Egregiis N. et N. Camerae nostrae Scepusiens's sat.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CCXXXVI.

1621. febr. 13.

Illustris domine comes Vettem kegyelmed levelét, és abból értem mentségét, akarom, hogy kegyelmedtől nem halatott az én gyalázatomra való szó, de bizony akartam volna azt is, ha kitől estek afféle szók, megbüntette volna, avagy beküldte volna kegyelmed ; én nem disputálok jó öcsém, mert sem időm, sem scientiam az disputálásra nincsen ; az rab gyermekek és leánzó állapotját a mi illeti, jámbornak tudom és vallom én is magamat, conscientíámat féltem úgy én is, mint akárki ez világban, én soha kegyelmedtől semmi illetlent nem kívántam, azután annál inkább eltávoztatom, nem volna azon szükség kegyelmednek búsulni, a mint írja, és ha semmiről sem írtam, sem requiráltam kegyelmedet, nem tudom hogy, hogy foghatja reám írásában, hogy illetlen dologból való kedveskedéssel kegyelmedet ne bántsam, mivel affélében eddig része nem volt; én uram sem kegyelmedet, sem senkit ez óráig, fejedelemségemnek kezdetétől fogva, kinek nyolczadik esztendeje leszen, legyen istennek hála, bizony semmi illetlen kívánsággal meg nem bántottam, mert természetem sem volt az, talám az úristen vénségemre való fordulásomnak idejében inkább megótalmaz afféléktől, bizony édes öcsém non urit me iam Venus, ha mely beste áruló kurvafiak engemet rágalmazni non formidant, megveri az úristen afféle roszakat, sőt az én szemem elől kitörli őket mint eddig, a mint én most is legnagyobb ellenségemet Szkénder pasát, isten kitörölte az életből. Hogy pedig kegyelmedtől semmit nem kívántam diserte et lucide kitetszik ebből, hogy kegyelmednek semmiről sem írtam, sem izentem, mert nem is tudtam, hogy kegyelmed parancsolatom ellen, valamely szolgálmmal valamit cselekedhessen, én annak az árulónak parancsoltam, hogy az leánt mindgyárt kiküldgye, ki mivel parancsolatomat el merte hallgatni s kegyelmednek engedett többet, hogy sem mint urának, bizony soha el nem szenvedem neki ; csak ilyen nagy gyalázatban ne keverték volna, isten bátor úgy segítjen nem búsulnék semmit, de mivel czedulámat megatták neki, s azt adta válaszul, hogy ezt ő nem meri generalis uram híre nélkül urának, fejedelmének parancsolatját megfogadni ; nagy gyalázat édes öcsém ez énnekem, csak adta volna idején értésemre kegyelmed a dolgot egy ígét sem írtam volna, és ilyen czéért nem tettem volna, mert nekem úgy adgya isten lelkem idveségét, nem kellett s nem kell most is, hiszen ha lator akarnék lenni, elég kurvát találnék Szombatban, be nem hordoz-

zák az én arany művetet asszonyoméknak széllel, mint némely urét etc. Tudom Beszterczén némely urak mint rágal-maztanak szegény fejemet az olgyáni és gácsi sokadalommal, s egyébbel is; bizony semmit olyat nem beszéllettek felfőlem, melyet magok közül való úr értésemre nem adott, kiért fizessue meg isten nekem az kárhózzattal, ha igazán rágalmaztak a jó nrak, de ha hamissan, fizessen meg azoknak is az hamis-saknak, nem tudtam, hogy Horváth István ily nagy úr legyen, ki bizony nem leszen egészségére, hozta avagy küldte volna által pénzét az gyermekekért, megattam volna és így értvén keresztyén özvegy asszony gyermekének lenni, egy pénz nélkül tisztességesen attam volna mind a három gyermekét meg, azzal az én kegyes és jóakaratomat terjeszteni igyekeztem volna.

Komornyikomnak írott levelét olvasám kegyelmednek ez órában: sokat, sőt ugyan nem győzők eleget csudálkozni rajta. Higyje kegyelmed én sem szorúltam egy s két rabra, de kegyelmed, mint hadakban nem járt, menjen végére, ha volna nála mely régi hadakban járt katona ember, attól hogy ab antiquis ez volt az szokás és írott vitélő törvény, hogy minden fő rab az fejedelemé, valamelyet az. fizetett hadak fognak, kik fejedelem fizetésén vadnak. Én is megkérvánhatnám méltán, mert azért fizetek én is az szolgának, hogy hasznát vegyem, ne csak maga töltözzék, de eddig úgy tetszik, hogy nem számolódtam vélek felette. Petneházy uram reá emlékezhetik, mikor az filekiek az császár pénzét elnyérék, noha még szolgálai sem voltak, Bocskaynak fizetését sem nyerték, de azért őtet küldé az pénzért és ha eszemben jutna 1 tonnával egészet hozott vala pénzt, 3 tonnával osztottak fel, valamennyi kapitánt, zászlótartót, s egy szóval akármely főrabot foghattunk, mind fejedelemnek vittük, és csak az rabok is többiét százezer frtnál attak neki; Rudolphus császárnak valahol mi főtörököt fogtak, pasákat, bégeket, mind neki vitték, Sárkány-szigetében mikor az urak megverék Sasvár pasát, Szombathelyben hánták a kotyavetyét 3 hétig, de az bégeket császárnak atták az urak, maga nem császár fizetet szolgálai voltanak. Éyn is méltan megkérvánhatom hát, hogy az én szolgám, ha melv főrabot talál fogni, nekem adja és várja gratiámat érte, mert azért fizetek neki; micsoda rab legyen az a rossz, én nem tudom s tudni sem akarom, hanem itt panaszkoldtak azok, kik kihozták őket, hogy kegyelmed szolgálai marasztották el benne, kiket nekem küldtek.

Vessesse isten az rossz ebeket. Ezer németért sem vettem volna fel, az úristen úgy éltessen, csak ez egy írását is kegyel-

mednek, hát ott mit nem beszélhetett kegyelmed? Nekem uram nem kell sőt ezeket is vitesse el, nem szorúltam az ebekre. Az commissárosokért pedig, hogy pénzt kívánnak, nem emberség, s nem igasság a jámboroktól, azt megkívánom, hogy mindgyárt beküldgyék őket. Az decretumot uram vagyon negyed napja, hogy meghattam volt írni, de sok dolga lévén, nem érkezett, im most megviszik bátor ne kételkednék ily igen az én szómban kegyelmed, csak egy inasnak is, mint írt felőle. Az fizetést okvetetlen ez jövő pénteken, ha előbb nem lehet is, általküldöm az egész hadnak uram, kedden elérkeznek vele bizonyosan, a postám, kit Kassára küldtem vala, megjöve, tegnapelőtt indultak reggel hat órakor Kassáról. Szerdán, csötörtökön megolvassák, pénteken általviszik. Bizony nagy dolog, torkig volnék az nagy prédában, meg sem várnak két 3 hetet, nagy szűgyen, hogy patkoltatásra való pénz nem lételt kiáltnak, holott mindenek a derekán egy-egy tűszű pénz; császár a kozákoknak hat hópénzével adós, az németeknek 19. Semmi abban nincsen, hogy által jöttek volna a Dunán az kozákok. Ma jöve Horvát Gáspár fia Bécsből, eleget beszéllett az kapitányokkal, fizetéseket sollicitálják. Feliciter valeat. Tyrnaviae 13. Febr. 1621.

Gabriel mp.

Kivülről: Illustr. comiti Emerico Thurzó sat.

(Eredetije a gr. Batthyányak köpcsényi levéltárában. Mindvégig a fejedelem kézírása.)

CCXXXVII.

1621. febr. 12.

Gabriel dei gratia stb.

Egregii stb.

Böcsületes hivűnknek Pereni Ferencznek udvari kapitánunknak fizetésében másfél száz kassai köből buzát és másfél száz köből zabot ti általatok az ott való kamorabeli jövedelműnkől deputaltunk: hagyván s parancsolván is serio, ez levélünk látván, arra rendöltetett emberének haladék és fogyasztkozás nélkül kezéhez szolgáltatassátok. Secus non facturua. Praesentibus pro sui expeditione servatis. Datum Tyrnaviae, die 12 Februarii. Anno domini MDCXXI.

Gabriel m. p.

Kölczim: Egregiis n. et camerae nostrae Scepusiensis stb.

(Eredetije: a m. kir. országos levéltárban.)

CCXXXVIII.

1621. febr. 13.

Gabriel etc. Rex etc.

Illustris et magnifice comes fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et prosperitatem. Az Verdugo trombitással együtt más rabot is bocsátottuk el (*így*), ea conditione hogy az több itt levő raboknak dolgokat az principalisoknál megszőrözzék, kiváltságokat sollicitálják: azért kegyelmedet requirálván, akarnánk tudtára adni, hogy békével bocsátván és bocsáttatván őket, salvus conductust is adjon nékiek, hogy egy hétre megint itt compareáljanak előttünk. De cetero eidem benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnauensi die 13. Februarii. Anno domini MDCXXI.

Tized napra engedték, hogy megújjon.

Gabriel m. p.

Külczim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzó de Betthlenffalva etc.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi levéltárban.)

CCXXXIX.

1621. febr. 14.

Illustris domine comes.

Kegyelmed levelét most estve hat óraker hozták, melyben panaszolkodik leveleire való resolutióm nem adása felől; én ma 2 rendbéli levelet irtam kegyelmednek ezzel, az estve egyet, melyet maga lovászmesterétől küldtem együtt az decretummal, előbb nem tudtam annál választ adni, délután jött ide lovászmestere kegyelmednek, jelen volt mindaddig, a mig azt az rosz commissariust examináltam és mindjárt választ irtam kegyelmednek, noha annyi gondom vagyon, hogy csak isten tudja mint vagyok néha, egészségem is szintén megbomol immár miatta, napestig csak az levelek olvasása is elég gond volna nekem, ha választ nem adnék is reájok mindjárt. Az Zemlén vármegye gyalogját el ne bocsássa kegyelmed, hópénzeket holnap megküldöm. Az hadnak is a mint megírtam pénteken okvetetlen megvizsik, előbb annál nem lehet; én bizony csudáлом hogy ily igen sollicitálják mostan hópénzeket, holott ma s tegnap s az előtt való nap tölt el az öt hetek.

Puskás uramék hadának pedig tudja az úristen ma 31 napja hogy hópénzeket megvitték, úgy mint Rákóczi 500 lovasának, Egri István 300 lovasának s azonkívül is két seregnek, a mint az regestumok megbizonyítják: meg ne induljon senki, mert bizony megeszi az eb némelyiket. Illyesházinak iratok, de kegyelmed is irasson, ha szégyent vallani nem akar, az hadat gyűjtse mindjárt össze és maga együtt jöjjön alá vélek, mert bizony nem veszem jó néven a jó úrtól. Bene valeat. Tyrnaviae 14. Febr. hora sexta vespertina.

Gabriel m. p.

Külsőim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo stb.

(Eredetije — Bethlen G. kézírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXL.

1621. február 14.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte. Salutem et benignitatem. Értvén Holicsnak feladását, fölötte igen búsulunk rajta, és egyebet abból nem conjectálhatunk, hanem hogy az több helyeket is avagy földadják az ellenségnek, miként megkéri, avagy magok hivatják be őket, kiváltképen Sassinban és Detrekőben. Azért hagyjuk és parancsoljuk kegyelmednek, serio ez levelet látván, egy kapitányt 200 lóval küldgyön be Sassinban pro praesidio és hagyja meg az kapitánynak, hogy az város kulcsait mindjárt vegye kezéhez, és mind az várra, mind az várasra viseljen szorgalmatos gondot. Czobor Imrének írtunk bizonyos commissariusunk által, kit azok közül választottunk, az kiket az vármegyék itt hattanak penes personam nostram, és megparancsoltuk nékie, hogy vegye be Éleskőben praesidiumunkat, kit ha megcselekedí, kegyelmed küldjen be valami 50 gyalogot és 100 lovast, ha penig be nem akarná venni a praesidiumot, legyen érette kegyelmed, hogy per tertiam personam, mintha ingyen sem volna hírvél, fogassa ki onnan magát, és küldje ide mi nékünk. De ha beveszi, maradjon azonban, megírjuk annak utánna kegyelmednek, mint cselekedjék vele. Mert mi ezeknek dolgokat az országnak eléggé proponáltuk, de ők semmit sem végeztenek egyebet felőlek, csak hogy mireánk hatták, mit cselekedjünk vele. Azért authoritásunk lévén immár abban is az országtól: másképen kölletik szükséges gondot rájuk viselnünk. Balássy Péternek meg más nembeli commissariusunk által, ugyanazon

dologról írtunk, hogy tudnia illik, venné be ő is Detrekőben praesidiumunkat, kit ha megcselekedí, arra is gondja legyen kegyelmednek, alioquin legislegelőször, az vár körül való pajtákat és házakat meggyújtassa kegyelmed és rendelje úgy el az dolgot, hogy az égés alatt az várat is megvégyék. Ezekre kegyelmednek igen nagy és szorgalmatos gondja legyen édes öcsém uram. Bene valeat. Tyrnaviae 14. Febr. 1621.

Gabriel m. p.

P. Scripta. Nem kell immár tovább ezeknek kedvezni, s nekik való kedvezésünkkel magunknak veszedelmet szerezni; azért kegyelmed serio viseljen gondot erre, im én mingyárt commissariusokat küldök által kegyelmedhez, kik mellé rendeljen mingyárt bizonyos kapitányokat seregestől, Sasinban az várban szálljon 200 lovas, ha befér Éleskőben 120 gyalog és 100 lovas, Detrekőben 100 gyalog és 100 lovas, ha beveszik, de ha be nem veszik, az leszen bizonyos jele árulásoknak, mert minden végházban szoktak in tali casu praesidiumot venni be, azok pedig mostan a kastélyok valóban végházak, azért ha ellenkeznek az bevétellel, kegyelmed minden úton azon legyen, hogy mind Czobor Imrét és Balasit kilessék és mi előnkbe hozzák, abban könnyű útja lehet kegyelmednek, mint generalisnak, az mi commissionkból válogasson arra való hadnagyokat az mi hadunkból, kik viseljenek gondot reájok és effectuálják. Ha Balasit ki nem foghatják, adjon oly ordinanciát azoknak, kiket oda bocsát, hogy mingyárt gyűjtsák neki a vár mellett való pajtákat, épületeket, és ha mód adatik benne, az tűz alatt menjenek be az várban is, disponálják úgy magokat éjszaka, avagy estve, avagy hajnalban, hogy az pajtákat meggyújtván, talám kijönek oltására és az alatt bemehtnének; summa, ha be nem veszik az praesidiumot, sem hozzám nem jönnek, minden úton azon legyen, hogy kézhez vehessük mind az helyeket, mind magokat. Csehországban az Manczföld dolga igen bizonyos. Cancellarius is írja, őt várast vött volt immár vissza, Prága alá csatáztat és fautorokat szerez. Fridericus bizonyosan Breszlóban se jött, ma expedíalom Illyés deákot oda. Velenczésektől érkezett most egy internuncius hozzám oda, sok jót beszél.

Kivülől: Illustri comiti Emerico Thurzó.

(Eredetije, a főlevél más kézzel írva, a P. S. sajátkezű irásával a gr. Batthyányak köpcsényi ltárában.)

CCXLI.

1621. február 16.

Illustris domine comes. Az ellenség készületi felől való írását kegyelmednek értvén, nem tudhatom innen szándékjokat, ha ott volnék valamely quartirban, eddig akármelyikből nyelvet fogattam volna és az által mindent tudhatnánk, de az kegyelmed írása szerint ezek az hadak nem egyébre hanem prédára és hópénzek kiáltására jók, kinek semmi egyéb nem oka, hanem az hadnagyok és kapitányok, mert ha azok akarnák, bizony birhatnának vélek, nem tudom én meggondolni soha miért cselekedik ezt az nagy embertelenséget, lám minden nyereség övék, torkig ülnek az prédában, eltöltöztének, ingyen élnek, s mégis egy két hetet várni nem akarnak. Bocskay egész fejedelemségében 3 hópénznél többet az hadnak idefel nem adott, ez rút dolog. Az pénzzel el nem érkeztenek, mert bizony mindjárt által küldeném, mihelt elérkeznek, azontól által küldöm és megfizetek én magam nekik, de az prédával fel ne osztozzék ezután, hanem harmadát az vitézlő regula szerint kiadják ezután, mert bizony én sem tűrök ezután nekik, látván hogy sem emberség sem szeretet köztök. Magam is általmegyek csőtörtőkön és minden hadakat magam akarok az szeniczei mezőn megmustrálni s ugyan onnét valami derekast próbálni, mert látom hogy csak kabolát hajtnak és oda nem mennek a hová kellének. Az mi pénz itt készen leszen, holnap által küldöm, hogy elkezdjék az mustrát és fizetést; fáj a lelkem bizony igen ez nagy méltatlan dolgon, melyet csak az kapitányoknak tulajdoníthatok. Ha kegyelmed haza akar menni, megmondott szóm szerint nem tartok ellent benne, várjon által magamat és haza mehet kegyelmed egynehán napra, addig talám magam fogok köztük lenni, mert látom hogy nem jól tartják az kormányt az uraim. Az commissariust én pénzen meg nem veszem, mert ajándékon kívánják az traktatusban őket elbocsátani, kiket meg is ígértének; kegyelmed megparancsolja, el ne bocsássák sanczon, és hogy heáiban fáradságok szintén ne legyen, 200 forint italpénzt küldök nekik; kegyelmed is az magánál való főkapitánt el ne bocsássa, haza se küldje, mert ha az békesség végben mehet, mindeniket ajándékon ígérték megadni hírem nélkül, ha végben nem megyen, saczczoltathatja kegyelmed. Jól ismerik azt az kapitánt, Hofkirker generálissága alatt volt, most ittben nagyon mind ő s mind Turn. Fridericus bizonyosan Broszlóban érkezett. Az békesség felől mit írni nem tudok, mert az ország szabadságára nézendő s tartozó conditiókat 33 articulushoz csenál-

ván, beadták solemniter az mediatoroknak, de az palatinus nem akart abban jelen lenni, noha ő tiszti volt volna, az mediatorok az commissariusoknak vitték, de el sem vötték, nem hogy tractatusban bocsátanák, azt mondták cancellariusnak, o domine cancellari non sic debebamus tractari, sed solo cum principe, így nem megyen véghez, mond, mert császár az országgal tractálni nem akar, semmi dolga nincsen véle, hanem csak domálni akarja őket és megbüntetni az excessusokért. Ezekből maga ítlheti kegyelmed, mit kellessék az uraknak és az 2 statusnak remélni. Ha különben nem serkentek, uram, országúl ehez, félek bizony utolsó veszedelemben való jutásoktól, mely eddig bizony meg volna, ha én nem szánnálak benneteket, noha eléggé exacerbáltatom naponként, de ne adja isten, hogy halálíg hagyjalak benneteket. Az özvegyasszony gyermekit egyiket se bocsássák el az békességnek elválásáig, mely ha léssen, bocsáthassuk mind együtt ajándékon el őket. Bene valeat. Tyrnaviae 16. Februarii 1621.

Gabriel mpria.

Ha szerencsére az ellenség visszafordulna, jó ezer kopjást s ezer lovast kellene utána választani, kik igen okosan viselnék magokat, késérnék, és ha hol mód adatnék, az belekapásában szüntelen lennének rajtok, azonban én is elérkezhetném mindenestől. Az német gyaloggal megszegődtem, most eskettetik őket és fizetik.

Küldetm: Illustri comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva etc. fideli nobis sincere dilecto cito atb.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLII.

1621. február 22.

Illustris domine comes mihi honorande.

Akarám kegyelmedet tudósitanom, Turn uramat expedíálván, Peterdit is melléje rendeltem, hogy írhasson és izenhessen ő általa bizonyost oda való állapotok felől, kegyelmed is hogy instruálja Peterdit és Turn uramat intse kérje, járjon mentől hamarabb és igyekezzék igen hasznoson ő kegyelme laborálni az statusoknál s officiálni az segítség megindítását, absque mora, kívántatik igen. Stubenfuly (így) több kapitány emberétől a mint hallom Mezericz táján vagyon, küldjön hozzá kegyelmed, keresse jöjjön által mellénk mind lovassal

gyaloggal mentől többel lehet, fizetünk nekik és magát szép jószággal contentáljuk, magyarra creáljuk. Irasson Turu urammal is neki, most kellene szintén ha eljőnének; mi válaszzal jó vissza embere, kegyelmed tudósítson felőle. Az békeséghez nem bízhatunk semmit édes öcsém, mert az országgal semmit császár nem akar végezni, hanem csak simpliciter hogy fejet hajtsanak, gratiát kérjenek és jövőendő gyűlésre halaszszák minden dolgokat, melyre én contra conscientiam meam nem mehetek; ha nem tudom, mit adna is a jó császár nekem, az országot látván mínemű rettenetes veszedelemben akarná ejteni, én tovább vélek nem tractálok, én is együtt az országgal akarok élni halni, inkább hogysem mint veszedelmét szemmel nézzem és füllel halljam ezután. Kegyelmedet intem ne késsék semmit házánál, jöjjön alá közinkben, viselhessünk gondot magunkra s hazánkra. Foeliciter valeat. Tyrnaviae 22. Febr. 1621.

Gabriel mpria.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalwa etc. fideli syncere nobis dilecto. Lithawa.

(Eredetije — Bethlen G. keze írása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLIII.

N.-Szombat, 1621. febr. 23.

Bethlen G. N.-Szombat városának.

(Györi füzetek II. 83.)

CCXLVI.

N.-Szombat, 1621. febr. 25.

Bethlen, Thurzó Imrének.

(Est. M. élete I. 181. Kisint. lt.)

CCXLV.

1621. febr. 26.

Gabriel dei gratia electus Hungariae etc. rex stb.

Illustris comes fidelis sincere nobis dilecte. Salutem et benignitatem regiam. Kegyelmednek két rendbeli levelét egszersmind adák meg minekünk, melynek egyikéből értjük

busulását azon, hogy Abaffy Miklóstul és az tokaji praesidium-beliektől kívánonk (*sic*) az homagiomot mi számunkra praestáltatni: kin nem kellenék annyira búsulni kegyelmednek, mert midőn csak nem régen hírünkkel esett volna hogy azon az földön levő végházainkban sem az kapitányok, sem penig az végbeliek minde az óráiglan is hittel mi nekünk kötelesek nem volnának, így parancsoltuk volt, hogy megesküdtessék őket és ez alkalmatossággal vesszük eszünkben hogy Abaffy Miklóst is erről requirálták az commissariusaink. Annak fölötté láttuk Abaffynak reversalisát is, melyet legelőször az szegíny megholt Mátyás császárnak adott, azután az szegíny fidezőlt palatinus uramnak is, meg asszonyomnak ő kegyelmének, kik ellen mi semmi ellenkező avagy contrariálkodó kötelességre nem erőltetjük az jámbort, csak ő se kívánjon (*sic*) mi tőlünk alattavalóival a fizetést. De ha fizetésünket megkívánják és föl is veszik, kegyelmedre hagyjuk, tamquam regi Hungariae, ha nem tartoznak-e fidelitatis homagiomot praestálni mincünk? Verdugo levelének continentiaját is megértettük és kegyelmednek arról való discursusát; azért kegyelmed választ adhat nekie és az rab dolgát is maga szabadságára hagytuk. De coetero fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi die 26. Februarii anno domini 1621.

Gabriel mpria.

Utóirat Bethlen kezével. Semmi illetlent nem kívántunk sem kívánunk kegyelmed ellen, azt meg sem gondoltuk soha; más háborgatná is kegyelmeteket, erőm szerént inkább ótalmaznám, mivel tartozom is vele, hanem ő tőle is kívántuk úgy csak az homagiumot tamquam regi, a mivel azelőtt is magát kötelezte, de ha kegyelmednek ellene vagyon, én nem kívánom a jámbortól csak ő se kívánjon fizetést tőlünk.

Külsőim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzó etc,

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCXLVI.

1621. febr. 27.

Gabriel dei gratia electus Hungariae stb. rex stb.

Illustris comes fidelis sincere nobis dilecte. Salutem stb.
Ez levelünk megadó jámbor vitéz emberek micsoda járathban

legyenek, szóval megjelentik kegyelmednek: mely jó és mi-
nekünk hazánknak javára néző szándékokban hogy mind hasz-
nosban, mind penig ideiben eljár hassanak, szetetettel kívánjuk
kegyelmedtől; magok fáradt lovait maga jószágában hagyassa
és bízza valami gondviselőre; nyugodtassák addig őket, míg
visszajöhetnek, alájok adatván valami soltészok lovait; annak
felette hogy bátorságos is lehessen útjuk, késértesse őket az
hegyeken által, ne lenne valami bántások az oroszoktól;
summa: minden promotióval legyen nekik mint ilyen hasznos
és szükséges dologban fáradozóknak, kit mi is kegyelmesen ve-
szünk kegyelmedtől. De coetero fidelitati vestrae propensi
manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi 27.
Februarii anno 1621.

Gabriel mpria.

*Utóirat Bethlen kezével: Szeretettel intem kegyelmedet
édes öcsém uram, maga is instruálja, assecuralja ezeket; ezek
által azt az vitélő népet igen jó volna ha mellén(k) hívathat-
nánk őket.*

Külczim: Illustri ac magnifico Emerico Thurzó stb.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCXLVII.

1621. márcz. 3.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed leveléből értem hogy mostanában nem
akarna alá jönni, mivel immár eleget szolgált volna én mel-
lettem, szolgálának az több urak is, mert sok költését nem
győzné etc. Én kegyelmedet nem akarom hosszú írásommal
molestálni, volna elég ratióm, melyekkel dilaálhatnám az
kegyelmed ratióit, de ebben hagyom és úgy légyen valamint
maga akarja, én eddig sem erőltettem sem kegyelmedet, sem
mást semmi szolgálatra akarátja ellen; tiétek volna uram az
haza, ha nem ótalmazzatok, én sem vihetek egyedül mindent
véghöz. Hallottam kegyelmed elmeneteli után az maga quar-
tirából való eljövésekor minemű intentummal jött által, melyet
csak mondott volna magamnak meg kegyelmed realiter, ne
várakoztam volna kegyelmedre, az hadaknak eddig is speci-

ficáltam volna gondviselőt, mivel nem jó egy nap is fő nélkül lenniük. Bene valeat. Tyrnaviae 3. Martii 1621.

Gabriel mpr.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó stb.

(Eredetije — Bethlen G. kezeírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLVIII

1621. márcz. 5.

Illustris comes et compater honorande.

Kegyelmed levelét ezelőtt két órával vöttem el, melyből értem Turn uramra való provisioját és békével által való késértetése hogy lött, azt én is kegyelmedtől kedvesen vöttem. Im már csak tanálná jó állapotban az slesiai statusokat, király jőne közikben és nekünk hozna valami jó gyalogot mostanában, ezeket az úristen megszegyenítené kétség nélkül. Manczföld ellenkezése Prága táján igen bizonyos, az bavarust sollicitálja császár hogy hadat készítsen és küldjön reá. Straszniczára elküldtem vala, az színe az hadnak ott volt. Kornis, Petneházy uramék, Monaki, András Gerebet (*sic!*) 400 kék gyaloggal, 300 veressel, 400 közönségessel, mindenestől voltak 5000 lovag, gyalog. András Geréb az kapura (melyen az mi ott létünkben kijárnak vala) egyenesen menvén az 1100 gyaloggal, mindjárt megvötték igen vitézül. 5 avagy 600 hajdú másfelől ostromolta, az kaput neki nyitották, Kornis uram igen vitézül valami 600 kopjással bement. Ottbenn az ellenség is, mint igaz vitézek valóban forgolódtanak, az német gyalog az piacon való házak mellé állván, az mi gyalogunkat András Geréb vitézül reájok vitte és csak 3 kopjányira állatván tőlök, 4 egész óráig hallatlan és csudálkozásra méltó rettenetes harczot állott a kétféle gyalog, melyhez én hasonlót historiában sem olvastam, summa valameddig az kékeknek pora, golyóbisa el nem fogyott, addig oly sűrűn lötte az ellenséget oly közlől a mint iám, valamint a mustrán szokott löni. Ez 4 óráig tartott erős lövés alatt az egész várost fel-dúlták és úgy jötenek ki belőle. Bizonyosan írhatom kegyelmednek, gyalog német 704, kozák 309 veszett el, kiket pénteken, szombaton eltemettenek, sebes 450(nél) több közzöttök, azonkívül sok égett részegen az házokban meg; az főtisztviselők köztök inkább vagy elvesztek, avagy besések, több a ki elveszett. 7 zászlóalja német gyalog volt benne és 15 zászló-

alja kozák, mert a Dunán túl való kozákok elmenvén haza, 2 zászlóval maradt volt Saknanjcs nevű kapitán hátrább a többinél, arra találván Horváth István, magát elfogták, seregét megverték és az a megvert 4 zászlóalja kozák is az előbbi 13 zászlóhoz mentenek volt. Mindeneket elhozták az ellenségnek, felette kazdag (sic) nyereséggel jöttek ki a városból, lovat 2122(-öt), zászlót kozákét 10(-et), német gyalogét 3(-mat) s egy korneta zászlót aranyast, rabot igen keveset, talám 30 avagy 40-et, mind levágták, de gyalog maradt a kozákság, minden lovokat elhozták. Az mieink közül 80 veszett, maradt oda, Ujvári Mihály a kékek hadnagya, ki kegyelmedet őrzötte Jablonczán; egy székely gyalog hadnagy; sebes az egész hadból talám 140 lehet. Zoltán Ferencz kegyelmed hadnagya sebes, lövés a czombján. András Gerébnek a fején jó seb, karddal csapta kozák. Balon Péter és Nagy Lőrincz neű gyalog hadnagyim lövés miatt sebesek, de meggyógyúlnak, az kékek közül 27 sebes; zászlót az kapuban való megszorulásban 5 fogtak elejteni az mieink, mert ott volt vagdalkozások, de az is az magunk lovasi miatt történt, az számtalan nyert ló torlott volt meg a kapuban; felette igen eszek veszett azoknak, annyira hogy az több quartirokból erősítették meg gyaloggal őket; az városnak harmada ha megmaradott: elégett.

Az békesség felől semmi bizonyost kegyelmednek írni nem tudok, hétfőig való induciák diferáltattak, cancellarius jó hozzám, de mivel, nem tudom; ha ma nem, reggel elérkezik; mivel jöjjön, kegyelmedet tudósítom felőle. Bécsben hirdetik hogy Slesia császárnak meghódolt volna, de Illyés deák megérkezéséig el nem fogom hinni. Az morvaiak fegyvereseket és gyalogjokat ha elhihatnánk uram magunk mellé, felette szép dolog lenne, nagy dolgot próbálhatnánk ismét most, az sok sárban vízben nehezen mozoghatna az ellenség, ha szintén akarna is. Kegyelmed küldje bizonynyal emberét az Stumful hada közé, lássák hol vannak és mi állapotban, érthetnénk valami bizonyost, akarnak-e velünk az confoederatio mellett maradni, avagy mit fognak mivelni; isten alá hozván kegyelmedet, az morvai parasztság állapotjáról conferáljunk egymással, és ha mód vagyon benne, megsegítsük szegényeket. Rédei uram immár itt vagyon. Rákóczi uram is és Alagi szép seregekkel holnap fognak beérkezni. Haller Sigmond neű úrfi is ki azelőtt bejáró inasom volt, szép sereggel jött ma be. Szécsy uram is útban vagyon, Károli Mihály is. Arról a földről, elkezdik a panaszt magokról vetni az urak, de az ide való urak elvonták igen magokat, sőt Posont fel akarták adni, az más csőtörtőkön lőn hírem benne, én is megnyakaztattam

bennek az posoni piacon. Azok vallották hogy Bosnyáknak adta császár Dunán innét való generalisságot, olvasta előttök arról való patensét császárnak, hízlalt és disponált népe volna is az falukon közel másfél ezer. Pálfiakat, Balassi Pétert nevezték. Csiky Istvánt, Barát Istvánt az Spáczai seregében, kit mindjárt megfogattam és érdeme szerint fog fizetni. Commissariusokat az német had eleiben mindjárt küldhetnének uram, csak érthessük indulásokat. Bene valeat. Tyrnaviae 5. Martii 1621.

Gabriel mpr.

P. S. Király urunk ő fölsége parancsolatjára ez postscriptát írom nagyságodnak, mert ő fölsége elfelejtette volt maga megírni; azt kívánja ő fölsége nagyságodtól hogy az strasniczai dolgot historice gróf Thurn uramnak maga bizonyos emberétől küldené be Slesiában, értsék meg ők is az ide való állapotot. Item valami két német rút pasquillust is, kit én tegnap Posonból hoztam és Bécsből küdtek, azokat is küldje oda nagyságod, pro incentivo. Vegyék az fejedelmek ezekben magokat, kik felől olyan gyalázatosan irkálnak az pápisták.

Szolgálok nagyságodnak

Kraus János mpr.

Külsőim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb. fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije — mely a postscriptum kivételével Bethlen Gábor írása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLIX.

1621. márcz. 8.

Illustrissime domine comes.

En valamire mehettem, immár finaliter resolváltam magamat, melyre bizony nem az félelem viszen; hidd el, uram, bizony nem az, hanem az én nemzetemhez való szeretetem s az keresztyén vérontásnak hogy megszűnése lenne ezzel; mert látom én, hogy az keresztyén országok csak mireánk néznek, ha békélnénk, azok is mindjárt accommodálják magokat, de ha hadakozunk, bizony azok is valóban szarvat emelnek, a mint erről én eleget írhatnék, de tudom nem hiszi kegyelmed. Ez leveletem most 7 óraker irom, ezelőtt két órával egy kapitány ember érkezék Slesiából, megtudja mondani cancella-

rius uram mivel jött, de én semmi ajánlásra, biztatásra nem nézek, hanem a békességet követem szívvel-lélekkel, ha ő felsége akarja, kiről cancellarius uram által eleget izentem, lásad uram, ha békesség kell, immáron legyen meg, ha hol nem kívánja kegyelmed és ő felsége, úszunk az keresztyén vérben, de ha egyéb nem lehet benne, annak is meg köll lenni. Bene valeat. Tyrnaviae 8. Martii 1621.

Beneuolus

Gabriel.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban. B. Fasc. XIV. Nro 31.)

(Valószínűleg Forgácsnak írva,)

CCL.

1621. márcz. 9.

Illustris comes et compater honorando.

Kegyelmed levelét az estve vöttem el, melyből gróf von Turnnak megtérését, Peterdinek elmenését és az két németnek elbocsátását értem; kegyelmed hogy jó ordinanciát adott nekik, igen akarom. Az slésiai német hadnagygyal én is beszélgettem; Illyés deák is megérkezék, de sem brigai herczeg sem Dónát (?) nem találta, Dóna idején előbb állott a galambok árával, felvévén minden fizetését a statusoktól, mostan hogy nekik nem szolgált, igen haragosznak reá. A brigai herczeg feleségét kísérte brandenburgicus ditiójában és így nem győzte várni haza, mivel féltették is, semmi nélkül jött haza. A statusok állapotja bizonyoson így vagyon, két-felé szakadtanak, egyik része tractálni utcunque az saxóval végezte, másik része Fridericus mellett élni halni, azzal a részszel brigai és jágerdorfi herczegek. Az saxo conditiói nehezek, melyre nem mehetnek az statusok, ő mondja, ezek is nehéz conditiókat proponáltak az saxonak in eum finem hogy az tractatust vontathassák s azonban Fridericus elérkezhelessék; de Fridericus még mostan conscribálja a hadat: bizonyos azért hogy conscribálnak; mikor érkeznek el, isten tudja. Azokhoz semmit nem bizhatni, hanem ha tisztességes békességet nem concludálhatunk s elveszni nem akarunk, most az ideje hogy minden úr, nemes ember megnyissa az erszény száját és csak 3 hónapig contineáljuk bátor az hadakozást, az úristen minden jót ád, melyről én most nem discourálok sem disputálok, írom csak az igazat, hogyha kegyelmeitek in dispartitate marad, mint eddig, az concordia, az obedientia, az

fidelitas és az nervus rerum gerendarum nem leszen, isten adjon jó éjszakát Magyarországnak. Kiről én nem irok, kegyelmedet azzal nem molestálom, hanem többi között csak egyet intimálok, mely kegyelmed böcsületit concernálja, mert ha azt nem illetné és jót nem kívánnék magának, bizony elhallgatnám, mint a többit; kivel beszéllett kegyelmed itt Szombatban ezelőtt 5 héttel, maga tudja; én azt nem vizsgálom, mert nem természetem, de rakva az ország véle hogy kegyelmed beszélte ezeket a szókat: engemet a fejedelem igen hí magával hogy elmenjek ha az békesség véghez nem mehet, mert a törökhöz semmit nem bízik; onnét semmit ne várjanak, mond, nekem sokkal ajánlja magát, de én nem megyek, hanem bátyámmal, generalis urammal elvégeztük, hogy in extremis Újvárbán szorúljunk, addig fel ne adjuk, valamig császár meg nem kegyelmez etc.

Én sokat csudálkozom azokon az discursusokon azólta hogy hallottam és ha úgy volt is, haszontalan s igen veszedelmes volna kegyelmeteknek, melynek igaz ratióit adhatnám, de nincs üdöm hozzá. Hozom csak azért írásomban be, hogy kegyelmednek jót kívánok. Másikért hogy ha ilyen szakadások lesznek köztünk, bizony uram sponte ejtitek magatokat az veszedelemben; én keveset avagy semmit félek, mert ha látom hogy kegyelmetek nem akar semmit hazájáért, szabadságáért cselekedni, vagyon Fátrán túl való hadam 14 ezer, ott járhatok vélek a hol akarom. Isten velem lévén eddig is és most is tudja azt az isten hogy kegyelmetekért költöttem el mindenemet és most is azért viselem ily rigide a tractatust, nem magamért, mert magamra nézve sokkal hasznosban vihettem volna eddig véghez, holott immár az négy vármegyét Tokajjal, Tarczallal, Keresztúrral, Liszkával megigírte császár, az slesiai herczeggel együtt, ezzel jött vala most cancellarius, de én categorice megizentem, hogy én senki várát nem kívánom, ha békélleni akar, békéljék a tavali conditiók szerént, enynyivel leniáltam 1., hogy egy vármegyét sem kívánom jure perennali. 2., hogy az csehországi 200,000 frt érő jószágot sem kívánom; 3., az opuliai, ratiboriai herczegséget sem. Ezzel bocsátottam el ma hajnal előtt 4 órakor, de ha accordálni akarok, könnyen obtineálhatom a 4 vármegyéhez Zemlín és Ung vármegyéket, Tokajt, Patakot, a Homonai jószágát éppen, és így haszonra majd kétszerte hasznosb volna nekem; de én az tisztességre, az idvességre és megmondott szavaimnak tökéletes supplementumára nézek ebből. Jakosit uram írja cancellariusnak, ma hozák levelét, hogy a mint érti, császár jóval is condescendál annál is, a mint ide

expediáltak volt, csak találják az hitelnek útját fel. etc. Térek a dologra.

Kegyelmed censuráját értvén, örömet annuálok annak, hogy kegyelmed bátor megtérjen és ezten ez napig ad 16. Martii várja házánál az elbocsáttatott két követnek resolútiójokat, kikkel hogy kegyelmed tractálhasson, concludálhasson, im arról való plenipotentiálist küldtem; ha el akarnak jöni, remélem csak az ez levelem érkezéseig is Zsolnára fog emberek jöni, kik ha eljönnek, kegyelmed tractáljon vélek és legyen azon minden úton, miképen elhozhasák őket, az lovasnak 9, ad summum 10 rénest, az gyalognak közönségesen 5 rénest, a mint ezekkel a morvai gyaloggal alkudtam, szegődtem. Seliendorfot kegyelmed maga is jól ismeri, kit Gálócra külték vala hozzám Turn s a többi, az vagyon most egyik része előtt; ha pedig keddig el nem érkezik senki, hagyja plenipotentiarius főemberét sufficiens instructiōe kegyelmed, ki Zsolnán várja őket, lássák, mi kerekedik belőle, maga jöjjön alá, mert szükség jelenlétele kegyelmednek, a tractatusnak condiitiót értse maga is voltaképen.

Ezzel az slésiai hadnagygyal conferáltam eleget és concludáltam véle, kegyelmedhez dirigáltam; ne késlelje, hanem bocsássa jó ordinanciával által és instruálja ha megindíthatná a hadat, idején tudósítsa kegyelmed emberét, a kit arra hágy hogy idején értvén ha kelletik kegyelmed maga is mehessen eleikben Brezováig és prospiciálhasson minden szükségéről. Engemet kegyelmed tudósítson minden állapotokról, ha mi bizonyost érthet akarattok felől. Jó volna Turn uramnak Zsolnán várni őket, ő tudván minden szokásokat, jobb móddal elhozhatnánk őket.

Az zsolnaiakkal talám elfelejte kegyelmed végezni. Illyesházi uram sem jöve eddig alá, nem tudom, miért nem jó alá.

En reggel Posonban indulok, ott disponálok mindenekeket, onnét Stomfa felől megyek fel, a quartirokat meglátogatom és talám adatik valamire való occasiōnk. Értvén kegyelmed akaratját, Rédej uramat bocsátom által addig a hadak közé. Buquoi tegnap Hainburgban volt, Tiffenpaki is, onnét Prukban fogtak által térti, palatinus uram éjjel nappal együtt tanácskozik vélek. Pete Györgyöt arestáltattam, in flagranti találtam, maga kezével irott levelei kezemben vannak, melyet Pázmánnak és egy szolgáinak irt Eberhartra, valóban manifestálta magát, lucidiusb annál soha nem lehet, inmmár meglátja kegyelmetek mint büntetitek: én elő állatom, lászon törvént mindjárt reá palatinus. Bene valeat. Tyrnaviae 9. Martii 1621.

Gabriel mpria.

Post scripta. Tudván a' kegyelmed szorgalmatoskodását, és búsulását ez ilyen dolgokban, mikor szintén le akarnék fekünni az estve, a' portáról érkezék egy póstám, ki minemű leveleket hozott onnét az követektől, im az Dóczi és Rimai uramék levelét, az hites secretáriussal leirattam de verbo ad verbum, és kegyelmednek megküldtem, melyből megérti az portának hozzám és a magyar nemzethez való affectusát. Azért ne kételkedjék immár semmit a' török tatár segítségével, mert bizony megleszen, de bezzeg ha megbékéllünk, soha nem többé, Magyarország és az követek bizony egyig oda vesznek, mert assecurálták az portát meg nem békéllésünk felől, és manifeste úgy declarálta s rejiciálta az fővezér Ferdinand barátságátvéllé való békességet, sőt proclamáltatta, és az maga követeinek palam ő maga igen solenniter az egész portának tanácsi és minden rendei előtt s az mi követinknek is jelenlételekben mondotta meg, hogy nem akarnak véllé barátságot békességet tartani különben, hanem hogy az magyar és confoederatus országok nélkül ellegyen. Az én continuus oratorom ennél sokkal világosban írja és obtestál az istenre, hogy ha megbékéllünk egyenesen reánk fordul az császár. A tatár kánnak 6. nap alatt öröm mondó követi érkeznek hozzám, az segítség megindúlt, és útban vagyon az ő szokások szerént mustulukért jönnek elől, tudja uram mit tesszen a mustuluk Ezeket akarám raptim megirnom, mert szintén indulok, és a több levelek pariait le nem irathattam, kegyelmed az slésiai statusoknak írassa meg, tartózzauak az tractától, ha egészség kell nekik.

10. Mart.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása.)

(Eredetije a gróf Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban. Lad. 27. fasc. 5.

Külsőim : Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb. compatri nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kézírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCLI.

1621. márczius. 9.

Gabriel dei gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Slavoniae rex Transilvaniae princeps ac Siculorum comes etc.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.
 Az minemű háza Kassán vagyon Rákóczy György uramnak, most esék értésünkre, hogy az rabokat ott tartanák, kiket hogy onnan más házhoz vigyenek és másutt tartsák őket, hagyjuk hűségteknek és parancsoljuk. Secus non facturi. Datum Tyrnaviae die 9. Martii 1621.

Gábrriel m. p.

Kivül más írással: Ao. 1621. die 20. Martii exhibitae. sat.

Külczim: Egregiis N. et. N. camerae nstrae Seepusiensis administratoribus etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CCLII.

1621. márczius 12.

Illustrissime domine comes.

Kévántatott volna igen, hogy kegyelmed tegnap által jött volna hozzám és az mostani állapatról beszélhettem volna kegyelmeddel; mert noha az török császár erejét kegyelmed semminek állítja lenni és csak lehetne békessége az országnak császárral ő felségével, a mint eszemben veszem, keveset avagy semmit gondolna kegyelmed a törökkel való békességgel, noha eléggé experiálta immár kegyelmetek országúl annak erejét és bizony sirathatná minden hazáját igazán szerető barátom az törökkel való veszekedést; de erről mostan nem disputálok, hanem akarom, hogy értse kegyelmed: a portáról egy postám 7. Februarii indulván meg, szombatban 9. Martii érkezik, amely levelet az ország követi irtanak, in specie kegyelmednek küldtem, melyet ha megolvass és diligenter az pontokrúl gondolkodik, úgy tetszik nekem, leszen abban mit considerálni. Hogy azért mind ő felségével s mind a törökkel csendes és állandó békessége lehetne kegyelmeteknek országúl és minden felől való veszekedést lecsendesíthetnének, azon kellene fáródnunk, mely, úgy remélem, meglehet, csak mindnyájan egyenlőképen akarjuk, kiről a mint hertelen lehetett, vékony opinióm szerint való censurámot cancellarius uramnak megjelengtettem. Lássá azért kegyelmed, melyiket választja, az fegyvert-e, avagy békességet, mert bizony szintén előttetek vagyon uram, szükség, hogy kegyelmed megértse az ratiókat és azt ő felségének commissarius által serio et syncere intimalja; higgyen ő felsége és higgyünk egymásnak, mely ha

meglehet, minden kétség nélkül az úristent segítségül híván, bizzatok reám s bizony állandó békességet szerzek mind keresztyéunel, pogánynyal, csak állják meg az végezéseket mindenik részről. Hiszem, jobb hogy ő felségének minden birodalma csendes legyen, és az országot fegyver s vérontás nélkül vegye kezéhez, ezeket a hadakat oda fordítsa, a hova az immineáló nagy szükség kívánja, mely oly szükség, mint a mindennapi kenyér, mert ha így nem leszén, és az igaz ratióknak nem annuál ő felsége, az békesség bizony meg nem leszén; arról ingyen se gondolkodjál, uram; ezzel igen hamar kell bánni, a portán hitet adtak országok képében az követek, hogy császárral porta híre nélkül meg nem békélletek; jól meggondolja hát kegyelmed, mit és mint procedálnak az mostani tractatusban; mert bátor én mindjárt kívánsága szerint resignálnám is az országot ő felségének, de bizony békességek, uram, azzal nem lenne, hanem nagyobb veszedelem következnék belőle, a mint ezt az én oratorom irásának egy részéből megértheti kegyelmed világosan, kinek a portán nagy ismeretsége, hitele és experientiája lévén, nagy dolgoknak mengyen végére, titkos helyekről és bizony fundamentaliter discourál az töröknek mostani rettenetes készületinek rólunk való elfordítása felől etc. Kegyelmed hogy az Tiszáig szerzette az semmit (*sic*) nem tudom, megköszönjem-e, avagy megharagudjam érte, holott maga reménkedik az embereknél, instáljanak én előttem, legyen contentus vele; de sem meg nem köszenem, sem nem haragszom érette, tudom immáron a kegyelmed elméjének, discursusának cursusát; mindazáltal abban nem szükség fáradni kegyelmednek; mert bizony nem leszén úgy. Én kegyelmednek többet adnék annál, ha oly országot vérontás nélkül adna és szerzene vissza nekem, s renuntiálná az statusokat és valamely fejedelmet szolgámnak szerzene, koronáját, országát letétené vele s mellém adathatná; ezt is ebben hagyom; hanem mégis kívántatik, hogy kegyelmed ma rugaszkodjék alá sajkán, hogy magam beszélhessek magával. Cancellarius uram ott maradhat, tractálja addig a dolgot, én sem késlelem kegyelmedet, mindjárt visszabocsátom. Bene valeat. Posonii 12 Martii 1621.

Benevolus

Gabriel.

(Talán Forgácsnak írva.)

(Egykorú másolat a m. k. kam. levéltárban.)

COLLIII.

1621. márczius 12.

Illustris comes et compater.

Kegyelmed levelét ez órában vöttem, hogy lovamról leszállottam, az Morva mellé mentem vala és az vitézek játékát néztem egy óráig avagy talám, kik az ellenséggel mulatának. Panaszolkodik kegyelmed, hogy bizonyost az békesség felől nem érthet, mert én nem írok semmit és hozzám küldött szolgálját is késleli. Az tractatus felől valamint eddig cursusában volt, egy punctnyit el nem titkoltam kegyelmedtől, magam kezével megírtam, noha bizony volnának most előttem oly nagy dolgok, melyek azt méltán elmulattathatnák vélem, de én kegyelmedhez való szeretetemtől viseltetvén, arra is elérkeztem szegény fejemet. Istenem, édes öcsém s édes komám, én az békességet erővel nem vehetem, ő felsége kegyelmes dispositiójában vannak mindenek, mi csak organumok és mediumok vagyunk, én igazságot írok és ő szent felségével bizonyítom, hogy az békességet szívvel-lélekkel igyekeztem s igyekezem most is promoteálni, mert lellem idvességétől megválva semmit annál inkább nem kívánnék, de honestam, veram et stabilem pacem optarem, non temporalem non fucatum etc., melyet hogy kegyelmeteknek megszerezhessek, az földig aláztam meg magamat nagy gyalázattal holtomiglan, noha tartottam igen, és forgattam igen elmémben, attól, a mit mostan a portáról kegyelmetek követi irtanak, mert én az törököt ismervén, nem kételkedtem benne, de látván az kegyelmetek gyenge természetit s nagy kételkedését, hogy én miattam ne periclitáljon az ország, úgy inchoálám az tractatum, melyet én ezelőtt 4 s 5 héttel is végben vittem volna, csak császáron ne múlt volna, ki hogy eddig vontatódott, áldassék az úristen örökké, mert ha itt végben ment volna az békesség a porta híre nélkül, mivel hitet adtak az követek a portán, hogy hírek nélkül meg nem békélünk, meg nem tréfáljuk őket s azonban megjátszódtattuk, bizonynyal elhigyjük hogy országostól ebből az némettel való békességből nem csendességet, hanem szörnyű veszedelmet hoztunk volna magunkra, mert az én oratorom (kinek mind hitele, becsülete, experientiaja a portán nagy vagyon) erős esküvéssel írja, hogy ha megtréfáljuk őket, minden erejét reánk fordítja. Én az leveleket in specie palatinusnak külttem, cancellariustól magától, megizentem censurámat, mit kelljen cselekedni, ha az confidentia utrinque meglehetne, de tudom hogy csak fortélynak fictumnak mondják,

semmi nem kell benne, mely ha következik, kétség nélkül el-
 hiheti kegyelmed, hogy semmi békességünk nem leszen, mert
 én soha immár a porta híre nélkül meg nem békéllem; ennek
 az tractatusnak mindenképen vége lehetne, az *conditiókat*
 elvégezhetnénk szépen, az *diplomák* emanáltathatnának *utrin-*
que, de az *effectuálásának* haladni kellene ad minus 3 avagy
 negyedfél hónapig és mihelt végben menne titkon az békesség,
 mindjárt egy *autoritativus* főembert kellene beküldeni a por-
 tára, ki mellé egy oda való állapotoknak tudásában *peritus*
 embert kellene adjungálni, az által a fővezért tudósítani kel-
 lene állapotunknak erőtlén voltáról az ellenségnek erejéről,
 pénzünk elfogyásáról, tovább az hadakozást nem *continuál-*
hatjuk, jobbnak ítültük, hogy mind mi s mind hatalmas császár
 Ferdinánddal megbékéljünk, hogy mostani *intentumát* is
 ne *impediálhassuk*, ezekről az országokról etc. Ezt úgy kel-
 lene a portán ágálni, mintha mi semmit nem végeztünk volna
 még itt, ott mihelt annuálna az fővezér és császártól arról
 levelet szerzene, azontól küldenék ki elől postán és mi is
 mindjárt *effectuálnók* az *conditiókat*, de ennek addig s azután
 is igen-igen nagy titokban kellenék lenni; én ezt isten segítség-
 geből a portán bizonyosan véghez vinném és így lehetne töké-
 letes állandó békessége Magyarországnak mind némettel,
 törökkel, de *alioquin* soha bizony nem hiszem hogy legyen, de
 ezt tudom, soha nem cselekedik a másik részről, mert mind
palatinus s mind a papok alig várnák hogy kezeken lehetne
 az kulcs.

Az *confidentia* egyik részről sem lehet, én nem tudom,
 hogy kell hinni nekik; Prágát hitre adták meg császárnak, de
 mostan 75 urat, főembert fogtak meg Prágában, Csehország-
 ban, Morvában 80 templomot vöttenek el az *evangelicusoktól*,
 az szegén papokat minemű rettenetes kénzásokkal ölték meg,
 tudom, hallotta kegyelmed, mint hisztek uram nekik álljon az
 magatok *arbitriumában*. Én bizony nem hihetek. Az békesség
 véghez mehetne holnap is reménlem, ha *resignálnám* az orszá-
 got és a mint megirtam ezelőtt is, az 4 vármegyét immár ide
 ígérték, ahoz még kettőt adni fognának, Patakot, Tokajt,
 Ungvárat reménlem megszerezhetném, ha így tetszeni fog
 kegyelmednek, írja meg arról való *censuráját* és én közlöm az
 több *statusokkal* is, ha meg kell lenni, legyen meg, de ebben
 bizonyosok lehet kegyelmetek, hogy mihelt az török hadak
 elérkeznek és ha a porta az én békességemnek nem fog an-
 nuálni s kívánja hogy elől kezdjem a dolgot, azontól megles-
 zen, magamat és hazámat nem *periclitáltatom*; valóban
 kívántatnék ilyenkor ha itt volna kegyelmed. Summa, az bé-
 kességhez semmit ne bizzunk, uram, mert az meg nem leszen,

én bizonyosan irhatom. Egyebet effelől nem irhatok. Szolgáját nem késleltettem, hétfőn estve jöttek, kedden készítettem az leveleket mind Fridericusnak, jagerdorfi herczegnek, slésiai statusoknak és némely privatusoknak s kegyelmednek az plenipotentiát szeredán reggel 8 órakor expedáltam, az slésiai hadból való ductorral pénzt 200 frtot adattam annak; ide azt hallom hogy tegnap indult a kegyelmed szolgálja el csak Szombatból, ki volt, azt sem tudom, mert nem láttam, de én nem késleltem, én reám méltán azért nem neheztelhet kegyelmed, noha annyi gondom volt akkor szintén, mivel mind Rédei uramat, cancellariust kedden expedáltam, a portáról való levelek akkor estve érkeztenek, magam az útra készültem, de azt sem negligáltam.

Stumfullal való tractatust mi illeti, kegyelmednek oly igen szükség véle végezni, és absque ulla mora, si fieri potest hadastól hogy elhíjja, hogy feljebb sem lehet a mint kell. Annakokáért kegyelmed mind ötet s mind a többbit, valahol kiket inducáltathat, istenért kérlek uram, azon legyen kegyelmed hogy mindjárt indítsák meg őket, de az gyalogot ne felejtse, mert arra volna nagyobb szükségünk, lovasunk bizonyoson vagyon 14 ezer s több annál is, de mind morvai, slésiai lovag gyalog hadat ha lehetne egy órában kellene ide általrepíteni, mert ha csak 4000 német gyalogom érkeznek is, ezer fegyveresem, bizony kikoplaltatnám az ellenséget mostani quartirokból. Stumfulnak bizonyosan ígérhet kegyelmed jószágot Magyarországbán és magyarrá való creálását, tisztességes fizetést, főkapitányságot. Az had fizetése felől való punctokat mind az morvaiakhoz s mind ez mostani expedált két rendbéli internunciusoknak consignatióban adattam, kegyelmeddel hogy mindeneket közöljenek, igen meghagytam. Az gyalognak a szerént a mint az morvai gyaloggal conveniáltam, kiről irtak ezek is az kapitánok azoknak, magam sem tudom előszámlálni, közönségesen az muskatérosoknak tudom, hogy öt rénest fizetek. Szabad nyereséget ígérjen kegyelmed nekik. Annak felette ha isten módot ad dolgunkban, kibem semmit nem kételkedem, az ő eddig való szolgálatajoknak contentióját nolle velle extorqueálni fogjuk az statusokon az magyar hadak erejével magokéval. Kegyelmed ezekről bőségesen érthet az másik levelemből, kívántatik csak hogy kegyelmed hagyjon bizonyos hiteles és tudós főembert otthon, ki Zsolnán várja az resolutiót, ha jöni akarnak, azontol póstán felmehet kegyelmed az vélek való végezésre, de mostan kívántatik ide való jöveteli az tractatusért, lássa kegyelmetek is, mit kelljen mielnünk, mert nem reménlem, hogy soha ilyen állapotja lött

volna Magyarországnak. Ne késsék kegyelmed, jöjjön mindjárt alá. Bene valeat. Posonii 12. Martii 1621.

Gabriel mp.

Külcsm: Illustri comiti Emerico Thurzó de Betthlenfalva stb compatri nobis, honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kézírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCLIV.

Pozsony, 1621. márcz. 15.

Bethlen, Forgách Zaigmondhoz.

(Mocsáry: Nógrád III. 182.)

CCLV.

1621. márczius 17.

Illustris comes et compater.

Kegyelmed levelét Bornemisza az múlt vasárnap este adá be Pozsonyban, melyre választ nem adhattam, mivel szememet is alig pillanthatom az számtalan sok felé való gondviselés miatt, nem is láttam igen szükségesnek lenni az resolutiot, mivel az előtt két levelemben mindenekről bőségesen irtam kegyelmednek. Az slésiaiak defectioját még az onnét jött hadnagy hozta. Jagendorfi fejedelem leveléből értettem, melyet én noha nem tudtam, de bizonyosan úgy reménylettem, mert mihelyt Fridericus elmene Slesiából, azon órában melyben megértettem, megmondtam hogy nem tartoznak tovább az statusok neki obedire, mihelyt kiment közülök, holott ő deserálta őket, és nem az statusok ötet, megirattam mindjárt neki, hogy nem jól cselekedett, valaki tanácsolta az elmentelre, nem volt jó akarója, mely mostani eventusból világosan kitetszik, hogy csak azért adtanak ki nyavalyás ifjú királyokon, hogy jobb módjok lehessen az defectioiban, az engemet e szálnit (*egy szálnyit*) sem rémitett meg, affelől én bizony bátorsággal procedálnék dolgomban, csak látnám a kegyelmeitek elméjét egy egyenes lineán folyni közönségesen, de az kegyelmed mostani Hodositól küldött levelét diligenter mikor megolvastam volna, (melyet az este adott be, ő magával is eleget beszéltem, azután az két némettel) post scriptában a mint nekem ir kegyelmed, és az békességet persuadeálja

utcunque hogy végben vigyem, melyet ily ratioval állat, hogy a törökhöz semmit nem akar bizni, nem is jó vélek társolkodni, jobb keresztyénekkal élni halni, etc. azért az istenért az istenért utcunque lehet, de az békességet szerezzem, s acceptáljam. Felette igen megütököztem ezen az írásán kegyelmednek, holott azelőtt eddig kegyelmed az török segítséget mindenek felett urgeálta én nálam, és én is igazán mondom, valóban sollicitáltam a portát, noha eddig nem igen jelengettem, mert bizonyos resolútiót vártam a portáról, látván hogy kegyelmetek előtt semmi hitele szómnak nem volt; mostan immár az porta mint declarálta és mely manifeste resoluálta magát, ám kegyelmed látja az Rimai írásából, sőt annál világosban ír az orator Tholdalaghi Mihály, és könyörög az istenért, csak addig ne vigyük a békességet manifeste végben, míg az lengyelekkel való hadakozás derekason elkezdetik, mert ha megtréfáljuk őket, esküvéssel írja, ármádát erre fordítják; a tatár kán követei is vasárnapig el fognak érkezni, kinek kívánsága többi között az, hogy száz ezer tatárral az öcsését Calga szultánt bocsájtánám által az ország szélén Lengyelországra, vehetnék két felől az lengyeleket, magam mellett hadnék annyit közülök, a mennyi kelleme; ezeket azért hozom írásomban be, hogy én valóban felindítottam az egész napkeleti monarkát, és ha simpliciter leszen az békesség meg, bizony uram meg fogjuk valóban bálni; akarnám igen kegyelmeddel ha mostan csak két óráig beszélhetnék, lenne jelen Csúti uram is, mert im cancellárius is ma estvére beérkezik, és talám ultima resolútióval jó, de mivel bizony nem tudom, akarnám mondom ha kegyelmed jelen volna, és értené a dolgot, s látná kegyelmetek fejenként mire kell menni, s mire nem, ne vethetné ezután is én reám, ha mi nem jó következnek belőle; de meddig alá érkezik kegyelmed, kívánom hogy póstán tudósítson igen hamar engemet igen bizonyoson reális censurája felől, sőt ugyan obtestáлом istenre, válassza el egyiket, vagy honestam pacem cum maxima securitate, vagy honestum bellum, vagy ha ez egyik sem lehet, írja kegyelmed, az qualiscunque pax ugyan meglegyen-e, és a török segítségével éljünk-e, avagy farban rúgjuk; követink kezeket beadták a portán, hogy hírek nélkül meg nem békélünk etc. Én megcsinálhatom az qualemunque pacem, sőt talám jobbat is valamivel annál, de én az sz. Jehova úristen előtt és ez egész világnak előtte protestálok, oka magyar nemzet veszedelmének én nem leszek, egyedül én nem akarok édes komám országuál ellenetek vitatni az dolgot, úgy legyen ha isten is akarja, a mint kegyelmeteknek tetszik, de bizony életemre merem kötni, hogy még ez esztendőben szörnyű vesze-

delem fog benneteket obruálni, de én erről nem írok többet. Ótalmazza az úristen kegyelmeteket minden veszedelemtől.

Az két németet holnap expediálom, és az hadakat jó ordinantiával elbocsájtom, úgy hogy kegyelmedtől hallgasanak, kiről holnap írok kegyelmednek, csak akarom hogy értse kegyelmed bizonyosan; az hadakat én megindítom, jó seregeket, kegyelmed is készüljön és az gyalogságot mindenfelől gyűjtse össze, várja készen az hadakat, reményilem szombaton estvére Bicse tájára el fognak érkezhetnek, mert az székelységet és Haller György ezer lovasát, Monaki Miklós hadát, ki Fátarán túl való vármegyék hadának főkapitánya, bocsájtom kegyelmed mellé; azokat a hadakat, kiket kegyelmed kívánt, veszedelmes volna mostani quartirokból megmozdítani, holott egész Lénárdig szállítottuk alá őket, mivel az ellenség is arra száll naponként, és Marhekhöz akar gyűlekezni, onnét Pozsonyt akarja megszállani. Horváth István Eghballon vagyon oda alá Holicson alól, csak a míg elindulnának is; im ezek addig ott lehetnek, de mihelyt abban az ellenségnek híre lenne, azontúl az hadakat derekason megpróbálná, holott a kegyelmed kívánsága szerint az hegyen által való hadnak felénél több lenne oda, és így kész megvert had lenne azontúl az egész armáda, s egy szóval nem is jó az disponált hadakat megbontani; ezek szép kopjás seregek, erős szerszámos seregek, ha akar kegyelmed nagy dolgot vihet véghez velek, azért kegyelmed legyen készen és várja vigan őket, kegyelmednek holnap bővebben írok mindenk felől, ezt csak azért írák, hogy tudjon készülni és nekem választ írni az questiokra sietséggel. Bene valeat. Tyrnaviae 17. Martii. 1621.

Gabriel mp.

Az slesiai gyalogokat én magam levén köztök, seregestől jöttek előmbbe, és megesküvének mind fejenként az mi hűségünkre.

Külczm: Illustri comiti Emerico Thurzo de Botthlenffalua etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. — Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényil tárbán.)

CCLVI.

1621. márcz. 18.

Illustris comes et compater.

Tegnapi napon irtam vala kegyelmednek hogy ma expediálok kegyelmedhez derekasban, melyet im megcselekedtem

És legelsőbben adom tudtára kegyelmednek, hogy Balassa Zsigmondnak egy Marselek Miklós nevű szabadosa-e vagy szolgálja ideérkezvén, ment az franczusok szállására, ott egy olasz főembert találván, azt állította, hogy az franczusok közül való, azt inteni kezdette, mivel többen is voltak ott, és a miatt vele nem szólhatott bátorságosan; az olasz nem tudván miért inti, mikoron 50 intésére sem mozdult volna, végtére az zsebéből egy czédulát vött volt ki és azt mutatván neki, ismét intette, szóra úgy ment oztán hozzá és kérdvén ha az franczusok közül való-e, ez is annak jelentvén magát, kérte igen, hogy az czédulát melyet kezében bízott, senkinek nem másnak, hanem császárnak adja, ötödnapig ha választ hozna, megvárná itt, jelentvén azt is neki, hogy az levelet nem csak téntával irta az ura, hanem más eszközzel, melyet csak vízzel öntözzenek meg, megolvashatni azontól. Meggaúra igazítván az írásnak olvasásához hogy ő tudná etc. Az olasz az levelet elvén, az embert valóban megcontemplálta és egyenesen feljött ide, audientiát kérvén az czédulát praesentálta fel sem nyitotta, zöld selyemmel volt bekötve s spanyolviaszszal pecsételve, az dolgot megbeszélé series szerént és az levelet én magam felnyitván, mit irt téntával, s mit tikmony fejé-rével-e vagy mivel? az secretarius leirta és kegyelmednek includáltam. Saját kezeirása Balassának az elrejtett írás, az secretarius jól ismeri, azt mondja. Az szabadosa sokáig semmit, sok ijesztéssel sem akart mondani semmit, hanem az torturára vitték és azt látván, úgy mondta meg, hogy az ura bízta volt azt a levelet reá, s beszél egyéb dolgokat is. Ez így lévén, kegyelmednek igen jó volna valami módon Beszterczéről kihivatni és én hozzám jőne alá; adná ratióját dolgának, im íratam én is levelet neki, de tudom nem jó, és csak füstben megyen a dolog, ha jőni nem akar, talám jó volna akarátja ellen is híni és hozni, mert ezt valóban készen kaptuk a dolgot. Ha berekeszkedik, avagy elmegyen, nem fog jó kijőni dolgából, kegyelmed lássa mit cselekedik. Ez rút dolog hogy így gyalázzák az emberek magokat. Czobor Imre is mit írjon Rédei uramnak, im in specie küldtem kegyelmednek, ezt mind kegyelmed felől írja az is a vak ilyen gyalázatosan. Az Balassi dolgát ne hagyja könnyen kegyelmed, hívassa ki beszédre és levclemet megadván neki, kényszerítse az alájövételre, én bizony nem bántom a jámbort, attól ne féljen, hanem csak kívánnám érteni tőle, miért és így vermet álám, holott soha semmi gonoszszal neki nem voltam, látná azután kegyelmedet, mint kellene ellene procedálnunk, mert ha egynehányan nem ótal-maztok uram, én is így nem mehetek elő kegyelmedet felől való gondviselésemben.

Kegyelmed Peterditől küldött levelében maga felől való suspicálkodásomat emlegeti, kin bizony búsulok és igen csudálom, miért nem nyugodt ennyi számtalan dolgainkban meg; kérem azért kegyelmedet, ne fogjon efféle calumniát reám, mert isten látja, elmémben sem volt az kegyelmed felől való suspicio s nem is akartam semmit föléle írnom, mert jól tudtam hogy így járok véle, a mint magának is megírtam, de kegyelmednek igaz jó akarója lévén, a mit becsületi ellen értek, nem illik eltitkolnom; de hogy ne suspicálkodjál édes fiam s édes komám inasokra s aprólék emberek felől, im én igazán megírom honnét adatott az a szó s tudom ezt is megbánom, mert meg nem tűröd uram, hogy meg ne jelentsed, de ám lássa kegyelmed, én egyitektől sem félek uram. Bornemisza Pált küldtem vala Szécsy uramhoz, ő kegyelme panaszkodott előtte, kegyelmedtől kérte volna, miért hívtam alá, hogy semmit nem jelenték meg ő kegyelmének, kegyelmed mondta volna hogy suspicálkodni fogok reá talám, s azért hívtam alá etc. s mondta osztán kegyelmed, hogy kegyelmedet mint hívom etc. Ő kegyelme szavai, Muránban mondta; azért kegyelmed immár elhiheti, hogy nem magamtól gondoltam, de én bizony semmit arról egy szempillantig sem gondolkodtam; efféle haszontalan dolgokban nem jó kegyelmednek elméjét fárasztani, mert én az én hitemmel nem szoktam játszani, tudja jól kegyelmed, hogy én mind publice az uniónak és az 18 conditióknak subscribáltam, privatim pedig jól tudja kegyelmed Beszterczén mint köteleztük öten egymásnak magunkat. Ótalmazzon az úristen engemet attól, hogy az ellen valami ellenkezőt én csak gondolnék is, nem keresztyén emberhez illendő volna az; a kinek egy hiti nincsen, bizony sokat egymásra sózson is benne, de kevés hitele lehetne én előttem affélének; ezt magamról azért írom hogy kegyelmed én föléle oly vékonyan ne ítéljen ez után, mert valakinek mit megmondtam eddig, mondja szememben kit csaltam meg hitemmel; nyugodjék meg azért kegyelmed az én igaz jó akaratomban. Cancellarius megjött vala s ma elmene ismét, de mind haszontalan minden fárodságunk, az sok árúlok biztatják császárt hitetlenül, elállottak mellőlünk és annál keménben viselik a traktát. Immár ultima resolutióját várom császárnak, mire segít az úristen ezután, meglátjuk.

Az Stumful maga és hada állapotját a mi illeti, levelét megolvastam, abban nagy ellenkezést találok, mert azt írja hogy hitinek eddig nem absolválásáért, feleségének, gyermekének Bécsben lételekért, harmadfél esztendőől fogva nem látásokért, az statusoktól való meg nem fizetésekért semmiképen a mi szolgálatunkra magát nem adhatja,

mely in malam partem hogy ne magyarázzak, alázatosán instál.

Másfelől ez két emberünk hittel affirmálják, hogy hada mi ellenünk egy golyóbist sem lő hozzánk, hanem eljönnek és maga is eljö, ők tudják. Melyiknek kellessék hitelt adni, nagy consideratió vagy benne; ezek nyelvvel mondják absque credentionali, amaz bizonyosan írja. Mostani állapotban a mire jutánk, nem tud ember minek és kinek hinni, bizony bánnám ha az biztatás mellett kegyelmed hadastól valami repulsát nagy kárral és gyalázzattal szenvedne. De in omnem eventum az hadakat én elrendeltem, Béli Kelement válogattam 3000 lóval, úgymint 2000 kopjással és 1000 gyaloggal, kinek ordinancia vagyon tőlem; mihelyt kegyelmed ír neki, azontól meginduljon és kegyelmed mellé menjen s kegyelmedtől dependáljon. Nekem ez tetszik ebben, hogy kegyelmed mégis beküldjön az kapitánokhoz, a mint im én is credentialisokat írtam Stubenfulnak és Sellendorfnak, kegyelmed instáljon nálok, ha lehet jöjjenek el, ne fárasztásuk hadunkat oda, ha el akarnak jöni, bizony egy ember-kár nélkül eljöhetnek, ne gondoljanak fizetéseknek oda maradásával, ha az úristen megtartja életünket, bizony duplával vehetik meg minden fizetéseket. Az egész hadnak szabad nyereséget engedünk mindennütt az ellenség földén. Fizetések is meglészen. Stubenful uramat kegyelmed assecurálhatja az főkapitányságról, ne gondolkodjék arról, más ő kegyelme előtt nem léssen. Jóságot kegyelmed kétszáz ház jobbágyot ez országban bizonyosan ígírhet ad minus, de azon legyünk, hogy annál is több lehessen egy szép udvarházzal avagy kastélylyal, ha 300 ház jobbágy leszen is ígíretben, meglegyen, ha kevés lenne az 200. És hogy magyarrá creáljuk s ha szintén az békesség végben mehetne is de egy váramnak főkapitányságát reá biznám és magam mellett megmarasztanám az megígírt jóságnak és tisztességes fizetésnek praestálásával, arról ne gondolkodjék, hogy cserben hagynám soha ő kegyelmét. És feleségét, gyermekét is eliberálnám s a mi kevese volt Bécsben, azt is, különben meg nem békélleném. Ha így elhíhatná kegyelmed ezek és levele által, így volna jobb, melyet hogy igyekezzék in effectum vinni, szeretettel kérem kegyelmedet; hogy ha pedig semmiképen el nem akarnának különben jöni, hanem az hadat kívánják befáradni az kegyelmed irta discursus szerint, patientia, annak is meg kelletik lenni, de az istenért édes öcsém uram jó fundamentomon építsen kegyelmed, csalárdságtól igen kell ótalmazni a hadat és legyen hamar a minek kelletik lenni, mert periculum in mora; ha az had bemegy, ott sok okokért nem késchetik: 1. hogy az ország népe is együtt az ellenséggel

be ne rekessze kegyelmedet oda ; 2. itt azalatt isten tudja mi történhetik, annak csak egy óra a közi, az ellenség mindenfelől Marhek (Marchegg) felé gyülekezik és Pozsonyt akarja megszállani, ha nem végezhetünk, annak pedig én mezőn való harcz adás által akarnék obviálni Stomffa táján, kívántatnék ha akkor mind együtt lehetnénk. 3. oka, ha ottbenn késnének, csak két napig is rablástól égetéstől ezeket meg nem tarthatja kegyelmed. A mint pedig én eszembe veszem, ők azt kívánnák hogy mulatnának ott benn a mi hadaink, hogy ez alatt ő írhatna az statusoknak etc. És így rút veszedelem következhetnék hadunkra. Nekem csak az eset tetszenék hogy hadunk oda való fáradsága nélkül lehetne kihívatatok, de ha különben nem lehet, imígy is meg kell próbálni. Az hadak Újhelynél vannak és valamikor kegyelmed értek küld, azontól compareálnak. Az commissariusokat a mi illeti, valakiket arra ilendőknek ítél kegyelmed, rendelje azokat az quartirok és élések gondviselésére, im én írtam két személyre commissiót, titulusokat fejéren hagyattam, hogy a kiknek akarja intitulálassa azoknak. Csak azt írtuk, hogy kegyelmedtől vegyenek ordinantiát. De kívánnám igen hogy ha mostan kegyelmeddel beszélhetnék, látná kegyelmetek maga, mint s hogy kelletik kötnünk, ne vethessen én reám kegyelmetek. Bene valeat. Tyrnaviae 18 Martii 1621.

Gabriel mpria.

Postscripta. (*Más kézzel.*) Az mi az ledniczei gyalogot illeti, szólottunk Rákóczy uramnak ; meg is parancsolta tisztartójának hogy 400 (négy százát) vegye föl és mihent kegyelmedtől meg lesz neki hagyva, állassa elől valahová kívánja kegyelmed.

(*Külön lapon a titkár Krausz kezével.**)

Titulus fuit talis

S. I. D. C. (*Sacrat. Imperator, domine clementissime !*)

Interius in literis manu incognita quinae lineae sunt scriptae expresse atramento nigro et usuáli.

S. I. D. C. Pax utrum concludi possit in dubio est : At cum instabili ac perfido, utrum stabilis ac fida ? Quid autem refert malum sopire mox vehementius repulaturum. Recorderis domine, de quibus in primordio cepti scripseram, illis nil dubito, quin sis satis facturus. Patriae ac tibi aveo fide bona

*) Ez a Balassa Zsigmond czédulája, melyről a levél elején szó van.

servire, ac me deuinctum obstringo. Modus non deest rem perficiendi et cito et certo, sed atramento credere non licet. Vive, vige, nec me rejice.

Haec quae sequuntur non prius poterant legi quam scheda in aquam immersa; quo facto albescentes littera manu ipsius propria scriptae eleganter expresseque apparebant, sequentis tenoris.

Obsidioni Comaroniensi ut praefuissem instabant si spes pacis rescindatur; iam erit occasio continuandi eam. Assumam itaque munus illud, si consentis, communi opera efficere ut miles se munitionemque dedat fideique meae committatur. Procurabo et disponam omnia solertia summa, modo requisita, de quibus ante, suppeditentur, ut dum rex visere locum venerit, tractetur pro dignitate. Modus hic certus et compendiosus si placet, Tyrnaviam aliqui expediantur ad regem, ex quibus uni committatur agendi negotium et concludendi, accurram in tempore ac strenue peragam etc.

Külczim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb. compatri nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. keze által írva — a köpcsényi levéltárban.)

CCLVII.

Pozsony, 1621. márcz. 20.

Bethlen G. Dóczy István és Rimay J. portai követekhez.

(Tunyogi gy. Erd. Tört. A. II. 383—93.)

CCLVIII.

Pozsony, 1621. márcz. 22.

Bethlen, Dóczy s Rymaynak.

(Tör.-Magy.-Á.-Okmtár. IV. 265.)

CCLIX.

N.-Szombat. 1621. márcz. 24.

Bethlen G. Révaynak.

(Révay lt. Révay és a sz. korona 61. l.)

CCLX.

N.-Szombat, 1621. ápr. 1.

Bethlen a szultánnak.

(Balásffy krónikája 47. l. egy példánya meg van a Hédervári ltrban.)

CCLXI.

a)

N.-Szombat, 1621. ápr. 5.

Bethlen a szászokhoz.

(Pray: Princip. I. 231. l.)

b)

Nagy-Szombat, 1621. ápr. 5.

Bethlen G. körlevele országgyűlés összehívása ügyében.

(Pesty: Delejtű 1859. 42. sz.)

CCLXII.

N.-Szombat, 1611. ápr. 6.

Bethlen utasítása Literati Balásznak.

(Tör.-Magy.-K.-Áll. Okmánytár. IV. 286.)

CCLXIII.

1621. ápr. 6.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes ac circumspecti, fideles nobis syncere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az fölséges úristennek kegyelmes dispositiójából miúlta Erdélyből, szerelmes hazánkából az nemes Magyarország régi szabadságiban, törvényiben való megbántódásinak helyére állatására kijöttünk, minden igyekezetünkkel azolta azon voltunk, miképen római császárral az országnak állapotját megmaradandó csendességre hozhatnók; melyben noha most is minden napon fáradozunk és reméljük is, hogy isten hamar jó végét adja: de ez ideig még az dolog oly tökéletes állhatatossággal nem concludáltatott, hogy erről

a földről alább mezdulhattunk volna ; mindazáltal ennyi gondos foglalatosságainkban is Erdély országunknak külömb-különb szükségei, kiválképen a porta contentálása előttünk forogván, a mint eleitől fogva szokás volt, az ország szükséges dolgainak jó karban állatásáért ez jövőndő Sz. György napra, azaz ez jelenvaló hónap 24. napjára fejevári városunkban Erdélyben és hozzátartozó Magyarország részeiben levő minden rendeknek partialis gyűlést akarunk celebráltatni. De mivelhogy ez ideki való gondviselésünknek terhes volta miatt akkorra magunk személyében hűségtek köziben be nem érkezhettünk, rendeltük az mi becsületes atyánkfiát az tekintetes és nagyságos gróf Bethlen István uram tanácsunkat, erdélyi gubernátorunkat és Hunyad s Máramaros vármegyének örökös főispánját helyettünk azon gyűlésben tőlünk ő kegyelme eleiben adott teljes auctoritással praesideálni. Intjük annakokáért, sőt hagyjuk, parancsoljuk is hűségteknek, hogy ez levelünk látván, azon megírt napra és helyre bocsássa bizonyos atyjafiait partialis gyűlésben, az ennekelőtte való szokás szerint teljes tanúsággal, hogy akkorra oda gyűlvén, annak az hazának közönséges javára és megmaradására istenünknek kiválképen való vezérléséből végezhesen hűségtek minden jót. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Quibus de coetero gratia nostra regia benigne propensi manemus. Datum in libera Ciuitate nostra Tyrnaviensi die 6. Aprilis anno domini MDCXXI.

Gabriel mpria.

Külsőm : Prudentibus ac circumspectis regio ac sedis iudicibus coeterisque juratis civibus oppidi ac sedis Saxonicalis Kúhalom etc. Fidelibus nobis dilectis.

(A királyi nagy pecsét helye.)

(Eredetije a m. n. Múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

OCLXIV.

H. n. 1621. ápr. 11.

Bethlen G. nejének Károlyi Zauzsánnának.

(Erd. Múzeum Tört.-Tár. 1879. II. Füzet.)

CCLXV.

Érsek-Újvár, 1621. ápril 21.

Bethlen G. Rimay J. követéhez.

(Tunyogi gy. Erd. Tört. A. II. 393—400.)

CCLXVI.

1621. ápr. 22.

Illustris comes nobis honorande.

Irhatom kegyelmednek az tractatust tegnapig continuálták, de nem lehetett semmi jó eventusa, mivel császár hae-reál az ő propositumin, kiket kegyelmed immár jól ért, sőt erről Szent-Györgyi nevű jezsuita mint discourált és miket mondott, cancellariusnak azon szokat igazán leírtam és includáltam, megérti kegyelmed, hogy mikor Mátyás királyt inaugurálta az ország, nem jó akaratjából ment azokra az-
conditiókra, annál inkább ez mostani, mivel expresse mindjárt ez nevezi az conditiokat aut fuerunt extortae aut majestales, melyeket megmagyaráz az jezsuita. Bizony nem volt tehát az-előtt is kedve effectuálásához az conditioknak, annál inkább mostan, akár mint igérnék is, csak mostan vonhatnák magok alá kegyelmeteket. Az indutiákat az ultimum Junii megigérték volna, de úgy, hogy Ujvárat, Szombatot, Pozsonyt, Sopronyt, resignáljam de facto, és a koronát reportálják Pozsonyban. Sopronyt, Szombatot megigértem vala, immár mentenek-e reá nem-e, nem tudom, válaszom nem jött reá, de én lehetlennének tartottam, s tudtam eleitől fogva ennek az tractatusnak jó végben menetelit, most annál inkább mivel az palatinus fő authora ennek az Szécsy árultatásának, a mint ezt is ex inclusis megláthatja kegyelmed. Ezek így levén én innét holnap megindulok, és igen lassan Zólyom felől Beszterczére megyek. Révai uram ha szemben leszen velem, meglátom beszéllek vele, kegyelmed maga végezése szerint, ha alá akar jönni, az út igen békességes, engemet Beszterczén talál, ha hol pedig alá nem akár jönni, adja értésemre, és minden dolgokról kegyelmedet tudósítom, mihez tartsa magát, semmit uram s édes öcsém ne féljünk s ne kételkedjünk, az úristen bizony megsegit, és győzedelmet ad ellenséginken.

Az török nem 40—50, hanem ha kívántatik százezer is eljő segítségünkre, s attól ne féljünk, hogy az országban kárt tegyen, én fejemig felelek, hogy csak egy várat kastélt is el nem veszen, falut várost nem hódoltat, nem is rabol valahol

az emberek jámborok lesznek, de a kik hiteket, isteneket, szabadságokat, urokat elárulják, ha kin mi esik, az nem én vétkem leszen, ezután bizony én sem kedvezek az latroknak, az jámborát megbecsülöm, és az latrának mindenét azoknak adom, kik hazájoknak igazán szolgálnak. Szécsi Murányban filel, alá sem jó onnét, Rákóczi uram Szécsényben volt tegnapelőtt, azt visszavette, ma ment Filck alá, ez jövő szerdán leszen 3000 török mellettem, bizonyoson elhiheti kegyelmed. Csúti urammal sok dologról beszélgettem, és kegyelmednek izentem, becületre méltó ez a vén ember. Újvárbán 3000 embert rendelttem és megfizettem nekik. Semptén öt száz, itt Nyitrában 300, Lévában 700, Nógrádban 400. Ezeket nem félhetni, ha maguk kaput nem nyitnak az ellenségnek. Trencsénben én 500 lovast rendelhetek és küldök örömost, de hóról hóra való fizetéseket meg nem ígérhetem, mindazáltal egy hó pénzt mostan adatok, és az dicából is mást adjanak, de ezt kívánom hogy Ilyésházi uram küldjön assecuratoriát nekem, hogy az ellenségnek azt az erősséget meg nem adja, ha reá mennének pedig, az várasban ha meg nem maradnának, az várban recipiálja őket, és szolgáltatson vélek, profontjok legyen, rajtok az ellenséggel meg ne békéljenek. Én igazán irom igen félttem azt a helyt együtt az úrfival, hogy az a kopasz ember elaltatja, ki ha leszen bizony megsiratja az a föld, félő igen. Az marchio embereit visszaküldtem. Irtam Fridericusnak, irtam magának is, kívánsági lehetetlenek levén, nem ígérhetem arra magamat, mert elégtelenségemet tudván, mi haszon hazugsággal gyaláznom magamat, csak egy hópénze is az hadának az instructio szerint 118 ezer s egy néhány száz torintot tenne, 3 hó pénzt kívánt. És azt is úgy hogy ők ott benn forgolódjanak, ide ki ne tartozzanak jönni, minemű szép választ adtam, és mire exhortálom magoktól megérti kegyelmed. Német had fogadásban édes öcsém, a mint látom semmi módunk nincsen, ezer lovas fizetésével 5000 lovasnak fizethetni, azért abban nem szükség munkálódní, hanem ha azok az hadnagyok, kik pénzt vőttenek fel, kihoznak népeket, örömost megtartom és megfizetek hóról hóra nekik. Bátor csak propter formam lehetne 200 fegyveresünk és ezekhez az gyalogokhoz még 500 avagy csak 300, melyben hogy kegyelmed fáradjon, és mentől hamarabb megszerezhesse ha lehetséges leszen, nagy szeretettel kérem kegyelmedet. Végezetre az egy istenért kérem kegyelmedet, hogy meg ne engedje magát csalni az szép szónak ígéréivel, hitnek ne higgyen, jusson eszében az német ellen való cselekedeti, magára való neheztelése, szegény atyjára való gonosz szándékok, ha alá nem jó hozzám, és együtt velem nem akar lenni (melyet én most is tanácsul adok kegyelmednek,

mert úgy csak szolgák levén Letavában, senki nem sietne reá, de megértvén kegyelmetek benn létét, reá mennek) de mondom ha alá nem akar jönni, üljön vesztig benne, várja el az juliust, ha azt adja isten érnem, meglátja kegyelmed, hogy bizony szép hadakkal megyek által Ausztriára. Ne veszed el uram magadat, im látja kegyelmed hogy semmi ígíretét soha effectuálni nem akarta, a mint erről az jezsuita tanobizonyságot tött. Nem vonsa onnét erővel kegyelmedet ki senki, így marad jó híre, neve meg, és jóakaróiból is ellenséget nem jó szerezni, megbékélt ellenségnek nem jó hinni. Nekem kegyelmed ezekről választ írjon mindjárt, ne várankoztasson magára. Az árvai hadat mihelyt elértem, haza bocsájtom, Balog Ferenczczel vadnak azok a vitézek.

Ez leveletem mint magam gyermekének oly synceritással irtam kegyelmednek. És az úristen éltesse jó egészségben kegyelmedet. In Nitra die 22. Aprilis 1621.

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXVII.

1621. ápr. 24.

Illusttris comes nobis unice dilecte.

Nem nyughatván elmémben kegyelmed felől való gondolkodásimban, nem tűrhetem hogy asszonyomnak is kegyelmed szerelmes anyjának ne írnék, melyet kegyelmed megolvaván, álljon maga akarattján, mit fog cselekedni, én az én tetszésemet megírtam; a mint magának is megmondtam, nem megyen az ellenség Letova alá, ha ott benn nem marad kegyelmetek. Csak írjon póstán akarattja felől, küldök egynehány száz lovast Rosemberkhez, kik kegyelmedet ott várják, bátorsággal eljöhet, mert Lengyel (ország) felől semmi félelem, bizonynyal higgye kegyelmed: tegnap is jött emberem Krakóból, nincsen semmi ide való szándékok, magam én Filek alatt fogok lenni, míg megvehetem. Bori Istvánt hivatná kegyelmed és ötet hagyná a várban, én nevemmel is ígírne 40 ház jobbágyot és egy kapitányságot neki, az tökéletes katona ember, megtartaná a várat; ha tetszik kegyelmednek, én is írok felőle neki. Ha pedig kegyelmed ugyan itten marad, én csak azon kérem, viseljen gondot és vigyázzon magára igen, ne higgyen

az szép szónak. etc. etc. Engemet kegyelmed untalan tudósítson minden állapotok felől, kérem el ne mulassa, ha mit Fridericus felől fog érthetni. Én is kegyelmedet untalan tudósttom minden állapotunkról, ez két holnap hamar eltelik. Csúti Gáspárt generál uram mellett hagyom, mert úgy ítéltem jobbnak lenni, kegyelmedet kérem, reá ne nehezteljen, többet szolgálhat Újvárban mindnyájunknak az a vén ember eszével, jó tanácsával. Foeliciter valeat. In Sz. Benedek die 24. April. 1621.

Gabriel m. pr.

Külcsm: Illustri comiti Emerico Thurzo stb.

(Eredetije — Bethlen G. kezeírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCLXVIII.

Sz.-Kereszt, 1621. ápril 25.

Bethlen Forgácshoz.

(Est. M. élete I. 195. Viczay-ca. ltár.)

CCLXIX.

1621. ápr. 26.

Illustris comes nobis dilecte!

Kegyelmed levelére eczersmind resolválom magamat az német had fogadásában, látván az nagy difficultásokat, annak derekason békét hagyok az mint megírtam kegyelmednek, hanem gyalogot ezerig valót igen örömet fogadnék, melynek meglétével ez a Bőringel igen biztat, mutogat is holmi arról való assecuratiókat, hogy immár is 800 készen megbizlalva volna és mihelyt az foglaló pénzt látják, azok eczersmind megindulnak és velök együtt eljönnek.

In omnem euentum azért im 4000 magyar forintot külttem foglaló pénzt, egy itt való officert és Peterdyt rendeltem melléjek. Magokkal itt mint végeztünk legyen, kegyelmednek mindeneket megtudnak Peterdyék mondani; semmi gondviselés azért ehez egyéb nem szükség, hanem mégis, hogy kegyelmed őket igen megexaminálván, legyen azon, hogy Tessenig híják, és azt a 800 gyalogot, kit készen mond lenni, és fizetnének ott foglaló pénzt nekik, ha pedig szintén Jagerdorfing kelleitk menniek is, azzal én nem gondolok, csak lehessen bátorságos járások. Kegyelmedet csak ezen kérem, legyen min-

den segítséggel nekik, úgy hogy Peterdy mellé rendeljen maga szolgálói, avagy egyéb embere közül egynehányat, a kik az pénzt segítjék bevinni, és vigyáztasson megindulásokra, s ha megindulnak, abban mesterkedjenek miképpen eczersmind jöhesse-nek ki, ne szakadozva, mert 20, 30 s aprónként ha jőnének, úgy az föld népe is agyon korgatná őket, de ha seregestől lesznek, bátorsággal jöhetnek. Solnán pedig egy nap se mulas-sanak, hanem jöttést jöjenek Liptóra és innét Szepesben, ott Lőcsén bátorságosan megmustrálhatni őket; ellenségtől őket nem kelletik féltetni, így kegyelmednek sem lészen semmi bú-súlása, az vármegye is nem bántódik, az ellenséget is nem vonszuk arra, de ha ezek Solnán fognának várakozni az mus-trára, az ellenség reájok érkeznek minden felől, az vármegyé-nek is ugy az ellenségtől romlások és ezek miatt bántódásos lenne. Azért szerelmes öcsém erre kegyelmed így viseljen csak gondot, az pénzzel Peterdy mellett bocsássa bizonyos emberit.

Vigyáztasson indulásokra, ha kiérkeznek semmit ne mu-lassanak, jöjjenek be Liptóba, mindennap jöjjenek, engemet kegyelmed tudósítson jöveletek felől, eleikben küldök egy lo-vas sereget. Hílséig, ha útjokat féltetni kellenék, de erről nem is gondolkodom. Peterdy legyen mindenütt vélek commissa-riusságban. Az brigai herczeg ír egy levelet, ma hozák, Bri-gában iratta és tudósít, hogy az statusokkal ő sem akar con-sentiálni, hanem élni, halni akar velünk és az király elérke-zéséig ő is recipiálni fogja magát, ha Fridericus ereihez nem bíznék, nem periclitáltatná életét. Itt való állapotokról kegyelmednek semmi újat nem írhatok, tegnap jöttem volt ide, ma Beszterczére megyek, holnap ott mulatok, szerdán Zólyom-ban kegyelmedre várakozom. Széchy igen alább hatta a dol-got, Bornemisza János vagyon négy ezer fizetett emberemmel, kiket mind mostan fogadtatott az atyámfia Kátay János, Abafi Miklós és Bornemisza az had előtt, mind Muránban, Ba-logban kiszorították őket, nem sétálnak künn, 300 lovasa volt Jolsván, annál több sem volt sehol, azoknak nagyobb részét elfogdosták, levágták és megfosztották őket. Rákóczi uram Filek alatt vagyon. Az török szerdán érkezik el. Palatinus, mely szégyen-vallással és csalárdsággal viseli magát, az can-cellarius leveléből kegyelmed megfogja érteni. Ujjobban trac-tatust indítunk császárral, én rajtam s az magam személyén semmi el nem múlik, csak az ország állapotját állathassuk se-curissime, kiről irtam Jakusith uramnak; Bécsben nem kellett volna menniek absque commissione, instructione et plenipo-tentia. Kegyelmed írjon nekem gyakran. Bene valeat. In Crem-nicio die 26. April 1621.

Gabriel m. p.

Kivül: Illustri com. Emer. Thurzó stb.

(Eredetije gr. Batthyány J. köpcsényi ltárában. Lad. 24. fasc. 5.)

OCLXX.

1621. ápr. 28.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét ma 8 órakor adá meg Daróczi szeremen, melynek continentiáit bőségesen értem. Az békességet a mi illeti, minemű conditiokon szakadtott nyaka, kegyelmednek Kőrmöczről bőségesen megírtam, én rajtam semmi nem múlt s nem múlték, és ha szintén Pozsonyt resignálnom kellene is praesidium bevétel nélkül, talám ellent benne nem sokat tartanék, de nem azon ha creálnak, hanem azon hogy az 17. conditionak effectuálására, observálására kötelesnek nem akarván semmiképen magát tartani császár, nem akarja az kegyelmetek utolszori resolutióját helyén hadni, s úgy iratni, hogy abban az állapotban maradjon az ország per omnia et in singulis punctis, a melyben palatinus commissariusságában az gyűléskor volt, mert abban mind az 17 conditio s minden egyéb dolgok comprehendáltatnak, és subintelligáltatnak. Palatinus felment Bécsben, hogy ő ad partem tractáljon, én tőlem az statusokat elszakaszsa, és szabadságot szerezzen az országnak, s gratiát nyerjen, noha attól az úttól megtiltottak, a mint arról cancellarius irt kegyelmednek, mely nagy szegényvallással éljen vénségében azaz ember etc. Mely ha szintén megadatnék is az országnak, mint illjék egy országhoz az inconstantia, ha elvennék én hírem nélkül is, és fejét hajtanának sub gratia lennének, német praesidiumok által az országot teljességgel elnyomná és nyakára venné etc. holott én soha semmi ígéreték és fogadások által nem corrupáltathattam tőlök, és el nem szakadtam tőlök noha sokkal ajánlották magokat, kit kegyelmed jól tud. De ha leszen is az gratia adással való szabadság megigérés és az német bevétellel, és ha acceptálják is, nem sokat gondolok vele, mert az Fátrán túl való ország annak nem consentiál, azok constanter perseverálnak az én hűségem alatt, kik ez mai napra végezték fejenként való felületeket, Kassához való szállásokat, de arra semmi szükségem nem lévén, nem akarom őket azzal terhelni, elég hadam vagyom reménység felett is; én mindeneket intettem s intek obtestálok most is, hogy constanter viseljék magokat, keveset szenvedjenek, opportuno tempore succurálok mindennek sufficienter, és ha ki megrágja az szíjat, az nem én vétkem leszen; ha mi rajtok esik, magokra vesse-

nek, mert ezután bizony én sem kedvezhetek az latrának, a ki magát meg nem böcsüli. Mostan a dolog csak ebben vagyon, hogy császár az országot minden szabadságinak helyére állatása felől, és az németnek bevételével az országot soha nem bántásáról solicitálásáról sufficienter assecurálja. Az én részemről, hogy a die commutationis dipl. 2 holnap termináltas-sék az ország resignatiójának. Ezzel bocsájtottam vissza Ca-lem uramat, melyre ha így válasz jó, kész a békesség hoc adito hogy az országban hadait be ne hozza ez alatt császár. Ha pedig nem akarja, erővel rajta nem vihetem és conscienciám s hűtöm ellen az országot utolsó rettenetes romlásban nem ejthetem, ha ki hitetlenné leszen, arról én nem tehetek. Palatinus jámborsága meglátszik immár, mert 24. ápr. azt irta Zainak, hogy Pozsonyt mindjárt adja meg császárnak, mert fejére rontatja. Itt Gácsból ma 25. löttek öreg lövő szer-zámmal szolgálaimhoz. Melyért én is megfizetek nekik holnap. Az kegyelmed maga állapotjának megváltoztatását és Leta-ván való maradását a mi illeti, abból én kegyelmednek nem praescribálok, álljon maga akaratján, immár írtam eleget arról kegyelmednek, én bennem meg nem fogyatkozik, bizonyo-son elhiggye, és az úristen óalmazza kegyelmedet, de ha meg-szállják kegyelmed várát, csak tudósiton felőle, nem várok és nem praefigálok annak semmi terminust, hanem segítségére mind magyar török tatár hadat bocsájtok.

Kegyelmed a hol írja, hogy sok török tatár segítséget ne solicitáljak, megbocsásd édes öcsém, tudja kegyelmed mindenkor kegyelmed solicitált engemet azoknak megindításáért, és most hogy annak békét hagyjak, csudásnak tetszik. Bizony uram nem hogy nem solicitálnám, de ha lehet török császárt is megindítom erre, és Grécz alá viszem, eddig is azt bánom hogy nem solicitáltam. Az német had fogadása felől kegyel-mednek bőségesen irtam, az pénzt én kegyelmed kezében küldtem, Turn uramék azt találták hogy azzal ezer gyalogot fogadhatni, mert ha egy-egy ezüst tallért adnak egynek, így az elég leszen. 2 compánia lovast kiket ez a Bőringgel meg-fogadott, hogy azokat is elhíhassa, adtam arra is elegendő pénzt. Nekem csak ezer gyalog és 250 lovas kell, kiket hogy kegyelmed megfogadhasson igen nagy szeretettel kívánom, látván annak az Bőringernek ily állapotját, kegyelmed ne arra hanem a kire akarja, bizza arra, és legyen azon éjjel nap-pal mentől hamarább az ezer gyalogot nekem hívassa ki, azon kívül magának valamennyit akar, annyit hívasson. Engemet certifiáljon mindenekről igen gyakran, és Liptón elhozhatják az kegyelmed leveleit. Az vármegyéknek ujabban iratok uram, mindenestől még, mivel oly synceritással fárad az népnek fo-

gadásban, talám azért haragusznak reá, s úgy is veszem eszembe az versióból. Az jagendorfi fejedelem semmit nem félhet, ha az országra bocsátja hadát császár, nem szaggathatja hadát, Manczfeld is nem aluszik. Végezetre kegyelmedet kérem, hogy azt az 60 német gyalogot avagy több annál is, kik Zsolnán vadnak, rendeljen egy commissariust maga szolgálját eleikben, és Liptón bocsássa hozzám, állatnák az német zászló alá őket, és a ki előttök vagyon Vekkernek ígérjen zászlótartóságot. Én mindjárt megfizetek ő nekiek is mint a többinek, ne periclitáltassuk ott tovább őket édes öcsém, most azok bátorsággal eljöhetnek, csak ne késsenek. Böringer kezében a pénzt kegyelmed ne bizza. Ezek után az úristen kegyelmedet éltesse. Sub Divin. 28. Apr. 1621.

Gabriel m. p.

Külső: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXI.

1621. ápr. 29.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Mely hitetlenül s embertelenül írjon az áruló kegyelmednek, megolvastam, kire nem szükség az ebnek egyéb választ írni, hanem az közönséges vitézlő népnek irasson csak egy rövid levelet: elvötte leveleket, melyből választételeket megértette, kegyelmed azzal tartozott mint hazáját igazán szerető úrember, hogy őket a jövőben rettenetes veszedelemnek eltávoztatásáról megintse; de ha nem fogadják és az kegyelmed írását nem hiszik, azzal ők szabadok, kegyelmed mind isten és ez világ előtt ment ember immár, s többször őket nem requíralja; kívánja kegyelmed tiszta szívből hogy az úristen azt az végházat török kezében való jutástól megóalmazza, de meglátják rövid nap mi következik, és akkor jut keservesen eszékben az kegyelmed mostani szép intése, meglátják holnapi napon, hogy nem fut kegyelmed senki előtt, ha tudta volna hogy gonosz neven vegyék intő írását, nem fájlalta volna fejeket írásának olvastatásával etc. Herenczyenj mely hitetlenül írjon kegyelmednek nem érdemli az árulótól, de megemlékezzék róla. Az levelet egy paraszt emberrel küldjék be, az kasokat vitesse kegyelmed az lövő szerszámhoz, és az éjszaka jó strázsát tartsanak minden felől; holnapot adván isten érnem jó

reggel előmegyek és minden dolgokat elrendelek, a kit hova szükség oda szállítsunk, minden seregek készen legyenek, zsák-mányra senki ne szálljon, mert ha a mustrán nem lesznek, senkire ne vessenek. In Losoncz die 29. Apr. 1621.

Gabriel m. p.

Külső: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczy de Felső-Vadász, comiti cottus Borsodiensis, consiliario nostro et certi exercitus nostri supremo capitaneo fideli sincere nobis dilecto.

(Az egész Bethlen Gábor írása. Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban. Újabb lymbus.)

CCLXXII.

1621. máj. 10.

Illustris comes.

Kegyelmednek három rendbeli levelét vöttem egymás után, elsőt Filek alatt együtt az cseh király levelével, másikat tegnap utamban melyben suadeálja az békességnak végben vitelét, harmadikat ma vöttem, kikre most egyszersmind irok resolutiot. Az első levelének continentiajából értem az német kapitányokkal való végezést, melyet én is helyben hagytam, csak immár jöjjenek el és meg ne csaljanak bennünket, az kegyelmed kívánsága szerint mindjárt commissariusokat rendelttem az 280 német eleiben, kiknek ordinantiát adtam, hogy Lucsýnág menjenek eleikben, és ott várják őket, az lőcsei várasnak demandáltam hogy tisztességesen excipiálják, szállásokat rendeljenek, és addig ott legyenek, míg a többi elérkeznek, hogy mind egyszersmind lehessen mustrájok, az vármegye élésekre gondot visel, az commissáriusok vélek lesznek continue. Az kegyelmed írása szerint reménylem eddig megindúltanak azok is, kik eligérkeztenek, kik ha el jönnek hogy kegyelmed mindjárt megindítsa őket, és meghagyja a mint az ő járások engedi, késedelem nélkül jöjjenek Szepesben szeretettel kívánom kegyelmedtől, hogy valami varga fortély rajtok ne essék. Engemet kegyelmed tudósítson azontúl jövetelek felől, mihelyt Zsolna felé közelitnek, tudjak gondot viselni reájok és küldhessek eleikben. Az levelek hordozásában édes öcsém uram bátorságos mód vagyon és leszen Liptón által, csak bizonyos emberink vigyék és hozzák, ne az póstákra bízzuk, sőt ha által utat találunk, annál jobban lehet. Szepesben Liptóban én vigyázásnak okáért bizonyos számú vitézlő népet rendelek. Az pénzről való quietantiát kegyelmednek megküldöttem, és ex superabundantia demandáltam az trencsényi

turóczi vármegyéknek az dicanak kegyelmed kezében való szolgáltatása felől, ha száz ezer forintom kegyelmednél volna is édes öcsém azt akarnám. Az puskák ára megadására is hogy az köröczi camer gróf 3000. magyar forintot adjon megparancsoltam, és az levelet magam emberétől küldtem meg neki, kegyelmed küldje bizonyos szolgáját hozzá, a ki az pénzt elvihesse, és quietantiát is küldjön neki. Ha mit azzal a pénzzel fel nem érne kegyelmed, fogyatkozás nélkül megadatom a maradékját is, csak tudósítson felőle, lám azon dologról assecurálták Turn uramék azt a kapitányt, a ki az puskákat fogja adni az gyalogok számára.

Csúti Gáspár levelét hozták az estve, írja hogy kegyelmed neheztel sőt igen haragszik reá, a mint kegyelmed leveléből veszi észében, mivel kegyelmed mellé nem ment parancsolatja szerént, mely kegyelmed neheztelését hogysem fején hordozza, könyörög azon megengedjen, mehessen fel, de mint-hogy csak eddig is bizonyosan értem mely igen hasznos ott benn létele az vitézlő nép között, az komáromi 400. gyalognak és 300. lovasnak bevitelében is ő ha nem lött volna, talán be sem vihették volna Úrvárban, mivel palatinus és Esterhás igen hitták őket, sőt Somogyi Mátyást Csekivel együtt azért is küldték most egyiket a Csarlóközbe, hogy azokat ellhassák (mert azok az emberek, kik azon földön laknak, csak olyak, mint az nádszálak, oda hajlanak, a hova a szél fujja őket). Óvárat is az vicekapitány elárulta, Oroszit megfogta, és az várat feladta. Ilyen dologtól féltvén Újvárat is, hogy az generállal úgy ne bánják némely gazság, azért rendeltem Csúti uramat oda be, mivel kicsinytől fogva nagyig ismerik, észével sok szép intésivel, fenyegetésivel, nevemmel való ígéretekkkel azt az végházat az országnak fő bástyáját megtarthassák, mert csak az egy hely maradjon meg nekem, a többivel semmit nem gondolok, meglátja kegyelmed ha Isten éltemet megtartja, az jövő hónapban mindeneket recuperálhatni, bizony elfelejti palatinus az hódoltatást. Ezen a földön szép állapot vagyon, minden vármegyék készen vadnak, mihelyt parancsolom, azontúl felülnek, az egész hajdúság az szerént, igazat irok kegyelmednek, soha nem láttam nagyobb szívvel az hadakat felülni, mint mostan, oly igen abhorreálnak az némettől, és úgy haragusznak az árulókra, melyet el nem hinne különben, hanem ha látná szemeivel, nem kell őket az defectiótól féltetni. Én sok népet ország pusztítására nem akarok felvenni, hanem 7000. kopjást és 9000. gyalogot, 2000. lovas válogatott hajdut készítek. Ennek az 7000. Erdélyből leszen, mind fizetett, pünköst után 10. nappal mind itt lesznek. Az Fátrán innen való vármegyék is 1000. kopjást és 2000. gyalogot, az szabad városok 700,

gyalogot rendelnek. Az többire nekem is gondom vagyon, és meg is vadnak mind, csak hogy mostan ki egy s ki két hétre kéresztet(?) terhének lerakodására, de azért vagyon most is fen 4000. lovasom, 3000. gyalogom, kiket füre jó helyekben ezen a héten szállítok oly helyekre hogy vigyázhassanak. Kérem azért kegyelmedet Csúti Gáspárra ne haragudjék, ott is kegyelmednek szolgál, bizonynyal elhigye kegyelmed.

Tötök és Filek alá 500. lovas érkezett vala, kik most is nekem vadnak, az derék török hadak mindenütt igen készen vadnak és csak a füvet akarják megétetni, mindjárt jönnek, bizonyosan irhatom kegyelmednek juniusban leszen 20,000 magyar 15,000 török s 15,000 tatár hadam, most az ellenség is nem járhat derekasán, mert füre kell bocsájtaniok kénytelenség alatt, szénát szalmát nem talál, ha az eszem el nem vész én is úgy igyekezem serénykedni, hogy markomban semmi ne szakadjon. Az jagerdorfi fejedelemnek íratam, melyet kegyelmed bona occasione küldjön meg. Az koronának elhozása hogy tanácsurak hírek nélkül nem kellett volna lenni, kegyelmed leveléből értem, kiről kegyelmednek Darócztól izentem Divin alól, ne ítéljen kegyelmed oly magam gondolatlan embernek, hogy magamtól cselekedtem volna, ha lett volna kivel consultálkodnom felőle, de én velem senki nem volt; hanem Rákóczi uram s egy néhány főnemes emberek. Szombatban nem tanácskozhattam, mert az palatinus practicáját nem érthettem bizonyosan, hanem utamban hozák az böztercze-bányaiaknak írt császár levelét, melyet Balogh István küldött Murányból meg nekik, miről parancsolt az várasnak császár és az a Balogh István minemű titulust irt magának ex inclusis paribus megláthatja kegyelmed, azokból vöttem eszemben az korona ellen való practicájokat. Zólyomnak erőtelen élés és munitioból való fogyatkozását tudván, nem lehettem oly bolond, hogy az ellenségnek hagyjam oda, tudván azt hogy az koronát ha az conservator császár commissiojára fel nem akarja vinni, hadat küldenek reá, az várat obsideálják, meg nem tarthatják, magok is vagy ott öletik meg magokat kötelességök szerint, avagy kézben adják, és egyik úton is az koronát meg nem tarthatni, hanem az országtól örökre elvész, mely ha történnék, engemet büntethetne és kárhoznatna az ország érette, az egy kincsek volt, és azt sem tudtam nekik megörzeni. Az vármegyét is hadak teljességgel elrontanák, kik az vár megszállására oda küldetnének, melyből az bánya városok is utolsó veszedelemre jutnának pusztulásra, úgy hogy egynehány eszten-deig semmi hasznát senki nem venné,

Nem akarván azért sem magamra gyalázatos szidalmat, sem azokra az várasokra, vármegyékre és nemességre utolsó

romlást vonni, az koronát sem akarván ellenségnek kezében ejteni, azért vöttem fel, és elhoztam, de nem azért hogy eltalajdonítsam, és más országban vigyem mert magam sem megyek másvá, elhiggye édes öcsém uram, ha ebben költ a dolog, bizony megöletni is kész leszek magamat Magyarorszáért. Az koronát nagy becsülettel ide hozták, Alaghi és Rákóczi uramék voltak őrzők eddig, itt az kamara házban egy szép boltban tötték be, az országnak gyűlése leszen itt 1. junii, proponálom az országnak, és valamely helyt rendelnek tartására, oda küldöm, és semmi közömöt hozzá nem avatom, ótalmazzon isten annak csak gondolatjától is, hiszem ha megtarthatom az országnak nem szidnak meg érte, de ha elveszteném tőlök, méltán érdemleném az büntetést. Révai uramat hittam sőt obtestáltam el ne maradjon, és protestáltam hogy ha el nem jó melléje, fide fragus leszen, azt fogadta csak mehessen házához, disponálhassa dolgait, ha parancsolok neki, eljön; azért im irattam ő kegyelmének, hivatom tisztí mellé, kegyelmed szolgáitól küldtem meg az levelet neki. Azon hítes szolgák őrzik most is, kik eddig őrjöttek. Végezetre az békességre intő levelét is kegyelmednek megolvastam, melyre sok szóval való resolutio nem szükség, mert arról kegyelmednek eleget irtam s izentem, rövid szóval most is azt írhatom hogy én rajtam semmi nem múlt, tudja is kegyelmed, hogy én az ország megmaradásáért leraktam vala minden állapotamat, és accomodáltam vala az békesség végben viteléhez magamat, de ha az ország palatinusa több véle egyet értő latrokkal hazájok veszedelmével, szabadságoknak elromlásával az szegény országot pártütéssel fegyver által akarták subjugálni az németnek, annak nem én vagyok oka, sem nem én leszek az veszedelemnek is oka, hanem azok a kik esztét veszték, nyakát szakaszták az szép processussal s nagy authoritással való tractatusnak, erővel én békességet sem istenen sem emberen nem vehetek, én most is az békességhez igen kész akarattal vagyok, csak legyen meg az országnak szabadsága úgy a mint kívántuk, és legyen assecuratiónk arról is, hogy az várakban városokban idegen praesidiumot be nem vitet; az én contentatiomon én keveset avagy semmit altercalkodom, de olyan formán való assecuration mineműt hallok, hogy palatinushirdet mostan császártól hogy szertét, (?) bizony meg nem állok, hanem istenben bízom és igaz ügyünkben, s fegyverrel akarom megóttalmazni az ország szabadságát. Nem szükség volna kegyelmednek engemet az békességre inteni, mert jól tudja hogy inclinatissimus vagyok én arra, csak legyen honesta et segura pax, hanem azokat kellenék inteni a kik ellenkezők ebben, mert én hitemet soha meg nem moeskolom, az mely hittel magamat az országnak köteleztem,

soha bizony azt meg nem szegem sem adományért sem félelemért, mert én tökéletességben viseltem mindenkor s viselem is a míg élek magamat. Kegyelmed én felőlem így gondolkodjék mindenkor, és ne kételkedjék s ne legyen sollicitus az hadak nem lételeiben, s annak nem létele miatt ne essék valami félelemben, mely miatt kárt és gyalázatot vallana, mert bizony megleszen, bizony megleszen, úgy higgye kegyelmed a mint leveletem olvassa, és csak viseljék egynehány tökéletes állapotban magunkat, az úristen jót ad megáld bennünket, higgyjük el, és ne essünk kétségben. Az lengyelektől semmit nem kell tartani. Arumpruszter megérkezik az slésiai követ emberivel ki a portán megholt. Kegyelmednek az kardot megküldtem, adja az úristen viselhesse becsületesen jó emlékeztető atyjának nyomdokát követvén, szolgálhasson istenünknek hazánkknak vele.

Engemet kegyelmed tudósítson minden állapotokról, én is azt cselekedem. Palatinus Pozsonyban volt 1. maj. Szenczet Cseklést elégettette, hazája ellen generálisságot vőtt fel úgy értem. Way Lőrincz a várban emberül viselte eddig magát. Foeliciter valeat. In Cassa 10. maj. 1621.

Asszonyomnak kegyelmed szerelmes anyjának szolgálomat ajánlom, az ő kegyelme levelére nem érkezem választ iratni sok dolgaim miatt, én kegyelmeteknek praescribálni nem akarok, a mint megírtam, hanem tartozó synceritásomból akartam az én censurámat megírni, csak az úristen legyen kegyelmetekkel senki nem árthat etc. Én kegyelmeteké vagyok.

Gabriel m. p.

P. S.

Illustris comes.

Az leveleket immár kézben adtam volt, hogy érkezék az Jagerdorfi fejedelem strázsamestere; kegyelmed levelét megolvastam ebben az órában, magával szemben nem voltam még, de nem halasztam, ma szemben leszek, holnap ha lehet expedíálom, de annyi summát én bizony soha nem adhatnék, ha megnyúznának is. Kegyelmed levelére választ írok. Most csak akarám tudósítani elérkezések felől, és hogy az estve generális uramnak póstája érkezék, szombaton indúlt Pozsonyból, vasárnap Újvárból, Pozsonyt vitatja palatinus, az békesség felől ír, hogy ha az elébbi conditiokat acceptálom, azontúl kész a sz. békesség, az országnak ő az amnestiát cum gratia megszerzette azt írja, csak restál az én személyem contentatiója. Én is mindjárt választ irtam, és arra ígértem magamat hogy ez jövő vasárnapra Rosomberken leszen cancellarius az több követekkel, az császár saluus conductusát vigyék oda eleikbe,

menten mennek Újvárbán és ha kívánják onnét Pozsonyban kész lesznek accordálni, az resignation sem sokat altercálkodom, de így ígértem erre magamat hogy az hadakat császár is tartoztassa meg, szállítsa az Morva víze mellé őket, addig időbb ne hozzák, melyet ha megcselekednek, az tractátus végeig ad minus egy holnap telik belé etc. Az császár hada nem több hét ezernél, azok sem jöttek volna, de palatinus nagy istenkedéssel kúdulta azokat is bizván ahhoz hogy a mellett az factiosusok nagyobb bátorsággal feltámadnak.

Kulczim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

OCLXXIII.

1621. maj. 10.

Illustris comes.

Az coniunctio felől most többet consultálkodván az urak-
kal és az strásamesterrel, azt találtuk rajta jobbnak hogy csak Tessint occupálja az herczeg, és hadával bátorsággal maradhat ott a míg én megindulhatok, én pedig semmit nem késém, mihelyt ők Tessinben szállnak, és arról én bizonyos lehetek, azontúl én is megindulok isten velem lévén, és Turóczban megegyezem véllek; kegyelmed azért így informálhatja az herczeget, és persuadeálhatja az conjunctio dolgát, melylyel nem jó késni semmit, mert periculum in mora, ebben unicum hoc requiritur post deum: silentium altissimum et celeritas. Stumfulljal hogy ne késnének és conjungálná az is magát, felette jó volna, kiről eleget szoltam, izentem nekik a követtől. Az kamara secretariususa mihelyt megérkezik hogy kegyelmed ne késellje expedíálja és késértesse Késmárkig. Szintén ebben az órában érkezék levelem a portáról, 24. apr. költ, az követek 1. maj. indultanak haza, Erdélyre jönnek fejenként, az szerdár kit mellém rendelték immár Fejérvárra érkezett hadastúl, nem késik, mellém siet. Az tatár had is bizonyosan útba u vagon, kedves válaszszaal jönnek az követek azt írják. Császár junius újságának feltetszésén indul maga personaliter, mely ez jövő héten tetszik fel. Kegyelmednek ezt akarám megírni. In Kassa 10. Maj. 1621.

Gabriel m. p.

Hátírat: Az gyűlésre hívó leveleket kegyelmed küldesse meg, kérem el ne mulassa, én mindent hivatok, a ki nem com-

pareal vagy personaliter vagy per legatum az megmutatja magát, akarnám igen ha kegyelmed maga is akkorra Eperjesre jőne. Bizony nagy hasznát reményleném.

Külszim: Illustri ac Magnifico domini comiti Emerico Thurzo etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Battyhányi-féle köpöcsényi levéltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

CCLXXIV.

1621. máj. 15.

Illustris comes nobis unice dilecte.

Az brandenburgi marchio főstrásamestere én hozzám tegnapelőtt érkezvén reggel az audientiára, kívánságát mind leveléből az hercegnek és magától megérttettem, kiről tegnap 7 órától fogva 10 órákorig consultáltunk volt az két német úrral és cancellariussal, examináltuk is az strásamestert igen az állapotok felől, mivel az Manczfeldnek annyi népet, 24 ezeret mond mellette lenni, mely én előtttem lehetet(ennek) látszik, honnan tehetne volna annak szerét és miből fizethetne nekik, kire azt feleli, hogy egy részének az velenczések fizetnének titkon, más részének az sabauidiai herceg, harmadik részének némely imperiumbeliek, ki ha igaz, bizony nem kicsin örömrünk lehet rajta és bizonyos reménségünk isten által az victoria felől. Fridericus felől sokat disputáltam vele, ha érthetette-e valamit akaradjok felől, mert én nagy obscuritásokat és dubietásokat látok az maga nekem írt leveléből, mert azt írja hogy satis spectabilem legationem expediáltak az dániai király több imperiumbeli fejedelmekkel együtt császárhoz és saxohoz az ő állapotjának restitutiója és bannumának deleálása felől, ki ha nem succedál, mind az dániai, angliai, sveciai, királyok, az brunsvigi herceg és az Mauritius elegedendő segítséget készítenek interim és resistálnak ellenségeknek, de nem specificálja sem az legátiót az által minemű restitutiót kíván, ha csak elébbeni állapotját-e haereditariumával avagy az királyi méltóságot, mert az királyi méltóságot est impossibile sőt csak legkisebb részt is abból obtineálhatni, elébbeni állapotját én nem kétkem hogy az csendes állapotért meg ne adná császár, mivel látja és érti minemű fejedelmek fogtak mellette; ha fegyverre megyen pedig a dolog, azt sem specificálja, mit akar azzal recuperálni, csak palatinatust-e avagy cseh királyságot, mert akar megbékélték az ő elébbeni állapotjának contentálásával s akár hadakozzék csak annak

és nem a királyságnak recuperálásáért, nekünk egyikben sem lenne hasznunk, sőt kárunk és úgy sem Manczfeld sem az jagerdorfi fejedelem nem lehetnének elegendőek resistálni császár, hispanus, bavarus, saxo erejének etc. mely ha lenne, mi haszna volna és in quem finem kellene nekem ha volna is pénzemet kiadnom mostani időben etc. Ezekre mindazáltal resolválta (?) magát, ki ellen én más ratiókat és obiectiókat adhattam volna, mivel vékony fundamentomon láttatik az dolog lenni.

De hogy én ne láttassam sem az isten igaz tiszteletinek gyámolításában, se confoederatusinknak (ha kik megmaradtak még közülök) se hazánknak succurrálásában, magunk dolgainak promotiójában és azoknak az kevés vitézlő rendnek in devotione való megmarasztásában teljességgel megfogytakozni és őket deserálni, noha bizony nekem is semmi reménységem pénznek derekasan való szerzésében, semmi reménységem nincsen és bizonságul hívom az úristent, hogy nekem 200 ezer forintom nem maradt in paratis mostan, mert mindennapon az hadaknak fizetik most is, de mégis ily conditióval adtam 50 ezer magyar forintot ennek az főembernek kezében, hogy azt az 4000 gyalogot és 2000 fegyverest absque ulla mora az herczeg magával együtt kihozza és Túróc vármegyében Szucsánhoz szálljon vélek, ki mihelt kiérkezik, azontól én is megindulok és egyenesen arra menvén, megegyezem vélek, semmit derekas hadaimra nem várakozom, hacsak 7 avagy 8000-rel lehetek is megindulok, késedelem nélkül melléjek megyek és Nyitrához szállanék mindjárt az úristen segítségéből, az több hadakat utánam várnám, az török haddal is ott az mezőségen egyezném meg, interim az ellenséget invádálnám túl-túl; mely én kívánságomra az herczeg és az vitézlő nép képében nekem ez a főember reá felelt. De az 50 ezer forint mivel semmiképen nem lesz en elégséges az egy hópénz megadására, hanem tiz ezer forint kívántatik még hozzá, azt közönségesen kegyelmednek imponáltuk és rendeltük hogy magadja, mely tizezer forintot hogy kegyelmed se difficultáljon megadni jó assecuratoriára, én is nagy szeretettel intem, kérem sőt obtestálom kegyelmedet, ez ő assecuratoriájok mellett én assecurálom kegyelmedet, hogy ha három holnap alatt olyan monetául a mineműt ad nekik kegyelmed, meg nem adnák, fejedelmi hitemre ígírem magamat kegyelmednek, hogy én magam adom meg minden fogyasztás nélkül kegyelmednek, ne fogyatkoztassuk meg se őket, se magunkat, mert ha eljönnek, kétség nélkül elhiggye kegyelmed, hogy az úristen nekünk rendelte igen hamar az victoriát, ha pedig eloszlanának és az ellenség mellé állanának

nak, nem kicsin bátorságok nevednének azzal s nekünk terror. De az pénzt kegyelmed ily formán adja ki kezéből hogy ezen én emberem mellé kegyelmed is bizonyos meghitt emberét rendelje, a kinek ordinantiájok ez legyen hogy addig az pénzt kezéből ki ne adják, hanem az herczeg ha reá felel viva voce, hogy meg nem csal az vitézlő rend, hanem mindjárt kihozza őket az velünk való megegyezésre, mihelt ad devotionem hozhatja őket az generalis, melyre ha felel, úgy adják kezéhez a pénzt, de ha reá nem felel, ki ne adják kezéből, hanem visszahozzák. Kegyelmed pedig irjon és exhortálja serio s persuadeálja az herczegnek ratiókkal, hogy az én velem való coniunctiót ne difficultálja s ne halaszssa, hanem jöjjön mindjárt ki, abban vagyon minden cardója az mostani állapotnak és ha kijő s velünk conjungálja magát egy igen szép erős armádánk leszen, erős kopjás seregink, német lovasink, könnyű nyargalni való seregink, erős német és magyar gyalogunk, mert nekem is leszen 8000 magyar gyalogom, kopjás 8000, hajdú 4000, kiket immár mind elrendeltem, honnét, mint és menyinyit expedíálnak, ad 15. Junii az erdélyi hadnak is Kassára kell érkezni, de azokra én nem várom, mihelt ezek kiérkeznek, mindjárt indulhatok, mert vagyon most is öt ezer fizetett lovasom, 2000 magyar és 600 német gyalogom, ezeket hétfőtől fogva mustráltam és fizettem, de 15 nap alatt leszen még ennyi: bizonyosan higgye kegyelmed és mindjárt megyek és ad 15 Junii én is ott Túrócban lehetnék, s elébb is. Az török-tatár is érkezten-érkezik immár és azoknak is élhetünk szolgálatjokkal. És mihelt velem az herczeg megegyezik, tartozás nélkül Morvában szállunk, azzal semmit nem gondolván, ha az ellenség Magyarországon láttatnék minket remorálni is, mert tudjuk, utánunk jőne; de mi Morvában se késnénk, hanem Manczfelddel egyeznénk meg, és így ilyen erős hadak conjungálván magokat, kik mellé az nagy hatalmú istennek kegyelmes segítségét implorálván, kétég nélkül ő felsége megsegítne és áldana bennünket és bizonyosan elhittem hogy az provinciáknak nagyobb része mellénk állana, superato et devincto hoste, az vitézlő rend kiki az ő principálisoktól fizetéseket recuperálhatnák, de mi pristinum statum rehabere poterimus; de ha meg nem akarna egyezni, abból semmit veszedelemnél egyebet nem ígrihet magának, mert keveses haddal imitt is amott is lezegen mind haszontalan s mind tisztességtelen, országot nem szabadítunk és ellenséget nem verünk úgy, de conjunctis viribus, communicatis consiliis az úristen sz. segítségével, bátorsággal előállhatunk és effectuálhatjuk propositumunkat. Ilyen és több ratiókkal szükség kegyelmednek persuadeálni igen az

késedelem nélkül való conjunctiót neki és engemet tudósítani akaratiokról. Beringer felől is kívánnék valami kedves és jövő utában levő hírt hallani.

Azokat sem hoznám idebb Rosenberknél, jó ordinantiával ott tartanám addig őket, ha elérkeznének és ha kívántatnék, nyugodt erővel valamely felé akarnánk oda fordítanánk azontól. Erről többet nem írok. Hanem imént hozzá kegyelmednek levelét egy póstája együtt palatinus Esterház és császár assecuratoria leveleivel, melyeket megolvastam, continentiájokat megérttettem, az assecuratoriát immár azelőtt láttam, mert generalis uram megküldte vala; az palatinus és Forgács levelein nem csudálkozom, mert mostani árultató tiszteknek illendőképen felelnek meg, az ő hivataljok szerint ők mindeneket magok mellé kívánnának kapcsolni, de a ki tisztességét, hazáját, szabadságát, religióját szereti, nem lehet hitelenné, árulóvá mint ők, kik isteneket, hazájokat, nemzeteket, híreknekneveknék örökké való gyaláztatjával elárulták. Nem árt ha kegyelmed választ ad nekik, nem ilyen assecuratoriának szerzésére adott vala kegyelmekek országul palatinusnak s a többinek instructiót, Bécsben való menetelre és ott való tractálásra nem láttam sem hallottam vala, hogy senki nekik sem instructiót sem commissiót, sem plenaria autoritást adott volna; szépen felel meg palatinusi tisztinek, fegyvert kunyorált és hozott hazájának, az által akarja subjungálni nemzetét királyának, mint nyilván való latroknak grátiát nyert, melyet ha ki megolvass, nem lehet oly tömpa elméjű ember, a ki eszébe ne vegye az rettenetes nagy frausokat és gyalázatos emlékezeteket, melyeket az levélben irtanak és ha az statusok közönségesen elveszik azt az levelet, contentusok lesznek vele, nekem semmi annál csudásbnak nem fog látszani, holott az grátiaadás nem jámbornak való; az ország szabadságának megadásáról az 17 conditiók szerint csak emlékezet is nincsen és utolsó ország nevével való kívánságtól is oly messze az mostani resolutio, mint az ég a földtől. Én felőlem csak emlékezet sincsen, noha az unió nem azt tartaná és kívánná. Lássa azért a ki elveszi és contentus akar rajta lenni, én senkit nem tiltok tőle, mert kötelessége kinek-kinek mit kívánjon tőle, meggondolhatja minden ember; de nem is suadeálmom senkinek, hogy annak az gratiának higgyen és annuáljon. Mert bizonyoson látom, megvásik foga mindennek belé, valaki annak támaszkodik; elég példák vannak, Prágában, Felső-Austriában, Morvában való cselekedetekből tanulhat minden a kinek esze vagyon: conscientiam ellen, szabad akaratom szerint senkit ilyen veszedelemre nem eresztetek. Ha ki deficiál, jól meglássa, qui stat, ne cadat, mert bi-

zony megbotlik bele, én azt adom tanácsul mindennek, hogy kiki in fidelitate et constantia maradjon, kevés kárral ne gondoljon, az jó hírt-nevet ótalmazza és praeferalja az kárvallásnak. Immár háromszor is fogott iratni palatinus generalis uramnak, intvén igen az hűségre, de az múlt hétfőn fejönként az újváriak elkezdvén generális, Csúti Gáspár, Pogrányi s a többi összevesküdtének 3000 embernél többét mustráltak meg benne, kiknek ismét hópénzeket holnap viszik el innét. Irja palatinus hogy kérjen engemet Thurzó uram, az bébességet vegyem el császártúl, kész most is az elébbi conditiók szerint contentálni, az levelek nála vannak mindendről, nem kell Bécsben érette fáradni, kér engemet is Thurzó uram, ha módom nem lehet az megsegítésben, accedáljak az békességre és vegyem el, ma hozák újabban arról való leveleit és jó reggel megírom hogy most is kész vagyok az békességre, mint azelőtt, az resignationón sem akarok altercálkodni és mivel az assecuratoriát palatinus széllel elküldözte immár ehhez egyéb nem kívántatik hanem egy kis conventiculum, melyet én is promulgáltam minden rendnek ad 1. Junii Eperjesre, a kik oda jönnek, isten azt adván érnem, én is proponálom az diplomát és ha contentusok lesznek véle országgúl, nekem semmi ellenem nem leszen, ha studio el akarnak veszni, arról én nem tehetek, csak én értsem magoktól ha contentusok lesznek rajta, azután semmi contentiónak felette nem szükség lenni. Az magam részéről való diplomát holnap elkészíttetem, postán felküldöm és ha a szerént confirmálja császár, de resignatione semmi contentio nem leszen: kívánságom azért mostan csak ez leszen, és ily conditióval ígírem magamat az resignatióra, hogy ad 1. Junii az hadakat tartsák vesztég, hogy az statusok lássák közönségesen az diplomát, kik ha contentusok lesznek rajta én semmi ellentartó nem leszek dolgokban. Interim az én részemről való diplomák mindkétfelől készíttessenek el s akkor permutáltassanak és az resignatio de facto legyen meg; ha pedig az diplomán nem leszen contentus az ország, licent meliorálásáért instálni és quod justum et aequum erit, császár is adja meg. Innét Hofmantól küldöm fel Újvárban az minutát, generalis és Csúty uramékra bízom, mivel ő általa kezdette palatinus az tractát, de tudom hogy semmi nem kél benne, noha semmi újabb dolog az én kívánságimban nem leszen, de hogy én reám ne vethessen senki kegyelmetek közül, azért akarok mindeneket próbálni, hogy én rajtam semmi el ne múljk. Interim ha kegyelmed mit tractál, nem bánom, értvén az én intentumomat, kegyelmed is requirálhatja palatinust, megírván neki hogy levele által én nálam instált az békességért, melyre én is ígírem

magamat az conditiók szerént; azért ha rontoni nem akarja az országot, ilyen méltó kívánságnak accedáljon császár is, mint ilyen nagy dolgot közölhessek az statusokkal, mivel köteles vagyok kegyelmeteknek, salválhassam conscientiamat, ne obtrudálja fegyverrel kegyelmeteknek romlására az olyan gratia levelet, ha országúl tetszeni fog nekik, én is absolválok ő kegyelmeket az nekem adott vinculumból és így lehet tisztességére mindennek az regressus fidelitatis, ne csenáljon fegyverrel ennyi hamis hitet, mert nullum violentum durabit s bizony nem áll meg, heában fáradoz, én tudom, várják el az 1. Junii, akkor ha kik compareálnak, nem késem semmit, proponálok, 3 avagy 4 nap alatt meglészen az resolutio, addig keveset progrediálhatnak, ha nem supersedeálnak is, az töröktől ne féljenek, mert addig el nem jönnek, hanem azután bizony megfogják fejíriteni fejekkel az mezőket, ha nem concordálhatunk. Ezt observálja kegyelmed hogy én magam részéről semmit akkorra nem halasztok, hanem most kívánom hogy vége legyen mindennek, csak az ország részéről való diplomának discussiója marad akkorra, addig talám fel nem fáják az országot, kíválképen ide effelé oly praeparatiók vannak, hogy nem úgy találja ezeket a mint palatinus gondolja, nem várják bizony által az osgyáni hegyen, hanem azon túl akarják excipiálni; ha ennek az kívánságnak nem enged is császár, kegyelmed ha mi választ ad levelére, tudósítson mindjárt; igen szép dolog volna ha az Vágon túl maradna ez nehán napokon az a kevés ellenség, bizonyoson mondja Oroszi András a ki négy nap látta járta őket, rendelt seregekben 7000 (nél) nem több; ha nem asszonyemberek akarnak lenni, könnyen megtarthatják annyi ember ellen Szemtpát, Újvárat, Nyitrát, 250 ember vagyon Nyitrában is fizetett, azonkívül nemes és egyéb rendbéli emberek. Esterháznak nagy kevélységgel írott levelén nem szükség sem búsulni, sem csudálkozni, mert tudjuk kicsoda természetiben, ha az tehetősége olyan volna, mint az ambitio és illetlen akarat, senki közfűlünk meg nem maradt volna eddig. Illyésházy uramat ne szűnjék meg gyakran confortálni szép intésivel, ne féljen semmit, bizony compareálok az úristen segítségéből igen hamar, meglátja ő kegyelme. Legyen constans és aminosus, nem vonszsa senki ki Trencsénből; mind ő kegyelme s mind egyebek bizony elveszik hazájoknak és nekem igazán megtartott hűségeknek méltó jutalmát; kegyelmed pedig az én sokszor megmondott igaz jó akaratomban ne kéteskedjék, mert a mint maga is írja, hogy igazán akar szolgálni, de kívántatik hogy az igaz szolgát ótalmazza is az ura, meglátja kegyelmed, bizony vigyázok és gondot viselek és bátor az úristen feledkez-

zék el én rólam, ha én kegyelmedről elfeledkezem, nam quod dixi, dixi, soha egyebet bennem nem talál annál, amit számból kegyelmed hallott. Tartsa meg az úristen kegyelmedet és őrizze minden ellenségink ellen asszonyommal szerelmes anyjával és kedvesivel együtt. Ex Kassa die 15. Maji 1621.

Gabriel mpria.

P. S. Battyáni uramnak ez héten két levele jött hozzám, az kit ma hoztak, 6. Maji irta Ujvárbán; Szepesi János is ír Sárvárból, ha úgy vagyon az állapot, a mint írja Szepesi, bezeg azon az földön nagyobb tökéletesség vagyon, hogysem a Vágon túl, azok közé is bizonyos emberimet expediálom holnap. Az spanyol király bizonyoson megholt. Maria Christierna is megholt. Battyáni uram nem hiszen semmit az német ígíretnek, pöki igen az diplomát, készen várja az oda rendelt hadakat; de az kanisai és bosnyaországi pasák megmutogatják magokat igen hamar; ma bocsátottam feleségem hopmesterét Gáspár Jánost az vezérhez, minden dolgokról ordinantiát adtam neki. Prussia Danczkával együtt bizonyoson deficiált lengyel királytól az Brandenburgicushoz, kinek az feudumot meg nem akará adni király; Ifflant (*Lievlant*) is az svéciai királyhoz állott; az két provinciából vártak 20 ezer német gyalogot, de abban igen megfogyatkoztanak. Ujabban mostan 17 napja megverték egy rész lengyel hadat az tatárok. Mégis legyen az úristen kegyelmeddel

Széchy igen hallgat Muránban.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva etc. compatri nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kezeírása, — a köpcsényi ltárban.)

CCLXXV.

1621. május 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc. rex Tranniae princeps ac Siculorum comes etc.

Egregii stb. fidelis stb. Udvari gyalogunk számát akarván többíteni vitézlő hívünknek Pásztor Pálnak parancsolunk, hogy ott Kálló táján széllal mi számunkra fizetésre jó gyalog legényeket fogadjon. Hagyjuk azért és parancsoljuk is, hogy abban hasznosan procedálhasson, foglaló pénzt adj

ötven forintot, melyet suo tempore számba vehetünk praesentium testimonio literarum mediante. Secus non facturus. Datum Cassoviae die 19 Maii A. 1621.

Gabriel m. p.

Külszám: Egregio N. tricesimatori nostro Calloviensi fidelis nobis dilecto.

Jegyzet. Ehez van mellékelve Pásztor Pál Kálló 1621. máj. 21. kiállított nyugtája az 50 frtról.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban újabb lymbus.)

CCLXXVI.

1621. május 25.

Illustris comes.

Kegyelmed levelére (*sic*) melyet Tokajban menő szolgájától küldött volt, pénteken délután négy óra tájban érkezvén véle beadta, melyre mindjárt választ adni kész löttem volna, de nagy hertelen érkezett vala két órával azután reám igen nagy gyomor- és hasfájás, kiben szombaton is hevertem, vasárnap is csak szegény Rédei uram testének kikéséréséért vertem vala fel magamat. Tegnap Beringer és más egy morvai német főember között való nagy dissensiót complanáltak az német urak, az vitélő népet az a morvai német magához alliciálta volt, de azt jó móddal eligazítván Beringer maradt meg tisztiben, amannak főstrázsamesterséget rendeltének; ma az leveleket valamelyek kívántattanak Beringer expeditiójára, elkészítvén, expedíáltuk; kegyelmednek akarék én is minden ide való állapotokról irnom és bizonyoson tudósítanom.

Az pénzzel tudom régen kegyelmedhez Ormáinközi és az strázsamester; mely summának elküldése avagy megtartása felől való informatiómat későnek ítílem magamban, ha ez alatt kegyelmed expedíálta őket az én előbbeni informatióm szerint: mindazáltal ha ott fogja érni kegyelmedet ez én levelem, nekem igen tetszik az kegyelmed dispositiója és valameddig bizonyosan nem assecurálja kegyelmedet az herczeg hadával velünk megegyezése felől, addig az pénzt be ne küldje neki, noha azelőtt is majd hasonló discursusom volt ezenről és Ormáinközinek is azt injungáltam oda ne adja addig hanem keze beadásával és verbaliter is assecuratiót halljon szájából s azután adja ki kezéből, de így volna, lenne bátorságosb, mert ha az pénzt bevitték avagy viszik, vagy adják ki vagy ingyen sem, nekünk pedig kevés avagy semmi hasznunk abban, ha ők

az mi pénzünket felveszik és Csehországban mennek Mannsfeld mellé, avagy Slesiában fognak heverni, úgy sem magok országát sem a mienket fele szegény keveses haddal nem recuperálhatják, de ha az én személyemmel megegyeznek, emberi mód szerint ha gondolkodom az állapatról, úgy tetszik nekem hogy bizonyosan és bátorsággal merem magamnak ígérni a victoriát az nagyhatalmú istennek szent segítsége velünk levén, azontól általszállanék én Morvában, sedem belli kivinném országunkból; sehul annyi hada császárnak nem leszen, kinek viriliter nem resistálhatunk, mert magyar fizetett hadam leszen 20 ezer, török-tatár bizonyosan ad minus 30 ezer, de Dunán túl is szép török had leszen, ki Kanizsa felől megyen Styriára. Az kevés német had (is) velünk levén, meggondolhatja kegyelmed, mit nem vihetnénk végben; de ha kegyelmed elküldte a pénzt, vissza nem fordíthatjuk és úgy csak azon kell lennünk, hogy az herczeg hadával együtt jöjjön által Tessinben ki legyen jó vigyázásban ott addig míg én personaliter megindulhatok és véle megegyezhetek; de ha kívántatnék kegyelmeitek segítségére való kijöveteli, ne fogyatkoztassa meg kegyelmeiteket; én inkább javallanám azért hogy Buditinhoz szállana ki Zsolnára, de tudván az vármegyének számtalan panaszkodása felől való szokásokat, így gondolkodtam volna felőle és így magyar hadat nem lenne szükség Trencsén vármegyébe talám szállítanunk, kik bizonyosan tudom hogy azt az rettenetes istentelenségeket exerceálják ott is, valamineműt széllyel mindenütt az országban mostan cselekednek, révén eszekben hogy nem merik őket csak oly fenytékben is tartani, mint eddig, mivel bitegetik igen az pártosok; de erről a földről sem az végekből senki nem ment eddig. De ha úgy tetszik kegyelmednek, hogy oda is kegyelmed mellé valami hadat bocsássak, adja értésemre kegyelmed és késedelem nélkül küldök s mivel egy oly meghitt hasznos főemberre vagyon szüksége kegyelmednek, én jobbat nem gondolhatok Abafi Miklósnál ki mind hittel köteles köteles kegyelmeiteknek s mind atyafi fog lenni; ha azért tetszik, írjon felőle kegyelmed s magának is irasson és ellent nem tartok alámeneteliben s ha hadat kelletik expedíálnom, ő reá bizom; felette örömet tartanám magam mellett, de szegény Báthori fejedelem haláláért rettenetes dolog a mint ellene igyekeznek az vitézlő rend, kiket bizony immár száma nélkül megfenyegtettem róla.

Az tokajiak contentálásokra bizonyosan higgye kegyelmed gondom leszen és meg sem fogyatkoznak bennem. Az muskétákért és gyalogok kihozásáért Beringer expeditus kegyelmedhez, Selyendorfnak Turn uram is és én is irattunk,

nem reméljük hogy abból megfogyatkozzunk, csak kegyelmedet szeretettel requirálom ezt ne késlelje, késértesse be mindjárt, irattunk az herczegnek is hogy az gyalogok kijöveletekre ha megmuskétázzák őket, adasson valami egynéhány mázsa port és onnat lehessen munitiójuk és jöhessenek bátorsággal ki, fegyverek levén nem félhetnek senkitől, szekereseknek sem leszen szükség fizetni az puskák kihozásáért.

Az 157 lovas mely emberül viselte magát az Szécsy latrai ellen, kegyelmed maga jámbor szolgálja oculatus testis levén ott, megmondhatja, de nem járnak ez jövő héten ki, én is felelek, Muránból, kétezer gyalogot és ezer lovast szállítok vasárnap az kapuja eleiben; üljön benn György uram. Az sentei vitézek magokviselését reménlem eddig hallotta kegyelmed, az német generállal componáltanak, praesidiumot be nem vettenek, a mi azt nézi, de az hadat csötörtökön és pénteken az hidon által bocsátották, mely dolgon az újvári vitézlő rend igen megbúsulván, generalis uramra mentenek és abbéli cselekedetekből, szolgálínak ugyan megmondták, hogy suspicálkodnak ő kegyelméhez, mivel Balog Ferencznek felesége leánya asszonyommal Újvárban vagyon; ők azt gondolják, hogy magától azt nem merte volna megpróbálni a minemű jó készülettel a várban volt. Mentette magát Turzó uram ő kegyelme igen az vitézlő rend előtt, hogy nem ő kegyelme hírével és akaratjával lött a dolog; megcsendesedtenek, de kemény szókkal megintették az urat, hogy ő hírek nélkül se irjon, se szolgáját sohova ne küldözze, mert ha valamit vehetnek eszekben, ellenek való consultatiót, avagy tractát, istenekre, lelkekre, el nem szenvedik senkinek; követségben küldték vala hozzám Márkus Ádámot és Majtény Bertalant, assecurálnak igen, hogy soha az ellenségnek Újvárat nem adják, ha nem vagy segétem meg őket vagy nem, de elvégezték hogy halomban rakassák magokat feleségeket, értvén az rettenetes istentelen kegyetlenségeket, melyeket az ellenség cselekedik mindenütt a hova elérkezhetik; tanítóinkat szörnyű kénzásokkal ölik, számtalan szűzeket fertéztetnek, sehul semmit nem hagynak, égetnek rettenetesen, ölik vágják az szegény községet. Balogh Ferencz levelének páriáját, kit az úrnak irtanak közönségesen, ide küldte és én is leíratván kegyelmednek küldtém. Bornemisza Jánost tegnap bocsátottam négyezer lóval az újváriak segítségére; az török is Párkánhoz száll táborban Újvártól 4 mélyföldön és jó correspondentiát viselnek az mieinkkel az táborra való szüntelen csaták jártatása felől, Győr, Komárom alá is nem szűnnek csatázni Kanizsa felől az pártosok ellen és Boszna országból Tótország ellen. Ezeket kegyelmed bizonyosan így hiheti. Minden fizetett ha-

daknak ad 15 diem Junii effigáltam napot személyem mellé való jöveletekre. Az egri basa tegnap indult személyében mellem, kinek táborban való szálló helyt Putnok mellett rendelttem az Rima vize mellett. Az budai vezér együtt az mellem rendelt szerdával ma hatod napja táborostól hogy Landorfejérvárról megindult; onnét jött szolgálom bizonyosan mondja, ki az vezértől egy csauzzal érkezék az este postán.

A török császár kiszállása és Caesar Gálnak akaratja ellen való elbúcsúztatása mi hozzánk való jóakaratok felől az portának mit írjon Rimai uram gubernator uramnak, hites secretariusimnak egyikével igazán leiratván, paríáját kegyelmednek megküldtem; bizony uram leszen gondja annak az országnak, melyre az a gyermek fog menni; én most arról többet nem irok, hanem csak intem, obtestálok kegyelmedet, kevés időt toleráljon patienter, bizony velünk vagyon az nagy hatalmas úristen és megsegít bennünket s az hamis embereket megbünteti; ez az mostani állapot igen megrostálja és megválasztja az igazakat a hamisaktól; én okot erre, bizonyosságom az úristen, nem adtam, de ha így akarták az hazájoknak romlásában gyönyörködő árulók, nincsen mit róla tennem; nekem is immár istenem tiszteleti, religiómk, hazánk szabadsága és magam becsületi, sok igaz(ak) özvegyek árvák ótalmazásért extrema quaeque cogor tentare, a ki oka, verje meg az úristen az árulókat, akár én legyenek s akár ki; mert én az békességet nem különben kívántam végben vinni, mint lelkeim idvességét, tudja az egy igaz isten, s azért aláztam vala meg magamat és csak mindenekben az császár maga ígéretin oblatiói voltam contentus az én magam részéről, csak az ország szabadságának megtartása felől assecurálja vala sufficienter kegyelmeimet, ne ilyen gyalázatos képmutató levéllel és fegyverrel hajtáná őket ad obedientiam, mert bizony ezen az úton soha véghez nem viszi Forgács Zsigmond, ki nem érdemli az palatinus nevet, hogy tovább azzal illessék. Mindazáltal hogy most is én rajtam ne láttassék semmi dolog az békesség végben vitelének punctái felől való fáradságimban elmúlni, Hoffmant minémő instructióval és conditiókkal küldtem fel az elmúlt hétfőn ma 9 napja, de verbo ad verbum leíratam és kegyelmednek megküldtem, nem akarván semmit kegyelmedtől eltitkolni; ha akarják, én még most is kész vagyok az békesség véghez viteléhez, de hogy széllyel vármegyéken folytassák az országnak szerzett dicsíretes, tisztességes hasznos diplomát és az ország ne confuálhasson annak három avagy négy nap discussiójára, hanem fegyverrel imponálják nekik és örökké való veszedelemben hozzák őket, contra conscientiam bezzeg én soha nem cselekedem. Hanem im előttünk

az 1. dies Junii, isten azt meg engedvén érnem, oda megyek, a kik compareálhatnak, eleikben adom palatinusok szerzette szép békességét, ha contentusok lesznek rajta, volenti non fit injuria és én sem veszekedem tovább, hanem de facto az resignatióról végeznek; de ha nem lesznek contentusok s meg sem engedik hogy pro melioratione et reformatione difficultatum in diplomate postán magok atyjokfiai által császárt és nem Forgácsot requirálhassák, bizony soha halálomig el nem állok az ország mellől, ha csak öt avagy hat vármegye marad meg mellettem is, mégis eleget akarok tennem kötelességemnek, conscientiamat, híremet, nevemet meg nem undokitom úgy, mint oda az alföldön hozzá fogtanak magok gyalázatos veszedelmekre etc. Egynéhány várból, vármegyéből behozták immár az Forgács pecséti alatt emanáltatott párokat, Jakosith, Apponyi uramék pecsétes levelekkel együtt, valamely várakban, vármegyékben vitték avagy hozták, mind behozták. Erről a földről bizony senki nem consentiál annak és nem tetszik senkinek. Cancellariust elkészítettem vala és szintén indulni akart; azonban hozák generális uram levelét és Forgácsét, melyet neki íratott, irván hogy semmiért nem szükség császárhoz Bécsben küldenem, minden levelek és assecuratoriák ő kezében vannak császár részéről, az én contentatióm felől is; kin elboszankodám, látván az nagy bolond álnokságát; az én contentatióm felől hogy tudott volna valaki diplomát írni, holott egy ígről való írást semmiről ott kezeknél nem hagyott cancellarius, hanem mindeneket csak verbis tractáltanak; más az hogy az diplomáknak conformisnak kellenék lenni; semmit nem is concludáltanak az én részemről, látván hogy az ország diplomáját semmiben változtatni nem akarják, hanem valamint alá küldék vala Szombatban, úgy akarják kiadni; még csak az kegyelmelek utolszori resolutióját sem akarják inserálni. Mindazáltal hogy megpróbáljam ebben is ígíreteket, mivel azt írta Forgács, hogy mihelt én accedálok az én contentatiómra cum resignatione, mindjárt kész a szent békesség, Hoffmant úgy bocsátám el ezzel az instructióval és conditiókkal, mely conditiók az szerént voltak de verbo ad verbum megírva; olyan gyalázatos és bizontalan tractatusra nem akartam cancellariust alábocsátani, mivel azelőtt az mediatoroknak megíratam: valahogy Forgács által semmit tractálni nem akarok, mint országa, nemzete árulója által; ha az békességet per tractatum akarják elvégezni, im látja kegyelmed én rajtam semmi el nem múlik. Jakusit uramon igen csudálkozom hogy együtt cancellariussal alá nem jött, kivel békességesen alá jöhetett volna; ő kegyelmeknek, én úgy tudom, Bécsben való menetelekre, ilyen gyalázatos diplomának szerzésére,

az országot én tőlem való separatióra senki sem commissiót, sem instructiót sem plenipotentiát sem költséget nem adott volt; anélkül ellehetek volna, bizony eddig sem jött volna alább az német Pozsonnál, én igen bizonyosan értem Bécsből; de a mit kerestének, ím megtalálták és az német Magyarországot ne féljünk hogy megvegye, hanem csak sejtulcrumává rendelték magoknak Magyarországot. Kegyelmedet szeretettel intem, engemet minden odá való dolgokról certificáljon és az gyűlésre ha maga jöni nem akar is, küldje követét, intse az több urakat is és vármegyéket, városokat arra az magok javáért és megmaradásáért. Ha Sándor János uram feljönne, igen akarnám és kívántatnék igen, de tudom az közsvény és az mostani állapot fel nem bocsátja.

Illyésházi uramnak szóló leveletem kegyelmed küldje meg és intse ő kegyelmét igiretíre, böcsületes bátyja jó maga viselt hírének, nyomdokának követésére, az én jó akaratomban sem ő kegyelme, sem kegyelmeitek meg nem fogyatkozik, valakik hazánk őtalmát én velem egyenlő szívvvel akarattal fogja; a mint látom, sok úrnak nem kell jószága, másoknak akarják velünk adatni; Tasnádot is reménlem pénz nélkül akarja resignálni a kié, mert hívattam s nem jöve eddig, ki ha el nem jó, én sem késem vele. Az úristen kegyelmeiteket éltesse. Ex Kassa die 25. Maii 1621.

Gabriel mp.

Az német leveleket kegyelmednek megküldtem.

Külczim: Illustrissimo comiti domino Emerico Thurzó de Bettenfalva stb. fideli et compatri no-tro honorando.

(Eredetije — Bethlen G. írása — a köpcsényi levéltárban.)

CCLXXVII.

1621. május 27.

Gabriel dei gratia electus Hungariae stb. rex stb.

Illustris ac magnifice comes fidelis nobis honorande. Salutem et prosperitatem. Kegyelmed levelét minekünk tegnapi napon hozák meg, együtt az több irásokkal. Kegyelmednek ilyen szorgalmatos gondviseléssel való industriáját dolgaink felől felette nagy szeretettel és kedvesen vesszük. Az gyűlés állapotja felől való discursusát kegyelmednek az mi illeti, ma-

gunk is azon értelemben vagyunk az időnek alkalmatlanságára nézve, de egynehány respectusokért semmiképpen el nem mulathatunk. Első Forgács Zsigmondnak ilyen manifesta rebellióját, és országunkban fegyver behozását több complicesivel együtt ha az országnak nem proponálnók, noha mindeneknél constál, de láttatnánk quodam modo az országra való gondviselésünkben megfogyatkozni. Szükségesnek gondoljuk igen, hogy az ország értse s megtudjuk, ki adott arra néki commissiot, instructiót és plenipotentiát, hogy az országot mi tőlünk elszakassza, gyalázatos veszedelmes diplomát impetráljon, az szegény országot idegen nemzetségnek fegyverével tűzével rontsa, eméssze. Második: az szent koronáról való gondviselése is az országnak igen kívántatik. Harmadik: Az császártól kiadatott mostani diplomának is publicatióját hogy elhalasztzuk, ártalmasnak ítéltük lenni; sőt mentől hamarébb hogy arról való értelmeket vehessük az statusoknak, kívántatik. Negyedik: az országnak oltalmazásában is mostani ellenségünknek resistálására mint akarnak prospiciálni. Ötödik: megemlékezhetik maga is kegyelmed Nagyszombatban mikor személyünk mellé két holnapig az kevés hadat rendelte vala az nemes ország, akkor uno ore, mindenek azt kívánták, hogy vagy mehet véghez az békesség, vagy nem, de két holnap mulva generalis gyűlést promulgálnánk, in quem finem, kegyelmednek juthat eszébe. Ezekre az ratiókra nézve kényszerítettünk ezt az rövid ideig tartandó gyűlést promulgálni, melyre, ha kik az urak közül nem compareálhatnak is, csak egy-egy követeket küldjék ő kegyelmek, azzal bizonyítván hazájokkal egy értelemben való lételeket (noha bizonyára kinek-kinek ha valaha personalis comparatiója kívántatott ország gyűlésiben, mostan kívántatnék), de az üdőnek ellenkező volta excusálja és beérik velek. Az vármegyék közül is hasonlóképen bizonyos személyeket küldhetni, ha kik pedig elküldhetnék s negligálják, azt mi végre fogják cselekedni, magok tudják. Az kegyelmed személyének jelenlétét minden üdőben, de mostan egyszer leginkább kívánnók; de magunknál is constál, hogy abban módja nincsen, melyet mi is kárával nem kívánunk; az kegyelmed mi hozzánk való hűségében semmit nem kételkedünk; követét is szeretettel látjuk.

Az jagendorffi fejedelem követével Ormáncözi hogy békességesen kegyelmedhez érkezett, örüljük és hogy mindjárt nem expedíálhatta, ez alkalmatlanságoknak okait kegyelmed leveléből értvén, magunk is akarjuk. Az jámbor fejedelem nem kívánhatja méltán minekünk is kárunkat és azért sem kegyelmedre sem mi reánk nem neheztelhet; reméljük eddig kegyelmednek régen válasza lőtt és ha elegendőképen assecurálta

kegyelmedet velünk való conjunctiója felől (melyre követe minekünk itt igen ajánlja vala magát), az summát be fogta küldeni. De ha azt nem akarja és arról nem assecurál bennünket, nem szükség kegyelmednek tovább abban fáradni: mert mi Slesiában avagy Morvában való lételekre kevés költségünket magunk igen nagy periclitálásával nem adhatjuk, sőt a mint kegyelmednek megirtuk, eszekben veszik magok is nem sokára, hogy hadoknak imitt amott való szakadozásával országokat nem recuperálják. Hogyha azért nekünk való conjunctiója felől sufficienter nem assecurálja kegyelmedet az fejedelem, az pénzt bé ne adja, hanem jó gondviselés alatt minekünk visszaküldje, szeretettel requiráljuk és kegyelmesen kívánjuk.

Balassi és Szunyogh többekkel együtt mint viseljük magokat, értjük; kik igen hamar magok viselését hogy megbánják, kegyelmed bizonyosan elhiheti. Szunyogh Mojzesnek intercipiált levelét hozták minekünk is, kit Ostrositth Istvánnak írt, abból is igen világosan tetszik mi hozzánk való hűsége s kegyelmedhez való jóakarata.

Beringer innét Paksi Istvánnal expédiáltatott mi tőlünk, megmondottuk az slésiai passusok intercludálását és az statusoknak nyomtatásban kibocsátott írásokat megmutattuk néki, de ő igen bátran vagyon és azzal biztosítá magát, hogy úgy nem intercludálhatják, hogy ő el nem mehet, annál inkább, hogy az kijövetelben módja nem lenne, kiváltképen ha az gyalogokat megindíthatja és puskákat oszthat nekik; immár mit effectuálhat, azt csak isten tudja, de abból is inkább bizunk az kegyelmed szorgalmas gondviseléséhez.

Hogy pedig kegyelmed is az mi tőlünk küldött summát augeálni kész kegyelmed szerelmes atyjafiának pénzéből, ha be kellek küldeni, nagy hálaadással vesszük ebbéli jóakarataját is; kegyelmed semmit meg nem adása felől ne kételkedjék: mert megmondott szónkat kárunkkal is praestálni igyekezzük. Mi mindenekben értékünknek teljességgel való elfogyásával is az országnak adott kötelességünket effectuálni akarjuk és vé-rünk hullásával is nemzetünkhöz való igaz szeretetünket meg akarjuk bizonyítani; hogy így találtassék valaha valaki az magyar nemzetség közül oly, a ki hazájáéra (*sic*) nem szánta életét elfogyatni. Ha penig az pénzt bé kell küldeni, az summának számlálásában egy nagy error esett: mert az magyar aranyat négy rénes forintban fogták számlálni, Slésiában penig négy slésiai forintban jár és ugy négy magyar forintot s 32 pénzt teszen: szükség azért kegyelmednek ezt az defectust helyére hozni és a mint ott benn jár az moneta, úgy adni,

Forgács Zsigmondnak mit irt és izent legyen kegyelmed az tractatus felől értjük, ki igen jól vagyon kegyelmed részéről; de megtetszik cselekedetekből, hogy nem akarnak semmit tractálni, hanem az országot fegyver által akarják subjugálni. Mert Hoffmannt mi is azokkal az instructiókkal és conditiókkal, melyeknek pariaját kegyelmednek megküldöttük, tizenhárom nappal ezelőtt aláküldtük. Azelőtt egy nappal generalis uramot maga postája által menetele felől (*általmenetele felől?*) quibus conditionibus ígadjuk magunkat az resignatióra, certificáltuk és ő kegyelme is mindjárt Forgácsot tudósította felőle, de ez elmúlt vasárnapig semmi resolútója nem jött volt: mindazáltal ha mi válasza kegyelmednek jó, és bizonyos realitással elhitethetik kegyelmeddel az tractatusnak végben vitelére való igyekezeteket, kegyelmed is procedáljon és minket tudósítson s in tali casu, ha bátorságos lehet az kegyelmed útja, póstaképen hozzánk eljöhet. Mi, a mint ennek előtte is megírtuk, az békességtől idegenek nem vagyunk; noha bizony szép módok vannak előttünk ellenségünknek resistálásában. De az országnak rettenetes romlásának eltávoztatásáért és az keresztyén vérontásnak megszüntetéseért mi mindenekben örömet accomodáljuk magunkat.

Ilyésházi uram hogy kegyelmeddel egyetért és mi hozzáunk tiszta szívet visel, örvendezünk igen az ő kegyelmes jó magaviseletének, az úristen végig abban tartsa meg; mi is az jó úrhoz kedvesküdő gratiánkat liberalitásunkkal, ha isten életünket megtartja, meg akarjuk mutatni.

Ersekujvárra az kegyelmed tanácsa szerint igen szorgalmatos gondunk volt s vagyon; az mult héten küldöttünk az ott való vitélő népnek fizetésére tizenötezer forintot, melyet szintén jókor érkezvén, igen alliciáltattanak az országhoz és magunkhoz való hűségeknek megtartására: ígérték nagy fogadásokkal magokat most is, hogy az úrvári kaput németnek fel nem nyítják, látván generalis uram is, hogy nem mindenben engednek az ő kegyelme kívánságának, mostan ő kegyelme is levelében arra igéri magát, hogy az vitézekkel együtt azt az végházat megtartja; jó módjok is vagyon benne, mert három ezer lovasnak és tizennégyszáz gyalognak fizetnek immár két hó pénzt. Az németet pedig ő magok igen bizonynyal izenik, hogy nem több hét vagy nyolcz ezernél; volt ötszáz német rabjok az várban, Gyárfás Pál nevű szolgánk ha igazat mond. Az német az elmúlt vasárnap Mocsonoknál volt péntektől fogva, Balogh Ferencz igen békével bocsátotta által az semtei hidon. Bornemisza Jánost mi is tegnap expediáltuk háromezer kétszáz lovassal az úrváriak segítségére. Az Budánál mezőn sátor alatt lévő török is ez héten bizonynyal Párkányhoz szál-

lott a mi kívánságunk szerint. Ujvárat mi nem féltük; sőt bizonyosan reméljük nagy szégyenvallással való elszállítását az ellenségnek alóla, csak magok ne nyissanak kaput nekik. Port is küldtünk ötven mázsát, önot száz mázsát, fogyatkozások élésből nincs, az várat valóban muniálták. — Murány vára kapujának betételére is gyaloginkat és lovasinkat expediáltuk; hétfőn Besztercebánya felé is két ezer emberünket expediáltuk Abafi Miklóssal, a kinek commissiójában leszen hogy kegyelmedtől dependeáljon és valahova az szükség kívánja, oda fordíthassa. Így mind az bányavárasokat, Zólyom várát, Lipót, Túróczot s Trincsént is ótalmazhatjuk, közel levén kegyelmedhez az mi praesidiumunk, valahova az ellenség fordul, kegyelmed is mindjárt ellenek oda fordíthatja őket. Magunk peniglen az hadaknak mellénk késedelem nélkül való érkezésekben éjet napot egygyé teszünk, bizonyosan megnyugodjék kegyelmed abban, hogy ellenségünket nem várjuk az Fátrán innen, hanem túl akarunk eleiben menni, az úristennek szent segítsége velünk lévén. Az török hadnak előljárójának egy része, ugy mint kétezer ember minden bizonynyal pünkösöd napján Miskolcznál leszen táborban. Nyitrán Litassi igen meggyalázta magát, mert ellenséget sem látott, hanem csak egy izenetire Forgácsnak feladta az várat: ha eleitől fogva az magyarországi főemberek ilyen vitézek lettek volna, mineműek mostan némelyek közülök, eddig Magyarországot épen török bírnia; de nem csuda hogy ilyen igen degeneráltanak az régi magyaroktól, mert az idegen nemzettel házasságok által igen megelegyedtenek. Ezeket akarók kegyelmednek értésére adni, kívánván mi is kegyelmedtől, ha mi hírei lesznek, adja értésünkre. Tartsa meg isten jó egészségben kegyelmedet. Datum Cassoviae die 27. Maii 1621.

Utóirat Bethlen G. kezével:

Ma reggel érkezék egy ide való árros legény hozzánk, ki Ormánczot Freystath neű helynél mondja hogy találta elől, mely ha igaz, reméljük kegyelmed jó fundamentomon épített és mód nélkül el nem bocsátotta; akarnók ha Tessinhez szállana az fejedelem hadával, úgy kegyelmednek nem lehetne semmi félelme az ellenségtől; az vármegyét is in fidelitate maraszthatná, Szűnyogh uramat is az legyekkel és egyebeket külömb kaptára vehetné Balassival együtt, kinek csak meg kellenék lenni, ezután egy árulónak sem kellenék kedveznünk édes öcsém. Hofmannak 24. irtak salus conductust Bouquoy és Forgács nevével, Tarnóctól 26. vitték Bajnóczban, azon nap megindult, Ujvárban hagytam menni és onnét tractáljanak, talám kedvek duzzad az tractához és az keresztyén

vérontást meg szüntetik, ha igaz lélektől viseltetnek és könyörületességre való indulat vagyon benne.

Benevolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Illustri ac magn. domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a köpcsényi gr. Batthyány-féle levéltárban.)

CCLXXVIII.

1611. május 31.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte et compater honorande. Salutem et benignitatis nostrae continua incrementa. Ez levelünk vivő kegyelmed jámbor szolgája Daróczi István, credentialis levelét praesentálván minékünk, szóval az kegyelmed izenetit illendőképen adá előnkbe, kinek mindekre viszontag szóval kegyelmesen resolváltuk magunkat, nem kételkedvén benne, hogy hasonlóképen mindeneket igazán és híven megtudja referálni. Azért kegyelmed is relatiójának teljes hitelt hogy adjon szeretettel kívánjuk. De coetero fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra libera Cassoviensi, die ultima mensis Maij. Anno domini 1621.

A fejedelem sajátkezü írásával: Igen akarnám én édes öcsém, ha Daróczi mindeneket úgy referálhatna kegyelmednek, a mint én tőlem hallotta.

Gabriel m. p.

Johannes Kraus m. ppria.

Külczim : Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

CCLXXIX.

1621. jún. 2.

Gabriel dei gratia stb.

Generosi stb. Salutem stb. Az mely álgú Szendrőben elmaradott, hagyjuk és parancsoljuk, hogy mindjárt ez levelünk látván készíttessetek oly szekeret, kin minden szerszámmal, eszközeivel vitessétek be Kassára és az mellé ötven

gyalogot, kik az útban mindenütt vele lennének, rendeljétek és azokat az szekérrel együtt küldjétek Szenderőben, onnét az álgút szekérre helyheztetvén, indítsák be Kassára. Egy patantyust is küldjétek el velek az ki igazgassa, és az útban, ha mi romlása esik tudja megcsináltatni. Secus stb. Quibus stb. Datum ex castris nostris ad Putnok positis die 2. junii A. d. 1621.

(*Bethlen kezével.*) Így járunk mi az ti jó gondviselések miatt, kiért isten fizessen nektek.

Gabriel m. p.

Külczin: Generosis camerae Scepusiensis consiliariis, fidelibus stb.

Kívül: Exhibitae 28. Junij Anno 1621. 6. hora vespertina.

(Eredetije a m. k. országos ltban. Uj lymbus.)

CCLXXX.

1621. jun. 6.

Gabriel, dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps, et Siculorum comes etc.

Illustris et magnifice comes fidelis syncere nobis dilecte et compater honorande. Salutem et benignitatis nostrae continua incrementa. Tegnapi napon ebéd fölött elérkezvén Ormánkeozi Gergely kegyelmed levelét az többivel és az jágendorffi herczeg charta biankával együtt megadá minékünk; melyből megértettük, hogy beküldötte kegyelmed az pénzt, és mire ajánlotta legyen magát az fejedelem assecurálván benünket az velünk való coniunctioja felől: melynek addig köl lenék lenni, meddig Ujvár az ellenség kezében nem esik; mert pünkösöd estin megszállotta az várat, és azúta meg is lőtetit. Azért im irtunk magának is az jagendorfi herczegnek, hogy semmit se késsék és nem Tessinhöz hanem igenesen az hegyeken általjüvén Solna és Budietin közett szálljon; mi is noha hadaink tizenkét napnál előbb egybe nem gyűlhetnek, mindazáltal azokat sem várunk meg (*így*), hanem három vagy négy nap alatt elvégezvén az gyűlést magunk is mindjárt táborban szállunk és megértvén az herczeg kijövetelit menten megindulunk és vele megegyezni igyekezünk. Kegyelmedet szeretettel requiráljuk, ez levelünket mentül hamarább küldje be per certam occasionem nekie, maga is mindenképen sollicitálván nála a kijövetelt és velünk való coniunctiónkat. Az ellenség nem sok, hinnénk az úristent, ha az herczeg nem késnék, hogy

clég gondja érkeznek Újvár alatt. Ezekben kegyelmed igen serénkedjék édes öcsém, mert *periculum in mora*; Érsekújvár állapotját jól tudja kegyelmed miben legyen; választ várunk mentül hamarabb ezekre kegyelmedtül. De *cetero fidelitati vestrae benigne propensi manentes*. Datum in civitate nostra libera Cassoviensi die 6. Junii. 1621.

Uram én semmit nem váraozom, noha az hadak még el nem érkeztenek, mindazáltal azokkal a kikkel lehet bizonyosan ez jövő pénteken 11. Junii kiszállok sátor alá az Torna völgyére, és késedelem nélkül megyek az pártosok ellen, kik Filek táján latorkodnak, ad 20. Junii érkezik tiz ezer emberem, kikkel *recta* Újvár felé megyek személyem szerint, mivel az török is Vácznál eggyezik meg velem, és valamit ad az úristen, de az ellenséggel derekas szerencsét akarok próbálni. Az istenért kérlek szerelmes öcsém, mostan mutassa meg kegyelmed hazájához, szerelmes nemzetéhez való *syncerus affectusát*, és azon legyen, hogy az herczeg késedelem nélkül induljon és jöjjön ki, szálljon Budatinhoz, én velem Lévánál egyezhetne meg, Budatintól Túróczban, onnét Bajnóczra, és onnét alá Lévára avagy Barsra; ha pedig kételkednék, avagy nem merne oly alá maga hadával szállani, noha nehéz kerülő késedelmes, de egyenesen Zólyomra Sz. Benedekre megyek kedvéért, és ott megegyezem véle, noha az ellenség occupálta, de én azokat mind *recuperálom* isten segítségéből, csak jöjjön által Túróczból, bátor ki ne induljon addig, meddig én Sz. Benedekhez nem érkezem; az ellenség kevés igen, bizony megszégyeniti az úristen, ha megvárnak, ha pedig Csarlóközre beszáll Komáromnál előttünk, mert hidat kötnek ott, úgyis megszabadítják az Vágon innét való földet, és mindjárt tractában indul. Különben tractálhatni vélek, Szécsy, Bakos János által tractában indult most velem, Ungvárat kívánja, melyet megigirtem neki, az *assecuratoriát* is megküldtem. Bornemisza Jánosnak egy sereg az útban strása nélkül lévén és fűvön, az múlt csőtörtőkön virradólag az fileki árulók reájok ütven, felrázták őket, 34. vezett el az Nagy Lukács seregéből, magát is elfogták, más egy hajdú hadnagygyal, de nem az Kovács Péter hada volt most alatta, azok ismét Kovács Péter alatt vadnak, hanem új gyűlt had volt 400. lovas, kit nem bánok, bizony hadd tanoljanak károkon az roszak. Kegyelmed tudósítson engemet mindjárt az német had állapotja felől, és az Beringer hada leszen-e nem-e. Révai Péter uram ma beérkezik ide Kassára.

Cassoviae die 6. Junii. 1621.

Gabriel m. p.

Külszin: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva. etc.

(Az utóirat mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXXI.

1621. jún. 7.

Gabriel dei gratia stb. rex stb.

Egregie stb. Salutem stb. Ennek előtte egy néhány nappal küldöttünk vala kezedben bizonyos limitatiót, hogy az mostani indulatunkra szekereket marhákat és élést az szerént szerzenél, melyben eddig forgolódnod kellett. Azért hagyjuk s parancsoljuk serio az kezedben küldött limitatio szerént való jó vastag szekereket, lovakat, marhákat és élést, se órát se napot ne várj, hanem indíts meg ide Kassa felé; embereket pedig olyakat rendelj az szekerek és élés mellé, kik nem valami elszökők legyenek, hanem continuálják végig az szolgálatot; kiknek meghagyjad hogy ide közelgetvén, elérkezéseket jelentsék meg, és mi ordinántiákat adunk nekik, mihez kellessék magukat tartani. Secus non facturus. Datum Cassoviae die 7. Junii A. Domini 1621.

Gabriel m. p.

Külszin: Egregio Paulo Czyk (ez a név más kézzel van beírva) provisorii boncrum nostrorum Sebesiensis. fideli nobis dilecto.

Küül: Exhibit. 9. Junii tempore nocturno in Epperjes per poditem civitatis ejusdem.

(Eredetije a m. k. orsz. ltban. Új lybmus.)

CCLXXXII.

1621. jún. 7.

Gabriel dei gratia stb. rex stb.

Generosi stb. Salutem stb. Sepsi városabeli hiveinknek az elmúlt napokban tűz (tűz) miatt rajtok esett sok keserves kárvallásokat kegyelmes szemeink eleiben vévén és valami részében subveniálni is akarván nekik, hogy az mi királyi kegyelmességünk által is épülhessenek: ez jelen való esztendőben valakiknek Sepsiben házak elégett, ravás után való adódástól mindazokat kegyelmesen immunissá tettük. Hagyjuk azért, parancsoljuk hűségteknek, hogy az megnevezett Sepsi városában levő személyeket, az kiknek tudnyiiillik házak megégett,

in anno praesenti adó adásra ne erőltessétek, sőt az dicatorknak is meghagyja serio, hogy igen igazán menjenek végére, mennyi kapu lehet azokon az megégetteken és azt ez esztendőben defalcálván, arról adót ne kívánjanak rajtok. Quibus de reliquo gratia benigne propensi manemus. Secus non facturi. Datum Cassoviae die 7. Junii Ao. Dni 1621.

Gabriel m. p.

Külszim: Generosis Andreae Berzeviczey et Johanni Palatics, camarae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CCLXXXIII.

1621. jún. 7.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét tegnap délután 4 óra tájban hozá Just András és szóval való követségét az maga instructiójából bőségesen megértettem, melynél én bizony szomorúbb hírt nem hallottam, mióta Kassára jöttem. Nem az vármegye defectióját értem ezen, mert attól én semmit nem tartok, nem 13 hanem 23 ezer parasztnak is hadától, sok ezer fazéknak elrontására elég egy bot, az mig kívántaték addig csak ezer embert sem állatának ország szolgálatjára, tudom nem közönséges akaratból lött ez a defectio, hanem corrupáltattanak egynehány latortól, kire ha meg nem halok, bizony gondat viselek. Az vármegye defectióján én keveset búsulok, a mint feljebb is írá, hanem búsulok az kegyelmed intentumán, csudálkozom igen, ily kicsin dolgon hogy mindjárt megcsökönik kegyelmed és ilyen veszedelmes, de jó hírének nevének kisebbsülésére vergáló discursust veszen eleiben, kitől én azólta féltem, mióta Forgácscsal való tractatusát kegyelmed inchoálta és formam assecuratoriam kezdette ígérni. Bizony, édes öcsém nem illik kegyelmedhez, hogy ez egész keresztyénségben kiterjedett jó hírét, nevét, hazájáért s annak szabadságának helyére állatásért egyszer oly keményen fogott fegyverét ily gyalázatosan leveesse oldaláról és permutálja sententiáját maga veszedelmére; ha ez volt uram mindnyájatoknak akaratja, miért taszítottatok engemet is az sárnak közepiben, miért inducála kegyelmed engemet az confoederatióra, annakutána uniónak subscriptiójára s a többire, mert a mint magának is sokszor megmondtam, soha bizony én sem Szécsy sem Rákóczi hivataljára, házamtól, országomnak békességes gazdag állapotjából meg nem indultam volna, ha az kegyelmed akaratját is affelől igen

bizonyosan nem tudtam volna az információkból; hiszen megbékélhetem vala én mind Posenban s annál is jobban Beszterczén, ha kegyelmed nem biztat vala az confoederatusok állhatatosságával. etc. De ezek mind meglöttek. Én kegyelmetekért s kegyelmedért főképen omnem substantiam exposui, többet hatszor való százezer forintomnál: bizonságom az isten, hitemet soha meg nem szegem örök gyalázatomra, hanem valamig lehet resistálok ellenségemnek és életemet elfogyatni kész leszek, resolutus vagyok fölöle, ha kegyelmed ennyiszor való hitit, melyet nekem, az egész országnak, az confoederatiónak, az cseh királynak privatim adott, nekem mikor az tanácsságra, mikor Beszterczén privatim subscribáltuk az rettenetes reversalist, kit én meg sem tudtam volna gondolni, hanem kegyelmed formálta s maga deákjával iratta is, az országnak mikor az uniót subscribálta, az confoederatiónak, mikor Pozsonyban subscribáltuk az diplomákat, Fridericusnak hozzája való szeretetinek, jó akaratjának megtartására Prágában, mondom ha ennyi hitit kegyelmed tisztességesnek itéli hogy ez mostani gyenge ellenkező állapatra is csak ideig tartó pártütéstől való féltében megrontsa, az álljon maga prudenciájában és libera dispositiójában, mint illjék ennyi hitit kegyelmednek violálni s abból minemű gyalázatos és historiákban beiratandó rút híre s neve maradjon örökké, holott az egész confoederationnak egyedül kegyelmed volt authora, inventora, promotora; ellenben mely igen kívántassék az nagy emberekben az constantia, én azokról semmit kegyelmednek nem irok, mert az úristen oly elmével ruházta fel kegyelmedet, hogy mindeneket igen okosan meg tud gondolni s feltalálja elméjében etc. Ha kegyelmed előveszi az köztünk emanáltatott obligatoriát és megtekinti abban való erős kötéseket, bizony nekem úgy tetszik, hogy semmi adversa fortuna, félelem, kárvallás, megszorulás, rémítés attól bennünket fel nem szabadít, de erről sem irok többet, hanem csak akarom ez írásom által is kegyelmedet igen nagy atyai szeretetből inteni és obtestálni istenének tiszteletinek, igaz religiójának, hazájához nemzétéhez való igaz szeretetire kötelességére, jó hírének nevének becsületben való megmaradására, hogy az ellenségnek országunkban való grassálásával az vármegyének defectiójával, az pártosok rebelliójával semmit ne gondoljon: mert csak kegyelmed akarjon bizony az vármegye rebelliójának igen könnyen resistálhat, az ellenségnek irruptiójától nem félhet, mert valamennyi hada lehetett, lám maga írja kegyelmed, Újvár alatt vagyon s én is úgy tudom. Abban azért ilyen mód lehet, hogy én ezered magával Abafi Miklóst az jövődő pénteken megindítom egyenesen Liptóra, Túrócra, Budatinhoz küldöm,

kegyelmed is jószágában mind Trencsénben, Arvában lévő puskásit küldje melléje Abafinak, Rákóczi uram is tisztartója által az szerént cselekedjék, kiről írt az ura neki. Az útát Tessinre szépen kitisztíthatni, túl az herczeg is szálljon Tessinben és ő is onnét hajtasson parasztságot az út kitisztítására és így mindkét felől való passust felszabadítván, jöjjön ki mindjárt hadastól, ha hűtinek eleget akar tenni, conjungálja magát Abafival és szálljon által Bajnóczhoz, én is az úristen velem levén, ez jövőndő pénteken bizonyosan és okvetetlen megindulok, ezt kegyelmed oly bizonynyal higgye, a mint levelemet olvassa, egyenesen Filek felől megyek, az török hadakat, egy részét magammal viszem, az derekát Lévához hivatom, és az conjunctio ott lehet igen jó móddal és minden félelem nélkül meg. Ilyen ratiókból nem lehet az német hadnak semmi tartása, hogy az én hadamnak egy része véle conjungáltatik az hegy alatt, és magyar kopjás és könnyű had is lévén mellette, sem vármegyétől, sem egyébtől nem félhet, ott járhat valahol akarja. Az derék ellenség Újvárat el nem hagyhatja, mert ha elhagyja, utána minden passusi és commeatusa occupáltatik az ujbáriaktól, holott immár Bornemiszával együtt mezőn is 4000 lovasom leszen Újvár körül, ez bizonyos, benn az várban 1200 lovas, és 1400 gyalog, csak abból is egy szép tábor leszen mindjárt; az ellenség nem három, de kétfelé sem szakadhat, Újvár alatt ha lenni akar, én előmben nem jöhet, ha én előmben jön, az újbári had hátúl veszi. Én pedig ha aránzom hogy nem nekem való, azontól által tarthatok, valahol akarom, az német haddal való conjunctióra. Az Buquoival való had kegyelmedre avagy az német hadra nem mehet semmi úton, mert én az orra előtt utamban leszek, hátúl az újbári had, bátor megadnák is, kit isten ne adjon, de az mezőn való hadam hátúl veszi együtt az törökkel, Morvában had nincsen, ki az herczegnek árthatna. In Bohemia lám Manczföld jelen vagyok, onnét ellenség reánk nem jöhet. És így ha az herczeg fogadása szerént eljő és conjungálja magát velem, török nélkül is ad minus 25 ezeren leszünk, az ellenség bátor tizenöt ezer legyen, a ki bizony nincsen annyi, semmit nekünk nem árthat, az török pedig szép haddal jó mellénk, az tatár útban vagyon; ezek így lesznek: vagy hiszi kegyelmed vagy nem, azzal szabad; az ellenség soha minket meg nem vár, hanem Komáromnál által költözik, azért csináltatják az hidat ott, és így Pozsonig az egész országot megszabadíthatjuk isten akaratjából; kívánatik azért csak az constantia, az szorgalmatos gondviselés, bátorság; kegyelmed csak az én leveleket küldje által az herczegnek és irasson maga is szép ratiókkal, persuadeálván, instálván obtestálja az kijövetelre; Tessinben való szállásra

mindjárt jöjjön el az a had, innét Abafi aláérkezik eszten péntekre bizonyoson, addig készítse kegyelmed is jószágiban való gyalogit, bizony uram, bizony kétség nélkül az úristen nekünk adja az győzedelmet, mert az ellenség meg nem vár, által száll előttünk, azontol az tractához fog és mind velünk s mind az herczeggel úgy békélik meg, a mint mi is akarni fogjuk; rész szerént az Fát ráig idehagyja, felelek én, és az herczegnek is restituálja állapotját, tisztességét, ha pedig az oda fel való állapot felől valami bizonyost érthetünk, melyhez tökéletesen bizhatunk, könnyű ahhoz accommodálnunk magunkat, az mi jobbnak fog tetszeni. És így isten végben engedvén vinnünk békességünket, mennyi ezer gradussal leszen jobb, hasznosabb, tisztességesb azoknak, kik in fidelitate et constantia permanserunt. Az ország szabadságát megőrtálmázták, helyre állatták; ellenben az pártosok ocsmány gyalázatos hirben maradnak, tisztességek nem leszen. Interim pedig most is sollicitáljuk az békességet, ma is ország nevével postát küldtünk fel Buguslhoz salvus conductusért, hogy császárhoz mehessenek az ország követi, kik de melioratione et reformatione moderni diplomatis tractáljanak, interim ab omni hostilitate hogy supersedeáljon, kívánják. Így is ha végben mehet az békesség, azoknak leszen böcsületekre, kik végig megmaradtanak az unióban, hazájokat el nem árulták.

Mindezekről in verbo regio nostro et bona fide christiana assecurálom kegyelmedet, hogy ebben a propositumban maradok, Abafit expediálom szép haddal, magam amarra megindulok ezen a héten, az törökkel conjungálom hadamat. Csak kegyelmed is effectuálja az herczeg kiindulását, érkezését, Abafi hadának jószágából gyalogival való megtöbbitését. Így mindenek in effectum optatum mennek. Uram édes öcsém, nem in secundis, hanem in adversis ismerhetjük egymást valóságosan meg, nem illik kegyelmednek mindjárt megijedni, hanem erogálja animusát és mutassa meg magnanimitatem suam, melyhez csak ez két dolog kívántatik. Első az herczeg kiindulását először csak Tessinben való szállását [nézi], az alatt kegyelmed is készen levén, várja Abafit, bátor addig se az herczeg Tessinből, se kegyelmed várából meg ne induljon, míg Abafi oda nem érkezik. Szűnyog uramat, Bárdit, Horvát Gáspár uramat s többeket is, mint ellenségét kívántatik megfogadni, kit Árvában s kit másná küldeni. Ez uram az én akaratom, ha isten reá segít. Illésházy uramnak is így írhatja meg kegyelmed; csak kegyelmelek akarja, bizony ketten, Abafi is elérkezőn, oly igen resistálhat az vármegyének, hogy meg sem mer moczcanni. Az elcsavarító urat, Ostrositoot bizony igen jó volna Balassival elkapni. Azokat

addig kaphatnák el kegyelmed szolgálai, a míg Abafi elérkezik, mert azután azok is berekeszkednek várakban.

Kegyelmedet igen kérem, erre az levelemre mindjárt bizonyos választ írjon nekem eszten ez napig, hogy Abafi is tudja mihez magát tartani. Mert ha kegyelmed ezekhez tartani magát nem akarja, úgy nem tudom, miért fárasztom alá hadamat; hanem ha csak azért, hogy épen eléggessék, rabolják Trencsén vármegyét, kitől bizony meg nem ótalmazza az úristen őket, ha kegyelmed is eláll mellőlem. Tartsa meg isten kegyelmedet, és szívét bátorítsa, igazgassa szent nevének tiszteletire, tisztességének, szabadságának ótalmára. In Cassa 7. Junii 1621.

Gabriel mpria.

Külsőim: Illustri comiti Emerico Turzó fideli nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen — a külsőim is — Bethlen G. keze írása, a köpcsényi levéltárban.)

OCLXXXIV.

1621. jún. 10.

Illustris domine comes.

Csere György Kapler Sigmonddal ma 9 óra tájban érkezék kegyelmed és az újvári vitézek leveleivel, mely kegyelmed írásából kiválképen igen világosan értem én felfőleim való kétségben esését, sőt hogy minden felől mintha teljességgel elhagyattatott volna és senkinek eszében sem jutna Újvár, sőt hogy én tőlem kötelességeknek felszabadítását kívánja; bizony uram, sokat csudálkozom igen ez mostani kegyelmed írásán, és majd csaknem valami scrupulust szerzett elmémben; kegyelmed prudentia sua qua pollet, meggondolhatja és consideralhatja az mostani állapotot, én Újvárból való megindulásom után ide Kassára 8. Majj érkeztem, minden hadaknak egy-egy hópénzt adattam in eum finem csak, hogy ha szintén haza oszlanak is (melyet kételenségből meg kellett nekik engednem) de el ne oszoljanak, hanem előjöjjenek, az magyarországi hadaknak három hetet, az erdélyieknek négy hetet engedtem volt, hogy menésekre, jövésekre és házoknál való mulatásokra legyen, és noha az egy holnap csak tegnap előtt, szeredán tölt el, de értvén az ellenségnek elérkezését, noha bizony sok búsulással, fáradtsággal főtöréssel lehetett, de mégis igen szép 3200 lovast gyűjtöttem vala öszve, és azokat Bornemisza János alá bizván, 27. Majj indítottam vala meg innét 50

mázsa igen fő puskaporral és 1200 kopjával, ki Szenderőben és Rimaszombatban hat egész nap hevert, ő azzal menti magát, hogy hadainak elérkezésekre várakozott, de valamint lőtt késedelme, noha tudta bizonyosan az pártosok készületit, mindazáltal ugyancsak vakmerő nagy bolondságból ők nem vigyáztanak, hanem mint valami menyegzőben induló násznépe szépen fűre szállottanak, nagy hosszan talám fél mélyföldig az Rima vize mellett aludtanak és hajnalban álmokból felrázván őket, noha 34 többet bizony közülök el nem ejtettének, sőt valami 4 avagy 500 lovas hertelen lóra ragadozván, valamennyi lovasa volt az ellenségnek, megfordították, és az várasig űzték, vágták, fogták őket s ott az gyalog és lövő szerszámokkal lövöldezték őket, úgy fordultanak meg oda hátra az felülő seregekhez bizván, kik az mint álmokból felsekerkentének, a ki mint lóra ragadozhatott, harczra sem ment, hanem elfutott, azt állítván, hogy derék ellenség vagyon rajtok, mind port kopját az ellenség elvitt, pénzem is volt 8000 frt Bornemiszával, melyet az hadak fizetésére adtam volt. Ez így történvén az nagy vigyázatlanság miatt való nagy gyalázat kárvallás, mennyit búsultam rajta, hogy szómban kegyelmeteknek megfogadtam, azt én meg nem írhatom és az segítségnek elindulása az miatt egy egész hétig halada, kiket újabb kopjás seregekkel megerősítvén, tegnap előtt 9. Junii indultanak meg Putnoktól és ha az úristen velek leszen, bizonyosan kedden Újvárhoz érkeznek, ha az én ordinantiámhoz tartják magokat. Ebből azért elhiheti kegyelmed, hogy volt s vagyon gondviselésem kegyelmetekre, mert ha deserálni akarnám, avagy módom nem volna az kegyelmetek derekason való megsegítésemben (*sic*), pénzemet sárban semmi reménség fejében sem az kegyelmed mellett levő, sem felbocsátott hadaknak bizony nem adnám. Magam hogy hajdúmódon postán kegyelmetek segítségére nem mehetek és eddig el nem indulhattam, első fő ratiója az megírt hadaknak házokhoz való oszlások, kiket meg sem tarthattam volna, esztendő s másfél esztendőtől fogva is némelyek házoknál nem lévén. Másik oka az készületlenség; jól emlékezhetik kegyelmed arra, hogy tavaly is nem hadra, hanem gyűlésre mentem volt én, hadhoz való készületem nem volt, ott három holnapig tartván szóval és várakozván az császár commissariusira, későn vevénk eszünkben magunkat, hogy az német csak lucrum temporis quaerit és semmit nem akar végezni. Noha én megmondtam sokszor kegyelmeteknek az tanácsban, intettem mindent hogy ne hinnének az szép szónak, de kegyelmetek nem hogy akkor, sőt Nagy-Szombatban is (noha categorice császár megizente az franczúz mediatorok által, hogy különben soha nem békéllik és amnestiát cum gratia az or-

szágnak nem ad, hanem hogy az bécsi végezésekről, koronázatakor tőle kívánt s megígért és hittel comfirmált 17 condiókról meg se emlékezzenek, et quod maius, minden várakban, városokban, valahova császár maga praesidiumit akarja helyeztetni, absque ulla praescriptione libere disponálhasson és bevitethesse, mert ő az magyaroknak ezután soha nem hiszen, hanem így akarja magát megerősíteni birodalmában; az condióknak megteljesítésére kötelesnek azért nem akarja magát ezután tartani, hogy az magyarok magok rontották azt meg az ő árultatásokkal, ezeket kegyelmed füleivel hallotta Pécsy Simon szájából, mikor referálta s azért nem meheti végben az békesség) de kegyelmed leginkább vitatta és kíváná, hogy ugyan mégis-mégis tentáljuk az békességet, mert reá megyen s reá megyen (*sic*), engemet el nem akarátok bocsátani, hogy idején haza bocsáthatom vala az hadakat terhek lerakodásokra, mert ha csak egy holnappal előbb bocsáthatom vala őket haza, bizony uram mostan az újvári mezőn vitézkednének fejeként. Forgács Sigmond mint persuadeálá Turzó Imre uramnak az németek bevételét, tudja jól kegyelmed, mert maga is olvasta az maga levelét kegyelmed, de mégsem akará elhinni, hanem csak mind haszontalan reménség alatt akara kegyelmetek várazoztatni. Az gyűlés elvégződén Beszterczén és hadra kelle készülnünk, jól tudja kegyelmed, én csak haza sem jöheték, mert ha feljöttem volna, még akkor oda léssen vala az a föld, hanem készületlen és mód nélkül való állapattal menék elő és az olta oda tekergettem egy egész esztendeig; ha mostan is olyan futó készülettel mennék, úgy nem hasznót, hanem veszedelmet vinnék az egész országnak. És noha ily hertelen bizony most is nem úgy indulhatok, a mint én akarnám, holott országos hadat egy római császár ellen mint készíthet ember egy holnap alatt, a kinek istene lelke vagygon, meggondolhatja, holott az német csak tíz ezer embert is esztendeig meddig dobol mustrál össze, az török császár leg hatalmasb fejedelem s mégis esztendeig szokott készülni 3 holnapig való hadakozásra, én pedig kit az országnak nagy része elárult, hazájoknak rettenetes veszedelmére, magoknak örök gyalázatokra az ellenséget behozták, nem tud ember hova fordúlni az sok árulók között, mindazáltal úgy sérénkedtem az kegyelmetek segítségére való indulással, hogy mai napon akartam megindulni, de az gyűlésnek vége ma leszen és a miatt kellett hétfőre halasztanom, mely napot isten meg adván érnem, megindulok bizonyoson és késedelem nélkül sietek felmenni s ígretemnek eleget tenni, melyben se kegyelmed, se egyebek ne kételkedjenek, mert bizony fogyatkozás szómban és írásomban nem leszen. Elmegyek és meglátja ke-

gyelmed, hogy bizony életemet sem szánom mellettetek elfogyatnom, de póstán nem mehetek az mint megírtam, mert éléssel, lövészerszámmal feles gyaloggal megyek és úgy, hogy ha esztendeig oda kelletik lennünk is, ne koplaljunk és hátra ne fussunk. Az német gyalog lassan jár, tudja kegyelmed, nekem pedig csak német gyalogom is hat ezer leszen, német fegyveresem 23 száz lovas. Magyar gyalogom ad minus 8000 leszen, de bizonyoson minden nap megyek, ha lehetne, bizonyságul hívom az úristent, hogy egy órában reptülnék kegyelmetek segítségére, ha én fel nem jöttem volna erre a földre, most ez is oda volna, mint oda alá.

Az török hogy bennünket meg nem segít, kegyelmed oly igen elhítte az németeknek affelől való hír-csenálásokat, azt is csudálhatnám, de arról semmit nem írok, hanem várja meg kegyelmed az én aláérkezésemet és akkor hiszem meglátja minden ember, leszen-e, nem-e török segítség; mert ha írom is, látom az én írásomnak semmi hitele nincsen kegyelmed előtt, én egyebet nem mondhattam, sem írhatok kegyelmednek, hanem az mit az császár maga szájával izent; és az fővezérek Toldalaghy Miháltól izentenek s irtanak, az budai vezér is Gáspár Jánostól az miket esküvésével iratott és izent, mely dologról talám kegyelmeteknek is fogott izenni, avagy iratni az vezér, a mint Gáspár János mondja; más az, Márkus Ádám hiszem aláment és az meghallja maga szájából az vezérnek, akarnak-e bennünket segíteni, avagy az német mellett lenni; az én szómat ne higgyétek uram, hanem mikor az tífári mezőben látják seregekben, higgyék akkor, ha hazudnak, ők hazudnak, nem én, mert bizony hazugságot kegyelmeteknek nem írok studio soha, az nem én hozzám illik. Én úgy tudom, hogy Párkánhoz száll az tábor és együtt csatáznak az mi vitézeinkkel, eddig azt az Csorba szerdárt várták, ki ezen a héten érkezett az istentelen csak Fejérvárra, noha énnekem azt írta vala, hogy még ezelőtt egy holnappal elérkezik; de visszament volt Konstanczinápolyban az eb feleségéhez Drinápolból. Más az, hogy ha egy töröktatár mellettünk nem leszen is, de az istennek segítségéből leszek én az német haddal együtt 28 ezeren. És megfélelek német uraimnak, de bizony eljő, bizony az török is és az tatár; ha el nem jő, egy szómat se higgye kegyelmetek soha, én tudom miben vagyon az dolog. Ezek így lévén, kegyelmedet én nagy szeretettel intem sőt obtestáлом, viselje úgy magát és mutassa oly magnanimitását Újvárbán, az mint oly méltóságos fő generálistól és hazáját igazán szerető gróftól kívántatik; noha az ellenség felesedett és derekasan alája szállott az várnak, de hiszem az úristent, hogy nem árt hat kegyelmeteknek; csak belől ne legyen és történjék valami

viSSzavonás és pártütés, kitől az úristen oltalmazza kegyelme-
teket, és maga is kegyelmed arra szorgalmatosban vigyáz-
zon. Újvár nagy hely, 9 ezer gyalog 3 bástyáját is nehezen
szállhatja meg, sőt nem is lehet különben, hanem ha táborát
gyalog nélkül hagyja, mely nem lehet és annál nehezebben ér-
kezik reá, hogy ím kétfelé szállott; mindenik tábort gyaloggal
kell őrzeni, mivel Bornemisza is elérkezik és az török is talám
elérkezik az fárasztására inkább elérkeznek, én is isten velem
lévén ebben az juniushban azon leszek, hogy alá érkezzem; fize-
téseket az vitézeknek bizonyoson megküldöm, semmit abban
ne kételkedjenek, ugyan mostan megküldtem volna, de hogy
az aranyat kegyelmed ott csak 3 frtban adatta, itt is pedig ne-
gyedfélben jár, annyi kárral el nem küldhetem, hanem ez három
nap alatt elcseréltetem és bizonyos commissariusomtól alakül-
döm, ha el nem viszik, ne szolgáljanak bátor az jó vitézek;
mától fogva 16 napra in verbo nostro assecurálom kegyelmed
által az vitézeket hogy megküldöm, úgy hogy 16 (-od) napra
ott lesznek véle.

Ha pedig kegyelmetek csak 25—30 napot sem akar
várni, hanem magok veszedelmével az ellenségnek kapút nyit,
arról én nem tehetek, csak jól meglássa kegyelmed, essék tisz-
tességére és ne gyalázatjára s veszedelmére annyi sok vitéz
embernek, melyre én sem kegyelmednek, sem az vitézeknek
szabadságot nem adok, hiteket fel nem szabaditom, hanem
inkább az istenre, jó szerencsés előmenetekre, hazájokhoz
való igaz szeretetekre, az nagy isten tisztességének oltalma-
zására kényszerítem kegyelmedet, együtt az vitézekkel az ellen-
séggel meg ne alkudjék, szót neki ne adjon, kaput ne nyisson,
melyből országunknak utolsó veszedelme következék, hanem
viselje vitézül minden magát, én bennem és miattam fogyatko-
zás nem leszen, valamire elérkezem, éjet napot egygyé teszek
és az kegyelmetek segítségére sietek magam menni, drágább
marhámmal fejemnél nem kedveskedhetem kegyelmeteknek,
csak várjatok el, ha az szükség kívánja életemet is elfogyatom
kegyelmetek mellett. Az ellenséggel hogy kegyelmetek tracta-
tust indítson, oly conditióval meg vagy on engedve, hogy az
vár alól szálljon vissza, és tractáljon írás által kegyelmetek az
mi felküldött instructiónk szerint, de se kegyelmed se Csúty
uram Hofman ki ne menjen; de az gyűlés, mivel ma elvége-
ződik, az diplomát az statusok igen megolvasták, ruminálták
és azt semmiképen sem acceptálják, hanem inkább meghalnak
szabadságuk mellett, de ha császárs az ő szabadságokat meg-
adja és én velem conveniál, készek mindjárt magok atyjok-
fiát ő felségéhez alábocsátani az diplomának melioráltatásáért,
kit denomináltanak is és várják csak a salus conductust

Buquoitól, melyet ha aláhoznak, valamely órában érkeznek vele, azontól postára űltetem az követet és alábocsátom, de úgy hogy az had Újvár alól mindjárt elszálljon; nem külömben annál ha így akarják az igasságot követni, az békességet végben vihetjük és az keresztyén vérontást megszöntethetjük. Így értvén kegyelmed ez punctot is, erről is provideáljon kegyelmednek, ha aránzza valami hasznát, de csak úgy indítsa az tractát, ha kiszáll alóla az had, úgy bátor assecurálja mindkét felől egymást ab omni hostilitate, az posta ötöd napra Bécsben felmegyen és az diplomát csak reformálják az 17 conditiók szerént, isten akaratjából elvégezhetünk mindeneket; ha pedig szabadságokat az statusoknak és az német praesidiumnak be nem vétele, avagy nyakokra való nem adása felől diplomát császár nem ad, nem is kell semmit az tractatusban fáradni. Kegyelmednek mostan csak azt kell tractálni, hogy küldjön salus conductust Buquoi, hadd küldhessék fel az ország követét, addig szálljon ki az vár alól és supersedeáljanak mindkét felől ab omni hostilitate, assecurálhatja kegyelmed, hogy ha az ország szabadságát megadja császár, az diplomát úgy írják, a mint az ország becsületi kívánja, meglészen az békesség, accedálván az mi contentatióink is etc. melyet ha in effectum vihet kegyelmed, postán az salus conductust küldje sietséggel fel az póstákon bizonyos emberétől. Német had több oda annál immár nem megyen, a ki ott vagyon, én úgy értem bizonyoson. Bene valeat. In Kassa 10. Junij 1621.

Gabriel mpria.

Kulcsim: Spectabili ac magnifico comiti domino Stanislao Turzo de Bethlenfalva perpetuo de Scopusio (stb. stb.) nec non arcis et praesidij Újvariensis supremo capitaneo etc. Fideli nobis honorando.

Jegyzet. Az egész levél — a külczimet kivéve — Bethlen Gábor írása. A pecséten Magyarország, Erdély, s Bethlen Gábor címere az ismeretes: Gabriel dei gratia electus Hungarie etc. rex-féle körirattal.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban: Publ. B. Fasc. 35. Nr. 15.)

CCLXXXV.

1621. június 12.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét az herczegével együtt 9. Junii vevén az ifjú legénytől az fejedelem intantumát abból világoson ér-

tem, mely hírt ha effectuál szívem szerént örülök rajta, Just Andrástól valamint kegyelmednek megizentem és írtam bizonyoson higgye, azon propositumban perseverálok, és Abafi uram bizonyoson ma indúl válogatott jó két ezer lovassal, Révai uramat is ma expediálom, a ki correspondentiát viseljen Abafival, ez jövő pénteken bizonyoson Zsolnánál lesznek és Abafi által minden secretumokról tudósítom kegyelmedet, értesen mindeneket, mostan többet nem írok, hanem egyszerűen csak ez egyet: legyen jó reménységben kegyelmed, velünk az isten, bizony megsegít uram bennünket ő felsége. Az herczegnek levelet írtam hasonló characterekkel, kérem igen kegyelmedet, küldje mindjárt meg bizonyos emberétől és írasson maga is neki, ne késsék semmit, jöjjön által és szálljon Budatinhoz, bizonyoson pénteken odaérkezik az mi hadunk is; ha az fejedelem érkezik előbb el, az vármegyének azontúl demandáljon serio kegyelmed, hogy élést elegendőt szerezzenek az hadnak, mind kenyeret, lisztet, sert, zabot, ha kárt vallani nem akarnak; az istenért kérem kegyelmedet jó szerencséjeért viseljen oly industriose gondot erre, a mint az maga dicsíretes természeti ezt magával hozta kegyelmednek, hogy én meg ne csalattassam az herczegre való reménységemben, mert én okvetetlen megindulok hétfőn, az egész vármegyék personaliter insurgálnak mellettem, sohul nem késem, Filek felől megyek; bizony igen bánnám, ha megtréfálna az herczeg, mert abból semmi jó nem jönne ki, de csak kegyelmed akarja és sedulo viseljen gondot, elhittem én bizonyoson, hogy meg nem fogyazkom az fejedelem ki jöveteliben; ha eljő és conjungálhatjuk magunkat, bizonyoson az úristen nekünk adja az győzedelmet, az ellenség minket meg nem vár, hanem által megyen Komáromhoz, nem egyébért csinálta az hidat, melyet ha obtineálhatnánk is, elég győzelem lenne az, hogy ellenségeinket által üthettük, bizony megleszen, én elhittem.

Mindjárt által szállhatnánk Austriában, Morvában, kegyelmed írjon mindjárt nekem az herczeg jövele felől, ha Lévánál való megegyezésünket difficultálná, noha késedelmesb leszen, és az török respectusára nézve is jobb lenne, ha Lévánál egyezhetnénk meg, de ha előbb nem akarna nálam nélkül jönni, kész leszek Véglesre által költözni, és Sz. Benedekre alá menni és ott Kis-Tapolcsán táján megegyezhetünk, az bányavárosok is redeálnak azontúl.

Palatinust nem akarják agnoscálni soha ennek utána az statusok, és az diplomát sem acceptálják így soha, de ha in meliori forma megadja császár úgy a mint innét in scriptis fogják küldeni, ha salus conductus jó az felmenő elválasztott internuntiusnak, s velünk conveniál, készen lesznek talám az

békességre, de ha elég hadunk leszen, ki által az úristen igaz ítéletiből ezt az fertelmes életű nemzetet meg akarja büntetni, hazánkat megszabadíthatjuk és mindjárt úgy tractálhatunk, a mint mi akarjuk, addig miért kellene gyalázatos békességet tractálnunk, nem látom semmi ratióját, mert elég hadunk leszen bizony, és mihelyt elő megyünk, azontúl által megyen előttünk, és mindjárt kész leszen az tractáshoz fogni, s végben vihetjük mind magunknak és az herczegnek kívánságunk szerint, ha pedig az oda fel való állapot felől bizonyost hallhatunk, hogy az recuperatiojára az alatt elérkezzenék császárságnak, hiszem ahhoz accomodálhatjuk magunkat, nulla occasione praetermittenda.

Kegyelmed levelét az estve későn hozta 7. praesen. datas, Liptai Imreh felől való irását, kívánságát és intentumát értvén, im megirattam Bakó Ferencznek, hogy ne ellenkezzék elmeneteliben, és ezután ne veszekedjék véle, csak hogy kegyelmed igen megintse Liptai uramat, hogy se az helynek romlására, se mi ellenünk valamit ne molialjon, mert azt jó néven tőle nem vennők. Gáspár János az vezértől megérkezék; személye szerint is mellém jó bizonyoson.

Miskolcznál vadnak az egri, tömösvári, szolnoki, gyulai, hatvani törökök, ott szállítottam őket, Rima-Szombatnál egyezték meg vélek. Bornemisza János 16. sereggel ment az újváriak segítségére. Szécsy az múlt szeredán kiindulván Murányból, az kapun hogy szintén ki megyen volt, egy menykő leesvén, 4 gyalogját ütötte meg, és konyhaszekere előtt 5 lovat, kik mindjárt meghóltanak, egy leányt, azonkívül 15 emberek hullottak le az szelétől, holt számban hevertének szélljel. Besztercze felé indúlt, kinek visszajövetelire én is gondot viselek. Foeliciter valeat. Ex Kassa 12. Junii 1621.

Újvár alatt ma 15. napja, hogy az német vagyon, de az múlt szombaton estig nem lőttek, sánczok sem volt. Csere Györgyöt ma bocsájtottam vissza öt szekér port és 3 szekér kopját küldvén tőle be, 2. Junii nagy harczok volt reggeltől fogva tizenegy órakorig, az egész lovas hadat megfordították volt, által gázlottak, 142 elevent vittek be a' várban, sok veszett el közülök, de az mieink közül is 45 veszett el. Forgácsnak is 14 szolgáját vágták és fogták el, 18 szekér élését vitték be, azt mondják hogy igen vigyáznak utána, nem szintén maga akaratján járhat. Benevolus

Gabriel mp.

Külezim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXXVI

1621. jún. 18.

Illustris comes nobis syncere dilecte.

Kegyelmed levelét nekem jámbor szolgálja megadván, búsulással iratott leveléből discursusát és az ott való állapatot értem, melyből intentumát is valamennyire ex conjecturis gondolom, melyre sok szóval nem szükség felelnem tudván kegyelmednek oly keresztyéni conscientiáját és okosságát, hogy prudenter mindeneket consideratióban vevén, úgy disponálja maga actáit, melyek az nagy istennek tisztességére, hazájának, szerelmes nemzetének mostani nyomorúság alól való felszabadulására, magának becsületes jó hírének nevének nevedezésére vergáljanak. Veszem eszemben, hogy kegyelmed az én írásomon igen megindult volt, és rajta búsulván nekem nehéz szókkal iratott választ, melyre bizony én édes öcsém okot nem adtam, és nem in eum finem írtam kegyelmednek, hogy rajta meginduljon, hanem atyai szeretetből akartam emlékeztetni kegyelmedet azokról, melyek láttatnak mindnyájunknak kötelességét stimulare, méltónak stélvén azokról hogy szüntelenül megemlékezzünk ez mostani állapotot reformálni, az elébbenit restituálni, ha lehet; én kegyelmedet egy szóval igével nem fenyegettem levelemben, és meg nem tudom gondolni melyik cikkelyéből hozhatja ki írásomnak kegyelmed ellen való fenyegetődésemet, mert bizony számra írom, egy szót nem írtam a' végre, hogy ilyen írással való resolutiot remélhettem volna, de én ez után békét hagyok annak is, látom az kegyelmed hertelen megindulását az jóra való intésen is; azt én nem tagadom hogy kegyelmed hasznoson sok fáradságával, elméjének törődésével nem segített nagy gondjaimban, mert ha tagadnám, magamat megjegyeztetném és kegyelmedet láttatnám diffamálni, hogy a jóért ingratitudinem et non recompensationem fizetek, távol legyen, olyan természetem soha nem volt, bizonyosságot tehetnek azok az én kegyelmedhez eddig viselt tiszta szívemről, kik sokszor számból sok dicséreteket hallottanak kegyelmed felől, ha igazán akarják recognoscálni. Igaz hogy nekem látatott szolgálni kegyelmed, mert én mellettem segített a' mint írásm sokszor hasznoson, de ha consideráljuk az állapotot, talám nem az én személyemnek kívántatott annyiban az a sok fáradsággal praestalt segítő szolgálat, mint maga hazájának édes nemzetének, kinek szolgálatjára én is omnes meas vires, substantiam, vitam denique adtam, moveáltam vala kegyelmetekhez, nekem egy néhány jó akaróimhoz való

szeretetemért mely én jó intentumomat hogy kegyelmed segítetté, talám tartozott vele hazájának és az isten igaz tisztelgetinek ótalmazására tartozó kötelességére nézve. Ugyanis ha kegyelmed s több egy néhány hazájokat igazán szerető urak s fő emberek engemet tanácsokkal fáradságos munkáknak hasznos végben vitelekkel nem segített volna, én csak annyira sem érkeztem volna el az gondviselésben a' mennyire elő mehettünk vala, de ha én idegen legény kegyelmetekhez való igaz szeretetemet ennyiből bizonyítottam meg, hogy mind magam életének periclitálását sok éjjeli nappali testemnek nagy gyötrelmével való fáradságát, omnem substantiam magam országabeli híveimnek vérek hullásával sokaknak halálokkal bepecsételt szolgálatjokat, két esztendőttől száz és 150 mély földről számtalan költségekkel való fáradságokat posthabeáltam, és az kegyelmetek javára megmaradására igyekeztem, kit lát és tud az minden titkoknak vizsgáló igaz istene, hogy nem az magam hasznát, hanem az kegyelmetek bátorságos tisztességes de igen szabadságos megmaradására néztem, s annak végben vitelében munkálódtam, ha én ezeket cselekedtem, mennyivel inkább kívántatott de summo jure az kegyelmetek segítő szolgálatja ezeknek effectuálásában, kit hogy az ördögi irigységtől viseltetett, hazájokat igazán nem szerető, magok haszna kereső, isten tisztességének rontására keresztyén anyaszentegyházának extirpálására, felebarátjoknak elvesztésekre igyekező hitekhagyott, tisztességek vesztett némely árulók elbontának, végben vinnünk nem engedék, hanem az ellenséget hozák nyakunkra, kik mostan minemű istentelen kegyetlenségeket és fertelmeskedéseket exerceálnak, iszonyú annak csak hallása is, az nem én sem kegyelmetek vétke, hanem azoké az árulóké, kik ennek az mostani állapotnak authori, fautori, promotori, kiért az úristen büntesse meg őket, s nekünk adjon győzedelmet ellenek, mely megleszen bizonyosan, csak fogjuk egyenlőképen a' dolgot. Hozzám pedig igaz jó akarójához eddig mutatott tökéletes hűségét és fáradságos szolgálatját kegyelmednek ha én eddig meg nem hálálhattam, igyekezem rajta hogy cum gratiarum actione et sufficienti remuneratione recompensálhassam, isten életemet megtartván, és kegyelmed is ha veszi: szeretettel kérem annak okáért kegyelmedet, én hozzám idegen szívét ne viseljen, hanem inkább mostan fogjon sorio az gondviseléshez, és mutassa s bizonyítsa meg azt, hogy nemcsak az kezdetiben, hanem az közepiben is hazájának ilyen nagy haboktól hányattató nyomorúlt állapotjában igaz szeretettel igyekezik és akar szolgálni; én édes szerelmes öcsém, én igen jól tudom, és emlékezem az köztünk való kötelességnek punctai-

ról, melynek minden részeiuek valamig én fenn állhatok, bizony igaz tökéletességgel akarok megfelelni, kegyelmeteket nemcsak költségemmel, népemmel, hanem vérem hullásával és életem elfogyásával is akarom segíteni, de én is kegyelmetektől hasonló igazságot kívánok, mert az köztünk való kötelesség azt kívánja. Abafi Miklós uramat én Révai Ferencz urammal szép tiz sereggel expedáltam kegyelmed mellé nem fenyegetőzésre, annál inkább kártételre, hanem az kegyelmed szolgálatjára, kinek ordinantiája az, hogy kegyelmedtől függjön, és vele együtt értsen, kit én írásom szerint bizony pünköszt hetében megindítottam volna, de kegyelmed maga komornyikjától izené hogy nem javallja az Vágh mellé való küldését, hanem az bányákra; ratioit annak maga tudja kegyelmed, miket arról nekem izent, kit mikoron arra akartam volna fordítani, hozák az Pálfiak oda való érkezéseket, és abban tartozám meg; azonban érkezék a kegyelmed jámbor szolgája Just András, ki által Trencsén vármegyének defectiója felől tudósíta, az Jagendorfi fejedelem kívánságáról való levelet harmadik napján hozá más jámbor szolgája kegyelmednek de conjunctione exercitus nostri, így hertelen nem tudtam ennyi felé szakadni.

Szükségesbnek itélvén hogy kegyelmed mellé bocsásam Abafi uramat, mivel értvén az vármegye defectióját, hogy kegyelmed ne periclitáljon miattok, az fejedelem is ha el akar jöni, jöhessen el, és ne vethessen arra, hogy nem volt módja benne, így eleget teszek kegyelmednek tartozó kötelességemnek is, az segítséget is mellénk hozhatjuk; ha hittel tölt ígéretit effectuálni akarja, nagy fundamentomot vetünk reménylő victoriánknak ez egy dologgal. Annak okáért édes öcsém, Abafi uram szép kopjás és lovas puskás seregekkel mind fizetett népen megyen, melyhez kívántatik tulajdon csak az kegyelmed serény gondviselése, mert annélkül semmit az én kapitányom ott végben nem viszen; kérem azért mégis, sőt obtestálom kegyelmedet az egy istenre jó szerencsés állapotjának promotiojára, tegyen háta megé minden privatumokat, ha mik lehetnének is, fogjon az gondviseléshez, industriáját mutassa meg most is, ilyen szép occasiot ne bocsásson ki kezéből, jövendő méltóságos állapotjának elvételére nyisson utat, melyre bizony szintén mostan nagyon ideje, útja, occasioja, kit isten akaratjából nem sok fáradsággal végben vihetünk, csak kegyelmed akarjon, mert megbocsásd édes szép öcsém, ez csak egyedül kegyelmeden áll, ha akarja a Jagendorfi fejedelem kijő és kijöhet, soha úgy semmi utakat be nem vághattanak, ha pedig akadályt akar benne tenni, azt is végben viheti kegyelmed, mert hogy egynehány szóval az ke-

gyelmed discursusát refutáljam az ellenkező akadályok felől:
 1. Az ellenség állapotját, sokaságát, erejét, serénységét a mi illeti, lehet és elhittem, hogy kegyelmedet úgy informálják azoknak hatalmok felől, hogy minél inkább megrémüljön, és ad fidelitatem imperatoris redeáljon, de ha igaz az egész újvári vitézlő népek irások, izenetek, conjecturájok, és az elfogott sok rabnak hadoknak számáról való referálások, holott 300 rabjoknál több volt az múlt héten az újváriaknak, tömlöczeket immár nekik nem találtak s fő embereket is fogtanak el közülök, Forgácsnak is egy deákját de 14 szolgáját egyszersmind.

Azok között egy fő német rab nevenként számlálta elő minden kapitányokat, s alatta kinek mennyi vitézlő nép lehet, és annak relatiójából consignálva küldte generális uram az hadnak kapitányoknak számát, kik ha mind az számlálás szerint vadnak is, az gyalogja 9300. Az lovasa 3300. Ímmár akkor elérkezett volt pedig Lichneystander, gróf Slik, és a többi is, kiket Nyárhidhoz szállított mindjárt Buquoy. Magyar pedig ott mind lovas gyalog horvással együtt 8 avagy 900 az pártos urak háta megett. Dunán túl Colalto in univsum 3000. ha lehet együtt Esterhas Miklóssal; de azon az földön való vitézlő rend fejenként minden végházakban Battyáni urammal nagyobb része az nemességnek mely tökéletes hűséggel viseljük magokat hazájokhoz, bizonyosságot tesznek az magok levelei, kiket az gyűlésre bocsájtott atyjokfiától küldtenek, mind nekem s mind az országnak, de az gyűlésre nem érkezvén, nekem praesentálták az leveleket tegnap előtt, Szepsi János, Tallai György beszprimi vice kapitány, Kutasi Mihály cseszneki kapitány vadnak itt követségben ötven lóval, kik felől bizonyoson írhatom kegyelmednek, hogy fejenként összeesküdtenek az pápai mezőben, melynek paríáját includáltam; az követek azt beszélük, hogy mind Pápához gyülekezett az egész vitézlő nép, és az nemességnek is nagy része, Battyáni uramtól dependeálnak, minden kárvallásokat semmin k tartják, csak isten maraszsa meg őket, kiktől bátor tanoltanak volna Trencsén és több hegyközi vármegyék, és az ellenségnek szelétől ne rémültenek volna úgy el, hogy ily gyalázatos defectióra adják magokat; azok torkokban vadnak mind Stiria Austria felől in visceribus, égeti rabolja öli vágja az szegénységet, valahol kiket kaphatnak, de mégis constanter perseverálni igyekeznek az unioban, igazán adának hamar annyi jó nevet az mi végezésinknek. Pálfiyal 3 corniet német, s azonkívül lehet talám lovas gyalog 6 avagy 700 nép vele, kikkel Zólyom körül voltanak, és az bányavárosokat hódoltatták. Szécsy ment volt az breznóbányaiakra,

csak azok az nyomorúlt község sem hajlott el, hanem eleiben mentenek, és megvittanak vele, és noha megfutamatták szégyen községet egy szolgáló ember sem levén köztök, s 73 vágtak is le közülök, az várost felprédálta verte Szécsy, az sz. egyházat rettenetesen felverette evangelicus levén, de mégis nem akarnak engedni, az főbirót és notáriust ide küldték hozzám követségen, tegnapi napon, jövének és ajánlják magokat ad fidelitatem, kérnek azon, hogy ulciscáljam az ő hűségök mellett szenvedett ártatlanul kiontatott véreket atyokfiainak, számtalan kárvallásokat. 8 zászlóalja lovas és két zászlóalja fizetett gyalogja volt, az lovasa lehetett 600 de mind fileki, szécséni ott volt, Lipcsére ment, és Pálival szemben levén, az múlt kedden késő este jött vissza Murányba, értvén megindulásomat, igen megrettentenek, az végbeliek hazatakarodtanak, omenjek is nem szintén jó szolgál, mert Fileknek 11 öl kőfala az föld bástya mellett fundamentomig leromlott, töltése kidőlt omlott, ittanak az jószág osztó urak benne, lőtetni kezdvén, egy öreg álgú szakadozott el, kinél öregb nem volt benne. Szécsy hogy kiindult, szintén az kapuján hogy ki megyen volt, egy menykő leesvén öt gyalogját 4 avagy öt lovat ölt meg, egy leányt és 15 legényt holt számban szedtek fel az földről. Mindennyi hada éppen legyen is császárnak, kegyelmed megítélheti, hogy ha Újvárat derekason akarja megszállani, 9000 gyalogot nem hogy máshova való küldésre megszállhatna, de Újvár megszállására sem elég, holott Újvárnak csak 3 bástyáját megszállja is, ad minus kellene mindenikre három három ezer gyalog, és így az tábor őrzésére semmi gyalog nem jutna; tábora őrzésére is kívántatik ad minus 3000 gyalog, mert ha annélkül hagyja az táborn, bizony felabarolhatják az én hadaim, holott nekem magyar lovas hadam ad minus Bornemiszával és Horvát Istvánval öt ezer lovasom vagyon kívül az mezőn, azon kívül az török ki Párkánál vagyon táborban, mindennap egyet csatáznak velők. Hogy abból az hadból kegyelmed ellen hadat küldhessen Buquoi, azt én meg sem gondolom, Pálfiék az ő kevés népekből semmi tehetők azok ellen, kik resistálni akarnak, Morvában had nincsen, a mig Baviariából pedig érkezik, csak akarjon kegyelmetek, tizszer is conjungálhatja az herczeg magát Abafi urammal. Az vármegyének mennyi ezer puskása lehet, és mint resistálhat az mi hadunknak, bizony én gyermek játéknak tartom, csak kegyelmed akarja és csak szállítsa kegyelmed Budatinhoz Abafit, Árva vármegye menjen által az Rownahorán az utat tisztítani, Trencsén vármegye népe a' jobb ki hova hamarébb házához szaladhasson értvén az hajdúságnak elérkezését, de kiváltképen a' kegyel-

med commissioit ha hallják haza osztlások felől, és így az utat az innesső részről szépen és könnyen kitisztíthatják. Túl az herczeg is csak akarjon, nem lehet s nem állhat ennyi föld népe eleiben, bátor öt-hatszáz avagy ezer fizetett gyalog lenne is köztök, hogy mindjárt meg nem futamik, az passust nekik engedik, melyet egy nap s hamarébb is kitisztíthat, és így az conjunctio megleszen; mely meglévén ad minus tizezer válogatott fizetett had együtt ha leszen, gondolja meg kegyelmed szerelmes öcsém, mit nem cselekedhetnék, bizony nem vármegyék és nem valami kajtor had, hanem Buquoi maga jönne eleikben is, egy jó alkalmas helyt választván az viadalnak, 20 avagy 30 napig is megállhatnak az sárt. Attól én nem félek, hogy Buquoi annak az hadnak eleiben annyit küldhetne, ki árthatna, mert ha hadát megkevesíti, sem itt sem ott dolgát végben nem viheti, hanem szégyent vall. Az istenért kérem kegyelmedet irasson mindjárt az herczegnek, küldje bizonyos emberét hozzá, és hivassa ki, ne késsék immár semmit, hanem ha ki akar jönni, legyen meg, ha nem is, azt is írja bizonyoson meg, ne várakozzam reá, mert periculum in mora; az mi mostani dolgunkhoz semmi egyéb nem kell, hanem csak szintén az ő velek való conjunctio, török hadunk igaz elég vagyon, kik Palánk táján egyeznek meg velem, az úristen bizony megáld bennünket, ellenségünk meg nem vár az újvári mezőn.

Elérkezvén az herczeg, melyre dirigálja kegyelmed útját, álljon maga dispositióján, én az én censurámat Abafi uram által kegyelmednek megizentem, hogy hamarébb meg egyezhetnének derekason, azért javallanám Sz.-Keresztre való jövéseket, onnét Korponára, az bányavárasok is azontúl helyekre állanának, mivel vagyon correspondentiájok velem. Én uram innét hétfőn indulok, pénteken Filek alá szállok, de csak az herczeg érkezését érthessem bizonyoson, semmit én Filek alatt tovább nem késem, valamely nap az kegyelmed levele érkezik, más nap azontúl indulok, és késedelem nélkül elő megyek az conjungálásnak helyére bizonyoson, ha szintén addig meg nem vehetném is, hagyok valami népet alatta, ki kapuját betegye, s magam elmegyek, de reményleném talám isten kezünkben adja azokat is az árulókat, mert jó gyalog leszen velem ad minus 7000 mind fizetett. Szeretettel kérem kegyelmedet ez két dologra viseljen gondot: 1. Az herczegnek eljövésére, jöjjön el, ne késsék. 2. Az vármegyének helyére való állatására, és az hadnak élés szerzetésére az vármegyével parancsoljon serio és ugyan keményen kegyelmed mindjárt, mihelyt Abafi uram elérkezik, én bizonyoson hiszem mindjárt lesújtják az pártosságra inducálók fülököt, és hall-

gatnak az szarka fészkekben. Irattam patenset minden vármegyére generaliter, és privatim commissiot, hogy minden rend kegyelmedtől függjön, ahhoz tartsák magokat, a mit mi nevünkkel fog nekik parancsolni, ha szükség leszen, legyenek az levelek kegyelmednél, és akkor megküldözhetni nekik. Talám magának is az herczeggel együtt jönni kegyelmednek nem ártana, mind pro authoritate sua, erga patriam suam quo amore ducitur, mind az embereknek animálásáért igen kívántatnék, de az álljon maga jó akaratján; nekem így tet-szenék, ha az herczeg eljő, bizony uram leszünk magyar német török 40 ezeren conscientiose irom ezt kegyelmednek. Ezeket akarám megírnom, és sietséggel választ várnok kegyelmedtől. Az levelek bátorságosb hordozásáért ugyan Kassára kerülni, és nyomomon jönni az póstáknak jobb uram. Bene valeat. Ex castris ad Göncz positis. 18. Junii 1621.

Gabriel mp.

P. Scripta. Ilyésházi uram irt egy levelet nekem, ő kegyelme is kívánja köteletségének felszabadítását tőlem, ő kegyelmének irtam egy czédulát, kiben kegyelmedre igazítom resolutionom derekasb részét, kérem azért kegyelmedet, irasson egy szép admonitoria levelet és kérje intse ő kegyelmét, ez néhány napokat várja ő kegyelme is csendesen, hiszem Tencsén várából akaratja ellen senki ki nem vonsa ő kegyelmét; én uram circa 5 aut 6. Julii Lévánál lehetek és előbb is annál ha isten reá segít, csak az német had érkezése avagy megtartozása felől érthessek bizonyost, ne féljen ő kegyelme, bizony velünk leszen az úristen, üljön veszteg bátor várában, és ha isten győzedelmet ad ellenséginken, jőjön akkor elő, ha pedig békességünket vihetjük véghez is, úgyis kegyelmetek leszen az nevezetben in capitulationibus, és nagy tisztességes örökké maradandó jó hírére nevére leszen, kegyelmeteknek jó magok viselések, kik végig megmaradtanak in constantia unionis. Ne gondolkodják kegyelmetek oly reménytelenül ez mostani állapot felől, hogy fegyver által subjugáltassa császár universos status et ordines regni, bizony nem lehet, hanem örömost elveszi az békességet, meglátja és hallja kegyelmetek, mihelyt én az útvári mezőre mehetek, és hiszem, jobb hasznosb dicséretesb leszen s bátorságosb, ha sub armis végezhetünk oly békességet, a mineműt magunk kívánunk, hogyses, mint ily gyalázatosan ejtsék utolsó veszedelemben az emberek magokat etc. Bizony uram nem hinné kegyelmed, s nem hihetné soha, minemű jó kedvvel bátorsággal, de mennyi számú vitézlő nép takarodik elő minden magam re-

ménysége kívül mostan én mellém. Ha pedig ő kegyelme ugyan csak el akarja jó híret, nevét, szabadságát életével együtt veszteni kevés kárának eltávoztatása kedvéért, én erővel innét ő kegyelmét meg nem tarthatom, hitet én fel nem szabadítom, mert bizony ratiója annak az postulatumnak nincsen, de jól meglássa az jó öcsém mit cselekedik, mert ha hitet ad császárnak, azzal Trencsén várában kevés üdö múlva bizony meg nem maradhat, én elhittem conscientiájában s jó hírében laedáltatik, mert oly erősségben lakik, melyben minden erejét császárnak megvárhatná, jószága ha elpusztúl, csak isten békességet adjon, meg éppül, ha proscriptiótól fél avagy jószágának eladásától, csak isten az hadakkal elő vigyen benünket, mindeneket úgy köthetünk és concludálhatunk (ha békességre megyen az dolog) a mint legjobban tudhatjuk, ha pedig békeség által nem, hanem fegyverrel üthetjük ki országunkból őket, úgy annál inkább azután kívánságunk szerint köthetünk, ha pedig országotól deleálhatnak s egy néhányan azonban megmaradhatnak is, akkor azt kérdeném én, mi gyönyörűségek lenne abban azoknak, kik látnák egészen hazájoknak elveszését, hogy nem gondoskodnak arról, hogy bizony azok sem maradnának soha meg szabadságokban, jószágokban, kiről ha napestig discourálnék is mihaszna, holott kegyelmed mindenekről prudentur tud gondolkodni, és Ilyés-házi uramat is in fidelitate tudom megmaraszthatja, mert kegyelmedtől vár és hallgat, jobb szerelmes öcsém hát, hogy egy kicsinyt jószágunkban marhánkban szenvedjünk, hogysen mint lelkünkben testünkben. Irjon és intse ő kegyelmét, ha élek bizony uram tiétek akarok valóban lenni a' mig élek.

Post scripta. Leveletem immár megpecsételték vala, ebédhez is ültem vala, érkezék Újvárból két katona, kiket generális uram küldött hozzám levelekkel, 14. Junii reggel indult kapunyitáskor, mégis istennek hála akkor és addig is békével voltak annyiból, hogy sánczot nem vethetnenek volt, noha igen voltak rajta, de felette igen vitézül forgolódik Horvát István az mezei haddal, kik 2300 lóval vadnak igazán. 13. Junii együtt az törökkel jött elő Horvát István, és igen vitézkedtenek, az egész hadat felültették volt, sok jó rabot fogtanak, Forgács Sigmond secretáriusát is elfogták, ki azt beszéli hogy nem hitték soha az újváriak ily nagy keménységgel való magok viselését, tanácskoznak igen azon, megszállják-e derekasban, avagy mit cselekedjenek, tartván attól, ha az álgýukat alája viszik, és sánczban vonszák az mezei hadak miatt nagy impedimentumok és remorájok le-

szen, s azonban az derék hadak reájok érkeznek. Bornemisza János kedden érkezett az újvári mezőre, ez Maruson találta hétfőn 10. óra tájban, akkor akart indulni, 10. kopjás serege és hét hajdú sereg volt véle. Török is 2. kopjás sereg. Hogy ezt irom érkezék. Szécsy bocsájtotta ki Muránból szegény Rédei urammal fogott Váradon lakó 300. lovas hajdúnak Csatári János nevű kapitányt, izent tőle, hogy a békességre menjek az conditiók szerint, kéret esket szörnyen az ő szokása szerint hogy sem testének lelkének az német neki nem kell, az sülyben arinában fekszik, igen túrók is a lába azt mondja, fekszik, igen sóhajt, búsul, az brezno-bányaiak igen emberül forgolódtnak, 160. gyalogja volt fizetett a két zászló alatt, 34. ment éppen be, a többi ki elveszett, s ki igen sebes közzülők. Század magával ha vagyon mostan a várban. Mind haza oszlottanak az végekben, értvén az én indulásomat, György uram maga vagyon, felesége éjjel nappal siratja az ura factioját. Hogy ezt is irom, érkezék Bosnyák Tamás levele Filekből, kinek paríáját vetetvén, im kegyelmednek küldtem, ígéről igire így írta maga kezével. Melyből megérti kegyelmed, hogy az békességhez kedvek bizony nem volna, ha oly igen nagy erejekhez biznának, a mint magok és az félelmesek hirdetik; békességet árulók által tractálni nem akarok, de azért arra nekem szorgalmatos gondom volt; ország nevével irtanak Buquoinak levelet egy salvus conductusért, mely mellett egyenesen postákon császárhoz mehessen az ország internuntiusa, azt írja generalis uram, még ki nem küldték Buquoinak, várván az Bornemisza hadának rendelt seregekkel való előmenetelit és érkezését, azután kiküldik az levelet, ha az salvus passus elérkezik, mindjárt póstán alá bocsájtom az internuntiumot, és az ország megmaradását akarom követni, s abban fáradozni igyekezem. Valami nép Pálfiékkal vagyon, azokkal együtt az Osztroczykán által szállottanak, és Dévin alatt vadnak, lehetnek immár 1800. lovag gyalog, Pálfi István, Miklós, Bosnyák és Kohári vadnak vélek, de Bosnyák Filekben jött volt, ki látni való hogy substitutus avagy ordináltott a hogy (sic) hogy engemet exploráljon, minemű intantummal legyek az békességhez, s azért írt levelet, mert noha azt írja hogy hír nélkül írta, mindazáltal kisebb dolgot is meg nem mernének próbálni, az német híre s akaratja nélkül; választ iratok neki tisztességesen, mivel ő is úgy tractál minket; így azért, im látja kegyelmed, hogy immár valóban békességes bátorságos állapotja vagyon kegyelmednek, mert Trencsén vármegyéhez ellenség csak közel is nincsen, nem hogy benne volna egyéb az nyomorék nemességnél és parasztságnál, ki bizony meg sem moccan, csak kegyelmed serio

fogja a' dolgot. Ezeket sem akarám eltitkolni kegyelmedtől. Szécsinek 8. szolgáját ölte meg a menykő, nem ötöt, öt lovat, 20. szedtenek fel a földről holt számban, kiknek reménytelen élete, igen kedves szolgája volt egyik kit megölt az kő. Balling János levelét is ezen órában hozák, melynek páriáját includáltam az lengyelek állapotjáról, hogy értsen kegyelmed, csak azért küldtem. Egy fő emberemet bocsájtom lengyel királyhoz, ha akarja és kívánja interponálom magamat az császár és közöttök, s az békességet végben viszem, melyet isten velem levén ha akarok, bizonyosan véghez vihetem.

Külczim : Illustrissimo Comiti domino Emerico Thurzo de Bethhlenfalva etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. A második utóírat külön levelen van. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXXVII.

Göncz, 1621. jún. 20.

Bethlen Gábor Révaynak.

(Révay lt.; Révay P. és a sz. korona 75. 1.)

CCLXXXVIII.

1621. június 21.

Salutem. Palatics uram, azt tudod te, hogy játék az hadakozás? 120 ökröt nem akarsz találtatni Szenderőig, mi? nem tréfa ez, ország-dolgában, megmaradásában járó dolog; én azt adom tanácsul, meglegyen; engemet csötörtökön délig Szenderőben érjenek az 3 álgúival, mert bizony nem leszén jól az dolog. Az kassai gyalog el ne maradjon, eljöjjen együtt az várasok gyalogival. Tornában küldött 20 gyalog helyében adjon másokat Kátai Ferencz és azokat vigyék helyekre. Berzeviczi uram el nem jöve; én jó reggel indulok, holnap Ináncson hállok az Hernád mellett, szerdán ha isten engedi, Szenderőn; dirigálja úgy útját, ha holnap el nem érne, szeredán csak egyenesen Szenderőben jöjjen, bátorsággal jöhet. Zmeskál uramnak asztalára minden hóra 75 forintot adjatok, 12 köből

buzát, 20 köből zabot, egy hordó bort. Ex Göncz most estve 8 órakor die 21. Junii 1621.

Gabriel mp.

Kivül a fejedelem kezével : Ez két levelet két vármegyének bizonyos embertől sietséggel küldd meg, ki választ hozzon rá, siessenek.

Más kézzel : Ao 1621 die 22. Junii matutina hora exhibitae. Solutio domini Zmeskál incipitur a 21. Junii Anni 1621.

Külsőm : Egregio Johanni Palatice camerae nostrae Scepusien-sis consiliario etc. fideli nobis dilecto.

(A levél a fejedelem írása.)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CCLXXXIX.

1621. június 22.

Gabriel, dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Generosi, fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam. Hűségteknek hagyjuk s parancsoljuk is igen serio, valamennyi magyar sisak készen legyen az czeikházban, mindazokat küldten küldje utánunk Szikszóban, minden halogatás nélkül, hogy még ott érjenek vele. Secus non facturi. Datum in castris nostris ad pontes Halmenses positas (igy) die 22. Junii Anno Domini 1621.

Gabriel mp.

Kivül más kézzel : Exhib. 24. Junii 1621. De galeis Hungaris deque duobus thoratibus ferreis pro Suae Majestatis usu quamprimum transmittendis.

Külsőm : Generosis N. N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CCXC.

1621. június 27.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte et compater honorande. Salutem et continua benignitatis nostrae incrementa. Akaránk kegyelmednek ez levelünk által tudtára adnunk, mostani állapotunk miben legyen, jelentvén, hogy im tegnapi napon ide érkeztünk hadainkkal Rimaszombathoz, reménységünk fölött oly szép táborunk vagyunk csak immáron is, hogyha megirnók is kegyelmednek, de különben el nem hihetné, hanemha maga szemeivel látná; holnap pedig az erdélyi hadak is mind lovag gyalog ide érkezik és megegyeznek miveltünk. Mi eddig is innen előbb vittük volna táborunkat, de azonban érkezék Bosnyák Tamásnak egynehány rendbeli levele, kiben erősen ajánlja magát az békességnek véghez való vitelére, melyről vagyunk egy hete hogy kezdett nekünk irogatni, kinek noha semmit sem hihetünk, mindazáltal hogy nyilvánban kitessek azzal is az szent békességhez szívünkben beoltatott synceritásunk, és hogy mi rajtunk ez aránt se múlték az dolog, holnapi napon tíz órakor magával szemben leszünk, ezen órában Korlát Istvánt zálagúl felküldvén Filekben, megértjük tőle mit mond, és minemő modalításokat fogja proponálni az békességnek végben vitelének: ki ha helyes leszen, készek vagyunk most is az szent békesség continuálására és acceptálására; noha nekünk is az nagy istennek szenteséges segedelméből annyi hadunk leszen, és érkezik naponként, mely ez országnak és szegény hazánknek főlzabadtására elégségesek lehetünk. Itt megértvén Bosnyáknak előhozandó dolgait, semmit sem késünk, hanem igyenesen Filek alá megyünk, az hová az pártosoknak hadai, kik mindenestől fogva nem többek három ezernél, szállottanak, és az úristen velünk lévén, ha megvárnak bennünket, megvásárlunk vélek, ha pedig elől állanak, így is gondunk leszen reájok, hogy könnyen el ne mehessenek előlünk. Az vármegyék is personáliter mindennap bejönnek táborunkban, annyira hogy mind nehéz mind könnyű hadunk elegendendő vagyunk. Eddig is kívántuk érteni és írni kegyelmednek valami örvendeztető hírért, az jagendorffi herczegnek elérkezése felől, hogy tudnia illik ha jönne avagy miben legyen állapotja. Kegyelmed tudósítson gyakran és mentől hamarább minket, mit remélhessünk felőle; isten kihozván ő nagyságát, az elébbeni ordinantiánk szerint nem kívántatik Kőrmeckre mennie, mivel ott semmi hadai

nincsenek se császárnak se az pártosoknak, hanem valamenyien onnan alól ide bocsátattanak, és az kik itt is gyülekeztenek, azok mind itt vadnak Filek táján; erre való képest menjen Bajmóczra onnan Hendlovára és vagy Szent Körösztnél avagy Lévánál megegyezhetünk egymással. Ezen órában érkezének Egerből az passának hírmondó szolgálai, levelével együtt, kiből adatik tudtunkra, hogy az mi postánk Demién Ferencz egy csauzzal beérkezett Egré az portáról, és még ma itt leszen nálunk, ott is az mellénk rendöltetett török hadak mind megindúltanak és sietséggel hozzánk jönnek. Kegyelmed édes öcsém az jagendorffi herczegnek állapotjáról igen hamar valami bizonyos hírekkel értesen bennünket, és az oda való kegyelmek conditiójáról is, érthessünk minden jókat kegyelmek felől, kiknek mi is örvendezhetnénk. In reliquo fidelitati vestrae benigne propensi manentes, eidemque cuncta felicia optantes. Datum in castris nostris ad Rýma-Zombatt positis die 27. Junii. Anno MDCXXI.

Abafi uram felől elmenetele után semmit nem hallottam, kin eleget búsulok, eddig két-három levele által is tudósítani kellett volna állapotja menetele felől, mint visölje magát kegyelmed szolgálatjára Abafi uram örömet érteném. Sietséggel tudósítson kegyelmed kérem bizonyoson az állapot felől, ezen a héten isten velem levén megszabadítom az bányák és Zólyom felől való passusokat. 20 ezer tatár jó.

Gabriel mp.

Külsőm : Illustri Comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva etc.

(Az utóirat a fejedelem sajátkezű írása. — Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

CCXCI.

1621. június 27.

Gabriel dei gratia sat.

Generosi sat.

Turzó Imre uramnak és Abaffi Miklósnak expedíaltatunk valami leveleket, melyeket kegyelmek kezében küldöttünk. Hadgyuk azért és igen serio parancsoljuk is, ez levelünket ket vevén, mindgyárást azokat az mi levelünket egy ember-séges kamarank postájától, pénzes postára tiltetvén igen sietséggel küldgye meg mind Thurzó Imrének s mind Abaffi Miklósnak, kinek igen szorgalmatosan meghadgya, hogy az mi levelünket megadván, mind gróf uramtól és mind Abaffitól

az mi írásunkra levél által is választ hozzon, de affelett minden állapotjoknak mint s hogy vadnak mindeneket maga meg ocuálván szorgalmatosan végére menjen és annak is, az jagen-dorffi herczeg hada elérkezett-e avagy még nem, bizonyosok-e meneteliben és mikorra várják. Ezenkívül egyéb dolgoknak is voltaképpen végére menjen, honnan megtérvén ugyanazon camara postáját küldgye az válaszszaal táborunkban utánunk, valahul akkor leszünk, tudhassunk magunk minden oda való állapotjoknak magától bizonyosan végére menni. Secus non facturus. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad Putthnok positis die 27 junii Anno domini 1621.

Az csizmadiánknak, nyergesünknek minden műszere elmaradt az árulóknak, kik nem mivelhetnek és annélkül nem lehetünk, fogadjanak egy szekerecskét Szenderőig alája és az udvarbíró onnét küldje Rimaszombathban az egyet-mást, kegyelmetek serio parancsolja meg neki.

Gabriel mp.

(Az utóírás Bethlen saját kézírata.)

Külcsm: Generosis Camerae Scepusiensis Consiliariis etc.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CCXCII.

1621. június 27.

Gabriel dei gratia stb.

Generose stb. Salutem stb. Az lövő szerszámokkal, az mely csigához való öreg kötelet adtanak volt az czeikházból az az úton az sok emelgetéssel megszakadott szintén ketté, holott azért semmiképen nem lehetnek a pattantyúsok anélkül; hadjuk azért és parancsoljuk hűségteknek hogy minden késedelem nélkül az czeikházból most olyast küldjön ide, avagy ha ott nem találtnék hasonló hozzá, csináltasson igen hertelen egyet; ne essék fogyatkozás dolgunkban. De coetero etc. Datum in castris nostris ad Puttnok positis 27. Junii 1621.

Gabriel mp.

Külcsm: Generosis N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. fidelibus stb.

Kívül: Exhibit. 28. Junii Ao 1621, hora 6 vespertina.

Elküldöztük innen az kötelet.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban. Újabb lymbus.)

CCXCIII.

Rima-Szombat 1621. júl. 2.

Bethlen Gábor tábori rendelete.

(Székely Hirlap, 1869. 100. 102. 106. — 1870. 22. 23.)

CCXCIV.

1621. július 3.

Salutem. Bosnyákat küldtük gondviselések alá, kit hogy igen jó őrizet alatt tartassatok, vasat veretvén lábaira, semmi féle pápista embert mellé beszélleni nem engedvén. Ott nem szükség tovább tartani, hanem 4 avagy 5 nap és jó gondviselés alatt Zakmárban küldjétek, onnét vigyék Munkácsban Ballingh János gondviselése alatt; de igaz és jó gyalogokat 20 rendöljetek melléje szekerekben Zakmárig. Ex Castris ad Rima Szombat positis 3 Julii Anno 1621.

Gabriel mp.

Hogy inkább elhiggyék irástokat az kapitányok ez dolog felől, ezen czédulácskát includáljátok leveletekben.

Balling uram, fejedet életedet ha szereted, úgy őrizd Bosnyákat, hogy el ne szaladjon.

Kún László uram, kegyelmed mindjárt Munkácsban küldje jó gondviselés alatt.

Kivül: Paria literarum Suae Majestatis ad Consiliarios camerae Scepusiensis datarum.

(Egykorú másolat a m. k. kam. levéltárban.)

CCXCV.

Szécsény, 1621. júl. 10.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban. Tört. Tár. 1879. II. 7.)

CCXCVI.

Gyarmat, 1621. júl. 11.

Bethlen Gábor, nejeinek, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. — Tört. Tár. 1879. II. f.)

CCXCVII.

Gyarmath, 1621. júl. 11.

Bethlen G. Bethlen Istvánna.

(Dózsa cs. ltára, Tört. Tár IV. 217—219.)

CCXCVIII.

Gyarmath, 1621. júl. 11.

Bethlen Gábor Sárosvármegyének.

(Székely S. gy. Erd. Tört. Ad. III. 344—5. l.)

CCXCIX.

Gács, 1621. júl. 18.

Bethlen G. a kizlár agának.

(Tör. Magy. Á.-Okmtár IV. 296. l.)

CCC.

1621. júl. 21.

Gabriel dei gratia stb.

Reverendi et strenui salutem. Fejedelmi szokott kegyelmességönből akaránk meginteni benneteket. Nyilván vagyónálatok Szent Benedek tinektek nem ösötektől maradott házatok, hanem országé. Azokáért intönk kegyelmesen benneteket, noha ezzel sem tartoznánk, vegyétek eszetekben magatokat, az ország házát resignáljátok, magatok az homagium fidelitatis praestáljátok, melyet ha cselekeztek mindjárást, jó: ha hol pedig halogatni akarjátok és engedetleneknek láttattok lenni bizonyosok legyetek benne, hátra nem hagyunk, hadainkat küldjük álgyuinkkal reátok és az kastélt megvétetvén magatokat egy lábik kedvezés nélkül, szablyára hányatjuk. De ha

resipiskaltok és az homagium fidelitatis praestaltjátok, királyi kedelmességünket várhatjátok magatokra érette. Erről minden késedelem nélkül választ várunk mingyárást. Datum ex castris nostris ad Újvár positis die 21 Julii anno 1621.

És az ország végezése szerint való fizetéstek meglészen, liberum religionis exercitium habebunt, et liberum usum ubique m. p.

Gabriel.

Külsőlm: Reverendissimo et strenuis Mathiae Senkwicj canonico, castellanis et provisoris, caeterisque cujusvis status et editionis officiique hominibus ac militibus in castro Sent Benedikiensi existentibus nobis etc.

(Egykorú másolat az esztergomi primási levéltárban caps. 13. eccl. fasc. 3. nro 16.)

CCCCI.

1621. júl. 21.

Gabriel dei gratia electus Hungariae etc. rex, etc.

Generosi fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Széchy György uramnak az puthnoki és enyiczkei jószágait kezében akarván kegyelmességünkől bocsátani, hűségteknek hadgyuk és parancsoljuk, hogy ezeket az jószágokat bocsássa kezében. Az mi az puthnoki kastélyunk állapotját illeti, azt mi neki meg nem attuk, hanem ott levő mostani kapitányunk, valami az ott való praesidiumnak és helynek gondviseléséhez illik, mindenekben ahoz tartsa magát, az mint ez ideig tartotta és az szerént viseljen mi számunkra gondot. Secus non facturi Datum ex castris ad Érsek-Ujvár positis, die 21 Julii, anno domini 1621.

Gabriel mp.

Hülsőlm: Generosis N. et N. camerae nostrae Scepusiensis consiliarijs et fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban; uj lymbus.)

CCCII.

Jaszómezeje, 1621. júl. 26.

Bethlen Gábor nejéhez, Károlyi Zsuzsánnához.

(Ered. Erd. Múzeum. — Történelmi Tár, 1879. II. f.)

CCCIII.

K. n. 1621. aug. eleje.

Bethlen a budai basához.

(Tör. Magy. Államokmánytár. IV. 296.)

CCCIV.

N.-Szombat, 1621. aug. 7.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(Tör. Magy. Á. okm., IV. 302.)

CCCV.

Szencz, 1621. aug. 7.

Bethlen utasítása Tholdalaghy M.-hoz.

(Tör. Magy. Á. Okmánytár IV. 307.)

CCCVI.

Szent-György, 1621. aug. 17.

Bethlen G. nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. Tört. Tár. 1879. II. f.)

CCCVII.

1621. aug. 21.

Gabriel dei gratia electus Hungariae etc. rex etc.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Böcsülletes hívünk és tanácsunk Alaghy Menyhárt

uram, hűséges szolgálatját és mellettünk való forgolódását megtekintvén, az tizenhat forintos adóból újobban altera vice deputáltunk volt ő kegyelmének ötszáz magyar forintot, melyre, hogy számadásból hűségek kiexcidálja, demandáltunk is volt, de hogy ez az clausula ott nem volt: *másodszor*, avagy *újobban*, arra az mandatumunkra, kit in specie minékünk producált, semmit nem cselekedtetek. Hadgyuk azért s parancsoljuk is az megnevezett tizenhat forintos taxából ez mi levelünk vővén, az ötszáz forintot kegyelmetek deputáljon ki, több mandatumonkat arra nem várván. Secus non facturi. Praesentibus pro sui expeditione reseruatis. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad Posonium positis, die 21. Augusti, anno domini 1621.

Gabriel mp.

Külsim: Egregijs N. N. dicatoribus comitatuum Abauywarientis et Zempliniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban; új lymbus.)

CCCVIII.

Pozsony, 1621. szept. 2.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. 220.)

CCCIX.

Pozsony, 1621. szept. 4.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. 220.)

CCCOX.

Szencz, 1621. szept. 7.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. 220.)

CCCXI.

1621. szept. 11.

Gabriel stb.

Generosi stb.

Mivelhogy ez mostani hazánknak közönséges javára és megmaradására nevezendő bellica expeditiokból Banffy Nagy-Mihály Ferencz absentálta magát, ilyen czégéres vétkeért és cselekedeteért nem akarjuk büntetlen hadni. Annak okáért hűségteknek hagyjuk és serio parancsoljuk is valamenni jószága Zemplén és Ungvármegyében vagy on, akarmi névvel neveztesenek azok mindeneket elsőben mi számunkra confiscáltatván, annakutanna per manus adja Darholcz Ferencznek arra rendeltetett és bocsátott emberének, mivel mi minden jószágát hűséges szolgálatjának tekinteteért neki conferaltuk és adtuk in perpetuum. Secus non facturus. Eisdem in reliquo benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Sencz positis die 11 Septembris 1621.

Ugy foglalják el, ha mostani parancsolatunkra mindjárt hozzánk fel nem jönne, kire magad is kényszerítsed.

Gabriel m. p.

(Az utóirat Bethlen kézírata.)

Kulczim: Generosis Andreae Berzeviczy et Joanni Palaticz camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetiye a m. kir. országos levéltárban.)

CCCXII.

Királyfalva, 1621. szept. 14.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. Tört. Tár 1879. II. f.)

CCCXIII.

Szencz, 1621. szept. 21.

Bethlen Kassai J. és Fráter J. ügyében kiadott menlevele.

(Sárosp. F. 1862. 451.)

CCCXIV.

Szencz, 1621. szept. 21.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városának.

(Pesty: Delejtű 1860. 31. sz.)

CCCOXV.

1621. szept. 24.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis stb.

Kegyelmed mi tőlünk egy holnapra kéredzván házához, igen elfeledkezék fogadásáról, mert immár az egy holnap szintén eltelik, de még is semmi hírt az kegyelmed jöveteli felől nem hallunk. Ha pedig valamikor most kívántatnék egyszer igen szükségesképpen kegyelmednek itt személyünk mellett való létele, mert immár isten akaratjából az szent békességnek tractájához ez jövő hétfőn hozzá fognak mind az két részről való commissarius urak kezdeni, mely miképpen continuáltassék igen kívántatik, hogy kegyelmed is értse s tudja. Kegyelmed azért tovább ne késsék és ígéretiről el ne felelkezék, hanem siessen mentől hamarébb kegyelmed valahol személyünket érti lenni, táborunkban jőni. Valeat nec secus faciat. De caetero eidem gratia nostra regia benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad Tyrnaviam positis die 24. Septembris 1621.

Szécsy uram igen cavillal mostanában, kegyedelmedre mutat, hogy kegyelmeddel jön fel, kiben tudom semmi nem kél, mindazáltal próbálja meg kegyelmed, írjon izenjen neki jőjjön fel, ne temporizáljon, és ne procrastináljon, jőjjön fel kegyelmeddel, ha az gyalázatot suspiciót magáról elakarja vetni, ha hol fel nem jő, bizonyosan elhiheti hogy kárát vallja, valamikor leszen. Maga se késsék semmit kegyelmed, jőjjön fel, mert ha jól gondolkodik az állapatról, nem incumbal senkinek úgy az mostani tractanak condicioira való vigyázás mint kegyelmednek. Sapienti satis etc.

Gabriel m. p.

Strucz Ferencz és Moricz Márton Bécsben vadnak, ott látta az mult kedden az én emberem. Béki Mátyásnak a mi marhái kegyelmednél vadnak ha az várat megadják adassa meg neki, mivel úgy vagyon az végzés, hogy mindeneket megadják, valakinek marháját valaki elvitte.

Külcsm.: Spect. ac magn. domino Georgio Rakoczy de Felső-Vadász stb.

Cito, citissime.

(Az utóiratok Bethlen kézirata.)

Kivül a pecsét alatt: Posta Tamás ezt a levelet, Rákóczi uram ő nagyságának szóló, mindgyárt Tölkibányára vigyék, onnét az udvarbíró nagy sietséggel vitten vigye Günczfő fele.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXVI.

Korlátkő, 1621. szept. 26.

Bethlen a n.-szombatiakhoz.

(Sárosp. F., 1862. 451. l.)

CCCXVII.

Szakolcza, 1621. szept. 29.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városának.

(Pesty: Delejtű 1860. 31. sz.)

CCCXVIII.

1621. okt. 1.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Siculorum comes.

Magnifice et generose, fideles syncere nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Az ott Kassán való kamaránkon levő egyik tanácsnak és gondviselőnek, az nemzetes Berzeviczey Andrásnak történt halálát értvén, mivel Palatics is betegeskedő erőtlen ember, ott pedig az gondviselés sok és szűntelen, hogy fogyatkozás az gondviselésből ne essék, akarván mentül hamarébb az Berzeviczey helyében való gondviselésről provideálni, Rákóczy János és Golopi Dóczi Ferencz felől gondolkodtunk, melyek közül noha az mint nekünk commendáltatik, hogy mind jó egészséges, mind pedig jó gondviselő, industrius, eszes, okos ember, Dóczi Ferencz láttatnék alkalmasnak. Mindazáltal mind az kamarán levő sok és nagy

dolgokra való vigyázások s gondviselések tudására is, mind pedig ahoz képest mindeniknek minden állapotja és az tisztre való elégsége nagyobb ismeretire kegyelmeknek lehetvén, hogy nem minekünk: im mi mindeniknek egy-egy levelünkben parancsolván az dolog felől, kegyelmek kezeiben küldtük. Intjük azért kegyelmeket, sőt serio hagyjuk s parancsoljuk is, hogy ez dologról in commune igen diligenter consultálván, az melyiket ez tisztre jobbnak s alkalmatosabbnak és mind egy s mind másképen elégségesbnek ítéli, az mi parancsolatunkat annak exhibeálván, adja mindenképen eleiben, hogy abban az tisztben eleitül fogván nagy emberek forogván, azt magoknak egymás előtt kívánták s ő neki is ez böcsületes és előmenetelire lévén, az tisztben kegyelmek solemniter vigye és állassa be. Ha pedig ő magát mentegetné és az szolgálattól vonogatná is, de mi, hogy az olyan tiszt és állapot vál-cáljon, kiből mind minekünk s mind az országnak nagy kára következne, semmiképen szenvedni nem akarván, kegyelmek mi nevünkkel ugyan imponálja a tisztet, és a szorgalmatos gondviselésre megintvén, valamit maga industriáját és hasznos szolgáltatját ezután megmutatja, az mi királyi kegyelmességünket is úgy offerálhatja kegyelmek neki és abban érdeméhez képest való meg nem fogyatkozásával biztathatja, melyet mi is az szerint nem akarunk tőle megvonni. Esék az is bizonyoson értésünkre, hogy ez elmúlt napokban négyen az ott Kassán levő főrend rabjaink közül az fogságból kiszabadulván, egy némely ötvösinas mutatván meg nekik mind a helyt, a hol kimenének s mind egyéb szabadulásokra való alkalmatosságokat szolgáltatván, már ugyan alkalmasint el is mentenek volt, kiket noha azután feltaláltatván kegyelmek, visz-szahozatott az fogságnak helyére: mindazáltal ezt is serio hagyjuk kegyelmeknek, ezután oly állapattal tartassa és őriztesse az rabokat, hogy minket az vigyázatlanság miatt azokban lehető kártól mindenképen megoltalmazzon; és az ötvösinas dolgát is törvény szerint megláttatni el nem mulatván, a mit az törvény hoz, azt exequáltassa is. Secus non facturi. Quibus de coetero regia nostra gratia benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Strasnicza positus, die 1. Octobris Anno 1621.

Gabriel m. p.

Alább Bethlen Gábor kezével: Jákófi ha nem hazud, bizonyosan írja, hogy 25. Septembris megadták Fileket és fejénként megesküdtek hűségünkre, szekerekért küldetett volt akkor harmadnapa, vihet eleget, kiben kiköltöztesse őket, mely ha így vagyon, az Murány ellen való igyekezetét talám hagyja

el kegyelmetek, mivel az vármegyék hadával nem látom hogy semmit in effectum vihessen kegyelmetek; így lévén azért az dolog, az vármegyék hadát siettesse mellénk jönni. Nyári uram is elkésék, kit jö néven tőle nem vehetünk; kegyelmetek intse, ne mulasson, siessen feljönni hozzánk, az vármegyék generallisságát magára vevé fel s otthon hever az szolgálat előtt, ő kegyelméhez nem illenék, jöjjen tisztiben.

Prini Ferencz uram kegyelmednek 300 frt költséget hagyunk Rákóczy uramnak segítségül hogy adjon.

Kivül Perényi írása: Anno 1622. (igy) 6 die Octobris hozák az ő fetségé levelét nagyidai házamhoz.

Külczm: Magnifico et generoso Francisco de Perény partium regui nostri Hungariae superiorum pro tempore generali substituto, comiti comitatus Abaújváriensis et Hieroslav Zmeskál de Domano-vetz, consiliaris nostris etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXIX.

Strasnicza, 1621. okt. 8.

Bethlen G. Révay Péternek.

(Révay ltár, Révay és a sz. korona. 84. l.)

CCCXX.

1621. okt. 5.

Gabriel electus Hungariae stb. rex. stb.

Illustris et magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Salu-tem stb. Ezelőtt mintegy két órával érkezvén ide táborunkban egy magyar legény egy trombitással együtt kegyelmednek szóló levéllel, mi az levelet elkéretvén, meg is olvastuk, melyet kegyelmednek ez levelünkben includálva meg is küldöttünk. Eszében veheti abból is kegyelmed, minemű nagy hátramara-dást és akadályt szerzett az kegyelmetek késedelmes indulása, melynek az mi tetszésünkben nem kell vala lenni; holott ezen levélből látjuk, hogy az kegyelmed bátorságos menésére arról az félről is gondviselés volt. Mindazáltal immár az dolgok ennyiben lévén, kegyelmedet intjük, maturalja úgy útját, hogy érkezhessék in tempore az hova kegyelmeteknek menni kíván-tatik, hogy az kegyelmetek késedelme miatt ilyen nagy dol-gokban ennél is nagyobb fogyatkozás ne essék. Noha pedig látjuk ezen levélből, hogy kívánságok az más félről az volna,

hogy az tractatusnak helye transferáltatnék; de nekünk, hogy az egyszer elvégezett helyről kegyelmetek másuva menjen, semmiképpen nem tetszik, holott az császár assecuratoriájában is nem más hely, hanem Robuspurgh vagyon specificé declarálva. Kegyelmed azért annak az secretariusnak is egyéb okok között mind ezeket declarálhatja, az ki kegyelmedet ez dolog végett ott várja és resolválhatja is ad extremum magát az hely megváltoztatása felől. Ezen levélből értjük azt is, panaszkodnának azon, hogy az tractatusnak helye táján rablott volna szinte az mi hadunk, melyet talán coram is kegyelmeteknek obiciálni fognak, melyből kegyelmetek bizonyosan resolválhatja magát, hogy abban az dologban semmi nincsen, mert nemhogy szinte az tractatusnak helye fele, de még az Morván által is senki az mi hadunkból eddig nem ment, annál inkább azon az circuluson belől, melyet az mi assecuratoriánk comprehendal, hanem az Morván innét mentek fel ez előtt harmadnappal bizonyos számú hadaink Olomucz felé, *(Ide Bethlen kezével bejegyezve: Az lovas is több nem volt 450 lovasnál, oly bizonynyal higgye kegyelmetek, mint levelünket olvassa, hogy ez óráig egy lovasunk is az vizen által nem volt. Olomuczól 2 mély földön voltanak),* kik előtt Tepey Kovácsi Péter volt és Holissou nevű *(B. G. kezével közbeszurva: kerített)* várost, mindaz várával együtt ostrommal megvévén, felverték és Holin nevű város táján mintegy *(B. G. e két utóbbi szót kihuzta s helyébe ezt írta: mellett, Kremsertől fél mélyföld)* harmadfél-száz gyalogot és ötven lovaszt találtak elől, az kiket mind le is vágta. Így azért az mint az raboktól az kiket előnkben hoztak, bizonyosan végére mentünk, nem is az tractatusnak helye felé voltak az mi hadaink; mivel Holissou, Holin és Kremzer nevű városokig lévén, ezek az helyek Niclispurghoz ki tiz, ki tizenegy mélyföld is, Robuspurghhoz pedig egyik sem közel kilencz mélyföldnél. Mely dolgokat pro maiori confirmatione egy ifju legény Gabriel Rexrada, az ki cardinál szolgálja volt és egy pap holissoui parochus Petrus Simonides nevű, az kiket mi előnkben rabúl hoztak, s e szerint bizonyitnak. Kegyelmetek azért ez dologból való obiectumokat ez szerint diluálhatja és bizonyos is lehet benne, hogy az mint eddig, ez után is szorgalmatos gondunk leszen azoknak az helyeknek megőriztetésére. Egyéb dologból is kegyelmed mindenben cselekedjék így az mint kívántatik és minket mindenek felül mentől gyakrabban tudósítsion. Bene valeat. Cui de cetero regia nostra gratia benigne propensi manemus. Datum ex castris ad oppidum Veszelye positis 5. die Octobris anno 1621.

Gabriel mpria.

Utóirat Bethlen G. kezével: Hozasson kegyelmed Bécsből avagy valamely városból énnekem egy szép szürke kalapos süveget biberhórt (Biberhaar = hódyszőr), mentől szebb, vékonb találtatik; igen öreg avagy bő legyen, mivel az én fejem nagy. Küldje meg mihelt hoznak, az árát megadatom.

Az Trencsén vármegye dicatora hozott 900 frtot ide, 400-at mondja, kegyelmednek adott, kit jól cselekedett. Ha úgy vagyon az, többit is naponkint megszerzik, azt mondják.

Külsőim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfa lva stb.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCCXXI.

1621. okt. 10.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Siculorum comes.

Illustris et magnifice comes fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Az kegyelmed Rauenspurgból nekünk írt leveleit megadván az kegyelmed jámbor szolgája Just András, hogy kegyelmed az császár hadainak állapotjok felől bennünket voltaképen tudósít, azt igen kegyelmesen vesszük kegyelmedtől és kegyelmednek ebbéli jó industriáját is igen dicsírjük, holott az mit kegyelmed maga szemeivel látott, és jó ítéletivel megítélt, annak ugyan nagy dologgal kellett volna másképen végére mennünk, és rajtok való valami győzelelemnél is nagyobbra böcsülhetjük ezt az kegyelmed maga szemeivel látott felőlök való informatióját, melyhez képest mi is inkább hozzá tudjuk az ellenek való vigyázásra magunkat szánnunk. Az kegyelmetek Rauenspurgban való alkalmatlan megmaradása és Niclspurgban való menése felől ez előtt való levelünkben búségesen informáltuk kegyelmedet. Melybőlm inden akaratunkat kegyelmed megérthette, és eddig arról eléggé informatus is, ehhez képest mostan nem itiljük szükségesnek-hogy arról kegyelmednek írjunk, hanem ezen intjük szeretietel kegyelmedet, hogy semmi alkalmatosságot nem praetermittálván, minden dolgok felől minket igen gyakorta tudósítson. Cui de cetero gratia nostra regia bene affecti manemus, Datum ex castris nostris ad oppidum marchionatus Moraviae, Veszelye positis, die 10. Octobris. Anno 1621.

A fejedelem sajátkezű irásával: Galaczból érkezék embere az herczegnek, heted napja indulásának, Fridericus leve-

leit és egyebeket hozta, bizonynyal irták és izenték, hogy Manczföld profligálta ujabban az bavarus hadat, főbbek zászlóját is elnyervén, az öcsce Ludovicus jött melléje Manczföldnek szép haddal; melyikét kell hinni az két ellenkező hírnek, nehéz feltalálni. Minket kegyelmed még szeredán estig itt találhat, de az után feljebb fogunk menni.

Külcsm: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCCXXII.

H. n. 1621. okt. 28.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. — Tört. Tár. 1879. II. f.)

CCCXXIII.

1621. nov. 12.

Gabriel dei gratia electus Hungariae Croatiae Slavoniae etc. rex Transsylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Reverende fi(delis) nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Kegyelmed levelét vöttük, melyben minemű dolgok felől írjon mi nekünk megé(rítettük). Noha kegyelmednek sok szóval való válasz tételünket nem ítéljük (szükség)esnek lenni, holott mind az kamarásoknak s mind pedig az városnak azon dolog felől bőségesen irtunk, melyet úgy hittük, hogy kegyelmeddel is communicálnak, egy szóval mi kegyelmednek csak azt mondjuk: az kegyelmetek és Kassa városának mi hozzánk és nemzetéhez való tökéletes hűségéről el nem felejtkezvén semmi időben, ezután is arról felejdékenyek nem leszünk; hanem minden atyai kegyelmességünket akarjuk kegyelmedhez, mindnyájához megmutatni, valamire az jó isten elégséget ád. Eddig is, ha az kegyelmetek dolga előttünk nem forgott volna, talán ennek az békességnek tractája ennyire nem haladott volna. Valeat. Ceterum gratia nostra regia eidem benigne propensi manemus. Datum Hunnobrodii die 12-a Novembr. 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae dei apud Casovienenses primario concionatori etc. Fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije a gyulafejevári káptalan levéltárában.)

CCCXXIV.

1621. novem. 14.

Gabriel stb.

Generose stb.

Hűséged levelét vöttük, melyből minemű dolgokról tudositson bennünket megértettük. Az pénzt parancsolatunk szerint, hogy fölküldötte abbéli industriáját kedvesen vöttük. Az dicapénznek fölszedését az mi nézi, abból ugy általjában csak ilyen informatiót adunk hűségednek, hogy annak fölszedetésében senki jószágának se személyének respectusa nem lehet, mivel az országnak közönséges nagy szükségére rendeltetett pénz az. Annakokáért serio hadgyuk s parancsoljuk, hogy az dica pénznek restantiáját absque respectu personarum, akarki jószága legyen az, dicatorokkal és exactorokkal mentől hamarébb fölszedesse. Secus non facturus. Cui in reliquo benigne propensi manemus. Datum Hunnobrodii die 14. novembris 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Generosi Joanni Rákóczi camerae nostrae Scepusiensis consiliario, ac universorum proventuum nostrorum in partibus regni nostri Hungariae superioribus generali perceptori etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CCCXXV.

M.-Bród: 1621. nov. 18.

Bethlen a budai basához.

(Tör. Magzar. Á, Oktár IV. 327.)

CCCXXVI.

1621. nov. 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae Croatiae Sclauoniae etc. rex, Transilvaniae princeps ac Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis sýncere dilecte. Salutem stb. Miólta Korotnai Györgyöt kegyelmed hozzánk visszabocsátotta, azolta sem levelét, sem egyéb semmi oly hozzánk küldött emberét kegyelmednek nem látván, csudálkozunk igen rajta, mi lehessen oka, hogy ilyen ritkán tudósít bennünket oda való állapotjok felől, holott kívántatnék felette igen, hogy érthetőnk untalan mi állapattal legyen kegyelmetek, mivel nekünk is nem kevés nehézségünkre nagyon, hogy ennyi üdőtől fogva, semmit az oda való állapotok és dolgok felől nem tudhatunk. Intjük azért kegyelmedet és requiráljuk is kegyelmesen, hogy minket minden dolgok felől mentől hamarébb tudósítván, ezután gyakrabban adjon értésünkre minden oda való dolgokat, melyhez képest tudhassunk mi is kegyelmetek felől mindenből az mint kívántatik provideálni és az oda való állapotokra is gondot viselni. Ide való állapotok felől sok szóval írunk nem ítéljük szükségesnek lenni, holott Szepsi Jánosnak meghagyván, hogy minden ide való dolgok felől kegyelmedet bőségesen tudósítsa; hiszszük azt, hogy parancsolatunk szerint cselekedett mind ő s mind pedig az vele levők, melyből kegyelmed mindeneket megérthet. Az békesség tractájának állapotját az mi illeti, azt istennek kegyelmét híván segítségül, nemzetünknek javára és megmaradására nézve, ezelőtt egynehány hetekkel elindítottuk vala, az hova főcommissariusunknak az istenben boldogúl elnyűgott ifjú gróf Thurzó Imre uramat bocsátván, az ő hirtelen és véletlen ez világból való kimulása után Thurzó Szaniszló uramat küldtük helyében és az tractatusnak állapotját continuáltatván még eddig császárnak kemény magaviselése miatt igen keveset efficiálhattunk; ezután az úristen mint adja tovább való processusát és exitusát is, semmi oly bizonyost felőle kegyelmednek nem írhatunk. Mindazáltal valamint leszen, kegyelmedtől semmit el nem titkolván, mindenekről ezután is tudósítjuk kegyelmedet és az dolgokat értésére adjuk, csakhogy kívántatik felette igen, előbb való írásunk szerint, hogy kegyelmed is gyakorta minden oda által való állapotok és dolgok felől bennünket tudósítani ne praetermittáljon. Bene valeat. Cui de

cetero gratia nostra regia benigne propensi manemus. Datum Hunnobrae 19. Novembris Ao 1621.

Benevolus

Gabriel mpria.

Kulczim: Spectabili ac magnifico comiti Francisco de Batthian censiliario, comiti comitatus Soproniensis, ac partium regni nostri Hungariae ultra Danubianarum generali et plenipotentiarario nostro etc. fideli nobis sincere dilecto. (Pecsét.)

(Eredetiről néhai Szilágyi Ferencz gyűjteményéből.)

CCCXXVII.

1621. nov. 29.

Generose fidelis nobis dilecte.

Tarthatjuk-e meg Szádvárát nem-e s az papi jószágot is, igen dubium, mivel azért immár derekas cursusában vagy on tractátus, reméljük, hogy az úristen 16 nap alatt jó végét engedi; annakokáért ez levelünket vevén kegyelmed, mindjárt menjen Szádvárában és ott az Pete György minden arany, ezüst marháját és köntösit maga szeme előtt inventáltassa igazán, az asszonnak is minden öltözetit és az inventariumot igen postán nekem külgye fel, köntösit tisztogassák meg ugyanakkor. Boraink valamik ott löttenek, korcsomárolják continue, de jó áron, Szenderőben is hordjanak által benne, az asszonnak is adass valami négy hordóval, asztalon kívül kiket adathasson el. Minden majorságot az szerént csépeljenek el, és adton adják s hordják Szenderőben is, de ezt csak oly caute hadgya meg az udvarbirónak, hogy eszekben ne vegyék, miért cselekedjük. Az lövő szerszámnak is az legöregeket 3. vitesse kegyelmed Szenderőben azt mondván, hogy az végház levén, ott itéltükinkább szükségesbnek, golyobisokat is azokhoz valókat elvigyék. Port is két részét, csak az harmad rész port hadgyák az várban valamenni ott vagy on. — Hány fontosok az lövő szerszámok, kiket oda visznek, nekem megirassa kegyelmed. Mennyi bor, buza és egyéb gabona legyen Szádvárához mindeneket inventariumban küldjön kegyelmed, lábos marha is mennyi és az mely lábos marhát az asszony maga jószágából hajtatta volt oda, azokat adasd meg neki. Az sebesi, hertneki jószágot ha lehet adjátok el uram, ne késsetek vele bátor az szalánczit is. Nekem irjatok minden oda való állapatokrol és legyetek szorgalmatos vigyázásban, mindenekre való serény gondviselések legyen. Az kis gróf irjon nekem egész-

sége és tanulmányában való progressusa felől. Prini uramat salutáld nevemmel, karácson napjára talám isten megengedi, hogy Kassát megközelíthetem. Várjatok vigan jó készüléttel. Bene valeat. Ex Hunno Brod 29 novembris 1621.

Gabriel m. p.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

Külszim: Generoso Joanni Palaticz, camerae nostrae Scepusiensis consiliario etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CCOXXVIII.

Kolozsvár, 1621. decz. 1.

Bethlen G. Pető Farkashoz.

(T.ör. Magy. Á. Oktár, IV. 336.)

CCCXXIX.

1621. decz. 6.

Generosi fideles nobis dilecti.

Kegyelmetek levelét az estve későn vöttük, heted napra hozták ide, im az posta mestereket magokat hivatjuk ide, meg akarjuk őket riasztani. Az pánczélók, karvasok felől való gondviselését javaljuk, és hogy jó bort is küldött számunkra jó néven vesszük, jól is gondolta azt kegyelmetek, mert ezen a földön egy hordó jó bort nem találni, mivel az bozini szentgyörgyi és több hegyek ez idén mind miveletlen marattanak, igen savanyuk az borok, vagyon 3000 akó borunk, de nem jó semminek, mégis 5 frton adgyák el, itt pedig 9 frt és 12, szép pénzt teremphetnének borból, ha volna min ide lordatnunk, de barma elveszett az szegén népnek. Alvinczi uram elérkezését igen akarjuk, csak jönne vizen Trencsénig Rosonberktől fogva minden egyetmással, maga sem törődnék úgy el, mint az köves utakon, az szekereseknek sem kellene annyit fizetni. Az lengyellel való tractatiója török császárnak így ment végben. 1) Hogy continuus oratort tartsanak ott benn zálagúl. 2) Hogy annuatim császári méltósághoz illendő ajándékokat külgyenek be főkövetjek által. 3) Hogy az kozákokat refrenalják és ezután semmi excursiot tenni nekik nem engednek, ha pedig kárt tennének, eo facto az authorokat megfogják és a portára

külgység, az magok oratora büntesse halállal ottbenn meg. 4) Az tatár hánnak az régi szokás szerént annuatim az 40 ezer aranyat és 40 ezer ködment megadgyák. 5) Erdélyhez, Moldovához soha semmi közöket nem mongyák. 6) Magyarország ellen semmi hadat nem adnak senkinek, sem fogadni nem engednek. 7) Császár barátinak baráti, ellenségének ellenségi lesznek. Még vagy 2 avagy 3 conditio, de nem jut eszemben, ha megállanák jó volna. Nekünk is tetszik, hogy Tököli uram az ország gyűlésére bemenjen azon instructioval, mely útjára, hogy készüljön kegyelmek adnoneálja, ha pedig az békesség végben megyen könnyű leszen újabb instructiot neki adni.

Turzóné asszonyomnak az por megadását halassza kegyelmek (illendő mentségre való praetextusokat keresvén) az én alámenetelemre, de ne értse hogy én irtam, hanem az por, ki elkészült az végekre magunk mellé kellett küldeni, januariusban fog annyi készülni, hogy megadhatjátok, Illés-háziét azonképen. Pálfi ötven ezer forintban alkudt meg szabadulása felől, melynek 24,500 frtját in pecunia et vasis aureis argenteis clenodiis megadták, restál 25,500 frt, mely summának megadását halasztottam husvét napjára nunc currentis; magát pedig elbocsátani ígértem conditione hac: Hogy Alaghy uram lött kezes az 19,500 frtnak megadásáért, az 6000 frtnak pedig megadásáért Károli Mihály, mindenik írt levelet róla hogy ők kezesek lesznek érette, mely leveleknek pariját im includaltuk. Annak okáért kegyelmek hivassa be Alaghy uramat és vegyen ilyen formán való levelet tőle, a mineműt formaltattunk és kezetekben küldtük, avagy formáltak olyant, mineműt magatok szerettek és legjobban formálhatni, summája csak az, hogy ha ez mostani 1622 esztendőben husvét napjára az egész summát meg nem adná Pálfi, Alaghy uramtól Tályát eo facto elfoglalhassuk és birhassuk az summa letételéig, Károli uramtól pedig szőlősi, musali jószágát. Az kötés levelet postán Károlinak küldje alá kegyelmek, ha subscribálja jó, Alaghi uram is ha Kassán subscribálja, az leveleket kegyelmek tartsa meg, Pálfit bocsássa el, ha pedig Alaghy uram felindúlt volna és útjában subscribálja az mi tőlünk formáltatott levelet, ugy is jó leszen, azt az levelet tartsátok meg. Károlihoz elküldvén az ő részére való levelet, ha subscribálja ugy is elbocsáthatja kegyelmek Pálfit, de különben ne.

Ezeket akaránk mostan sietve sok dolgaink között megirunk, mivel az békesség szintén mostan agitaltatik igen serio az tractatus által. Priui uram talált volt meg jószágának taxája megengedése felől, melynek hason felét megengedtük,

annak tudni illik, melyet ő kegyelmének kellene magának adni, megmondhatja kegyelmed neki, magának sok dolgaink miatt nem irhattunk. Az atyámfának küldtünk leveleket és valami egynehány olasz gyümölcsöt, küldje meg kegyelmedet sietve. Valeant. Ex Hunno Brod Moraviensi 6 Decembris 1621.

Gabriel m. p.

(Saját kézír. t. levele.)

Külcsm: Generosis N. N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije: a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXXX.

1621. decz. 11.

Generose stb.

Kegyelmed levelét, melyet 9 Decembris iratott ma adák meg, melyből az Darhóc Ferencz pretensioit értjük és ha más volna, oda sem adnánk immár a jószágot hogy így hitetlenkedik, mert hiszen mi nem kévántuk sem irtuk, hogy csak az Palaticz uram assecurationalis levelére adja ki pénzért, hanem expresse magyarul irtunk dolgáról, tudniillik hogy csak az mi inscriptionalis levelünknek alá érkezéseig assecurálja, interim az jószágot is kezében bocsássa, felvevén az pénzt tőlle, és mihelt felérkezik hozzánk Darhóc, azontól az levelet cum assecuratione úgy emanáltatjuk, a mint illik és kévánja, kárát semmiben nem akarjuk, másoktól is ótalmaznánk. etc. De látni való dolog, hogy csak otthon való üléséhez vált kedve és azért tergiversalkodott. Mindazáltal im kévansága szerint megirattuk az levelet, de az faluknak nem tudván neveket, nem ineralbatták, hanem in genere az mostan hozzá biratott falukkal et cum omnibus pertinentiis irták, isten alá vivén bennünket, ha jobban kévántatik, jobban irhatják, kárát nem kévánjuk a jámbornak. Két ezer frt gratiát is irattunk reá de most is cum protestatione írjuk, azt oly conditioval iratjuk, hogy ha az jószágot nekünk kellene redimalnunk tőlle, többet annál az summánál neki nem adunk, a melyet most kegyelmedek felvéssen tőlle, de ha Forgácsy familiája maradéki fogják kiváltani, élhessen az summának auctiojával is és egyéb jövedelmét is percipálja a jámbor, elég haszna leszen pénzének ha csak két esztendeig nála lehet is. Az én alá küldött álgyummal az Hernád mellett akadtak volt meg, a mint az gyalog

hadnagy írja, kiket ha eddig kegyelmetek által nem vitetett az Tiszán, nem kicsiny negligentia, annakokáért arra szorgalmatos gondot viseljetez uram, és vitessétek által, mert az váradi bástyákat akartam azokkal az nyert álguykkal megékesíteni, mely helyből az egész Tisza két felén való ország ótal, maztathatik. Az mely dolgokról ezelótt való leveleinkben kegyelmeteknek irattunk, viseljetez szorgalmatos gondot uram mindazoknak végben vitelére. Immár mi sem késünk, hanem kedden vagy szeredán innét, isten velünk lévén, által szállunk és az innepeken istentünket szolgálván interim az tractatusnak is vége leszen immár, isten mindeneket jól ad ahoz képest, a mint az visszavonó statusok magokat viselék. Bene valeat ex Hunno Brod 11 Decembris 1621.

Gabriel m. p.

Az aranyat semmiképen, sem a tallért el nem vehetjük úgy, a mint itt a táborban járt eddig, oka ez, hogy Magyarországbán sehult az nem publicaltatott, hanem az nagy szükségre nézve csak itt Morvában, nem is akarják az statusok felvenni, kiról szólottunk is itt immár velek, hanem az aranyat 3 frtért 50 pénzért. Az tallért 2 frtért 50 pénzért.

Egri Istvánt bocsátottam volt Slesiában 1500 lóval, ma tized napja és most hozák bizonyoson hogy isten jó szerencsét adott nekik, az slesiai hadra talált, ezer fegyveresre, az jagendorfi mezőben szemben vittanak meg, és az úristen igen megverte az ellenséget általok, kevés szaladt el az ezer lovasban. Az fő német kapitánt ki előttök volt több fő néppel együtt elfogták, hozzák, zászlókat is hoznak. Az szolnoki bék megszobesellet, egy híres török jancsi aga elveszett, erős harczok volt. Így valedicalunk egymásnak.

(Bethlen kézírata.)

Külczim : Georgio Rákoczý sth.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXXXI.

Szakoleczu, 1621. decz. 22.

Bethlen G. N.-Szombatnak.

(Győri füzetek II. 83.)

CCCXXXII.

Kolosvár, 1621. k. n.

Bethlen utasítása Csúthy Gáspárnak.

(Új M. Múzeum 1851—52. 683.)

CCCXXXIII.

1621. Kelet nlk.

Bethlen utasítása Soprony városához.

(Magyar regesták. M. Tört. Tár XI. 174.)

CCCXXXIV.

K. n. 1622. elején.

Bethlen a nagyvezérhez.

(Tör. Magy. Á.-Okmt. IV. 342.)

CCCXXXV.

1622. jan. 9.

Generosi fideles nobis dilecti.

Szécsi Györgynek adtunk volt tavaly avagy még in anno 1620. az beszterczei gyűlés alatt tízezer arany forintot 20 ezer forintig zálagúl, akkor hertelen az hadak fizetésére az közön-séges monetának nem tehetvén épen szerét, mely summának tiz ezer forintját maga könyergésére, Forgách Sigmond instantiájára Lipcsére írtattuk és tiz ezer forinttal maradván adósa neki, azon 1620. esztendőben háromszor is requiráltuk, pénzét azon fele monetául az beszterczei fervalter által kideputáltuk neki, magunk bejáróját Muránban küldtük érette Bornemisza Pált, de mindenkor csak halogatta és tétovázott, magának reménlvén hogy tarthatja, mivel ők megfőzték volt országok veszedelmére való praktikájokat. 20 az elmúlt holnapban in mense Decembris Zólyom vármegye szolgabiráját és esküdtét küldtük fel hozzá Muránban, kéretvén az mi aranyunkat az ő pénzének megadását és Lipcsére való küldését ígervén; de még bosszú szókkal illetett, hogy ő nem annyi, hanem sokszor annyi kárt vallott, mert bárkai jószágában többet tízezer forint restantiánál szedett fel az kassai kamara,

azon kívül minden jószágiban, majorságiban 50 ezer forintnál több kárt vallott; adjom meg én is azt neki, ha ugyan nem akarom neki engedni, de ő úgy tudja, hogy neki engedtem, azért ne bántsam annak keresésével etc. Ilyen tétovázását látván és értvén, nem akarok utána járni többé, hanem azt akarom, hogy ő járjon utánom. Annakokáért igen serio parancsoljuk hűségteknek, hogy Enicskét mindjárt ahoz való portióval együtt mindjárt foglaltassátok mi számunkra, valami ott találtatik, meglátja az áruló, hogy Muránból is meg akarom nézni, mint jár alá. Ezután irassátok meg neki, hogy valamig az tizezer arany forintot alá nem küldi Kassára, Enicskét addig nem bírja, noha azt a pénzt nem éri. Az ő pénzét én megadatom az ebnek, ha az én aranyamat aláküldi és jószágát is remittálom. Intsétek is, ne vessződjék mégis velem, mert isten úgy idvezítsen az ebeknek vagdaltatom elibe, mihelt itt alatt kaphatom; római császár ő érette az békességet én velem fél nem bontja, durum est asino contra stimulum calcitrare. Végezetre én nem tudom, kegyelmed Palatics uram, mint viseltetett otthon gondot, holott csak tűzre való fánk sincsen; bizony nagy szegény, hogy fát is pénzen kell Kassán nekem vennem, maga Terebes, Garam, Szaláncz, Rozgon, Torna, Jászó, Sebes nem világ végén, hanem Kassa tövében voltak. Régen írák, hogy fa, széna s minden élés bővön legyen, de semmi nem költ benne, igen bánom. De mentől több jószág vagyon az kassai kamara keze alatt, annál inkább nincsen semmijek. Im az úristen megment bennünket az sok jószágtól, nem kelletik azok miatt búsulnunk, könnyen élhettek ezután és talám ex nihilo több leszen immár. Bene valeant. Ex Tirnavia 9. Januarii 1622.

Gabriel mpria.

Örömet én is hazamennék immár és az sok hadakozástól mivel megmentett az úristen, örömet én is nyúgonám de nem tudom, mire menjek Kassára, ha nincsen mivel ott éljek.

Kívül más kézzel: Exhibitac sunt de negotio Georgii Szécsi die 15. Januarii Ao 1622.

Külcsm: Generosis N. et N. camerac nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(A levél egészen Bethlen Gábor írása.)

(Eredeti a báró Révay család styavnickai levéltárában.)

CCCXXXVI.

N.-Szombat, 1622. jan. 14.

Bethlen Pázmányhoz.

(Pray : Prin. I. 233. l. és Pesty Delejtű 1859. évf. 19. sz.)

CCCXXXVII.

a)

Belus, 1622. jan. 17.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray : Prin. I. 275. és Pesty Delejtű 1859. évf. 48. sz.)

b)

Belus, 1622. jan. 17.

Bethlen Pázmánynak.

(Viczy Lt. Hazai Okmánytár III. 456. egy másik levél.)

CCCXXXVIII.

1622. feb. 2.

Gabriel Dei gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae, Sclauoniae rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris vicecapitaneis belli ductoribus centurionibus, ductoribus, decurionibus ac universis tam equestris quam pedestris ordinis militibus nostris praesentes visoris salutem et gratiam nostram. Mivelhogy az mi böcsületes hívünknek tanácsunknak Monoki Miklós uramnak Gömör vármegyében levő Dobsina nevű városát az mi kiváltképen való protectiónk alá vettük, és akarjuk hogy senki reá ne szálljon. Azért hagyjuk parancsoljuk is serio, hogy az megnevezett Dobsina nevű városra szállani sem seregenként sem csoportonként ne merészeljen senki, sem penig ne dúlja fossza az szegénységet és ne háborgassa, sákmányolja, majorságokban kárt ne tegyen, mert valaki parancsolatunk ellen cselekedik, az mi kiváltképen való büntetésünket semmi úton el nem kerülí. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in libera regiaeque civitate nostra Cassoviensi.

Die secunda Februarij anno domini Millesimo sexcentesimo vigesimo secundo.

Gabriel mpr.

(*sig. impr.*)

(*Eredetije Dobsina város levéltárában.*)

CCCXXXIX.

1622. feb. 27.

Gabriel dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Sicolorum comes, Oppuliaeque ac Ratiboriae dux etc.

Illustrissime ac reverendissime domine amice nobis benevole salutem et omnem prosperitatem. Az mint kegyelmed Rozsnyó Bánya felől commissariusink által bennünket tudósított volt, hogy császár ő felsége annuenciájából azt az városkát maga kezéhez vévén Széchy Györgynél nem hagyja. Ez napokban érkezvén meg hozzánk Priny Ferencz és Pettneházi István uramék Széchy Györgygtől adták értésünkre, hogy császártól ő felségétől az Rosnyó-Bánya inscriptioját Széchy György meghozatván, nekik mutatta is volna, melyet mi nem is gondolván meg, íteltük azt, hogy az kegyelmed commissariusink által való maga ígéleti szerint azt az helyet kezéhez vevén, császár ő felsége másnak nem inscribálja; holott magunk is inkább akarjuk azt, hogy kegyelmed kezénél legyen, hogy sem egyebeknél. Minthogy azért mi ez felől az mint kegyelmed is jól tudhatja azon commissariusink által ugyan protestáltunk is, hogy ígéletünk ellen semmiképen Széchy Györgynek bírni nem engedjük. Értvén ez dolgot, akartuk felőle kegyelmedet mindjárt szeretettel requirálnunk és ezt értésére is adnunk, hogy ha egy privatus embernek papi jószágokat bírni megengedtetik, mi is Liszkát kezünkől ki nem bocsátjuk, hanem megtartjuk. Hogyha pedig kegyelmed, az mint ez előtt bennünket tudósított, maga kezéhez veszi Rosnyót, abban ellent nem tartunk, sőt méltóbbnak is ítéljük, hogy papi jószág lévén, kegyelmed kezénél legyen, holott Széchynek bírni ígéletünk ellen nem engedhetjük, minthogy felette igen nagy haragja lévén nyavalyásokra, ha kezében esnének, romlásak és veszedelmek lenne miatta. Kegyelmed azért értvén ez dolgot, szükség, hogy császárt ő felségét felőle mindjárt megtalálja és azon is legyen, hogy azt az helyet előbbi maga ajánlása szerint kezéhez vegye, és ő felsége elle-

nünk Széchynek ne inscribálja, holott az dolog így lévén, mi is Liszkát kezünkől ki nem bocsáthatjuk. Erre azért ezen ifjú legény szolgálk által, melyet valami orvosságoknak, melyek itt nem találhatnak, megvásárlásaért kellett postán felküldnünk Bécsben, — kegyelmedtől választ várunk. De reliquo eandem foeliciter valere exoptamus. Datum Cassoviae, 27 die Februarii anno domini 1622.

Reverendissimae et illustrissimae dominationis

Amicus benevolus

Gabriel m. p.

P. Scripta. Tudjuk vagyon értésére kegyelmeteknek, ő felségének immár minden helyek resignáltattanak Fátrán túl, ez héten várjuk ide az commissariusokat, az koronát ma hozák be, az mi részünkről való ígreteknek megteljesítésében fogytkozás nem leszen, de ha kegyelmetek fel nem serken és némely nagy akadályoknak nem obviál, igen féld, hogy nemcsak Magyarország hanem több országok is ő felségével együtt úgy megbúsúlnak és oly állapotra juthatunk mindnyájan, kinél rosszabbat gondolni sem tudhattunk volna, az első veszedelmes állapotoknál az utolsó sokkal veszedelmesb lehet, kitől az úristen mindnyájunkat ótalmazzon.

Rosnót kegyelmed Szécsynek birni ha engedi, bizony visszavonszom az gubát érette velle, birni soha nem engedem ígretem ellen, ha ezer levele lenne is róla, lássa ő felsége ha újabb háborúságot enged kezdenünk az egy nyomorult váráknak Szécsy kezében való adása felett, az árultatásért, ha oly igen kedves ő felségénél contentálhatja mással is. Ha Szécsynek papi jószágot szabad leszen birni, nekem is szabad leszen Liszkát birnom, kire nagy kívánsággal való szükségem volna, de talám jobb, hogy az mit ember nem akar, annak indítására okot se adjon senki. Feleségem igen beteges, valami medicamentumokért küldtem postán, ha kívántatik, hogy egy úti levelet adjon kegyelmed, szeretettel kérem. Foeliciter valeat.

Jegyzet: Pray (?) azt jegyzé meg ez alá: Pertinet ad sequentem Epistolam ut appareat. (Itt az előző értendő). Ez azonban kérdés.

(Eredetije Bethlen G. kezével irva a budapesti egyetemi könyvtár kéziratrárában. Pray-féle collectio. Res Transsilvaniae. Tom. J. Nr. 59.)

Kulczim: Illustrissimo ac reverendissimo domino Petro Pazmany archiepiscopo ecclesiae metropolitane Strigoniensis locique eius-

dem comiti perpetuo, primati Hungariae legato nato summo et secreto cancellario sacratissimae caesareae regiaeque majestatis intimo consiliario, amico nobis benevolo.

(Eredetije : A m. kir. egyetemi könyvtárban. I. 80. 2. dr.)

CCCXL.

1622. márcz. 19.

Resolutio serenissimae electae regiae majestatis ad memoriale dominorum commissariorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis, facta Cassoviae die 19. mensis Martij anno 1622.

1. Az szent korona holnap napon publice cum solennitate ládájából kivétetik ad revidendum és annakutána resignáltatik.

2. Az diploma szerint ellent nem tart ő felsége a kamarán levő leveleknek revideálásában ; csak hogy ha levelenként akarják perlustálni, abban egy néhány hét belé telnék ; hanem egy bizonyos személy rendeltetik, ki minden leveleket, úgy a mint most vannak, híven conserváljon és ha császár ő felsége számára, az ő felsége birodalmában levő jószágokra avagy dolgokra levél kívántatik, in paribus adja ki fideliter ; erre legyen köteles ő felsége részéről is.

3. Ha császárnak ő felségének úgy tetszik, hogy gyűlésen kívül láttassanak meg az simplex donatiók (mert minden inscriptiók directe gyűlést concernálnak az diploma szerint) ő felsége abban sem tart ellent, csak császár ő felsége praefigáljon competens terminust ; de most az gyűlés előtt innét commissariusoknak felmenni igen impossibile, holott még az gyűlésre convocáltatott vármegyék és urak követi is az praefigált terminusra semmiképen reá nem érkezhettek. Ha pedig császárnak ő felségének az tetszik, hogy in proxima dieta revideáltassanak azok is az donatiók cum inscriptionibus, csak értse ő felsége császár ő felsége resolutióját, ahoz accommodálván magát, az gyűlésre arra való commissariosokat expedíál.

4. Az rabok elbocsáttatának, azok között Pethe György is elbocsáttatott.

5. Újabb diplomát ő felsége készített, de mivel az mostani állapotjához való pecsét még el nem készült, kit mindazáltal minden órában vár, az pecsétet meghozván, ő felsége maga követe által megküldi császárnak ő felségének, az elébenit császár ő felsége is visszaküldvén.

6. Az inscribált és donált jószágokra ő felsége számot nem tartatott, kinek mi donatiója és inscriptiója leszen, producálja suo tempore.

7. Az confoederatiókról költ diplomák ő felségénél nincsenek ; az ország több leveleivel palatinusné asszonyomnál vannak.

8. Ő felsége immár a typographiát másua rendelte, az biblioteca penig sokfelé oszlott.

9. Erdélyország gyűlésében ő felsége az assecuratoriát az erdélyi statusoktól megszerzi és ő felségének megküldi.

10. Eperjesig ő felsége az korona mellé elegendendő comitivát rendeltet.

(*A magy. k. orsz. levéltár. publ. fasc. XX. Nr. 70.*)

CCCXLI.

Kassa, 1622. márcz. 22.

Bethlen Pázmányhoz.

(Pray: Princip. I. 279.)

CCCXLII.

Kassa, 1622. márcz. 29.

Bethlen G. utasítása Tholdalaginak.

(Tör. Magy. Áoktár, IV. 347.)

CCCXLIII.

Tokaj, 1622. ápr. 12.

Bethlen Pázmány Péterhez.

(A. Viczay cs. ltára. Hazai Okm. 433. 1.)

CCCXLIV.

1622. április 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex etc.

Magnifica domina, nobis grata. Salutem et gratiam nostram. Minémű nagy munkával és sok szorgalmatossággal kel-

lett az elmúlt időkbeli nagy háborúságokat ez országban leszállítanunk, hisszük azt, hogy senki nincsen, az ki maga nagy kárával ne tudhassa; holott mindenek felett nemzetünknek megmaradására nézvé, minden igyekezetünket csak arra fordítottuk, hogy ez sok veszedelmek után csendességet és minden rendeknek békességes megmaradást szerezhessünk; az melyet véghez is vivén, sok fáradtságunk és munkánk után római császárral ő felségével minden dolgok felől bizonyos és erős hittel kötött végzést is csináltunk, melyhez tartván még eddig mindkét felől minden rendek magokat; az mint értjük, elsőben is kegyelmed nem gondolván semmit ez országnak mostani, ilyen nehéz munkával lecsendesített állapotjával, mind császár ő felsége hitit, mind pedig az közönséges békességet megháborította; melyen eleget nem csodálkozhatunk, micsoda bátorsággal merte megpróbálni, hogy Bogdány János és Rákóczy János híveinknek tőlünk inscribáltatott jószágait maga hatalmából az közönséges békességnek végezése ellen elfoglalta és Rákóczy Jánosnak szolgálait is megfogatta; mely igen méltatlan dolognak látszik lenni, hogy ilyen országoknak közönséges békességét egy asszonyember merte megháborgatni és abban piszkálni. Holott ha mi némely híveinknek nemzetségekhez való tökéletes szolgálatjokért az kegyelmed megholt urának, az ki ez országnak legfőbb árulója volt, és tűzzel, fegyverrel az maga nemzetségét nem szánta égetni, vágatni, idegen és kegyetlen nemzetséget hozván be országában, — jószágát méltán eladtuk is, nem lött volna semmi módod benne, hogy mód nélkül azokat megháborgassad. Mert mi az mikor az császár ő felsége commissariusi előtt resignáltuk az gyermekekre nézendő jószágokat, akkor is solemnis protestatióval kivöttük belőle azokat az jószágokat, melyeket egyebeknek inscribáltunk. Attól kellett volna hát jó asszony várnod, az mikor efféle jószágoknak dolgai az végezés szerint eligazíttatnak; mert az mint Rákóczy Jánosnak szóló leveledben írod, hogy császár ő felsége commissariusi adták volna kezedben, azok semmiképen nem adhatták, mert arra hatalmok semmi nem volt; holott az végezésben nyilván meg vagyonspecificálva, mindenféle mitőlünk donált és inscribált jószágoknak állapotjokban miképen kellessék procedálni. Nem akarván azonban mostan erről bővebben írni; ebbéli írásunkat csak ebben hagyjuk; parancsolván igen serio, hogy mindjárást ez híveinktől elfoglalt jószágot minden kár nélkül kezekben visszabocsássad; mert senkit mi az közönséges békességnek végezése ellen megháborítani nem engedünk, ezt is bizonyoson elhívén, hogy ebbéli merész cselekedetedért is, melyet, egy asszonyember lévén, meg mertél próbálni, meg

akarjuk mutatni, hogy eszedben vehessed, hogy valakik erre tanácsid voltak, de nem jódat kívánták és nem kellett volna azon elindulnod. Ezen végre bocsátottuk híveinket vitézlő Balling Jánost, munkácsi kapitánunkat és Buttkay (*tán Ruttkay*) Istvánt zemplinvármegyei viceispánunkat hozzád; az kiktől szóval is izenvén, hogy mindenben szavoknak teljes hitelt adjon, kívánjuk. Datum in arce nostra Szatthmáriensi die 19 Aprilis. Anno 1622.

Gabriel mp.

Alább más, valószínűleg későbbi írással, miután az eredeti külcím a pecséttel hiányzik: Magnificae dominae Catharinae Nádasdy, Magnifici domini Georgii Drugeth de Homonna relictæ viduæ.

(Eredetije a m. n. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCXLV.

Gy.-Fejérvár, 1622. júl. 16.

Bethlen G. a nagyszebenieknek.

(Eredetije a szász n. ltárban. Archiv Nr. 7. III. 241.)

CCCXLVI.

Gy.-Fejérvár, 1622. júl. 22.

Bethlen G. Rákóczy Györgynek.

(Vörösvári ltár; Tört. Tár XIX. 53—54.)

CCCXLVII.

1622. júl. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppuliae Ratiboriaeque dux.

Spectabiles magnifici generosi egregii ac nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nem kevés búsulással értjük az ország mostani gyűlésében, hogy az statusok

tőlünk hiveinknek hazájok mellett való jámbor szolgálataikért inscribált jószágokat simpliciter absque ulla contentione (*contentatione*) elvéteni végezték és hogy ez jelen való hónapnak 24. napján minden tartozzék kezéből kibocsátani, melyet ha ki negligálna avagy contumaciter magánál akarna tartani, az viceispánok kimenvén az olyan jószágokat occupálnák és resignálnák az előbbi possessoroknak etc.

Sokat csudálkozunk igen ilyen articulus csináláson, honét és micsoda okokból mehetének arra, holott az nemes Magyarország minket királyának eligálván, authoritást és szabadságot is (*adott*) volt, hogy az papi jószágokat és az országgal ellenkező(*k*) javait (ha az praefigált terminusig nem resipiscálnának és nem compareálnának) az országnak szükségére inscribálhassuk. Római császárral ő felségével is az békeség tractájakor az inscribált és impignorált jószágok felől ilyen igékkel való artikulust végeztünk: Inscriptio- nes autem et bona impignorata, per dominum principem maneant in suo vigore, donec regnicolae in proxime futura publica diaeta illa eliberabunt, illosque qui pecuniam dede- runt contentabunt. Ezt az articulust ő felsége az többivel együtt in verbo suo caesareo et regio, bonaque fide christiana ígérte, hogy tam ipse obseruabit, quam per alios etiam subditos suos cuiuscunque status et conditionis fuerint obseruari faciet. Ezekre nézve az nemes ország ilyen articulust ő felsége hűti ellen maga egyszeri végezésünk derogamenére, nekünk rettenetes és halálos gyalázatunkra nem concludálhatott volna, mert ő kegyelmeknek authoritása az mi inscrip- tióknak destruálására nem lehetett, hanem csak de modali- tate contentationis, mint és hogy contentáltassanak az inscrip- tióknak summájárúl az kik inscribált jószágokat bírnak, az mint szegény Illyésházi István is cselekedett az bécsi pacifi- catio után való ország első győlésében; nem azt irták az di- plomába, hogy az mint az ország fogna végezni győlésében az inscriptiók felől meg az legyen az confederatio (*sic*), hanem az mi Niglspurgban elvégeztetett azt observálja ő felsége és azt exequáltatja, az országgal is azonokat contentáltatja pénzekről, az kik inscribált jószágokat bírnak. Annak okaiért minekünk az az végezés igen illetlennek látszik, per hoc nem consentiálhatunk neki, nem is engedhetjük executióját. Hűség- teket azért erről akarók tudósítani, úgy értse valóságos vége- zésünket az inscribált jószágok felől, ha kik addig nem értet- ték volna, mert az mint értjük, csudálatos, kigondolt mester- séggel való ratiókkal állatták és inducálta (*sic*) ott fenn az statusokat ennek az ellenkező mostani articulusnak csinálá- sára mely soha emlékezethen sem forgott. Császárt ő felségét

mi is kevés nap alatt ezen dologról requirálni akarjuk, instálván, hogy egyszer végezett diplomáját ő felsége is tartsa meg, egynehány személyek tekinteteért hittel kötött frigyét ő felsége ne violálja, és azzal az országra újabb és utósóbb veszedelmet ne hozzon. Hűségteknek azért serio demandáljuk, tőlünk inscribált jószágokat senki keziből ki ne bocsássa, tisztivise-lőnk is executióra senki instanciájára ki ne menjen, hanem minden renden csendességben legyen várván császár ő felsége requisitiókra való resolutióját, azután mihez kellessék ma-gunkat hac in parte tartanunk, hűségteket újobban tudósítjuk. Secus non facturus. Datum in Ciuitate Cibiniensi die 23. Julii Anno 1622.

Gabriel.

Hátirat: Paria edicti Bethlenianj de bonis inscriptis non res tituendis.

(Egykorú, hibás másolat a m. k. orsz. levéltárban. Publ. Fasc. 34. Nr. 12. Egy másik jobb másolata az egyetemi könyvtárban Pray Collectioja Tom. Inro 59.)

CCCXLVIII.

1622. augusztus 21.

Gabriel dei gratia stb.

Reverende et clarissime vir, nobis syncere stb. Salutem stb. Értvén az kegyelmed leveléből, hogy két professor ismét érkezett volna oda Kassára, poroncsoltunk ott való praefectusunk Belavári Dánielnek, hogy illendő móddal az mi salus conductusunk mellett onnan megindítván Tokajig küldje el, onnan Debreczenbe, Váradra és onnan salus conductusunk mellett mindenütt szépen eljöhethetnek; intjük azért kegyelmedet legyen szorgalmatos gondviseléssel maga is hozzánk beküldésekre. Et feliciter valeat. Datum Albae Juliae 31. Augusti anno dni 1622.

Gabriel mp.

Kulcsám: Reverendo et clarissimo viro Petro Alvinci ecclesiae Cassoviae hungaricae pastori vigilantissimo nobis syncere dilecto.

(Eredetije Berlinben.)

CCCXLIX.

1622. október 18.

Gabriel dei gratia sacri romani imperii et Transsilvaniae princeps stb.

Spectabilis et magnifice comes, vicine nobis benevole. Kegyelmed levelét minекtünk jámbor szolgálja megadván, ez jelen való hónap 13. napján, kibен egy rabnak elszabadítása felől instál minálunk; mely kegyelmed írására az rabot mindjárt elbocsáttatni készek lőttünk volna, de maga szolgáljától értekezvén állapotjáról, maga mondja, hogy elszabadúlt régen; és így tovább annak elbocsátása felől fáradni nem szükség; sőt azonkívől is valamennyi rabok várainkban találatnak, elszabadítások felől demandáltunk, eddig való poenitentia tartásokkal megelégedtünk; remélvén, talán megemlékezvén mostani állapotjokról, és másszor keresztyénekre nem jönnek; mindazáltal őк tudják. Kegyelmed maga jó akarattal való ajánlását az mi illeti pedig, azt kegyelmedtől kedvesen vőttük, mi is kegyelmednek minden illendő dolgokban kedveskedni készek leszünk; az elmúlt állapotok magokkal az mit hoztak volt, azokról nem szükség emlékezni; kegyelmed kegyelmes urához, fejedelméhez való szeretetét megtartván, érdemlett jutalmát is vőtte, s vészi, azt mi nem kárhozzatjuk; csak immár ezután viselnők úgy magunkat, hogy az köztünk sok fáradsággal végben ment békesség tartathatnék meg, kire az mi részünkről tiszta szívvel igyekeznénk, de az múlt országgyűlésében végeztetett articulusok láttatnak igen kétségessé tenni az békességnek fenállhatását, ha ő felsége kegyelmesen velünk való végezésiről meg nem emlékezik, és az conditiók szerint nem fogjuk accomodálni magunkat, kiről ő felségét eddig is requiráltuk és instáltunk volna, de érsek uram írása szerint várakoztunk az ő felsége hozzánk küldendő követire, mivel mi ő felségéhez solemniter expedáltuk volt követünket, ki ha nem leszen is, csak értsük, ő felségét ugyan requirálni igyekezünk, mert az kegyelmetek végezése szerint lehetetlennek látjuk az állapotnak csendességben való maradását; holott igen ellenkezik az niclspurghi conditiókkal; kívántatnék igen, hogy kegyelmetek szegény nemzetünket nyugotná immár, mert nagy szükség volna rejá; de erről mostan többet nem írunk. Isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. Datum in civitate nostra Bistriciensis die 18 Octobris Anno 1622.

Kegyelmed jó akarója

Gabriel mp.

Külcsm: Spectabili et magnifico comiti Nicolao Eszterhasy de Galanta, sacrae caesareae regiaeque Majestatis consiliario et judicii curiae, ac partium regni Hungariae inferioris praesidorumque antemontanorum generali, arcisque et praesidii Érsek-Újvariensis suppremo capitaneo etc. Vicino nobis benevolo.

(Eredetije a M. Tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCL.

1623. márczius 3.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Illustris et magnifice vicine nobis beneuole. Az kegyelmed hozzánk bocsátott követe Bosány Mihály uram ideérkezvén és vele szemben lévén, általa küldött levelét kegyelmednek elvöttük, melyet megolvassván, írásának minden rendit megértettük és magától Bosány uramtól szóval való izenetit is bőségesen meghallottuk. Melyekre mind bő szóval való írás által feleltnünk szükségesnek nem ítéljük lenni, holott az kegyelmed böcsületes követével két úttal is szemben lévén, minden egyéb szükséges dolgokat és megbántódásunknak is okait bő szóval neki aperiáltuk és általa mindenekre megfeleltünk, melyeket, elhittük, hogy fogytkozás nélkül kegyelmed magától meg is ért. Kegyelmed azért azokat jó ítéllettel meggonolván, hiszszük, hogy mind az közönséges igazsághoz, mind pedig hazájának és nemzetének megmaradásához fogja azokból accommodálni magát; az minthogy ez mind szükséges, mind pedig hivataljához is illendő. Ezzel az úristen éltesse kegyelmedet. Datum in ciuitate nostra libera et regia Cassoniensi die 3. Mensis Martij. Anno domini 1623.

Vicinus benevolus

Gabriel mp.

Külcsm: Illustri et magnifico comiti Stanislao Thurzó de Bettlenffalua, regni Hungariae palatino, et iudici Cumanorum, sacrae caesareae regiaeque Maiestatis consiliario intimo stb.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban Publ. Fasc. 26. Nr. 17.)

CCCXLI.

1623. márcz. 16.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps sat.

Spectabilis et magnifice vicine nobis benevole. Salutem et omnem prosperitatem. Egy Hollóssi János nevű szolgánk az elmúlt nyáron tőlünk elbucsuzván, háza népéhez az mi salus conductusunk mellett haza akart menni, bizván ahhoz hogy nichellspurgi végezés szerént senkitől útában semmi bántása nem lenne. Köt Bánffí Kristóf minden ok nélkül megfogatott és most is erős fogságban tart, mind az császár ő felsége diplomájának, az amnestiának és az mi méltóságunknak nagy derogamenjére. Kegyelmedet azért szeretettel requiráljuk, hogy interponálja magát mind palatinus uramnál mind pedig Bánffí Kristófnál, az megnevezett Hollóssi Jánost bocsássa el ez mostani fogságából, viselhesse gondját háza népének; lám az mi ditionkban császár ő flge szolgáinak senkitől semmi bántásuk nincsen. Mi is kglmednek más dolgukból regratificálni igyekezünk, az mint eddig is kegyelmed tapasztalhatta jó akaratusunkat, holott intercessiójára kglmednek egy német rabot sokad magával szabadítottunk el. De caetero eandem bene valere cupientes. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, 16. Martij anno d. 1623.

Semmi jót nem kezdünk remélhetni az ő felsége tisztviselőinek actáiból békességünknek sokáig megállhatása felől, bizony szintén elunjuk a sok rajtunk való szegezgetéseket, utánunk való circálásokat, ellenünk forraló practicákat az embereknek; ez nem békesség a mint velünk kezdenek bánni; ha az hitel köztünk nincsen mi haszna az végezéseknek. Jobb aperto marte egymást prosequálni, hogy sem mint clandestinis machinationibus életünk elfogyatására ügyező emberekkel színes barátságot viselünk. Sok volna a mikről panaszkodhatnánk igen méltán; de más üdöre halasztjuk el. Kegyelmedet szeretettel kérjük persvadeálja az kiknek illik supersedeáljanak efféle dolgokról, jobb és idvességesebb az szent békességet megörzenünk mind két részről. Hidd el uram nekem is résen vagyon filem és ha lehet bizony előbb igyekezem másoknál az kardhoz nyúlni, ha ugyan annak kelleni lenni, melyet isten eltávoztasson; ki ha leszen adjanak azok számot az sok ártatlan vérontásról; az a hitván Hollóssi akarva sem tudna vétetni senkinek. Szégyenlem igen, hogy sal-

vus conductus levelem mellett reám való suspicioért megfogták. Ha suspicálni akar kglmetek jobb tudósítson róla, és viseljék úgy magunkat a mint kívántatik in tali casu.

Beneuolus

Gabriel m. p.

(Eredetije, melynek utóírása egészen Bethlen írása, a Magyar Akadémia irattárában.)

(Esterházy Miklóshoz írva.)

CCCLII.

Tókaj, 1623. márcz. 22.

Bethlen G. Pázmán P.-hez.

(Viczy lt. H. O. II. 465.)

CCCLIII.

1623. márcz. 23.

Reuerendissime et illustrissime domine.

Ez levelünk megadó főembert Horvát Györgyét expediáltuk császárhoz ő fölségéhez; ki által levelünket küldvén ő fölségének, instálunk demisse az köztünk való végezésekben történt difficultásoknak helyre való állatásiért, kiket mivel kegyelmed jól tud és minthogy az békességnek megcsinálója — és az fejedelmek után egyik főszkeze kegyelmed volt; szeretettel kérjük legyen azon, álljon fenn és tartassék meg az egyszer köztünk sok munkával véghez vitetett szent békesség, ő fölsége és kegyelmetek ne igyekezzék minket is hírünkben nevünkben így meggyalázni, az mint az soproni gyűlésben elkezdette. Mert isten és az szent angyalok az mi bizonyságink, hogy soha ingyen sem gondoltuk az hamis magyarázatot, melyek akkori commissariusokkal mondattak az ország előtt, mely alatt hogysen heverjünk, örömesben meghalunk, megsértetett tisztességünk mellett; jobb uram, azért marte (*azaz: hadakozva*) egymáshoz magunkat viselnünk, hogysen ilyen practikák által rettegéssel élnünk és az felőlünk naponként kikölt gyalázatos enigmákat, hamis hírköltéseket szenvednünk,

mert ez nem békesség, hanem halálos gyalázat, az mint az emberek magokat hozzánk kezdték viselni, ha kik szolgálatunkra akarnának jönni, sub emissione honoris et bonorum tiltják el őket. Sléziából praefectusunkat hívatuk vala ki, mivel semmi instructiója, conventiója nem volt, azt Kassáról bocsáttuk haza tisztihez; Carolus herczeg ő fölsége útjában megfogatta, és elvitette, kin mennyit búsulunk, meg nem írhatjuk, az rettenetes gyalázatot minden marhánk-nak elveszésénél nagyobbnak tartjuk, hogy mi ily suspectusok vagyunk és csak szolgánkkal sem szabad beszélleltünk; miért adta is ő fölsége azt a rossz ducatum nekünk; bizonságul hi-juk az istent, semmit vele ő fölsége ellen nem tractáltunk, ki mint neki adott instructiókból és minden nála talált írásokból világosan megtetszik, ha ő fölsége minket így akart gyalázní és az földhez verni, meg sem köllött volna békélleni velünk, eddig tudjuk alkalmasint elválasztotta volna az fegyver köz-tönk a dolgot; erről ő fölségének nem is írtunk, mert még bizonyosak nem vagyunk benne, hova vitték és miért fogatta meg az herczeg: de az megfogása bizonyos; kegyelmed iras-son ő fölségének, parancsoljon elbocsátani praefectusunkat, és ne infestáltassunk így, mert el nem állhatjuk immár, bizo-nyosan nem tudjuk, magunk sem hihetjük, tizenöt tanuló deá-kot köldtünk el császárral*) oda föl tanulni, Vitebergában mentenek volna, e avagy hova az mostani ott fönn való veszé-kedésben nem tudjuk, Rákóczi uram ízent, úgy hallotta, hogy azokat mind levágatta ő fölsége Carolus herczeg, kiknek tizét magunk költségén akartuk taníttatni, elküldtünk nyomokra megláttatni őket, mely dolog ha igaz leszen, kegyelmed bizo-nyosan elhiheti, hogy így valóban fölbomol az egyesség köz-tünk, mert ehez hasonló dolgot senki nem hallott. Ezekről akaránk kegyelmednek írunk; mégis szeretettel kérvén ke-gyelmedet, legyen azon, álljon meg az szent békesség, kinek megtartására mi igen készek volnánk, csak ne kényszergetnének így bennünket. Ezek után isten stb. Ex Thokaj 23. Martij 1623.

Dominationis vestrae illustrissimae

Amicus beneuolus.

Gabriel.

Hdítat: Paria Literarum Principis Transylvaniae ad Archi-episcopum Strigoniensem exaratarum.

(A m. k. orsz. levélt. Publ. Fasc. 26. Nro 14.)

*) A figyelmetlen másoló azt írta: császárral, e helyett: Kassá-ról (Chassarul).

CCCLIV.

1623. május 25.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsilvaniae princeps, sat.

Reverendissime magnifice et egregie nobis benevoli et grate dilecti etc. Császárhoz ő felségéhez bocsátván ez elmúlt napokban bizonyos fő emberünket, ő felségének mind nekünk írt leveléből, mind pedig annak relatiojából értjük, hogy bizonyos követit rendelte volna ő felsége mostan hozzánk bocsátani. Mely comissiora az mint értjük kegyelmek választatván is, hogy mind az ő felsége méltóságaiért, mind pedig az kegyelmekre bízott dolgoknak mivoltáért valami fogyatkozás az mi részünkről ne találtassék, akartuk in tempore mostani előttünk álló dolgainkat kegyelmeknek értésére adni, és azokról tudósítani is. Tudni illik mivel istennek kegyelmes rendeléséből erdélyi országunknak gubernatora gróf Bettlen István uram öcsénk böcsületes örömének előttünk álló napja miatt nekünk is ő kegyelméhez való mind kegyelmességünkért mind pedig kötelességünkért akkor ott jelen kelletik lennünk, ez okon fejedelmi lakó helyünkből annak előtte megindulásunknak is szükség lenni, melyhez képest hogy alkalmatlan helyen és időben kegyelmek bennünket ne találhasson, intjük és requiráljuk is kegyelmesen, hogyha szinte birodalmunkhoz közelebb jövő útjában érné is kegyelmeket ez levelünk, rendelje úgy jövőjét, hogy ad 20 diem Junii érkezhessék hozzánk arra az helyre jönni, melyről Bettlen István uram kegyelmeket meg fogja találtatni. Igen kedves dolgot cselekedvén nekünk is, hogyha maga jelenlétével ilyen kedves atyáinkfiának böcsülletes öröme napját ékesíteni nem nehezli, abban isten véget adván, kegyelmeket országunknak messzebb helyeire fárasztani nem akarjuk, hanem kolosvári városunkban az ő felsége kegyelmek által való követtségét megértvén, azon is leszünk hogy kegyelmeket sokáig ne tartóztassuk.

Easdem bene valere exoptantes.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 25. Maji anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külczim : Reverendissimo ac generosis N. N. sacratissimae caesareae regiaeque majestatis destinatis commissariis etc. Nobis benevolis et grate dilectis.

(Eredetije a magyar tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLV.

Gy.-Fejérvár, 1623. jún. 6.

Bethlen Esterházyhoz.

(Kism. lt. Esterházy M. élete II. 28.)

CCCLVI.

Szamos-Újvár, 1623. jún. 15.

Bethlen-utasítása Tholdalaginak.

(Török-Magyar Áoktár, IV. 383—93.)

CCCLVII.

Kolosvár, 1623. jún. 30.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray Prin. I. 304. l. és Pesty Delejtű 1859. 48-ik sz.)

CCCLVIII.

Gy. Fejérvár, 1623. júl. 26.

Bethlen G. a szebeni tanácshoz.

(Felső magyarországi Minerva 1828. évf. 1921-ik l.)

CCCLIX.

1623. júl. 29.

Spectabilis et magnifice nobis honorande.

Károli uram hozzánk érkezvén nekünk írott kegyelmed levelét megadván szóval való izenetit is bőségesen proponálta. Kegyelmedtől kedvesen vesszük hogy kész jó akaratját synceritással offerálja az közönséges jónak promotiojára; reciproce mi is jóakaratomkat kegyelmednek ultro ajánljuk; azon dolgokról magunkat bőségesen resolváltuk, hiszszük Károly uram kegyelmedet azokról tudósítja; egy szóval csak azt írhatjuk magunk felől hogy igaz synceritásnál egyebet bennünk ő felsége nem tapasztal, csak meg ne vessen, hanem

kövesse ő felsége császári méltósága szerint az igazságot, a mi részünkről is annyiban mennyiben illik justitiam petimus, melylyel nekünk is tartozik ő felsége, mert igen exacerbáltatunk; megsebesítettett becsületünk, életünknel drágább hírnünk, melyet ha ő felsége meg nem gyógyít, kényszerítettünk más orvosságot keresni. Vegye ő felsége az mi igaz synceritásunkat, próbáljon meg, és megtapasztalja a mit mondunk. Várjuk az ő felsége resolutioját, nem tudjuk mihez magunkat accomodálni, commissariusinkat sem tudjuk készíteni, az 15 napja augustusnak előttünk vagyon, az üdő múlik ha késünk periculum immineálhat.

Magunk is hogy közeljebb találtaassunk, Kassára megyünk, ha istentünk reá segít, és tudjuk nem kevésbé conturbáltatnak az emberek menetelünkben, mivel egy nehányad magunkkal leszünk, de csak ő felsége akarja, azokkal együtt szolgálunk ő felségének, ezt azért írjuk hogy menetelünknek okát értvén kegyelmed, ő felségének proponálhassa és egyébre ne magyarázza, hanem csak arra, hogy a békességet igyekezzük stabiliálni; senkit mi nem bántunk, csak legyen az igazságnak administráltatása, minekünk is; mely ha denegáltatik, kényszerítettünk magunknak becsületünk helyrevaló állatásában fáradoznunk. Lássá mostan Turzó Staniszló ha oly könnyen complánálhatja az differentiát, mely az ő hamis relationából promanáltatott, és mely könnyen az soproni gyűlésben az költött hamisságot ki tudta mondani. Ezek után isten kegyelmedet éltesse. Datum Albae Juliae die 29. Julij 1623.

Benevolus

Gabriel m. p.

Külczim : Spectabili ac magnifico comiti Nicolao Esterházy de Galanta sac. caes. regiaeque majestatis consiliario et judici curiae, comiti comitatus Zoliensis ac partium regni Hungariae Cis-Danubianarum praesidiorumque antemontanorum generali necnon arcis et praesidii Ersek-Ujvariensis supremo capitaneo et nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a magyar Akadémia kézirat-tárában.)

CCCLX.

Gy.-Fejérvár, 1623. aug. 7.

Bethlen G. levele az egri pasához.

(Török-Magyar Áoktár, IV. 398.)

CCCLXI.

1623. aug. 16.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Kegyelmed levelét jámbor szolgálja tegnap útunkban estve felé adá meg szokorem-ben; melyeket ugyanakkor igen diligenter megolvassván, előbb ennél nem resolválhattam magamat, hanem im most, mihelyt leszállottam, első dolgom is ez volt. Generalis uram első levelét szombaton estve későn hozták; vasárnap az templomból tizenegy órakor jöttünk ki, mivel generalis gyónás volt. Ebédután mindjárt magam postájátúl küldtem meg kegyelmednek, mely mostani írására nem szükség az resolutio, hanem várakozom az maga emberére, ki felől maga is emlékezik. Isten egészségemet adván vasárnap délest innét én is megindulok, Váradra megyek; interim ha elérkezik kegyelmed semmit ne késsék, jöjjön maga előmben; ha Váradra kegyelmed érkezik előbb, ott se múlasson, jöjjön előmben, tudom, úgyis előltalál kegyelmed. Az hadakozásról való discursusát s abból való inconvenientiáknak és diffidentianak, szívek elidegenüléseknek orialását búségesen értem, kikről coram plura. Egy szó: valamit én ez ideig mondtam, most és ezután is azont mondom, cselekedem, mert én az tökéletlenséget másokban is gyűlölöm, magam, ha lehet, bizony eltávoztatom, megtartván az régi jámborok axiomáját: constantia decet virum. Én rajtam semmi el nem múlik, meghallja, érti, látja minden kegyelmetek közül, de azt is hozzáteszem, hogy mivel az kása számat nem egyszer égette meg immár, könnyen magamat decipiálni nem hagyom, ha cszemen lehetek, könnyen sem hihetek, mert azt is megpróbáltam és rajtam teljesedett, qui facile credit, facile decipitur. Az szép szóknak, ígéreteknek hittem, azt reméllettem, hogy egyebek is az igazmondást úgy tisztelik, mint én, de megfogytoktam abbéli reménségemben is; az hadakozásban nulla est salus, pacem, pacem poscitis omnes magnates nobilesque regni, de nem akartok érette fáradni. Igen jól tudom én azt, hogy nem akarja egy is kegyelmetek közül ezt az expeditiót, sőt im csak az hadak gyülekezését sem szenvedné, ha egyéb lehetne benne; tudom jól azt is, hogy nem favort, hanem gyűlötséget szerzek köztek ez én mostani indulásommal, de arról nem tehetek, arra semmit nem nézhetek, hanem böcsületemet magamnak kell oltalmazni idegen nemzettel s conducticiis militibus, az mint lehet; mert megpróbáltam az nemes országot három ízben: elsőben, mikor az ellenség hátra nyomúlt vala, az belső árul-tatások által, offeráltam mellettek való hűséges szolgálatomat,

érettek vírem kiontását is, de nem akarna senki semmit, hanem magok gyalázatjával veszedelmével is az *gratias assecuatoriát* elveszik vala, csak engedem vala. Látván, hogy mi jön ki abból, nem hagyám reájok, az úristent hívám segítségül és mind magamat reparálám s az ország böcsületit is helyre állatám. Másodszor: az békességet magam meggyalázásával érettek megcsinálám, szájokat bedugám azoknak, kik csak engemet vetének vala okúl az vérontásnak, békességet hozík be Kassára, senki csak meg sem köszöné annyi számtalan fáradsággal, költséggel való hasznos szolgálatomat, hanem csak alig várák, hogy kitaszíthassanak, adhassanak rajtam. Harmadszor: im az elmúlt februariusban nagy sok *expostulatiókkal* számlálám elő kegyelmeteknek az ország gyűlésében való rettenetes meggyaláztatásomat, de senki nem találkozik, az ki csak szánakodott és offerálta volna magát böcsületem mellett való fölkelésével, hanem minden elhallgata és inkább engemet kezdettek inteni, hogy eltűrjem az békességet, azért föl ne bontsam etc. Hidd el, uram, hidd el, oly keservesen estek nekem ezek, kiknek keserűségét én nyelvvél kimondani nem tudom; noha elhallgattam akkor, de szivemből ki nem estek az nemes ország statusinak hozzám való magokviselési; *exacerbatus* vagyok igen, *utrinque* és bizony igen igaz az Scipio mondása s én is megmondhatom vele együtt, hogy: *ingrata patria ne ossa quidem habeas*; nihil enim etiam terra ingrato homine gravius alit et portat. Megpróbáltam azért én az embereket és mind egyenlőnek találok, akár gratificálódjam, s akár ne, mindegy. Ezeket nem azért írom, hogy az hadak én akaratomból hitetlenkednének, avagy erőszakkal hordanák zászlók alá; mert istennel bizonyítom, híremmel nincs: de csak érthessem, kik cselekedik, megbizonyítom szemetek látására, hogy nem én akaratom volt s megbüntetem őket. Semmi szükségem az gaz hadra nincsen; istennek hála vagyon s leszen elegendő hadam nekem s talám igen sok is leszen, ha arra kél az dolog; tudom azt, hogy az mely ebet bottal úznak az nyúl után, meg nem fogja. Nem fenyegetek én senkit; de bizony nem is bizom magamat az nemes vármegyék oltalmára; vagy könnyű, vagy könnyű, de kénszeríttetem úgy járnom, hogy senkitől ne féljek és ha az békekesség véghez nem mehetne (kit az úristen távoztasson), nude ne maradjak, hanem legyen kivel magamat oltalmaznom; azért mind ártanom is, az ki ellen kívántatík s az uraim is hogy ott üljenek az hol én akarom, nem mások nekem, én praescribáljak egyebeknek, ezt én tagadatlan mondom s azért írom, hogy kegyelmed bátor megmutassa az statusoknak; eddig hallgattam, türtem, vegyék eszekben, hogy engemet nem illendőkép

tractáltanak, urok voltam, de nem böcsültenek, mert meg merem mondani, mert istenen kívül senkitül nem félek.

Asszonyom betegségén szívből szánakodom, az úristen-től ő kegyelmének előbbi jó egészségét megadatni és vigasztaltatni kívánom. Noha oly keserves gyermekteknek istennek dicsőséges színe eleiben való vitetése, jól tudom, kinél keservesb nem lehet; de nem illik, nem jó, nem idvösséges felet-tébb azon kesergeni, mert mind ő felségét megbántjátok azzal s mind magatok életét rövidíti kegyelmetek; hálaadással kell s illik keresztyén embernek szenvedni minden keresztet. Kegyelmetek magát igen megmértékkelje, istenét úgy meg ne bántsa, hogy azokat is (kik szemetek előtt élnek) el ne vegye. Citrom serbetet im egy szép csészével teli küldtem, ezen csészéből bizvást ihatik, mert magam is ebből ittam most is; ezt is tizenkétszer is teli csinálhatják ezt az csészét; claris olaj bizony sehol nincsen, de azon leszek, hogy ezen két nap az doctorok készítsenek és mindjárt küldök postán. Im valami receptákat írtam velek az dissenteria ellen; éltesse kegyel-med asszonyomat az szerint. Ezek után vigasztalja isten kegyelmeteket. Ex Kolosvár die 16. Augusti 1623. hora 3. post meridiem.

Gabriel. m. p.

Az generalis uram levelét szorgalmason megtartom, magam adom kegyelmednek, senki gubernatornál egyéb nem olvasta, sem olvassa. Az német írást is megfordéttattam, az pártosok hadakozása felől nekem különb híreim vannak. Titkon (*kijavítva: Tordán*) hozák Fridericus levelét, 3. Julii emanáltatott, összeszállott Mansfelddel Hasberttal, de nekem arra kevés gondom; ám veszekedjenek; úgy praeparáltam én mostan magamat, hogy semmit német hadhoz ne kellessék bíznom, ha ugyan hadakozásra kényszeríttem lépni, melyet bizony minden úton praecaveálni ügyekezem. Imént, ezelőtt egy órával jöttem ide tizezere magammal, leszünk ide hátra még vagy ketten.

Külczim : Magnifico Michaeli Károli de eadem Károly comiti comitatus Szatmáriensis et consiliario nostro etc. Fideli nobis dilecto.

(Egykorú másolat a m. k. udv. levéltárban.)

CCCLXI.

1623. aug. 19.

Spectabilis et magnifice nobis honoranda.

Kegyelmed levelét jámbor szolgálja minekünk tegnap délután 3 óra tájban hozá, együtt az ő felsége levelével, kiből tudósít ő fíge a mostani commissiora rendelt commissarius híveinek nevek és az hely s nap felől; mely urak felől noha az múlt vasárnap hozott Károly Mihálynak irt leveléből is kgyednek valamit rész szerént értettünk volt, de mivel ez napig nekünk arról senki nem irt semmit, nem is tudunk fundálni; kívántunk s akartunk volna ha az ő felsége levelét és abból akaratját idejében érthettük volna, hogy mi is maturalhattuk volna commissariusunk expediálásokat, mert ad 24 praesentis lehetetlen hogy ezek is felmeheessenek, sőt csak indulásuk is nehezen lehet addig, az denominált hel is noha messzének és némely ratiokra nézve alkalmatlannak is látszik, de hogy semmiből az ő felsége méltóságának ne láttassunk derogálni, maga kívánságának annuálunk ebből is, és commissariusunkat Beszterczebányára bocsátjuk, nem is késleljük, hanem mentől hamarébb expediáljuk; de mivel az ő felsége birodalmában kellett menni az mi híveinknek, és nem is tagdhatjuk, hogy nem az ő felsége részéről estek az fogyatkozások, melyre nézve a mi scrupulus szívünkön vagyon, talán méltán abból meg nem ítélthetünk, ha ő felségétől commissariusunk securusokká tétetnek békességes menetelek, ott mulatásuk, visszajöveletek felől; kglmedet annak okáért szerezett intjük, ő felségét tudósítsa levele által, egyszersmind instáljon is, méltóztassék ő felsége assecurálni felbocsátandó híveinket ez includált punctokról, lehessenek securusok állapotok felől, különben commissariusunk Kassáról meg nem indulnak, mert mivel utrinque strepitus armarum auditur, nem látjuk különben bátorságos útjokat, hanem hogy assecuráltassanak ő felségétől; igen kérjük ő felségét ne késlelje az leveleket megküldeni; kiket hogy kegyelmed bizonyos postájától Kassára sietséggel küldjön, kegyelmesen kívánjuk. Egy salus conductust is ő felsége küldjön nevünkre; mi tiszta szívet viselünk, elhigye kegyelmed, csak ő felsége kegyelmesen viselje magát az magyar nemzethez, kétség nélkül az úristen megkönyörül rajtunk; de ha úgy akadályoskodnak némely emberek az békesség tractájában mint eddig s azoknak lesszen nagyobb authoritások, hogysem mint az közönséges jónak promotorinak, úgy nem sok jót remélhetünk. Mi rajtunk semmi

el nem múlik, kegyelmed is azon legyen totis viribus, hogy arról az részről is intractabilisek ne legyenek az emberek.

Az imperiumbeli állapotot az includált czédulából értjük, kire nekünk semmi gondunk nincsen, mert azokon mostan mi semmit nem fundálunk, hanem csak magunk és nemzetünk javát s megmaradását keressük. Bizonyára az volna jobb ha ezek a nagy vérontások az keresztyénségben megszűnnének és más szükségre tartanak minden ereiket. Ezeknek utánna kegyelmednek ajánljuk az mi jóakaratomkat, és isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. In Kolosvár die 19 Aug. 1623.

Benevolus

Gabriel m. p.

Mikor kegyelmedet rendelte volna ő felsége erre az commissiora, pro praesidente sokkal hamarébb és cum majori fructu remélhattuk volna jó eventusát és végét ennek az kezdendő tractatusnak, s még is mikor mód volna benne, nekünk úgy tetszik, jobb aránt lenne az dolog.

Külön papirra hasonlólag Bethlen kezével :

P. Scripta. Kegyelmed jámbor szolgálja Károly uramat nem találván itt, neki írott levelét Czyuti Gáspár tanácsából nekünk küldé meg, melyet diligenter megolvassván, az dolgot értjük annyi részéből, kiről sokat nem jó írni; de örömet beszélénk kglmeddel mikor abban mód volna, csak azért, hogy az mi synceritásunkat megbizonyítsunk; de ha abban mód nem adatik is, csak az késedelem ne legyen, hanem mutasson utat ő felsége kegyelmed által arra, hogy mi is bizonyos fundamentomra építhessünk, meg ne gyalázódjunk; igyen bátorságosan megnyugodjék kegyelmed abban, hogy az mi részünkről senki nem frustráltatik, hanem az ő felsége méltóságát igyekezünk mindenben szemünk előtt viselni, sőt szolgálni, csak az késedelem ne legyen, érthessünk bizonyost, szerezhessünk confidentiát utrinque az békességnek, mert anélkül haszontalan minden fáradságunk. Igen breviter ez néhány szót akaránk pro resolutione, kegyelmed Károlynak írt levelére confidenter írunk. Tiszta szívből kívánjuk hogy az úristen ebbeli igyekezetünket megszentelje, kegyelmed fáradságát bódogítsa, kiért mi is kegyelmedhez háladó jó akaratunkat megmutathassuk suo tempore; mert ha ezen az úton az confidentiát meg nem csinálhatjuk minden egyéb külső mediumokat hejában valóknak látunk, de az es úgy legyen az mit az úristen mint rendelt és akar. In Kolosvár die 19 Aug. hora 3 post meridiem 1623.

G. m. p.

Külczim : Spectabili et magnifico Nicolao Eszterhazy de Galanta sacr. caes. regiaeque majestatis consiliario, comiti comitatus Zoltensis judicii curiae regiae, equiti aurato ac partium regni Hungariae Cis-Danubianarum praesidiiue Ujvariensis generali et supremo capitaneo, nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen Bethlen Gábor írása a magyar Akadémia kéziratárában.)

CCCLXIII.

1623. szeptember 2.

Gabriel dei gratia sacri romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Sicularum comes ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc.

Magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Minemő igen méltó és kiválképen való elkerülhetetlen okok állván előttünk, kinszerítettünk légyen Erdél országból itt kinn levő birodalminkban hadainkkal kijönni, hisszük azt, hogy azok hívségednél eddig nyilván lehetnek, és ezután magok megmaradásánál hívséged jobban is eszében veheti. Mely dolgok mivelhogy nemzetünknek közön-séges javát illetik, mind ezekért és egyéb előttünk álló szükség dolgokért is kölletett hívségteknek ad diem decimum praesentis mensis Septembris kassai várunkban bizonyos congregatiót promulgáltatnunk. Intjük azért hívségedet, sőt serio hagyjuk és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napon és helyen maga személye szerént legyen jelen, hogy így istennek szent áldása velünk lévén, hívségeddel egyértelemből nemzetünknek javára és megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhesstünk. Secus sub poena super his expressa non factururus. Cui de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Döbröczön positis die 2 septembris anno 1623.

Gabriel m. p.

(Egykoru másolat : a magyar tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLXIV.

1623. szept. 3.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps. stb.

Reverendissime, magnifice et generosi, nobis grate dilecti,

salutem et benevolentiam nostram. Császár ő felsége fileki kapitányának kassai kapitányunknak irt leveléből értjük az kegyelmek Beszterczebányára való érkezését, az hova mű is bizonyos fő komiszariusinkat immár elkészítvén, azoknak eddig való megtartozások felől noha ezelőtt tizenhat nappal császárt ő felségét tudósítottuk, melyhez képest itiljük is, hogy annak okát eddig is érthette kegyelmek; mindazáltal akarván magunk is felőle kegyelmeket tudósitanunk, hogy egyébbnek semminek ne vélje, hanem, mivel az comissionak helye császár ő felsége birodalmában vagy on, bizonyos assecuratio nélkül comisariusinkat ilyen állapotban oda nem bocsáthattuk, holott az ő felsége után valók ez előtt is arról bentünköt követek által ugyan praemoneáltak is. Mihelyt azért ő felségétől az assecuratio és salvus passus megérkezik, magunkkal együtt jelen levén oda rendelt comisariusink, minden késedelem nélkül őket elbocsátjuk. Hogy azért ilyen közönséges jó dologban való várakozások ez kevés idő alatt nehéz ne legyen, az mint-hogy szükség, úgy annak az mi részünkről való méltó okait értvén e szerént, hogy ezt kegyelmek békével szenvedni, el hittük. Bene valeant. Datum ex castris nostris ad oppidum nostrum Debreczen positis die 3 mensis Septembris anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külczim: Reverendissimo magnifico et generosis N. N. N. sacrae caesareae regiaeque majestatis Novizolium ablegatis commissariis etc. Nobis grate dilectis.

(Eredetije a magyar tud. Akadémia kéziratárában. Másolatból már közöltetett a Győri Füzetekben II. 265.)

CCCLXV.

1623. szept. 19.

Spectabilis et magnifice nobis honorande.

Károli uram vasárnap estvefelé érkezett ide, kegyelmed resolútióját bőségesen referálta; nekünk irott leveléből is értjük az punctum(okat), az Szenderőben irt levelének értelmét mint magyarázza kegyelmed, látjuk; de nincsen oly vékony itéletű ember, a ki az praecedentiákat megolvasta, hogy különben értse és magyarázhassa, hanem mi reánk (*kimaradt: neheztel*) kire bizony okot soha nem adtunk, hitetlenül senkit nem tractáltunk; de ezt mostan nem disputáljuk, hanem az derék dolgot akarván continuálni, az Károli uramtól izent postulatumba, hogy ő felsége jó fundamentommal resolvál-

hassa magát (ha az ő fíge kegyelmes akaratja arra accedál) mely úgy lehet jobb móddal meg, ha maga személye ő fíge előtt jelen leszen. Mi azért a kglmed kívánsága szerént az assecuratoriát megküldtük, és ha el akar menni bátorsággal elmehet, mert bizony szónkra írjuk semmi hostilitást cselekedni nem engedünk, sőt az Garamon által sem bocsátunk senkit Ujvár felé kglmed visszajöveteléig; de csak ő fíge kegyelmesen tractáljon minket, experiálni fogja az mi synceritásunkat, nem talál mi bennünk soha senki megmondott szónknál egyebet. Hogy pedig hadainkkal előjöttünk nem szükség kegyelmeteknek abban megütközni, mert igazságot irunk experientia edocti, mivel semmit ő felsége az mi alázatos instantiákra cselekedni két egész holnaptól fogva nem akara, és a mely difficultásokat ő felsége Prágából iratott levelében ígerte vala complanálni alá bocsátandó commissariusi által, kiket minemű ígikkel iratott ő felsége ex inclusis megértheti kegylmed. Aláérkezvén az ő felsége internuntiusi; azok semmit nekünk arról mondani sem tudának, mivel emlékezetet sem tőttek előttük azokról, noha azok által vártuk az re(soluti)ot, sőt azután sem küldé ő felsége senkit alá sem az (vég)názak fizetésére, sem az végházak romlásának (meg)látásokra, egyebet az nem lételnél nem remélhattunk. Értvén másfelől az készületeket, hallván az német praesidiumnak kivitele felől való deliberatióit, interim igen nagy embernek irását szeminkkel látván, minemű intentio legyen ellenünk felhozva, nem tehattunk egyebet, hanem az mint lehetett magunkat muniálni egykeztünk, hadainkat convocálván, kiljebb kényszerítettünk lépni, hogy magunk országában se várjuk vendéginket; ide érkezhvén, ez naptól fogva várakozunk, de semmi jelét az békességnek nem látjuk, mert a difficultások olyak ebben az tractában, melyek immediate ő felségének praesentiaját és az statusoknak jelenlételeket kívánnák, úgy mint az mi meggyaláztatásunknak eligazítása, az contentatio melylyel nem ő felsége, hanem az ország tartozik; ezekre gyűlés kívántatott volna, melyet hét holnaptól fogva ha ő felsége celebralt volna, most hamarébb alkalmazhatnánk rajtok; mostan immár az gyűlés post festum lévén, mit cselekedik ő felsége, áll a maga bölcs itéletin.

Nem lévén az soproni gyűléstől fogva ő felségével semmi békességünk, mivel akkor violálatott az nikolspurgi contractus vagy tractatio, ha mit hostiliter cselekedtünk volna is, az oltától fogva senki méltán nem kárhoztathatna, annál inkább mostan immár ha miben procedálnánk avagy procedálunk, mivel sem békesség sem induciák nincsenek közöttünk. De akár mint legyen most az állapot uram, ennek fundamentoma csak az

egy confederationnak megcsinálása, nem látunk egyéb útát
módot ez sok veszedelmes differentiáknak complanálásában,
mert ha esztendeig tractálunk s concludálunk is, de ha meg
(nem) tartatnak a végeztések, haszontalan minden tra(ctat)us;
azért nem tartatnak pedig meg: hogy (az) confidentia nincsen.
Ezeknek addig kellenék jó végben menni, míg az szomszédok
el nem érkeznek derekason, kikről mi semmit nem írunk, ke-
gyelmed szomszédságában lévén, bizonyost ért tudjuk minde-
nekről. Az beszterczei commissiora ma nyolczad napja hogy
commissariusinkat Gesztelyből expediáltuk, kiknek oda me-
nésekben noha semmi hasznót nem látunk, nem is tartoztunk
volna vele, mindazáltal elbocsátottuk, kik á(ltal ha) végben
mehet a szent békesség, dicsiretes dolog lesz, áldjuk érette az
úristent; de sokkal hasznosabbnak látnánk ezt(tenni): jó cau-
tiok alatt kegyelmed velünk lenne szembe, magunk szájából
hallana mindeneket, ő felségének bizonyost referálhatna és
úgy tetszik nekünk sokkal hamaribb általmehetnének (valame-
lyike lenne) az dolgokon. Mi felljebb megyünk és kegyelmed
akár mikor szemben lehet velünk, megértvén ő felségítől, de
álljon minden ő felsége jó akaratján; sokat így is nem kéret-
hetünk mert eddig is csak nem százezer frtban hanem sokkal
többen álljövételünk, mely nélkül ellehetnének mostan, ha Sopron-
ban az conditiok effectuáltatnának s az palatinus hamis beszédén
nem épített volna kegyelmetek. Ez levelünkre kegyelmedtől
bizonyos választ várunk. Cui de caetero firmam valetudinem
cupientes. Bene valeat. Ex Cassa die 19 septembris 1623.

Gabriel m. p.

Külszim: Spectabili ac magnifico comiti Nicolao Eszterházy de
Galantha sacr. caea. regiaeque majestatis curiae regiae judici et con-
siliario, comiti cottus Zolltensis partiumque cisdanubianarum . .
praesidiorum antemontanorum generali ac arcis et praesidji Ersek-
ujváriensis supremo capitaneo nobis honorando etc.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az államtban. Uj lymbus.
Töredékesen kijött Akad. Évk. VI. 388-ik l.)

CCCLXVI.

1623. szeptember 21.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps stb.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii ac nobiles; nobis
syncere dilecti, salutem et favorem nostrum.

Minemű igyekezetünk lött legyen eleitől fogva azon, hogy nemzetünknek régi szabadságának helyére állására és csendes békességének megmaradására s szerzésére oly gondot visel-hessünk, hogy jövőndő időben annak kedves emlékezeti meg-maradván, megszerzett békessége is állandó s hasznos lehessen, maga kegyelmek arról ez világ előtt jó ítéllettel nyilván való bizonság lehet, holott sem sok nyughatatlan fáradságinkat, sem életünknek veszedelmével, sem számtalan költségönkkel nem gondolván szükségeknek idein, békességes fejedelemség-ünket, és csendes bátorságos állapotunkat is hátra hagyván, nekik megfogyatkozni nem akartunk. Hanem istennek ke-gyelmessége velünk lévén, szabadságoknak helyreállításában, mennyire és mely hasznossan fáradtunk legyen, és ellenségek-nek rettenetes bosszuállással elszánt igyekezeteket, mint tar-tóztatunk és fordítottunk el rólok, magok nagy hasznokkal és megmaradásokkal világosan ugyan megtapasztalhatta. Mely-hez képest a mint bizonyosan akkor is, azt elhittük, hogy méltó hálaadással, mind ennyi kegyelmes jó akaratunknak, az minthogy illendő is, megfelelnék, úgy mostan is mindazokra tekintvén, abba kétségünk hogy ne legyen, bizonyos remény-séggel viseltettünk, előttünk állván az is, hogy a mikor sok-képen való csalhatatlan módunk lött volna, méltóságos állapo-tunknak megtartásában, melyet kegyelmek országúl szabad akaratjokbul való választásából mi reánk ruházott vala, abban is inkább akartunk hátra hadni, hogysem mint kegyelmek-nek országúl az szent békességnek követéséről való sokszori könyörgését megvetni. Ugy fogván az szent békességnek trac-tatusához, hogy semmiben az kegyelmek szabadsága és jö-vendőbeli bátorságos állapotja is meg nem bántódnék: melyről mellettünk levő plenipotencialis követi minden időben elegendő bizonságot is tehetnek. — Így azért segítségül híván az úr istent, semmit inkább ahoz is mint az kegyelmek megmara-dására nem nézvén, római császárral ő felségével, bizonyos conditioik alatt való békességet concludáltunk vala bizonyosan, elhívén azt, hogy az mind állandó, mind pedig nemzetünknek oly hasznos lészen, mely alatt ez sok romlások és veszedelmek után mind épületet és mind nyugodalmat vevén, magoknak jövőndő szükségekre, az mikor kívántatik inkább elérkezhet-nek. De minemű dolgok interveniáltanak legyen, azután mind az békességnek conditioi mind pedig az magunk méltósága ellen, és mennyire mi igen megbántódtunk legyen, mivel azokat jó részént kegyelmek maga is érthette és nyilván is vadnak, bővebb írással hogy jelentsük, szükségesnek nem itéljük lenni melyekről noha császárt ő felségét, mind becsületes követés-günk, mind egynehányszori írásunk által megtaláltuk és az

egyszer concludált és hittel erősítettet békességnek megtartására és azoknak conditioi effectualására kértük, mindazáltal méltó és igaz kívánságunkra semmit nem impetrálhattunk, melyet mikor nagy szíbeli fájdalommal nyilván láttunk és jövődre is ennél egyebet semmiképen nem remélhattunk volna; nekünk is más mediumokat kellett felkeresnünk és egyéb szükséges és bizonyos dolgokhoz hogy nyuljunk kényszerítettünk. Mivelhogy azért minden végezésünknek az vége eleitől fogván az volt, hogy meg nem tartatván az fogadások, sem isteni sem pedig emberi törvényvel az végezéseknek (*igy*) megtartására is senki köteles ne legyen; így mi is semmi kötelességünket ebben nem tartván, hadainkkal megindultunk, remélvén azt, hogy isten az ki az végezéseknek és hittel tölt fogadásoknak megszegésének komoly bosszuállója, igaz igyünket úgy előveszi, hogy ebből jövődben is minden nemzetségeknek példájokra az mi igazságunk és ellenkezésünknek gonosz igyekezettel való szándékok nyilván megtetszik. Tudván pedig azt, hogy kegyelmek mind az előszámlált sok kegyelmességünkről, mind pedig az előbbi nekünk tartozó kötelességéről megemlékezvén, a mint illik s méltó is úgy viseli magát hozzánk. Mi is semmi egyéb igyekezettel nem voltunk sem akartunk lenni, hanem az minthogy az előbb kegyelmekhez, úgy mint hiveinkhez kegyességünket mutattuk, mostan is az szerint hozzájuk mutathassuk. Intjük azért kegyelmeket sőt hagyjuk s parancsoljuk is, hogy mindjárt vármegyéjében szokott helyére gyűlést hirdetvén, hozánk cum plena authoritate bizonyos atyafiait válassza és küldje, kik által magát ad extremum declarálván, a mi további való kegyelmes akaratunkat is érthesse, holott ha az ellen láttatnak cselekedni, nekünk is ne kellessék más mediumokkal kételen élnünk, és magok is nem kevés károkkal engedetlenségeknek jutalmát hamar eszekben ne vegyék. Hogy azért minden késedelem nélkül ezt praestálják, tülek kegyelmesen kívánjuk. Quibus de caetero gratiose propensi manentes. Datum in arce nostra Szendrő die 21 Septembris anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Kivül: Paria litterarum Gabrielis Bethlen.

(Egykorú másolat: a magyar tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLXVII.

1623. szept. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps etc.

Reverendissime magnifice et generosi nobis dilecti, salutem et omne bonum. Az miolta istennek kegyelmessége velünk lévén, hadainkkal megindulni kényszerítettvén az Tiszán által kellett költöznünk, annak is immár elmulván tizenennyolczad napja, mind azolta is hadainkat az magunk birodalmában tartóztatván, hiveinknek nem kevés károkkal soholt császár ő felsége birodalmában semmi ellenséges dolgokat cselekedni nem engedtünk, és hadainkat úgy tartóztattuk, hogy senki méltán arról ítéletet felőlünk mind eddig is nem tehetett, várván attól, hogy ez mostani kegyelmetek előtt álló dolgoknak méltó kívánságink szerint mindenből jó vége lehessen. De nem tudjuk mi gondolatjából császár ő felsége füleki kapitánya Bosnyák Tamás immár két rendbeli csatáját is bocsátván táborunk felé, ma zsákmányosinkban be is vitetett Füleken; és így mi semmi nyilván való ellenséges cselekedetekre okot nem adván neki, elsőben is az ő felsége részéről adattak mindezekre ellentünk okok. Mi azért erről mind isten, és az egész keresztyén világ előtt tudománt tévén, akartuk kegyelmeteknek ez dolgokat értésére adni, és tudósítani is felőle, hogy nem az mi részünkről kezdetvén el elsőben az egymás ellen való ellenséges cselekedetekre való okadások, semmivel immár tovább nem tartozunk, és ha mi dolgok ezután az mi részünkről is következnek, ne egyébnek, hanem az Bosnyák Tamás ellenséges cselekedetinek tulajdonítsa. Ezzel az úristennek ajánlván kegyelmeteket. Datum ex castris nostris ad Velsz positis die 23. Septembris. Anno domini 1623.

Gabriel in. p.

Külczim: Reverendissimo magnifico et generosis sacrae caesareae regiaeque majestatis in civitatem montaneam Novisoliensem ablegatis commissariis etc. Nobis grate dilectis.

(Eredetije a Magy. Tud. Akad. kéziratában. Másolatból kiadták a Györi Füz. II. 268.)

CCCLXVIII.

1623. okt. 14.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps etc.

Magnifice nobis sincere dilecte, salutem et favorem nostrum. Noha eleitől fogva sok nemzetségeknek és országoknak változása az istennek bölcs ítéletit és titkos rendelését, ez világi dolgoknak forgásában az ő haragjának méltó bosszuállásával elég példákkal megjelentették; mindazáltal az ki jó ítélettel

gondolkodván felőle az mi nemzetünknek sokképen való változást, és országának abból az állapotból, melyben az mi dicséretes eleinknek és azoknak az örök emlékezetre méltó szent királyoknak gondviselésekkel helyheztesett volt, erre az állapotról való jutását meggondolja, egyebet az úristennek nagy haragjánál és bűnöket való méltó boszuállásánál, fel nem találhat; holott ezt szemeinkkel látjuk, és bizonyosan meg is tapasztalhattuk, hogy az emberi elmének gondviselése megfigyaltatván, az mint egyéb nemzetségeket is, gyakorta úgy az mi nemzetünket is, az úristennek igaz ítéletéből, titkos okokból való kételen változások követték, melyet országul kegyelmek is ez mostani állapotból világosan észében vehet, meggondolván azt minemű munkával kölcséggel való nyughatatlanságunk volt nekünk azon, hogy kegyelmeknek az elmúlt sok háborúságoknak habjai, és veszedelmeknek szélvész után, állandó békességet úgy constituálhassuk, hogy jövődében is kedves emlékezetünknek megmaradásával az megszerzett békességnek árnyéka alatt, utána való maradéki úgy nyughassanak, hogy a mikor a szükség fogná tőlök kívánni, hazájoknak otalmazására inkább elérkezessenek, és nem egyebet, hanem csak nemzetünknek és kegyelmeknek országul javát és megmaradását nézvé, mindek felett római császárral ő felségével bizonyos conditiók alatt való békességet végeztünk vala, mely ellen az után mi csoda dolgok interveniálának és mely nyilván való fogyatozások következének az ő felsége részéről, hisszük azt, hogy kegyelmek alkalmasint tudhatja és ez után jobban, és világosabban is megértheti. Melyek minemű nagy elkerülhetetlen kételességnek, jövődő nyilván való veszedelemnek eltávoztatásával kinszerítvén arra, hogy magunkra és birodalmunkra más szükséges mediumok által viseljünk gondot, ez mostani állapotnak mivolta azt az úristennek bűneinkért való igaz és titkos ítéletiből és azoknak gonosz szándékokból, az kik eleitől fogván semmin inkább mint nemzeteknek kárán és romlásán nyughatatlan elméjeknek változásával nem gyönyörködtek, eléggé megmutatja. Mely romlását és egyéb változását nemzetünknek nem tagadhatjuk hogy igen keserves szívvvel és nagy szánakozással nem látnók, semmin is inkább éjjeli nappali gondolkodásokkal nem igyekeznénk, mint hogy mentől hamarébb ennek orvosságát, istenünknek szent nevét híván segítségül úgy fel találhatnók, hogy minden késedelem nélkül ez romlások és szegény községeknek pusztulási, nemzetünk között megszűnének, legfőképen ez állván előttünk, hogy az hatalmas török császárnak is derekas hadai az vele való frigynek nyilván való felbontásával megindulván és jelen is levén, kegyelmek ha-

zájában mennyi kára abból az egész keresztyén országnak mostani felháborodott és igen megfogyatkozott állapotjának gondolkodásához képest is következessék: akárki józan elmével viseltetvén, megítélheti. Mivel azért mentől nagyobb és bizonyosb az veszedelemnek félelme, annál idejében való orvosságot kíván, nem akartuk elmulatni, hogy kegyelmeteknek mentől hamarébb ezt értésére ne adnók. Intvén azon, hogy valamikor ha kívántatott, mostan leginkább kívántatván, magoknak veszedelmeket és hazájoknak romlását szemek előtt viselni, hátrahagyván minden egyéb privatus effectust in communi viseljen gondot, hogy magoknak se pedig hazájoknak ilyen szükséges állapotban meg ne fogyatkozzék. Mi az mint hogy ez előtt mindenkor, ugy most is semmi egyéb igyekezettel nem lévén, hanem csak hogy kegyelmetekért sem fáradságunkat, sem munkánkat, sem penig semmi költségünket és életünknek veszedelmét nem szánván, minden uton megmaradását kereshessük, ugy ez után is azon jó igyekezetünket mindenkor continuálni akarjuk. De mivel mint ilyen nagy dologban, az mely magok közönséges megmaradásában és veszedelmében jár, kívántatik az, hogy velek egy értelemből viselhesünk mindenekre gondot, semmit annál illendőbbet nem gondolhatunk, mint hogy kegyelmeteket egy bizonyos helyre convocáljuk, melyre alkalmasb helyet Nagy-Szombati városnál, az hul magunk személyének jelen kell lenni, mostani időben nem ítélvén: intjük mégis azon szerint parancsoljuk is, hogy ad diem 19 futuri mensis Novembris maga személye szerint az megnevezett helyen legyen jelen, hogy egy értelemből istennek segítsége velünk lévén, kegyelmek javára és megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk és a felgerjedett tüzet nemzetünk között megolthassuk. Alioquin ha ezt elhallgatja, ha mi utolsó romlás és veszedelem rájuk következne, mind isten és ez világi emberek előtt, erről tudomást tevén, nem mi hanem magok lesznek romlásoknak és utolsó veszedelmeknek okai. Cui de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad civitatem Tyrnaviensem positus, die 14 Octobris Anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külszín: Magnifico Christophoro Banfi, Partium regni Hungariae Transdanubianarum generali ac supremo capitaneo sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario et cubiculario etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLXIX.

Nagy-Szombat, 1623. nov. 29.

Bethlen, Pázmánynak.

(Viczi cs. lt. H. O. II. 467.)

CCCLXX.

1623. decz. 15.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmednek két rendbeli levelét, egyiket ma egy órákor, másikat most három óra után vőttem, az elsőt mi illeti, megnyugodjék kegyelmed az én jó akaratomban, totis viribus igyekezem kártól és szállótúl kegyelmed jószágát megoltalmaznom, ha szintén arra kelletnék is mennem, de ha jobb út talállok annál, elkerülöm. Az mostani hozott levelében, hogy kegyelmed tudósát Czobor uram ott fenn való állapotja felől, igen kedvesen veszem. Én uram egyebet az igaz synceritásnál kegyelmeddel való tractámban hogy nem követtem, actáimnak eventusi comprobálják, mert ha én ő fölsége méltóságos személyének hinni nem akartam volna, nem voltam oly bolond hogy experientia doctus más úton nem tudtam volna procedálni, de ő fölsége jó akaratját akarván magamhoz kapcsolni, az keresztyén vérontásnak kedvezni s azt megszüntetni, az országok nagy pusztulását eltávoztatni, hittem az kegyelmed szavainak, mert tudtam kicsoda és micsoda authoritású hive által tractál én velem ő fölsége, melyekre nézve szép hadát ő fölségének az fegyver alól rabságra való vitetés és nagy éhség alól felszabadétám, liber passust adék, az törököt elbocsátám. Hogy ha azért ő fölsége confirmálja kegyelmed által velem concludált conditiókat, így az ő fölsége császári méltósága illaese marad és én is nagyobb zelussal foghatok az szent békeességnek tractájához, ha pedig contra omnem spem ő fölsége ez utolszor concludált indiciákat sem fogja confirmálni, ez világon levő nemzetek tanolhatnak és példát vehetnek én tőlem, mint kellessék valakinek ezután tractatust inchoálni akárkivel is, kegyelmednek pedig maga méltóságos személyének igen megbántatott és gyaláztatott authoritását miképen kellett in tali casu restituálni (quod absit, ha történnék) azt én nem vizsgálom, álljon maga prudentiájában. Az megvitt okokra nézve, én uram holnap isten velem lévén megindulok, interim ha Czobor uram ma vagy holnap az ő fölsége confirmatiójával meg-

érkeznék, hogy kegyelmed mindjárt vagy maga jönne által Galgócra propter permutationem litterarum avagy ha azt difficultálná Czobor uram avagy más főemberi által küldje utánam, szeretettel kérem kegyelmedet, ha pedig holnap sem érkeznék haza Czobor uram, főemberimet itt hagyom derekas praesidiummal cancellariusomat, kik hétfőn ebédig elvárják, ha elérkeznék, kegyelmed csak ide küldje, ha pedig addig sem érkeznek el, tovább nem tartozom várakoztatni. Mindazáltal ha kegyelmed utánam elküldi, én most is minden részeiben ő fölségével való megjegyzésimhez tartom magamat és azontól resignáltatom az helyeket az vármegyékkel együtt. Ha kegyelmed én velem szemben nem lehetne s az ő fölsége confirmatioja megérkezik, Kamuthy uramot ő fölségéhez felküldöm, és általa kegyelmednek izenek mindenekről, kívánom az úristentől, hogy elkezdett jó igyekezetű munkánk megáldassék. Minket kegyelmed tartson igaz jó akarójának. Cui firmam valetudinem optamus. Tirnaviae die 15. Decembris 1623. Benevolus.

Gabriel m. p.

A külezím hiányzik. (Esterházy Miklósnak írva.)

(Egykorú másolata a m. tud. Akad. kéziratárában.)

CCCLXXI.

1623. decz. 17.

Illustrissime comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét tegnap utamban vevén, azon dolgokról szóval való izenetiből is tőlem való kívánságát Balogh Ferencz uram megmondván, bőségesen értem. Én uram a mit sokszor megmondtam kegyelmednek, most is egyebet annál nem mondhatok, valami keresztyén embertől kívántatott nemzetének megmaradására való dolgokhoz s az keresztyén vérontásnak megszüntetéséhez mindeneket megcselekedtem, de ha ő fölsége nem akarja követni azokat az utakat, melyeken birodalmának tökéletes, állandó csendes békesseget szerezhetne, engemet is magáévá tehetne, az nem én vétkem, a ki oka az úristen előtt adjon számot róla. Bizonyynyal elhiggye kegyelmed, hogy ha ugyancsak az veszedelemben kellek győnyörkedni, másnak is jut abban annyi, mennyi nekem és országomnak, de erről én semmit nem emlékezem, mert nyelvel harczolni asszonyemberekhez illendő. Ha ő fölsége az iudiciákat confirmálta s alá küldi kegyelmednek, ha kegyelmednek jó tetszése, bizonyos főemberitől küldje utánam Beszterczére,

meglátván és olvasván; ha illendőnek ismerem és látom az elvételre, elveszem, ha pedig gyalázatomra avagy veszedelemre tendáló conditiokkal látnám irattatottnak lenni, azt kegyelmed is christiana conscientia tudom nem kívánja hogy elvegyem; megparancsoltam cancellariusomnak is, hogy ha kegyelmed certificálni fogja az confirmationak bizonyoson hozása felől, várakozzék keddre. Ezek után kegyelmednek ajánlom az én jó akaratomat és az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben kedvesivel együtt. Ex Galgócz, die 17. Decembris 1623-

Gabriel m. p.

Külső cím: Paria litterarum domini principis Transilvaniae ad illustrissimum dominum comitem palatinum datarum.

(Egykoru másolata a m. tud. Akad. kéziratárában.)

CCCLXXII.

1623. decz. 28.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, Partium regni Hungariae dominus Siculorum comes ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Illustis et magnifice comes, nobis honorande etc. Bécsben küldött kegyelmed követi mihozzánk Szemptérül kilencz nap érkezének ide az estve, kikkel ma hajnalban szemben lévén, az ő felsége resolútióját kegyelmed izenetivel s tőlünk való kívánsággal együtt megértettük; ugyan ma déltájban Balogh Ferencz is, kegyelmed jámbor szolgája és kapitánya érkezik kegyelmed levelével és izenetivel, abból bővebben és bizonyosban értvén az ő felsége resolútióját és az tractatushoz maga kegyes ajánlását. Nem tudjuk magunk is búsulásinkban, min kezdjük írásunkat és resolúciónkat ő felsége válaszára és kegyelmed kívánságára; mert ha de rigore juris kellene itt ez aránt az dologhoz nyúlni, volna materiánk az altercatióra, mert tudja jól kegyelmed, hogy mi soha induciát nem kívántunk, hanem az ő felsége hadának vala arra nagy szüksége, kit szemeivel látott kegyelmed és ha békét hagy vala kegyelmed nekünk, nem jövünk vala mi el onnét, sem azokat el nem bocsátottuk volna addig, hanem megvártuk volna azt, ha confirmálja-e ő felsége kegyelmednek velünk való végezésit; de mi kegyelmed palatinalis authoritását és hittel való assecurálását meg akarván böcsülni, hittünk az kegyelmed szavainak,

és az ő felségének császári nagy méltóságát szemünk előtt viseltük s kegyelmed instantiájára ő felsége tekintetiért, valamint mitőlünk kívánt, mindenekre accedáltunk; de im látjuk, hogy nem kellett volna hinnünk sem jövődőre néznünk s az bizonyos állapotot a bizontalanért kezünkől kibocsátanunk; de mindezek immár meglöttek, vissza nem vonhatni; kegyelmedre méltán neheztelhetnénk és minden ekkéig elszánt és elkezdett intentumunkat méltán változtathatnók s az tractatustól supersedeálhatnánk, mert nem tudjuk, hogy kell immár tractálni és hogy kell hinni. De hogy senki minket se méltán, se méltatlan ne kárhoztasson és hogy ő felsége az mi synceritásunkot reáliter megismerhesse, az induciák terminusán sem akadályoskodunk semmit, hanem az ő felsége kívánsága szerint annuáltunk az terminus napjának, az tractát sem halogatjuk, hanem mindjárt készek vagyunk commissariusinkat expedálni, azzal is akarván az mi felöllünk való opiniót megrontani, hogy mi nem úgy dependeálunk a portától, a mint hirdetik; sőt az ő felsége méltóságát immár ennyivel is nevelni akarván, ha ő felségének tetszeni fog, nem másutt, hanem Bécsben bocsátjuk commissariusinkat: tractáljanak az ő felsége méltóságos személyének praesentiajában, hogy így annyival hamarébb végeződjék a tracta és ha csak egy hét alatt elvégezhetik is, ne várakozzanak ad diem primum Martii; hiszem, így elhiheti kegyelmetek, hogy nem magunk hasznát keressük, sem fucate tractálni propter praeparationem bellicam nem akarunk. Kévéntatik azért immár csak az, hogy kegyelmed sietséggel ő felségét ezekről tudósítsa és ne szekeren járjanak, mint eddig, hanem postán, mely dolognak hamarébb való véghezviteliért im komornik inasunkat expedáltuk, ki kegyelmed emberével felmenjen. Az induciák confirmatióját kezében adtuk authentic; ha ő felsége acceptálja, küldjék onnét is mindjárt meg conformiter az confirmatiót és azzal együtt az mi felbocsátandó commissariusinknak az assecuratoriát az salvus conductussal együtt az consignált punctok szerint, mint ezelőtt is ő felsége küldött volt. Mihelt érkeznek az levelekkel, mi is mindjárt expedáljuk ő kegyelmeket: ha pedig most is difficultást keresnek az ő felsége tanácsi, ezután nem szükség tovább ebben munkálkodni, látni való dolog leszen, hogy az úristen nem akarja ezt az accordot. De mindenekről kegyelmednek szóval jámbor szolgálai által bővebben izentünk és kegyelmedtől választ várunk írásunkra s izenetünkre, tudhassuk, kellessék-e commissariusinkat készitenünk, Kamuthi uramot úgy expedáljuk, a mint megmondtuk. Ezek után kegyelmednek ajánljuk az mi jó akaratumkat és az úristen kegyelmednek ez új esztendőnek minden részeit kedveseivel együtt jó szerencsékkel meg-

áldja. Datum in montana civitate Novizoliensi. Die 28. Decembris Ao 1623.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Kivül: Paria literarum serenissimi sacri romani imperii et Transilvaniae principis ad Illustrissimum dominum comitem palatinum Novizolio die 28. Decembris anno 1623. datarum.

(Egykorú másolat a m. n. Múz. kézirtárában. Fol. Hung. 322.sz.)

CCCLXXIII.

1623. decz. 29.

Illustrissime comes, nobis honorande.

Az sok végezések után tandem mi is akarván magunkat az szent békesség utainak megszerzésére készíteni, és hogy mindeneknél constáljon az én igaz synceritásom, más levelemben kegyelmednek arról bőségesen declaráltam magamot és szóval is izentem kegyelmednek hozzám bocsátott főembere által, az resolutiót in scriptis viszik, azokból kegyelmed mindeneket megérthet és immár én reám senki nem vethet semmit, mert én mindenekben úgy cselekedtem, valami én hozzám illett; kegyelmed intercessiója hogy én előttem böcsületes, a portától hogy nem úgy dependeálok, a mint az emberek hirdetik, magam hasznát s annak keresését hogy nem tartom nagyobbnek az ország romlásánál, az induciák hosszú terminusával hogy nem az hadakozásra, sem török, tatár sollicitálására, sem az ő felsége gonosz akaróinak (akárkik hol legyenek) ő felsége ellen való incitálására nem akartam élni és fucate nem akarok procedálni, im megbizonyítottam; noha, ha fenyegetődni kellene, bizony elhibeti akárki, hogy én is tudnék ahhoz annyit, mennyit Esterházy uram s volna is abban annyi módóm, de oltalmazzon isten tőle; azt is bántam s bánom mind éltémig, a mit velem erővel cselekedtetek. Megveté ő felsége az én interponálásomat az török és ő felsége között; de csak annyit értene is az oda való állapotban a mennyit én, tudom mást deliberálnának; de arra nekem semmi gondom immár; kívántatik csak, hogy kegyelmed maturálja az induciák confirmatióját és az assecuratoriát irassa meg ő felsége az salvus conductussal, melyeket mihelyt meghoznak, azontúl expedíálom commissariusimat és az tractatushoz foghatnak, valamikor ő

felsége akarja. Ezek után az úristennek szent áldása legyen
kegyelmeddel. Ex Novizolio 29. Decembris 1623.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

*Kivül: Paria literarum a principe Transilvaniae domino com-
palatino Novizolio 29. Decembris 1623. propria manu scriptarum.*

(Egykorú másolata a m. n. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322.)

CCCLXXIV.

H. n. 1623. sine die.

Bethlen Gábor a portának.

(Tör. Magy. Államokm. IV. 371.)

CCCLXXV.

Besztercezbánya, 1624. jan. 1.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városának.

(Pesty : Delejtől 1860. 31. sz.)

CCCLXXVI.

Besztercezbánya, 1624. jan. 11.

Bethlen G. titkos utasítása Kamuthi Farkasnak.

(Bethlen G. szövetk. történetéhez. 44.)

CCCLXXVII.

Besztercezbánya, 1624. jan. 12.

Bethlen G. utasítása Kamuti Farkasnak.

(Bethlen G. szövetk. történetéhez. 33. l.)

CCCLXXVIII.

Kassa, 1624. febr. 6.

Bethlen Gábor levele bécsi követeihez.

(Bethlen G. szövetk. történetéhez. 57. l.)

CCCLXXIX.

Kassa, 1624. márczius 4.

Bethlen utasítása Csacrényi Farkas és Tholdalagi Mihály portai követek részére.

(M. Tört. Tár XI. 179.)

CCCLXXX.

1624. márcz. 16.

Gabriel sat.

Generose sat.

Semmit inkább eleitől fogván szemünk előtt nem visel-
vén, mint hogy országúl hűségtekre mind kegyes indulatból
származott gondviselésünk, mind penig egyéb dolgokból való
vigyázásunkat valóságosképen úgy megjelentessük, hogy
minden ártalmas igyekezetektől őket megoltalmazhassuk,
melynek sok fáradságink, nehéz költségink és életünk vesze-
delmével is megmutatott nyughatatlanságink elég bizonsági
levén, most is minden igyekezetünket nem egyéb végre, ha-
nem csak arra akartuk fordítani, hogy ez sok háborúságok és
nagy romlások után állandó és csendes békességét hűségtek-
nek megszerezhesstük. Ez okon az szent békességnek tracta-
tusát római császárral ő felségével ismét el akarjuk kezdeni,
noha bizonyos követink mostan is abban fáradnak és remén-
ségünk is vagy, hogy istennek akaratjából hamar időn jó
véggel is terminálhatjuk, mindazáltal ő felségével végezett
induciáinknak napjai szintén eltelvén, és derekas készületit is
értvén mindenfelől ellenünk lenni, hűségtekre való gondvise-
lésünkben semmit hátra hadni, sem készületlen találtatni,
nem akarunk. Mivelhogy azért keserves és nehéz példákkal
minden okos embernek előtte levén egy néhány szomszéd-
országoknak siralmas és nyomorúságos állapotjuk, és akárki

is abból jó itellel gondolkodván példát is vehet, igen szükségnek ítéltük lenni, hogy magok megmaradása felől való dolgokról őket convocálván, magokkal együtt deliberálhassunk is. Intjük azért hűségedet, sőt serio hadgyuk és parancsoljuk is, hogy ad diem 28 praesentis mensis Martii itt Kassai városunkban maga személye szerint legyen jelen, hogy így Istennek szent segítsége velünk levén, hűségeddel egy értelemből reájok viselhesstünk úgy gondot, hogy minden romlást és veszedelmet rólok eltávoztathassunk.

Secus non facturi. Cui de caetero gratia nostra benigne propensi manemus. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die 16. mensis Martii anno domini 1624.

Gabriel m. p.

Küldetvén : Generoso Joanni Rákóczi de Felső-Vadász etc. Fidei nobis dilecto.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CCCLXXXI.

Kassa, 1624, márcz. 24.

Bethlen, bécsi követeihez.

(Bethlen G. szöveth. ttéhez 58.)

CCCLXXXII.

Kassa, 1624. ápr. 5.

Bethlen G. bécsi követeihez.

(Bethlen G. szöveth. ttéhez 60. 1.)

CCCLXXXIII.

1624. ápr. 18.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratyboriaeque Dux.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Értvén, hogy ezelőtt felvetett contribúciónak jobb része

restantiában volna mind eddig is az hűségtek vármegyéjén :
 hagyjuk, sőt parancsoljuk hűségteknek, ez levelünk látván,
 mindjárt kimenjetez és minden restantiákat szorgalmato-
 san kiszedvén, vitézlő hívünk Reöthi Orbán, szécsini kapitá-
 nunk kezében administraljátok fogvatkozás nélkül. Secus non
 facturi. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, die 13.
 Aprilis. Anno domini 1624.

Gabriel m. p.

*Kálczin: Egregiis N. N. dicatoribus comitatum Pesth-Pilis-
 Solthiensium etc. Fidelibus nobis dilectis.*

(Eredetije a m. m. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCLXXXIV.

Kassa, 1624. ápr. 28.

Bethlen G. a budai vezérhez.

(Tör. Magy. Áoktár, IV. 401.)

CCCLXXXV.

Kassa, 1624. máj. 1.

Bethlen G. levele Gürcsi Mehemet vezérpasához.

(Tör. Magy. Állam okm. IV. 419.)

CCCLXXXVI.

B.-Hunyad, 1624. jún. 18.

Bethlen Ferdinándhoz.

(Bethlen sz. ttéhez. 65.)

CCCLXXXVII.

Gy.-Fehérvár, 1624. júl. 23.

Bethlen, Esterháznak.

(Kis m. lt. Ester. élete II. 103.)

CCCLXXXVIII.

(Gy.-Fejérvár, 1624. júl. 23.

Bethlen Gábor, Esterházy Miklósnak.

(Er. kis mrtoni lt. Magy. T. Tár. X. 14.)

CCCLXXXIX.

Gy.-Fehérvár, 1624. aug. 19.

Bethlen G. Balling Jánoshoz.

(Bethlen G. Szövetkezései 66. l.)

CCCXC.

Fogarás, 1624. szept. 17.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray : Princip II. 25. Ugyanaz megjelent a Hazai Okmánytár III. 460.)

CCCXCI.

1624. szept. 29.

Generose dilecte. Levleledet most estve felé 4 órakor hozák az vajda levelével, melyekből az vajdának mostani nyomorúlt sorsát értem, kin szüből bánkódom, de róla akaratom szerént nem tehetek. Tudod jól, sokszor mondtam, izentem, az haza fiait ne idegenitse magától, az idegenekért ne vesse meg őket, de ő csak az görögökben gyönyörködék s vetette reménségét, idején magára nem visele gondot; ha mostan vára volna s minden egyet mását bele hordatta volna, most nem volna oly nagy félelme, csak maga fejét ótalmazná, az kéncset helyén találáná: de erről késő hegedülni, az nagy hi-

hetetlenség nem bocsátá semmire. Mindazáltal hogy az én barátságomat utolsó szükségében is eszébe vegye, és nem jegen épített fundamentomnak tarthassa, im az magam kék gyalogi közzül 200-at holnap azaz hétfőn indítok segítségére, kiket az Radnán bocsátok be, hogy mindenütt az hegy alatt mehessenek bátorsággal. De mivel ezek 10 napnak előtte oda nem érkezhetnek ily messzől, hűséged mindjárt válaszszon Udvarhely székből 150-t, Csík, Gyergyó, Kászonszékből is 150-t, Háromszékről 100-at. Azt az 400-at valóban megvágassá, és egy vitéz embert, emberséges, látott hallott, igaz embert rendeljen eleikben kapitánnak, éjjel nappal siessenek bemenni melléje az vajdának, és hiven szolgáljanak neki. Eleikben add, ott semmitől ne féljenek, mert ha száz ezer tatár reájok menne is, nyíllal azt a várat soha meg nem vesi. Irj postán mindjárt az vajdának, ezeknek beérkezéseig őrizze magát mind tatártól és országabeliektől is, az várban ne mindent bocsásson maga eleiben, és egyszersmind sok oláhot se annyit, kivel az maga igaz emberi ne bírának; ezeket isten oda vivén, bátrabban alhatik, és ha isten mostan megmenti az veszedelemtől, tanulhat ezután, magára mint viseljen gondot s barátit mint becsúlje; tudja jól, nekem soha tíz pénzét nem adta, holmi rossz bénna lovainál egyebet. Megírd neki, az székel gyalognak adasson mindjárt egy hópénzt, három-három forintot, ételt, az kék gyalognak két hópénzt, közlegénnek negyedfél forintot, tizedesnek ötödfélet, az főhadnagyoknak tizenhathat forintot, az viceknek 8-at, az zászlótartóknak ötöt-ötöt, az dobosoknak is annyit; enmagam is úgy fizetek én az magam udvarában nekik. Ezzel semmit ne késsél, hanem mindjárt indítsd őket, de oly kalauzokat adj melléjek, kik általúton bátorságos helyeken vigyék el az gyalogot, igen siessenek. Valóban megvágolgasd őket, jó puskájok, jó fegyverek, porok, golyóbisok legyen, jó hadnagyok, az 400-nak öt hadnagya, öt zászlójok legyen, az újabb zászlókból adass oda.

Az más dolgot az mi illeti, ma negyed napja hogy az szerént gondolkodtam róla, a mint írod, hopmestertől is megértheted ez után; az postáról jött csauz is úgy beszél, hogy egyedül az mindennek oka. Azért ezt cselekedd, hogy mihelt az 400 gyalogot elbocsátod, az hadat válogasd meg, jó 12 száz kopjást, 500 gyalogot magad mellé, indulj be mindjárt igen titkon, hogy az híredet ne vigyék előbb meg magadnál; elől bocsáss hírmondót, hogy látogatniok mégy, és Radul vajda könyörgésére küldtelek bé melléjek; beérkezvén oda, részegeskedni, megszakadozni, elszéledni őket ne engedd öcsém, hanem egy csoportban szállitván, az vajdafival, boé-

rokkal légy szemben, add eleikben nagy bolondságokat, vakmerőségeket; ha az tatár reájok ment volna, egy óra alatt oda vesztek volna, mert csak az várást köröskörül neki gyújtotta volna is, mind oda égtek volna magok is, az vizet alóla elvőtte volna, szomjával is elholtak volna. Pirongasd igen meg őket, hol istenek, hol lelkek, hol urokhoz való igaz hűségek? feleségét, szép gyermekét, ártatlan leánkáját miért vetették ily farkas kaszára? Ezeket eleikben adván, hogy ha az tatár még is országokban leszen, az vajdánét, vajdának leányával rakottasd fel, vagy akarják vagy nem, hozd Rukarhoz, de az országból ki ne hozd, hanem ott csináltass egy jó sánczot, az gyalogot állasd bele, magad is az lovassal hátrább ide falukon légy veszteg. Az német gyalogot Faranczbak urammal holnap hétfőn indítom utánad, a ki, ha kívántatik, mindjárt bemegyén melléd igen szép 500 gyaloggal. Az boérok közzől maradjanak az széék őrzésére az oláhokkal mind, egy fő boért hagyj előttök, a kitől a többi hallgassanak, a ki arra alkalmatosb, elégségesebb; ha még is ellenkeznének az eljövettel, az Radul vajda levelét (kit in specie küldtem kezedben) mutasd meg, olvastasd el előttök, abból megértik, hogy mind feleségét gyermekét az én dispositiómra hagyta, bizta; tiz ország volna sem hagynám rabságra vinni őket; ha hátrább szállítják az széikiből, azzal az országból ki nem fut, hanem csak magára visel gondot, hogy császár őtalmát bátorságosban várhassa, ezt vedd ellenek az oláhoknak. Maradjanak ott az boérok az oláh haddal, őtalmazzák igen az széket. Rukarnál előbb, Tergovistya felé mentől előbb engedi a helnek erősb alkalmatossága, ott csináltasd az sánczot. Ezzel az színnel Nicolát el ne hadd, hanem elhozd öcsém, ez az fő, ő reá bizta Radul vajda feleségét, neki incumbál az reájok való gondviselés, ezzel az fogással elhozhatod, s el se hadd semmiképpen; az szorosban mikor érkeztek, küldd ki hozzám, hogy nagy beszédem vagyon Radul vajda állapotja felől vele, add emberidet melléje.

Ha pedig az tatárt az úristen elvitte avagy elviszi rólok bémeneteledig, úgy is ugyan bémenj meglátogatni őket azon haddal, kevesed magaddal nem járhatsz, tartván az tatár csalárdságától, láttatom őket mint vadnak, mint maradt az nyomorúlt ország, akarom érteni, bátorságosok lehetnek-e immár maradások felől, avagy még is kívántatik segítségünknek mellettük lenni. Mint vigyázzanak az tatár ellen, szép szónak ne hidjenek, az várasról mind addig se oszoljauak el, valamig az tatárt Dunán innét s Neszteren hallják lenni, vigyázókat küldjenek Killyében, Szmilben, Barillán tartसानak, mind ezeket hogy cum maiori autoritate adhasd eleikben,

credentionalis levelemet add meg nekik, úgy is ha hátrább kell az vajda fiát szállitanod, úgy is ha az tatár elment rólok. Nicolának szóló levelemet csak úgy add meg öcsém, ha nem kelletik megmozditanod őket hátrább, tehát Nicolának add meg levelemet, mely csak reád mutató credentionalis, add eleiben, hogy mivel Radul vajda énnekem derekas fundamentot akar adni megmaradása felől, én senkivel arról tractálni nem akarok hanem tulajdon ő vele; azért mindjárt kegyelmeddel együtt jöjön ki hozzám, 2 napnál tovább itt nem mulattatom, Radulhoz küldöm. Ha így eljő, felhozhatod, és ha nem akarna jöni, csak körül fogd, mezőre híván ki beszédre sétálni s hozd el mezőre, megizenvén az boéroknak osztán, mivel minden veszedelemnek oka csak Nicola, nem akarom elszenvedni, mint ki hatalmas császárnak ily rettentes kárt tölt, hanem a portára beküldöm, az mezőben állj meg rendelt seregiddel. Izend meg, hogy minden aranyát, ezüstöt, arany ezüst mivét, köntösit, lovait regestom szerint kezdedben kiadják, egy szóval minden gazdagságát: mert ha külömben cselekednek, az boérokat nyakaztatom meg érette. És így mindenét hozasd el öcsém, a miye ott léssen, de mindeneket regestom szerint végy kézhez, ne mondassák jövendőben a portán tíz husz annyinak, tudod az török dolgát, kitől én nem tartok, el tudom azért azt én fedezni; maga Nicola mindenét jobban tudja előszámlálni. Ezt cselekedd uram s ehhez tartsad magadat, ha életedet s becsülletedet szereted. Ha az úristen útadat megáldja s elhozhatod, fáradságodnak jutalma meglészen. Itt künn az had előtt Daniel Mihált hadd, és az atyafiaknak megparancsold, az Barczán ne lakjanak, hanem az havas alatt való székely falukon; az székségnek kárt ne tegyenek, mert valaki gazdájától mit hatalmasúl elveszen, bizonyoson elhiggyék, maga marhájából elégttettem meg az károsokat. Az brassai jószágra senkit szállani ne engedj, a székelytől így el nem meri venni, s ha elveszi is, de megfizettethetjük elvött marháját velek. Secus non facturus. Ex Feiervar ipso die festo S. Archangeli Michaelis hora 10. nocturna. 1624.

Gabriel m. p.

Külczim : Generoso suppremo Capitano nostro trium sedium Siculicalium. *)

*) Ekkor háromszéki főkapitány Úzoni Béli Kelemen, Bethlen Gábor igen kedves embere volt.

 ius
 Citissime

Réjegyzev : Reddito 2. 8-bris.

(Eredetije, egészen Bothlen Gábor kezeírásával, s a fejedelem gyűrűpecsétjével háromszor lepecsételve, az erd. Múzeum kéziratárában, Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCXCII

1624. okt. 7.

Reverende nobis dilecte. Salutem et gratiam.

Korlát uramnak tisztitól való búcsúzását mely kedvetlenül hallottam, talám kglmed is hallott benne, és ugyan sokat is reluctáltam abbeli akaratjával gubernator öcsémmel, sokat is izentem ő kglmének, de mikoron beteg és erőtlen állapotját causálván categorice megizente volna, hogy nem elégséges annak az terhes tisztnek elviselésére, kényszerítettem magamat attól való felszabadításomra ígérnem, kívánván kegyelmesen interim, hogy az mig másról prospiciálhatok addig ő kegyelme azon authoritással viseljen szorgalmatos gondot; melyre engedelmesen ígervén magát, praestálta is. Nem akarván azért kedve ellen rajta tartani az tisztet, hogy tovább ne legyen függőben annak az helnek, sőt az 7 vármegyének végházaival együtt gondviselése, Peréni uramra bízam az generalisságnak tisztit. De biztomban, sub rosa irom kglmednek, tudja jól kglmed a Peréni uram elméjének discursusa meddig juthasson, nehéz állapotottal való lételét, az gondviseléshez szokatlan voltát; bizony szómra irom elég rettegéssel vagyok, és noha considerálok maga dicsekedését fennjáró elmíjét Bornemisának, de nem találhatván senkit ki mellette continuusságra magát ígérje, kényszeríttem őtet melléje vicejének rendelni, mert egy gondviselő serény elméjű ember nélkül ott tartani Peréni uramat igen veszedelmes volna. Tudom kglmed sem szereti Bornemisát, Korlát uramnak sem kedve szerént fog lenni, de kérlek uram az privatumot az communéért postponáljátok in negotiis, melyek az permansiot és becsületemet concernálják, szeressétek egymást, consultálkodjatok uram in consilio szeretettel, senki ne vonja ki magát közülök az mivel isten szeretett uram, az haza megmaradására isten tisztességére s utól az én életem megtartására nézendő dolgokban való szolgálattól se vonja meg

magát, hanem in politicis etiam fiat in parte, a mire elérkezik fáradjon, mert nincsen több hazátok Magyarországbán ennél az kicsin résznél, ha ezt is elvesztitek, hova lesztek magatok szerelmesitekkel együtt. Korlát uramat Peréni uram viceségével nem is mertem bántani, mindazáltal kglmed ő kegyelmét intse én nevémmel: életét koczkára ne vesse, ne hidjen az mostani időben az szép szónak, tudja sok nem baráti vadnak, istenért kérem jószágiban kinn ne lakjék, hanem lakjék Kassában, nyugossa magát mindentől s én tőlem kiváltképpen, hitele becsületi vagyon s leszen, noha nem szütkölködik, mindazáltal magam is ott való lakására kész leszek a mennyiben reá érkezem segiteni; legyen belső tanácsi Peréni uram mellett. Írtam magam is neki ezekről. Ha pedig kedve lenne hozzá s bátorságosb helyben akarná Kassánál is magát nyugotni, az ecsedi kapitánságban jó állapattal collocálnám. Erről neki nem írtam, hanem csak kglmednek magának proponálhatja, az nem terhes tiszt volna. Reöti Orbán felől is kglmed beszéljen Korlát urammal és ha illendő s megérdemli promoteáljuk az ónodi kapitánságra. Ezekről kglmedtől informatiót várok. Mit írtam most is Peréni uramnak, kérje elő leveletem kglmed tőle, meglátja abból. Kapitán Quad felől miolta expedáltam semmit nem hallhaték, noha egy Bonczhidai nevű postámat küldtem vala el mellé a végre hogy Prusszia szélében Toronya nevű várasig elvigye magával és ott a kikkel kell beszélni, informatiót vévén azoktól, engemet mindenekről informáljon, az sem jöve meg, nem hihetem jól lenni dolgokat. Kegyelmed tudakozzék szorgalmatosan felöllök és ha mit érthet, engemet tudósítson mindjárt. Cui de caetero firmam valetudinem comprecamur. Albae die 7. Octobris 1624.

Gabriel m. p.

Igen akarnám ha kegyelmed az előttünk való kis lakodalomra bejöhethetne nem az lakásért (*t. i. vendégségért*) hanem az én előttem álló dolgaimról való consultlakodásért és ha egészsége szenved, hogy el se mulassa, hanem bejőjjön ad 17 diem Novembris szeretettel intem; úti társaság is akkor elég leszen, az szüret is elvégeződik; kegyelmedet meg nem késlelvén jó gondviselés alatt házához visszabocsátom. Ha lehet el ne múljké uram.

Külszim: Reverendo Petro Alvinczi Ecclesiae Cassoviensis supremo concionatori, fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az államlevéltárban. Uj lymbus.)

CCCXCIII.

Gy.-Fehérvár, 1625. jan. 13.

Bothlen G. Esterházyhoz.

(Kis m. ltár. Eszt. M. életo. II. 142. — Ugyanez m gjelent a M.
Tört. Tár. X. 15. 1)

CCCXCIV.

Fogarás, 1625. márcz. 20.

Bethlen G. Pázmányhoz.

(Pray: Princip. II. 30.)

CCCXCV.

1625. máj. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae et Ratyboriae dux etc.

Generose fidelis nobis dilecte; salutem et gratiam. Forgách Sigmondné asszonyom fassionalis levelével Gyulai Istvánt hozzánk beküldvén; mivel abban sok defectusokat találunk lenni, megcorrigáltatván in paribus viszont felküldöttük ugyan Gyulai István által neki, és hogy ha úgy fateál minekünk, mi is készek leszünk jószágit mindgyárast kezében bocsátani. Akaránk azért hűségednek azt értésére adni, és azt mint mi corrigáltattuk in paribus az fassionalist is együtt ahoz való assecurationalis, és testimonialis levelükkel kezében küldeni, mely párja szerint hogy ha fateál nekünk az asszony in loco aliquo authentico coram personis credibilibus et authenticis, és az fassionalist, rite et legitime emanatas odaküldi, hűséged ahoz a mi pariankhoz examinálván, ha mindenekben úgy emanaltatni találta lenni, innét semmit ne várjon, hanem juxta vigorem fassionalium az jószágot bocsássa kezéhez az asszonynak, megadván egyszersmind assecurationalis és testimonialis levelünket. Ez dologban azért szorgalmasan az szerént procedáljon. Nec secus facturur. Datum Alba Julia die 23. Maii Anno 1625.

Gabriel mp.

Külczim : Generoso Davidi Belavári consiliario camerae nostrae
Cassoviensis ac bonorum nostrorum ultra tibiscanorum praefecto etc.
fidei nobis dilecto.

(Eredetije a magyar kir. orsz. levéltárban, újabb limbus.)

CCCXCVI.

Gy.-Fejérvár, 1625. jún. 12.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismartoni levéltár. — M. Tört. Tár X. 17.)

CCCXCVII.

Gy.-Fehérvár, 1625. jún. 17.

Bethlen G. Esterházynak.

(Kismartoni levéltár. Eszt. M. élete. II. 199.)

CCCXCVIII.

Gy.-Fejérvár, 1625. jún. 17.

Bethlen G. Pázmánynak.

(Pray: Prin. II. 39. l.)

CCCXCIX.

Vásárhely, 1625. júl. 14.

Bethlen G. Pázmánynak.

(Viczy. cs. levéltár. Haz. Okm. II. 469.)

CCCC.

Gy.-Fehérvár, 1625. aug. 25.

Bethlen G. Esterházynak.

(Kismartoni levéltár. Eszt. élete II. 211.)

CCCCI.

Gy.-Fejérvár, 1625. aug. 28.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismártoni levéltár. — M. Tört. Tár. X. 18.)

CCCCII.

Tasnád, 1625. szept. 25.

Bethlen G. Bercsényi Imréhez.

(Tör. Magy. Áokmánytár. IV. 433.)

CCCCIII.

Szathmár, 1625. szept. 30.

Bethlen G. Mehemet basának.

(Tör. Magy. Áokmánytár, IV. 436.)

CCCCIV.

Szathmár, 1625. szept. 30.

Bethlen G. Mehemet pasának.

(Tör. Magy. Áokmánytár, IV. 437.)

CCCCV.

Kassa, 1625. nov. 5.

Bethlen G. Pázmánynak.

(Viczy Istár. H. O. III. 461.)

CCCCVI.

Sine dato (1625. decz.)

Bethlen G. követeknek, Brandenburgi Katalin nőtől ~~írása~~
tárgyában.

(Bethlen G. szöveth. történetéhez 72.)

CCCCVII.

1626. január 5.

Reverende fidelis nobis sincere dilecte.

Minémü nagy véletlen szerencsétlenség talált legyen Czakó Mihály nevü postámnak az tokaji hitván révészeknek restségek miatt csónakokban való által költöztetéséből és az ez miatt az csónaknak elmerüléséből történt halála miatt, kegyelmed tudom eddig érti. Hátra maradásom és abból nagy szégyen vallásom következett, mert derekas instructiot komornyikomnak az üdő rövid volta miatt, sietséggel való indulása lévén, nem adhattam, csak verbaliter informáltam; az ajándékokkal is akkor a postától el nem érkezvén, azután küldtem el Károlyi uram kezébe, de semmi consignatit nem, kinek mit oszszanak? mindeneke az után készítettem el és Czakótól küldtem vala, hogy kezébe adja. Casztner is komornyikom elindulása után érkezvén ide, minden levelekre, kiket hozott volt, úgy mint galliai, angliai, daniai, Fridericus királyoknak, az electornak, Fridericus anyjának, az új fejedelem asszony-nak, Mansfeldnek és egyéb nagy embereknek és azonkívül kapitány Quadnak újabb instructiót irván, mihez tartsa magát és ne siessen hozzám jönni, hanem az királyokkal legyen szemben az magok kívánsága szerént, mondom, mind azokat az leveleket elkészítvén sok munkával magam fáradsága által, Czakótól indítottam vala el, oly instructioval, hogy minden leveleket komornyikom vegyen kezéhez és ő vigye Berolinba; Casztner semmit nem vitt, hogy útja bátorságosb lehessen. Mely leveleket, ha szinte fel találtattak is, mivel el nem küldte senki sietséggel, hanem inkább a nádasi udvar biró Tokajból azt írja, hogy nekem küldi vissza, mondom, ha elviszik is, arra nézve haszontalan, hogy azokból komornyikom semmit sem tanulhat, mert addig minden dolognak végben kelletik men-niek. Mindazáltal postamesteremet im Kassára expedíálom a végre, hogy az leveleket ha feltalálták, mind olyan vizesen is elküldje kegyelmetek, ha pedig azokat fel nem találták, újab-bakat irattam, mely levelekkel, hogy egy könnyű, németül tudó igaz embert ott való biró hívünk utánok expedíáljon, és minden leveleket komornyikom kezébe vigye, kegyelmed által kegyelmesen de igen serio demandálom biró hívünknek. Ha pedig úgy tetszik kegyelmednek, hogy ezen postamesterünk elvigye, egy németül tudó ifjat melléje rendelvén elmenjen vele, azt sem bánom: sőt bátor ugyan ez menjen, kit úgy is instruáltam, mivel császár útlevele vagyon nála, bátorsággal mehet, kívántatik csak egy nyelvet tudó ifjú. Egyet melléje

hogy rendeltessen kegyelmed és meg ne késleljék, mehessen éjjel nappal.

Ez leveletem hogy írnam, Vesselényi István tepliczei tiszttartója öcscsét levelekkel urához küldvén, ki 16-a Decembris indúlt Trencsin vármegyéből, írja az urának, hogy az új palatinust megölték, kit felettébb nem siratnék, de nem hihe-tem el, mivel annyi üdőtől fogva senki más nem írta. Kassáról pedig nekem az én tisztviselőim 3 és 4 hétben írnak egyszer, noha mostan gyakorta kellene engemet minden állapotokról tudósítaniok. Annak okáért kegyelmed, ha mit a felől értett, tudósítson felőle, sőt ne difficultálja szállásomat megjárni, és az én dispositiom szerént való épülteknek continuálásában mennyire proficiáltak, observálván engemet tudósítson minde-nekről. Félvén az gyalázattól, kényszerítetem úgy indulni, hogy ad 6 Februarii avagy ad 7 Kassára érkezhessen isten segítségéből, hogy az fogyatkozásokat suppleálhassam az né-hány napok alatt, de comitiváimat mind elhagyom az előtt, az élest hogy ne consummálják. Az vármegyék ha az én kíván-ságom szerént az kevés élest administrálják, én merem fejen-ként minden statust assecurálni, hogy kárt nem vallanak, ha ki vallana pedig én contentálok káráról. Az élésnek is épen ma-gam adatom meg egyszersmind az árát, alioquin utját fel nem tudom elmémben találni, mint oltalmazhassak meg kártól az egész földet, mert ha pénzen élest nem találnak, éhel meg nem ölheti senki magát studio. Adja isten kegyelmedet egésztségben látnunk. Albae 5-a Januar hora 12 meridiana Anno 1626.

Gabriel mp.

Az piac Kassán mint bővül az jó pénzre nézve kegyel-med tudósítson felőle.

Külczm: Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae liberae civitatis nostrae Cassoviensis pastori primario etc. Fideli nobis ayncere dilecto.

(*Alvinczi kezérel:* 9. Január 1626.)

(Az egész levél Bethlen Gábor saját kezecirása.)

(Eredetije a károlyfejérvári káptalani levéltárban.)

CCCCVIII.

Gy.-Fehérvár, 1626. jan. 6.

Bethlen G. Esterháznak.

(Kismártoni levéltár. — Eszt. M. élete. II. 242.)

CCCCIX.

Gy.-Fejérvár 1626. jan. 6.

Bethlen G. Eszterházy Miklósnak.

(Kismártoni ltár. Tört. Tár. X. 21.)

CCCCX.

1626. február 17.

Gabriel dei gratia stb.

Generosi ac egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Mivel az mint bizonyosan adatik értésünkre, az néhai Payšos Jánosnak (ki szendrei harminczadosunk is volt egy ideig) meghagyatott özvegyének alázatos könyörgéséből, hogy hívségtek az megholt urának regestumában esett defectusokért elsőben két száz forinton adóssá tőtte volt, melyért halála után egyét-mását azon summáig ugymint három hordó borát, mentéit, az urának fegyvereit, lóra való szerszámit, ön edényit, házatúl elhordatott volna; melyet noha tisztte szerént cselekedett hívségtek; de mivel mi megtekéntvén kegyelmesen mind az özvegyének igyefogyott állapotját, szegénységét, holott azon kivől is az urának atyafia is azon kivől is mindenből kirekesztették; azt az özvegy asszonynak kegyelmesen condonáltuk és remittáltuk. Hagyjuk annak okáért és igen serio parancsoljuk és hívségteknek valaminemő marháit, eszközeit, borait az mi kamaránkra elhordatott absque ulla dilatione integre et plenarie mindeneket restituáljon az megnevezett özvegyasszonynak. Praesentibus pro sui expeditore reservatis. Secus non factururus. Datum in libera Civitate nostra Cassoviensi die 17 Februarii. Anno Domini 1626.

Informáljon hűséged először az dologról

Gabriel mp.

(A rövid utóirat Bethlen saját kézírata).

(Eredetije a Magyar Tud. Akadémia kézírattárában.)

CCCCXI.

Gy.-Fejérvár, 1626. máj. 15.

Bethlen G. Esterházyknak.

(Kismártoni ltár. Est. M. élete II. 272.)

CCCCXII.

Gy.-Fejérvár, 1626. máj. 31.

Bethlen G. Alvinczi P.-hez.

(Sárosp. füz. 1860. T. 51.)

CCCCXIII.

1626. jún. 17.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis magnifice, generosi egregii et nobiles, fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az hűségtek levelét, hozzánk küldött követe megadván, szóval való izenetit is bőségesen megmondotta, melyből hűségtek kívánságát világosan megértvén, szóval is elégedendőképpen mindenekről izentünk. Intjük azért, sőt kegyelmesen requiráljuk hűségteket, hogy szavának mindenkben hitelt adjon, bizonyoson elhívén birodalmunkban levőköt törvéntelenséggel és szabadságoknak megsértésével megbántódni és kegyelmességünkben megfogyatkozni senkinek nem engedjük. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 17 Junii anno domini 1626.

Gabriel m. p.

Külszöve: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremo et vice comitibus, iudicibus, coeterisque juratis assessoribus ac toti denique universitati magnatum et nobilium comitatus de Zemplen et fidelibus nobis sincere dilectis.

Anno domini 1626. die 10 mensis Julii in Zemplen, in congregatione publicata sunt.

(*Eredetiye:* a magy. kir. államlevéltb. újabb lymbus.)

CCCCXIV.

Kelet n. 1626. június. Sine die.

Bethlen G. utasítása Tholdalaghinak.

(Tör. Magy. Államokm. IV. 411.)

CCCCXV.

K. nélkül 1626. aug. 25.

Bethlen utasítása Ormay Gáspárnak.

(Tör. Magy. Á. okm. IV. 468.)

CCCCXVI.

Csalomja, 1626. szept. 29.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kism. lt. Est. M. Élete II. 396. l.)

CCCCXVII.

Palánk, 1626. szept. 29.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismartoni lt. T. Tár X. 23.)

CCCCXVIII.

Szécsény, 1626. okt. 10.

Bethlen a nádornak.

(Kism. lt. Est. M. élete II. 407. l.)

CCCCXIX.

1626. okt. 25.

Bethlen Esterházyinak.

(Kism. lt. Est. M. élete II. 417.)

CCCCXX.

Bars, 1626. nov. 2.

Bethlen Pázmányinak.

(Pray: Princip. II. 72—73. l.)

CCCCXXI.

[1626. novemb. 30.

Gabriel dei gratia Sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps stb.

Illustrissime et reverendissime amice noster benevole etc. Kegyelmed levelét tegnapi napon böcsülettel vettük, melyet megolvassván abból értjük az kegyelmed praetensióját, hogy régtől fogván vette volna eszében, hogy kegyelmedre mi neheztelnénk az maga igazságáért és az okon nem akart kegyelmed is minket leveleivel látogatni etc. kin nem kevésbé csudálkozunk és ha méltó volna, kívánnánk örömet is értünk, ki vitt kegyelmednek mi felőlünk oly informatiát; mert isten látja, az ő felségével való megbékélésünktől fogva szívönkben sem gondoltunk kegyelmed ellen semmi neheztelést, nem hogy külsőképen annak valami jelét is valaki ismerhette volna bennünk; tudván azt, ha szintén arra kegyelmed okot adott volna is, haszontalan volna a mi, kegyelmedre való neheztelésünk; de micsoda igazságáért kellene neheztelnünk kegyelmedre? nem tudjuk; mert studio kegyelmed ellen nem igyekeztünk. Hogy pedig azért az közönséges jónak és békességnek útát meg nem gátolta, sőt azt promoveálni igyekezte, azt kegyelmed tiszti és hazájához való szeretetinek kívánsága szerint cselekedti, isten is kegyelmedtől, tudjuk, kedves áldozattól veszi. Mi is az úristent híhatjuk bizonságul erre, kívántuk volna, hogy ennyi tracta és végezés ne lött volna: de ha büneinkért igaz itéletiből az úristen mindnyájunkat ezzel akart meglátogatni, arról nem tehetünk. Ő szent felsége egyedül minden szívek titkainak bölcs tudója és ő felsége bátor megbüntessen minket is, ha minden igyekezetünkkel abban elménket száma nélkül nem fárasztottuk, miképen fordithassuk kicsiny állapotunk szerint való szolgálatunkat más alkalmas és hasznos dologra, nemzetünknek hasznára, magunknak dicsőre emlékeztire; de arra mi ez napig confidentiát nem találánk. Studio soha romlására nemzetünknek nem igyekeztünk, hanem inkább megmaradására; mely szónknak igazságát és hamisságát ítélje az úristen meg. Nem volt annak az barátunknak bizonyos computusa, a ki oly relatiót tött kegyelmed előtt, hogy kétszázezer magyar héával vagyon Magyarország, a' mi tizenhárom esztendőttől fogván való fejedelemségünk alatt; mert dicsírtessék az úristen örökké, sohult senki ez napig harczon győzedelmet nem vett; sőt igaz lelkiismerettel hitet mernénk mondani, hogy az hét esztendőttől fogván való hadakozásinkban (ha igaz számot kellene adnunk is, úgymint

egy generalis az ő urának) négyezer magyar, fegyver miatt, el nem veszett hadainkból; azonkívül hol és mint vesztetett volna, elménkben fel nem találjuk; mert mi velünk török had ím másodszor vagyon; ezelőtt két esztendővel vitt-e el magyar rabot? mi nem tudjuk, noha szorgalmason tudakoztuk; de igaz relatiót előttünk senki nem tött. Ez mostani indulatban penig mely nagy szorgalmatossággal és keménységgel viseltük magunkat az törökökhöz és az vezér is mint viselte magát, tegyenek arról azok bizonságot isten és kegyelmetek előtt, a kik szemekkel látták. Ez bizonyos és igen igaz, hogy nyilván egy töröknek sem volt szabad rablani; ha mikor penig titkon köpönyegek alatt lófaron szegén népet sajdíthatták, arra rendeltetett vígyázóink azontól hírt adván, elvették tőlök, magokat indifferenter ölettük, vagdaltattuk, fosztattuk; de magyart egyetlen egyet, bizonyszónkra írjuk, sem láttuk, sem hallottuk, hogy kaptak volna. Az mi indulatunk előtt és tavaly és az előtt ha rablottak s holdoltattak, azt senki nekünk nem tulajdoníthatja méltán; istennek hála, miolta a török mellettünk vagyon, egy falut is meghódoltatni nem engedtünk nekik. Adná az úristen, volna húsz százezer nemzetünk, de ha connumerálnák az egész országot is az Fátrától innét, feleségestől, gyermekestől is nem találánának kétszáz ezer magyar lelket parasztot. Az Fátrától pedig és Erdélyben török egy lelket sem rablott fejedelemségünkben; ellenség penig országunkban sem volt külömben, hanem bódog emlékezetű császár ő felsége, mikor szegény Dóczy András informatiójára és biztatásra szegény gróf Homonnay Györgyöt Sorban vajdával országunknak tőlünk minden ok nélkül való elvételére expedíálta vala; akkor Debreczentől három mélyföldön mehettek volt, a mint kegyelmed jól tudhatja. Az olasz és franczus practikák és hivságos reménségek micsodások legyenek, nincsen részünk benne, mert olaszokkal nem tractáltunk, az francziai királylyal sem végeztünk semmit, noha kívánta és tractálta követe által vele való egyezésünket, de bizonyos respectusokra nézve azoknak az proponált kívánságinak nem consentiáltunk és így semmi kötelességünk sem vele sem senkivel ez ég alatt nincsen. Azért uram minden intés nélkül is az szent békeességnak ő felségével tökéletesen való elvégezésére, annak szentül való megtartására mi igen készek vagyunk, nincsen is semmire nagyobb kívánságunk ez életben, mint arra; melyre nézve is úgy resolváltuk magunkat, az mint tisztességünknek megbántódása nélkül legjobban az punctokat ő felsége kívánságihoz tudtuk alkalmaztatni, melyet megértvén kegyelmed, hogy mentől hamarébb concludáltathassék az zent békeesség és az szegény ország szabadulh asson fel, ez

mostani sok nyomorúságok alól késedelem nélkül, szeretettel kérjük kegyelmedet, mégis ő felsége előtt törekedni s promoveálni hasznosan ne neheztelje, mely jó cselekedetinek érdemét istentől vérszi el. Mi felőlünk pedig ne legyen ezután oly idegen ítéletben, hanem tartson inkább jó akaró atyjafiának; mi is a miben tudunk és fogja venni, kegyelmednek szeretettel akarunk kedveskedni. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Datum Cremenicii die ultima Novembris Anno 1626.

Kegyelmed jóakaró atyjafia

Gabriel m. pria.

Külsőm : Illustrissimo ac reverendissimo Petro Pázmán archiepiscopo Strigoniensi stb. Amico nostro benevolo,

(Eredetije a m. n. Múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCCXXI.

Körmöcz, 1626. nov. 30.

Bethlen a nádornak.

(Kism. lt. Est. M. élete. II. 446. l. és töredékesen Tört. Tár X. 23.)

CCCCXXIII.

Körmöcz, 1626. decz. 1.

Bethlen a nádornak. (Kivonat.)

(Kism. lt. Esterházy M. élete II. 452. l.)

CCCCXXIV.

Körmöczbánya, 1626. decz. 5.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(Uj fordítás Erd. Múz. Évk. I. k. 67. l.)

CCCCXXV.

Körmöcz, 1626. decz. 12.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismarton, T.-Tár X. 24.)

CCCCXXVI.

Körmöcz, 1626. decz. 12.

Bethlen, Pázmánynak.

(Pray : Princip. II. 82—8. 1.)

CCCCXXVII.

Lőcse, 1626. decz. 28.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray : Prin. II. 93.)

CCCCXXVIII.

K. n. 1626. sine dato.

Bethlen hadi memorialéja.

(Török-magyarkori Államokmánytár. IV. 471. 1.)

CCCCXXIX.

1627. márcz. 16.

Palatinusnak.

Kegyelmednek két levelét dirigálták egymásután kezünkben kassai tisztviselőink, az elsőben iratott választ Pete Györgytől contra jus induciarum várában béfogott szolgálk felől való levelünkre, kegyelmedet hosszú írásunk olvasásával nem akarám fárasztani, mostan az ellen semmit nem disputálunk, méltán fogattathatta-e el őket, és az mi szolgálkat méltán öletetthette-e meg, még pedig szokatlan halálnak nemével, avagy nem? Hanem várakozunk arra, ha elbocsátja-e kegyelmed parancsolatjára (mert ez előtt egy héttel még el nem bocsátotta volt), sőt úgy informáltatunk Bornemisza János hívunktól, azt vitték hírül neki, hogy az többit is megölette; mely hír ha igaz kezd lenni, kegyelmedet ismét tudósítván requiráljuk felőle, elhívén, hogy igasságot szolgáltat mi nekünk is. Mely reménségünkben ha megkezdénénk fogytakozni, annak utánna mi is ha más mediumokkal kénszerítettünk élni, kegyelmed is mi reánk méltán nem neheztelhet; mert bizonyos lehet Pete uram ebben, hogy szolgálk halálát meg nem emészti könnyen! Damasd felől való írását kegyelmednek a

mi illeti, tudván és ismervén azt a nemzetet természetiben és szokásában, azért fáradtunk abban, miképpen maga levelében és pecsétí alatt legyen meg ígreti, hogy ne retractálhassa, kit mikoron értettünk volna, hogy még is vissza nem adatta, azon-tól postánkat küldtük hozzá kegyelmed levelének hozzánk érkezése előtt közel egy héttel, és úgy irattunk neki, a mint illett; igasságot írunk, sava borsá meg volt írva az dolognak, kiből megérthette, nagy emberek között mely tökéletesnek kívántatik lenni akármi kicsiny tractában való ígret is, melyben ha magát megjegyzteti, hitelét böcsülletivel együtt veszti el, és az után tractálni sem fog senki vele; melyet hogy eltávoztasson, és az frigynek avagy békességnek bontója ne talál-tassék lenni, mindjárt megadatása annak az palánknak kívántatik: mert bizonyos lehet abban, hogy az tractához nem is fognak kezdeni addig császár ő felsége részéről, valamíg azt meg nem adja. E mellett ezeknél is nagyobb szeget vertünk a fejében arról, a mire kegyelmelek mostan intendálna, melyet azért cselekedtünk, hogy idején praeparáljuk elméjét az civilitasra. Sőt Tholdalagi Mihált úgy expediáltuk, a mint illett és kívántatott, kivel magával sem ártana kegyelmednek beszélni, és ha meghitt emberét hozzánk postán küldené, nem ártana vele: mert ha hitelünk lehetne, az mi opinióknk szerént nekünk úgy tetszik, ő felségének némely dolgokban hasznosan szolgálhatnánk. Kegyelmed minket hogy jóakaró atyjafának tartson, és él(jen) azzal, ha miben minket elégségesnek ítilhet, szeretettel (kérjük. Tartsa meg isten kegyelmedet sok ideig jó egéss(égben).

Hátára jegyezve egykorú írással: Paria literarum ad comitem palatinum datarum 16. Mar. 1627.

(Eredeti fogalmazvány, egészen Bethlen Gábor kezeírása, az erd. Múzeum kézírattárában Mike Sándor gyűjteményében, részben megjelent Eszterházy élete III. 7. 1.)

CCCCXXX.

1627. márcz. 18.

Szécsynének.

Kegyelmed levelét nekünk meghozták, melyben teszen emlékezetet szegény idvezült Szécsy urammal akkor oda bocsátott commissarius hiveink által lött végezéseknek effectuálása felől etc. Hogy kegyelmed ily szorgalmatos gyermeki felől, láttatik hozzájok való szeretetiből cselekedni, melyet mi

is javallunk, sőt kegyelmedben dícsírunk. Adja isten maga részéről is anyai szeretetet hozzájok maga és gyermeki méltóságoknak kívánsága szerént mutathassa és bizonyíthassa meg suo tempore! Az mi nevünkkel való ígretet a mi illeti, noha arra az mi becsülletes hiveinknek oly late autoritas nem adatott, instructiójok sem ugy sonált, amint maga is Kornis Sigmond uram azt recognoscálhatná, de mivel mi tőlünk rendeltetett commissariusok és fő követek voltak, az mi nevünk alatt végeztenek, meg sem akarjuk ő kegyelmeket abban fogyatoztatni. Annak okáért kegyelmed hogy oly sollicita az mi részünkről való ígreteknek praestálása felől ne legyen, hanem megnyugodjék azokban, kegyelmesen kívánjuk; mert mi fejedelmi személy lévén, az mi szónkban kétsége senkinek nem lehet; ne is oly vékony ítéllettel legyen mi felőlünk, az mint arról láttatik Jákófi Ferencz okoskodásából gondolkodni: mert mi gróf Betlen Istvánt nem kételenségből, és nem az kegyelmed leánya kedvéért, (mintha onnét ígirtetett néhány pénz és paraphernum nélkül el nem lehetett volna, feleséget másutt is nem talált volna), hanem az mi magunk vérségünkért, atyjához és gyermekéhez való nagy szeretetünkért régen az előtt animo deliberato concludáltuk magunkban hogy urrá tegyük, és harmadfél esztendő korától fogva atyjától anyjától elvévén, minden gondját, educatióját magunkra vöttük, és azolta az ő gyenge ifjú állapotjának ereje felett is úgy promoveáltuk, értékesítettük, az mint hozzája való igaz szeretetünk tőlünk kívánta. Ecsednél, Dévánál feljebb való promotiójáról is naponként gondot viselünk isten akaratjából, az jószágok is övék, nem másoké, melyekben solenniter statuáltatni is ezen idő alatt el nem mulatjuk, és mivel császár ő felsége gratiája is kívántatik az ecsedi dologban, azt is ügyekezünk jó végben vinni, egy szó az mi részünkről semmi fogyatozás egy punctban sem lészen.

De kívántatik, hogy kegyelmed maga részéről legyen szorgalmatosb jó emlékezetű szerelmes urának ígreti beteljesítéseinben: mert igazságot írunk, az kegyelmed nagy circumscripciókkal tött választétele az mi elménkben scrupulust szerzett, melyre nézve becsülletes hívünk kassai fő generalisunk által kegyelmednek bővebben izentünk, és azokra az mi kívánságinkra késedelem nélkül választ is várunk; melyekről hogy ily idején certifiáljuk kegyelmedet, cselekeszszük azért, hogy minden gyalázatot magáról és becsülletes familiáiról szerelmes gyermekének eltávoztathasson, mi reánk se vethessen, hogy idején mindenekről nem tudósítottuk. Az napot sem változtathatjuk az megizent ratiókra nézve; pünkösöd után való vasárnapra az gróf compareál, isten azt engedvén neki érni, csak kegyelmed

ne tegyen akadályt, és jó szerencsáját szerelmes leányának meg ne kösse studio. Barmokat birodalmunkban vetessen és harminczad nélkül kihajtathasson, megengedtük. Cui de caetero gratiose propensi manemus.

Oldalt jegyezve, azonkori írással: Literarum ad magnificam (domi)nam relictam spectabilis et magnifici Georgij Szecei datarum ex Fogaras 18. Mar. 1627. paria.

(Eredeti fogalmazvány Bethlen Gábor kezeirása az erd. Múzeum kéziratárában. Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXXI.

Hn. 1627. ápr. 3.

Bethlen, Alvinczi Péterhez.

(Századok 1868. 228. 1. Mike S. gy.)

CCCCXXII.

1627. apr. 8.

Illyésházinak.

Kegyelmed leveleit, nagy panaszokkal teljeseket, jámbor szolgálja nekünk megadván, nem keveset csudálkoztunk rajtok, kikre sok szóval kellene választ írunk, hogy ha okait az mostani kedvetlen pacificatiónak ab initio (úgy az mint az állapotok forgottanak) meg akaránk írni: de remélvén azt, hogy ha kegyelmed in memoriam akarja revocálni, maga is mind azokról megemlékezhetik igen jól, mivel eleitől fogva valamik löttének, kegyelmedtől el nem titkoltuk, nem akarván azért hosszú írással sem magunkat fárasztanunk, sem kegyelmednek annak olvasásával unalmat szerezni, rövid szóval csak azt írjuk, hogy senkinek nagyobb gyalázatjára és kárára sem az nichlsburgi, sem az bécsi, sem az mostani pacificatio nem esett mint minnen magunknak; gyalázatunkra ezért, mert a titulo electi regis Hungariae etc. megfosztatánk örökké való gyalázatunkkal, kárunkra, mert az országnak prouentusitól priváltattunk, ha valaki kérdené, miért és kitől? egyebet nem felelhetnénk, hanem ezt, azon országnak statusitól, a kiknek nagy szükségekben magunk életének és fejedelemségünknek periclitálásával, sok vitéz híveinknek vérek hullásokkal, halálokkal, és értékünknek érettek való elköltésével igen hasznoson szolgálván, azoktól vöttük vala ezt az remuneratiót. De vévén

eszekben, hogy tovább való hadakozás, fáradság, költés nélkül hazájokat, szabadságokat nem kezdik ótalmazhatni, az nyugalomért sem nekünk adott hitekkal, sem magok gyalázatjával és veszedelmes állapotban való incurralásokkal, nem gondolván, ő magok renunciálnak minden végezéseknek. és minket is kényszerítének a gyalázatos pacificatióra, mert ha kegyelmed az Bukoÿ megveretése után való állapatról meggondolkozik, mint hagyának el minden statusok és mint kényszerítének az békességre, különben ennél nem találja. Az után hasonlóképpen cselekedének velünk Hodolinnál; im mostan utólszor szintén úgy lőn minden dolog; jól tudja kegyelmed, mennyit panaszkodtunk Körmöczön, (mert kegyelmed szintén akkor talált volt hozzánk jőni), mikoron az amnistiát simpliciter császár denegálván semmi úton megadni nem ígerte, melyről örömost consultálkodtunk volna, ha lőtt volna kivel, de minden rend akaratumk ellen haza oszolván csak a sem volt, kivel beszélgesstünk. Így lévén az állapot, vétkül mi nekünk senki semmi fogyatkozást nem tulajdoníthat, mert ha mi rajtuk állott volna, hiszem nem lehattunk oly esztelenek, hogy az bársonyon gubát studio cseréltünk volna: de látván az statusok unalmas kedvetlenségeket és félelmes voltokat, az német hadnak is megerőtelenedését, nem volt módunk hogy tovább periclitál-tassuk magunkat, kiváltképpen az töröknek értvén szándéko-zását az keresztyénség ellen, conscientiánk ellen nem cselekedhattunk egyebet, hanem hogy magunk kárával is császárral ő felségével accordáljunk. Az amnistiát legnehezebben vihettük így is végben, melyet mikoron az elébbeni formán nem obti-neálhattunk, számtalan altercatiönkkal irathattuk ez néhán szót belé, tudni illik: *alijsque omnibus, qui domino principi hisce motibus adheserunt, aut ratione seruitij et famulatus eidem obstricti ante hos etiam motus fuerunt etc.*, mely szókon expressissime kegyelmed és azok, kik ez napig is elébbeni kötelességünkben voltak s vadnak, értetnek; nevezet szerént kegyelmedet, Szunyog Gáspárt, Pogrányi Györgyöt ugyan az tractában is specificce denomináltattuk. Ez aránt sem lehet azért méltó panasza, mert ha megháborítanak kegyelmedet, avagy a többit, protestáltattunk hogy nem tartjuk eo facto magunkat köteleseknek megtartására az conditióknak, hanem kényszerítettünk magunk méltósága mellett kegyelmetek ótalmára felkelnünk. Mindazáltal kívánsága szerént császár commissariusinak íratom állapotja felől, kinek pariaját együtt az pacificatiónak és amnistiának pariajokkal megküldtük. Hogy pedig palatinus uramnak mi Lónai Sigmond hívüinktől kegyelmed felől oly gyalázatosan izentünk volna, a mint írásából olvassuk, valaki kegyelmednek mondta, hazudott árúlóul, mert

soha nem izentünk; nem hozta nekünk azt az természet, hogy nyelvünkkel senkit is rágalmazzunk; ezt is inimicus homo fecit! Kárvallásin kegyelmednek nem keveset szánakodunk magunk is, de az olyan mutatók idején nem ótalmazhatja senki kártól magát, az vallhat kárt a kinek vagyon; csak isten kegyelmedet magát éltesse és nagyobb károktól őrizze, eddig való senki semmi. Kegyelmed öcscsét udvarunkban bévöttük és együgyű állapotjához való állapotot is rendelünk neki, az mi jó akaratunkban kegyelmed semmi időben meg nem fogyatkozik. Cui de caetero etc.

Réjegykezve egykorú írással: 1627. die 8. apr. Alba Julia ad Casparem Illiesházi suo familiari datarum suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minutája, az erd. Múzeum kéziratárában, Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXXXIII.

1627. április 9.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps etc.

Magnifice ac generose fideles nobis syncere dilecti salutem et gratiam. Kegyelmetek 3 Aprilis nekünk Tokajból írott levelét vettük, és írásának rendit mindenekből kegyelmesen megértvén, ez mellett császár commissariusitól exhibeált difficultásokat is megoldastuk. Melyek noha nekünk nagy részre az mostani állapottól teljességgel alienumoknak láttatnak és nem is kívántatnak méltán azokra csak meg felelnünk is, holott ez előtt őket certificáltattuk, és sine ulla reservatione kívántuk is, hogy az difficultásokat megküldjék, melyet akkor meg is küldvén, azokra kegyelmetek által nekik bőségesen meg is feleltünk, mostan penig mivel sokkal többeket és leginkább mind privatus emberek dolgait és olyakat is, melyeket ennekelőtte soha nem is értettünk, exhibeálnak; méltán csak rejiciálni kívántatnék, de hogy ebből is az mi igaz ügyünk világosan kitessek, nem úgy mint de necesse, hanem csak mint de bene esse magunkat mindenekre méltó és igaz ratiókkal resolváltuk. Kegyelmetek azért mind azokat szorgalmasan megoldvasván, és az mely punctumok kívántatnak, szóval is felevén nekik azokat, ez mellett declarálhatja is, az mint legillendőbbnek és alkalmasbnaak ítélni. És mivel ezek nagyobb részre a praesente negotio mind inkább alienumok, hogyha mégis tovább akarnának ezeken inhaereálni, megmutogatván igaz ratiókkal nekik az dolgokat, csak rejiciálni kívántatik,

holott valamely dolgok az diplomában nem specificáltattak, azoknak mostani effectuatiojokra magunkat köteleseknek lenni nem itélhetjük. Ez dolgokból azért értvén immár kegyelmes akarattunkat, az resolutio szerént procedálhatnak, instructusok lévén ez előtt is tölünk mindenekről és azon igyekezzen, hogy efféle hejában való difficultásokkal az dolog nem haladván, az melyek szükségesek, azokon mehessenek által, és vihessék végben commissiojokat mentül hamarébb parancsolatunk szerént. Ha mi dolgok mindazáltal olyak occurálnának, melyekről bennünket tudósítani kívántatnék, azt is mentül hamarébb értésünkre adván, mindenekre ezután is resolutiónkat vehetik.

Az mi az várak restitutiójának urgeálását és az harminczad zászlóknak fenléletét illeti, hogy kegyelmetek azon inhaereált eddig, hogy az resignatiótól szükség volt várni és az előbbi mód és processus szerént kellett ebből cselekedni, méltán és jól is cselekedte, holott semmi mentio nem lévén sem az előtti, sem mostani diplomákban az resignatiónak módja felől, melyet az előtt is alkalmasnak itéltünk mind az két részről lenni és császár is láttatott nem difficultálni; mindazáltal hogy az harminczadzászlókat levétette, azzal sem gondolkunk. De hogy az váraknak resignatiója, és az reversalisoknak megadása az complanatio utánra haladjon, sok okokból nekünk méltónak és szükségesnek látszik, mely magában igen kevés üdőt foglalván be, abban semmi fogyatkozás és késedelem nem leszen, csak commissarius uraim efféle privatumokkal az üdőt ne töltsék.

Az mi nézi az juramentum és reversalisok formáját, az melyen utolszor acquiescáltak, abban igen nagy difficultást mi sem látunk, és majd a mint magunk consignáltattuk volt hasonlónak tetszik; mindazáltal ebből egyebet sem császár commissariussainak, sem kegyelmeteknek nem szükség observálni, hanem az diplomában írott szöveget, a mely mellől sem mi sem ők nem recedálhatunk, azok világosan megmutatják mint kellessék lenni, és többre annál mi sem vagyunk kötelesek, ők sem kívánhatnak semmit tölünk. Az egy szót, úgy mint az christiana fidest az mi illeti, in rei essentia semmi oly nagy dolgot benne nem látunk, az melyet felettébb difficultálni kellene, mert az mely keresztyén ember bona fide fogad vala-mit, az etiam christiana fide fogadja azt, és így ilyen kicsiny dologon nem szükség lévén sokat mulatni, írások szerént parancsoltuk az vármegyéknek, hogy cum plenipotentibus követeket válasszanak és oda is küldjék, az vármegye pecsétit kezekben adván, hogy az mint kegyelmekekkel együtt consentiálnak az reversalisok formáján, ugyan ott expediálhassák az szerént. Mely leveleket kezekben küldvén, az mikor szükséges-

nek ítélik, az vármegyékre meg is küldhetik, és az terminusról őket tudósíthatják.

Végezetre az mely difficultásokat mi nevünkkel beadtak, azokat is megolvassván, méltóknak ítéljük, melyekre magokat mint resolválják, ezután meglátják és minket felőle tudósíthatnak. Hogy azért istennek segítségével az mint az dolgokat immár elővették, azokban az szerént procedáljanak is kívántatik, azon levén minden szorgalmatosságokkal, hogy azok sokára nem haladván, lehessen mindeneknek mentől hamarébb illendő és kívánt jó vége. Minket pedig minden dolgokról gyakorta tudósítani el ne mülassanak. Quibus de caetero gratiose etiam propensi manemus. Datum Albae Juliae die 9 Aprilis Anno 1627.

Gabriel m. p.

Külszim: Magnifico et generosis Sigismundo Lonaj de Nagy-Lona comiti comitatus Crasznensis, Joanni Bornemisza de Szendrő, Partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum vice generali, magistro Stephano Kassaj, regni nostri Transsylvaniae prothonotario consiliariis nostris, et Davidi Belavari camerac nostrae Cassoviensis et honorum ultra Tibiscum praefecto, fidelibus nobis syncere dilectis.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. ltban. Ujabb lymbus.)

CCCCXXXIV.

1627. ápr. 13.

Prini Ferencznek.

Kegyelmed levelét tegnap vevén, értjük Szécsy Györgyné asszonyom írásból az murányi mély discursusból való választételt, melyre meg tudnánk mi is felelni, ha asszony emberrel nem volna az dolog, de nem akarván altercálkodni, abban hagyjuk, és isten előhozván az üdőt, meglátjuk, mi leszén abból az anyai nagy szeretetből való maga ajánlása ő kegyelmének. Magunk részéről való gratiánkat a mi illeti, nem szükség abban sem ő kegyelmének sem másnak kételkedni, mert az mint kegyelmednek ez előtt való levelünkben is megirtuk volt, fogatkozást abban nem találunk az jó iffiak, sőt öregbíteni rajtok kegyelmességünket experiálják, csak isten éltesse őket és legyenek jók. Az lakodalomnak bizonyos napja hogy Sz. Háromság vasárnapja leszén, megirattuk Szécsyné asszonyomnak, és az iffiú gróf még Fogarasból husvét előtt talám két héttel fogta volt az asszony maga szolgáljától elküldeni. Egyéb dolgokról is bőségesen irattunk választ akkor, abban

bizonyos lehet; nem tudjuk hol vötte azt, hogy sokszor végeztünk másat, de mindenkor megváltozott: mert mi egy napnál többre nem emlékeztünk hogy determináltunk volna, Octobernek ugy tetszik 20. napját az múlt ősszel, mely napokon nagyobb dolgaink voltak az menyegzői lakadalom celebrálásánál. Ha isten egészséget ad az iffiú grófnak, bizonyosan elvárhatja akkorra.

Az pénz állapotja felől való írását kegyelmednek az mi illeti, semmi hasznos ratióját elmémben nem találнам fel annak, miért kellene 4 pénzben kelni, nem annuálhatunk annak, mert bizonyára néhány száz ezer forinttal több kárt vallanánk országhostól abban, mint az külömb külömb féle rosz polturákban hogy számtalan kárt vallunk mindnyájan, mennél drágábban folya, annál több kár következne belőle, de ha 2 pénzre szállitanánk, úgy kárt sem vallanánk. Erdélben és az Erdélhez való ditiókban Istennek hála mostan emlékezeti is nincsen az polturának, megélnek minden rendek az 7 vármegyében is, ha rejiciálják vala az kereskedő urak az polturát, mostan ott sem volna semmi villongás és drágaság. Mindazáltal reméljük, hogy ez mostani complanationál ez az difficultas is nem sok idő alatt tolláltatik közölünk. Ezeknek utána kegyelmednek ajánljuk az mi fejedelmi jóakaratumkat, és isten tartsa meg kegyelmedet jó egészségben.

Röjgyezve egykorú írással: 1627. 13. April. Alba Julia ad spect. et magn. d. Franciscum de Peren datarum suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minútája az erdélyi Múzeum kéziratárában, Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXXXV.

Gy.-Fejérvár, 1627. ápr. 18.

Bethlen a tokaji biztosokhoz.

(Er. kism. Est. M. élete. III. 32.)

CCCCXXXVI.

1627. ápr. 27.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps stb.

Egregie fidelis dilecte salutem et gratiam nostram. Kasowszky lengyel urfi bejárónkat egy ideig hazájában bocsát-

ván, egy kántor pénzfizetését úgy mint százhuszonöt forintot f. 125 húséged által rendeltük polturául megadatni: kegyelmesen parancsoljuk azért húségednek, ez levelünket vevén, az megirt százhuszonöt forintot poltura pénzzel, egyet három pénzben olvasván, Kasowszkinak vagy emberének fogyatkozás nélkül megadjad: ratióban acceptáltatik praesentium testimonio. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 27 Aprilis 1627.

Ezen kívül is jó négy hordó bort adj magának. Jobbat. Gabriel m. p.

Külsőm: Egregio Stephano Budai de Beölse, bonorum arcis nostrae Munkacsiensis provisorii etc. Fideli nobis dilecto.

Az utóírás Bethlen saját keze írása.

(Eredetije a m. kir. államlevéltárban, újabb lymbus.)

CCCCXXXVII.

Gyula-Fejérvár, 1627. ápr. 28.

Bethlen a nádorhoz.

(Kism. lt. Est. M. élete III. 46.)

CCCCXXXVIII.

Gy.-Fejérvár, 1627. máj. 1.

Bethlen G. Rákóczy Györgynek.

(Rákócziak uralk. Erdélyben, 212. Erdélyi múz. egylet.)

CCCCXXXIX.

1627. május 23.

Moldovai vajdának.

Hozzánk küldött követi kegyelmednek levelét mi nekünk megadá, szóval való izenetit is, az mint tudta, megmondotta; nem tagadhatjuk, hozzája országostól utolsó veszedelmekhez közelített nyomorúlt állapotjokban megmutatott nagy kegyelmességünkért ily nagy háládatlanságot nem reménlettünk volna, kin csudálkozással boszorkodván magunkra nehezeltünk, mert gyermekségünkől fogva hallottuk az moldvaiak természetek és ígíretek felől való axiomát, de sok esedezéseken meg-

esvén szívünk azt reméllettük, hogy velek tölt jó cselekedetünkért hálaadó voltát fogja mutatni. Bizonyára nem is érdemlettük volna ezt, hogy meggyalázz jó barátunk jó cselekedetünk felett, egy rossz sánta pokróczos lovadnak ennyi idegen országokból udvarunkban gyülekezett nagy fejedelmek emberinek láttokra bemutatásával; holott tudja jól kegyelmed, az erdélyi fejedelmeknek az két szomszéd vajdák esztendőnként eleitől fogva fő lovaknak fejedelmi öltözetekkel, bottal, palásttal egyet egyet, és egyet csujtár pokróczczal szoktak vala bemutatni az jó szomszédság megtartásáért; csak kegyelmed akart minket így meggyalázní. Mely dolgot nem egy dögnek való rossz lóért írunk, sem nem az ajándékért, mert isten nekünk eleget adott, hanem az mi fejedelmi méltóságunknak meggyalázását és az régi szokást bánjuk. Az adósságot a mi illeti, tudja jól, mi velünk aranyban végezett, nem valami rossz lengyel pénzben, de sem azt sem az megadásának napját nem teljesítette, hiteket együtt az boérokkal megszegték; mely cselekedetekért mi sem tartozunk ezután nekik tölt ígíretünket megtartani, mert az juristák azt szokták mondani, hogy *violatis conditionibus violantur et pacta*. Az sánta lovat visszaküldtük, tartsa utolsó szükségére. Bene valeat.

Hátára jegyezve egykorú kézzel: 1627. 23. Maj. Alba ad vajudam Moldauiensem suis hominibus datarum suae serenitatis minuta.
(Bethlen Gábor kezeirása, az erd. Múzeumban (Mike Sándor gyűjt.)

CCCCXL.

Gy.-Fejérvár, 1627. máj. 24.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(Újk. fordítás Erd. Múzeumgy. Évk. I. 65. 1.)

CCCCXLI.

1627. jún. 22.

Reuerende fidelis syncere nobis dilecte.

Secunda praesentis nekünk irt levelét tegnap 21 huius hora quinta post meridiem praesentálá egy házunkban járó inaska, kit megolvassván búsulással csudálkozunk rajta, hol jártak az levéllel s miért ennyi napok alatt be nem adták: holott az judex curiae dispositiója ha in effectum mehetett, az a terminus eltölt mai napon. Mindazáltal az intercessionalist nem másnak

hanem magának császárnak im megirattuk, az judex curiae-nak is irattunk, kiket pariajokkal kegyelmeteknek megküldtünk. Adja isten, legyen foganatos; ha pedig az levelet judex curiae-nak késő lenne felvinni, secretariusunkat öt nap alatt császárhoz expedialjuk, fiát vele fel küldvén, talám úgy is fog használni.

Az mi irásunkat hogy kegyelmed felküldte, nem bánjuk, mely kegyelmed irását azokról örömet látjuk, magát annál kedvesebben, ha befáradni hozzánk nem restelli az mostani jó uton.

Kegyelmed jószágának arendája manuteneálása és ótalmazása felől praefectusunknak serio demandáltunk, ki (az mint irta) ez hónap fottán be fog érkezni hozzánk, de hasznos lenne, ha maga is utánna jőne kegyelmed, érhetné itt benn, lenne coram az mandatum. Szepsinek ezelőtt is nem kicsin segítséggel voltunk, és ez után is, a mire érkezünk, örömost kedveskedünk. Bene valeat. Albae 22 Junij. 1627.

Gabriel m. p.

(Eredetije, mely egészen Bethlen Gábor kezeírása, az ív felének hijával, melyen az Alvinczi Péternek szóló cím állott, az *erd. Múzeumban, Mike Sándor gyűjteményében.*)

CCCCXLII.

1627. jún. 25.

Salutem. Claczyanon *) levő portiocskája felől Kerepesi Istvánnak írt leveledet vévén, értjük hogy áruban bocsátotta és 400 fl. hatta mindenestől; de alább is megveheted. Annak okáért parancsoljuk legyen szorgalmas gondod megvételére és 300 frtot igíj és adj meg érette, többet ne mert pusztáért 300 fl. nagy summa, mindjárt megvedd és tedd le érette; ha pedig semmi uton annyi nagy summában sem akarná adni, tudósits felőle, de többet mi nem adunk. Az berekszászi házak előtt való folyósót hogy 3 ölnyi szélesen akarta az undáló (*sic*: fundáló) hagyni nagy bolondság; két ölnél szélesebb ne legyen és ha egy héazat alatt nem lehetne jó móddal, mivel széles hely fog lenni, nagy szelek fognak járni s az széles héazat nehezen állja meg, tehát az derék házak héazatjától szakassza meg, és az folyosó héazatját csinálja csatornákra, valami 4 csatorna vagy 3 lehet rajta; ha 4 csatorna leszen öt héazatnak kell lenni, s úgy is szép leszen az épület. Az zsindel-

*) Kácsanó Beregmegyében.

szeget itt benn sem találni. Légy egészségben. Albae 25. Junij 1627.

Gabriel m. p.

Külczm: Egregio Stephano Budai de Beölse, bonorum arcis nostri Munkacsiensis provisorii etc. Fidelis nobis dilecto.

(Az egész Bethlen G. saját írása. Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban. Ujlymbus.)

CCCCXLIII.

1627. júl. 7.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Opuliae Ratiborique dux etc.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Az császár kapucsi basája iam tandem 18. praeteriti Junij Fejérvárra érkezett vala, kit minemű becsülettel excipíáltunk, maga is (ha vagyon annyira való esze) meg tudja beszélleni, úgy tetszik talám akkor sem fogadták az zászlót nagyobb solennitással, mikor az ország in florente statu volt; magam hogy ki ne menjek úgy tetszék illendőbbnek, mivel nem nekem, hanem az successornak hozott zászlót, az fejedelemisszonynak pedig, muliebris sexus levén, nem tetszett illendőnek mezőre menni, hanem az ország gubernatorát (kire post decessum nostrum az gondviselést az ország bizta az fejedelemisszony mellett) minden tanácsurakkal és nemcsak az ország főfő statusival, hanem magyarországi sok urakkal és fő emberekkel (mivel az ifjú gróf is *) minden násznépével az előtt való napon érkezék Fejérvárra igen pompásan) bocsátottam vala ki mellette igen szép két ezer kopjás fizetett seregeket, ezer kék gyalogot, 300 német gyalogot, ki az agát borbándi mezőn becsülettel salutálván, tisztességesen behozván Fejérváratt az Gálffi házához késéré, az vár előtt vivén el, mely házat szépen elkészíttettem, kereveteket négy házban csináltattam, szőnyegekkel azokat és házak falait is bevonattam volt; gubernátor lováról leszállott, házában felkéséré és azután eljüvén az 13. száz gyalog szép lövést tött az kapuja előtt. Mihelt megszállott, Keresztesi Pált szállására küldtem, újabban köszöntettem, szállása, maga egészsége, útja felől tudakoztattam, az ő szokásokat akarván követni, szép öreg

*) Ehez oldalt Bethlen Farkas jegyzete: ifjú Bethlen István volt az.

aranyas fejér viasz gyertyákat 20, mindenik egy-egy arany érő Velenczében, egy öreg marczapánt, nádmézből csináltat, 16 süveg jóféle nádmézet, 16 féle igen szép új confrejteket, külön-külön aranyas csészékben, szép meleg kalácsokat, igen szép fejér czipókat melegen, nagy öreg bélest mind ezüst edényekben praesentált Keresztesi, megizenvén neki, hogy második napon az audientiára készüljön 9 órakor. Ezek az nap lévén, mivel magát ezekről még elérkezésének előtte 6 nappal így tudósítottam volt Daniel deák és Balás deák által, kiket Töröcsváráig küldtem eleiben, az holott böcsülettel fogadták, salutálták és eleiben mind onnét és Rosnóból igen löttenek; brassai bírónak demandáltak volt, hogy szintén úgy excipiálják az mint magunkat és azok is az szerént igen nagy böcsülettel tractáltak, volt 200 lovasa és 500 gyalogja az városnak, kikkel az bíró maga ment eleiben és onnét Fogarasban, az honnét is oly sűrű lövést töttenek, hogy maga is azt mondta arra, hogy ha császár menne is azon el, azzal az böcsülettel esnék meg, és onnét Megyesre, Balásfalvára, Fejérvárra az mint megírtam, úgy hozattuk be; az mint írák, magát tudósítottam volt, az excipiálását miképen disponáltam, ratióit előszámlálván és magának is az szerént mindenek igen tetszettek, beérkezésének második napján ielette nagy frequentia gyűlvén fel az várban, elannyira hogy veréssel kellett csak útát is az feljövésben neki szerzeni, 4 tanácsúr és 12 főember, nuszt, hiúz subások, lovak hátain közel száz főlegény menvén érette, főlovat drága öltözzettel vivén utána hozattam fel az audientiára és magam az fejedelemasszonnyal együtt az palotában kiülvén, egyfelől az urak, másfelől az gróf és úraszonyok nagy sokan, igen fris öltözetekben rendet állván, jüve be, az holott maga alá igen szép széket azon kevereten kin ültünk tétetvén alája, kezét fogtuk mindketten, ő is sok oktatásunk után, császár és vezér leveleit praesentálván, az zászlót az több gyalázatos ajándékokkal külön-külön elfogásokra urakat rendelvén fogták kezekben, az zkofumot az váradi kapitán,*) az zászlót az udvari kapitán,**) az kardot Csáky István, az botot Gyulaffi Sámuel, az athnamét maga az fejedelemasszonnyal fogattam legelőször és így császár jóegészsége, birodalmának békességes állapotjok felől, azután az vezérek felől kérdezösködvn néhány szóval töle, császárnak az új fejedelemhez és az országhoz megmutatott jóakarátját illendő becsülettel megköszövn szép szókkal én magam, szállására azon

*) Ehez Bethlen F. oldaljegyzete: váradi kapitány ifjú Bethlen István volt.

**) Bethlen F. oldaljegyzete: udvari kapitány Zólyomi Dávid volt.

böcsülettel késértettem, az ajándékok beadása alatt rettenetes lövést tétetvén, az egész gyalogsággal, magyarral, némettel. De hogy irásomat itt panaszra térítsem, egyébben nem lehet, tudván magam is az zászlókat, az erdélyi fejedelmeknek mint szokták praesentálni, minemű ajándékokkal, mivel szegény Bocskainak én vittem Kassára az zászlót ezelőtt 23 esztendővel, azután csak Rákóczynak is láttam mint hozta vala kapucsi basi Musztafa aga, kiért megívá mindazáltal az Duna vizét, az mennyit megihatott benne, azután magam hoztam Báthori fejedelmünknek, azután egy Ibraim aga, kapucsi basi nekem is, és azután Szkender basa ugyan magamnak minemű ajándékokkal hozta, látván és tudván, azelőtt egy vén igen nagy úri ember Sigmond fejedelemnek Moldován által Toldy Istvánnal, Gávay Miklóssal, Torma Kristóffal, mikor Brassóban az zászlót hozták vala, ott állottam és jól emlékezem reá, az meglőtt dolgokhoz és az régi törvény szerént való szokáshoz képest, meg sem tudtam gondolni, hogy ilyen gyalázatos és semmire kellő eszközökkel expedíálják császár zászlóját, melyekkel császár méltóságát és az fejedelmet s az erdélyi urakat így meggyalázzák, mert másszor mindenkor két lovat, egyiket igen szép öltözetrel, köves nyereggel, nagy ezüst kengyellel, szép jakuppal, lánczczal öltöztetve, másikat csak skarlát pokrócz alatt küldték, aranyas burított köves kardot, aranyas burított köves botot, ad minus 20 és 24 kaftánt küldtenek. Mostan egy hitván szerszámmal öltözött lovat, mely ló száz forintot talám megérne, ha ötöt olyan szőrűet találánk egy szekeret való vonásra, az szerszám 70 avagy 80 forintot, az kengyele tiszta vas megaranyozott, az jakupja bizony 20 forintot alig érne, az csafrág megér 120 tallért, egy hitván ezüstös kard, az mineműt Landerfejérváratt is isten tudja 60 forinton ad summum 70 forinton vetettem csak tavalý is 20 ajándékban; egy kis ezüsttel burított botot, mineműt az csauzok szoktak viselni császár előtt, 7 hitván kaftánt, kettőt nekem, kettőt az fejedelemasszonynak, az 14 tanácsúrnak hármat; de ezekben én semmit nem tudtam, csak szerencsére akarám megtudni tőle az kaftánok számát, hogy nevetek írva küldjem szállására az uraknak, kiket meg kell kaftánozni. Mikor megmondotta volna, hogy nincsen több kaftán hétnél, csak elhűlök bele, voltunk mindnyájan nagy búsulásban, nem az rosz pokróczszabású ajándékokra nézve, hanem az országra való elvetett respectust, annak becsületinek contemptusban való menését, jutását, az régi kánonoknak elhagyását, az császár méltóságának és az fejedelemségnek meggyalázódását; izenék neki Dániel deáktól, miből lött az nagy error, studio-ne, avagy ex ignorantia, ex ignorantia nem lehetett, mert hiszem

minden állapotokat, rendtartásokat, szokásokat, valahova mint szoktanak ab antiquo küldeni, követségeket beírják könyvekben, ha nem tudták, az régi írásokból könnyen megtanulhatták volna; ha studio lött, abból az portának az mi országunkhoz és magunkhoz való nagy idegenségét coniectálhatni bizonyosan, melyre okot nem adtunk. Ugyanakkor kérdésénk az fejedelemséghez való ajándékokat is micsodások? Az kaftánok felől azt izené nagy esküvéssel, hogy nem studio esett, hanem hűséged miatt, mert ha informálta volna őket hűséged, akár ötvent hozott volna, etc. nem tud mit cselekedni, mert látja és érti immár az nagy defectusokat, melyből császár gyalázódik. Az szerszám és kard felől azt mondta az nabal, hogy igen fejedelmi eszközök, meg sem mutatta, mert ha megmutatta volna, azokat is magunk tárházából küldtünk volna szállására, praesentálta volna azokat publice, azután az ő hozta rossz eszközöket köntös alatt behozathattuk volna; és miatta ily szégyent vallottunk, hogy mikor az urak kezekben az botot kardot látogatták volna, szokások szerint az urak, az isten tudná mondani, mennyi szót vetettenek az ajándékokhoz, bizony igen szégyenlem, kiváltképen az magyarországi sok uraktól, kik mennyiképen írták eddig avisákban meg, ki tudná azt előszámlálni. Hogy az sok szégyenben valami részt elfedezhesünk, magam kaftánit, kiket eleitől fogva küldtenek volt, tizet küldtem ki, annak felette az mely két kaftánt nekem akart mutatni is, az urak nevét irattam rájuk, kik oly rosszak voltak az én kiadott kaftánimhoz képest, hogy nyolczadik és kilenczedik tanácsra adattam azt az két kaftánt. És így 15 kaftánt osztattam az urakra, magamnak egyet sem adhatott, búsulásomban nem is akartam, noha volt még tízig való tárházamban, és így magam elébbi tiz, mostan hozott kettő, in universo 12 kaftánomat kellett császár becsületiért az uraknak adatom, kiket bizony mind elvettek, egyet is vissza nem adtak, noha az tanácsurak tudták az dolgot, én sem kértem egyik-től is vissza; magyarországi uraknak adattuk hatát, kilenczét az tanácsosokra, heten maradtak el kaftán nélkül, annak felette az udvar kapitánya, főhoppmester, kiket eleitől fogva meg szoktak kaftánozni; ezen én felette igen csodálkozom, mint és miért lött, mert isten látja az több vezérek, csak az én fejedelemségemben is négyszer tudom, hogy tiz és nyolcz kaftánt, egyszer az táborban Morvában az hutini táborból 12 kaftánt küldtenek az mellettem való uraknak, csak imez olá vajdáknak is az zászlóküldéskor az 12 boérnak kaftánt szoktak osztani s mi mostan ilyen gyalázatot vallánk; mely dologért hűségednek expostulálni kellett volna s igen méltán, mert az régi szokást elhagyni ha látta hűséged, csak meg kellett

volna érette az vezérrel feddeni; de quod factum est, infectum fieri nequit; ez valamint, de csak meglőtt, elég idegenséget szerzettenek az statusoknál ezzel. Ha másokat küldenének az én kaftánimért, olyakat mineműek azok voltanak, nem bánám. Mi sem az gyalázatosan való jövetelire nem nézven, sem pedig ennek az embernek stupiditásságra (mert ide ilyen stupidus ember soha mi előnkben nem jött) 16 száz ezüst tallért, 4 szép aranyas kupakat, egy vég vont aranyat, egy vég velenczei dupla bárson, két vég igen szép velenczei atlaczokat küldtünk, kiket igen jó néven vévén köszönte, itt azt mondván remélni sem tudta; maga mellett levő kihája szabású embernek 100 tallért, egy ruhára való atlaczot, komornikjának 50 tallért, egy ruhának való atlaczot; négy inasának egy-egy ruhára való skarlátot, kengyelfutójának 20 tallért, az zászló-tartónak 60 tallért egy ruhának való skarlátot; egy jancsárnak 20 tallért, négy csauznak három-három ezer oszporát, egy-egy ruhának való granátot, 14 kapucsinak két-két ezer oszporát, 10 saposnak 12 száz-száz oszporát; az lovat ki hozta három ezer oszporát mind régi szép dutkát adattam és így bocsátottam vissza, az császárnak és vezérnek iratott megköszönő leveleket adván kezébe, hogy legyen valamivel visszamenni, két főemberrel kísértetvén az havasali határban, ma 9. (-ed) napja elindulásának, Szebenre ment, mindenütt böcsüttel fogadták, tractálták, az míg Fejérváratt volt, napjában 120 font tehén húst, öt kövér berbecset, öt kövér báránt, 32 tyúkot, 8 tyúkfiat, 6 lúdat, 6 lúdfiat, egy kila rizs kását, 3 oka vaját, 3 oka mézet, 100 tyúkmonyat, tejet eleget, eleven csukát hatot, eleven retket, 6 kárászt, 16 rákot és minden konyhára való eszközt eleget, fűszerszámot eleget, nádmézet minden napra egy fontot, bort 24 vedret, méhsert 6 vedret, szép kenyeret eleget, 12 köből zabot, árpát, fűvet eleget; annyira contentusok voltak, hogy az juhokban mindennap eladtak pénzen, magok riskását, nádmézet (h)azulra is vitt ő maga. Ezeket azért írom ilyen historice meg hűségednek, hogy ha ott benn panaszkodnék, kiről itt csak jelt sem adott, vagy maga, vagy véle valók, tudhassa hűséged refutálni s retorqueálni őket, mert ennél különben nem, hanem bizonyára mindenképp így voltak.

Ezek után az én felőlem ott benn az német agentstől adatott császárral való accordomnak punctáiból, conditióiból vőtt suspicióját az portán levő purpuratusoknak avagy vezéreknek s egyebeknek is az mi illeti, hogy nem bánám, azt nem mondhatom, mert igenis bánom, de úgy azon nem búsulok, mint az vezéreknek ily nagy esztelenségeken, feledékenységeken egyszersmind hálaadatlanságon, esztelenségeken, mi-

ért nem tudják meggondolni az én eleitől fogva az portához való igazságomat, nem fejedelemségemnek kezdetétől, hanem 20 esztendő koromtól fogva, mint viseltem én magamat az portához azokkal együtt, kiket hazámfiak közül igazaknak ismerhettem lenni, soha egy óráig német hűsége alatt nem akartam lenni, hanem mikor az országot elfoglalta is, inkább akartam minden jószágom nekül ellenni és búdosást szenvednem, hogysem mint alatta legyek, noha nekem is lehetett volna állapotom utánok, mint ezt Nyári Pál váradi kapitánnak leveleivel és Kornis Sigmonddal, ki által Székely Moises vere-sége után velem tractált Basta instructiójából (*sic*), noha én akkor igen ifjú legény voltam, de mégis az tökéletességről tudtam gondolkodni, hazámnak árulója nem akartam soha lenni, császár birodalmában mentem, hűsége, szárnya alatt akartam nyomorgani, örömesben *pro tempore*, hogysem mint nemzetemnek nyomorúságát, hazámnak pusztítását szemeimmel nézzem és én is egyike legyek nyomorgatói közül, mint nagy sokan magunk közül tanáltatának. És akkori ifjúságomban is minemű nagy haszonnal szolgáltam legyen császárnak és birodalmának, tanáltatnak sokan főtisztviselő török urak közül, kik bizonságot tehetnek én felőlem, ha igazat akarnak mondani. Mert Bocskai fejedelmet isten által én egyedül inducáltam vala császár hűségére, kit soha akkori minden vezérek sem tudtak volna végben vinni, noha valának akkor eszes vezérek, mely fejedelem által mint szabadulának az császár végházai, Tömösvár, Csanád, Gyula, Szeged, Bácsi, Szolnok, Eger, Hatvan s az több apró palánkok, kiknek az hajdúság úgy betötte vala kapujokat, hogy még az málében sem ehetnek vala eleget. Esztergomot akkori indulat által vehették vissza, kit azon fővezér Mehemet pasa megszállván az indulat előtt való esztendőben meg nem vehete, sok kárral kényszeríteték visszajönni alóla. Ha én Bocskait ide nem hajtsam (*sic*) és ő azután sok jóakarói által az vitéztlő népet magához nem kapcsolja, ezekben bizony semmi nem tölt volna és az némettel való békességet is soha az vezérek nem concludálhatták volna; mert az persának követe Rudolphushoz szintén akkor jött először, az ki sok biztatásokkal való ígretet tévén császár előtt ura nevével, igen megerősítette volt elméjeket, szíveket bátorította az török ellen való hadakozásra. Másik az cžýla-laiknak szintén akkor való kegyetlenebb hadakozások Ázsiában nem kevés bizodalmas szerzett volt szívekben, kiket tengeren túl való hadak meg nem verhettenek volna, az mint arra elég bizonság az vezér Murat pasa általköltözése az portai haddal és urumélyi haddal s úgy nehezen vihették végben, mely fővezér által nem mehetett volna, ha az némettel való békességet

Bocskay végben nem vihette volna. Báthori fejedelem idejében is isten által én tartám meg egyedül az országot császár hűsége alól való el nem szakadástól, mikor sorban megvere bennünket, másfelől császár generalisa az országban érkezvén, mely kevesen maradatok, kik oda nem hajlátok, kiből magad sem lehetsz immunis, mert Vásárhely oda hajlott vala. Várad egész Biharvármegyével, Jenő, Lippa, egész Zaránd és Szörényvármegyével, Hunyadvármegye és egész Csík, Háromszék, Udvarhelyszék egyedül énreám néztenek, egy-egy intő levelemmel német hűsége alá hajthattam volna őket, de nem cselekedtem, hanem inkább az hűségben való maradásra intetem gyakorta s magam Tömösvárra mentem olyan félelmes állapotban is és az mi kevés segítséget szerezhettem Tiriaki Hasszon pasától, magammal együtt hoztam be, kik mellé az ország népét gyűjtvén az fejedelmet is megszabadítván Szébenből mezőre hoztam; az ellenségre egyedül az én tanácsomból biztatásomból indúlt, kiket isten által elűzénk, elrontá veszté őket az isten, hazánkat megszabadítánk. Fejedelemségünkben tölt hasznos szolgálatimat elő sem számlálom, hiszen tudják magok, Lippa megadásával az németet örökös ellenségemmé csináltam. Moldovában haddal való menetelemmel az lengyel hadtól Szkender pasát isten által megszabadítottam és megbékélttettem, kit az lengyelek bizony megvakaroztanak volna az mely kevesed magával vala, ha én melléje ne menjek, Moldovát; Havasalföldét úgy tartám meg lengyel keze alá való jutástól akkor. Magyarországon, Ausztriában, Morvába való hadakozásim által mint szolgáltam eszokban juthatna; Vác kezeknél; szultán Oszmán ellen lengyel mellé indult generalist 35 ezer német haddal én tartóztatám meg és az isten én általam meg is veré, az generalis elvesze az harczon, álgút elnyerénk, 35 ezer emberből kilenczezer 300 marada meg, kik elszaladhatának, kire ha én nem mentem volna, hanem akkor az némettel megbékéltettem volna, bizonyos az, hogy az nagy had Hutinhoz ment volna, ki ha oda érkezett volna, ha csak annak az kevés lengyelnek sem lehettenek semmit, mint jártak és miképen jühettenek, mehettenek volna vissza, könnyű volna meggondolniok, ha eszek volna; és im mostan utolszor hogy ha az budai vezérrel meg nem egyezem, bizonynal merem mondani, az Duna Tisza között való várak palánkok mostan németé volnának.

Ezekből (hogy az én hűségem felől kételkednek) esztelenségek tetszik meg, feledékenységek is ebből tetszik meg, hogy noha minapi dolog, de ily hamar az én nagy hasznos szolgálatimról elfelejtkeztenek és meg nem gondolkodnak, az ratiókat fel nem keresik előbb, mint lehetett volna előbb meg

császár kárával való megbékélésem s mint nem, mert ha kinek közülök eszek volna és megemlékeznék az én actiómról, abban feltanálnák, hogy ratiokból meg nem lehetett s nem kell hitelt adni az hirnek addig, míg az mostani elindított tractának kimenetelit meg nem látják, abból és annak eventusából bizonyosodik meg az én igazságom. Háládatlanságok is világosan elucescált ebből, mert mindjárt hitelt adtanak az felőlem hamisam költött hírnek, és semminek láttatik tartani eddig hozzájuk mutatott igazságomat; az isten ennekokáért úgy fizessen ezért mindazoknak az kik én hozzám mint viselték s viselik magokat. Az némettel való békességemhez hogy semmi kedvem nem volt, sőt abbeli szándékát is az portának valamikor értetem oppugnáltam, contradicáltam, dissuadeáltam nekik, ellenben persuadeáltam az szép alkalmatosságokkal való élést, istennel ő szent felségével, annakutána ti veletek, (kik által az dolgok eleitől fogva tractáltattak, agitáltattak) utolszor magokkal bizonyíthatom; de mikor semmit nem használtak az én sok főtörekvésim által való tauácsadásim, biztatásim: hanem cathgorice megírák az vezérnek, hogy utcunque et qualitercunque megbékéljek, nem cselekedhettem én is egyebet benne, hanem accommodálnom kellett magamat, hogy az két császár között országostól az békességből ki ne rekedjek, jégen ne maradjak; de ebben is nem új, hanem az Bocskai fejedelem idejében való békülésnek útjátmódját tartottam meg, mert előbb magamnak kellett elvégezniem az némettel való dolgomat, az mely gyalázattal sok kárral elvégezhettem, az portának rettenetes és gyalázatos félelme miatt, mely megbékéléssel hitelt kellett előbb szerezniem az németnél, hogy azután császárral való megbékéltetésében hasznosban forgolódhassam, különben ez soha nem lehetett volna, mert ki látott avagy hallott oly békességszerzőt avagy békéltetőt, az ki maga is ellensége legyen azon fejedelemnek, kivel más magánál nagyobb fejedelmet akar üszvebékéltetni; ezt cselekedte Bocskai, én is ebből ötet követtem; különben semmit én nem szolgálhattam volna császárnak, melyről az budai vezérnek Murteza pasának egy hosszú levelet íratván, páriáját hűségednek includáltam, ha megolvassa bővebben érthet ezekről, és ha leszen kinek inculcálni recenseálhatja okait minden dolognak; és hogy az én igazságom nyilván valóvá legyen, az némettel való végezésimet in specie az császár maga manusa és pecséti alatt való diplomát Budára küldtem, hogy az vezér olvastassa az kivel akarja, fordíttassa török nyelvre s küldje be császárnak; az magam diplomájának pedig igaz exemplárját im hűségednek küldtem, kiből mind az portán való vezérek s mind az oratórok megértik, hogy nem úgy concludáltam az békesség condi-

tióit, az mint hamisan publicálták, hanem így az mint ezt fogja látni s olvasni. Ez aránt az oratoroknak ezt kell eleikben adni és vélek megértetni, azt az punctot tudniillik melylyel az egész diplomát befejeztem, azaz úgy ígírem magamot az conditioknak megtartására, ha császár is minden részeiben megtartja és török császárral is békességet concludál, ez feje minden dolognak. Ez az oka hogy én az oratorokat sollicitáltam, sőt az dániai király ő maga által az angliai királyt és az hollandus statust, hogy az oratorok által, kik az portán vannak, igyekezzék jó végben vinni az vezér által császárnál és az mostani elkezdett tracta által ne vitessék végben az némettel való békesség, hanem csak differáltassék indutiák által cum armorum suspensione; mely dolog igen könnyen végben vitethetett volna eddig és minden félelem s kár nélkül, mert lám én régen az frigyét az két császár között úgy végeztem volt el, hogy ne csak $\frac{1}{8}$ holnapig, hanem mind addig megtartassék közöttök, valamig az békesség elvégezethetik, semmi ellenséges dolgot se legyen (szabad) egyiknek másik ellen cselekedni; így immár szép és tisztességes ratiókat találhatnak, melyek által az tracta differáltathatnék, bátor semmi segítséget az török én mellém ne bocsátana, se semmi ellenkezést az német ellen cselekedni ne engedne, csak űlne vesztég és vigyázna; melyet ha az portánál az oratorok eddig obtineáltanak volna, nekem is szabad útam és kapú nyitattott volna az nekik való segítség adásra; de én mind ez mai napig is semmit arról nem hallhatok, tractáltak-e valamit az portán és efficiálhattak-e, obtineálhattak-e? nem-e? az nekem deputált summát sem tudom adták-e meg, nem-e? És így az idő multon múlik, azonban ha az török tracta végben megyen, én reám ne vessen senki, mert én eléggé sollicitáltam őket, ha ők posthabeálták eddig, nem nekem, hanem magok gondviseletlenségeknek tribuálják. Hogy ha eddig az pénzt le nem tötték és letenni sem akarják, hűséged ne is tractáljon semmit vélek; de ha kezédhez adták avagy bizonyosan kezédhez akarják adni, hűséged addig tractáljon így vélek: im újokban postája érkezett az én kegyelmes uramnak hozzám, ki által az némettel való végezéséről való diplomájának igaz pariját beküldte, melyet ha látni akartok megmutathatok és pariját is vehetitek, melyből eszetekben vehetitek, hogy nem úgy vagyon az mint tinektek meghozták, sokkal külömbben annál; de ezekre is miért kellett az én uramnak menni, immár megértettétök azelőtt beküldött deák írásból az ratiókat, bizony nem jóakaratból, hanem az nagy kételenségből. És hogy rövideden meg is értsétek, az törököknek ígreti mellől való hátraállása legfő oka, mert in-

nét háromszor parancsolták meg császár neve alatt Murtéza pasának hogy valamint lehet, megbékéljék, mindjárt is az békességet kérni akarta az némettől, de az én uram nem engedte, sok főtörési által keresett igaz ratiókkal resistálván annak az intentumnak. Második fő ratio. Az megholt két generalis minemű fogyatkozásokat tölt, mind az megígirt 12 ezer had számának mennyi sok héja lőtt és azok is minemű nyomorult állapottal jöhettének szaladtanak el az ellenség előtt, fegyvereket elhányván, az hosszú út miatt fizetetlenek, ruhátlanok, mezitlábbal járók, élés nélkül valók, pénzt nem hogy nekem hoztak volna ígíretek szerént, de az kevés megmaradt mellett való vitézlő népnek is egy napra való fizetést nem adhatk-e, vagy adni nem akartak. Et quod majus, mellém nem akarának jűni akkor az mikor az szükség leginkább kívánja vala, noha az előtt négy egész héttel jűttek be az országban, de mind csak temporizálának. Az magunk népe is eszében vevén az török visszamenetelének szándékát, az német hadnak igen kevés és erőtlen beteges inficiáltatott állapotját nem akarának azok is tovább magok veszedelmével maradni; ezeket bővön megértették az deák írásból. Azok főokai az megbékélésnek, de én abban úgy viseltem magamat, hogy oly cautiókkal éltem és oly réseket hagytam volt rajta, melyek által salua conscientia et absque laesione honoris az confoederatus fejedelmek segítségére compareálhassak, mely cautiók az daniái király generalis commissariusával végezett conditiókból világosan kitetszenek, kit hűségednek in paribus több írásokkal együtt megküldtem, abból megérthették az commissariusok: és ha mit akarnak kívántatik csak az két dolog. 1. Az summának hűséged kezéhez való adása és ha hat hónapra való nem is, ottan csak három hónapra valót adják meg. 2. Az portának az mostani tractának csak differálása, nem ab-rumpálása. Ez kettőnél semmit egyebet nem kívánunk, bízzák reánk az többbit. Az tracta annyira vontatott az némettel, hogy csak 20. Junij salutálták egymást az német és az török commissariusok, elég idejek vagyon még az differáltatásért való intercedálásra, csak ne késedelmezzenek ő kegyelmek. Ennél többet sem szükség hűségednek tractálni vélek ujokban, ezt is úgy az mint írák ha meg nem adták legyen ezen levelemnek kezéhez érkezéseig az summát, de bizonyos hűséged megadásában; ha pedig megadták is, az diplomának páriáját ugyan megmutassa nekik és paríaltathatják ez végre, hogy az felőlünk költött hamis hír tétesség semmivé, azonban ha az portát nem sollicitálták az egy punctért, hűséged intse mégis egyszer, ne sileálják instálni nála, mert úgy procedálhatok hasznosban én is; hogy ha pedig az summát meg nem adták,

megadni sem akarják, ugyan az diploma pariajának megmutatásával próbálja hűséged egyszer a dolgot, melylyel talám extorqueálhat valamit rajtok, megmutogatván a Bécsből publicált diploma pariajának hamis voltát és csak az pénz adasék meg, mi rajtunk semmi el nem múlik, ha fog, valamit javal, jó, sin minus, valeant cum. eris erroribus. Zöldficár agának hosszú írását megolvassván megnyúgodtam immár hűségében és semmi neheztelésem reá nincsen, én nevemmel hűséged köszöntse, intem kegyelmesen ezután viselje igazsággal magát hozzám és az országhoz, ne legyen sokfelé intentus, forgolódjék hűséggel, meglátja mi is kegyelmességünket mutatjuk hozzája, annál is inkább mint eddig. Az minemű dologról irt, választ (siető utam levén) neki nem irhattam, de az adóval együtt, isten azt adván érnem, fizetését az mi hátra leszen, megvizsik és azon kívül is kívánságit az mire érkezem, betöltöm, s akkor beküldöm, az mi kegyelmességünkben hogy meg ne fogyatkozzék, azon ügyekezünk. Ezeket hűséged adja eleiben és reddat bene contentum. Juszuff agával békéltes(d) öszve, mert bizonyára Juszuffnak semmi vétke nincsen, ő ellene soha nekem egy szót sem szözlött, sőt sok jó emlékezetet tött. Balásházit post 30 dies à datis arestabimus, deo volente, és az magáéból megküldeni adósságit el nem múlatjuk. Az cancellariusnak, magánál levő aranyunkból hűséged az neki ígirt száz aranyat adja meg; kocsit nem tudom kinek ígirt volt, tudósitson felőle, azt is meg kell küldeni, hazugságban ne maradj, noha bezzeg az ide expediáltatott honorarium semmire kellő. Magát is ott benn nem akarván tartani beteges állapotjáért, az bemenő követel, ha azt érjük és arra való embert tanálunk helyében, az oratorságra küldünk. Demjén Ferenczet ott benn ne késlelje egyhétnél tovább, küldje ki bizonyos hírekkel, ha mit concludálhat és Ásiából mit érthet. Bene valeat. Ex Udvarhely 7. Julij 1627.

Gabriel m. p.

(XVII-ik századbeli másolatról, mely néhai Szilágyi Ferencz gyűjteményében van.)

CCCCXLIV.

1627. júl. 22.

Resolutio.

Szűből kívántuk eleitől fogva istenünk tiszteletinek religióknak ótalmazásában, és confoederatus atyánkfiainak minden occasióval succurrálni, a mint ezt az elmúlt 8 esztendőök forgásiban sokképpen megbizonyítottuk. Most is hasonló synceritással és candorral készek volnánk ő felségének és ő kegyelmeknek előbbeni végezésink szerént mind magunk személyében és hadainkkal segítségekre mennünk, de minémű difficultások interveniáltak medio tempore, melyekért lehetetlennek ismerjük, hogy succurálhassunk mostanában, okait azoknak az impedimentumoknak Serotjn és Barbisdorf uraméknak bőségesen declaráltuk, melyeket ha ki mikor confoederatus uramék közzül meg fognak érteni, reméljük, nem minket fognak érette kárhozthatni, (mert méltán minket senki nem vádolhat absque laesione conscientiae), hanem azokat, 'a kik késedelmes válasz adásokkal és reájok bizott dolgoknak végbevételét nemcsak differálták, hanem denegálták is. Mindazáltal az mi syncerus affectusunk felől semmit ő felségek és ő kegyelmek hogy ne kételkedjenek, sőt azt felőlünk firmiter credant, benigne cupimus; melyet minden alkalmatossággal ő felségeknek és ő kegyelmeknek szűből offerimus; csak hogy de modalitate omnium rerum necessariorum idején et cum firmissimo fundamento, ne úgy mint eddig, hanem a mint kívántatik, prospicere el ne múlassák.

Hátára jegyezve egykorú írással: Anno 1627. 22. Julij in Fogaras, generosis baroni Theodorico Baroni a Sierotin et capitaneo Ernfrido a Berbistorf datae resolutionis confoederatae suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minútája, az erd. Múzeumban, Múke Sándor gyűjteményében.)

CCCCXLV.

1627. júl. 31.

Palatinusnak.

Alkalmas időtől fogva nem írtunk kegyelmednek, nem akarván holmi bizontalan dolgok írásival kegyelmedet terhelnünk, kívánnánk igen, hogy most is ilyen írásunkra való alkal-

matosság ne adatott volna: de mivel megkezdének bizonyosodni az ellenünk ő felsége parancsolatjából portán lévő agense által való acták, és kegyelmednek is az budai nagyságos vezérnek küldött írása által felőlünk tött gyalázatos emlékezeti, nem tűrhetünk, hogy azokról egy néhán szóval ne írjunk. Nem tudjuk okát elménkben feltalálni, miért kellessék kegyelmednek minket ily gyalázatos szavakkal illetni, hiti szegetteknek, frigyszegőknek, zürzavart csinálóknak nevezvén bennünket: holott okot erre hogy az végben ment transactio után nem adtunk, az minden titkoknak tudó istenét híhatjuk biztonságunkra, és az magunk igaz lelkünkismeretit; mert egy újni czédulát azóta ő felsége ellenségének nem irtunk, sem izentünk, hanem az múlt napokban írtunk volt credentialis levelet az dániai király commissariusának, (a ki eluntatván segítségadásunknak kérésével), megizenvén neki, hogy hozzánk ne bizzanak, mert mi immár ő felségével megbékélttünk, és ő érettek többé sem személyünket sem fejedelemségünket nem periclitálta(tha)tjuk, noha kegyelmed az nagyságos vezér követének azt is mondta, hogy most is abban mesterkednénk, miképpen az ő felsége ellenségének segítséget adhatnánk, melyben nincsen semmi módunk, úgy viselt arra gondot, s több efféle szókkal gyalázott.

Mi kegyelmednek accordánk végbe meneteli után semmit sem szónkkal sem írásunkkal nem vétettünk, és ezt nem érdemlettük tőle, nem is köszönhetjük, sem jó akaratra magunkat érette nem ígérhetjük, és ha nyelvvél való harczolást tanultunk volna, mi is megtudnánk felelni: de magunkat és indulatinkat megbirni tisztességesnek tudván lenni, kegyelmeddel papiros által azok felett harczolni nem akarván, szeretettel intjük, szűnjék meg gyalázásunktól, ne kényszeríttessünk becsülletünk mellett kikelnünk és extremumokat próbálnunk; mert elhiheti, hogy mi is [tisztességünket igen szeretjük, féltjük, melyet őrzeni ótalmazni vérünk hullásával is igyekezünk.

Soha hitszegők, frigybontók, háborúságszerzők nem voltunk, hanem hitünknek, frigyünknek megtartói és háborúságok eltávoztatói s háborúságoknak lecsendesítői hogy voltunk, azt sokképpen megmutogathatnánk, de nem látjuk szükségnek; mert ha conscientiájában száll, és renddel az mi fejedelemségünknek kezdetitől fogva való actákat előveszi, feltalálja azokban, kik voltak az frigyszegők és az fejedelmeket s országokat (nem akarván megelégedni magok sorsával a másokét kívánván) indították volt az háborúságokra és hadakozásokra; mert senki kegyelmednél magánál azoknak indító

authorit, patronu(sit) jobban nem tudja etc. etc. Hogy pedig mostani tractában hatalmas török császár parancsolatjából az nagyságos vezér Erdél országa, Moldova és Havasalfölde felől emlékezet tételt kíván lenni az frigylevélben, annak nem mi vagyunk okai, az mint kegyelmed magában elhitte, és abból vött alkalmatosságot mi felőlünk gyalázatos szókkal való írásra: mert mi eddig sem urgeáltuk soha, ez után sem bánjuk sem azt, ha Erdélt az frigylevélben írják, sem azt, ha nem írják; mert az míg minket az isten éltet, könyörgünk ő felségének azon mindennap, hogy hazánk, fejedelemségünknek és annak szabadságának megtartására, ótalmazására minden ellenségeink ellen erőt és eszet szolgáltatasson, ügyekezünk is azon, hogy országunkat belső külső eszközök által megtarthassuk azok ellen, kik ennyire szájokat ellene tátották; csak az frigy levélben való béíratásra abból igen keveset vagy semmit nem bizunk. Azmint azért iránk, annak az kívánságnak nem mi vagyunk okai, hanem az császár ő felsége parancsolatja, mivel az portán lévő agensének ő felsége parancsolta az múlt tavaszszal, jó idővel az köztünk végben ment békesség után, az fejedelem asszony libera electióját az török császár hogy ne confirmálja az szokás szerint, ügyekezze impediálni, és végben vinni. Mely ő felsége parancsolatját mikoron az vezéreknél kezdette volna tractálni és sollicitálni sok ígíretivel, az vezérek nem találván hertelen fel elméjekben. hivatva az fővezér az mi oratorunkat, kinek az practikát detegálván kérdezé, ha vagyon-e hírével, okait is kívánta érteni, miért sollicitálja, mi közüi vagyon az erdéli fejedelemséghez római császárnak ő felségének; oratorunk értvén az dolgot, mint új és reméltelen híren nem kevésbé indult meg rajta, és kérte az vezért, hogy az ő felsége agensét felhívassa, legyenek ő nagysága előtt egymással szembe; az vezér annuált oratorunk kívánságának, felhívatta, és examenre fogván oratorunk az agenst, sok expostulatiók ntán mikoron okait kérdezte volna ellenünk indított practikájának, szemére vetvén az diplomában amaz articulust*)

etc., mely ellen mivel az ő ura sem az ország semmit nem vé-

*) Az eredetiben itt másfél sor hézag van hagyva. Az illető articulus így hangzik: »in quo noxiorum consiliarum agitatio evitari, quin imo noxialis quoque aliorum, ad turbandum pacem et statum tranquillum suggestiones et sollicitationes authoresque illarum in sygnum syncerae erga bonum publicum affectionis ex utraque parte manifestari promittuntur.«

tett, ilyen dolgot hogy mert indítani, mert tudni kell, hogy Erdel(nek) annál több szabadsága nincsen, mely ellen valaki ágál, tractál, az országnak nyilván való ellensége; ha maga fejétől cselekedte, el nem szenved, mindjárt megírja az ő urának, interim hogy arestumban legyen, míg magát megmenti, azon lészen. Az ő felsége agense nem titkolhatván tovább, megmondta ezen szókkal: *Jus domini mei et coronae regni Hungariae ex mandato suae Caesariae regiae majestatis omni modo volebam tueri.* Mely választételét az vezérnek az mi oratorunk megtolmácsoltatván, mintegy mély álomból serkentek volna fel, sok csudálkozások után úgy vötték eszekben, hogy most is császár ő felsége Erdélen jussát láttatik tartani. Ez az oka az török császár Erd(él), Moldova, Havasalfölde felől való kívánságának, h(a) eddig nem értette. Mely dolog mivel minket és ors(zá)gunkat concernál, mi sem múlatjuk el ő felségét felőle requirálni az végezés szerént, mert el sem mehetünk könnyen mellőle; de az török császár is, (kinek patrociniuma alá adta magát Erdél régtől fogva), az agens által kijelentett titokra nézve nem méltatlan kívánja az frigylevélben való beíratását, és immár magunk sem tartunk ellent, sőt akarjuk, ha beíratják; és bizonyára igen is csudáljuk, miért kellett ő felségének az mi országunk szabadsága ellen nekünk adott diplomájával ellenkező dolgot az portán tractálni; de erről sem frunk többet, mert, az mint fránk, ő felségét requiráljuk felőle.

Az mi az mostani két hatalmas császár között való tractát illeti, noha nekünk ahhoz semmi közünk nincsen, s nem is kívántuk magunknak abban való közösségünket, de látván az kívánságokat, nem tűrhetünk, hogy néhány szóval azokról is ne írjunk, nemzetünkhöz való igaz szeretettől viseltetvén. Mi úgy vesszük eszünkben, hogy ha az kívánságokat némely részeiben nem mitigálja kegyelmetek, az békeség az két császár között végben nem megyen, és az mely hadakkal fenyegeti az török császárt, meg nem ijednek azoktól, mert elég hada lészen ennek is az vezérnek mind török, tatár, ha arra megyen az állapot, (kitől isten óalmazza nemzetünket s az egész kereszttyénséget), nekünk is immár írtak az török császár nevével, intvén arra, hogy hadainkat készen tartsuk, hogy ha az békeség végben nem mehetne az mostani tracta által, nyúlhasson úgy a fegyverhez velünk együtt az budai vezér, a mint az császár méltósága kívánja; mely ha lenne egyéb országok rettenetes pusztulásoknál abból egyéb ki nem jőne. Bizonyoson írhatjuk, az persa királynak postaképen követe 30-ad magával az előtt való nap érkezett Szkwderben, az mely nap az mi vice lovászmesterünk pénzen vött lovainkkal onnét elindult; nagy

kévánsága vagy az persának az megbékélésre, kitől, úgy értjük, a porta sem idegen.

Hátára jegyezve egykorú írással: 1627. 31. Julij. Ex Fogaras ad palatinum Hungariae datarum suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minutája az *erd. Múzeumban*. (Mike Sándor gyűjteményében. Töredékesen megjelent Tört. T. X. 25.)

CCCCXLVI.

Fogaras, 1627. aug. 1.

Bethlen G. Esterházy M.-hoz.

(Viczay lt. Haz. Okm. IV. 468. l.)

CCCCXLVII.

1627. aug. 16. K. n.

Bethlen fejedelem utasítása Toldalagi Mihályhoz.

(Salamon: Két Magyar Diplomata. 245. l.)

CCCCXLVIII.

Gy.-Fejérvár, 1627. aug. 17.

Bethlen levele Esterházyhoz.

(Viczay lt. Hazai Okmányt. IV. 468.)

CCCCXLIX.

Gy.-Fehérvár, 1627. aug. 20.

Bethlen, a nádornak.

(Kismart. lt. Esterházy élete III. 146. Ugyanannak egy része Magy.-Tört. Tár X. 28.)

CCCCCL.

Gy.-Fejérvár, 1627. aug. 26.

Bethlen gr. Nádasdy Tamáshoz.

(Pray : Princip. II. 152. l.)

CCCCCLI.

1627. aug. 26.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps stb.

Spectabilis ac magnifice comes, nobis benevole et sincere dilecte. Kegyelmed levelét vettük, melyből mostani útjából békével és egészségben való megtérése felől bennünket tudósít, annak fölötté az által látogat is, mely jó indulatját tőle illendő kegyelmességgel agnoscáljuk és kedvesen is vesszük; annál inkább, hogy írásából értjük némely felőlünk Bécsben költött híreknek császár ő felsége és egyebek előtt is miképen obviált volna, melyet ex debito officii sui méltán is cselekedett, holott azoknak hamisságát kegyelmed, isten meghozván, nyilván eszében is vehette; mivel minekünk nem hogy szándékunk; de még gondolatunk sem volt arra, hogy az ő fölségével való békességünk ellen semmit cselekedjünk; melyről ezután is mindeneket bizvást tudósíthat és ő felségének is értékre adhatja, hogy afféle embereknek elméjekben észvesztő híreknek hitelt ő fölségének adni nem szükség, holott az mi igaz synceritásunkban ő fölsége securus lehet, valameddig ok onnat arra nem adatik. De coetero omni favore eidem benignissime propensi manemus. Datum Albae Juliae die 26. Augusti 1627.

Beneuolus

Gabriel m. p.

(Eredetije a m. nemz. Múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCCCLII.

Gy.-Fejérvár. 1627. aug. 27.

Bethlen, Pázmánynak.

(Pray : Princip. II. 154.)

OCCCHIL

1627. aug. 29.

Illustrissime et reverendissime domine, frater et amice honorande.

Noha sem hitelem, sem becsületem az ő felsége udvaránál és kegyelmeteknél nincsen és a mi nagyobb mind portán és Budán most is személyem és fejedelemségem ellen nem különben ágálnak az ő felsége emberei, mintha most is ellenség volnék; ki akaratjából most arról hogy írjak, üdöm nincsen reá, ő felségét — egyik secretariusomat ma expediálván Bécsben — ezekről debito modo requirálom; ezekre nézve talám nem illenék nekem semmiben magamat elegyitenem, de ő felségéhez és nemzetemhez való igaz affectióm nem engedi elmulatnom, hogy az következő veszedelmes állapatról ő felségét kegyelmed által ne tudósítsam. Tudom, hogy ő felsége mindeneket ért minden felől; de talám az budai állapot és intentum felől nem úgy informáltatik, a' mint az dolog magában vagon. Palatinus uram fenyegetődeséből az német hadaknak reájok való hozzásának beszédével az vezér igen megindult és nem vötte tréfára, bizonyoson írhatom kegyelmednek, egy Ramadán neű (nevű) száncságbéket magát küldte postán az tatár kánhoz kinek a' portáról parancsolva vagon, hogy az vezér requisitiójára hadait melléje bocsássa, igen serio iratott neki, hogy az öcscsét Sajn Girai szultánt mindjárt indítsa Budára melléje, mert császár ő felsége nem békélleni, hanem a török császár birodalmára akarja hadait bocsátani; 40 ezer tatárt kíván az bántól; azon kívül egy Cantamer pasa vagon, ki itt künn Neszter Fejérvár pusztájában szokott lakni, tizezer tatára adminus lehet; annak élete vesztésére parancsolt, hogy az derék tatár hadra semmit ne várákozzék, hanem éjjel-nappal siessen melléje menni; iratott az tengeri kapitánbasának is, ki mostan az Boristhenes partján egy Ozy nevű régen elpusztult kastélyt avagy várat épített meg, circa 10. Augusti végeztette el, magunk emberi szemekkel láttak hadakozó gályát 93, sajkákat 117 olvastak meg, annak is iratott, hogy az szárazon való lovas hadat melléje bocsássa, nekem is iratott, kér azon, hogy országomon bocsássam által azokat a hadakat és magam hadait is ültessem fel, mert palatinus uram táborban száll Szombathoz, Nádasdi uramat Vadkerthez rendelte, Palotától nem messze, az német hadakat hivatja segítséggel, ő is gondot akar viselni. Különben ezekről semmit nem hallottam, hanem postán egy főembere az vezérnek tegnapelőtt estve felé érkezett, tegnap

vele szemben lévén, leveleiből és izenetiből értvén ezeket, akarám kegyelmed által ő felségét ezekről tudósítani, noha tudom, hogy ő felségének elég hada lehet, kivel resistálhatnak nekik, de én abból is nemzetünk veszedelmét látom, mert Magyarország romol, pusztúl földig; az difficultásokat kegyelmetek ő felsége jó tetszéséből ne differálja complenálni, melyeket, nekem úgy tetszik, könnyen eligazíthatna, nem oly nehéz dolgoknak láttatnak énnekem, kiket csak magam is egy délig, úgy tetszik, jó móddal eligazíthatnék, ő felsége méltóságának sérelme nélkül; én csudálom, hogy kegyelmetek módját fel nem kereste eddig; mikoron hitelem lőtt volna, eddig el is felejlhetette volna kegyelmetek ezt az gondot, jó kimenetelével vihette volna végben. Ne bocsássátok, uram, fegyver alá szegény nemzetünket; mert bizony féltő, utolsó veszedelme ne következék abból. Az török császár erejit sokszor nagy veszedelmével experiálta szegény hazánk; tudja igen jól kegyelmed, ki legyen, ellenében szegény nemzetünk állapotját is igen bizonyoson expediálta kegyelmed; bizony számra from, mihelyt derekas német had jön Magyarországhban, azontól megbékélik az török az persával; most is erősen viselik egymást, mivel a persa sollicitálja az békességet, melyre nézve az fővezér megtartózott, Diarbekírben telel Mesopotamiában. De ezek messzebbre tartoznak; hanem ez egyet hogy eltávoztassa kegyelmetek, tudniillik, hogy az tatár ne érkezzék ki, istenért kérem ő felségét kegyelmed által, mely úgy lehet meg, hogy az tractatust maturálja kegyelmetek és az difficultásokat complenálván, concludálja az conditionokat; mert ha kiérkezik az tatár, nincsen annyi vezér, a' ki megtarthatná őket, sem annyi keresztyén had nem lehet, a ki az rablástól az országot megoltalmazhatná ellenek; világos példa erre Husztnál való kijövések, in flore lévén az magyar nemzet, Rudolphus császárnak sok erős hadai lévén, affelől elrablá Magyarországot; hasonlóképen Várad szállásakort noha mind erdélyi, magyarországi hadak, Bástá az Ér mellett, oda feljebb is nagy hadak lévén; de ugyan elpusztítá nemzetünket. Az vezér felől bizonyoson írható, hogy az békességhez vagyon kedve, mert a portáról is megvagyon parancsolva neki. Noha az porta az keresztyén fejedelmeket is az ő mostani tractájában akarta kapcsolni, hogy azokkal is mostan tractáltassa ő felsége és egyszersmind concludálja békességet; de egyedül én dissuadeáltam azt nekik, eleikben adatván, hogy soha bizony úgy békességet nem végeznek; mert országának is nagy részét készebb volna az római császár talám elveszteni, hogy nem összevelegyíteni azokkal való dolgait; tractálja a porta maga dolgát, amazok is eligazítják

magok veszekedését, mikor isten akarja; kiért az keresztyén oratorok igen neheztelnek reám, sőt diffamálni is kezdettek volt, kikre úgy íratam én is, hogy eszekben vegyék, hogy én semmit tőlök nem várok. Hogyha azért az tatár kijő, uram, annak nem az vezér, hanem palatinus uram fenyegetődése leszen oka; mert az török nem érti úgy az subtilitásokat, mint kegyelmek; az vezér egy hirtelen indulatú, de igen kemény természetű ember; az alaj bék a miket palatinus uramtól hallott, azokat írta meg neki, mely írására azontól készítette azt a Ramadán béget és postán alá küldte; más főemberét az portára küldte; így minden állapotok mind az két császár részéről rútúl confundáltatnak; annak okáért igen szükség kegyelmeknek ezt mentől hamarébb jó végben vinni; mert bizonyoson írhatom kegyelmeknek, hogy az hán is Sajn Giraival együtt voltak és vannak most is, az várat a hol építették, azt gondolták, hogy az lengyel meg nem engedi építtetni, de egy lengyel kozák sem ment feléjük is, azok is semmi rablót reájok nem bocsátottak; ha elindulnak (kit isten ne adjon) nekem is elég gondot és búsulást szereznek; mert országomon semmiképen által nem bocsátom s tudom, nem keveset fognak reám haragudni; öt vagy hat napi járó földet kerülnek, ha az Duna mellett mennek fel, Havasalföldön végig Csákovára, Szörényre, Orsovára, Nudanára, Titelnél által az Tiszán, Bácsmegyén és pesti mezőre egyenesen; de úgy is 18 avagy 20 nap felérkeznek; az a cantameri tatár pasa pedig sokkal hamarébb érkezhetik; mert 4 napi járóföldön vagyon innét az derék tatárságon. Im én mai napon iratok az vezérnek, ebbeli cselekedetét nem csak dissuadálom neki, hanem ugyan meg is feddem érte. Váradra magam is kimegyek, hogy az posták közelb érjenek. Ha miben az én szolgálatom kívántatik, ő felségének örömet és igaz synceritással szolgállok. Ezt könnyen jó végben viheti kegyelmek, csak ne késsék vele; mert bizony periculum in mora. Az úristen kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. In Fejérvár 29. Augusti 1627.

Kegyelmed jóakaró atyjafia

Gabriel m. p.

Külczim: Illustrissimo et reverendissimo Petro Pázmán, Archiepiscopo Strigoniensi, locique ejusdem comiti perpetuo, sacrae sedis Apostolicae legato nato, primati Hungariae sacrae caesareae regiaeque Majestatis summo secretario cancellario et consiliario intimo. etc. Fratri et Amico nobis honorandissimo.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejed. írása.)

(Eredetije a m. n. Múzeum kórirattárában. Fol. Hung. 322.)

CCCCLIV.

1627. aug. 30.

Gabriel dei gratia sat.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Bélavári Dániel hívünk által szóval bőségesen izentünk vala kegyelmednek, és azonkívül levelünkben is insinuáltuk vala secretariusunk állapotját, de ez ideig nincs is micsoda effectussal munkálkodhatott legyen abban semmi információnk felőle nem jöve, kegyelmesen kívánunk azért sőt kedvesen is vesszszük, ne halassza, hanem azon dologról informáljon késedelem nélkül bennünket. De cetero eidem benigne propensi manemus, datum albae Juliae, die 30. Augusti anno domini 1627.

Gabriel m. p.

Kulcsos : Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae Cassoviensis Pastori primario et inspectori vigilanti fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije Gyula-Fehérvári káptalan, cista appendicis fasc. III. Nr. 116.)

CCCCLV.

Gy.-Fejérvár, 1627. okt. 22.

Bethlen G. Mikó Ferencz portai követhet.

(Erd. Tört. A. I. 860—8 l.)

CCCCLVI.

1627. nov. 21.

Gabriel dei gratia sat.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Mivel az kereskedő de kiváltképpen tösérség rendélevő emberek nagyobb részére Szolnok fele csaptak utat, nili ván való kárunkra és fogyatkozásunkra, vitézlő Kürth, György hívünknek tokai harminczadosunknak meghagytuk-hogy két lovas katonát tartson, afféle embereknek azon az szolnoki uton járóknak és kereskedőknek vigyázásokra, kiknek annuatim rendeltünk harmincz-harmincz forintot fizetésekre, annak felette tokai udvarbiránktól magunk borai közzül valamenit kiad pénzen akárkinek is, azoknak fele harminczadját kegyelmesen megengedtük. Hagyjuk parancsoljuk

hűségednek, hogy ez levelünk látván, Kürthi György hívünk regestomában acceptálni ne difficultálja hűséged. Secus non facturur. Praesentibus pro vestri expeditione reservatis. Datum in civitate Kolosvár die 21. Novembris anno 1627.

Gabriel m. p.

Kulczim: Egregio Joanni Rayz camerae nostrae Cassoviensis rationum magistro etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban. Ujabb lymbus.)

CCCCLVII.

Szegesvár, 1627. decz. 17.

Bethlen, Esterházy Miklóshoz.

(Viczy lt. Hazai Okm. IV. 473.)

CCCCLVIII.

1627.

Kassai generalisnak.

Kegyelmed levelét vöttük, melyben tudósít arról, hogy Nyáriné asszszonyoméknak az mi admonitoria commissiónkat megküldte volt, melyre adott válaszokat is levelében includálván megolvastuk. Abból látjuk, hogy törvén nélkül semmit cedálni nem akarnak; nekünk is módunk abban nem lehet, hogy kezezből minden törvény útja kívül simpliciter kifoglaltassuk, mivel ennyi esztendőök forgásokban pacificum dominiumában praetendálják és törvénnyel ígírik magokat. És noha Nyári uram is megtalált in propria persona minket ezen dolog végett, mindazáltal semmit nálunk nem obtineálhatott; megmondottuk ő kegyelmének, hogy nem illik oly dolgot tőlünk kívánni, mely conscientiánkkal és az ország törvényével ellenkezzék, annyival inkább az mely becsülletes és kedvelt hívünk ahoz az jószághoz hugával való contractusa szerint nagy jussát praetendálja, nem lehet hogy igasságát meggátolhassuk, ellenben ő kegyelmeket is mi törvény útja kívül nem háborgatjuk, de svadeálnánk ő kegyelmeknek, hogy atyafiak lévén kegyelmetek és becsülletes urak, egymással való veszekedésre és törvénkezésből következő gyűlölségre ne adnának az asszonyok okot, hanem ha Báthori Annának igasságát tudják az jószághoz, kegyelmeddel alkunnának inkább atyafiképpen, melyre Nyári uramat, úgy vesszszük eszünk-

ben, inducálhatnánk, de mivel nem őket, hanem az aszszonyokat concernálja, magától semmit nem felelhet, és így ha atyafiképen nem akarnak conveniálni kegyelmeddel, törvény-nyel kelletik prosequálni abbeli jussának praetensióját. Ha egyébaránt való útját-módját az jószágnak kegyelmed kezéhez való juttatásában találánk, bizonyos legyen benne, kegyelmednek omni occasione szeretettel segitenénk és kedveskednénk, de nem látunk semmi mediumot benne: mert ha az jószágot elfoglaltatjuk törvéntelenül, mivel nem potentiose mentek bele, hanem per contractum, az mint ők is mondják, megítélheti kegyelmed, mennyi kiáltást tőnnének az vármegyék ellenünk. Interim valamiben mi kegyelmednek segitünk igasságának promotiójában, bennünk meg nem fogyatkozik. Cui etc.

Rájegyezve egykorú irással: Ad generalem Cassouiensem datarum minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minútája, az *erd. Múzeumban* (Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCLIX.

(1627.) H. és é. n.

Bethlen fejedelem utasítása a szőnyi alkudozásokra rendelt török biztosok számára.

(Salamon: Két magyar diplomata. 3-ik. l.)

CCCCCLX.

Gy.-Fehérvár, 1628. márcz. 5.

Bethlen, gróf Esterházyhoz.

(Kismarton, M. Tört. Tár X. 29. és bővebben Eszterházy élete. III. 259.)

CCCCCLXI.

Fogaras, 1628. márcz. 20.

* Bethlen Gábor, a vezér kajmakámnak.

(Török-Magyarokori Áoktár, IV. 24. l. Kem. J. gy.)

CCCCCLXII.

Fogaras, 1628. márcz. 22.

Bethlen G. a kajmakámnak.

(Tör.-Magy. Áoktár, IV. 51. Kem. J. gy.)

CCCCCLXIII.

Fogaras, 1628. márcz. 24.

Bethlen G. utasítása Tholdalagi Mihálynak.

(T. M. Államokm. IV. 65. Kem. J. gy.)

CCCCCLXIV.

Gy.-Fejérvár, 1628. ápr. 5.

Bethlen, a nádornak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. III. 263. l. Ugyan az röviden M. Tört.)
Tár X. 29.)

CCCCCLXV.

Gy.-Fejérvár, 1628. máj. 12.

Bethlen G. utasítása Cserényi Farkas követ részére.

(M. tört. tár XI. 183. M. Regesták.)

CCCCCLXVI.

Fogaras, 1628. jún. 28.

Bethlen, a nádornak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. III. 296.)

CCCCCLXVII.

Fogaras, 1628. okt. 28.

Bethlen G. utasítása Tholdalagi Mihálynak.

(T. M. Okmánytár IV. 78. Kem. J. gy.)

CCCCLXVIII.

Medgyes, 1628. decz. 10.

Bethlen Gábor rendelete Abaúj vármegyéhez.

(Korponay: Abaújmegye monographiája. II. k. 161. l.)

CCCCCLXIX.

Berethalom, 1628. decz. 12.

Bethlen G. Tholdalagi Mihálynak.

(Gr. Kem. J. gy. Tör. Magy. Államokm. IV. 93.)

CCCCCLXX.

1629. jan. 7.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte.

Kegyelmed levelét elvévén fiától iratott bolond és merő méreggel való levéllel együtt, kiket nem kevés búsulással olvastunk, főképpen ebben kegyelmed bánatját considerálván és tartván nagyobbnak, annak utána udvarunkon tölt gyalázatját, kiből semmit az levelek elolvasásokig nem tudtunk, megnyugodjék azért kegyelmed, ebből is hozzája való szeretetünket és gratiánkat szemünk előtt úgy akarjuk viselni, és azon lenni igyekeztünk, hogy disciplina alá való jutása után kegyelmedet megvigasztaljuk. Bizonyára alig láttunk roszabul educált ifjat ennél arra nézve, hogy az pirongatás rajta keveset fog, avagy semmit és nem is szereti az dolgot, örömet szélylyel sétálna, hogy sem az palotába tilne, de megpróbáljuk kegyelmedért, ha lehete valami jó reménységünk felőle. Az mennyi költséget ez kicsiny üdő alatt adott fogyatkozás nélkül megérhetne volna vele, mert 3 lóra neki is mint a többinek fizetése megjár, Váradon létünkbe is érte 4 hópénzt fizettünk udvarunknak, melynek öt holnapja még nincsen; szabad asztallal 20 és 25 tál étekkel él napjában kétszer, skárlát kötőse rövid nap. Ha élünk: informabitur kegyelmed újabban.

Bojti Gáspár nevű historicusunkat küldtük vala Németországba a végett, hogy valamely tudós professorokat keresne és conducalna; kit noha Bécsbe küldtünk vala először azért hogy magát praesentalja császárnak, megjelenteni hogy megyen, és salvus conductust kérne, propter evitacionem suspicionis, de az cancellar császárnál elbontotta, az jesuitákat

bélelvén neki, maga viva voce császár megmondta: nolumus ingeri suae dilectioni, sicuti hactenus, ita in posterum in omnibus gratificari, sed in spiritualibus omnino prohibemur; malle-
mus quidem quotquot istius religionis auctores in toto imperio nostro inveniri possent, omnes venirent in ditiones ipsius. Mindazáltal Bojti magát istenre bizván levél nélkül is elment és Norinbergába, onnét Francofurtumba ad Moenum, és onnét egy városba, az hol amaz méltán Európában — az mint halljuk — legnevezetesebb theologus doctor Alstedius lakik. Hozzája is elment és azt mindaddig ostromolta, hogy az mi szolgálatunkra adta magát, noha Lugdunumba volt az fő professorságra hivatalja. Ő kivüle más két professort is fogadott maga mellé, kiknek Bojti conventiót adott és előre kinek 50, kinek 100 aranyat. Amazok is reversalist adtak magokról, in Majo kelletik alá jönniek, ha az isten megtartja őket. Egy Bornemisza nevű magyar is vagyott ott benn Lugdunumban, a kit is igen dicsérnek, az is alá fog hozzánk jönni, de tegnap olvasánk Tarczali Sándor hívünk levelét, melyet Keserű uramnak írt, abból majd csudául olvastuk: doctor Csiklius, hogy az előtt sok utánavaló járásunkra sem akara itt benn maradni és mostan ultro offerálja szolgálatját, az bejövételre igérvén magát. Mely ha úgy leszen, bizonyos jelét ismerjük az nagy úristen kegyelmének az mi intentumunkhoz, mert ha kedve kegyelme ő szent istenségének nem volna hozzá, ilyen tudós embereket ily kevés kereséssel talám ex tempore nem találtunk volna. Kik ha be jönnek, úgy tetszik, nem lenne utolsóbb az fejevári schola, némely német országi scholáknál. Nem az celebrisekről írjuk, hanem az két nevezetes és tudós emberekről — hisszük. Bene valeat. Ex Fogaras die 7-a Jan. 1629.

Gabriel m. p.

P. Tran.

Külsőm: Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae Cassoviensis pastor primario, fideli nobis sincere dilecto.

»Exhibitae die 13-a Januar anno 1629.« (Alvinczi Péter praesentátája.)

(Eredetije, mely Bethlen írása, a gy.-fejevári kápt. ltban.)

CCCCLXXI.

Udvarhely, 1629. jan. 31.

Bethlen, Esterházynak.

(Kismarton, Tört. Tár. 34.)

CCCCLXXIII.

1629. febr. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Opuliae Ratiboriaeque dominus etc. Fidelibus nostris generosis egregiis nobilibus, capitaneo, provisorj, castellanis, coeterisque officialibus arcis nostrae Fogarasiensis, modernis ac futuris quoque pro tempore constituendis, providis item judici ac uniuersis incolis et inhabitatoribus oppidi mei Fogarasiensis nobis dilectis. Salutem et gratiam nostram. Látván az itt való ecclesiában lévő sok egyenetlen constitutiót, kinek kegyelmes fejedelmi gondviselésünkől akarván ellene állani, hogy az mint egyéb ecclesiákban úgy az itt lévőben is minden dolgok jobb processusban lehessenek: ezen ecclesiának bírává kegyelmességünkől praeficiáltuk ugyanitt lakozó vitézlő Belényesi György és Szárászi Mátyás híveinket, kiknek subordináltuk Kertész Jánost és Dersi Istvánt, melyeknek plena authoritást engedvén az ecclesiának directiójára és minden jövedelmének exactiójára bészolgáltatására és egyéb hasznára nézendő szükséges dolgaira. Hagyjuk annak okáért és serio parancsoljuk hűségteknek és minden itt lakos jobbágyinknak, megnevezett híveinket és azoknak substitutusit az ecclesiának hasznára nézendő minden dolgokban procedálni engedje; alioquin ha kik itt való lakosink közül ebbéli dolgokban contumaciter refragálnának, azok ugyan ezek által tizenkét forint convincáltassanak. Ha hol penig ezek is az ő tiszteekben úgy, az mint kívántatnék, el nem járnának, azon poenában incuráljanak. Secus non facturur. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in arca nostra Fogaras die vigesima tertia Februarij Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Gabriel mpria

(P. H.)

(Eredetiye a fogarasi reform. egyház levéltárában.)

CCCCLXXIII.

1629. ápr. 22.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte.

Noha oly erőtelen vagyok az hosszú betegségek és számtalan orvosságok miatt, hogy csak egyik házból is másikba nehezen mehetek, mindazáltal magunk akaránk egynehán szóval írni kglmednek. Szombathelyi Mártont az ország gyűlése

tegnap halálra sentenciáztán, Haller György in notam perpetuae infidelitatis incurralt. Szombathelyi tegnapelőtt pénteken, mikoron az ítélőmesterek által examináltatnánk, mondotta meg ennyi járásiban miket és kik tractáltanak ellenünk, micsoda követségeket biztanak volt reá, melyekkel Bécsből a portára nem recte hanem per multas ambagas Lengyelországon által az királhoz először, azután Moldovára és úgy tandem a portára, de ott is sok bűvások, rejtekekben való lakási után ment elő éczakának idején az vezérhez, azokra a miket felelt felírták, de többi között csudálatos dolgot jelentett kire senki nem is kérdezte, mivel gondolni sem tudta senki, mely dolgot exinclusis megérthet kegyelmed; melyen mikor sokat álmélkodván, semmi ratio velünk el nem hitetheti, noha palatinus és az bellicum consilium praesesének szájokból hallott szók, azon esküszik, sőt minemű discursust töttünk felőle, gubernator öcsénk és Kornis Zsigmond hívtünk recognoscálhatják. Ezen dolgot szükségesnek ítéljük hogy magának Bornemisza hívtünknek megírjuk két okért: 1) hogy ha hamis az a hír becsületére tudjon gondot viselni, mert közel levén palatinus, lehetne módja benne, hogy magán ne hagyja és hallgatásával ne láttassék consentire; 2) ha pedig volt, vagy volna valami benne, vegye észben, hogy mi is értjük és vigyázni akarunk. Az vigyázásban pedig mi ilyen módot akarunk observálni, hogy ha kegyelmednek és az biráknak tetszik, két gyalogink közül 300, az végházakból 200 gyalogot éjjel nappal küldjük, kik az ultána (*sic*) végig ott benn vigyázzanak. Az kassai 200 lovas az hostátban szálljon, és azon kívül is 600 lovast ott közel szállítsunk, mert az mint császár beszélgetett Kassa felől nem egészségére lenne az városnak, ha mostanában német szállana belé. Kegyelmed az birákat mi nevünkkel serio megintse, ha valaha bizonyára eczer mostan serkenjenek fel és egyesek legyenek s úgy vigyázzanak az mint életekre szabadságokra és substantiájokra való szorgalmatos vigyázás kívántatik és ne csak az külsők ellen, hanem magokra és magok között levő scissiókra, párttűtésekre is úgy vigyázzanak, abból senkinek ne kedvezzenek. Bornemisza hívtünk mit fog cselekedő lenni, menjen végére, az mit concludál effelől az hír felől minket mindenekről tudositson. Interim igen vigyázzon kegyelmed, ha kívántatik magunk is éjjel nappal sietünk fel Kassára. Kapitányunknak íratott levelünket kegyelmed olvassa meg. Ezek után isten kegyelmedet őrizze minden gonosztól. Albae 22. Aprilis 1629.

Gabriel m. p.

Külcsm : Reverendo Petro Alvinczi orthodoxae ecclesiae Cassoviensis pastori primario, fideli syncere nobis dilecto.

Alvinczi kezével : Exh. 27. Apr. A. 1629.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az orsz. lt. Uj lymbus.)

CCCCCLXXIV.

A.-Gyógy, 1629. máj. 2.

Bethlen, Esterházynak.

(Szilágyi: Bethlen utolsó tervei. Bud. Szemle. Uj f. VII. 241.)

CCCCCLXXV.

1629. máj. 2.

Gabriel dei gratia sacri romani imperii et Transilvaniae arinceps, partium regni Hungariae dominus, sicularum comes pe oppulie ratiboriaeque dux etc.

Illustrissime ac reverendissime amice noster benevole. Kegyelmednek Kéri János uram által nekünk írt levelét vöttük, melyet igen szeretettel látván, abban való írásának minden részeit megértettük. Elsőben azért hogy hozzánk való jó indulatjának jeleit ebből is mutatta és bennünket böcsületes levélével látogatván egészségünk felől tudakozni akart, tüle azt az mint hogy nagy néven és kedvesen vöttük, úgy beteges állapotját értvén, azon szübből szánakodtunk. Noha pedig minden keresztyén embernek ez zarándoksága után igaz hazájában való menetelit méltán kedvesbnek lenni itéljük, mindazáltal, hogy maga nemzete javára kegyelmednek isten előbbi jó egészségét megadván, hosszú étellel is látogassa, szüvünk szerént kívánjuk. Magunk egészségét az mi illeti, immár alkalmas ideje az miolta ebbeli látogatását az úristennek magunkon érezvén, egészségtelenségünknek súlyos terhét szenvedjük, melyet, legyen örökké áldott szent neve, békességes türéssel ismerünk, tudván, hogy ez világban semmi egy állapotban meg nem maradhat, hanem mindenek ennek forgandó romlása alá vétettek; reméljük azért ő szent felségének kegyelméből ebbeli nyavalyánknak szűnését és egészségünknek immár helyére való állását.

Az mi nézi az keresztyénségnek szánakozásra méltó egymás ellen való hadakozási között kegyelmeteknek csendes állapotját, nem gondolunk senkit valami okossággal megáldatott embert oly itélettel lenni, az ki istenünknek ebbéli nemze-

tüinkre való kegyelmes gondjaviselését meg ne esmerhesse és méltó hálaadásra is ezért fel ne indittassék. Ugyanis nem tudjuk mi lehetne mostani időben rajtunk ennél nagyobb áldása ő szent felségének, mint annyi sok országoknak felháborodott állapati között ilyen szép csendességgel bennünket látogatni, mely jó voltát hogy illendőképen eszünkben vehessük és ennek őrzésén szorgalmas vigyázással is igyekezzünk, szükségesképen igen méltónak látjuk; melyhez képest miből származtak legyen az felőlünk való mostani hírek, melyekről bennünket kegyelmed levelében tudósít és szép okosságból származott okokkal dehortál is: meg nem gondolhatjuk, holott akármely vékony kétségre is okot valakiknek hogy adtunk volna, fel nem találjuk és az ő felségével való békességünk után semmit egyebet, mint az egy tökéletes akaratból származott indulatot az mi részünkről előttünk sem viseltünk, melyet minden cselekedetünkkel úgy mutattunk, hogy azt akárki is nyilván eszébe vehette és valósággal megtapasztalhatta. Elhiszszük, hogy lehetnek némely emberek talán oly itélettel is felőlünk, az mely magunknak gondolatunkban sem volt és ahoz képest kinekkinek elméjének okoskodása szabados is; de az ki mélyebben az dolgoknak körülálló módjait okosságában veszi, feltalálhatja, hogy nekünk, az kinél nemzetünknek jova és megmaradása mindenek felett legkedvesb, semmi inkább előttünk eddig is nem forgott, mint hogy annak mi tudnunkban való romlását nagy kárunkkal és fogyatkozásunkkal is eltávoztathassuk. Nem vagyunk oly itélettel, hogy meg ne gondoljuk, miben álljon az hadakozásoknak mivolta és bizontalan kimeneteli és immár ez világban való állapotoknak annyi próbáját is vöttük, hogy egyebet jó emlékezetünknek nemzetünk között való megmaradásánál kívánni nem akarunk, annál inkább kárával és fogyatkozásával előmenetelt magunknak keresni nem kívánunk, tudván főképen ő felségével való békességünk miben álljon és annak szentül való megtartására kötelesek miképen legyünk. Kegyelmed azért ebbéli jóindulatunkban tökéletesen megnyughatik és bizonyoson el is hiheti, hogy egyebet mi bennünk az egy igaz békességnek megtartására való jó igyekezetnél sem ő felsége sem egyebek meg nem tapasztalnak, nem is adatik az ellen innét semmi ok, az mely ebbeli indulatunkat akármi részéből kétségessé tehetné; sőt minden alkalmatossággal azon is leszünk, hogy az ő felsége hozzánk való császári kegyes indulatjának, melyben semmi időben nem kételkedtünk, illendőképen megfelelhessünk. Az mely hasonlatossággal kegyelmed nekünk való írásában él, némely fenevadnak szokását hozván elő, azt úgy lenni mi is hallottuk; melyhez képest egyszeri megfogyatkozott reménség

után kinek mi reménsége lehessen, nem tudjuk és azon felet-
több nem is szorgalmatoskodunk, magunkra, nem más emberek
dolgára lévén nagyobb gondunk; hanem istenünket azon szün-
telen kérjük, hogy ez mostani keresztyén országoknak felhá-
borodott állapotjokat kívánt szép csendességre hozván, ez
sok vérontások és szegény községnek nehéz pusztulási után
adjon állandó egyességet minden fejedelmeknek szívökben,
hogy valaha immár ez sok egyenletlenség és diffidentia száll-
hasson ki mindeneknek elméjéből. Bővebb írásunkkal kegyel-
medet mostan terhelni nem akarván, kérjük azon, hogy minket
minden időben igaz jóakarójának ismervén, hozzája való jó
indulatunkkal élni is akarjon, melyet minden alkalmatossággal
neki szeretettel ajánlunk és istentől jó egészséget, hosszú életet
kívánunk. Datum in Thermis Algyógyensibus die 2. mensis
Maji anno domini 1629.

Illustrissimae ac reverendissimae dominationis vestrae
benevolus amicus.

A fejedelem saját írása: Kegyelmedet szeretettel kérjük,
nyugossa meg elméjét az békességnek megtartására való min-
den igyekezetünk felől, ne higgyen az sok hamis hírnek; mert
bizony szónkra írjuk, semmire egyébire inkább nem igyekeztünk,
mint megtartására és mi részünkről annak felbomlására ok
nem adatik. Bizonyosságunk az isten, most két esztendeje, hogy
az anglusnak, dánusnak, gallusnak, hollandusoknak kapitány
Quaad levele(i)ket hozta volt, mely kapitányunkat azelőtt ti-
zenegyhónappal expedáltuk volt azokra az országokra; azőltá,
isten látja, se leveleket se embereket nem láttuk, nemhogy
tractáltunk volna azután velek, nincsen is semmi szándékunk
arra. Kegyelmed igaz atyjafia

Gabriel m. p.

Külső: Illustrissimo et reverendissimo Petro Pázmány,
archiepiscopo Strigoniensi stb. stb. amico nostro benevolo.

(Eredetije a m. n. múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz. Kö-
zölve, de hibásan. Pray Princ. II. 180—186.)

CCCCLXXVI.

1629. máj. 8.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kismarton, T. Tár X. 34.)

CCCCLXXVII.

Szárdobos, 1629. máj. 30.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kismarton, T. Tár X. 36.)

CCCCLXXVIII.

Gy.-Fejérvár, 1629. júl. 18.

Bethlen Gábor Esterházy Miklóshoz.

(Kismarton, T. Tár X. 37.)

CCCCLXXIX.

1629. aug. 17.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Spilis et magnifice stb. salutem stb. Az minthogy eleitől fogva istennek szent neve dicsiretinek terjesztésére hazánknak és édes nemzetünknek békességes megmaradására fordítottuk minden szorgalmatos gondviselésünket: úgy most is azon indulattól viseltetvén és keresztyén nemzetünknek jövőndő csendes állapotjáról elmélkedvén, bocsátottuk hűségedhez nemes és nemzeti hűtünket Bornemisza Jánost, birodalmunkhoz annectáltatott Magyarország népeinek generalisát, kassai praesidiumunknak kapitányát és Alvinczi Péter uramat kassai ecclesiának praedicatorát, hogy hűségeddel minden hasznos és közönséges jónak előmenetelire szolgáló dolgokról beszélgessenek. Kegyelmesen intjük azért hűségedet hogy megnevezett híveink beszédinek mindenben teljes hitelt adjon és véllék discursáljon minden hasznos dolgokról valamelyek istennek szent nevének dicsiretine hazánknak és édes nemzetünknek jövőndő békességes megmaradására s az közönséges jónak promoveálására szolgálnak. Cui de caetero benigne propensi manemus. Datum in Sombor die 17. Aug. 1627.

Külszín: Spectabili ac magnifico Georgio Rákóczy de Felső-Vadász supremo comiti cottus Borsodiensis et consiliario nostro fideli nobis sincere dilecto.

Kivül Rákóczy kezével: Ezek rossz és káros dolgokra akarnak vala venni, kívánván hogy Erdélhez kössük magunkat, melynél többeket is beszélgettünk, végben nem vihetvén.

Azután ad 4. octobris Váradra hivatassunk; ott is nem lehet végben.

(Eredetiről az orsz. ltban. Uj lymbus.)

CCCCLXXX.

Kelet nélkül, 1629. szept. 5.

Bethlen G. utasítása Apafi Györgyhöz.

(T. MKÁoktár. IV. 127.)

CCCCLXXXI.

Nagy-Várad 1629. szept. 20.

Bethlen Gábor, Abaújmegyének.

(Korponay Abaújmegye Monographiája II. 167.)

CCCCLXXXII.

Várad, 1629. szept. 20.

Bethlen, Alvinczi P.-hez.

(Sárosp. Füzetek 1860. 552.)

CCCCLXXXIII.

1629. szept. 10.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Előttünk álló bizonyos és szükséges dolgok kívánván kegyelmednek jelenlétét, intjük azon sőt kegyelmesen parancsoljuk is, hogy minden maga dolgait hátra hagyván az jövőendő mindszenhavának negyedik napjára váradi városunkba minden okvetetlen személye szerént hozzánk jünni el ne mulassa az hol kegyelmes akaratumkat megértvén sokáig nem késleljük, hanem házához visszabocsátjuk. Secus nequaquam facturus. Cui de caetero gratiose propensi ma-

nemus. Datum in arce nostra Varadiensè die 20. Septembris
anno domini 1629.

Gabriel m. p.

Külsőm: Spectabili ac magnifico Georgio Rákóczi de Felső-
Vadász consiliario nostro et comiti comitatus Borsodiensis et fideli no-
bis syrcere dilecto.

(Eredetije a magyar kir. államlevéltárban, újabb lymbus.)

CCCCLXXXIV.

H. n. 1629. nov. 1.

Bethlen Gábor fejedelem végrendelete.

(Pesty Delejtű 1861. 6-ik sz. a bevezetés. Egészen megjelent a Ma-
rosvásárhelyi Lapokban, s külön lenyomatban is. Egy rézét kiadta
Hormayr is.)

Függelék.*)

1.

1616. jún. 14.

Tekintetes és nagyságos vezér pasa, nekem mindenben
jóakaró böcsületes uram, isten nagyságodat éltesse, szerencsél-
tesse és egy napját az földön sok ezerré tevén az hatalmas
győzetetlen császár szolgálatjában bódog előmenetelekkel lá-
togassa.

Menni esztendőtlől fogva hatalmas győzhetetlen császá-
runk és Erdélyország között idegenség és veszekedés forgott
Lippának elvétele és foglalása miatt, nem tagadhatjuk sok és
igaz nyilván való okok miatt annak megadására sem az ország,
sem az eddég való fejedelmek nem mehetnek, mert miolta
az régi magyaroknak elei Sziatiából kijött, és fegyverrel ezek-
nek az földeknek lakosait elfogyatván az országot magájévé
tötte, soha semmi időben az magyar nemzetség felől azt nem
hallottuk, sem nem olvastuk, nem hogy várakat, városokat és
tartományokat de még csak egy talpalja földet es fegyvervo-
nyás, vérontás és halál nélkül ajándékon senkinek adott volna.
Miolta az othomani nemzetség is velek hadakozik, valamely

*) E függelékben közlött két levél csak a munka nyomtatása köz-
ben kerülván a szerkesztő kezébe: azokat már nem lehetett a magok
helyére iktatni. Azonban tartalmuk fontosságánál fogva nem akarván
mellőzni, czélszerűnek találtuk mint függeléket adni.

várában csak magyar vitézlő nép találtatott, akármely erős viadal ellen is meg nem adtak magokat, inkább egy lábíg lakóhelyekett megölettek, mint ezekről Lándor Fejérvár, Tömösvár, Gyula és Sziget elég bizonságok. Mostan az mi cselekedetünk és hatalmas császárhoz mutatott igaz hívségünk ennél sokkal külömben vagyon, mert Lippa várának megadátásával, hogy ő hatalmasságához igaz hívségünket megbizonyítsuk, sok németes emberek praktikájából és az benne valóknak pártolkodások miá hadainknak is sokféle veszekedések miatt, sok jámbor vitézinknek halálokkal, vérontásokkal nem gondolván, az várost ostrommal, az várat is erős viadalal vöttük kezünkhez, hogy ő hatalmasságának kedveskedhesünk: holott az német részéről noha ő hatalmasságának békességnek színe alatt sok ajándékokot visznek, mindazáltal más felől Homonnaÿ Györgyöt Erdélyországra, Sorban vajdát havaseli földre haddal készítik és indítják, ide is penig Lippa várának segítségére hogy ő hatalmasságának meg ne adhasuk, ezeknek megtalálására segítséget és hadat bocsátottak volt ellenünk, kiket mi idején korán ide való sietségünkkel megelőzván az városa immár kezünkben volt, mikor segítségekre érkeztenek, de azjért egyszersmind az várat is vivatván és az mezőbeli ellenségünk ellen is harczolván az úristen úgy akarta mind az kettő között a mi előmenetelünk lött, hogy az vár kezünkben akadott; kit az ő idejőben meg üresítvén az ő hatalmassága kegyelmes parancsolatja szerint Lippa várat hozzá tartozó öt várakkal, kastélyokkal az ő hatalmassága kedves böcsületes hívének tömösvári begler békjének az tekéntetes és nagyságos Mehemet pasának magunk kezében bocsátottuk. Ilyen emlékezetre méltó hűségünknek megmutatásáért, kihez hasonlót az magyar nemzetség között, sőt talám más nemzetség közül is soha senki az ottomány nemzetséghez eddig még nem mutatott, minemű kegyelmes ótalmat és minden jókat várhassunk az mi kegyelmes méltóságos császáruk-tól, utána való vezéritől minemű barátságos jó akaratot szeretetet, az egész muszurmány nemzetségtől penig minden időbeli háládatosságot, azt csak az nagy istennek és az széles világon minden nemzetségeknek emlékezetben maradandó ítéletekre támasztjuk: fejünkkel, életünkkel, sok jó vitézink vérek hullásával ilyen nagy szolgálatot véghez vittünk, és ő hatalmasságának így is kedvét keresni igyekeztünk. Mely dolognak minden állapotjáról és ő hatalmasságától előttünk álló kívánságinkról nagyságodat ott benn való főkövetünk mindenképen tudósítja, és értésére adja, szeretettel kérvén nagyságodat igaz és méltó kívánságinkra mutassa szeretettel való jó akaratját, kit én is országgommal egyetemben minden idő-

ben vehessek háládatossággal. Tartsa meg az úristen nagyságot sokáig jó egészségben. Datum ex castris nostris ad arcem Lippensem positus die 14 mensis Junii Anno 1626.

Nagyságodnak jó akaró barátja szolgál

Bethlen Gábor.

Külczim : Az hatalmas győzhetetlen császár kedves becsületes hívének, és fényes portáján levő tanácsos vezérének etc. az tekén-tetes és nagyságos vezér Haszon pasánuak etc. Nekem mindenben jóakaró becsületes uramnak.

(Egykorú másolat a Nemzeti Múzeum fol. Hung.)

3.

1618. deczember 2.

Illustris stb.

Salutem stb.

Az kegyelmed böcsületes levelét, melyet Kassán írt 17 Novembris az estére azaz 1. Decembris adák meg itt Kolosváratt, Karolý uram szabadosa fogta hozni, valahol tartóztatták. Az levelet nagy szeretettel olvastam és abból bizonyosan értem, hogy ő felsége kegyelmednek velem való szemben lételeire licentiát adott, sőt némel dolgok felől velem conferalni, tractalni demandált is ő felsége kegyelmednek. Mely dolgot uram én sem difficultalok és örömet is kifáradok oda az hol helt praefigálunk az szemben lételnek s kegyelmeddel szeretettel és sincere kész leszek beszélgetni. Csak vagyon ebben egy kis difficultas, mivel karácson után azaz 27. Januarii akarom haza adni Rédey Pálnak komornikomnak Rédey Ferenczné aszszonyom leányát, az Banfi kisasszonyt Fehérváratt, mely nap immár megváltozhatatlan mivel egyebeknek is hírekkel vagyon és így semmiképen addig az napig karácsonról fogva nem érkezhetem, mivel az menés jövés akármely könnyen 18 napot magában befoglalna. Felette igen akartam volna ha az két hét alatt meglehetett volna, de hogy sok üdöre ne haladjon, ha kegyelmeteknek jó akarátja leszen, rendelje úgy Kassáról való indulását Szakmárra, hogy hushagyó kedden isten egészségeket adván, lehessünk szemben egymással, vagy Tasnádon ha Horvát Gáspár uramnak ellene nem lenne, avagy más alkalmatos helyen, kiről addig minden bizonyost végezhetünk, csak certifi-cáljon kegyelmed bizonyosan az nap felől: meglehet-e akkor tájban, tudjak én is ahoz tartozni. Én abban uram semmi solemnis pompát követni nem akarok, hanem akarok csak igaz sinceritást követni; hogy peniglen az kegyelmeddel való

szemben lételem külső idegen ítélet nélkül lehetne meg, nekem igen tetszenék ez, hogy az nagyszombati diplomákat ő felsége az *transactio vigora* szerint commutáltatná és az károli terminus is celebráltatnék; abban pedig ő felsége kegyelmes tettségéből praesidiálna kegyelmed. Annak az terminusnak pedig lenne hushagyó vasárnap az napja, így ha lenne felette jól esnék az dolog, az egy munkával ő felségénél való tractánk is in effectum vitetnék, mintha csak az terminuson discutiálendő dolgokban történendő difficultások kedvejért akarnék valahol közelben lenni in eum finem, hogy ha mi gravaminák occurálnának és nálam nélkül az én commisarum magokat nem resolválhatnák, érhetnének közeljebb s informálhatnának hamarébb, mely dologról hogy ő felségét kegyelmed informálja és instáljon ezért ez egy dologért szeretettel kérem kegyelmedet, mert ennél jobb módot útát ebben az dologban nem látok; akkorra én is vagy ide vagy én is közelebb mennék és csak kevesed magammal kirándulván az terminus alatt Tasnádon vagy ott közeljebb más alkalmas helyen kegyelmeddel szemben lehetnénk: azt is reménlem hogy nem haszontalan dolgokról tractálhatnak uram egymással. Erről kegyelmedtől mentől hamarébb resolutiót várok.

Hírt kegyelmednek semmi örömdetést nem írhatok; 22. Novembris juta levele az portáról ott való oratoromnak, igen bizonyosan írja hogy az persát az vezér igen megverte volna, rettenetes cladesnek írja, török is az egy napon hogy 30 ezer veszett magok sem tagadják az vezérek, de az persában sokkal több; az tatárral opprimálták oly igen őket lakó helyében is Eldir nevű igen nagy metropolisában az sahnak beszállott az fővezér, és az sah után 30 ezer lovas törököt tatárt válogatván, hogy mindenütt egész Indiáig persequálják, serio demandálta nekik; hirdettetik hogy minden gazdagságát elnyerték, sok kővű szerszámát; jelét ennek az hír igaz voltának ilyent írja, hogy az portán minden török rendfeletti nagy örömben volnának, ellenben az keresztyének hallgatással való nagy szomorúságban. Igaz legyen-e, nem-e igen rövid nap meghalljuk. Az keresztyénség között való sok disensio mindenkor veszedelmes volt, de ha ez az clades igaz leszen, bátor minden keresztyén ország és fejedelem felnyissa szemét s az magok közt való dissensioikat sopiálják és magokra vigyázzanak, mert igen félő hogy Európát ne incudálja in anno 1620. Az lengyelekre valóban reá szokik az tatár, most ujobban hallom, hogy készülnek reájok Nester-Fehérvárnál 20 ezeren. Ugy értem, hogy főkövetet akarnak expediálni az portára, de az tatároktól nem mernének Moldvára által menni, hanem ezen kíváuna királ ő felsége, hogy által bocsátanám őket, melyet ha kíván meg is

fogok engedni. Most itt vagyok követek, de még szemben nem voltam velek, most csak ez estve érkeztem ide. Ma az szent adventen audentiája nem lehetett. Maximilian herczeg ő felsége halálát 16. Novembris hallottam volt, kin bizony én is szomorkodtam, mint olyan keresztyén fejedelemnek szomorú halálán, de nem tehetők róla, mert halál alá vagyunk vetve mindnyájan és nem az magunk akaratján járhatunk, amaz mondás szerént talis mens hominum est, qualis fortuna dierum, tristis in adversis, in rebus laeta secundis, non casu sed nostra die sic cuncta regente. Bizonyára uram nagy kár és fogyatkozás, de isten ha úgy akarta, úgy kell lenni ő felségének, az úristen nyugossza az örök életben, melyben nem is kételkedem semmibe.

Az csehek hogy magokat megaláznák és ő felsége előtt gratiat impetrálnának, magam is mint akarnám, bizony megírni nem tudom, mert semmi jót nem látok az ilyen civile bellumban; adjon az úristen csendes békességet ő felségének azokkal is. Kegyelmednek ezekről akarék írni és az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben. — Ex Kolosvar 2. decembris 1618.

Gabriel Bethlen.

Küldtem: Domino Andreae Doczy.

(Egykorú másolat az országos levéltárban.)

3.*)

1620. márcz. 20.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae, Transilvaniae princeps, ac Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magn. dne nobis honorando, salutem et benevolentiam nostram! Az mely levelét Ezterhas Miklósnak intercipiáltak volt, és a posoni gyűlésben publice meg is olvasának, azokra nagy szükségünk lévén. Kglmedet intjük, sőt auctoritate nostra qua publice fungimur parancsoljuk is, mind azokat s mind pedig az Ferdinánd császár és Leopoldus leveleit, melyeket az portára csak quótákkal irattak volt, fel kerestetvén, éjjel nappal igen postán kültön küldje mi ke-

*) Ifj. Kubinyi Ferencz úr a Thurzó családnak árvavárallyai uradalmi levéltárából másolta le az alábbi leveleket: ezek azonban akkor érkeztek meg, midőn már az első ívek ki voltak nyomtatva, s így nem lehetett ezeket helyeikre beiktatni.

zünkben. Bene valeat nec secus faciat. Datum Cassovie die 20 mensis Martij. Anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Simon Péchy
cancellar.

Külczim: Spect. ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva. etc.

(Eredetije az árvai vár levéltárában.)

4.

1620. aug. 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magn. comes fidelis syncere nobis dilecte. Salutem et gratiam. Itt létében is emlékeztünk vala kglmednek valami ezer dészka felől kikre nem kicsin szükségünk lévén, most is leveltünk által akarjuk requirálni, hogy a mint immár tudja mineműeknek kelletnek azoknak lenni, olyanokat szállítasson mindgyárást Sentéhez, ezért bizonyos emberét bocsátván vele az árrát mindgyárt megadhatjuk és kedvesen is vesszük. Bene valeat. Datum in Novizolij die 19. Aug. Anno domini 1620.

Gabriel m. p.

Bator csak (*két szó olvashatlan*)
kgdnek.

Az commissiót az kassai kamarára most irattuk, hogy az Bornemisza jószágát mindjárt mi számunkra foglalják, abból semmi fogyatkozás nem leszen. Immár ez után az kglmed praefectusának kelletik erre vigyázni sub nomine nostro kgd számára takarhatja az majorságot.

Külczim: Spect. ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva comiti de Arwa, eiusdemque comitatus Arwensis supremo ac perpetuo comiti etc. consiliario nostro etc. Fideli sincere nobis dilecte.

(Az utóirat Bethlen sajátkezű írása. Ered. az árvai vár levélt.)

1621. máj. 9.

Gabriel Deo gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Transsylvaniae princeps, ac Siculorum comes etc.

Illustris ac magn. comitissa, nobis honoranda.

Salutem et prosteritatem. Nyilván vagyon mindeneknél, hogy mi mindazoltától fogva, mióta az felséges úristen minket ez országban hozott, és arra választott, semmit hátra nem hattunk abban, valaminemű (mediu) mokat az országnak megmaradásában és szép szabadságának megtartásában fel találhattunk; és ahoz képest az elmúlt esztendei induciákat is és ez mostani békességünknek tractáját is az felséges galliai király követinek requisitióiára az római császárral ő felségével inditattuk vala, hogy ez által az ország és régi szabadsága is megmaradhasson, és az hadakozások is kiknek eventusi csak az felséges úristennek titkos tanácsaiban vannak, megszüntessenek, és mindenütt az fegyver letétetvén, csendes s békességes állapotba(n is) lehessen az ország. Az mely tractában mi és az mi commis.

magunk és az ország nevével felküldöttünk (volt Nicols)burgban, januáriusnak 25. napjától fogva az tractat elké(szt)vén, mindeddig is eleget fáradoztunk és elmélkedtünk, s az ország megmaradását és szabadságát szemünk előtt viselvén, semmit hátra nem hattunk benne, minden remediumokat attentáltunk, miképen az dolgot békességes és csendes állapotra hozhattuk volna, kihez képest az magunk személyére nézve, magunk megalazásával is, minden hozzánk illendő dolgokra császár ő felsége kívánságára accedáltunk vala, csak lenne meg az országnak szabadsága és békességes állapotja. De császár ő felsége részéről, minemű rigiditással és keménységgel viseltetett az tractába, mind az mi személyünk, mind az ország szabadsága ellen, azt minden circumstantiáiban frás által nehéz és sok volna declarálni. Az kiért mind ez ideig is nem annyira az mi személyünkre nézve (mert abban nem sok akadály volt és végben is mehetett volna) mind az ország szabadságának disputálásában, és az idegen nemzetnek országunkba való igyekezendő behozásában, végben nem mehetett az dolog. Es ez után is végben megyen-e vagy nem? kétséges, kihez képest hogy mi is készületlenek ne találtsunk lenni, és hogy az békességnek tractáját is miben forgott legyen ezekre, s ha történet szerint (kit az úristen eltávoztasson) végben nem menne, magunk megmaradásáról és

ellenséggéppen reánk jöendő nép ellen oltalmazásáról végezzünk, szükségesnek itéltük lenni az mi atyai gondviselésünk-ből, a mint az országbeliek is mikor Nagy-Szombathoz az personalis insurrectiókor bejöttek vala, kívánták hogy egy generalis gyűlést promulgálnánk minden rendeknek két holnap alatt, melyben ha az békeség végben mehetne, publicáltatnék, ha pedig végben nem menne semmiképen, deliberáhatna az ország megmaradásáról illendőképpen idején. Mely ő kglmek kívánságának. és az két nap is eltelvén, rendeltünk az országnak generalis gyűlést ez jöendő juniusnak első napjára Eperies nevű királi szabad városunkban, melyben magunk is az felséges istennek kegyelmes providentiájából, ha azt érjük, personaliter jelen akarunk lenni. Kglmedet azért intjük s hadgyuk is, hogy az régi szokás szerint, kglmed is bizonyos és értelmes fő ember szolgáját idején, úgy mint bizonyoson és okvetetlen az megirt napra és helyre eleendő authoritással és plenipotentiával külgye, hogy ott. valamit az mi szerelmes hazánknak s nemz. s meg tartására feltalálhatunk egy értelemmel. segítségül híván, közönségesen végezhesünk. Secus sub poena in articulis regni publicis superinde sancita non facturum. Bene valeat. Datum in civitate nostra libera Cassoviensi die 9. Maij. Anno domini 1621.

Gabriel m. p.

Johannes Krauss m. p.

Kivül: Illustri ac mag(nificae com)itisse Elisibethae Czobor. Illustrissimi quon. domini Comitiss Georg(ii Thurzo de Betthlenfalva, regni Hungariae Palatini rum, nec non de Arva perpetui, eiusdemque com(itatus Arvens) perpetui comitis et per Hungariam locumtenentis (Relictae Vidu)ae etc. Nobis honorandae.

(Eredetije, kissé szakadozott, az árvai vár levéltárában.)

6.

1624. márcz. 18.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppulidae Ratiboriaeque Dux.

Illustris ac magn. domina nobis grata.

Böcsületes és vitézlő hívünk ecsedi főkapitányunk Horváth István jelenté minekünk, hogy ő az kegyelmed liethavai várában holmi egyet-mássát, marháit bizonyos helyben hatta

volna, melyet mostan onnét elakarna hozni, kérvén minket azon, hogy íránk kegyelmednek mellette azt kiadni ne difficultálja, sőt elhozásában segítséggel is legyen kegyelmed neki. Azért kegyelmessen requiráljuk minden difficultálás nélkül az megnevezett hívünknek letovai várában letétett egyet mását kezében adván, az mi tekintetünkért késérőket is rendeljen melléje, és lovakat is adasson neki, hogy annál bátorságosban, és jobb módgyával vihesse végben útát. Melyet mi is kegyelmedtől kedvesen veszünk, az megnevezett hívünk is háládatlan kegyelmedhez nem leszen érette. De caetero eadem bene valeat. Datum in libera civitate nostra Cassovien. die 18. Martij Anno 1624.

Benevolus

Gabriel mp.

Kivül : Illustri ac magn. dominae Comitissae Ellzabethae Czobor de Chobor Zentmihály. Illustrissimi quon. comitis Georgii Thurzo de Betthlenfalva, alias regni Hungariae Palatini etc. Relictae Viduae etc.

(Eredetije az árvai vár. levéltárában.)

TARTALOM.

1613.

	Lap.
I. okt. 22. Homonnai Györgynek	1
II. > 28. egy főúrnak	3
III. > 28. a nagy vezérnek	4
IV. decz. 10. Pécsy Zsigmondnak	6
V. VI. decz. 23. és decz. 30.	7
VII. decz. 30. Hatvani Zsigmondnak	7

1614.

VIII. jan. 13. egy magyarországi főúrnak	8
IX—XIV. jan. 13—febr. 9.	11
XV. febr. 10. Rhédey Ferencznek	12
XVI—XXII. febr. 15—ápr.	14
XXIII. ápr. 8. portai követének	15
XXIV—XXX. máj. 4—decz.	21

1615.

XXXI—XXXVI. jan. 3—febr. 10.	22
XXXVII. ápr. 9. Dóczy Andrásnak	23
XXXVIII. ápr. 27.	24
XXXIX. aug. 16. egy magyar főúrnak (Daróczynak)	25
XL. oct. 5. Rhédey Ferencznek	27
XLI. oct. 18.	29
XLII. oct. 30. Daróczynak	29
XLIII—IV. decz. 7.	32

1616.

XLV. jan. 9.	33
XLVI. jan. 19. Rhédey Ferencznek	33
XLVII. jan. 22. u. a.	35
XLVIII. jan. 26.	36
XLIX. febr. 4.	37
L. február 6. u. a.	40
L. febr. 16. u. a.	43

	Lap.
LII. febr. 19. u. a.	45
LIII. márcz. 7. Daróczynak	46
LIV. márcz. 21. Rhédey Ferencznek	48
LV. máj. 9.	50
LVI—VII. máj. 24—jún. 6.	55
LVIII. jún. 8. Rhédey Ferencznek	55
LIX. jún. 10.	56
LX. jún. 19. Rhédey Ferencznek	57
LXI. jún. 22. u. a.	58
LXII. jún. 28. u. a.	63
LXIII. júl. 1. u. a.	64
LXIV. júl. 3. u. a.	66
LXV. júl. 8. u. a.	67
LXVI. szept. 3. u. a.	71
LXVII. szept. 8. u. a.	72
LXVIII. szept. 9. u. a.	73
LXIX. szept. 9. u. a.	73
LXX. szept. 10. u. a.	76
LXXI. szept. 17. u. a.	78
LXXII. szept. 19. u. a.	81
LXXXIII. nov. 9. u. a.	83
LXXXIV. nov. 21. u. a.	84

1617.

LXXV. febr. 16. Rhédey Ferencznek	85
LXXXVI—LXXXI. febr. 27—jún. 14.	86
LXXXII. jún. 2. Rhédey Ferencznek	87
LXXXIII. aug. 1. u. a.	88
LXXXIV—XC. aug. 28—nov. 22.	91

1618.

XCI. jan. 13. Rhédey Ferencznek	92
XCII. jan. 22. u. a.	94
XCIII—IV. febr. 24—ápr. 11.	94
XCV. máj. 5. Rhédey Ferencznek	95
XCVI. jún. 4. A szepesi kamarának	96
XCVII. jún. 8. Rákóczy Györgynek	97
XCVIII. jún. 27. Rhédey Ferencznek	99
XCIX. júl. 8. u. a.	100
C. júl. 9. u. a.	101
CI. júl. 19. u. a.	102
CII. aug. 11. Rhédey Ferencznek	102
CIII. decz 13. u. a.	103
CIV. decz. 14.	104

	Lap.
CV. decz. 14. Rhédey Ferencznek	104
CVI. decz. 23. u. a.	106

1619.

CVII. febr. 18. Dóczy Andrásnak	107
CVIII. febr. 22. u. a.	108
CIX. febr. 28. u. a.	108
CX. márcz. 20. u. a.	109
CXI—II. febr. 12. máj. 4.	110
CXIII. máj. 22. Kőhalom-széknek	111
CXIV. jún. 3. Rhédey Ferencznek	111
CXV. jún. 17. u. a.	112
CXVI. jún. 23. u. a.	113
CXVII. jún. 28. u. a.	117
CXVIII. júl. 9. u. a.	118
CXIX. aug. 18. Rákóczy Györgynek	118
CXX. aug. 19. Thurzó Imrének	120
CXXI. aug. 25. Rákóczy Györgynek	123
CXXII. szept. 2. Széchy Györgynek	124
CXXIII. szept. 5. Rákóczy Györgynek	125
CXXIV. szept. 12.	128
CXXV. szept. 12. Thurzó Imrének	128
CXXVI. u. a. Özv. Nyári Pálnénak	130
CXXVII. u. a. Révay Péternek	131
CXXVIII. szept. 15. menedéklevél Kapyaknak	132
CXXIX. szept. 21. Thurzó Imrének	133
CXXX. szept. 23. Thurzó Imrének	135
CXXXI. szept. 24. Thurzó Imrének	137
CXXXII. oct. 5. Thurzó Imrének	138
CXXXIII. oct. 6. Rákóczy Györgynek	139
CXXXIV. oct. 11.	140
CXXXV. oct. 13. Thurzó Imrének	140
CXXXVI. oct. 18. Rákóczy Györgynek	143
CXXXVII. oct. 23.	145
CXXXVIII. oct. 25. Boris Bernátnak	145
CXXXIX. oct. 30. Rákóczy Györgynek	146
CXL. nov. 4.	149
CXLI. nov. 4. Rákóczy Györgynek	149
CXLII. nov. 6. Nádasdy Tamásnak	151
CXLIII. u. a. Rákóczy Györgynek	154
CXLIV. nov. 12. U. a.	155
CXLV. nov. 27. Szathmár-vmegye közönségének	156
CXLVI. nov. 31. U. a.	157
CXLVII. decz. 13. Rákóczy Györgynek	158

	Lap.
CXLVIII. decz. 23. Bélynek	160
CXLIX—CLII. decz.—1620. jan. 25.	161

1620.

CLIII. febr. 12. Rákóczy Györgynek	162
CLIV. febr. 20.	162
CLV. febr. 24. Thurzó Szaniszlónak	163
CLVI. febr. 28. Rákóczy Györgynek	163
CLVII. febr. 28. U. a.	164
CLVIII. márcz. 2. Thurzó Szaniszlónak	165
CLIX. márcz. 2. Noszályi Cseffi Lászlónak	168
CLX. a. márcz. 15. Instructió Thurzó Imrének	170
CLX. b. márcz. 16. Térítvény a portai vásárlásokra	177
CLXI. márcz. 16. Thurzó Szaniszlónak	178
CLXII. márcz. 18. U. a.	179
CLXIII. márcz. 19. U. a.	179
CLXIV. márcz. 20. U. a.	181
CLXV. márcz. 20. Pálffy Istvánnak	182
CLXVI. márcz. 20. Thurzó Szaniszlónak	182
CLXVII. márcz. 20.	185
CLXVIII. márcz. 21. Haller Istvánnak	185
CLXIX. márcz. 23.	187
CLXX. márcz. 24. Thurzó Szaniszlónak	187
CLXXI. márcz. 26.	188
CLXXII. a. ápr. 1. Thurzó Imrének	188
CLXXII. b. ápr. 1. U. a.	191
CLXXIII. ápr. 3. Thurzó Szaniszlónak	192
CLXXIV. ápr. 4.	194
CLXXV. ápr. 12. Szabolcs-vmegye közönségének	194
CLXXVI—VII. ápr. 12—13.	196
CLXXVIII. ápr. 15. Thurzó Imrének	196
CLXXIX. ápr. 19.	200
CLXXX. ápr. 27. Thurzó Imrének	201
CLXXXI. máj. 10. U. a.	206
CLXXXII. máj. 11. U. a.	209
CLXXXIII. máj. 14. U. a.	209
CLXXXIV. máj. 14. Rákóczy Györgynek	210
CLXXXV. máj. 17.	211
CLXXXVI. máj. 29. Thurzó Imrének	211
CLXXXVII. június 1. U. a.	212
CLXXXVIII. július 23. Bornemisza Jánosnak	213
CLXXXIX. július 30. Utasítás a portai követeknek	216
CXC. aug. 9.	218
CXCI. aug. 12. Elismervény Thurzó Imrének	218

	Lap.
CXCII—IV. aug. 30.	219
CXCV. aug. 30. Thurzó Imrének	219
CXCVI—VIII. szept. 7—8.	220
CXCIX. szept. 11. Thurzó Imrének	220
CC. szept. 11. U. a.	221
CCI. szept. 14. U. a.	222
CCII—XI. szept. 17. — nov. 27.	223
CCXII. nov. 27. A szepesi kamarának	224
CCXIII—XV. decz. 8—20.	225
CCXV. decz. 30. Thurzó Imrének.	225

1621.

CCXVI. jan. 3. A szepesi kamarának	227
CCXVII. jan. 27.	228
CCXVIII. jan. 28. Thurzó Imrének, memorialéval	228
CCXIX. jan. 29. U. a.	231
CCXX. jan. 30. U. a.	232
CCXXI. jan. 30. U. a.	233
CCXXII. jan. 31. Thurzó Imrének.	234
CCXXIII. febr. 2. U. a.	235
CCXXIV. febr. 2. Thurzó Imrének.	236
CCXXV. febr. 3. U. a.	237
CCXXVI. febr. 4. U. a.	238
CCXXVII. febr. 5. U. a.	241
CCXXVIII. febr. 5. Forgács Zsigmondnak	241
CCXXIX. febr. 6. Thurzó Imrének.	243
CCXXX. febr. 8. U. a.	245
CCXXXI. febr. 10. Szepesi kamarának.	246
CCXXXII. febr. 10. Forgách Zsigmondnak.	247
CCXXXIII. febr. 10.	248
CCXXXIV. febr. 11. Thurzó Imrének.	248
CCXXXV. febr. 11. Szepesi kamarának	249
CCXXXVI. febr. 12. Szepesi kamarának	250
CCXXXVII. febr. 13. Thurzó Imrének	252
CCXXXVIII. febr. 13. U. a.	253
CCXXXIX. febr. 14. U. a.	253
CCXL. febr. 14. U. a.	254
CCXLI. febr. 16. U. a.	256
CCXLII. febr. 22. U. a.	257
CCXLIII—IV. febr. 23—25.	258
CCXLV. febr. 26. Thurzó Imrének.	258
CCXLVI. febr. 27. U. a.	259
CCXLVII. márcz. 3. U. a.	260
CCXLVIII. márcz. 5. U. a.	261

	Lap.
CCXLIX. márcz. 8. Forgácsnak (?)	263
CCL. márcz. 8. Thurzó Imrének	264
CCLI. márcz. 9. A szepesi kamarának	267
CCLII. márcz. 12. Egy magyar főúrnak	268
CCLIII. márcz. 12. Thurzó Imrének	270
CCLIV. márcz. 15.	273
CCLV. márcz. 17. Thurzó Imrének	273
CCLVI. márcz. 18. u. a.	275
CCLVII—CCLXII. márcz. 20—ápr. 6.	280
CCLXIII. ápril 6. Kőhalom-széknek	281
CCLXIV—V. ápril 11—21.	282
CCLXVI. ápr. 22. Thurzó Imrének	283
CCLXVII. ápr. 24. u. annak	285
CCLXVIII. ápr. 25.	286
CCLXIX. ápr. 26. Thurzó Imrének	286
CCLXX. ápr. 28. u. a.	288
CCLXXI. ápr. 29. Rákóczy Györgynek	289
CCLXXII. máj. 10. Thurzó Imrének	290
CCLXXIII. máj. 15. u. annak	291
CCLXXIV. máj. 19. u. annak	297
CCLXXV. máj. 19. Kállai harminczad.ának	303
CCLXXVI. máj. 25. Thurzó Imrének	304
CCLXXVII. máj. 27. u. annak	309
CCLXXVIII. máj. 31. u. annak	314
CCLXXIX. jún. 2. A szepesi kamarának	314
CCLXXX. jún. 6. Thurzó Imrének	315
CCLXXXI. jún. 7. Csik Pálnak	317
CCLXXXII. jún. 7. Berzeviczy Andriának	317
CCLXXXIII. jún. 7. Thurzó Imrének	317
CCLXXXIV. jún. 10. Thurzó Szaniszlónak	322
CCLXXXV. jún. 12. Thurzó Imrének	327
CCLXXXVI. jún. 13. u. annak	330
CCLXXXVII. jún. 20.	339
CCLXXXVIII. jún. 21. Palotás Jánosnak	339
CCLXXXIX. jún. 22. A szepesi kamarának	340
CCXC. jún. 27. Thurzó Imrének	341
CCXCI. jún. 27. Szepesi kamarának	342
CCXCII. jún. 27. u. annak	343
CCXCIII. júl. 2.	344
CCXCIV. júl. 3. Szepesi kamarának	344
CCXCV—IX. júl. 10—júl. 18.	344
CCC. júl. 21. Szentkivczy Mátyásnak	345
CCCI. júl. 21. Szepesi kamarának	346
CCCII—VI. júl. 26—aug. 17.	347

	Lap.
CCCVII. aug. 21. Abaúj-megye dicatorainak	347
CCCVIII—CCCX. szept. 2—7.	348
CCCXI. szept. 11. Berzeviczy Andrásnak	349
CCCXII—XIV. szept. 14—21.	349
CCCXV. szept. 24. Rákóczy Györgynek	350
CCCXVI—XVII. szept. 26—29.	351
CCCXVIII. okt. 1. Perényi Ferencznek	351
CCCXIX. okt. 3.	353
CCCXX. okt. 5. Thurzó Imrének	353
CCCXXI. okt. 10. u. a.	355
CCCXXII. okt. 28.	356
CCCXXIII. nov. 12. Alvinczy Péte nek	356
CCCXXIV. nov. 14. Rákóczy Jánosnak	357
CCCXXV. nov. 18.	357
CCCXXVI. nov. 19. Batthyány Ferencznek	358
CCCXXVII. nov. 22. Palatics Jánosnak	359
CCCXXVIII. decz. 6.	360
CCCXXIX. decz. 6. Szepesi kamarának	360
CCCXXX. decz. 17. Rákóczy Györgynek	362
CCCXXX. decz. 22.	362
CCCXXXI—III. kelet n.	363

1622.

CCCXXXIV. k. n.	364
CCCXXXV. jan. 9. A szepesi kamarának	364
CCCXXXVI—VII. jan. 14—17.	366
CCCXXXVIII. febr. 2. Dobsinának menedéklevel	366
CCCXXXIX. febr. 27. Pázmány Péternek	367
CCCXL. márcz. 22. A biztosoknak	368
CCCXLI—III. márcz. 22—ápr. 18.	370
CCXLIV. ápr. 19. Nádasdy Katalinnak	370
CCXLV—VI. júl. 16—22.	372
CCXLVII. júl. 23. Körlevél a megyékhez	372
CCXLVIII. aug. 21. Alvinczi Péternek	374
CCXLIX. okt. 18. Esterházy Miklósnak	375

1623.

CCCL. márcz. 3. Thurzó Szaniszlónak	376
CCCLI. márcz. 16. Esterházy Miklósnak	377
CCCLII. márcz. 22.	378
CCCLIII. márcz. 23. Pázmány Péternek	378
CCCLIV. máj. 25. A Lékebiztosoknak	380
CCCV—VII. jún. 6—júl. 26.	381
CCCLVIII. júl. 29. Esterházy Miklósnak	382

	Lap.
CCCLX. aug. 7.	383
CCCLXI. aug. 16. Károli Mihálynak	383
CCCLXII. aug. 19. Esterházy Miklósnak	386
CCCLXIII. szept. 2. országgyűlési meghívó	388
CCCLXIV. szept. 3. a biztosoknak	389
CCCLXV. szept. 19. Esterháznak	392
CCCLXVI. szept. 21. u. a.	393
CCCLXVII. szept. 23. a biztosoknak	394
CCCLXVIII. okt. 14. Bánfi Kristófnak	395
CCCLXIX. nov. 29.	397
CCCLXX. decz. 15. Eszterháznak	397
CCCLXXI. decz. 17. a nádornak	398
CCCLXXII. decz. 28. a nádornak	399
CCCLXXIII. decz. 29. u. a.	401
CCCLXXIV. Kelet nélkül	402

1624.

CCCLXXV—IX. jan. 1—márcz. 4.	402
CCCLXXX. márcz. 16. Rákóczy Jánosnak	403
CCCLXXXI—II. márcz. 24—ápr. 5.	404
CCCLXXXIII. ápr. 13. A pest-megyei adószedőknek	405
CCCLXXXIV—CCCXC. ápr. 28—szept. 24.	405
CCCXCI. szept. 29. Béli Kelemennek	406
CCCXCII. okt. 7. Alvinczi Péternek	410

1625.

CCCXCIII—IV. jan. 13—márcz. 20.	412
CCCXCV. márcz. 23. Bélavári Dávidnak	412
CCCXCVI—CCCVI. jún. 12—decz.	413

1626.

CCCCVII. jan. 5. Alvinczy Péternek	415
CCCCVIII—IX.	416
CCCCX. febr. 17. szepesi kamarának	417
CCCCXI—II. máj. 15—31.	417
CCCCXIII. jún. 17. Zemplén megyének	418
CCCCXIV—CCCCXX. jún.—nov. 2.	418
CCCCXXI. nov. 30. Pázmány Péternek	420
CCCCXXII—VIII. nov. 30. decz.	422

1627.

CCCCXXIX. márcz. 16. A nádornak	422
CCCCXXX. márcz. 18. Szécsynének	424

	Lap.
CCCCXXXI. ápr. 3.	426
CCCCXXXII. ápr. 8. Illésházy Gáspár	426
CCCCXXXIII. ápr. 9. Lónyay Zsigmondnak	428
CCCCXXXIV. ápr. 13. Perényi Ferencznek	430
CCCCXXXV. ápr. 18.	431
CCCCXXXVI. ápr. 27. Budai Istvánnak	431
CCCCXXXVII—VIII. ápr. 28—máj. 1.	432
CCCCXXXIX. a moldvai vajdának	432
CCCCXL. máj. 24.	433
CCCCXLI. jún. 22. Alvinczynak	433
CCCCXLII. jún. 25. Budai Istvánnak	434
CCCCXLIII. júl. 7. portai követének	435
CCCCXLIV. júl. 22. Sierotinnak	445
CCCCXLV. júl. 31. a nádornak	447
CCCCXLVI—CCCCL. aug. 1—26.	451
CCCCLI. aug. 26. Egy magyar főurnak	450
CCCCLII. aug. 27.	451
CCCCLIII. aug. 29. Pázmány Péternek	452
CCCCLIV. aug. 30. Alvinczi Péternek	455
CCCCLV. okt. 22.	455
CCCCLVI. nov. 21. Rayz Jánosnak	455
CCCCLVII. decz. 17. Esterházy Miklósnak	456
CCCCLVIII. Kassai generalisnak	456
CCCCLIX. Kelet nélkül	457

1628.

CCCCLX—CCCCLXIX. márcz. 5—decz. 12.	457
---	-----

1629.

CCCCLXX. jan. 7. Alvinczi Péternek	459
CCCCLXXI. jan. 31.	460
CCCCLXXII. febr. 23. a fogarasiaknak	461
CCCCLXXIII. ápril 22. Alvinczi Péternek	461
CCCCLXXIV. máj. 2.	463
CCCCLXXV. május 2. Pázmány Péternek	463
CCCCLXXVI—CCCCLXXVIII. máj. 8—júl. 18.	465
CCCCLXXIX. aug. 17. Rákóczy Györgynek	466
CCCCLXXX—II. szept. 5—szept. 20.	467
CCCCLXXXIII. szept. 10. Rákóczy Györgynek.	468
CCCCLXXXIV. nov. 1.	468

Függelék.

	Lap.
1. 1616. jún. 14. Haszán basának	468
2. 1618. decz. 2. Dóczy Andrásnak	470
3. 1620. márcz. 20. Thurzó Imrének	472
4. 1620. aug. 19. u. a.	473
5. 1621. máj. 2. Czobor Erzsébetnek	474
6. 1624. márcz. 18. u. a.	475

NÉV- ÉS HELYMUTATÓ.

A.

Abaffi Miklós 2. 129. 259. 287.
 305. 313. 319. 320. 321.
 322. 328. 332. 334. 335.
 342.
 Abauj (vmegye) 92.
 Akai István 183.
 Alaghi Menyhért 179. 210. 262.
 301. 347. 361.
 Alaj (bég) 454.
 Ali (pasa) 27. 81. 32. 38. 42.
 47. 56. 64. 65. 66. 67. 68.
 70. 72.
 Alstedius 460.
 Althan János 184.
 Alvinczy Péter 360. 366.
 Anglia 196. 198.
 Anhaltinus Christian 194. 205.
 214. 220. 236.
 Apaffi György 136.
 Apponyi Pál 226. 308.
 Arumbruster (Armpruster) 302.
 Augsburg 191.
 Ausztria 61. 146. 197. 203.
 211. 212. 216. 242. 285.
 328. 333. 441.
 Ausztriaca familia 112.
 Árva (vmegye) 170. 177. 218.
 320. 321. 334.
 Ázsia 38. 340. 345.

B.

Bajmócz, 140. 313. 316. 320
 342.
 Bakos János 316.
 Bakó Ferencz 329.
 Balabán 243.
 Balassa Zsigmond 47. 68. 276.
 Balassi (Balási) Ferencz 29. 38.
 39. 42. 47. 72. 207. 231.
 244.
 Balási Péter 254. 255. 263.
 276. 311. 313. 321.
 Balázs 436.
 Balázsfalva 436.
 Balásházi 445.
 Balling János 339. 344. 371.
 Balog 287.
 Balog Ferencz 285. 306. 312.
 398. 399.
 Balogh István 301.
 Balogh Mihály 210.
 Balon Péter 262.
 Balthazár (Don) 156.
 Barát István 263.
 Barbél Ambrus 248.
 Barbisdorf 446.
 Barilla 408.
 Bars 316.
 Batthyáni 119. 226. 298. 333.
 Bavaria 120. 334.

- Bács (vmegye) 454.
 Bács 440.
 Bánffy Kristóf 377.
 Bánfiné 34. 100. 102.
 Binfi Zsuzsánna 83. 470.
 Bárczasság 89. 409.
 Bárdi 321.
 Básta 24. 31. 340. 353.
 Báthori Anna 105. 456.
 Báthori Gábor 1. 2. 3. 4. 5. 15.
 16. 78. 437. 441.
 Báthori István 91.
 Begler (bég) 469.
 Belényes 54. 95.
 Belényesi György 42. 135. 461.
 Belgium 16. 175. 196. 197.
 198.
 Bellyéni 93.
 Bengner János 63.
 Berlin 415.
 Bereczky 89.
 Berég (vmegye) 51. 144.
 Berettyó 114.
 Berény 198. 226. 441.
 Beringer 286. 289. 295. 304.
 305. 311. 316.
 Berkesz 83.
 Berzeviczi 339. 351.
 Beszterce, 31.
 Beszterce (bánya), 174. 175.
 212. 213. 251. 276. 283.
 287. 313. 319. 324. 329.
 386. 389. 398.
 Bethlen Farkas 12.
 Bethlen István 93. 282. 380.
 425.
 Bécs 37. 99. 116. 134. 138.
 147. 151. 152. 157. 167.
 168. 180. 201. 206. 207.
 209. 214. 216. 236. 245.
 247. 252. 262. 263. 277.
 287. 288. 295. 296. 308.
 309. 327. 353. 355. 368.
 399. 400. 445. 451. 452.
 459. 462.
 Békés Gáspár 91.
 Béki Mátyás 350.
 Bélavári Dániel 374. 455.
 Béli Kelemen 278.
 Béli Pál 118.
 Béltek 93.
 Becse 120. 127. 275.
 Bihar (vmegye) 12. 41. 45. 74
 76. 77. 80. 83. 84. 441.
 Bocatius 249.
 Bocsányi Mihály 170.
 Bocsakai István 8. 51. 103. 217.
 251. 256. 437. 440. 441.
 442.
 Bodrogköz 159.
 Bogdány János 26. 370.
 Bojti Benedek 80. 113. 114.
 115. 116.
 Bojti Gáspár 63. 64. 459. 460.
 Boldvainé 99.
 Bonczhidai 411.
 Bonyha(d) 41.
 Borai 359.
 Bori István 285.
 Bornemisza János, főkapitány
 215.
 (Hajdú vitézek hópénze) 215.
 273. 277. 287. 306. 312.
 316. 320. 322. 323. 326.
 329. 334. 338. 410. 423.
 462. 466.
 Bornemisza (tanuló) 460.
 Bornemisza Pál 364.
 Bosnyák Tamás 1. 127. 263.
 338. 341. 344. 394.
 Bosznia ország 53. 306.
 Böringel (Böringer) 1. Beringer.
 Böszörmény 35.
 Branicska 58. 234.
 Brassó 16. 54. 57. 117. 437.
 Boroszló 236. 255. 256.
 Breznóbánya 333.
 Breslau (l. Boroszló.)
 Brezova 266.

Buda 16. 26. 27. 47. 60. 212.
312. 442. 452.

Budai István 45.

Buditin 305. 315. 316. 319.
328. 338.

Bukarest 62.

Buquoi 136. 138. 139. 147.
151. 221. 231. 236. 239.
245. 248. 255. 266. 313.
327. 333. 334. 335. 338.
427.

C.

Caesar Gál. 198.

Carinthia 216.

Casztner 415.

Csalóköz 141. 299. 316.

Csanád 440.

Csanádi Antal 83.

Csatári János 80. 238.

Csavnik 209. 210.

Csáhova 454.

Csáki István 436.

Cseffi 8.

Csehy András 37. 44. 299.

Csehország 19. 119. 131. 147.
163. 170. 173. 199. 202.
214. 216. 271. 305. 320.

Csejte 245.

Cseklész 302.

Csere György 322.

Csécsi András 46.

Csiky István 47. 263.

Csiklius 460.

Csikszék 407. 441.

Csomaközi 35. 62.

Csorba 325.

Csúthy Gáspár 221. 274. 286.
296. 299. 300. 326. 387.

Csúthy István 179. 180. 182.
192.

Czakó Mihály 415.

Czobor 231. 254. 255. 276.
297. 298.

Czenstochau 47.

D.

Damasd 178. 423.

Dampierre 139. 141. 142. 147.
151. 221.

Danczka 298.

Darócz 107.

Daróczy (Ferencz) 49. 87. 156.
288. 300. 349. 362.

Daróczy István 314.

Dánia 196.

Dániel (deák) 88. 336. 337.

Dániel Mihály 409.

Debreczen 52. 65. 83. 89. 96.
101. 102. 128.

Demjén Ferencz 342. 345.

Deregnyő 46.

Dersi István 461.

Detrekő 231.

Déva 57. 95. 425.

Divin (Dévén) 300.

Diarbekir 98. 453.

Diószeg 103. 104.

Dobsina 366.

Dochina 189.

Dóczy 9. 13. 47. 51. 74. 75.
100. 106. 112. 118. 122.
126. 127. 128. 267. 351.
421.

Dóczy István 267. 351. 421.

Dóna 264.

Drinápoly 325.

E.

Ecsed 71. 128. 425.

Eger 342. 440. 463.

Egerbegy 96.

Eghball 275.

Egregy György 218. 603.

Egri István 229. 254. 342.

Emicske 365.

Enczensdorf 221.

Eperjes 93. 204. 207. 296.

Erdély 2. 5. 6. 8. 9. 10. 15. 16.
18. 26. 35. 38. 45. 47. 49.

58. 59. 68. 70. 74. 81. 83.
91. 95. 112. 114. 117. 142.
175. 207. 245. 282. 291. 300.
361. 388. 421. 431. 448. 449.
468. 469.

Erdődi 204.

Erdőhátság 114.

Esztergom 440.

Eszterházy Dániel 193. 248.

Eszterházy (Ezterhas) Miklós
107. 295. 333. 401.

Élead 00 l.

Éleskő 231. 254. 258.

Ér 50. 63. 73. 75. 453.

Érsekújvár 136. 141. 147. 168.

180. 183. 265. 283. 284.

296. 297. 298. 299. 300.

303. 306. 312. 313. 314.

315. 316. 319. 320. 322.

323. 325. 326. 327. 334.

337. 390.

F.

Fáncsi Ferencz 1. 183. 221.

Fehérhegy (Fejérhegy) 142.
197.

Fekete Péter 33. 34. 49. 51.

52. 56. 64. 65. 211. 237.

Feketetó 73.

Ferdinánd 134. 135. 156. 157.

165. 178. 181. 182. 217.

235. 267. 271.

Fertő tava 158.

Filless István 151.

Flandria 16. 120.

Fogaras 26. 42. 430. 436.

Folti (Gergely) 61. 75.

Forgács Zsigmond 1. 5. 13. 64.

84. 205. 307. 308. 313.

329. 333.

Forgács Sigmondné 412.

Franczia (ország) 198.

Francfurtum (Frankfurt) 460.

Freystath 313.

Fridrik (Fridericus) 208. 236.

243. 256. 264. 272. 273.

284. 287. 292. 319. 355.

385. 415.

Fülek (Filek) 133. 284. 285.

287. 298. 300. 316. 320.

328. 334. 335. 338. 340.

342. 352. 394.

G.

Galacz 355.

Galga (szultán) 274.

Galgóc 138. 139. 141. 222.

228. 266. 398.

Gács 289.

Gálfi (György) 55. 56. 435.

Gálffy János 106.

Gáspár János 298. 325. 329.

Gábai Miklós 437.

Gercsey Pál 233.

Geréb András 228. 261. 262.

Gréc 20. 289.

Gesztely 391.

Géczy 72.

Gombos András 73. 75.

Gömmör (vmegye) 366.

Göncz 124.

Gyárfás Pál 312.

Gyárlakó 132.

Gyergyó 407.

Győr 306.

Gyala 17. 440. 469.

Gyula-Fehérvár (Fehérvár) 27.

67. 74. 100. 104. 108. 115.

116. 118. 325. 435. 436.

439. 470.

Gyulafi László 104.

Gyulafi Sámuel 104. 436.

Gyulai István 412.

H.

Hainburg 150. 228. 236. 266.

Halep 29. 47.

Haller György 54. 275. 462.

Haller István 165. 166. 167.

185. 186. 188. 197.

Haller (Zsigmond) 35. 36. 42.
49. 262.

Halmágyi István 99.

Hatvan 440.

Hatvani István 93.

Havasalföld 15. 16. 29. 62. 74.
79. 127. 149.

Háromszék 407. 441.

Hegedüs Mihály 86.

Heidelberg 2. 19.

Hendlova 342.

Herenczyenj 164. 290.

Hibe 210.

Hidy György 25. 26.

Ililae 287.

Hodolin 427.

Hodosi 273.

Hofkirker 256.

Hofman 296. 307. 308. 312.
313. 326.

Holics 231. 254. 275. 354.

Holissou 354.

Hollach 154. 236.

Hollósi János 377. 378.

Homonna 157.

Homonnay (György) 24. 33.

34. 36. 38. 39. 42. 43. 44.

45. 46. 47. 49. 50. 51. 52.

53. 54. 55. 56. 57. 58. 60.

61. 64. 65. 66. 67. 68. 71.

73. 74. 75. 77. 78. 120.

126. 134. 139. 143. 146.

147. 149. 150. 151. 155.

213. 265. 421. 469.

Horváth Gáspár 101. 104. 252.
421. 470.

Horváth György 378.

Horváth István 102. 105. 178.
242. 249. 251. 334. 337.

Horvát János 241.

Hunyad (vmegye) 282. 441.

Huszár István 32. 137.

Huszt 10. 13. 36. 453.

Hutyin 30. 48. 441.

I.

Ibrahim 40. 437.

Ibrani (Mihály) 123. 124.

Ibráni Miklós 143. 144. 145.
154. 155. 159. 164.

Illyei János 212.

Illyés (diák) 255. 262. 264.

Illyésházy (István) 254. 266.
284. 309. 312. 321. 336.

337. 361. 373.

Illyvó (Lemberg) 100. 146.

Imrefi János 104.

Imrefi (Mihály) 34. 45. 101.
103.

Ináncs 339.

Inczédi 12.

India 471.

István (Tomsa, Tompsa, Tomspa)
30. 40. 43. 48.

J.

Jabloneza 262.

Jagerndorf 173. 236. 286. 300.

Jakosi 226. 265. 287. 358.

Jaroszló 147.

Jákófi Ferencz 352. 425.

János (király) 17. 18.

Járai István 14.

Jászó 365.

Jászvásár 40- 46.

Jenő 28. 38. 42. 47. 56. 57.
62. 65. 66. 88. 113. 441.

Jolsva 287.

Jósika 104. 105.

Justh András 133. 238. 241.
318. 328. 332. 355.

Juszsuf 445.

K.

Kaján 58. 100.

Kamper György 184.

Kamuti Balázs 80. 100. 102.
104. 398. 400. 401:

Kamuti Farkas 41. 102.

- Kanizsa 20. 305. 306.
 Kapler Zsigmond 322.
 Kapi András 103. 132.
 Kapy László 132.
 Kapy Sándor 132.
 Kapy Zsigmond 132.
 Karánsebes 38. 42.
 Kasovszky 431. 432.
 Kassa 5. 14. 37. 46. 61. 68.
 84. 106. 109. 125. 126. 127.
 128. 129. 141. 142. 146. 151.
 156. 162. 163. 168. 170. 174.
 177. 201. 206. 208. 252. 268.
 288. 294. 314. 315. 316. 317.
 318. 322. 336. 351. 352. 356.
 360. 361. 365. 374. 379. 382.
 386. 404. 415. 416. 437. 462.
 470.
 Kassai István 204.
 Kassai Márton 70.
 Kasza György 232. 237. 244.
 Kazul (pasa) 29.
 Kákoni 233.
 Kálló 9. 129. 203.
 Károly (herceg) 379.
 Károli (Mihály) 101. 104. 116.
 117. 135. 262. 361. 381.
 387. 399. 415. 470.
 Kászon-Szék 407.
 Kátai Ferencz 339.
 Kátai János 287.
 Kendy István 24. 48. 90.
 Kereki 102. 105.
 Kerepesi István 434.
 Kőrös (folyó) 54. 114.
 Keresztési Pál 435. 436.
 Kercsztúr 265.
 Kertész János 461.
 Keserű 460.
 Kéri János 463.
 Kézsmárk 291.
 Killye 408.
 Királ György 70.
 Kis-Tapolcsa 328.
 Khlesl (Gleselig Gleschius) 23.
 29. 32. 64.
 Klacsó 434.
 Kocsis Zsigmond 242.
 Koháry 338.
 Kolalto 333.
 Kolonics 1. 61.
 Kolosvári országgyűlés 4. 36.
 42. 50. 53. 54. 58. 64. 67.
 80. 84. 85. 107. 109. 470.
 Komárom (város) 184. 198. 306.
 316. 320. 328.
 Konstantinápoly 29. 47. 325.
 Konyevspolsky 243.
 Koreczky 243.
 Korlát István 180. 212. 311.
 313. 411.
 Korlátkö 231.
 Kornis Zsigmond 56. 229. 240.
 244. 245. 261. 425. 440.
 462.
 Korotnai 244.
 Korpona 335.
 Kowacsóczy István 37. 43. 46.
 Kovács Mihály 13.
 Kovács Péter 74. 75. 76. 77.
 80. 84. 316.
 Kovácsi Péter 232. 233. 235.
 240. 244. 245. 354.
 Köhalom 111.
 Köpesény 155.
 Körmöcz (bánya) 288.
 Körmöczbánya 341. 427.
 Körösi István 12.
 Közép-Szolnok (vmegye) 51. 99.
 Kővár 10. 13. 25. 26. 83.
 Krajnik 34.
 Krakkó 100. 146. 198.
 Kraszna (vmegye) 12. 51. 99.
 150. 234.
 Kremsir 354.
 Kutasi Mihály 333.
 Kún István 73. 74. 75. 76. 77.
 81.
 Kún László 344.

Küküllővár 93.
Kürthÿ György 455.

L.

Lakner 214.
Lander(fehértvár) Belgrád, Nesz-
terfehértvár 16. 308. 310.
323. 352. 396. 437. 469.
Lausitz 172. 216.
Lelcz 148.
Lengyelország 24. 41. 47. 69.
75. 100. 134. 143. 146. 147.
148. 157. 163. 174. 214.
227. 246. 274. 385. 462.
Leopold herczeg 147.
Lénárd 275.
Léva 133. 197. 284. 316. 320.
328. 336. 342.
Lipese 334. 364.
Lievlant, Ifland 298.
Lippa 17. 26. 27. 28. 31. 32
38. 42. 47. 52. 57. 60. 62.
65. 441. 468. 469.
Liptai Imre 329.
Liptó (város) 287. 289. 290.
313. 319.
Liptó (vmegye) 142. 207.
Liszka 265. 367. 368.
Litassi 313.
Litava 285. 289.
Lónyai András 9. 77. 108. 127.
» Zsigmond 427.
Lőcse 138. 208. 287.
Lunden 460.
Lugos 38. 42.
Lysibon 109. 110.

M.

Maczó 132.
Magdeburger János 170.
(Magyar) Óvár 180. 300.
Majtényi 306.
Majtén 57. 65. 147.
Makai János 12.
Mannsfeld 255. 261. 290. 292.

293. 294. 305. 320. 356.
415.
Mansfeld Lajos 356.
Marhek 275.
Markó (vajda) 119. 134. 137.
139.
Maros-Vásárhely 441.
Matuszlai Pál 151.
Maximilián (Miksa) 472.
Máramaros (vmegye) 282.
Mária Christierna 303.
Márkus Ádám 306. 325.
Mátyás 217. 259. 283.
Medgyes 29. 89. 108. 436.
Meggau 184. 276.
Melyth Péter 130.
Memhet (aga) 4. 16. 38. 60. 119.
440. 469.
Mesopotámia 98. 453.
Micske 93.
Mikó Ferencz 60. 115.
Miskolcz 313. 329.
Mocsoni 61. 67.
Mocsonok 312.
Molard 26.
Moldva 15. 16. 19. 40. 48. 52.
72. 74. 127. 149. 361. 437.
441. 448. 449. 462. 471.
Monaki Miklós 156. 245. 261.
275.
Monaky Sebestyén 204.
Móricz (herczeg) 120. 197. 292.
Móricz Márton 155. 350.
Morva (ország) 111. 137. 141.
147. 197. 216. 226. 242.
271. 294. 295. 305. 311.
320. 328. 334. 363. 438.
441.
Munkács 41. 51. 128. 344.
Murány 277. 284. 287. 298.
301. 313. 329. 334. 338.
352. 364. 365.
Murát (pasa) 440.
Muszkaország 146.

Musztafa (aga) 437.
München 120.

N.

Nagy András 240.
Nagy-Bánya 10. 110.
Nagy István 43. 72. 73. 74. 75.
76. 80. 83. 87.
Nagy Károly 108. 109.
Nagy Lőrincz 262.
Nagy Lukács 61. 67. 316.
Nagy-Szombat 87. 137. 141.
142. 220. 221. 250. 251.
265. 272. 283. 300. 303.
310. 323. 396. 352.
Nádasd 230.
Nádasdi 119. 252.
Németország 24. 175. 202. 459.
Nikolaburg (Nekispurg) 166.
226. 354. 355. 373.
Nógrád (város) 284.
Nyárhid 333.
Nyári István 210. 353. 356.
Nyáriné 456.
Nyári Pál 440.
Nyitra 71. 193. 197. 284. 293.
297. 313.
Nürnberg 191. 466.
Olasz Péter 80.
Oláhország 20.

O.

Olomutz (Olmütz) 354.
Ormánközy Gergely 208. 209.
304. 310. 313. 315.
Oroszi András 297. 300.
Orsova 454.
Ostrosith István 311. 321. 388.
Osy 452.
Oszmán 441.
Ónod 148. 411.
Örvend 103.

P.

Paczal 103.
Pajor Demeter 70.

Paksi István 311.
Palatics 339.
Palánk 335.
Palota 452.
Paysos János 417.
Páka 72.
Pálfiak 263. 362.
Pálfi István 263. 334. 362.
Pálfi Miklós 263. 332. 333. 334.
338.
Pápa 333.
Párkán 306. 312. 325. 334.
Pásztor Pál 303.
Pázmány 68. 69. 166. 266.
Perényi (Pereni) Ferencz 252.
410. 411.
Perneszi 71. 82.
Persia 30.
Pest (vmegye) 242.
Pete György 266. 359. 423.
Petendij 277. 286. 287.
Petenaj 286.
Peterdy 257. 264.
Petneházi István (jenei kapitány)
65. 70. 134. 136. 141. 159.
229. 240. 242. 244. 251.
261. 267.
Péch 183. 192. 193.
Pécsi Simon 324.
Plati 240.
Podolia(ság) 31. 198.
Pogrányi 296.
Pogrányi György 427.
Poroszország 298. 411.
Pozsony 93. 116. 117. 119.
123. 136. 138. 141. 144.
147. 149. 152. 156. 159.
175. 176. 180. 181. 182.
183. 202. 207. 226. 262.
263. 266. 273. 275. 283.
288. 289. 302. 303. 309.
319. 320.
Prága 37. 79. 99. 119. 120.
122. 137. 170. 185. 191. 1

255. 261. 271. 295.
 319. 390.
 Prájner 232. 233.
 Prázsmár 46. 117.
 Pribék István 99.
 Prini Ferencz 353. 360. 361.
 367.
 Puskás 254.
 Putnok 306. 323.
 Putnoki 56.

Q.

Quad 411. 415. 465.
 Questenbergh 109.

R.

Radna 407.
 Raduly (va,da) 40. 50. 66. 68.
 69. 99. 149. 407. 409.
 Rauensburg 355.
 Rákóczi György 124. 128. 134.
 201. 226. 268. 284. 287.
 300. 301. 318. 320. 338.
 379. 437.
 Rákóczi János 148. 156. 220.
 254. 262. 351. 370. 371.
 Rákóczy Zsigmond 226.
 Reöti (Reöthy) Orbán 405. 411.
 Rédei Farkas 46. 304.
 Rédey Ferencz (Ferkő) 26. 100.
 102. 134. 136. 138. 141.
 220. 262. 266. 272. 304.
 338.
 Rédei Ferenczné 470.
 Rédei Pál 46. 106. 115. 222.
 470.
 Régeni János 26.
 Révai (Péter) 119. 182. 301.
 316. 328. 332.
 Rimai 241. 242. 267. 274. 307.
 Rima-Szombat 209. 323. 329.
 349.
 Regensburg 354.
 Rosemberg 285. 295. 303. 360.
 Rozsnyóbánya 234. 367. 374.
 431.

Rozgony 365.
 Rovna 334.
 Rudolph 251. 440.
 Rukar 408.
 Rupp 204.

S.

Sarkad 12. 44. 49.
 Sarmasági 69.
 Sassin 254.
 Sándor János 226. 309.
 Sárkány sziget 251.
 Sáros (vmegye) 132.
 Sáros-Patak 128. 159. 201. 265.
 271.
 Sátorallya-Ujhely 233.
 Sobes 365.
 Segesvár 13. 72. 86. 112.
 Semte 222. 284. 297. 299.
 Sennyei Gáspár 193. 233.
 Sepsi 317.
 Serédi István 160.
 Serotja (Serotin) 446.
 Sigmond (fejedelem) 26. 31.
 437.
 Silezia 19. 122. 172. 207. 242.
 262. 263. 273. 305. 311.
 363. 379.
 Simeon (vajda) 30.
 Simonyi György 63.
 Slik 333.
 Solkowszky 89. 149. 243.
 Solyomkö 103.
 Somlyai Istvánné 34.
 Somodi György 71. 76.
 Somogyi Mátyás 299.
 Sopron 154. 180. 183. 220.
 283.
 Sós István 184.
 Sorbán (vajda) 16. 73. 75. 77.
 421. 469.
 Spáczy 263.
 Sterarezer 183.
 Stiria (Stíjerország) 203. 216.
 242. 305. 333.

Stomfa 266.
 Strasznicza 236. 261.
 Strucz Ferencz 243. 350.
 Stumful 262. 272. 277. 291.
 Szabolcs (vmegye) 52.
 Szabó János 84.
 Szakolcza 111. 183. 189. 190.
 193. 228. 230. 231. 234.
 Szalacs 50. 51. 54.
 Szalai Ferencz 58.
 Szalai György 206.
 Szaláncz 365.
 Szaniszló 87.
 Szathmár 9. 14. 51. 61. 71.
 106. 109. 128. 344. 470.
 Szathmár (vmegye) 34.
 Sza'yn Giray (szultán) 5. 45.
 454.
 Szádvár 359.
 Szárászi Mátyás 461.
 Szász-Fenes 80.
 Szeben 7. 8. 13. 439. 441.
 Szeged 440.
 Szencz 302.
 Szendrő 148. 214. 315. 323.
 339. 340. 359. 389.
 Szenicze 230.
 Szent-Benedek 316. 328.
 Szent-György 360.
 Szent-Imreh 44.
 Szent-Jób 82. 88.
 Szent-Kereszt 335. 342.
 Szent-Márton 138.
 Szent-Mihály 138.
 Szent-Miklós 67.
 Szepes (vmegye) 299.
 Szepesvár 179. 209. 287.
 Szepsi 434.
 Szepsi János 298. 333. 358.
 Szécsy György 126. 133. 136.
 141. 144. 151. 159. 262.
 277. 283. 284. 287. 298.
 306. 316. 318. 329. 333.
 334. 338. 339. 346. 350.
 364. 367. 368. 374. 424.

Szécsy Györgyné 430.
 Szécsén 284.
 Szécsenyi 334.
 Székel Moizes 54. 93. 440.
 Szénási Mátyás 74. 75. 76. 80.
 Szikszó 340.
 Szilágyság 54. 73.
 Szilágyi János 25.
 Szilvási 41.
 Syria 29.
 Szitya (Scitha ország) 468.
 Szkender (Zkender) 4. 31. 53.
 57. 60. 62. 72. 80. 198. 241.
 242. 250. 437. 441.
 Szobonya István 183.
 Szoboszló 35. 52.
 Szolnok 17. 51. 440. 455.
 Szolnok (vmegye) 12. 234.
 Szombathelyi Márton 461. 462.
 Szörény 454.
 Sztolicza 146.
 Szucsán 141. 210. 393.
 Szulejman (császár) (Zuliman,
 szultán) 17. 18. 47.
 Szunyogh Mózes 311. 313. 321.
 Szunyogh Gáspár 427.

T.

Tallai György 333.
 Tapolcza 139.
 Tarczai 265.
 Tarczai Sándor 460.
 Targovist 29. 57. 100.
 Tarjáni 33.
 Tarnócz 313.
 Tarras István 246.
 Tasnád 10. 49. 50. 52. 87. 106.
 108. 309. 470. 471.
 Tata 183.
 Tálya 361.
 Teifenbach 183. 236. 266.
 Temesvár 16. 17. 440. 441.
 469.
 Terebes 149. 365.

Tessin 122. 286. 291. 305.
315. 320. 321.
Tholdalagy Mihály 47. 67. 325.
424.
Turn gróf 138. 154. 205. 256.
257. 258. 261. 263. 264.
289. 296. 325.
Thurzó Imre 119. 120. 122.
170. 177. 218. 228. 233.
296. 324. 342. 358.
Thurzó Kristófné 179. 361.
Thurzó Szaniszló 122. 142. 240.
306. 358. 382.
Thúri Ferencz 183.
Tokaj (Tokai) 84. 129. 265.
271. 304. 374. 415. 428.
445.
Toldy István 437.
Torda 385.
Torma Kristóf 437.
Torna 339. 365.
Toronya 411.
Tótország 306.
Tököli (Teokeoli) 209. 214. 226.
Töres 49. 436.
Török István 155.
Törökország 27.
Trencsén (város) 313. 337. 360.
Trencsén (vmegye) 142. 211.
284. 297. 305. 320. 321.
322. 333. 334. 336. 338.
355. 416.
Túri Ferencz 183.
Túróc (város) 291. 294. 313.
316. 319.
Túróc (vmegye) 142.

U.

Udvarhely 40.
Udvarhelyszék 407. 441.
Ujlak 146.
Ujvári Mihály 262.
Ung 61. 265. 349.

Ungvár 33. 42. 51. 52. 201.
271. 316.

Z.

Zaránd 441.
Zay Lőrincz 183. 299.
Zemplén (vmegye) 144. 253.
265. 349.
Zilah 93.
Ziska 101. 374.
Zmeskal 124. 340.
Zokoli Péter 68.
Zoltán Ferencz 138. 185.
Zombor 146.
Zólyomi 283. 287. 301. 313.
316. 333. 342.
Zólyomi Dávid 103. 436.
Zöldfikár aga 445.
Zsaka 35. 44. 49.
Zsibó 54.
Zsolna 262. 272. 290. 299.
305. 315. 328.

V.

Vadkert 452.
Vallon Péter l. Ballon.
Vaskapu 38. 47.
Vay Lőrincz 302.
Vác 183. 192.
Várad 1. 2. 4. 5. 12. 13. 34.
35. 36. 42. 50. 52. 54. 66.
67. 70. 73. 74. 75. 76. 77.
78. 79. 82. 84. 85. 88. 89.
92. 95. 96. 105. 112. 113.
114. 120. 125. 127. 212.
338. 374. 383. 441. 453.
454. 459.
Vekker 290.
Velenceze 436.
Verdugó trombitás 253. 259.
Veres Márton 14. 67. 113.
Veresvár 233.
Vesztenez 141.

